

Maanpuolustuskorkeakoulu

Sotataidon laitos

Julkaisusarja 2: Tutkimusselesteita nro 13

Kaksoisagentit radioaalloilla

Suomalaisten radioharhautustoiminta 1941–1944

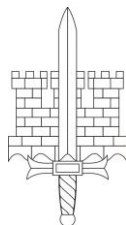
Vladimir Panschin

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU
SOTATAIDON LAITOS
JULKAISUSARJA 2: TUTKIMUSSELOSTEITA NRO 13

NATIONAL DEFENCE UNIVERSITY
DEPARTMENT OF WARFARE
SERIES 2: RESEARCH REPORTS NO. 13

KAKSOISAGENTIT RADIOAALLOILLA
SUOMALAISTEN RADIOHARHAUTUSTOIMINTA 1941–1944

VLADIMIR PANSCHIN

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU
SOTATAIDON LAITOS
HELSINKI 2021

Vladimir Panschin: *Kaksisagentit radioaalloilla – Suomalaisten radiobarhautustoiminta 1941–1944*

Maanpuolustuskorkeakoulu

Sotataidon laitos

Julkaisusarja 2: Tutkimusselosteita nro 13

National Defence University

Department of Warfare

Series 2: Research Reports No. 13

Uusimmat julkaisut pdf-muodossa: <http://www.doria.fi/handle/10024/73990>

Kannen kuvassa: Lapin alatoimistossa radioharhautukseen osallistunut Alois Kuortti

Kuvan tekijä: Lassi Piirainen

© Tekijä & Maanpuolustuskorkeakoulu

ISBN 978-951-25-3226-1 (nid.)

ISBN 978-951-25-3227-8 (pdf)

ISSN 2343-5275 (painettu)

ISSN 2343-5283 (verkkojulkaisu)

Maanpuolustuskorkeakoulu – Sotataidon laitos

National Defence University – Department of Warfare

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons BY-NC 4.0 -käyttöluvalla. Tarkastele käyttö lupaa osoitteessa <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.fi>

PunaMusta Oy
Joensuu 2021

SISÄLTÖ

ESIPUHE	III
LUKIJALLE	VII
1. JOHDANTO	1
1.1 SUOMEN SOTILASVASTAVAKOILU JA NEUVOSTOTIEDUSTELU VASTAKKAIN 1941–1944.....	1
<i>Suomeen suunnattu neuvostovakoilu pähkinänkuoressa</i>	<i>1</i>
<i>Suomen sotilasvastavakoilun yleisjärjestelyt.....</i>	<i>6</i>
1.2 HARHAUTUKSESTA JA RADIOHARHAUTUKSESTA	9
1.3 TUTKIMUSPERUSTEITA	10
<i>Tutkimustilanteesta ja lähteistä</i>	<i>10</i>
<i>Mitä tutkitaan?.....</i>	<i>14</i>
<i>Tutkimuksen asema, rajaus ja määritelmää.....</i>	<i>17</i>
2. RADIOHARHAUTUKSEN EUROOPPALAISIA NÄKÖKULMIA.....	21
2.1 BRITANNIA JA SAKSA.....	21
<i>Brittien kaksisoisagenttiohjelman päämäärät ja keskitetty jobto</i>	<i>21</i>
<i>Saarivaltion radiobarhautusjärjestelyt.....</i>	<i>22</i>
<i>Garbo ynnä muut menestystarinat</i>	<i>24</i>
<i>Saksan radiobarhautusjärjestelyistä.....</i>	<i>25</i>
2.2 NEUVOSTOLIITTO	26
<i>Radiopelien organisointi.....</i>	<i>26</i>
<i>Saksaan ja Suomeen suunnatut radiopelit</i>	<i>30</i>
2.3 RADIOHARHAUTUS OSANA SUOMALAISTA SOTILASVASTAVAKOILUA	34
<i>Radiovalvonta ja -barhautuskryyn luominen.....</i>	<i>34</i>
<i>Radiobarhautusjärjestelyt.....</i>	<i>34</i>
3. KANTA-SUOMESTA NEUVOSTOLIITTOON SUUNNATTUJA RADIOHAR- HAUTUSOPERAATIOITA	39
<i>”Älkää pidättäkö ilmoituksia, lähettäkää ne nopeasti”</i>	<i>39</i>
<i>”Vastatkaa heti, tai teemme päättävän teon läntistä tietä länteen”.....</i>	<i>46</i>
<i>”Vielä kerran kehoitan toimimaan, enemmän omaa halua”</i>	<i>89</i>
<i>”Ilmoittakaa tiedot ukosta, värvätkää hänet – lesken kanssa mentävä naimisiin, toimikaa olosubteiden mukaan”.....</i>	<i>92</i>
<i>”Kaksi kuukautta olemme odottaneet teidän apua mutta tähän asti olemme saanut vaan hyviä lupauksia”</i>	<i>132</i>
<i>”Olen kotona. Elossa isä ja veli. Tavarat tallessa”.....</i>	<i>161</i>
<i>”Matti kuoli 26.10. Hämeenlinnassa. Hänen tyttärensä pidätetty...”</i>	<i>169</i>
<i>”Olen ystäväsi idästä” – ”Olen kauan odottanut sinua”</i>	<i>178</i>
<i>”Kaikki olivat sitä mieltä, että Neuvostoliitto on pettänyt leniniläisen työvänaatteen...”.....</i>	<i>191</i>
<i>”Veli kertoo saksalaisten kuljettaneen Uhtuan suunnalle paljon erityyppisiä tykkejä”</i>	<i>195</i>

4. TAKAISIN VALLATULTA ALUEELTA NEUVOSTOTIEDUSTELULLE SUUNNATTUJA RADIOHARHAUTUSOPERAATIOITA	203
<i>”Elintarpeet lopussa, tilani huono apua en nähnyt kuka tulee odotan”</i>	203
<i>”Emme ole ehtineet hankkia tietoja vihollisesta, olemme aloittaneet teiden tarkkailun”</i>	211
<i>”Tiellä Seivästölle liikkuu sotaväkeä – pakoitettu menemään pohjoiseen...”</i>	217
<i>”Meidät huomattiin – onnistui paeta taka-ajosta – olen yksin, en liiku...”</i>	219
5. VALLATULTA ALUEELTA NKVD–NKGB:N HARHAUTTAMISEKSI TARKOITETTUA RADIOHARHAUTUSOPERAATIOITA	225
<i>”Odotamme kärsimättöminä – koska autatte”</i>	225
<i>”Terveisiä Tanjalta” – ”kuinka hänen terveytensä”</i>	228
6. LUODUILLA MIELIKUVILLA VAIKUTETTIIN PÄÄTÖKSENTEKOON	241
6.1 YKSI TAVOITE JA USEITA PÄÄMÄÄRIÄ	241
6.2 TOIMINTAYMPÄRISTÖ VAIKUTTI VAKOOJIEN TEHTÄVIIN JA HARHAUTUS- PÄÄMÄÄRIIN	244
6.3 SAMANLAISET RADIOHARHAUTUSJÄRJESTELYT – LAAJA SOTANÄYTTÄMÖ EDUKSI HYÖKKÄÄJÄLLE	244
6.4 ARVIO SUOMALAISTEN RADIOHARHAUTUSOPERAATIOIDEN ONNISTUMISESTA	248
JÄLKIKIRJOITUS.....	251
PE3IOME	267
EXECUTIVE SUMMARY.....	275
LÄHTEET	283
HENKILÖHAKEMISTO.....	293

ESIPUHE

RADIOHARHAUTUS DOKUMENTTIEN VALOSSA

Kimmo Rentola

S odan ajan radioharhautus – tai radiopelit, niin kuin venäläiset sitä nimittävät – on vähitellen päässyt tutkimuksen kohteeksi. Hitauden pääsyy on ollut dokumenttien heikko saatavuus. Jo pitkään on tältä alalta tunnettu brittien XX; lyhenteen piti viitata toimintaa koordinoineeseen kahdenkymmenen komiteaan, mutta pian nuo kaksi äksää ruvettiin lukemaan *double cross*. Se tarkoittaa kaksinaamaista peliä, huijarin huijaamista. Nykyään myös brittien muusta alan toiminnasta on tutkimusta, ja etenkin viime vuosina venäläiset ovat tulleet kuvaan mukaan. Myös Ruotsista on merkittävää tutkimusta, sillä se on tekijä radiotiedustelun alalla, mutta ei juurikaan harhautuksessa, joka liittyy sotimiseen. Kuten tiedetään, radion olemassaolon aikana Ruotsi ei ole joutunut sotaan.

Vladimir Panschinin työ avaa uuden tason suomalaisen radioharhautuksen tutkimukseen, mikä johtuu ennen kaikkea siitä, että käytettävissä on ollut aiemmin tuntematonta dokumenttiaineistoa. Yleensä on otaksuttu, että teemaan liittyvä suomalainen tiedusteluaineisto hävitettiin valvontakomission pelossa syksyllä 1944 tai vietiin Ruotsiin ja päätyi mikä minnekin tai hävitettiin. Nyt osoittautuu, että Suomessa on sittenkin säilynyt jotakin, kuudentoista harhautusoperaation asiakirjoja, joiden ytimenä on itse sähkevaihto Suomen viranomaisten kontrolloiman tiedustelijan ja hänen venäläisten toimeksiantajiensa välillä. Tekijän ulottuville nämä aineistot ovat tulleet hänen aiemmassa virassaan sotilasvastavakoilussa.

Panschin julkaisee sähkevaihdot ilmeisesti kokonaisuudessaan, tapahtuma-ajan käännös- ja kirjoitusasussa. Vaikka esiin tulee myös puuduttavan mitätöntä asiaa, ratkaisua täytyy pitää oikeana. Koko kokonaisuus täytyy nähdä, jotta operaatioita voisi arvioida.

Peruskuvio on karu: tiedustelija jää pian kiinni, taivutellaan nopeasti (pääuhkana oli kuolemantuomio) avaamaan koodinsa ja muun tarvittavan, minkä jälkeen alkuperäisille toimeksiantajille ryhdytään sähköttämään Suomen viranomaisten sopivaksi katsomaa väärää ja oikeaa tietoa. Operaation kesto vaihteli muutamasta päivästä yli vuoteenkin. Sen päätyttyä tiedustelija usein teloitettiin. Tästä tapausten kulku erosi niillä, jotka ilmoittautuivat itse Suomen viranomaisille ja ryhtyivät yhteistyöhön halukkaasti ja vapaaehtoisesti. Näitä autettiin syksyllä 1944 Ruotsiin.

Joissakin tapauksissa radisti onnistui tuikkaamaan sähkeeseensä toimeksiantajien kanssa etukäteen sovitun, huomaamattoman merkin, joka merkitsi kiinnijäämistä. Silloinkaan venäläiset eivät katkaisseet yhteyttä, vaan ryhtyivät omasta puolestaan harhauttamaan harhauttajaa. Siinä he ovat aina olleet eteviä. On selvää, että kokonaiskuva kustakin operaatiosta vaatisi molempien puolten koko aineiston käyttöä, mutta toistaiseksi siihen on ollut vasta vähän mahdollisuuksia. Kun tekijä pääsee vertaamaan suomalaista aineistoaan saman operaation kuvaan venäläisissä tutkimuksissa (Hristoforov, Verigin), kuva saa joka kerta uusia vivahteita.

Suomalaisen harhautuksen päätavoite oli useimmiten yksinkertainen, taktis-operatiivinen: kuormittaa, sitoa ja kyllästää vastapuolen tiedusteluorganisaatiota. Se näyttäisi onnistuneen kohtalaisesti, mutta toisaalta on syytä muistaa, että vastapuolen resurssit

olivat huomattavat, sekä henkilöstön määrän että muiden tekijöiden osalta. Toisinaan koetettiin syöttää merkittävämpää harhatietoa, esimerkiksi suomalaisten vakoilukoulusta Itä-Karjalassa. Suomen puolustuksen (esim. rannikkotyökistön) vahvuutta liioiteltiin useissa kohteissa.

Jo vanhastaan on tiedetty, että liittoutuneiden valvontakomission upseereilla oli saapuessaan liioiteltuja käsityksiä Helsingin kärsimistä tuhoista helmikuun 1944 pommituksissa. Tämän harhatiedon lähettämiseksi pyrittiin tietysti siihen, että enempi pommittaminen arvioitaisiin tarpeettomaksi, kun oli jo tehty tasaista jälkeä. Nyt näyttää siltä, että väärä tieto meni parhaiten perille Sune Englundin nimissä 25. helmikuuta lähetetyssä sähkössä. Hänet oli värvätty sotavankina, mutta laskuvarjohyppy ei tullut kyseeseen, koska toinen jalka oli sotavankeudessa jouduttu amputoimaan. Hänet tuotiin sukellusveneellä kotiseudulleen Porvoon saaristoon, missä hän jäi tai jättäytyi kiinni jo soutaessaan maihin.

Oma merkityksensä oli myös sillä harhatiedolla, jonka nojalla neuvostotiedustelu peruutti Mikkelin tienoille lähetetyn partion tehtävän, joka oli Mannerheimia murhaaminen. Ilman venäläistä aineistoa on mahdotonta osoittaa, peruttiinko koko aikomus vai siirrettiinkö tehtävä parempien valmistelujen varaan.

Poliittisesti mielenkiintoisimpia tapauksia on kaksi. Toinen on Jevgeni Kotov, jonka tehtävänä selvästi oli pohjustaa neuvotteluyhteyksiä. (Tuskin sukua Urho Kekkosen tärkeimmälle hoitajalle Mihail Kotoville, sillä 'Kissala' tai tarkkaan ottaen 'Kollila' on melko tavallinen venäläinen sukunimi.) Toinen on Risto Vesterlund (eli Westerlund), jonka kautta piti kartoittaa ns. rauhanopposition tilannetta ja helsinkiläisten vasemmistopiirien mielialoja. Hänen tapauksestaan Panschinilla on esittää uusia tietoja, jotka korjaavat mm. omaa väitöskirjaani (1994) ja muita aiempia tutkimuksia. Vesterlundin nimiä vilisevän sähkövaihdon kohdalla lukija saattaa kaivata lisää selityksiä. Sähköiden 'Aatu' ei kertaakaan tarkoita Suomen silloisen liittolaismaan päämiestä, vaan muurari Adolf Alandera, valtiollisen poliisin tiedottajaa, jonka luokse Vesterlund onnettomuudekseen majoittui.

Näissä sen paremmin kuin muissakaan tapauksissa Panschin ei spekuloi, vaan pitäytyy kurinalaisesti siinä, mitä aineistostaan näkee tai pystyy ilman oletuksia päättämään. Tätä täytyy pitää suurena ansiona, sillä tiedustelun tutkimuksen pinttynyt ja paha helmasynti on liiallinen spekulointi.

En kuitenkaan malta olla esittämättä yhtä mahdollista selitystä siihen, että Vesterlundin nimissä harjoitettu sähkövaihto keskeytettiin jo keväällä 1944. Voisiko se liittyä Yrjö Leinon toisen radistin Jorma Johteisen pidätykseen? Hän ei ryhtynyt yhteistyöhön, vaan kuoli puolentoista kuukauden kuulustelujen jälkeen. Sen verran kuulustelijoille selvisi, että Helsingistä meni Moskovaan poliittista tietoa toistakin väylää pitkin. Vaarana oli, että Vesterlundin nimissä syötetyt tiedot olisivat ristiriidassa kontrollomattoman toisen väylän tietojen kanssa. Kuten Panschin monessa yhteydessä osoittaa, lähetetyn tiedon koordinointi oli radioharhautuksen vaativimpia tehtäviä.

Uutta tietoa saadaan myös yhteistyössä olleiden tiedustelijoiden evakuoinneista Ruotsiin. Se näyttää olleen varsin organisoitua ja jatkuneen yllättävän pitkään. Vielä marraskuussa 1944 Tampereelta siirrettiin 17 miehen ryhmä autokuljetuksin Tornioon, jossa luovutettiin aseet ja muu puolustusvoimien omaisuus ennen siirtymistä Haaparantaan. Kun Panschin on osannut kysyä nimillä ja syntymäajoilla Ruotsin valtionarkistosta, hän on saanut kahden sikäläisen viranomaisen tietoja kaikkiaan kolmesta-

toista Suomen tiedustelun palveluksessa olleesta miehestä. Nämä ovat erittäin kiinnostavia. Hämmästyttävää kyllä, osa tiedoista on edelleen salassa pidettäviä, yhden kohdalla käytännössä kaikki tiedot. Tekijä tarjoaa selitykseksi asianomaisten mahdollisia muita tehtäviä Suomen tiedustelussa, mutta kun valtiot salailuissaan yleensä suojaavat parhaiten itseään, tulee ajatelleeksi että kenties näille miehille avautui tehtäviä Ruotsissa. Jälleen näkee, että juuri Ruotsissa olisi tällä alueella edelleen paljon ammentavaa, jos tietää tarkkaan, mitä etsii.

Toimintaan osallistuneiden suomalaisten upseerien ja virkailijoiden nimiä tekijä esittää säästeliäästi. Toki niitä on siellä täällä esiintynyt, mutta johonkin se kokonaiskuvakin tarvittaisiin. Omien nimien salaamisen perinne on tällä alalla toki erittäin vahva ja aikanaan siihen oli erinomaisia perusteita, mutta toisaalta tapahtumista on 80 vuotta eikä osanottajia enää ole keskuudessamme.

Vladimir Panschin on tehnyt painavan työn ja suuren palveluksen suomalaiselle tiedusteluhistorian tutkimukselle. Venäläinen sanonta, jonka mukaan dokumentit eivät pala, on tietysti liioittelua, mutta on hieno asia, että edes tämän verran on jäänyt palamatta ja pelastunut jälkimaailmalle.

LUKIJALLE

Väittelin sotatieteiden tohtoriksi toukokuussa 2018. Väitöskirjassani ”Diletantteja vai taitajia? Päämajan valvontaosaston johtama valvonta ja vastavakoilu talvi- ja jatkosodassa” osoitin, että jatkosodan aikana Suomen sotilasvastavakoilun yksi tehokkaimmista toimintatavoista oli kiinnisaatujen ja yhteistyöhön suostuneiden neuvostovakoojien avulla toteutettu radioharhautus.¹ Vastaväittäjäni professori Kimmo Rentola totesi lausunnossaan Maanpuolustuskorkeakoulun tutkimusneuvostolle, ettei radioharhautusta koskevaa materiaalia, joka sisältää jatkosodan aikaisten vakoilijoiden sähkövaihdon alkuperäisten toimeksiantajien kanssa sekä ennen kiinnijäämistä että sen jälkeen, ole väitöskirjassa juuri hyödynnetty. Lisäksi Rentola totesi: ”Hieno aineisto, joskin analyysin kohteena varsin vaativa. Tapauksia näyttää olleen enemmän kuin on tiedetty. Tekijä on jossain määrin käyttänyt tätä materiaalia muualla ja aikonee käyttää vastakin, mitä sopii todella toivoa.”² Nuo Rentolan sanat motivoivat jatkamaan vastavakoilututkimuksen parissa, siitä kiitos hänelle, ja nyt lukijan kässissä oleva tutkimus on vastaus Rentolan esittämään toivomukseen radioharhautusanalyysistä.

Tutkimusmatkani oli mielenkiintoinen ja opin paljon uutta. Matkaani avittivat useat henkilöt ja tahot, joita haluan kiittää. Suurin kiitos kuuluu rakkaalle Anu vaimolleni, sillä täysin omalla ajalla tehty tutkimus on ollut pois yhteisestä ajastamme. Mikko Tyniä ja Pasi Pirttikoskea kiitän siitä, että he ovat ennakkoluulottomasti antaneet käyttööni löytämiään lähteitä. Mikoille Tyni ja Porvali vielä kiitos mielipiteiden ja näkökulmien vaihdosta. King’s Collegeen Joe Maiololle kuuluu puolestaan kiitos siitä, että hän opasti minut brittikirjallisuuslähteille.

Ammattitaitoinen ja avulias arkistohenkilökunta on tutkijalle kultaakin arvokaampi. Tässä mielessä haluan kiittää erityisesti Kansallisarkiston henkilökunnasta Marika Samedia (Turku) ja Heikki Halosta (Helsinki). Tutkimus johdatti minut myös Ruotsin Valtionarkistoon, jossa minulle korvaamatonta apua osoittivat Markus Maijala ja Karin Bredesen, tack. Petteri Joukoa ja Mikko Karjalaista kiitän tutkimukseni kommentteista ja parannusesityksistä. Tapio Koskimiestä kiitän tutkimukseni oikoluvusta ja Aki Aunalalle suuri kiitos taitosta ja työni julkaisukuntoon viimeistelemisestä.

Puolustusvoimien kielitoimialalle kiitoksen sanat osoitan Jari Nummenpäälle ja Edvard Rytköselle, jotka ovat kääntäneet tiivistelmät englannin ja venäjän kielille. Tutkimustani ovat taloudellisesti tukeneet suomalainen strategisen tutkimuksen ja seurannan tukisäätiö sr ja kauppaneuvos Werner Hacklinin säätiö upseerikoulutuksen edistämiseksi, kiitos!

Tuntien kotimaisen lähdetilanteen on mahdollista, että tämä on minulta viimeinen monografia suomalaisesta sotilasvastavakoilusta vuosilta 1939–1944.

Sysmän Vintturin Rapulassa juhannuksena 2021,

Vladimir Panschin

¹ Panschin Vladimir: *Diletantteja vai taitajia? Päämajan valvontaosaston johtama valvonta ja vastavakoilu talvi- ja jatkosodassa*. Maanpuolustuskorkeakoulu 2018, s. 237-241, 295, 296.

² Professori Kimmo Rentolan lausunto Maanpuolustuskorkeakoulun tutkimusneuvostolle Vladimir Panschinin tutkimuksesta 24. toukokuuta 2018. Materiaali tutkijan hallussa.

1

JOHDANTO

1.1 Suomen sotilasvastavakoilu ja neuvostotiedustelu vastakkain 1941–1944

Suomeen suunnattu neuvostovakoilu pähkinänkuoressa

Tämän tutkimuksen keskiössä on yksi Suomen sotilasvastavakoilun jatkosodan aikainen työtapa – radioharhautus. Vaikka se tässä työssä asetetaan eräin osin kansainväliseen viitekehykseen, tämän tutkimuksen kaksi keskeisintä toimijaa ovat jatkosodan aikana Suomessa sotilasvastavakoilua suorittanut Päämajan valvontaosasto ja sen päävastustaja neuvostotiedustelu. Radioharhautuksen sisältö selviää tutkimuksen edetessä, mutta aluksi on paikallaan luoda yleiskatsaus Neuvostoliiton Suomeen suuntaamaan sodan ajan vakoiluun ja suomalaisten vastatoimiin.

Vuosina 1939–1944 Neuvostoliitosta Suomeen suunnattua vakoilua johdettiin kahdelta eri tasolta. Ylemmän tason vakoilujohto oli Moskovasta ja sitä toteuttivat esimerkiksi neuvostolähetystöissä palvelleet sotilas- ja siviilitiedustelun (GRU, NKVD-NKGB) tiedustelu-upseerit kontaktihenkilöineen. Neuvostoliiton tiedustelupalvelut toteuttivat myös välittömästi sotatoimiin vaikuttamaan pyrkinyttä vakoilua. Sotilastiedustelun osalta tätä työtä tekivät sekä Leningradin että Karjalan Rintaman tiedusteluosastot ja niiden taistelujaotukseen kuuluneiden armeijoiden tiedusteluosastot. Myös Suomen rintamien vastaisissa neuvostotasavalloissa sijainneet siviilitiedustelupalvelu NKVD:n (huhtikuusta 1943 lähtien NKGB:n) tiedusteluosastot lähettivät suomalaisten selustaan vakooja. Käytännössä Suomeen suunnattua neuvostovakoilua toteutti melko heterogeeninen henkilöstö, jonka päätehtävänä oli sotilasvakoilu.³

Neuvostoliitosta Suomeen lähetettyjä vakoojia koulutettiin jatkosodan aikana monissa eri paikoissa Leningradin ja Murmanskin välisellä alueella. Sodan kulku vaikutti luonnollisesti vakoojakoulujen toimintaan. Tästä syystä useat rajapinnassa vuonna 1941 toimineet vakoojakoulut olivat joutuneet lopettamaan toimintansa tai siirtymään toiseen paikkaan kesään 1942 tultaessa. Rintaman läheisyydessä sijainneissa koulutuspaikoissa valmennettiin pääasiassa Leningradin Rintaman ja Pohjoisen Armeijan sekä näiden alaisten joukkojen, ulkomaan tiedustelupalvelun sekä NKP:n keskuskomitean Suomeen lähettämiä vakoojia.⁴

Lisäksi Suomeen lähetettyjä vakoojia koulutettiin ainakin Moskovan lähistöllä sijainneissa Dubkin kaupungissa (n. 100 km Moskovasta koilliseen). Siellä koulutettiin eri kansallisuuksiin kuuluneita korkeamman luokan vakoilijoita. Suomalaisista Dubkissa koulutusta saivat eräät vangiksi joutuneet tai antautuneet suomalaiset sotilaat, joista merkittävän osan muodostivat niin sanotut ”pärmiläiset”. Pärmiläisillä tarkoitetaan

³ Panschin (2018), s. 189; Rentola Kimmo: *Kenen joukoissa seisot? Suomalainen kommunismi ja sota 1937–1945*. WSOY 1994 (toinen painos), s. 367-373; Manninen Ohto: *Kerttu Nuorteva. Neuvostokaunotar vakoilujohtajana*. Edita 2006, s. 33-60; Verigin Sergei: *Protivostojanie. Borba sovetskoi kontrrazvedki protiv finskih spetslušb (1939–1944)*. PetrGU 2018, s. 184-213; Hristoforov Vasili: *SSSR – Finljandija: Protivostojanie 1941–1944 gg*. Izdatelstvo IRI RAN 2018, s. 92-145; Päämajan valvontaosaston asiakirja N:o 10600/Val.2/sal. 6.8.1943 liitteinen. Operatiivinen ja koulutustoimisto (Tsto III ja Ye. 3) 1942-1944/Ilmavomien esikunta. T-19282/7. KA

⁴ Panschin (2018), s. 196, 197.

syksyllä 1941 niin sanotusta turvasäilöstä asepalvelukseen otettua liki kolmeasataa miestä, jotka sijoitettiin majuri Nikolai ”Nikke” Pärmin komentamaan Erillinen Pataljoona 21:een (Er.P 21). Syksyn 1941 aikana pärmiläisistä loikkasi vihollisen puolelle tai muutoin karkasi ainakin 44 henkilöä. Näistä loikkareista iso osa palasi Suomeen vielä sodan aikana Neuvostoliiton lähettämänä laskuvarjomiehinä. Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston sodanaikainen päällikkö everstiluutnantti Pentti Heino totesi sotien jälkeen, että pärmiläisiä koulutettiin vakoojatehtäviin liki vuosi, mitä hän piti sodanajan olosuhteisiin nähden pitkänä aikana. Heino totesi pärmiläisvakoojien olleen loistomiehiä, mutta valitettavasti vain väärällä puolella.⁵

Neuvostotiedustelun Suomenvastaisessa toiminnassa käyttämät vakoojat olivat etupäässä nuoria, 17–30-vuotiaita, mutta joukkoon mahtui myös muutama varttuneempi henkilö. He edustivat monia kansallisuuksia. Useat olivat venäläisiä, mutta vakoojiksi koulutettiin myös Neuvostoliittoon menneitä suomalaisia kommunisteja, Amerikasta ja Kanadasta Neuvostoliittoon muuttaneita suomalaisia, virolaisia, inkeriläisiä, karjalaisia sekä Suomesta Neuvostoliittoon menneitä sotilaita. Suomalaisia tai suomensukuaisia käytettiin vakoilijoina etupäässä näiden kielitaidon takia. Esimerkiksi karjalais-suomalaisen neuvostotasavallan kommunistisen puolueen keskuskomitean erikoiskoulussa oli elo-syyskuussa 1942 oppilaina kaikkiaan noin 130 miestä. Nämä olivat kaikki suomenkielentaitoisia, mikä oli pääehto kouluun pääsyyn.⁶

Vakoojiksi koulutettavat tunsivat toisensa (teoriassa) vain tekaistuilla nimillä ja koulutus toteutettiin radisteja lukuun ottamatta koko joukolle samanaikaisesti. Vakoojille opetettiin suunnistusta, hiihtoa, havaintojen tekoa, liikenteen tarkkailua, peitepiirrosten laadintaa, apulaisten värväämistä, vakoilun historiaa, tunnusten käyttöä, ase- ja ampumakoulutusta, räjähteiden käyttöä, Suomen valtiollisia ja yhteiskunnallisia oloja ja käyttäytymistä Suomessa sekä peitetarina eli legenda, jonka turvin vakoojan piti Suomessa toimia. Valvontaosastossa havaittiin vuoden 1943 ensimmäisen vuosipuoliskon aikana, että vakoojien koulutuksessa pääpaino oli pantu tehtävän tarkkaan ja yksityiskohtaiseen opettelemiseen ja sen suorituksen yhteydessä mahdollisesti esille tulevien käytännön ongelmien ratkomiseen.⁷

Suomen sotilasvastavakoilun kiinni saamien neuvostovakoojien koulutusaika ja -taso oli vaihteleva. Osa ei ollut saanut lainkaan koulutusta, mutta vaativiin tehtäviin suunniteltuja vakoojia koulutettiin useita kuukausia, ainakin kerran jopa yli kaksi vuotta. Pääsääntöisesti koulutusaika oli kahdesta viikosta muutamaan kuukauteen. Koulutusaajan pituuteen vaikuttivat muun muassa vakoojan suunniteltu tehtävä, henkilökohtaiset ominaisuudet, siviilikoulutus sekä poliittinen luotettavuus. Yleensä vakoojapartioiden johtajat olivat paremmin koulutettuja kuin muut partion jäsenet. Sotakokemukset osoittivat, ettei muutaman viikon koulutuksen saaneista neuvostovakoojista ollut

⁵ Panschin (2018), s. 197; Rentola (1994, toinen painos), s. 369-371. – Er.P 21:n taistelutoimista mm. Järvinen Y. A.: *Jatkosodan taistelut. Jatkosodan taktiikkaa ja tapautumia*. WSOY 1950, s. 155, 158, 161.

⁶ Panschin (2018), s. 198. – Kaikki Suomeen lähetetyt vakoojat eivät kuitenkaan olleet suomenkielentaitoisia Lindstedt Jukka: *Kuolemaan tuomitut. Kuolemanrangaistukset Suomessa toisen maailmansodan aikana*. Suomalainen lakimiesyhdistys 1999, s. 310 alaviite 93.

⁷ Panschin (2018), s. 199. Ks. NKVD:n tiedustelukoulujen opetuksesta Stepakov Victor, Kononov Sergey, Petrov Pavel, Frolov Dmitry: *Partisaaneja, desantteja, sissejä rintaman molemmilla puolilla*. Suomennos Timo Kaivola. Hipputeos 2005, s. 60.

juurikaan hyötyä. He eivät pystyneet mihinkään toimintaan, vaan yleensä ilmoittautuivat lähimmälle suomalaiselle.⁸

Moskovan rauhan aikana 1940–41 neuvostotiedustelu rakensi Suomeen salaisia asiamiesverkostoja, joiden tehtävänä oli sodan sytyttyä ryhtyä palvelemaan neuvostotiedustelua. Näiden asiamiesverkostojen johtajiksi nimettiin ilmeisesti yksinomaan äärikommunisteja, joihin Moskovassa varmasti luotettiin. Jatkosodan sytyttyä Valtiollinen poliisi pani asiamiesverkostojen johtajiksi tarkoitettuja henkilöitä turvasäilöön, eivätkä nämä voineet toteuttaa heille varattua tehtävää. Sodan alussa neuvostovakoilu koetti paikata menetettyjä agenttiverkostoja kouluttamalla vakoojia tukuittain tulisella kiireellä. Siitä ja massakoulutuksesta seurasi, että sodan alussa tavatut vakoojat olivat huonosti koulutettuja, mutta sodan jatkuessa näiden ammattitaito kehittyi. Valvontaosaston havaintojen mukaan Aunuksen kannaksella operoineen 7. Armeijan tiedusteluosasto ja Leningradissa Kirovskij Ostrovilla sijainnut kaukovakoojien koulutuspaikka antoivat poikkeuksellisen hyvää vakoojakoulutusta. Viimeksi mainitussa paikassa koulutettiin vakoojia paitsi Suomeen myös saksalaisten valtaamille alueille lähettämiseksi.⁹

Vakoojaradisteiksi ja vakoojapartioiden radisteiksi valittiin yleensä venäläisiä, joilla oli kokemusta radioalalta. Sähkötyksen ja koneenhoidon lisäksi heille opetettiin myös salakirjoitusmenetelmä yhteydenpitoa varten. Radisteiksi koulutettavien valmentaminen kesti sodan alkuaikoina parisen kuukautta ja myöhemmin liki vuoden. Vakoojaradistien koulutus toteutettiin eri paikassa kuin muiden vakoojien. Usein radistit tuotiin muun partion yhteyteen vasta lähtöpäivänä.¹⁰

Vakoojaradistien ammattitaidon kehityskaari oli samanlainen kuin muidenkin vakoojien. Suomen sotilasvastavakoilun näkemyksen mukaan sodan alusta kesään 1942 saakka vakoojaradistien ammattitaito oli heikko, mutta kesällä 1944 tilanne oli jo toinen. Tuolloin valvontaosastossa todettiin, että vakoojaradisteille oli annettu muihin vakoojiin verrattuna perusteellinen koulutus ja he kykenivät pitämään yhteyttä toimeksiantajiinsa vaikeissakin olosuhteissa. Ammattitaidon kohoamisen yhtenä syynä oli edellä mainittu koulutusajan piteneminen. Tämän lisäksi radiotoiminnan salassa pitämiseen oli alettu kiinnittää entistä enemmän huomiota muuttamalla vakoojaradistien työtapaa vastaamaan suomalaisten sotilasradistien työtapaa.¹¹

Vakoojat lähetettiin tehtäviinsä siihen parhaaksi soveltuvalla tavalla. Tehtävään lähettämistapaan vaikuttivat muun muassa vakoojien toiminta-alueen etäisyys rintamalinjan takana, rintamatilanne välittömästi vakoojan aiotun toiminta-alueen etupuolella ja vuodenaika. Kauas suomalaisten joukkojen selustaan ja sellaisille rintama-alueille, jossa suomalaisjoukoilla oli tiivis ryhmitys, sekä kanta-Suomeen vakoojat pudotettiin usein tehtäväänsä laskuvarjon avulla (desantit). Harvempaan miehitetyillä rintama-alueilla neuvostotiedustelu saattoi lähettää vakoojiaan suomalaisten selustaan yrittämällä soluttaa heitä rintaman läpi suomalaisjoukkojen saumakohdista. Kesäisin vakoojia lähetettiin suomalaisten selustaan myös veneillä ja talvella jäitä pitkin. Kaiken kaikkiaan

⁸ Panschin (2018), s. 199.

⁹ Sama, s. 200. – Ks. Sodan alkuaajan vakoojien massakäytöstä Järvinen Y. A. (1950), s. 43.

¹⁰ Sama.

¹¹ Sama.

neuvostotiedustelu lähetti vakoojiaan suomalaisten selustaan kaikilla mahdollisilla tavoilla.¹²

Suomessa jatkosodan aikana tavattujen neuvostovakoojien päätehtävänä oli sotilasvakoilu. He pyrkivät keräämään tietoja joukkojen sijainnista, tehtävistä, siirroista, mielialasta, selustajärjestelyistä, puolustuslaitteista, panssariesteistä, linnoitteista, tiestöstä, silloista, lentokentistä, rautateistä sekä maa- ja merikuljetuksista. Tiedustelutehtävien lisäksi vakoojille saatettiin antaa erikoistehtäviä. Näitä olivat esimerkiksi tuhotyöt sekä sotavankeudessa olleiden suomalaissotilaiden omaisten värvääminen vakoilijoiksi kiristämällä. Kaukovakoojien koulutuspaikka saattoi vaikuttaa heille annettuun tehtävään. Esimerkiksi Leningradissa sijainneesta vakoilukoulusta Suomeen lähetetyillä kaukovakoojilla oli kaikilla tehtävänä pyrkiä Suomen sotilastiedustelun palvelukseen.¹³

Neuvostovakoilu käytti Suomeen suunnatussa vakoilussa hyväkseen myös kotialueella olleita suomalaisia kommunisteja. Suomen viranomaisten eristämistoimenpiteillä neuvostolähetystä vastaan toteuttajaporras kuitenkin kyettiin erottamaan johtoporaasta. Lisäksi sodan alussa kotikommunistien osallistuminen vakoiluun vaikeutui, koska iso osa heistä ja Suomi–Neuvostoliitto-Seuran (SNS) johtohenkilöistä, joiden varaan kommunistien vakoilutoiminta rakentui, suljettiin turvasäilöön. Mahdollisesti laajat kutsunnat aiheuttivat puolestaan sen, että muutkin ”kätyrit” vetäytyivät kuorensa tai tulivat ainakin äärimmäisen varovaisiksi toiminnassaan.¹⁴

Toivuttuaan sodan alun takaiskuista kommunistinen maanalainen liike alkoi kuitenkin järjestäytyä. Syntyi käsite ”metsäkaartilainen”, kun joukko asevelvollisia ei noudattanut palvelukseenastumismääräystä, vaan pakoili enimmäkseen metsissä. Osa metsäkaartilaisista teki palveluksia neuvostoasevoimille vakoilulla ja tuhotöillä. Valtiollisen poliisin arvion mukaan Neuvostoliitosta johdetussa suomalaisten kommunistien poliittisessa toiminnassa alkoi keväällä 1943 uusi vaihe. Neuvostoliitosta oli nimittäin huhti-toukokuussa lähetetty Suomeen niin sanottuja poliittisia desantteja, joiden pääasiallisena tehtävänä oli aikaansaada Suomessa julkista poliittista toimintaa ja liikettä ”rauhan ja demokratian” tunnuksilla. Joukossa oli sodan aikana vihollisen puolelle karanneita entisiä turvasäilövankeja, mutta myös viranomaisille ennestään tuntemattomia, Neuvostoliittoon siirtyneitä ulkosuomalaisia, sotavankeja sekä muita. Ainakin eräät näistä saapuivat Suomeen suomalaisissa sotilaspukimissa väärennetyin henkilöllisyyspaperein.¹⁵

Kesään 1944 tultaessa neuvostovakoilua tukeneita henkilöitä esiintyi kotialueella erityisesti Lounais-Suomessa. He olivat etupäässä Suomen kommunistisen puolueen (SKP) tai SNS:n jäseniä. Näiden toiminta koostui lähinnä metsäkaartilaisten tukemisesta, tietojen hankinnasta neuvostotiedustelulle sekä sabotaašitoiminnasta. Eräät syyllistyivät jopa viranomaisia auttaneiden henkilöiden murhiin.¹⁶

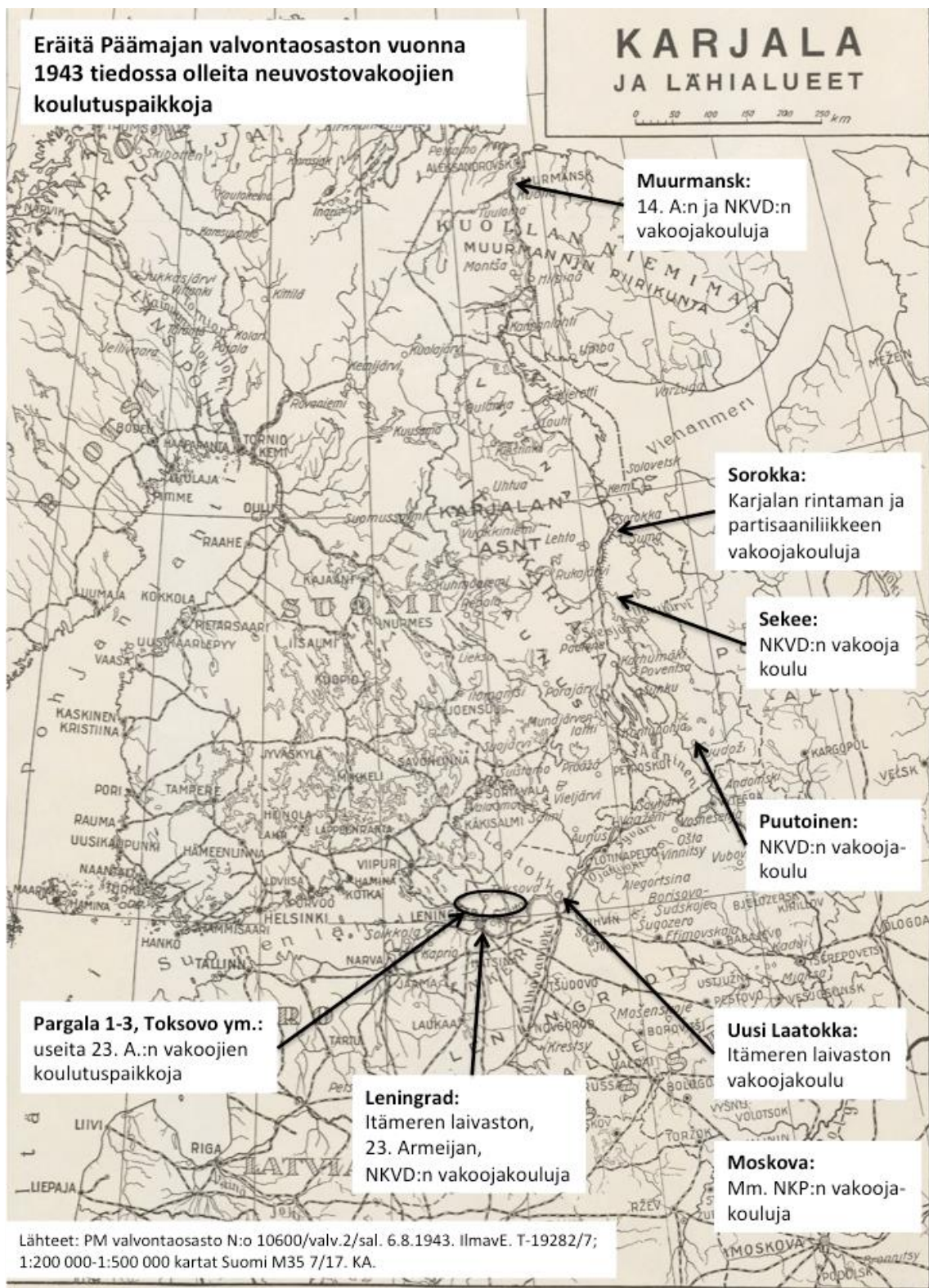
¹² Panschin (2018), s. 201, 204, 205

¹³ Sama, s. 207.

¹⁴ Sama, s. 211.

¹⁵ Sama, s. 212.

¹⁶ Sama.

Kuva 1: Eräitä Päämajan valvontaosaston vuonna 1943 tiedossa olleita neuvostovakoojien koulutuspaikkoja.

Suomen sotilasvastavakoilun yleisjärjestelyt

Jatkosodan aikana päävastuu neuvostovakoilun torjunnasta Suomessa oli Päämajan tiedustelujaostoon kuuluneella sotilasvastavakoilun keskuselimellä, eli Päämajan valvontaosastolla. Se johti kentällä tapahtunutta vastavakoilua alatoimistojensa kautta. Niitä oli kotialueella suurimmissa kaupungeissa ja rintamalla jokaisessa armeijakunnassa. Lisäksi jokaisessa divisioonassa valvontaosaston asioista huolehti divisioonan valvontaupseeri. Päämajan valvontaosasto, joka sodan aikana sijaisi Helsingissä (1941, 1943), Mäntyharjulla (1941–1943) sekä Kärkölässä (1944) johti sotilasvastavakoilua aseteitse eli ohi perinteisen komentotien.¹⁷ Vastavakoiluasioita johdettiin oman organisaation sisällä, jolloin esimerkiksi ne vastavakoilukäskyt ja -ohjeet, jotka oli tarkoitettu vain vastavakoojien käyttöön, lähetettiin Päämajan valvontaosastosta suoraan yhtymien ja kotialueen alatoimistoille, ohi yhtymien esikuntien ja Kotijoukkojen esikunnan.

Tämän tutkimuksen kannalta valvontaosaston kokoonpanosta keskeisimmät osat ovat vastavakoilutoimisto, radiovalvontajaos sekä koti- ja rintama-alatoimistot. Sodan aikana vastavakoilutoimiston päällikkönä palveli aluksi majuri Matti Ropponen ja hänen jälkeensä majuri Pentti Heino. Toimiston tehtävänä oli johtaa sotilasvastavakoilua niin kotialueella kuin sotatoimialueella. Toimistoon kuului toimistoupseereja, lakimiehiä, tarkastajia, kuulustelijoita sekä kortiston hoitajia. Myös radiovalvontajaos kuului vastavakoilutoimiston kokoonpanoon. Sen tehtävänä oli muun muassa paljastaa Suomessa vihollisen lukuun toimineet radioasemat. Lisäksi jaos avusti vastavakoilua teknillisellä asiantuntemuksellaan kiinnisaatujen vakoilijoiden tutkinnassa ja hankki tässä suhteessa apua myös tiedusteluosaston vastaavilta elimiltä. Jaos oli jatkosodan aikana ajoittain myös tiedusteluosaston sekä tiedustelujaoston alaisuudessa.¹⁸

Käytännön vastavakoilutyöt tehtiin koti- ja sotatoimialueella sijainneissa Päämajan valvontaosaston alatoimistoissa sekä rintama-alatoimistojen alaisina toimineiden divisioonien valvontaupseerien voimin. Alatoimistojen kokoonpano ja vahvuus vaihtelivat. Tähän vaikuttivat alatoimiston toiminta-alueen laajuus, tärkeys ja muut erikoisolosuhteet. Alatoimistojen runko oli yleensä seuraava: Päällikkö (useimmiten tuomari), 1-3 kuulustelijaa (useimmiten lakimiehiä), 2-12 etsivää, 1-3 valvontaupseeria (rintama-alatoimistoissa), 1-3 valvontaupseerin apulaista (etsiviä, rintama-alatoimistoissa), 1 tulkki (rintama-alatoimistoissa) sekä 1-2 kanslistia (naisia).¹⁹

Rykmenteissä ja sitä pienemmissä joukoissa ei ollut valvontaelintä, vaan tiedottajia, joiden toimintaa ohjasi divisioonan valvontaupseeri apunaan asianomaisen komppanian (vast.) päällikkö. Tiedottajien tehtävänä oli toimia omassa joukkoyksikössään valvontaosaston toimialaan kuuluneissa asioissa tarkkailijana ja ilmoittaa havaintonsa kotialueella joukko-osastossa toimineelle yhdysmiehelle, joka välitti tiedottajan ilmoitukset suoraan joukko-osaston komentajalle ja valvontaosaston valvontaelimelle. Sotatoimialueella tiedottaja ilmoitti havaintonsa komppanian päällikölle tai divisioonan valvontaupseerille tai hänen apunaan toimineelle etsivälle.²⁰

¹⁷ Panschin (2018), s. 120, 134, 136, 143, 293.

¹⁸ Sama, s. 136, 137, 138; Lehtonen Lauri, Liene Timo, Manninen Ohto: *Sanomansieppaajia ja koodinmurtajia. Suomen radiotiedustelu sodassa*. Docendo 2016, s. 77, 78, 93.

¹⁹ Panschin (2018), s. 139.

²⁰ Sama, s. 117.

Henkilön jouduttua pidätetyksi vakoojana tai sellaiseksi epäiltyä hänen ensikuulustelunsa teki useimmiten divisioonatasolla työskennellyt Päämajan valvontaosaston nimeämä valvontaupseeri. Vakoojien tultua luovutetuksi alatoimistolle jatko kuulusteluja varten alatoimisto otti heti yhteyden Päämajan valvontaosastoon, josta annettiin kyseisiä vakoojia koskevat tiedot, mikäli niitä oli. Samoin alatoimisto varasi tiedusteluosaston kuulustelijoille mahdollisuuden oman kuulustelunsa suorittamiseen. Alku kuulustelujen yhteydessä kiinnitettiin huomiota siihen, milloin ja millä tavoin vakooja viimeksi oli ollut yhteydessä toimeksiantajiinsa sekä mitä tietoja hän oli välittänyt, toimiko hän yksin sekä oliko hänellä yhteydenotto tehtäviä Suomessa jo toiminnassa olleisiin asiamiehiin tai muihin henkilöihin. Samoin selvitettiin radioyhteysmahdollisuudet vihollisen harhauttamiseksi.²¹

Suomalaisviranomaisille vapaaehtoisesti antautuneiden vakoojien kuulustelut sujuivat helposti. Sitä vastoin ne vakoojat, jotka olivat liikkeellä tositaroituksella, kertoivat kuulusteluissaan ensiksi heille opetetun peitetarinan eli legendan. Kun kuulusteluissa päästiin vaiheeseen, että vakooja alkoi kertoa oikeata kertomustaan, se oli mahdollisuksien mukaan tarkastettava aikaisemmin pidätettyjen vakoojien kertomusten perusteella. Tätä varten kuulusteltavalta oli selvitettävä, ketkä olivat toimineet vakoojakoulussa opettajina ja keitä oli ollut samanaikaisesti koulutettavina. Lisäksi heistä oli saatava henkilökuvaus. Niin ikään kuulustelujen aikana oli selvitettävä vakoojan oikea ja peitenimi.²² Kun sekä rikoksesta epäillyn että todistajien kuulustelupöytäkirjat saatiin valmiiksi, ne lähetettiin asian oikeuskäsittelyä varten sen divisioonan kenttäoikeuteen, minkä alueelta epäilty oli pidätetty.²³

Kuinka hyvin Suomen sotilasvastavakoilu onnistui neuvostovakoilun torjunnassa, on vaikea arvioida. Tähän yhtenä syynä on se, että keskeinen osa niistä Suomen sotilasvastavakoilun papereista, joista olisi selvinnyt sodan aikana pidätettyjen neuvostovakoojien määrä, tuhottiin sodan loppupuolella. Toisaalta ne neuvostoarkistot, joista selviäisi Suomeen lähetettyjen vakoojien määrä, ovat edelleen suljettuja ainakin länsimaisilta tutkijoilta. Olen väitöskirjassani puutteelliseen aineistoon tukeutuen arvioinut, että yli 50 prosenttia Neuvostoliiton Suomeen lähettämistä ja valvontaosaston tietoon tulleista vakoojista ei onnistunut täyttämään tehtäväänsä, koska heidät joko pidätettiin tai he saivat surmansa. Valvontaosaston näkökulmasta tulosta voidaan pitää vähintäänkin tyydyttävänä.²⁴

Pentti Heino on todennut sodan jälkeen, että Neuvostoliiton sodanaikainen vakoilutoiminta oli siinä määrin voimaperäistä ja se rakentui niin laajalle pohjalle, ettei valvontaosasto kyennyt estämään kuin osan Suomeen suunnatusta neuvostovakoilusta. Heino ei määritellyt vastavakoilun onnistumisprosenttia, koska hänellä ei ollut tiedossaan tarvittavia vertailulukuja. Mikäli vastavakoilun tuloksellisuutta arvioitiin vertaamalla paljastettujen juttujen määrää valvontaosastolla käytössä olleeseen keinovalikoimaan, tulos oli Heinin mukaan melko hyvä.²⁵

²¹ Panschin (2018), s. 248.

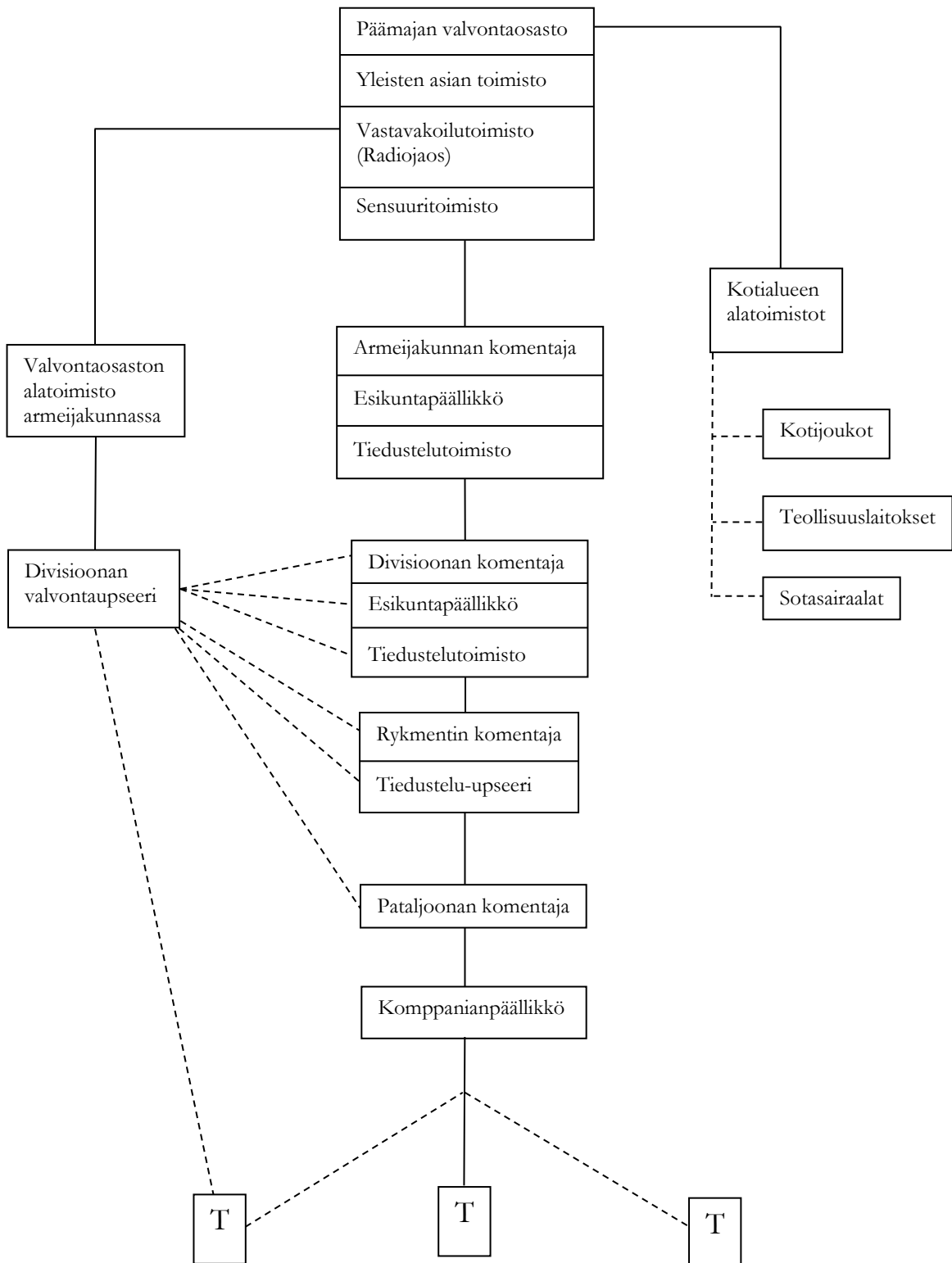
²² Sama.

²³ Sama, s. 67, 68.

²⁴ Sama, s. 10, 11, 252.

²⁵ Sama, s. 252.

Kaavio 1: Sotilasvastavakoilun järjestelyt kesäkuussa 1941

Lähde: Päämajan valvontaosaston asiakirja N:o 2548/Ulk.3/sal. 18.6.1941 liitteinen. Koulutustoimisto/IV AKE. T-9497/8. KA.

1.2 Harhautuksesta ja radioharhautuksesta

Vaikka vihollisen petkuttaminen ja harhauttaminen on aina kuulunut sodankäynnin pääperiaatteisiin, tunnetuimmista sotateoreetikoista muun muassa Sun Tzu ja Carl von Clausewitz antavat harhautukselle erilaisen painoarvon. Viimeksi mainitun mukaan sodassa menestymiseksi alivoimaisen osapuolen ainoana vaihtoehtona voi olla turvautuminen harhautukseen. Sun Tzun kanta harhautukseen on päinvastainen Clausewitzin näkemykseen verrattuna. Sun Tzun mukaan sodankäynnissä harhautus on keskiössä, sillä kaikki sodankäynti perustuu harhaanjohtamiseen.²⁶

Mistä sitten harhautuksessa on kyse? Harhautuksen päämääränä on saada harhautettava toimimaan harhauttajan haluamalla tavalla. Täten onnistuneessa harhautuksessa harhautettava toimii tietämättään oman edun vastaisesti harhauttajan intressien mukaisesti.

Toisen maailmansodan ajan harhautusoperaatioista tunnetaan parhaiten liittoutuneiden miihinousua Normandiaan ja Sisiliaan suojanneet harhautusoperaatiot ”Bodygard” ja ”Mincemeat”. Näille operaatioille oli ominaista keskitetty johto, pitkä suunnittelu-aika, suuret resurssit sekä harhautustoiminnan monikerroksisuus.²⁷

Menestyksekkään harhautusoperaation onnistumisen kannalta oli erityisen merkittävää se, että harhauttaja tunsi harhautettavan henkilön tai organisaation (vihollisen) ajattelu- ja toimintatavat. Harhauttajan näkökulmasta näiden seikkojen tunteminen oli tärkeää sen takia, että silloin hän pystyi päättelemään sen, että millaisilla harhautusyötteillä hän saisi aikaan halutun vaikutuksen harhautettavassa. Onnistuneessa harhautuksessa oli siis kyse vihollisen päätöksentekoon vaikuttamisesta, jossa harhauttaja antoi harhautettavalle syötteitä virheellisen tilannekuvan muodostamiseksi, jonka perusteella harhautettava teki harhauttajan etuja palvelevan päätöksen esimerkiksi taistelulajista tai joukkojensa käytöstä.²⁸

Sota-aikana radioharhautus oli sotilasvastavakoilupalvelujen yksi työtapa kiinnisaatujen vihollisvakoojien hyödyntämiseksi. Euroopan sotänäyttämöllä radioharhautusta käyttivät ainakin Suomen, Saksan, Neuvostoliiton ja Britannian sotilasvastavakoilupalvelut. Kyse oli siis radioaalloilla totutetusta kaksoisagenttitoiminnasta, jossa vastavakoilupalvelu lähetti kiinnisaadun vihollisvakoojan välityksellä tai hänen radiollaan vakoojan tehtävänantajalle harhaanjohtavia radiosanomia edistääkseen omia päämääriään ja vaikeuttaakseen vihollisen sodankäyntiä. Se ei ollut ongelmaton eikä helppoa. Kontrolloidusti toimineiden kaksoisagenttien menestyksekkäs käyttö vaati tarkkaa suunnittelua ja harkintaa. Huonosti toteutettu kaksoisagenttien käyttö saattoi kääntyä toteuttajaansa vastaan, mikäli luovutetut tiedot, joiden joukossa piti olla harhautus-

²⁶ von Clausewitz Carl: *Sodankäynnistä*. Suomentanut Heikki Eskelinen. Art House 1998, s. 121, 122; Sun Tzu: *Sodankäynnin taito* (4. painos). Suomentanut Heikki Karkkolainen. Tietosanoma Oy 1995, s. 76; Montagu Ewen: *Mies jota ei ollutkaan. Kertomus operaatio ”Libahakkeluksesta”*. Suomentanut Matti Kontio. Otava 1954, s. 5.

²⁷ Masterman J. C.: *The double-cross system in the war of 1939 to 1945*. Australian National University Press 1972, passim; Montagu (1954), passim ja erityisesti s. 35, 122; von Clausewitz (1998), s. 120, 121. – Ks. harhautustoimintojen massiivisuudesta ja yksityiskohtaisuudesta myös Montgomery Bernard: *Sotamarsalkka Montgomeryn muistelmat*. Suomentanut Toivo J. Kivilahti. WSOY 1959, s. 131, 132.

²⁸ Sama.

operaation uskottavuuden kannalta aina jotain vähintäänkin oikeansuuntaista tietoa, tuottivat harhauttajalle enemmän haittaa kuin hyötyä.²⁹

Vaikka radioharhautuksessa oli yhtäläisyyksiä menestyksekkäiden harhautusoperaatioiden yleisten perusteiden kanssa, kuten vihollisen ajattelu- ja toimintatavan tunteminen, jotkut tekijät moninkertaistivat radioharhautuksen vaikeutta ”tavalliseen” harhautukseen verrattuna. Näistä merkittävin oli aika. Siinä, missä esimerkiksi ”perinteisiä” harhautusoperaatioita saatettiin valmistella useita kuukausia, radioharhautusoperaation piti alkaa viimeistään muutaman päivän kuluttua vakoojan kiinnijäämisen jälkeen. Muussa tapauksessa vakoojan tehtävään lähettäneelle tiedustelupalvelulle oli vaikeaa uskottavasti selittää, miksei vakooja ollut ottanut yhteyttä tehtävänantajaansa sovittuina aikoina. Tämä oli omiaan herättämään epäluuloja vakoojaa kohtaan: oliko yhteydenpitotaukoon luonnollinen syy, vai oliko vakooja jäänyt kiinni ja värvätty vihollisen puolelle?

Kaksi muuta tekijää, jotka selvästi erottivat radioharhautuksen tavallisesta harhautuksesta olivat harhautustehtävä ja -alue. Kun perinteisen harhautusoperaation suunnittelija pystyi kokonaisoperaation puitteissa suunnittelemaan varsin vapaasti sen, millä alueella harhautus tapahtuisi, radioharhautuksen toteuttaja joutui operoimaan sillä alueella, minkä vihollisen tiedustelupalvelu oli kiinnisaadulle vakoojalle määrännyt.

Yhtä lailla perinteisen harhautusoperaation toteuttaja sai varsin vapaasti pohtia sitä, miten harhautuksen toteuttaa, mutta radioharhauttaja, joutui ainakin aluksi uskottavuutensa säilyttämiseksi toimimaan sillä tehtävällä, mikä oli aikanaan annettu kiinni saadulle vakoojalle. Muussa tapauksessa vakoojan tehtävään lähettänyt tiedustelupalvelu olisi saattanut menettää mielenkiintonsa vakoojaansa kohtaan, jolloin radioharhautus olisi jouduttu lopettamaan.

Yhtä kaikki niin perinteisessä harhautusoperaatiossa kuin kaksoisagenttien käyttöön perustuneessa radioharhautusoperaatiossakin viholliselle annettiin tietoja, joiden seurauksena vihollisen toivottiin muodostavan virheellisen tilannekuvan. Sen pohjalta tehtyjen johtopäätösten ja annettujen käskyjen toivottiin edesauttavan harhauttajan ja vaikeuttavan harhautettavan sodankäyntiä.

1.3 Tutkimusperusteita

Tutkimustilanteesta ja lähteistä

Radioharhautus historiatutkimuksen ja tietokirjojen aiheena ei ole tuiki tuntematon alue, mutta lukeutuu ehdottomasti sotahistorian vähemmän tutkittuun aihekenttään. Tämä johtuu pääasiassa siitä, että radioharhautus osana vastavakoilua kuuluu erittäin salaiseen toiminta-alueeseen, joten siitä kertova lähdeaineisto on edelleen vaikeasti tutkijoiden ulottuvilla. Vaikeasta lähdetilanteesta huolimatta radioharhautusta on käsitelty niin ulko- kuin kotimaisessa tutkimuskirjallisuudessa. Esimerkiksi brittien ra-

²⁹ Ferris John: *”Fortitude” in the Context: The Evolution of British Military Deception on Two World Wars, 1914–1945. Paradoxes of strategic intelligence. Essays in Honor of Michael I. Handel.* Editors Richard K. Betts & Thomas G. Mahnken. Taylor & Francis e-Library 2005, s. 124, 142, 149; Masterman (1972), passim; Hristoforov Vasilii: *Organy gosbesopasnosti SSSR v 1941–1945 gg.* Izdatelstvo Glavnogo arhivnogo upravlenija goroda Moskvy 2011, s. 27, 77, 198, 268–271; Verigin (2018), s. 155–161, 236; Hristoforov (2018), s. 139, 151; Artikkele ”Smerš. Luku 07. Sota eetterissä” Venäjän sotilasvastatiedusteluveteraanien kotisivulla. Смерш. Глава 07. Война в эфире. http://vkr-veteran.com/Смерш/СМЕРШ._Глава_7._Война_в_эфире._15.

dioharhautusta on sivuttu varsin yleisellä tasolla maan tiedustelu- ja vastatiedustelupalvelujen sodan aikaisesta toiminnasta kertovassa moniosaisessa historiikissa.³⁰

Kaikkein monipuolisemmin brittien radioharhautuksesta sotavuosina on kerrottu Britannian kaksoisagenttiohjelman johtajan John Cecil Mastermanin teoksessa *The Double-Cross System in the War of 1939 to 1945*. Kirjassa esitetään paikoitellen niin yksityiskohtaisia tietoja, että Mastermanilla on täytynyt olla käytössään brittivastavakoilun sodanaikaisia asiakirjoja.³¹ Valitettavasti teos on kirjoitettu ilman lähdeviitteitä. Se vaikeuttaa Mastermanin kirjan käyttöä tutkimuksen lähteenä, koska esimerkiksi tiedon ja mielipiteen välinen raja muuttuu epäselväksi.

Myös venäjänkielisessä kirjallisuudessa on käsitelty radioharhautusta, josta venäläiset käyttävät termiä radiopeli. Venäläisistä tutkijoista aiheesta ovat kirjoittaneet ainakin Petroskoin yliopiston professori Sergei Verigin, oikeustieteen tohtori ja Venäjän turvallisuuspalvelun entinen arkistopäällikkö kenraaliluutnantti Vasili Hristoforov sekä tutkijat Vladimir Makarov ja Andrei Tjurin.³² Kahden ensiksi mainitun tutkijan ehdottomana valttina on se, että he kuuluvat niihin etuoikeutettuihin tutkijoihin, jotka ovat saaneet käyttää lähteinään Venäjän turvallisuuspalvelu FSB:n edeltäjien Neuvostoliiton NKVD:n ja NKGB:n sodanaikaisia arkistoja.

Tutkimuksiaan varten Verigin on perehtynyt Karjalais-suomalaisen sosialistisen neuvostotasavallan tiedustelu- ja turvallisuuspalvelun arkistoihin. Näiden tutkimusten perusteella hän on julkaissut muun muassa tässä tutkimuksessa lähteenä käytetyn teoksen *Protivostojanie. Borba sovetskoi kontrrazvedki protiv finskikh spetsslužb (1939–1944)*. Hristoforov on puolestaan omissa tutkimuksissaan käyttänyt lähteinään samoja Veriginin käyttämiä arkistokokonaisuuksia sekä lisäksi Venäjän turvallisuuspalvelu FSB:n keskusarkistoa. Tässä tutkimuksessa käytetään lähteinä kahta Hristoforovin teosta *Organi gosbezopasnosti SSSR 1941–1945 gg* ja *SSSR–Finljandija: Protivostojanie 1941–1944 gg*.

Vladimir Makarov ja Andrei Tjurin ovat puolestaan perehtyneet laajasti sekä venäjän-että muun kieliseen radioharhautuskirjallisuuteen. Teoksissaan he ovat julkaisseet Neuvostoliiton turvallisuus- ja tiedustelupalvelun arkistoasiakirjoihin perustuvia tietoja, joita ei ole ennen hyödynnetty suomenkielisessä historiantutkimuksessa. Radioharhautuksen lisäksi tämä koskee myös Neuvostoliiton sodan aikaista Suomeen suuntaamaa tiedustelua ja vastatiedustelua. Tässä tutkimuksessa lähteenä käytetään Makarovin ja Tjurinin liki 900 sivuista radioharhautuksesta kertovaa järkälettä *Smerš: voina v efire 1942–1945*. Kirjassa on käytetty vaihtelevaa viitteistystekniikkaa, minkä vuoksi kirjan käyttö tieteellisen tutkimuksen lähteenä on paikoitellen ongelmallista.

Kotimaisessa tutkimuskirjallisuudessa radioharhautuksesta ovat kertoneet Lauri Lehtonen, Timo Liene ja Ohto Manninen kirjassaan *Sanomansieppaajia ja koodinmurtajia*.

³⁰ Hinsley F. H., Simkins C. A. G.: *British Intelligence in the Second World War. Volume IV. Security and Counter-Intelligence*. Her Majesty's Stationary Office 1989; Howard Michael: *British Intelligence in the Second World War. Volume V. Strategic Deception*. HMSO 1990.

³¹ Esim. Masterman (1972), s. 190-195.

³² Verigin Sergei: *Противостояние. Борьба советской контрразведки против финских спецслужб (1939-1944)*. Suom. Vastustaminen. Neuvostovastatiedustelun taistelu suomalaisia tiedustelu- ja turvallisuuspalveluja vastaan (1939–1941). Teoksesta on ilmestynyt suomenkielinen laitos Mirko Harjulan kääntämänä nimellä *Vakoojat vastakkain. Suomen ja Neuvostoliiton tiedustelusota 1939–1944* (Minerva 2019); Hristoforov Vasili: *Органы госбезопасности СССР в 1941–1945 гг.* Suom. Neuvostoliiton valtion turvallisuuselimet 1941–1945 ja *СССР - Финляндия: Противостояние 1941–1944 гг.* Suom. SSSR–Suomi: Vastustaminen 1941–1944; Makarov Vladimir, Tjurin Andrei: *Смерш: война в эфире 1942–1945*. Suom. Smerš: sotaa radioaalloilla 1942–1945.

Suomen radiotiedustelu sodassa sekä Lehtosen ja Mannisen kirjassa *Stella Polariksen Perintö. Tiedusteluhistoriaa 1944–1950*. Nämä suomalaisen radiotiedusteluhistorian kulmakivet ovat ansainneet paikkansa kotimaisessa tietokirjallisuudessa, mutta valitettavasti niiden käyttöä tutkimuksen lähteenä haittaa lähdemerkintöjen puuttuminen.

Kotimaisessa tutkimuskirjallisuudessa radioharhautuksessa on kirjoittanut myös tämän tutkimuksen tekijä teoksissaan *Kasvottomien miesten sota – Päämajan valvontaosaston toiminta jatkosodassa* ja *Diletantteja vai taitajia? Päämajan valvontaosaston johtama valvonta ja vastavakoilu talvi- ja jatkosodassa*. Kaikkein yksityiskohtaisimmin radioharhautuksen teknisestä toteutuksesta on kerrottu viimeksi mainitussa eli tämän tutkimuksen tekijän vuonna 2018 tarkastetussa väitöstutkimuksessa.

Kaikki edellä mainitut tutkimukset huomioon ottaen kaikkein yksityiskohtaisemmin radioharhautuksen päämääristä ja harhautussanomista ovat kirjoittaneet Masterman, Makarov, Tjurin sekä tämän tutkimuksen tekijä. Kaikkien edellä mainittujen tutkimusten yhteinen puute on, ettei radioharhautussanomia, eikä harhautusoperaatioiden operatiivis-strategisista tai taktisista päämääriä ole sidottu vakoojan aiotulla toiminta-alueella vallinneeseen sotatilanteeseen tai yleiseen sotilaspoliittiseen tilanteeseen. Tässä tutkimuksessa tämä puute korjataan suomalaisten radioharhautusoperaatioiden osalta.

Nyt käsillä olevan tutkimuksen lähteet ovat tekijän hallussa jo väitöskirjan teon aikana olleet, mutta tuolloin sisältönsä puolesta vähemmälle analysoinnille jääneet kopiot sodanaikaisista radioharhautustapausselosteista. Vaikka asiakirjamerkinnoista päätellen ne on puhtaaksikirjoitettu selvästi harhautusoperaatioiden jälkeen, niiden aitoutta ei ole syytä epäillä.

Tutkimuksessa esitellään kaikkiaan 16 radioharhautustapausta. Näistä 13:sta on olemassa kopiot käydystä harhautussanomavaihdosta. Kolmessa tapauksessa sanomavaihto on esitelty kokonaisuudessaan tekijän vuonna 2000 ilmestyneessä tutkimuksessa.³³ Siinä esitin käytössäni olleisiin tietoihin perustuen, että 24:n kiinni saadun vakoojan tiedetään suostuneen valvontaosaston kanssa harhautusyhteistyöhön.³⁴ Ei ole kuitenkaan tiedossa, kuinka suurta osaa tämä määrä edustaa todellisuudessa suomalaisten toteuttamista radioharhautusoperaatioista. Voidaan arvioida, että valvontaosasto toteutti jatkosodan aikana joitakin kymmeniä radioharhautusoperaatioita.

Tämän tutkimuksen harhautusoperaatioista kymmenen sijoittuu kanta-Suomeen asematavaiheessa. Neljä tapausta sijoittuu takaisin vallatulle alueelle ja niistä kolme sijoittuu asematavaiheeseen. Yksi harhautustapauksista alkaa asematavaiheessa, mutta päättyy Neuvostoliiton suurhyökkäysvaiheen aikana. Vallatulle alueelle sijoittuu kaksi tapausta. Yksi tapauksista ajoittuu kokonaisuudessaan asematavaiheeseen. Toinen vallatun alueen tapauksista alkaa asematavaiheen aikana ja päättyy Neuvostoliiton suurhyökkäysvaiheeseen.

Yksikään radioharhautustapauksista ei sijoitu suomalaisten hyökkäysvaiheeseen eikä syksyyn 1944, jolloin Suomi irrottautui sodasta. Tässä tutkimuksessa käytettyjen radioharhautussanomien sisältö esitellään lukijalle siten, kuin ne on harhautusselosteseen kirjattu kirjoitusvirheinen kaikkineen. Muutoin sivumäärän säästämiseksi ja

³³ Panschin Vladimir: *Kasvottomien miesten sota. Päämajan valvontaosaston toiminta jatkosodassa*. Maanpuolustuskorkeakoulu 2000, s. 54-57.

³⁴ Sama, s. 53.

esitystavan yksinkertaistamiseksi harhautussanomien ulkoasua on pelkistetty alkupe-
räiseen verrattuna.

Kuten edellä esitetystä käy ilmi, tutkimuksen päälähteaineisto on ajallisesti ja määräl-
lisesti pirstaleista sekä niukkaa. Tällöin radioharhautusta on pakosta jouduttu tutki-
maan vain muutamien käytössä olevien harhautustapaussasiakirjojen kautta. Siten nii-
den kautta tehtäviin yleistäviin tulkintoihin liittyy luotettavuusriskejä.³⁵ Tämän uhan
torjumiseksi lähteitä arvioidaan ja vertaillaan ristiin mahdollisimman laajasti, jolloin
yksittäisessä lähteessä esiintyvää tietoa pyritään mahdollisuuksien mukaan varmista-
maan vähintään toisesta lähteestä.³⁶

Harhautustapaussasiakirjoissa esiintyvien eräiden yksityiskohtien varmistaminen on
kuitenkin erittäin vaikeaa, ellei peräti mahdotonta. Tällaisia tietoja ovat esimerkiksi
harhautussanomissa esiintyneiden henkilöiden todentaminen, ovatko he todellisuu-
dessa olleet olemassa, vai ovatko he olleet vastavakoilun harhautustoimintaa varten
keksimiä.

Niin ikään eräiden harhautustapauksissa kuvattujen sotatoimialueen tapahtumien to-
denperäisyyden selvittäminen on liki mahdotonta, eikä kaikilta osin voida varmuudella
sanoa esimerkiksi sitä, missä määrin harhautussanomien sisältö on ollut todenperäistä
tai harhaanjohtavaa. Tällaisia tapauksia ovat esimerkiksi harhautussanomissa kerrotut
sotatoimialueella mahdollisesti tapahtuneet rautatie- ja maantiekuljetukset. Tällaisissa
vaikeissa tapauksissa tulkinta perustuu kriittisen ja loogisen pohdinnan tuloksena syn-
tyvään todennäköisimpään sisäisesti ristiriidattomaan vaihtoehtoon.³⁷

Toisen keskeisen lähdeosan muodostavat koti- ja ulkomainen tutkimus- ja tietokirjal-
lisuus. Niistä tämän tutkimuksen kannalta tärkeimmät on esitelty jo edellä. Kotimai-
seen tutkimuksen avulla radioharhautustapausten ympärille pyritään rakentamaan
mahdollisimman autenttinen ajankuvaus siitä sotilaallisesta toimintaympäristöstä,
jossa harhautusoperaatio aikanaan toteutettiin. Tässä mielessä tämän tutkimuksen
keskeisimmät lähteet ovat Ari Raunion teos *Sotatoimet. Suomen sotien 1939–45 kulku
kartoin* sekä Maanpuolustuskorkeakoulun historian laitoksen toimittama kuusiosainen
Jatkosodan historia -kirjasarja.

Ulkomaista tutkimus- ja tietokirjallisuutta käytetään vertailupohjana, kun suomalaista
radioharhautusta tarkastellaan ensikertaa eurooppalaisen sotanäyttämön viitekehyk-
sessä. Lisäksi venäläiseen tietokirjallisuuteen tukeutuen yhdistellään ensikertaa venä-
läisten tutkijoiden suomalaisesta radioharhautuksesta julkaisemia tietoja olemassa ole-
viin suomalaisiin radioharhautusselosteisiin.

Lähdeaineisto ei mahdollista kaikkien vertailuissa olevien maiden osalta tasavertaista
asian käsittelyä. Käytännössä tämä ilmenee kahdella eri tavalla. Ensinnä saksalaisten
toteuttamasta radioharhautuksesta on saatavissa vähemmän tietoa kuin muiden ver-
tailussa olleiden maiden osalta. Toiseksi suomalaisesta radioharhautuksesta kertovat
esimerkit ovat staattiselta asemasodan ajalta, jolloin joukkojen käytön salaaminen ei
ollut niin tärkeässä asemassa, kuin hyökkäyssodan aikana, mikä sodankäyntimuoto

³⁵ Lauerma Matti: Sotahistorian tutkimuksen problematiikka ja metodiikka. Eri painos Tiede ja ase n:o 35 (1977), s. 108.

³⁶ Tiedon varmistamisesta toisesta lähteestä ja siihen liittyvistä ongelmista muun muassa Lauerma (1977), s. 105-107 ja Renvall Pentti: Nykyajan historiantutkimus. WSOY 1983, s. 218-221.

³⁷ Kalela Jorma: Historiantutkimus ja historia. Gaudeamus Kirja 2000, s. 162, jossa Kalela toteaa, että histori-
antutkijan kokonaistulkinnan on oltava johdonmukainen ja sisäisesti ristiriidaton.

puolestaan sisältyy brittien ja venäläisten toteuttamasta radioharhautuksesta kertovaan kirjallisuuteen. Näiden lähde-epätasapainoseikkojen vaarana on, että tulkinnat saattavat saada vääränlaisia painotuksia.

Mitä tutkitaan?

Jatkosodan aikana suomalaisviranomaisista radioharhautusta toteuttivat Valtiollinen poliisi ja Päämajan valvontaosasto. Valtiollinen poliisi toteutti harhautustoimintaa tietävästi vain kerran, eikä sillä ollut omaa organisaatiota harhautustoimintaansa varten, vaan se käytti erästä toimintaan mukaan houkuteltua suomalaista sotilasradistia. Näin päätoimija oli Päämajan valvontaosasto. Laveasti tulkiten suomalaiseksi radioharhautustoimijaksi voitaisiin nimetä myös Päämajan Radiopataljoona. Sen organisaatioon kuului Helsingin Kuusisaarella sijainnut radioharhautusasema Asema 12, jonka nimissä on muun muassa aukikirjoitettuna kolme tässä tutkimuksessa käytettyä harhautusselostetta.³⁸

Vaikka Asema 12 kuului Päämajan Radiopataljoonan kokoonpanoon, se toteutti tehtäviä valvontaosaston käskystä ja palveli vastavakoilun eikä radiotiedustelun tarkoituksena. Perustelen tulkintaani seuraavasti. Radiotiedustelua tutkineet Ohto Manninen ja Lauri Lehtonen kirjoittavat kirjassaan, että PM:n Radiopataljoonan Asema 12:lla oli pataljoonan yleiseen tehtävään nähden täysin poikkeava tehtävä eli vastavakoiluun liittynyt radioharhautus.³⁹ Lehtosen mukaan syynä outoon järjestelyyn oli käytännön syyt, sillä Kuusisaarella sijainnut Asema 12 saattoi oman toimintansa edistämiseksi tukeutua helposti samaan organisaatioon kuuluneeseen Munkkiniemen Kaartintorpassa sijainneeseen Päämajan Radiopataljoonan (PM. RadP) varikkokomppaniaan.⁴⁰

Lisäksi Asema 12:n kytkeytyminen Päämajan valvontaosastoon ilmenee selvästi sodan aikana vastavakoilutoimiston päällikkönä palvelleen majuri Pentti Heinon vuonna 1976 pitämästä esitelmästä, jossa hän totesi seuraavaa: ”Tällaisia Vaahaloita (valvontaosaston radiovalvontajaoksen radioasema Kärkölässä) oli Kuusisaarella Helsingissä, jossa oli käytössä yksi huvila, Kouvolassa poliisiasemalla ja Rovaniemellä pohjoisia alueita varten vakioapaikat. Tarvittaessa, koska meillä oli käytettävissämme radioautot ja vakoilija sai tehtävän siirtyä esimerkiksi Helsingistä Tampereelle, niin silloin ajettiin autolla Tampereelle ja yhteydenotot tapahtuivat sieltä.”⁴¹

Valvontaosasto tarvitsi mainitunlaisia kiinteitä asemia ja vakooja piti pystyä kuljetta-
maan tietyille alueille yhteydenottoa varten, koska viestien vastaanottaja saattoi suun-
tia ja paikantaa vastaanottamansa viestit. Mikäli ne olisi paikannettu täysin toisaalle,
kuin mistä niiden olisi pitänyt tulla, harhautus olisi paljastunut. Kyse oli siis harhau-
tustoiminnan uskottavuudesta.

Asema 12:n liittyminen valvontaosaston toimintaan käy ilmi myös seuraavasta. Yksi
tässä tutkimuksessa esiteltävä harhautusoperaatio toteutettiin vakooja Kotovin avus-
tuksella. Hänen sanomanvaihtonsa neuvostotiedustelun kanssa on kirjattu toteute-

³⁸ Panschin (2018), s. 237-241; H-tapaus Kotov (kopio), Marttisen sanomavaihtoselostus (kopio), H-tapaus Vahter (kopio). Materiaali tutkijan hallussa; Lehtonen, Liene, Manninen (2016), s. 93; Manninen Ohto, Lehtonen Lauri: *Stella Polariksen perintö. Tiedusteluhistoriaa 1944–1950*. Docendo 2019, s. 89, 97.

³⁹ Manninen, Lehtonen (2019), s. 97.

⁴⁰ Lauri Lehtosen sähköpostiviesti 22.1.2019. Materiaalitutkijan hallussa.

⁴¹ Pentti Heinon esitelmä valvontaosaston toiminnasta jatkosodassa 2.4.1976. Materiaali tutkijan hallussa.

tuksi kyseiseltä Asema 12:lta.⁴² Kun Pentti Heino esitelmöi vuonna 1976, hän esitteli Kotovin tapauksen nimenomaan valvontaosaston harhautusoperaationa.⁴³ Näin ollen voidaan tulkita, että Asema 12 oli valvontaosaston alainen.

Radiovalvontajaoksen lisäksi valvontaosastossa radioharhautusta toteuttivat sekä koti- että rintama-alueilla sijainneet valvontaosaston alatoimistot⁴⁴. Radiovalvontajaoksen tehtäviä ei virallisesti määritelty missään ohjesäännössä tai vastaavassa asiakirjassa. Sodan jälkeen Pentti Heino määritteli radiovalvontajaoksen tehtävän seuraavasti: vakoojien radioasemien paljastaminen, vihollisen vakoiluelimien toiminnan sitominen sekä vihollisen harhauttaminen.⁴⁵

Tämän tutkimuksen tavoitteena on harhautussanomia analysoimalla luoda kuva suomalaisen jatkosodan aikaisen radioharhautuksen perimmäisistä tavoitteista ja päämäärästä sekä arvioida sitä, kuinka hyvin toiminnassa onnistuttiin. Päämajan valvontaosaston yhtenä tehtävänä oli vihollisen sitominen ja harhauttaminen osittain erheellisin radiosanomien. Aiempi tutkimus kertoo yleisellä tasolla siitä, mitä asioita valvontaosaston neuvostotiedustelulle lähettämät sanomat sisälsivät.⁴⁶ Selvittämättä on se, mihin viholliselle erehdyttämistarkoituksessa annetuilla sanomilla pyrittiin. Oliko ensisijaisena tavoitteena vihollisen voimien sitominen, harhauttaminen vai jokin muu tavoite? Tämän asian selvittämiseksi tutkimuksen pääkysymys on: *mitä tavoitteita Päämajan valvontaosaston neuvostotiedustelulle suuntaamilla radioharhautusoperaatioilla oli vuosina 1941–1944?* Pääkysymykseen vastaamiseksi on neljä alakysymystä.

Sodanaikaisesta radioharhautustoiminnasta on vain vähän ulko- ja kotimaista tutkimuskirjallisuutta, joten aihealue siihen liittyvine erikoisuuksineen, toimintajärjestelyineen ja menettelytapoineen on suurelle yleisölle perin tuntematonta. Jotta lukijat saisivat mahdollisimman kokonaisvaltaisen näkemyksen ja ymmärryksen suomalaisten radioharhautustoiminnasta, toiminnan perusasiat kuvataan vastaamalla alakysymykseen: *miten suomalainen radioharhautus oli organisoitu?*

Ensimmäisen maailmansodan aikana radioita ei käytetty pelkästään taistelujen johtamiseen tai sotilaallisten tietojen välittämiseen. Sitä alettiin myös käyttää väärin tietojen antamiseen, vihollisen sotilaallisten aikeiden selvittämiseen sekä yhteyskanavana vakoojiin. Toisen maailmansodan aikana radioaalloilla käytävä sota muodosti neljännen ulottuvuuden maa-, meri- ja ilmasotatoimien ohella.⁴⁷

Yksi neljännen sodankäyntiulottuvuuden muodoista oli radioharhautus. Suomalaisten ohella sitä toteuttivat Euroopan sotänäyttämöllä ainakin Britannia, Venäjä sekä Saksa. Siitä kertova tutkimuskirjallisuus antaa mahdollisuuden vertailla suomalaista sodanaikaista radioharhautusta kansainvälisesti lähinnä toiminnan yleisjärjestelyjen näkökulmasta. Rajoittuneemmin vertailua voidaan tehdä myös toiminnan määrän, harhautussanoma-aiheiden sekä harhautustoiminnan päämäärien suhteen. Vertailtaessa suomalaista radioharhautusta brittien, venäläisten sekä saksalaisten radioharhautukseen

⁴² H-tapaus Kotov (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

⁴³ Pentti Heinin esitelmä valvontaosaston toiminnasta jatkosodassa 2.4.1976. Materiaali tutkijan hallussa.

⁴⁴ Panschin (2018), s. 238; Pentti Heinin esitelmä valvontaosaston toiminnasta jatkosodassa 2.4.1976. Materiaali tutkijan hallussa.

⁴⁵ Panschin (2018), s. 228.

⁴⁶ Sama, s. 238–240.

⁴⁷ Makarov Vladimir, Tjurin Andrei: *Smerč: voina v efire*. Russkij put 2018, s. 12, 13.

vastataan toiseen alakysymykseen: *Mitä keskeisiä eroja ja yhtäläisyyksiä on löydettävissä suomalaisesta, brittiläisestä, venäläisestä ja saksalaisesta radioharhautustoiminnasta?*

Aiempi tutkimus tietää kertoa, että Päämajan valvontaosaston viholliselle suuntaamien harhautussanomien sisällön hyväksyi valvontaosaston vastavakoilutoimiston päällikkö. Tärkeimpien ja monimutkaisempien harhautussanomien sisällön hyväksyi joko ulkoministeriön poliittisen osaston päällikkö Asko Ivalo tai Päämajan operatiivisen osaston päällikkö eversti Valo Nihtilä. Rintama-alatoimistojen harhautussanomissa esiintyneet sotilaalliset tiedot hyväksyttiin paikallisella johtoportaalalla.⁴⁸

Radioharhautus sotilasvastavakoilun työtapana oli siis tiedossa ainakin ulkoministeriön johdolla, Päämajan operatiivisella johdolla sekä rintamakomentajilla ja heidän lähimmillä alaisillaan. Voidaankin kysyä, missä määrin harhautustoiminta palveli esimerkiksi Suomen ulkopoliittikan ja ylimmän sotilasjohdon päämääriä, vai oliko kyse pelkästään sotilasvastavakoilun tarkoituksena palvelevasta toiminnasta. Tämän asian selvittämiseksi vastataan kolmanteen alakysymykseen: *keiden intressejä suomalaisten neuvostotiedustelulle lähetettävät harhautussanomien palvelivat?*

Sota-aikana Päämajan valvontaosastossa laadittiin puolivuositain katsaus Neuvostoliiton vakoilutoiminnasta Suomessa. Näissä katsauksissa, joita on säilynyt muutamia kappaleita, kerrottiin neuvostovakoilusta tehdyistä havainnoista.⁴⁹ Esimerkiksi vuoden 1943 ensimmäisen vuosipuoliskon katsauksessa alueet, joissa vakoojia tavattiin nimettiin kanta-Suomeksi, takaisin vallatuksi alueeksi sekä vallatuksi alueeksi.⁵⁰ Nämä alueet erosivat olosuhteidensa suhteen merkittävästi toisistaan. Esimerkiksi kanta-Suomessa toimineilla vakoojilla ei ollut välitöntä vaaraa joutua taisteluolosuhteisiin, mikä vaara oli niillä vakoojilla, jotka toimivat joko vallatulla alueella (Itä-Karjala) tai takaisin vallatulla alueella (Karjalan kannas, Laatokan Karjala).

Suomalaisten valtaamilla alueilla Itä-Karjalassa oli paikallisia vihollisvaltion kansalaisia, kun taas Kannakselta suomalainen siviiliväestö oli osin evakuoitu sotaväen jaloista, vaikka osa palasi jatkosodan aikana takaisin kotiseuduilleen. Tutkimalla eri alueilta (kanta-Suomi, vallattu alue sekä takaisin vallattu alue) tavattujen vakoojien nimissä lähetettyjä harhautussanomia vastataan neljänteen alakysymykseen: *millä tavoin eri alueilla toimimaan tarkoitettujen vakoojien nimissä toteutetut harhautusoperaatiot erosivat toisistaan päämäärien suhteen?*

Tutkimuksen lopputulemana on tutkijan tulkinta suomalaisen radioharhautuksen tavoitteesta ja päämääristä ottaen huomioon keiden intressejä radioharhautus palveli sekä miten alueelliset erot mahdollisesti näkyivät harhautustoiminnassa. Lisäksi tutkimuksessa arvioidaan sitä, miten radioharhautusoperaatioiden päämäärät toteutuivat sekä mitkä olivat suomalaisen, brittiläisen, venäläisen sekä saksalaisen radioharhautuksen keskeisimmät erot ja yhtäläisyydet.

⁴⁸ Panschin (2018), s. 238.

⁴⁹ Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston asiakirja N:o 2939/Valv.2/sal. 5.2.1942. EK-Valpo I. Savonlinnan alaosa. Kotelo 55. KA; Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston asiakirja N:o 1100/Valv.2/sal. 15.8.1942 liitteinen. Tiedustelutoimisto (Tsto II)/VII AKE. T-2060/20. KA; Päämajan valvontaosaston asiakirja N:o 10600/Val.2/sal. 6.8.1943. Operatiivinen ja koulutustoimisto (Tsto III ja Ye. 3) 1942-1944/Ilmavomien esikunta. T-19282/7. KA; Rapport angående Sovjets spionage i Finland under tiden 1.1.-30.6.1944. Försvarsstabens/C-byrån/B I. Vol. 2-3. KrA.

⁵⁰ Päämajan valvontaosaston asiakirja N:o 10600/Val.2/sal. 6.8.1943. Operatiivinen ja koulutustoimisto (Tsto III ja Ye. 3) 1942-1944/Ilmavoimien esikunta. T-19282/7. KA.

Tutkimuksen asema, rajaus ja määritelmiä

Käsillä oleva tutkimus on osa Suomen sodanaikaiseen tiedusteluun liittyvää tutkimusta ja täydentää omalta osaltaan vastavakoilun näkökulmasta Suomen sotilastiedustelun kokonaiskuvaa toisen maailmansodan vuosilta. Vaikka tutkimus asettuu perinteiseen sotahistoriantutkimuksen alaan, se eroaa suomalaisesta sotahistoriantutkimuksen valtavirrasta siinä suhteessa, että tutkimuskohde asemoidaan myös eurooppalaiseen viitekehykseen niiltä osin, kuin se lähdeaineiston osalta on mahdollista. Tutkimus rajataan jatkosodan vuosiin 1941–1944. Tämä johtuu siitä, että Suomessa radiohauhautuskyky saavutettiin, vasta Moskovan rauhan (1940) jälkeen ja sitä alettiin käyttää vasta jatkosodan aikana.⁵¹

Talvisota päättyi maaliskuussa 1940 solmittuun Moskovan rauhaan. Sen mukaisesti Neuvostoliitto muun muassa sai perustaa meritukikohdan Hankoniemelle, minkä lisäksi Suomi joutui luovuttamaan suuria maa-alueita Neuvostoliitolle itäisistä Suomen osista. Jatkosodan alkuvaiheessa neuvostojoukot vetäytyivät Hankoniemeltä, ja lisäksi suomalaiset joukot valtasivat takaisin Neuvostoliitolle luovutetun Karjalan kannaksen ja Laatokan Karjalan sekä valloittivat maata Itä-Karjalasta Neuvostoliiton alueelta. Itä-Karjalan alueita ei virallisesti liitetty Suomeen, vaikka suomalaiset käyttivät hallintovaltaa valtaamallaan alueella.

Tässä tutkimuksessa osoitetaan, että neuvostotiedustelu lähetti vakoojiaan jatkosodan aikana syvälle suomalaisten selustaan varsinaisten sotatoimien ulkopuolisille alueille, muun muassa Helsinkiin ja Mikkeliin. Tämän lisäksi neuvostovakoojia tavattiin sota-vuosina Karjalan kannaksella sekä laajalla alueella suomalaisten rintamajoukkojen alueella ja selustassa Itä-Karjalassa Laatokan ja Äänisjärven välisellä alueella.

Jotta lukijat ymmärtävät edellä kuvatut alueet yhdenmukaisesti, tässä tutkimuksessa käytetään kanta-Suomi-termiä siitä alueesta, joka kuului Suomelle kesällä 1941 ennen jatkosodan syttymistä. Takaisin vallatulla alueella tarkoitetaan niitä Karjalan kannaksen ja Laatokan Karjalan alueita, jotka suomalaiset valtasivat Neuvostoliitolta takaisin jatkosodan hyökkäysvaiheen aikana. Vallatuilla alueilla tarkoitetaan puolestaan niitä Laatokan ja Äänisjärven välisiä alueita, jotka suomalaisjoukot valtasivat hyökkäysvaiheessa Neuvostoliitolta. Edellä mainitut termit ovat varsin selkeästi ymmärrettävissä ja niiden käyttö on perusteltua myös siksi, että Suomen sotilasvastavakoilu käytti niitä viimeistään kesästä 1943 alkaen raportoidessaan neuvostovakoojien esiintymisalueista.⁵²

Tutkimuksessa käytetään ajoittain termejä strateginen, operatiivinen ja taktinen taso, kun puhutaan esimerkiksi sotilaallisesta toiminnasta, vakoilusta ja tiedustelusta sekä eri tasoisissa esikunnissa ylläpidetystä tilannekuvasta. Tässä tutkimuksessa termejä strateginen, operatiivinen ja taktinen on käytetty siinä merkityksessä, kuin Etsivän keskuspoliisin (EK) kuulustelija Rusko Sihvonen kertoi vuonna 1937 EK:n osastopäälliköille pitämässään alustuksessaan niillä tarkoitettavan. Strateginen taso on laaja-alainen toiminnan ylin taso. Se käsittää esimerkiksi valtakunnan taloudellisen puolustusvalmiuden, ulkopoliittisen puolustusvalmiuden eli sotilasliittosuhteet ulkovaltojen

⁵¹ Panschin (2018), s. 87, 88, 228-241.

⁵² Päämajan valvontaosaston asiakirja N:o 10600/Val.2/sal. 6.8.1943. Operatiivinen ja koulutustoimisto (Tsto III ja Ye. 3) 1942-1944/Ilmavomien esikunta. T-19282/7. KA; Rapport angående Sovjets spionage i Finland under tiden 1.1.–30.6.1944. Försvarsstaben/C-byrå/B I. Vol. 2-3. KrA.

kanssa sekä sisäpoliittisen puolustusvalmiuden eli kansan eheyden, kansan moraalisen ja fyysisen kunnan, sivistystason, kurin sekä koulutuksen.⁵³

Keskimmäinen taso on operatiivinen taso. Siinä toiminta tapahtuu sotänäyttämön alueella. Siihen kuuluu asiat, jotka liittyvät sotänäyttämön maastoon, puolustuslaitteisiin ja muihin varusteisiin sekä esimerkiksi sotänäyttämön liikenneyhteyksiin ja väestöön. Operatiivisen tason asioiksi lasketaan myös tiedot sodanaikaisen asevoiman keskitys- ja ryhmitysalueista, operaatio-, liikekannallepano-, kuljetus- ja keskityssuunnitelmista sekä joukko-osastojen rauhanaikaisesta ryhmityksestä. Samaan ryhmään kuuluviksi lasketaan myös ilmasodan mahdolliset kohteet kuten rautatie- ja maantiesillat, hallinnolliset keskuksat, tiheästi asutut alueet sekä teollisuuslaitokset.⁵⁴

Toiminnan alin taso on taktinen taso. Vihollisen asevoimien organisaatioon ja taktiikkaan liittyvien asioiden lisäksi siihen kuuluu myös päällystön, alipäällystön ja miehistön koulutustason, kurin sekä toverihengen tunteminen. Taktisen tason asioihin kuuluvat myös asiat, jotka liittyvät vihollisen upseeriston henkilöstöasioihin, kuten klikit, ristiriidat ja päällystön keskinäiset juonittelut sekä asevoimissa vallitsevat poliittiset suuntaukset.⁵⁵

Tiedustelu-, vakoilu- ja vastavakoilukirjallisuudessa ei voi välttyä kohtaamasta esimerkiksi sanoja vakooja, kaksoisagentti, agentti tai salainen asiamies. Yleensä näitä sanoja käytetään vapaasti toistensa synonyymeinä, mikä saattaa paikoitellen haitata esitetyn asian seuraamista. Termien käyttöä hankaloittaa myös asian käsittelyn näkökulma. Siinä, missä tiedustelupalvelu käyttää tiedonhankkijastaan esimerkiksi nimitystä salainen asiamies, vastavakoilu saattaa käyttää samasta henkilöstä nimitystä petturi tai vakooja.

Tässä tutkimuksessa on pyritty vähentämään edellä mainittua ongelmaa käyttämällä vakoilumaailman toimijoista seuraavia termejä seuraavin määrittein: paikallinen agentti, salainen agentti, tiedustelu-upseeri, tiedustelija, vakooja, kaksoisagentti, vastavakooja, sekä (salainen) asiamies. Tehtävän antajan näkökulmasta paikallisella agentilla tarkoitetaan vihollisalueella asuvaa ja sieltä tietoja hankkivaa henkilöä, joka toimii vieraan valtion, siis tehtävän antajan tiedustelupalvelun lukuun. Vastavakoilun näkökulmasta tällainen henkilö on vakooja. Vieraan valtion tiedustelupalvelun näkökulmasta salaisella agentilla tarkoitetaan heidän lukuunsa työskentelevää vihollisvaltion virkakooneistossa työskentelevää henkilöä.⁵⁶ Vastavakoilun näkökulmasta kyseinen henkilö on vakooja.

Tässä tutkimuksessa tiedustelu-upseeri on tiedustelutehtäviin koulutuksen saanut ja tiedustelupalvelulta palkkaa saava henkilö. Sodan aikana hän voi olla myös reservistä tiedustelupalveluun kutsuttu henkilö.

Sekä tiedustelupalvelun että vastavakoilun näkökulmasta tiedustelija on sotilas, joka hankkii käskettyjä tietoja käyttäen omaa henkilöllisyyttään ja kantaen oman maansa sotalaitoksen asepukea. Näin kuvattu tiedustelijan määritelmä vaikuttaa ensilukemalta yksiselitteiseltä, mutta venäläiset käyttivät sodan aikana termiä tiedustelija pääsääntöisesti kaikista niistä henkilöistä, joita he lähettivät vihollisen puolelle hankkimaan

⁵³ Vakoilusta. Kuulustelija Sihvosen EK:n osastopäällikköjen kokouksessa 22.3.1937 esittämä alustus. EK-Valpo I. Kotelo 2915. KA.

⁵⁴ Sama.

⁵⁵ Sama.

⁵⁶ Sun Tzu (1995, 4. painos), s. 148 (mukaillen).

tietoja, esiintyivät nämä sitten neuvostoarmeijan asepuvussa omalla nimellään tai valepuvussa väärällä henkilöllisyydellä⁵⁷. Tämä koski myös niitä henkilöitä, jotka Suomen sotilasvastavakoilun näkökulmasta olivat vakoojia.

Sana vakooja voidaan siis tulkita eri tavalla, riippuen asiayhteydestä tai tarkastelunäkökulmasta. Tässä tutkimuksessa vastavakoilun näkökulmasta vakooja on henkilö joka hankkiakseen vieraan valtion käskemiä tietoja esiintyy erehdyttämismielessä joko väärällä henkilöllisyydellä tai jonkun muun maan asevoiman asepuvussa, kuin mitä hän todellisuudessa edustaa.

Edelleen vastavakoilun näkökulmasta vakoojaksi luokitellaan henkilö, joka esiintyy omana itsenään, mutta hankkii ja luovuttaa ulkopuoliselle sellaista tietoa, joka saattaa aiheuttaa vahinkoa sille yhteisölle (valtiolle), jossa tiedon luovuttaja asuu tai työskentelee ja edesauttaa näin omalla toiminnallaan sen yhteisön (valtion) etuja, jolle tieto luovutetaan. Viimeksi kuvatusista vakoojatyypistä voidaan jatkosodan ajalta esimerkiksi mainita sotapetoksesta tuomitun majuri Maximilian von Hellensin tapaus. Hän toimi vallatulla alueella taistelleen 11. Divisioonan tiedustelu-upseerina. Tässä tehtävässä hän sai saksalaisilta epävirallisesti rintamatilannetietoja, joista von Hellens kirjasi ylös saksalaisten joukkojen sijoitukset aina Mustaltamereltä Laatokkaan ulottuvalta rintamalinjalta. Näin hankkimansa tiedot hän luovutti edelleen Suomessa Yhdysvaltojen sotilasasiamiehenä palvelleelle George Huthsteinerille.⁵⁸ Edellä esitettyjen määritelmien perusteella von Hellens oli amerikkalaisten näkökulmasta salainen agentti, mutta Suomen sotilasvastavakoilun näkökulmasta hän oli vakooja.

Tämän tutkimuksen keskiössä ovat suomalaisen sotilasvastavakoilun näkökulmasta Neuvostoliiton Suomeen lähettämät vakoojat eli neuvostotiedustelun lähettämät tiedustelijat, jotka Suomen sotilasvastavakoilu käännäytti omalle puolelleen. He toimivat siis kaksoisagentteina. Tässä tutkimuksessa kaksoisagentti on neuvostotiedustelun lähettämä vakooja, joka joutui pidätetyksi neuvostotiedustelun hänelle antaman tehtävän aikana ja joka sittemmin suostuteltiin toimimaan Suomen sotilasvastavakoilun lukuun alkuperäistä tehtävänantajaansa vastaan.

Sotilasvastavakoilussa palvelevaa henkilöä nimitetään vastavakoojaksi. Tässä tutkimuksessa vastavakooja on vastavakoiluun koulutuksen saanut ja vastavakoilupalvelulta palkaa saava henkilö, jonka tehtävänä on omaa maataan vastaan kohdistetun ja ulkomaiden intressejä palvelevan vakoilun vastustaminen. Sodan aikana vastavakooja saattoi olla myös reservistä vastavakoilupalveluun kutsuttu henkilö. Kun asiayhteys ei aiheuta sekaannusmahdollisuutta, voidaan kaikista edellä kuvatuista henkilöryhmistä käyttää yleisnimitystä (salainen) asiamies.

Tässä tutkimuksessa esiintyy vielä kaksi termiä, jotka on syytä selittää. Nämä ovat residentti ja residenttuura. Residentti, tarkoittaa henkilöä, joka johtaa saamansa tehtävänsä mukaisesti kohdemaassa toteutettua vakoilua. Residenttejä saattoi olla useita samanaikaisessa toiminnassa. Residenttuuralla tarkoitetaan puolestaan sitä organisaatiota, joka tekee työtä residentille. Residentti johti siis vakoiluverkostoa, residenttuuraa.

⁵⁷ Hristoforov (2011, 2018), passim; Verigin (2018), passim; *Razvedka i kontrrazvedka v litsah. Entsiklopedičeskij slovar rossijskijh spetslužb*. Koonnut Anatoli Dienko. Ruskij Mir 2002, passim.

⁵⁸ Konttinen Seppo, Vitie Kari: *Kuolemaan tuomittu. Vakoojia von Hellensin kohtalo*. Otava 2018, s. 87, 90, 100-126.

Jatkosodan aikana Suomessa paljastuneista neuvostotiedustelun residentteistä tunnetaan parhaiten Kerttu Nuortevan tapaus⁵⁹, mutta hän ei ollut ainoa laatuaan, sillä osa suomalaisten lukuun toimineista kaksoisvakoojista oli lähetetty Suomeen residentin ominaisuudessa ja heidän tehtävänä oli henkilökohtaisen tiedonhankinnan lisäksi värvätä tiedustelijoita suomalaisten keskuudesta. Viimeksi mainitut olivat sotilasvakoojien näkökulmasta vakoojia.

⁵⁹ Manninen (2006), passim; Valtiollisen poliisin asiakirja N:o 4262/II. Salainen tilannekatsaus toukokuulta 1943 17.6.1943. EK-Valpo I. Kotelo 1478. KA.

RADIOHARHAUTUKSEN EUROOPPALAISIA NÄKÖKULMIA

2.1 Britannia ja Saksa

Brittien kaksoisagenttiohjelman päämäärät ja keskitetty johto

Ranskan antauduttua kesäkuussa 1940 Hitler otti kohteekseen Britannian, joka oli julistanut sodan Saksalle sen hyökättyä Puolaan syyskuussa 1939. Alkusyksystä 1940 Hitler aloitti suurilmahyökkäyksen Britannian nujertamiseksi. Sen tarkoituksena oli luoda otolliset olosuhteet Britanniaan myöhemmin toteutettavalle maihinnousulle (operaatio ”Merileijona”, ”Seelöwe”).

Saadakseen Britanniaa ja sen aikeista oman toiminnan suunnittelussa tarvittavaa tietoa Saksan sotilastiedustelu laajensi kesän ja syksyn 1940 aikana Britanniaassa toimintaa vakoojaverkostoaan lähettämällä sinne pääasiassa laskuvarjolla ja pienveneillä kymmeniä, useimmiten radiolla varustettuja vakoojia. Toiminta oli kuitenkin amatöörimäistä, ja lähetetyt vakoojat jäivät kiinni etupäässä puutteellisen koulutuksen ja varustuksen takia. Esimerkiksi vakoojien vaatetukseen, henkilöasiakirjoihin ynnä muihin varustamisen yksityiskohtiin ei ollut kiinnitetty riittävästi huomiota.⁶⁰ Syksyllä 1940 pidätetyt sekä myöhemmin kiinnisaadut ja sittemmin brittien puolelle käännetyt saksalaisvakoojat olivat keskeinen osa brittien Saksaa vastaan suuntaamaa kaksoisagenttiohjelmaa, jonka yhtenä toimintatapana oli radioharhautus.

Saksan ja Britannian välisten sodan alkaessa kesällä 1940 sekä brittien vastavakoilulla (MI5) että tiedustelulla (MI6) oli kaksoisagentteja. Britit tiedostivat kontrolloimattomaan kaksoisagenttien käyttöön liittyneet vaarat ja loppuvuodesta 1940 perustettiin XX-komitea (Twenty Committee, josta puhekielessä käytettiin nimitystä ”Double-cross Committee”). Sen tehtävänä oli keskitetysti kontrolloida ja johtaa Britannian lukuun toimineiden kaksoisagenttien käyttöä. Tähän päädyttiin etupäässä siksi, että kaksoisagenttien välityksellä syötetyn väärän ja oikean tiedon määrän ja laadun oli oltava yksissä käsissä, jotta välttyttäisiin kohtalokkailta virheiltä, jotka voisivat johtaa fataaleihin vakoojien paljastumisiin tai liiallisen oikean tiedon syöttämiseen viholliselle. XX-komitean kokoonpanoon kuului edustajia sotaministeriöstä, kotijoukkojen esikunnasta, ilmailuministeriön ja merivoimien tiedustelusta sekä vastavakoilusta ja tiedustelupalvelusta. Komitea kokoontui ensi kerran 2. päivänä tammikuuta 1941 ja sen jälkeen kerran viikossa. Toimintansa aikana komitea piti 226 kokousta, joista viimeinen pidettiin 10. päivänä toukokuuta 1945.⁶¹

Brittien sodanaikainen kaksoisagenttiohjelma palveli niin vastavakoilua, tiedustelua kuin operatiivisen suunnittelunkin intressejä (vihollisen harhauttaminen), sodan alussa kuitenkin lähes yksinomaan vastavakoilun tarpeita. Vuodesta 1942 lähtien kaksoisagentteja alettiin käyttää entistä enemmän myös vihollistiedustelussa ja vihollisen

⁶⁰ Masterman (1972), s. 49; Howard (1990), s. 14; Ferris (2005), s. 122.

⁶¹ Masterman (1972), s. 61-63; Ferris (2005), s. 123.

harhauttamisessa. Kaksoisagenttiohjelman johdossa ollut John Cecil Masterman kirjasi johtamalleen ohjelmalle seuraavat päämäärät:

1. Kontrolloida vihollisen tiedustelujärjestelmää, tai ainakin mahdollisimman suurta osaa siitä.
2. Saada kiinni vihollisvakoojat mahdollisimman pian maahan saapumisen jälkeen.
3. Lisätä tietämystä Saksan tiedustelupalvelujen henkilöstöstä ja työtavoista.
4. Hankkia tietoja Saksan tiedustelupalvelujen käyttämistä koodeista ja salakirjoituksesta.
5. Saada saksalaisille agenteille annettujen tiedustelukysymysten kautta tietoja Saksan suunnitelmista ja aikeista.
6. Vaikuttaa vihollisen suunnitelmiin vastaamalla saksalaisagenteille asetettuihin tiedustelukysymyksiin.
7. Harhauttaa vihollista omien suunnitelmien ja aikeiden edistämiseksi.⁶²

Brittiläinen tiedusteluhistorioitsija John Ferris on arvioinut, että kaksoisagenttiohjelman tavoitteista britit onnistuivat hyvin ainakin ensimmäisen kohdan osalta, sillä brittivastavakoilu kykeni kontrolloimaan sota-aikana Saksan tiedustelua Britanniassa. Cambridgen yliopiston emeritusprofessori Christopher Andrew on puolestaan arvioinut, että brittivastavakoilun ohjauksessa kontrolloidusti toimineet kaksoisagentit onnistuivat menestyksekkäästi syöttämään saksalaisille harhauttavia tietoja. Andrew'n mukaan mahdollisesti vuodesta 1943 lähtien eräät Saksan sotilastiedustelun luotettavimpana pitämät tiedot olivat nimenomaan brittien kaksoisagenttien saksalaisille syöttämiä.⁶³

Saarivaltion radioharhautusjärjestelyt

Brittien radioharhautuksen esiasteita voidaan nähdä ensimmäisessä maailmansodassa, jolloin brittivastavakoilu muutti taktiikkansa vihollistiedusteluun nähden. Ennen ensimmäistä maailmansotaa brittivastavakoilun toimintatapana oli näet pyrkiä tuhoamaan havaitsemansa vihollisen vakoojat ja vakoojaverkostot. Ensimmäisessä maailmansodassa vastavakoilu muutti taktiikkaansa siten, että se pyrki salaamaan saksalaisilta mahdollisimman kauan pidättämänsä Saksan tiedustelun lukuun toimineet vakoojat. Osana tätä salaamista brittivastavakoilu uskotteli Saksan tiedustelulle vakoojien nimissä lähetetyillä kirjeillä ja tiedonannoilla, että he työskentelivät edelleen Saksan tiedustelun lukuun, vaikka he todellisuudessa olivat pidätettyinä.⁶⁴

Mikäli saksalaiset eivät olisi kuulleet mitään vakoojistaan, olisivat he päätelleet, että vakoojat ovat jääneet kiinni tai saaneet surmansa ja olisivat tällöin lähettäneet menetettyjen vakoojien tilalle uusia vakoojia. Brittien näkökulmasta saksalaisten vakoojien nimissä lähetetyillä kirjeillä hallittiin taistelutilaa ja kontrolloitiin vihollistiedustelun toimintaa.

Sotien välisenä aikana brittivastavakoilu jatkoi toimintaansa ensimmäisen maailmansodan kokemusten perusteella. Se ei rynnännyt heti pidättämään tunnistamiaan ulko-

⁶² Masterman (1972), s. 58, 101.

⁶³ Ferris (2005), s. 112; Andrew Christopher: *The Secret World. A History of Intelligence*. Yale University Press 2018, s. 656.

⁶⁴ Ferris (2005), s. 113.

maalaisia vakoojia, mutta varmistui siitä, että tarpeen tullen heidän toimintaansa voitiin puuttua. Kun sota Britannian ja Saksan välillä alkoi, britit tuhosivat ison osan maassa olleesta Saksan sotilastiedustelun vakoojaverkostosta, mutta ryhtyivät harhautustoimintaan tärkeimmän saksalaisten lukuun toimineen paikallisen agentin ”Snown” [Arthur Owens 1899–1957] nimissä.⁶⁵

Toisen maailmansodan ajalta Britannian vastavakoilun arkistossa on ainakin 120 henkilön kohdalla merkintöjä kaksoisagenttitoiminnasta. Näiden joukosta 39 kaksoisagentin operaatiot olivat Mastermanin mielestä muita tapauksia merkityksellisimpiä. Kyseisessä joukossa oli 16 kaksoisagenttia, joilla ainakin yhtenä yhteydenpitotapana saksalaisten kanssa oli radio. Muutoin kaksoisagentit saattoivat pitää kontrolloitua yhteyttä toimeksiantajiinsa esimerkiksi salamustekirjoituksella, mikrovalokuvauksella tai tapaamisilla puolueettomissa maissa.⁶⁶

Ennen radioharhautukseen ryhtymistä yhteistyöhön suostuteltu saksalaisvakooja oli kuulusteltu perusteellisesti. Kuulustelussa vakoojalta oli selvitetty ”varoituserkki”, mikä hänen oli liitettävä saksalaisille lähetettävään sanomaan siinä tapauksessa, että hän oli jäänyt kiinni ja toimi vastavakoilun lukuun. Koska jokaisella vakoojaradistilla oli oma sähkötystyylinsä, kuulusteluissa piti selvittää myös se, olivatko saksalaiset talentaneet tai tehneet muistiinpanoja vakoojan sähkötystyylistä. Mikäli näin oli tapahtunut, ainoa vaihtoehto harhautustoiminnalle oli se, että yhteistyöhön suostunut vakooja lähetti itse harhautussanomien. Muussa tapauksessa harhautussanomien saattoi lähettää joku muu vakoojana esiintynyt henkilö. Mikäli sanomien lähetti joku muu kuin vakooja itse, sanomien lähettäjä opetteli ennen radioliikenteen aloittamista vakoojan sähkötystyylin. Kummassakin tapauksessa harhautussanoma lähetettiin radiolla, jonka yhteistyöhön suostunut saksalaisvakooja oli saanut alkuperäiseltä tehtävänantajaltaan.⁶⁷

Mastermanin mukaan harhautusoperaation menestyksen kannalta oli tärkeää, että puolta vaihtanut vakooja laati itse lähettämänsä tai hänen nimissään lähetetyt viestit. Tällöin viestit laadittiin kaksoisagentin luonnollisella sanavarastolla ja hänelle ominaisella verbaalisella tyyllillä. Muiden laatimat harhautusviestien sanamuodot, lauserakenteet ja muut tyyliseikat olisivat saattaneet paljastaa puolta vaihtaneen vakoojan.⁶⁸

Kaksoisagenttien lähettämät tai heidän nimissään lähetetyt sanomat käsittelivät luonnollisesti niitä asioita, joista vakoojat olivat saaneet tehtäväkseen hankkia tietoja. Harhautussanomien sisältö oli monenkirjava, mikä kertoo saksalaisten suuresta Britanniaan kohdistuneesta tietotarpeesta. Harhautussanomien käsittelivät etupäässä seuraavia asioita:

- Britannian poliittinen ja taloudellinen tilanne sekä ulkomaankauppa.
- Ase-, lentokone- ja laivanrakennusteollisuus, innovaatiot sekä uudet aseet.
- Maa-, meri- ja ilmapuolustuksen järjestelyt, sukellusveneentorjunta sekä tiedot joukkojen sijainnista, aseistuksesta ja komentajista.
- Sotilaslentokentät, sotilasilmailu.
- Sotalaivasto, sotilas- ja kauppamerenkulku.

⁶⁵ Ferris (2005), s. 119.

⁶⁶ Masterman (1972), s. 190, 191.

⁶⁷ Sama, s. 26, 72-74, 77, 97, 171; Hinsley F. H., Simkins C. A. G. (1989), s. 91, 311, 312; Howard (1990), s. 4.

⁶⁸ Masterman (1972), s. 26.

- Elintarviketilanne hintatietoineen.
- Liittoutuneiden maihinnousuvalmistelut.
- Siviiliväestön ja sotilaiden moraalitietä sekä mieliala.
- Säättiedot (pommitus- ja vakoojalennot) sekä tiedot pommitustuhoista.
- Yhdysvaltalaisjoukot Britanniassa sekä liittoutuneiden maihinnousuvalmistelut.⁶⁹

Osana operaatioturvallisuutta britit kirjasivat ylös harhautussanomavaihdon. Tällä pyrittiin turvaamaan vakoojan toiminta, sillä pitkäkestoisessa harhautusoperaatiossa oli mahdotonta muistaa, mitä esimerkiksi puoli vuotta aikaisemmin oli viestitetty. Kirjaimiskäytäntö poisti sen erehtymismahdollisuuden, että olisi vahingossa lähetetty risti-riitaista tietoa aikaisempiin sanomiin verrattuna.⁷⁰

Garbo ynnä muut menestystarinat

Yksi pitkäaikaisimmista pääasiassa radion varassa toimineista salaisista asiamiehistä oli Tate-niminen kaksoisagentti. Hän toimi kaksoisagenttina lokakuusta 1940 toukokuuhun 1945. Brittien näkökulmasta hänen työnsä oli aluksi arvokasta vastavakoilulle, sittemmin harhautukselle. Vuonna 1941 Tate lähetti muun muassa tietoja Kreikkaan ja Lähi-itään suuntautuvista joukkojen siirroista. Myöhemmin hän osallistui Normandian maihinnousun harhautusoperaatioon.⁷¹

Britannian tiedusteluhistoriassa on tuskin toista yhtä menestyksekkäästi harhautuksella suojattua sotilasoperaatiota kuin liittoutuneiden maihinnousuoperaatio Overlord Normandiaan Pohjois-Ranskaan kesällä 1944. Harhautusoperaatio Bodyguardin (1943–1944) päämääränä oli uskotella Saksan sodanjohdolle, että maihinnousu suuntautuu Normandian sijasta Pas de Calaisiin. Harhautusoperaatio oli monitasoinen ja koostui monesta eri osatekijästä kuten valelaitteista, -viestiliikenteestä sekä -joukoista. Myös osaa brittien ohjauksessa olleista kaksoisagenteista käytettiin harhautusoperaatiossa. Lontoossa liittoutuneiden strategisen harhautusosaston johtajana palvellut eversti John Bevan on sodan jälkeen todennut, että kaksoisagenttien muun muassa radiolla ja näkymättömällä musteella kirjoitettujen kirjeiden ja muin keinoin saksalaisille syöttämät väärät tiedot olivat ratkaisevassa asemassa, kun Saksan sodanjohto saatiin uskomaan liittoutuneiden maihinnousun tulevan Pas de Calaisiin.⁷²

Mahdollisesti menestyksekkäin operaatio Bodyguardiin osallistuneista radiolla toimineista kaksoisagenteista oli espanjalainen Juan Pujol, agenttanimeltään Garbo. Hän loi yhdessä ohjaajansa, MI5:ssä palvelleen tiedustelu-upseeri Tomás Harrisin kanssa mahdollisesti tiedusteluhistorian laajimman yli 20 henkeä käsittäneen maailmanlaajuisen kuvitteellisen asiamiesverkoston. Pelkästään vuoden 1944 ensimmäisen kuuden kuukauden aikana Garbo lähetti yli 500 radiosanomalla muka ”ala-asiamiehiltään” saamiin tietoihin Saksan sotilastiedustelun Madridin-asemalle. Sieltä tiedot välitettiin Saksan sodanjohdolle hyvin usein saatesanoin ”kiireellinen” tai ”tärkeä”. Saksalaiset pitivät

⁶⁹ Masterman (1972), s. 190, 191; Hinsley F. H., Simkins C. A. G. (1989), s. 195, 321.

⁷⁰ Masterman (1972), s. 26, 27.

⁷¹ Sama, s. 52, 73, 149.

⁷² Andrew (2018), s. 657; West Nigel: *Historical Dictionary of British Intelligence*. Second edition. Rowman & Littlefield 2014, s. 67; Cruickshank Charles: *Deception in World War II*. Oxford University Press 1979, s. 217, 218; Masterman (1972), s. 146, 147.

Garbon lähettämiä tietoja niin merkittävänä, että palkitsivat hänet rautaristillä.⁷³

Brittiläinen tiedusteluhistorioitsija John Ferris on arvioinut, että Britannia onnistui kaksoisagenttiensa avulla, ei siis pelkästään radioharhautuksella, luomaan niin uskottavat harhautustarinat, ettei Saksan sodanjohto nähnyt liittoutuneiden todellisia aikeita esimerkiksi Sisiliassa eikä Normandiassa.⁷⁴

Saksan radioharhautusjärjestelyistä

Saksassa oli erilliset laitokset sekä sotilastiedustelulle ja -vastavakoilulle (Abwehr) että siviilitiedustelulle ja -vastavakoilulle (RSHA, Valtakunnan pääturvallisuusvirasto).⁷⁵ Molemmat laitokset toteuttivat myös radioharhautusta. Saksan sotilastiedustelu koostui kuudesta osastosta. Nämä olivat: keskusosasto, Abwehr I–III, ulkomaisten ohjausryhmä sekä sotasensuuriosasto.⁷⁶ Abwehr I:n tehtävänä oli sotilastiedustelu. Abwehr II:n tehtävänä oli tiedustelu- ja tuhotyötoiminta sekä maanalaisen toiminnan organisointi. Abwehr III:n tehtävänä oli sotilasvastavakoilu. Siellä radioharhautusta toteutti toimisto III F. Saksan sotilaallisen radiovastatiedustelun palveluksessa oli noin 2 000 henkeä ja sitä johti (1942–1945) everstiluutnantti Ernst von Bary.⁷⁷

RSHA:n kokoonpanoon kuului seitsemän eri hallintoa. VI hallinto vastasi tiedustelusta ja IV hallinnon vastuulla oli vastavakoilu. Siellä radioharhautuksesta vastasi A-osaston 2. toimisto (IV A 2). Vuonna 1944 saksalaiset keskittivät radioharhautustoimintansa RSHA:n IV hallintoon.⁷⁸

Saksan radioharhautusoperaatiot oli suunnattu Britanniaa, Neuvostoliittoa sekä Saksan miehittämällä alueella toimineita maanlaisia liikkeitä vastaan.⁷⁹ Näissä tehtävissä käytettiin niin britti- kuin neuvostotiedustelun sekä vastarintaliikkeen lukuun toimineita, kiinnijääneitä henkilöitä ja heiltä takavarikoituja radiolaitteita.⁸⁰

Vuosina 1941–1944 pidätettiin 550 Saksan vihollisten lukuun toiminutta vakoojarealistiä. Heistä Saksan sotilaallisen radiovastatiedustelun paljastamia oli 410. Tämän lisäksi Saksan sotilaallisen radiovastavakoilun tiedossa oli vielä noin 500 toiminnassa ollutta agenttiradiota, joiden käyttäjiä ei koskaan tavattu.⁸¹

Saksalaisten radioharhautusjärjestelyjen yksityiskohdista tiedetään perin vähän. Kunkin Saksan armeijaryhmään kuului osana sotilasvastavakoilua radioharhautusta toteuttanut Abwehr III:n F-toimisto. Niin ikään Saksan valtaamalla alueella vastavakoilusta huolehti RSHA:n IV hallinto, jonka A-osaston 2. toimiston vastuulla oli radioharhautus miehityillä alueilla. Molemmat vastavakoilupalvelut saivat aluevastuussa olleelta armeijaryhmän esikunnalta tietoja, joita muokattiin virheellisiksi brittien ja venäläisten harhaanjohtamiseksi. Saksalaisten harhautussanomien perustana olivat siis

⁷³ West (2014), s. 232, 233, 432; Howard (1990), s. 231; Andrew (2018), s. 657, 658.

⁷⁴ Ferris (2005), s. 141.

⁷⁵ Makarov, Tjurin (2018), s. 15.

⁷⁶ Sama, s. 31.

⁷⁷ Sama, s. 31, 32, 102; Praun Albert: German Radio Intelligence. March 1950. Appendix IV, s. 195, 198. National Security Agency (nsa.gov).

⁷⁸ Makarov, Tjurin (2018), s. 102, 107

⁷⁹ Sama, s. 102-104.

⁸⁰ Sama, s. 103, 112.

⁸¹ Praun (1950), Appendix IV, s. 204, 205.

oikeat tiedot, joita muokattiin virheellisiksi niiltä osin, kuin se nähtiin tarkoituksenmukaiseksi.⁸²

Saksalaiset onnistuivat ainakin ajoittain kuluttamaan radioharhautuksen keinon britti- ja neuvostotiedustelun voimavaroja niin itä- kuin länsirintamalla pyytämällä näitä lähettämään muka vakoojiensa tueksi rahaa, materiaali-, ase- ja ampumatarvikke- ynnä henkilötäydennyksiä. Saksalaisten lähettämien harhautussanomien vastaanottajille mainitunlaiset viestit näyttäytyivät siten, kuin he olisivat onnistuneet laajentamaan Saksan vastaista toimintaansa. Luonnollisesti harhautussanomissa kerrottiin myös virheellisiä tietoja saksalaisjoukkojen sijainnista ja vahvuuksista.⁸³

Mahdollisesti yksi saksalaisten menestyksekkäimmistä radioharhautusoperaatioista oli Saksan sotilastiedustelun vuosina 1942–1944 toteuttama Operaatio pohjoisnapa (Unternehmen Nordpol). Se toteutettiin käyttämällä Britannian erikoisoperaatiojohtoportaan (SOE) Hollannin vastarintaliikkeen avuksi lähettämiä ja saksalaisten pidättämiä asiamiehiä. Harhautustoiminnan seurauksena saksalaiset saivat haltuunsa merkittävän määrän brittien vastarintaliikkeelle lähettämiä aseita, ampumatarvikkeita, räjähteitä, rahaa sekä muuta maanalaiseen työskentelyyn tarkoitettua materiaalia. Radioharhautuksen seurauksena saksalaiset vangitsivat 54 SOE:n Hollannin vastarintaliikkeen avuksi lähettämää asiamiestä. Heistä 50 teloitettiin.⁸⁴

Venäläisessä historiankirjoituksessa saksalaisten radioharhautustoiminnalla nähtiin olleen pelkästään paikallisia taktisia päämääriä. Tätä on perusteltu sillä, että venäläisten näkemysten mukaan saksalaiset kohdistivat harhautussanomansa rintamien tai armeijoiden tiedusteluosastoja vastaan sen sijaan, että ne olisi suunnattu strategiselle päämajatasolle esimerkiksi NKVD-NKGB:n tai sotilasvastavakoiluun.⁸⁵ Tämä venäläisnäkemys on ristiriidassa RSHA:n tiedustelupäällikön Walter Schellenbergin muistitiedon kanssa. Hän kertoo muistelmissaan, että RSHA toteutti erityisen menestyksestä radioharhautusta Moskovan [NKVD-NKGB:n] keskuksen kanssa.⁸⁶ Yksi syy ristiriitaisille tulkinnoille saksalaisten radioharhautuksen saavutuksista on se, ettei asiaa ole juurikaan tutkittu.⁸⁷

2.2 Neuvostoliitto

Radiopelien organisointi

Saksan Britanniaan suuntaaman ilmaoperaation ollessa vielä käynnissä Hitler teki päätöksen hyökätä kesällä 1941 Neuvostoliittoon. Operaatiosuunnitelma Barbarossa Saksan hyökkäyksestä Neuvostoliittoon valmistui joulukuussa 1940 ja hyökkäys alkoi 22. päivänä kesäkuuta 1941.

⁸² Makarov, Tjurin (2018), s. 102-104, 112, 115, 116.

⁸³ Sama, s. 103, 116.

⁸⁴ Viasat History: Salainen sota. Esitetty ainakin 16.5.2020; Englandspiel (Wikipedia). <https://en.wikipedia.org/wiki/Englandspiel>.

⁸⁵ Makarov, Tjurin (2018), s. 116, 117.

⁸⁶ Sama, s. 103, 104.

⁸⁷ Sama, s. 116, 117.

Sodan syttyä Neuvostoliiton puolustushallintoa järjestettiin uudelleen, ja kesällä 1941 perustettiin Neuvostoliiton valtiollinen puolustuskomitea (ГКО, GKO). Sen tehtävänä oli ratkaista kaikki sotilasstrategiset asiat. Komitean alkuperäiseen kokoonpanoon kuuluivat Josif Stalinin lisäksi ulkoministeri Vjatseslav Molotov, talvisodan aikainen puolustusministeri ja Neuvostoliiton marsalkka Kliment Vorošilov, kommunistisen puolueen johtohahmo Georgi Malenkov sekä tiedustelu- ja turvallisuuspalvelu NKVD:n päällikkö Lavrenti Berija.⁸⁸

Sodan alussa Neuvostoliiton sisäinen turvallisuus, vastavakoilu ja ulkomaan siviilitiedustelu keskitettiin sisäasiainkansankomissariaatille (NKVD). Heinäkuun 5. päivänä 1941 Berija antoi käskyn erityisryhmän perustamisesta NKVD:n kokoonpanoon. Sen johtajaksi määrättiin kenraaliluutnantti Pavel Sudoplatov. Erityisryhmän tärkeimmät tehtävät olivat tiedustelu Saksaa ja sen satelliitteja vastaan, partisaanisodan organisointi, salaisten asiamiesverkostojen luominen Saksan valtaamille alueilla sekä radiopelien johtaminen väärin tietojen syöttämiseksi viholliselle.⁸⁹ Lisäksi NKVD:n organisaatioon kuului erityinen radiovastavakoiluelin. Sen tehtävänä oli paljastaa Neuvostoliitossa toimineet vakoojaradiot.⁹⁰

Huhtikuussa 1943 Neuvostoliiton tiedustelujärjestelmää uudistettiin. NKVD:stä irrotettiin omaksi kansankomissariaatiksi kaikki tiedustelun ja vastavakoilun pääyksiköt. Uusi turvallisuus- ja tiedustelupalvelu sai nimekseen Neuvostoliiton valtion turvallisuuden kansankomissariaatti (NKGB). Sisäasiainkansankomissariaatti NKVD:n kokoonpanoon jäivät ne osat, joiden tehtävänä oli huolehtia muusta yhteiskuntajärjestyksen suojelusta kuten rikollisuuden torjunnasta.⁹¹ Niin ikään huhtikuussa 1943 perustettiin puolustuksen kansankomissariaatin ja sotalaivaston kansankomissariaatin vastatiedusteluhallinnot (Smerš).⁹² Käytännössä tämä tarkoitti erillisen sotilasvastavakoilun perustamista.

NKGB:n tehtäviä olivat ulkomaihin kohdistuva siviilitiedustelu sekä ulkovaltojen tiedustelijoiden Neuvostoliiton alueella toteuttaman kumouksellisen toiminnan, vakoilun, tuhotöiden sekä terroritoiminnan vastustaminen. Sotilasvastavakoilun (Smerš) tehtävänä oli rintaman yli tapahtuneen vihollisen vakoilun, tuhotöiden, terroritekojen ja muun kumouksellisen toiminnan sekä maanpetoksellisen toiminnan vastustaminen puna-armeijassa ja sotalaivastossa.⁹³ Pelkistetysti työnjako NKGB:n ja sotilasvastavakoilun välillä toteutettiin siten, että viimeksi mainittu toteutti tehtäviään sotatoimialueella ja ensiksi mainitun toimialue oli kotirintama.

Uudelleenjärjestely vaikutti myös radiopelijärjestelyihin. NKVD:n erityisryhmän perustalle keväällä 1943 perustettu NKGB:n 4. hallinto jatkoi muutaman Saksaan suunnatun radioharhautusoperaation johdossa. Kaikkien muiden radioharhautusoperaatioiden johtovastuu keskitettiin sotilasvastavakoilulle, jossa radioharhautuksesta vastasi 3. osasto. Sen työntekijät olivat tiiviissä yhteydessä puna-armeijan yleisesikunnan ylimmän johdon kanssa. Esimerkiksi radioharhautussanomien lähetettiin vasta sen jälkeen,

⁸⁸ Hristoforov (2011), s. 129, 130.

⁸⁹ Stepakov, Kononov, Petrov, Frolov (2005), s. 49; Hristoforov Vasili (2011), s. 269.

⁹⁰ Hristoforov (2018), s. 165.

⁹¹ Sama, s. 200 (viite 273). Venäläisessä historiankirjoituksessa ei pyritä yksityiskohtaisesti erottelmaan sodan aikaista tiedustelu- tai vastavakoilutoimintaa joko NKVD:n tai NKGB:n toteuttamaksi, vaan usein kyseinen toiminta nimetään NKVD-NKGB:n toteuttamaksi.

⁹² Hristoforov (2011), s. 73.

⁹³ Sama, s. 187.

kun ne oli hyväksytty yleisesikunnassa.⁹⁴ Mahdollisesti sodan aikana edellä kuvattua yleisjärjestelyä saatettiin soveltaa, mikäli se katsottiin tarkoituksenmukaiseksi. Tästä kertoo muun muassa se, että sodan aikana myös NKGB:n alueelliset toimipisteet saattoivat toimeenpanna radiopelisiä rintama-alueen ulkopuolella.⁹⁵

Toisen maailmansodan aikana Neuvostoliiton turvallisuuselimet pidättivät vakoilusta kaikkiaan 18 613 henkilöä. Heistä enin osa (15 976) vakoili Saksan hyväksi ja he toimivat pääasiassa sotatoimialueella.⁹⁶ Neuvostoliiton sisäosista, varsinaisten sotatoimialueiden ulkopuolelta, turvallisuuspalvelut paljastivat sodan aikana 1 854 vihollisen vakoojaa tai tuhotyöntekijää.⁹⁷ Edellä kuvattua joukosta löytyvät ne henkilöt, joita Neuvostoliitto käytti muun muassa Saksaan ja Suomeen suunnatuissa radiopelissä.

NKVD:n vuonna 1942 laatimasta radiopeliohjeesta ilmenee, että sodan alkupuolella radiopelien käynnistämiseksi meneteltiin siten, että neuvostovastavakoilun saatua kiinni radiolla varustetun vihollisvakoojan tapaukseen perehtyneen vastavakoojan oli 24 tunnin kuluessa lausuttava paikalliselle NKVD:n johdolle käsityksensä siitä, voitaisiinko vakoojaa radioineen käyttää radiopelissä. Myönteisessä tapauksessa NKVD:n paikallisjohdon piti ottaa välittömästi yhteyttä NKVD:n päämajan vastavakoilupäähallintoon ja antaa sille radiopelin aloittamista varten pidätetyltä vakoojalta saadut tiedot.⁹⁸ Keväällä 1943 tiedustelu- ja vastavakoilu-uudistuksen myötä järjestelyä muutettiin siten, että kaikki pidätetyt vihollisvakoojat varusteineen ja siihen asti laadittuine kuulustelu- ynnä muine asiakirjoineen luovutettiin lähimmälle sotilasvastavakoiluelimelle.⁹⁹

Vuoden 1942 ohjeen mukaan siinä tapauksessa, että pidätetyn radiolla varustetun vihollisvakoojan kuulusteluissa selvisi, että tämä oli ennättänyt olla radioyhteydessä toimeksiantajaansa, asiasta piti välittömästi ilmoittaa NKVD:n vastavakoilupäähallinnolle. Ilmoituksessa oli kerrottava seuraavan yhteydenoton ajankohta, jo lähetettyjen tai vastaanotettujen viestien sisältö sekä mikä oli pidätetyn vakoojan tiedustelutehtävä. Niin ikään ilmoituksessa oli esitettävä arvio vakoojan käytettävyydestä radiopelissä. Lisäksi vastavakoilupäähallinnolle oli lähetettävä kaikki vakoojalta löydetty paperit, jotka liittyivät yhteydenpitoon toimeksiantajan kanssa.¹⁰⁰

Nopeaa toimintaa korostavat ohjeet selittyvät muun muassa sillä kokemusperäisellä havainnolla, että mitä nopeammin vakoojan kiinnijäämisen jälkeen hänen radiollaan otettiin yhteyttä vakoojan lähettäneeseen tiedustelupalveluun, sitä paremmin saavutettiin vasta-aseman luottamus. Aikakriittisyydestä huolimatta NKVD:ssä korostettiin sitä, että harhautustoiminnan tuli olla harkittua ja varovaista, sillä yhden harhautusaseman epäonnistuminen saattoi merkitä myös muiden harhautustoiminnassa mukana olleiden radioasemien paljastumista. Tällöin oli mahdollista, että neuvostotiedustelun syöttämä disinformaatio kääntyisi sitä itseään vastaan.¹⁰¹

⁹⁴ Artikkelin ”Смерс. Лекция 07. Сота ветерисс” Venäjän sotilasvastatiedusteluveteraanien kotisivulla. Смерс. Глава 07. Война в эфире. http://vkr-veteran.com/Смерс/СМЕРС.Глава_7._Война_в_эфире_15; Hristoforov (2011), s. 270; Makarov, Tjurin (2018), s. 123, 156, 366.

⁹⁵ Hristoforov (2011), s. 270; Makarov, Tjurin (2018), s. 125.

⁹⁶ Hristoforov (2011), s. 315; Makarov, Tjurin (2018), s. 33.

⁹⁷ Hristoforov (2011), s. 271.

⁹⁸ Makarov, Tjurin (2018), s. 149.

⁹⁹ Sama, s. 370.

¹⁰⁰ Sama, s. 149, 150.

¹⁰¹ Sama, s. 150; Ks. myös Ferris (2005), s. 124.

Kuten edellä olevasta on pääteltävissä, harhautussanommat eivät voineet sisältää mitään tahansa tietoa kenen tahansa laatimana. Sotilaallista disinformaatiota sisältäneet radioharhautussanommat laati puna-armeijan yleisesikunnasta saatujen ohjeiden mukaan radiopeliin osallistunut vastavakooja, joka tunsu operaatiossa käytetyn vakoojan käsialan [sähkötystyylin], hänen peitetarinansa mukaiset mahdollisuudet hankkia harhautussanomassa olleita tietoja sekä vakoojan alkuperäisen tehtävän. Kaikkein tärkeimmissä tapauksissa radioharhautussanommat laadittiin yhteistyössä yleisesikunnan kanssa. Sotilaallista disinformaatiota sisältäneet sanommat lähetettiin vasta sen jälkeen, kun sanomasisältö ja lähetyspäivämäärä oli hyväksytty puna-armeijan yleisesikunnassa.¹⁰² Kustakin radiopelistä pidettiin päiväkirjaa, josta selvisi muun muassa harhautusoperaation kulku ja vaihdettujen sanomien sisältö.¹⁰³

Mikäli mahdollista radiopelit tukivat toisiaan. Tällainen oli mahdollista esimerkiksi silloin, jos useampi radiopeli lähetti harhautussanomiaan vaikkapa saman junaradan varresta. Tällöin viestit laadittiin siten, että kaksi tai useampi radiopeliasema antoi tietoja samasta asiasta omin sanakääntein.¹⁰⁴

Esimerkiksi pohjoisella suunnalla pelatussa radiopelissä, jossa puna-armeijan yleisesikunnan pyrkimyksenä oli mahdollisesti sitoa siellä olleita vihollisjoukkoja, harhautustoiminnassa käytettiin viittä kiinnisaadun vihollisvakoojan radioasemaa. Ne sijaitsivat Puutoisissa, Jaroslavissa, Vologdassa, Moskovassa sekä Obozerskissä. Niiden avulla tammikuussa 1943 toteutetussa radiopelissä kerrottiin disinformaationa, että pohjoista rataa pitkin keskitettiin joukkoja ja kalustoa Karjalan rintamalle. Pääasiassa Vologdan kaupungista lähetetyillä harhautussanomilla uskoteltiin viholliselle, että Karjalan rintamalle suunnattiin 70 junavaunullista joukkoja ja kahdeksan junavaunullista tykistöä. Muiden harhautukseen osallistuneiden radioasemien tehtävänä oli etupäässä tukea Vologdasta lähetettyjä viestejä samansuuntaisilla viesteillä.¹⁰⁵ Tällaisella toimintatavalla, jossa samasta asiasta harhauttavaa tietoa antoi useampi radioasema, yritettiin tehostaa harhautusoperaation uskottavuutta.

Venäläistutkijoiden mukaan vuodesta 1942 toukokuuhun 1945 saakka Neuvostoliiton turvallisuuselimet toteuttivat noin 180 radiopeliä Saksan ja akselivaltojen tiedustelupalvelujen harhauttamiseksi. Niiden tuloksena väitetään paljastetun yli 400 vihollisen vakoojaa tai tiedustelu-upseeria. Enimmillään neuvostovastavakoilulla oli käynnissä yhtäaikaista 70 radiopeliä.¹⁰⁶ Siihen nähden, kuinka paljon Neuvostoliiton turvallisuuselimet pidättivät sota-aikana vihollisvakoojia, radiopelejä pelattiin verrattain vähän. Tämä johtui mahdollisesti siitä, ettei läheskään kaikilla Neuvostoliitossa tavatuilla vakoojilla ilmeisesti ollut radiota tiedustelutietojen välittämiseksi tehtävänantajalle.

Neuvostovastavakoilun toteuttamien radiopelien ensisijaisena päämääränä oli tukea puna-armeijan sodanjohtoa harhauttamalla vihollista väärillä tiedoilla ja hankkia tietoja vihollisen aikeista.¹⁰⁷ Tiedusteluhistorioitsija Vasili Hristoforov on arvioinut, että radiopelit olivat sodan aikana neljän tehokkaimman vastavakoilutyötavan joukossa,

¹⁰² Makarov, Tjurin (2018), s. 148, 149, 421.

¹⁰³ Sama, s. 421.

¹⁰⁴ Sama, s. 767.

¹⁰⁵ Sama, s. 371.

¹⁰⁶ Sama, s. 768, 772, 773; Hristoforov (2011), s. 271. Tjurinin ja Makarovin mukaan neuvostovastavakoilu toteutti 181 radiopeliä, Hristoforovin mukaan radiopelejä oli 183.

¹⁰⁷ Makarov, Tjurin (2018), s. 123, 156.

sillä niiden avulla pystyttiin harhauttamaan vihollisen poliittista ja sotilaallista johtoa talouden, politiikan sekä sodankäynnin aloilla.¹⁰⁸

Saksaan ja Suomeen suunnatut radiopelit

Painopiste Saksaan suunnatuissa radiopeleissä

Saksan tiedustelun ja vastavakoilun pääosat keskitettiin sodan aikana Neuvostoliiton vastaiselle rintamalle. Siellä oli yli 130 Saksan asevoimien ja SS:n tiedustelupalvelu SD:n tiedustelu-, tuhotyö- sekä vastavakoilutoimipaikkaa. Näiden lisäksi itärintamalla oli noin 60 saksalaisten tiedustelukoulua, jotka kouluttivat vakoojia puna-armeijan selustaan lähetettäväksi.¹⁰⁹

Brittiläinen tiedustelututkija John Ferris on arvioinut Saksan sotilastiedustelun syyllistyneen Neuvostoliittoon suuntaamassaan vakoilussa samoihin amatöörimäisiin virheisiin, joita se oli tehnyt kesällä 1940 Britanniaan kohdistetussa vakoilussa. Tämä johti monien Saksan lukuun toimineiden vakoojien pidätyksiin, joita neuvostovastavakoilu puolestaan hyödynsi Saksaan suunnatuissa radiopeleissä ynnä muussa harhautustoiminnassa.¹¹⁰

Sodan alku oli neuvostojohdolle ja puna-armeijalle murskaava, kun saksalaiset saavuttivat voittoja voiton perään. Venäläisten aloitteen ja aktiivisuuden lisäämiseksi Valtion puolustuskomitea (GKO) antoi NKVD:lle määräyksen 1. päivänä toukokuuta 1942 ryhtyä toimenpiteisiin Saksan tiedustelupalveluihin vaikuttamiseksi. Saadun tehtävän yhdeksi toteutustavaksi tulivat radiopelit.¹¹¹ Niiden päämääräksi asetettiin vaikeuttaa:

- saksalaisten harjoittamaa tiedustelua rintama-alueiden välittömässä läheisyydessä ja sinne johtavilla liikenneväylillä,
- saksalaisten harjoittamaa strategista tiedustelua Uralin, Siperian sekä Keski-Aasian teollisuusalueilla,
- sotilas- ja puoluejohtoa kohtaan aiottujen tuho- ja terroritekojen toimeenpanoa,
- vastarintaliikkeen ja viidennen kolonnan perustamista sekä
- neuvostovallan vastaisen aseellisen vastarinnan organisointia.¹¹²

Sisäasiainkansankomissaari Berijan huhtikuussa 1943 Valtion puolustuskomitealle osoittamasta ilmoituksesta selviää, että toukokuusta 1942 lähtien yleisesikunnan ja Stavkan hyväksymän suunnitelman mukaisesti alettiin radiopeleissä järjestelmällisesti antaa viholliselle virheellistä tietoa puna-armeijan joukkojen ryhmyksestä sekä joukkojen siirroista ja materiaalikuljetuksista. Tässä tarkoituksessa saksalaisille oli muun

¹⁰⁸ Hristoforov (2011), s. 315. Muut tehokkaat työtavat olivat: määrätietoinen vihollisen tiedustelu- ja vastatiedustelupalvelujen tutkiminen, aktiivinen tunkeutuminen ja soluttautuminen vihollisen tiedustelujärjestelmään sekä laajat etsintätoimet vihollisen vakoojien ynnä muiden asiamiesten löytämiseksi.

¹⁰⁹ Sama, s. 8. Ks. tiedustelukouluista Makarov, Tjurin (2018), s. 92-94.

¹¹⁰ Hristoforov (2011), s. 268; Makarov, Tjurin (2018), s. 96; Ferris (2005), s. 122.

¹¹¹ Makarov, Tjurin (2018), s. 151.

¹¹² Hristoforov (2011), s. 269.

muassa liioiteltu, että pohjoisten satamien kautta Neuvostoliittoon oli tuotu 1 300 len-
tokonetta ja 2 000 panssarivaunua¹¹³

Keväästä 1943 lähtien radiopelejä alettiin käyttää entistä enemmän puna-armeijan stra-
tegisen operoinnin tukena. Tuolloin sotilasvastavakoilua alkoivat kiinnostaa erityisesti
ne kiinnisaadut ja radiolla varustetut saksalaisvakoojat, joiden tehtävänä oli raportoida
esikuntien, puna-armeijan joukkojen ja sen reservien vahvuudesta ja sijainnista, jouk-
kojen siirroista ja keskityksistä sekä Neuvostoliiton puolustuksen rakenteesta. Ennen
kevättä 1943 venäläiset olivat käyttäneet radiopelejä sotilaallisen strategisen operoin-
nin suojaamiseen jo syksyllä 1942, jolloin ”Monastyr”-harhautusoperaatiossa muun
muassa radioharhautuksen keinoin salattiin Stalingradin vastahyökkäys uskottelemalla
saksalaisille puna-armeijan joukkojen keskittämisestä Rževin alueelle.¹¹⁴

Millaisia tuloksia Neuvostoliitossa arveltiin saavutetun saksalaisia vastaan suunnatuilla
radiopeleillä? Lokakuun lopulla 1944, reilu puoli vuotta ennen Berliinin antautumista
sotilasvastavakoilun päällikkö Viktor Semjonovitš Abakumov lähetti Stalinille ja Mo-
lotoville asiakirjan, jossa hän selosti radiopeleillä siihen asti saavutettuja tuloksia. Aba-
kumovin mukaan radiopeleillä oli onnistuttu harhauttamaan Saksan sotilasjohtoa use-
alla rintamaosalla luomalla heille virheellinen kuva rintamajoukko-osastojen tilan-
teesta sekä rintamalle ja rintamalta suuntautuvista joukko-, kalusto- ynnä muista kul-
jetusvirroista.¹¹⁵

Edelleen Abakumov kertoi, että saksalaisille oli onnistuttu myös uskottelemaan, että
eräät vakooja- ja tuhotyöryhmät, joiden tehtävänä oli vakoilun ja tuhotöiden lisäksi
neuvostovastaisten kapinaliikkeiden perustaminen, olivat onnistuneet tehtävissään.
Todisteena siitä, että saksalaiset uskoivat saaneensa perustettua neuvostomaaperälle
kapinaliikkeitä oli se, että saksalaiset lähettivät näille muka toiminnassa olleille ryhmille
lukuisia apulaisia, jotka luonnollisesti joutuivat neuvostovastavakoilun pidättämiksi.¹¹⁶

Henkilöstön lisäksi venäläiset onnistuivat radiopeleillä saamaan saksalaisten muka va-
koojilleen ynnä muille maanalaisille työntekijöilleen tarkoittamia räjähteitä, aseita ja
ampumatarvikkeita sekä rahaa. Makarov ja Tjurin ovat laskelmissaan päätyneet siihen,
että sotavuosina neuvostovastavakoilu sai hankittua radiopelien keinoin kaikkiaan 9
653 778 ruplaa.¹¹⁷

Kaiken kaikkiaan neuvostovastavakoilu toteutti sotavuosina 1942–1945 Saksaa ja sen
liittolaisia vastaan liki 200 radiopeliä.¹¹⁸ Venäläistutkijoista ainakin Vasili Hristoforov,
Vladimir Makarov sekä Andrei Tjurin ovat arvioineet, että radiopeleillä onnistuttiin
strategisella tasolla harhauttamaan Saksan sotilas- ja valtijohtoa.¹¹⁹ Harhauttamisen

¹¹³ Makarov, Tjurin (2018), s. 151.

¹¹⁴ Sama, s. 370, 219, 230; Lulu Petteri: Syvää vai pelkästään tiheää? Neuvostoliittolaisen ja venäläisen sotatai-
dollisen ajattelun lähtökohdat, kehittyminen, soveltaminen käytäntöön ja nykytilanne. Näkökulmana 1920- ja
1930-luvun syvän taistelun ja operaation opit. Maanpuolustuskorkeakoulu 2014, s. 239; Petteri Lulun sähkö-
postiviesti 15.12.2020. Materiaali tutkijan hallussa.

¹¹⁵ Makarov, Tjurin (2018), s. 768.

¹¹⁶ Sama.

¹¹⁷ Sama

¹¹⁸ Artikkele ”Smerš. Luku 07. Sota eetterissä” Venäjän sotilasvastatiedusteluveteraanien kotisivulla. Смерш. Глава
07. Война в эфире. http://vkr-veteran.com/Смерш/СМЕРШ._Глава_7._Война_в_эфире._15; Hristofor-
rov (2011), s. 271.

¹¹⁹ Makarov, Tjurin (2018), s. 123; Artikkele ”Smerš. Luku 07. Sota eetterissä” Venäjän sotilasvastatiedustelu-
veteraanien kotisivulla. Смерш. Глава 07. Война в эфире. [http://vkr-vete-
ran.com/Смерш/СМЕРШ._Глава_7._Война_в_эфире._15](http://vkr-vete-
ran.com/Смерш/СМЕРШ._Глава_7._Война_в_эфире._15).

lisäksi neuvostovastavakoilu pystyi radiopelien avulla ainakin ajoittain kontrolloimaan saksalaistiedustelun toimintaa, kun se sai saksalaiset suuntaamaan tiedustelunsa neuvostovastavakoilun kannalta edullisille alueille. Lisäksi neuvostovastavakoilu kykeni radiopelien avulla estämään saksalaisten masinoiman aseellisen vastarintaliikkeen syntymisen sekä pystyi kuluttamaan Saksan tiedustelun resursseja, kun se sai radiopelien avulla haltuunsa saksalaisten lähettämiä vakoojia sekä näille tarkoitettuja aseita ja rahojia. Radiopelien avulla neuvostovastavakoilu pääsi perille myös Saksan sotilasjohdon sodankäyntiaikeista sekä pystyi soluttamaan omia asiamiehiään Saksan tiedustelueliimiin.¹²⁰

Brittiläisen tiedustelututkijan John Ferrisin esittämät arviot Neuvostoliiton sodan aikaisesta harhautustoiminnasta ovat yhdensuuntaiset edellä esitetyn kanssa. Ferrisin mukaan venäläiset saavuttivat hyviä tuloksia harhautustoimillaan, vaikka heidän käyttämänsä menetelmät olivat brittimetodeihin verrattuna yksinkertaisempia. Lisäksi Ferris arvioi, että venäläinen harhautustoiminta erosi brittiläisestä siinä, että venäläiset pyrkivät aiheuttamaan vihollisen keskuudessa enemmänkin hämmennystä kuin harhauttamaan sitä.¹²¹

Ferrisin mukaan Neuvostoliiton menestys harhautusrintamalla ajoittui etupäässä viimeiselle sotavuodelle. Esimerkiksi kesällä 1944 Saksan keskistä armeijaryhmää vastaan suunnattua Bagration operaatiota suojannut harhautusoperaatio veti Ferrisin mukaan vaikutuksellaan vertoja liittoutuneiden Normandian maihinnousua suojanneelle harhautusoperaatiolle. Edelleen Ferris on arvioinut, että harhautustoiminnan seurauksena saksalaisia kuoli todennäköisesti enemmän itä- kuin länsirintamalla ja että viimeisen yhdeksän sotakuukauden aikana Neuvostoliitto hyötyi länsiliittoutuneita enemmän harhautustoiminnasta.¹²² Vaikka Ferris puhuu yleisellä tasolla venäläisten harhautustoiminnasta, jonka yhtenä osana radioharhautus oli, lienee selvää, että puna-armeija osasi hyvin harhauttamisen osana sotatoimia.

Suomi radiopelien sivusuuntana

Jatkosodan aikana Suomi otti sotavangiksi 64 188 neuvostosotilasta.¹²³ Heistä soveliaimmat Suomen sotilastiedustelu valitsi oppilaiksi tiedustelukouluihin, joita alettiin perustaa vuodenvaihteessa 1941–1942. Kouluja oli kaikkiaan kahdeksan, joista tärkeimmät sijaitsivat Äänislinnassa ja Rovaniemellä. Tiedustelukouluissa valmennettiin yksinomaan entisiä neuvostosotavankeja Suomen sotilastiedustelun salaisiksi asiamieheksi puna-armeijan selustaan lähettämistä varten. Ei ole täyttä varmuutta siitä, kuinka monta tiedustelukoululaista lähetettiin vakoilutehtäviin. Tutkijat Eero Elfvingren, Matti Kosonen ja Einar Laidinen ovat päätyneet laskelmaan, jonka mukaan tiedustelukouluista lähetettiin puna-armeijan selustaan 80–300 vakoojaa. Heistä iso osa ei onnistunut tehtävässään. Sodan jälkeen Karjalais-suomalaisen SNT:n NKGB selosti tutkinta- ja vastavakoilutoiminnan tuloksia Moskovaan. Selostuksessa todettiin, että 1941–1944 Karjalan rintamalla pidätettiin 129 suomalaisten tiedustelukoulun tehtävään lähettämää asiamiestä. Osa heistä jäi neuvostovastavakoilun haaviin tahtomat-

¹²⁰ Hristoforov (2011), s. 268-269; Makarov, Tjurin (2018), s. 123, 773.

¹²¹ Ferris (2005), s. 148.

¹²² Sama.

¹²³ Frolov Dmitri: *Sovetsko–finskij plen 1939–1944. Po obe storony koljutšej provoloki*. RME Group Oy, Aletēja 2009, s. 132.

taan, osa antautui vapaaehtoisesti. Viimeksi mainittuja venäläiset käyttivät apunaan Suomeen suunnatuissa radiopeleissä.¹²⁴

Suomalaisten lähettämät, sittemmin kiinni jääneet ja puolta vaihtaneet sekä radiopeliin suostuneet salaiset asiamiehet lähettivät Suomen sotilastiedustelulle suunnattuja sanomia pääpiirtein niiltä alueilta, joissa heidän oli tehtävänsä mukaisesti ollut määrä toimia. Mikäli heitä säilytettiin etäällä heidän toiminta-alueesta, radiopeliradistit kuljetettiin yhteydenpitoa varten heidän aiotulle toiminta-alueelleen. Tämä oli varotoimi sen varalle, että Suomen tai Saksan radiotiedustelu olisi pyrkinyt peilaamalla paikantamaan sanomaa lähettäneen radion. Jos tällöin olisi havaittu, että radio sijaitisi toisessa paikassa, kun mitä radisti väitti, harhautusoperaatio olisi paljastunut.¹²⁵

Neuvostoliiton näkökulmasta tarkasteltuna vuosina 1941–1944 Suomi oli sodankäynnin sivusuuntaa päähuomion ollessa sotimisessa Saksan kanssa. Tämä näkyi myös radiopelien lukumäärässä. Neuvostovastavakoilu pelasi Saksan suuntaan edellä mainitun liki 200 radiopeliä, mutta Suomen suuntaan merkittävästi vähemmän. Venäläistutkijat eivät ole kuitenkaan yksimielisiä Suomea vastaan suunnattujen radiopelien tarkasta lukumäärästä. Makarovin ja Tjurinin mukaan Suomeen suunnattiin seitsemän radiopeliä, kun taas Verigin on päättänyt kymmeneen radiopeliin.¹²⁶ Näin kaikista venäläisten pelaamista radiopeleistä vain noin viisi prosenttia suunnattiin Suomea vastaan. Suomen sivusuunta-asetusta huolimatta luku on varsin pieni. Tosin venäläistutkijoiden julkaisemat tiedot perustuvat NKVD-NKGB:n arkistoihin, joten on todennäköistä, ettei luvuissa ole otettu huomioon kevästä 1943 radiopelejä keskitetysti johdettua määrätyn sotilastiedustelun Suomea vastaan pelaamia radiopelejä.

Venäläisten Suomeen lähettämät harhautussanomien käsittelivät niin sotilaallisia kuin maan yleistä tilannetta koskeneita asioita. Suomeen suunnatuissa harhautussanomissa käsiteltiin ainakin Arkangelin ja Molotovin satamien tilannetta, rauta- ja maantiekuljetuksia, joukkoja ja tiestön kuntoa, pommitusten tuho vaikutuksia, mielialatietoja, tietoja elintarvike- ja työvoimatilanteesta sekä tietoja satokaudesta. Näiden lisäksi suomalaistiedustelua yritettiin saada lähettämään lentokoneella neuvostoselustaan siellä jo toimineiden partioiden avuksi lähenkilöstöä ynnä elintarvikkeita ja virtalähteitä radioihin jne. Lisäksi Suomen sotilastiedustelun suorituskykyä yritettiin kyllästä kertomalla neuvostoselustassa toimineiden suomalaistiedustelijoiden muka kohtamista vastoinkäymisistä, joihin suomalaisten toivottiin reagoivan.¹²⁷

Tutkijat Makarov, Tjurin sekä Verigin ovat arvioineet, että radiopelien tuloksena neuvostosodanjohto sekä -vastavakoilu saivat vihiä suomalaisten sotasuunnitelmista ja todennäköisesti onnistuivat antamaan suomalaisille harhauttavia tietoja pohjoisten satamien toiminnasta ja niiden tavaraliikenteestä. Edelleen venäläistutkijat ovat arvioineet,

¹²⁴ Artikkelin ”Finljandija” Venäjän sotilastiedusteluveteraanien kotisivulla. Финляндия. [¹²⁵ Stepanov, Kononov, Petrov, Frolov \(2005\), s. 274, 275; Verigin \(2018\), s. 234, 235.](http://vkr-veteran.com/Смерш/СМЕРШ_Глава_04_Спецслужбы_противника_продолжение_46/Финляндия_45;Elfvingren Eero, Kosonen Matti, Laidinen Einar: <i>Vihollisen selustassa. Päämajan tiedustelu Neuvosto-Karjalassa 1939–1944</i>. Otava 2010, s. 328, 330, 348, 349; Hristoforov (2011), s. 198; Porvali Mikko: <i>Vakoajakoulu. Päämajan asiamieskoulutus jatkosodassa</i>. Atena 2018, passim.</p></div><div data-bbox=)

¹²⁶ Verigin (2018), s. 157; Makarov, Tjurin (2018), s. 423.

¹²⁷ Verigin (2018), s. 111, 112; Elfvingren, Kosonen, Laidinen (2010), s. 293, 294; Stepanov, Kononov, Petrov, Frolov (2005), s. 264–267; Makarov, Tjurin (2018), s. 180–182, 402, 409, 412–414, 417, 419, 421–423, 425; Sanomanvaihtoselostus Mustosen H-tapauksesta (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

että radiopelien tuloksena neuvostovastavakoilu todennäköisesti pääsi selvyyteen Suomen sotilastiedustelun työtavoista ja radioliikenteestä.¹²⁸

2.3 Radioharhautus osana suomalaista sotilasvastavakoilua

Radiovalvonta ja -harhautuskyvyn luominen

Suomen puolustuslaitoksen sodan ajan suunnitelmissa vihollisvakoojien radioiden paikantaminen ja viholliseen kohdistettu radioharhautus oli Päämajan valvontaosaston vastuulla. Siellä vakoojaradioiden paikantamista toteutti radiovalvontajaos. Se osallistui myös harhautustoimintaan yhdessä valvontaosaston alatoimistojen kanssa.¹²⁹ Talvisodan aikana radiovalvontajaoksen toiminta oli pienimuotoista, peräti olematonta. Tämä johtui sotaa edeltäneen ajan laiminlyönneistä, jolloin ei ollut tehty tarvittavia materiaalihankintoja eikä varattu saati koulutettu tehtäviin soveltuvia henkilöitä.¹³⁰

Moskovan rauhan aikana 1940–41 arvioitiin radiovalvontajaoksen sodanaikaisen toiminnan tuloksia. Jaoksen toiminnan kehittämiseksi vaadittu panostus verrattuna saavutettavaan hyötyyn nähtiin siinä määrin kannattavaksi, että jaoksen toimintaa päätettiin jatkaa. Tässä tarkoituksessa Järvenpäässä toimi syksystä 1940 kesään 1941 20-henkinen radiovalvontaryhmä, joka tunnettiin myös nimellä Osasto 555. Jaoksen henkilöstö sai monipuolista koulutusta tehtäviinsä silloisella ajanmukaisella kalustolla, jota majuri Reino Hallamaa oli hankkimut ulkomailta Suomen radiotiedustelun ja -vastavakoilun käyttöön.¹³¹

Kesäkuussa 1941, kun sodan uhka oli ilmeinen, suuri osa Osasto 555:n henkilöstöstä siirrettiin perusteilla olleeseen Päämajan Radiopataljoonaan. Helsinkiin jäi kuitenkin pieni joukko suorittamaan radiovalvontaa, muun muassa neuvostolähetystön radioliikenteen tarkkailua.¹³² Tämä joukko muodosti jatkosodan aikana Päämajan valvontaosaston radiovalvontajaoksen rungon. Jatkosodan aikana radiojaoksella oli harhautustoimintaa varten kiinteät radioasemat Helsingin Kuusisaarella, Kärkölässä, Kouvolassa sekä Rovaniemellä.¹³³

Radioharhautusjärjestelyt

Päävastuu jatkosodan aikana yhteistyöhön suostuneiden vakoojien käytöstä oli Päämajan valvontaosastolla. Siellä heitä käytettiin pääasiassa radioharhautuksessa. Yhteistyöhön suostuneen vakoojan motiivi oli selvä. Jukka Lindstedtin tutkimuksen mukaan ”Hän (vakooja) säästi henkensä yleensä vain niissä tapauksissa, jolloin häntä kohde-
maassa voitiin käyttää hyväksi, esimerkiksi omille joukoilleen virheellisten tietojen antamista varten.”¹³⁴ Suomessa toimineiden vihollisen vakoojaradistien paikantamistehävän lisäksi valvontaosaston radiovalvontajaos osallistui myös radioharhautukseen

¹²⁸ Verigin (2018), s. 157; Makarov, Tjurin (2018), s. 424.

¹²⁹ Pansch (2018), s. 237, 238.

¹³⁰ Sama, s. 88, 231.

¹³¹ Sama, s. 228-235.

¹³² Sama.

¹³³ Everstiluutnantti Pentti Heinin esitelmä valvontaosaston toiminnasta jatkosodassa 2.4.1976. Materiaali tutkijan hallussa.

¹³⁴ Lindstedt (1999), s. 283, 287.

yhdessä valvontaosaston alatoimistojen kanssa. Rintamaoloissa radioharhautusyhteistyötä saatettiin tehdä tiedusteluosaston paikallisedustustojen kanssa.¹³⁵

Jatkosodan loppupuolella valvontaosastossa palveli vajaat 20 venäläistä sotavankia muun muassa radioharhautustehtävissä. Väli-rahansopimuksen solmimisen jälkeen heitä oli vielä 7–8. Heidät saatiin tehtävään lupaamalla, ettei heitä sodan jälkeen luovuteta Neuvostoliittoon. Lisäksi heille luvattiin samat oikeudet, jotka oli muillakin Suomen armeijassa palvelleilla ulkomaalaisilla vapaaehtoisilla.¹³⁶

Pentti Heinon mukaan radioharhautus laajeni jatkosodan aikana merkittäväksi työmuodoksi. Vihollisen vakoiluelimien harhauttaminen ja sitominen edellytti vastustajan vakoojan ominaisuudessa toimimista. Tällöin vakoojan radiolla annettiin neuvostotiedustelulle tarkoituksellisesti erheellisiä ja toisarvoisia tietoja. Syntyneitä yhteyttä pyrittiin ylläpitämään mahdollisimman kauan erinäisin verukkein.¹³⁷

Vihollisen toimintatarmoa sidottiin antamalla sille mahdollisimman paljon tietoja ja mahdollisimman paljon sanomia. Toisaalta pyrittiin myös siihen, että saadessaan tietoa määrättyiltä alueilta vihollinen ei lähettänyt sinne uutta partiota. Näin olisi käynyt, mikäli tärkeälle alueelle lähetetty partio olisi heti pidätetty (leikattu pois).¹³⁸ Näin ollen Suomen sotilasvastavakoilu pyrki radioharhautuksen keinoin kontrolloimaan neuvostotiedustelun toimintaa Suomessa samaan tapaan, kuin brittivastavakoilu pyrki omalla maaperälläan kontrolloimaan saksalaistiedustelua.

Suomessa, kuten Britanniassa ja Neuvostoliitossakin radioharhautuksen johto ja harhautussanomien sisällön hyväksyminen oli keskitettyä. Suomessa radioharhautusta johti valvontaosaston vastavakoilutoimisto, jonka päällikkö hyväksyi lähetettävät harhautussanomien. Tärkeimpien ja monimutkaisempien harhautussanomien sisällön hyväksyi joko ulkoministeriön poliittisen osaston päällikkö Asko Ivalo tai Päämajan operatiivisen osaston päällikkö eversti Valo Nihtilä. Rintama-alatoimistojen harhautussanomissa esiintyneet sotilaalliset tiedot hyväksyttiin paikallisella johtoportaalilla.¹³⁹ Säilyneet suomalaiset radioharhautusasiakirjat kertovat lisäksi siitä, että sanomavaihto vakoojan ja hänen vasta-aseman välillä dokumentoitiin, kuten myös britit ja venäläiset tekivät vastaavissa tapauksissa.¹⁴⁰

Suomalaiset käyttivät radioharhautuksessa neuvostovakoojilta tavattuja paristo- ja (tai) vaihtovirtasähkellä toimineita lyhytaaltovastaanottimia ja -lähettämiä.¹⁴¹ Harhautus-

¹³⁵ Panschin (2018), s. 238.

¹³⁶ Pentti Heinon kuulustelupöytäkirja (590/46) 13.9.1946. Valtiollinen poliisi II. Pääosaston kuulustelupöytäkirjoja. KA. Mm. Alois Kuortin, Eugen Kotovin sekä Toivo Raikkeruksen tiedetään toimineen radioharhautustehtävissä kiinnijäämisensä jälkeen. Panschin (2000), s. 53, 54, 58. Sodan jälkeen laaditussa luettelossa ”Luettelo Päämajan valvontaosaston käytössä olleista sotavangeista” (kopio) ilmenee, että edellä mainittujen henkilöiden kohdalla on maininta ”toiminut avustajana valvontaosastossa”. Lisäksi luettelossa on sama maininta myös seuraavien henkilöiden kohdalla: Viljo Forström, Paavo Hyvönen, Irene Janhonen, Aleksanteri Kaskelainen, Robert Marttinen, Aapo Petriläinen, Karl Wachter sekä Juho Väisänen. Materiaali tutkijan hallussa.

¹³⁷ Muistio ent. valvontatoimiston (Ulk.3) organisaatiosta, tehtävistä ym. pohjaksi suoritettaville lkp. valmistutuille 25.5.1948. Puolustusministeriö. T-23828/59. KA; Panschin (2018), s. 237.

¹³⁸ Panschin (2018), s. 238.

¹³⁹ Pentti Heinon esitelmä valvontaosaston toiminnasta jatkosodassa 2.4.1976. Materiaali tutkijan hallussa; Karjalainen Mikko: *Ajatuksista operaatioiksi. Suomen armeijan hyökkäysoperaatioiden suunnittelu jatkosodassa*. Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitos 2009, s. 60; Panschin (2018), s. 238.

¹⁴⁰ Esimerkiksi Kotovin H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

¹⁴¹ Päämajan valvontaosaston asiakirja N:o 10600/Val.2./sal. 6.8.1943 liitteinen. Operatiivinen ja koulutustoimisto (Tsto III ja Ye. 3) 1942-1944/Ilmavomien esikunta. T-19282/7; Päämajan valvontaosaston asiakirja N:o 11000/Valv.2./sal 6.8.1942. Tiedustelutoimisto (Tsto II) / VII Armeijakunnan esikunta. T-2060/20. KA.

sanomat lähetettiin morse-sähkötyksellä ja salattiin salakirjoitusmenetelmällä. Sen valintaan vaikutti radistin koulutusaika ja henkinen valppaus. Mitä pidempi radistin koulutusaika oli ja mitä oivaltavampi hän oli, sitä vaikeampi salakirjoitusmenetelmä hänelle voitiin opettaa.

Yksinkertaisimmillaan salakirjoitusmenetelmänä saattoi toimia esimerkiksi viidestä numeroidusta pystyivistä ja seitsemästä numeroidusta vaakarivistä koostunut venäläinen aakkosruudukko. Ruudukossa ollut kirjain salattiin kaksinumeroisella luvulla, joista edellinen osoitti salatun merkin paikan vaakasuoralla ja jälkimmäinen pystysuoralla rivillä. Sitä vastoin vakooja Risto Vesterlundin käyttämä ulkoa opeteltava monimutkainen ja vaikeasti selitettävä salakirjoitusmenetelmä perustui suomenkielisen koodi- ja sekoitusavainsanan käyttöön, jossa viiden numeron ryhmistä koostuva sanoma salattiin kolmeen kertaan.¹⁴²

Pisin yhtäjaksoinen valvontaosaston johtama radioharhautusoperaatio ajoittui aikavälille kesäkuun 16. päivästä 1942 helmikuun 5. päivään 1944. Operaatioon kuului 330 sanoman vaihtoa. Harhautus toteutettiin aliluutnantti Eugen Kotovin nimissä. Tämä oli tehnyt aikaisemmin kaksi onnistunutta vakoilumatkaa Suomeen, joten neuvostovakoilun luottamus häneen oli lähes rajaton. Kotovin avulla voitiin venäläisille lähettää lähes mitä tahansa harhautustietoa. Kotov oli ennen kiinnijoutumistaan ehtinyt kolmannella vakoilumatkallaan lähettää kaksi aitoa sanomaa toimeksiantajilleen.¹⁴³

Heinon mukaan harhautussanomissa korostettiin joukkojen ja koko kansan puolustustahtoa, selvitettiin edullisessa valossa maan taloudellista tilannetta ja niin edelleen. Radioharhautuksella pyrittiin myös selvittämään, mikä vihollista kiinnosti eri rintamaosilla tai kotialueella ja täten saamaan mahdollisia viitteitä vihollisen aikomuksista. Muutoin harhautussanomat oli luonnollisesti laadittu vastaamaan vakoojan oikeaa tehtävää. Harhautussanomien valmistuttua se annettiin vakoojalle, joka muokkasi sen siten, kuin se olisi hänen laatimansa. Yhteistyöhön suostunut vakooja kuljetettiin tarvittaessa hänen suunnitellun toiminta-alueensa läheisyyteen.¹⁴⁴ Tämä oli varotoimi sen varalle, että neuvostovakoilu olisi pyrkinyt suuntimaan vastaanottamiensa sanomien lähetyspaikan. Kuten edellä esitetystä on pääteltävissä suomalaisessa radioharhautuksessa oli yleisjärjestelyjen, toteutuksen sekä päämäärien osalta paljon yhteistä brittien, venäläisten ja saksalaisten vastaavan toiminnan kanssa.

Ennen kuin radioharhautus alkoi, oli jo kuulusteluvaiheessa selvitetty vakoojalta se kirjainryhmä, mikä hänen piti liittää salaa lähettämäänsä sanomaan merkiksi siitä, että oli joutunut kiinni. Siinä tapauksessa, että vakooja suostui itse lähettämään harhautussanomien, meneteltiin seuraavasti: vakooja lähetti radiollaan sanomaa ja häntä vastapäätä istui suomalainen radisti, joka kirjoitti ylös, mitä vakooja lähetti. Samanaikaisesti viereisessä huoneessa istui toinen suomalainen radisti. Hän kuuli kovaäänisten välityksellä vakoojan lähettämän sanoman, ja lisäksi hän seurasi sanomaa paperilta. Tällä menettelyllä pyrittiin valvomaan sitä, ettei kiinnijäämisestä sovittua kirjainyhdistelmää onnistuttu ujuttamaan harhautussanomien yhteyteen. Tästä huolimatta muutama vakooja onnistui viestinnän yhteydessä lähettämään merkin myös pidätyksestään. Kun

¹⁴² Päämajan valvontaosaston kirjelmän N:o 1842 liite N:o 8. EK-Valpo I. Kotelo 2939; Päämajan Radiopataljoona Asema 12 N:o 1/3b/15/sal. 7.1.1944 liite VI. EK-Valpo I. Hmp 3991. KA.

¹⁴³ Pentti Heinon esitelmä valvontaosaston toiminnasta jatkosodassa 2.4.1976; Kotovin H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

¹⁴⁴ Pentti Heinon esitelmä valvontaosaston toiminnasta jatkosodassa 2.4.1976. Materiaali tutkijan hallussa; Panschin (2018), s. 238, 239.

harhautusoperaatio toteutettiin rintama-alatoimistossa, viestiliikennettä valvomaan hankittiin radistit joko paikallisesta tiedustelutoimistosta tai armeijakunnan viestitoimistosta.¹⁴⁵

Mikäli vakooja suostui yhteistyöhön muutoin, mutta kieltäytyi itse lähettämästä harhautussanomaa, sanoman lähetti suomalainen radisti. Koska jokaisella radistilla oli oma käsialansa, suomalaisen radistin piti ”varastaa” vakoojan käsiala. Tämä tapahtui siten, että vakooja ja ”varas” istuivat vastatusten koko ajan sähköttäen, suomalaisen radistin kopioidessa vakoojan sähkötsyrytmiä. Kopioimiseen kului 2–3 vuorokautta, ennen kuin ”varasta” voitiin käyttää ”vakoojana”.¹⁴⁶

Kuten edellä todettiin, sodan lopulla vastavakoilutoimiston päällikkönä palvellut Pentti Heino totesi radioharhautuksen olleen sodan aikana Suomen sotilasvastavakoilulle merkittävä työmuoto. Mahdollisesti samaa tarkoittaa Petroskoin valtion yliopiston professori Sergei Verigin arvioidessaan, että sotavuosina suomalaisen tiedustelun yksi erikoisuus oli aktiivinen radioharhautustoiminta Neuvostoliiton tiedustelu- ja turvallisuuspalvelujen suuntaan.¹⁴⁷

¹⁴⁵ Pentti Heinin esitelmä valvontaosaston toiminnasta jatkosodassa 2.4.1976; Jaakko Apiolan haastattelu 8.4.1999, 21.4.1999 sekä 10.2.2000. Materiaali tutkijan hallussa.

¹⁴⁶ Pentti Heinin esitelmä valvontaosaston toiminnasta jatkosodassa 2.4.1976. Materiaali tutkijan hallussa.

¹⁴⁷ Verigin (2018), s. 156.

KANTA-SUOMESTA NEUVOSTOLIITTOON SUUNNATTUJA RADIOHARHAUTUSOPERAATIOITA

”Älkää pidättäkö ilmoituksia, lähettäkää ne nopeasti”

Huhtikuun 17. päivänä 1942 neuvostotiedustelu pudotti laskuvarjolla suomalaisen III Armeijakunnan vastuualueelle Rintajärvelle desanttiparin. Siihen kuuluivat puna-armeijalaiset, Neuvostoliiton kansalaiset 25-vuotias Juho Haaranen ja 22-vuotias Alois Kuortti. Ensiksi mainittu oli siviiliammatiltaan sähkömies ja jälkimmäinen viilari. Kaksi päivää myöhemmin suomalaiset sotilasviranomaiset pidättivät Haaraasen ja Kuortin Posiolla Rintajärveltä noin 30 kilometriä lounaaseen. Haaranen ja Kuortti luovutettiin 21. päivänä huhtikuuta Päämajan valvontaosaston III AK:n alatoimistolle kuulusteluja ja jatkotoimia varten.¹⁴⁸

Kuulusteluissa ilmeni, että Haaranen ja Kuortti kuuluivat Kantalahdesta lähetettyyn alun perin kolmihenkiseen vakoojapartioon, jonka tehtävänä oli kahden kuukauden ajan tarkkailla liikennettä Kemijärvi–Salla-maantiellä. Partion johtajaksi määrätty Antti Paakki ei päässyt hyppäämään yhtäaikaisesti partiotovereidensa kanssa joko häntä kuljettaneen koneen eksymisen tai voimakkaan ilmatorjunnan takia. Sittenpun puna-armeijalainen, Neuvostoliiton kansalainen Paakki lähetettiin uudelle vakoilumatkalle kahden muun vakoojatoverinsa kanssa. Suomalaiset sotilasviranomaiset pidättivät laskuvarjomieskolmikön Sodankylässä toukokuun 13. päivänä 1942.¹⁴⁹

Pohjoisella rintamaosalla oli pääosin siirrytty asemasotavaiheeseen jo syys–lokakuussa 1941, vaikka Kiestingin suunnalla käytiin kiihkeitäkin taisteluja marraskuun loppuun saakka.¹⁵⁰ Viikko sen jälkeen, kun Haaraasen partio oli toimitettu tehtävänsä, puna-armeija aloitti 24. päivänä huhtikuuta 1942 hyökkäyksen Kiestingin valtaamiseksi. Operaatioon liittyi sotatoimia, joilla venäläiset pyrkivät sitomaan Uhtuan suunnan suomalaisjoukot ja näin estämään niiden osallistumisen Kiestingin suunnan taisteluihin. Kuukauden kestäneiden taistelujen päätteeksi suomalaisjoukot yhdessä saksalaisjoukkojen kanssa onnistuivat lyömään vihollisen takaisin.¹⁵¹ Todennäköisesti venäläisten tarkoituksena oli alun perin saada Haaraasen partion avulla tietoja Kiestingin suunnan selustajärjestelyistä, ja sittemmin venäläisten hyökkäyksen alettua tietoja siitä, mitä joukkoja ja kalustoa suunnataan Salla–Kemijärvi-alueelta Kiestinki–Uhtua-taistelualueille.

¹⁴⁸ Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston kirjelmä N:o 6285/Valv.2/sal. Valtiolliselle poliisille 9.5.1942 liitteinen. EK-Valpo I. Kotelo 2805; Päämajan valvontaosaston asiakirjan N:o 7900/Valv.2/sal. 13.6.1942 liite ”Luettelo N:o 4”. EK-Valpo I. Savonlinnan alaosasto. Kotelo 55. KA.

¹⁴⁹ Haaranen Atso: *Viholliset keskellämme. Desantit Suomessa 1939–1944*. Minerva 2012, s. 314; Paakin kanssa saman aikaisesti pidätettiin Edvard Tolvanen ja Paul Sergejev. Kolmikko luovutettiin Päämajan valvontaosaston Lapin alatoimistolle pidätyspäivänä 13. toukokuuta jatkotoimia varten. Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston kirjelmä N:o 7011/Valv.2/sal. Valtiolliselle poliisille 23.5.1942 liitteinen. EK-Valpo I. Kotelo 2805. KA.

¹⁵⁰ Raunio Ari: *Sotatoimet. Suomen sotien 1939–45 kulku kartoin*. Genimap Oy 2004, s. 174; Järvinen (1950), s. 183.

¹⁵¹ Rautala Ari: *Aseveljet korpisodassa. Siilasnuon III armeijakunta Vienassa 1941–1944*. Gummerus 2018, s. 222–228.

Suomen sotilasvastavakoilu uskotteli neuvostotiedustelulle Haarasen partion olleen toiminnassa 100–150 kilometriä rintamaosien Kantalahti–Kiestinki–Uhtua selustassa Salla–Kemijärvi-alueella 26. päivästä toukokuuta 7. päivään heinäkuuta 1942.¹⁵² Tuona aikana partion kuvitteellisella toiminta-alueella ei käyty merkittäviä taisteluja. Pohjoisen suunnan merkittävimmät tapahtumat Haarasen partion toiminta-aikana liittyivät kesä–heinäkuussa 1942 toteutettuun suomalaisten ja saksalaisten joukkojen uudelleen ryhmittämiseen sekä niiden välirajan uudelleen määrittämiseen.¹⁵³

Haarasen mukaan nimetyssä harhautusoperaatiossa neuvostotiedustelulle lähetettiin 52 sanomaa ja siltä vastaanotettiin 13 sanomaa. Neuvostotiedustelulle uskoteltiin Haarasen partion olleen saamansa tehtävän mukaisesti ryhmittyneenä siten, että se pystyi tarkkailemaan maantie- ja rautatieliikennettä Kemijärven ja Sallan välillä.¹⁵⁴ Tällä selittyy se, että partion lähettämät harhautussanomamat liittyivät yksinomaan Sallan ja Kemijärven välillä muka tapahtuneeseen sotilasliikenteeseen. Näillä viesteillä tuettiin paikallista sotilasjohtoa antamalla väärä kuva alueella olleiden joukkojen todellisesta toiminnasta ja vahvuudesta. Lisäksi neuvostotiedustelulle lähetetyillä sanomilla pyrittiin pääsemään selvytyteen sen aikeista. Tämä ilmeni esimerkiksi siitä, että neuvostotiedustelulta kysyttiin, mikä oli Haarasen pyytämän lisähenkilöstön tehtävä, vaihtaisivatko uudet henkilöt Haarasen partion pois, vai jäisivätkö he Haarasen partiolle avuksi.¹⁵⁵

Vihollisen voimavaroja pyrittiin puolestaan kuluttamaan pyytämällä neuvostotiedustelua lähettämään Haarasen partiolle lisää muonaa, virtalähteitä sekä henkilöstöä. Ainakin kahden ensiksi mainitun asian osalta sotilasvastavakoilu onnistui aikeissaan. Neuvostotiedustelulta heinäkuun 4. päivänä saatu sanoma viittaisi siihen, että Haarasen partiolle suunniteltiin lähetettävän myös henkilötäydennystä. Harhautusoperaation aikana näin ei kuitenkaan käynyt.¹⁵⁶

Haarasen harhautustapauksessa Suomen sotilasvastavakoilu yritti voittaa itselleen aikaa samalla kun se pyrki kyllästäämään neuvostotiedustelun suorituskykyä esittämällä venäläisille erilaisia kyselyjä sekä pyytämällä heiltä toimintaohjeita keksittyihin ongelmiin. Vaikka neuvostotiedustelu alkoi saada Haarasen partiolta sanomia vasta yli kuu-kauden kuluttua tehtävään lähdön jälkeen, sanomavaihdosta ei voida päätellä, että neuvostotiedustelu olisi epäillyt partion toimineen suomalaisten lukuun. Tämän puolesta puhuu myös se, että harhautusoperaation aikana neuvostotiedustelu huolsi mukaan lukuun toiminutta Haarasen partiota.¹⁵⁷

Edellä kerrotun perusteella voidaan arvioida, että Haarasen partion nimissä toteutettu radioharhautusoperaatio palveli niin Suomen sotilasvastavakoilun kuin Pohjois-Suomessa olleiden suomalaisten ja saksalaisten joukkojen taktisen tason intressejä.

Noin neljä kuukautta harhautusoperaation päättymisen jälkeen Pohjolan suojeluskuntapiirin kenttäoikeus tuomitsi Juho Haarasen vakoilusta kuolemaan. Hänet teloitettiin seuraavana päivänä.¹⁵⁸ Sen sijaan Alois Kuortti säästyivät kuolemantuomiolta. Aluksi hän palveli Päämajan valvontaosaston Lapin alatoimistossa vänrikki Reino Sarvolan

¹⁵² Haarasen H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

¹⁵³ Rautala (2018), s. 228–231; *Suomalaisjoukkojen irrottaminen saksalaisarmeijasta*. Jatkosodan historia 4. WSOY 1993, s. 191–193.

¹⁵⁴ Haarasen H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

¹⁵⁵ Sama.

¹⁵⁶ Sama.

¹⁵⁷ Sama.

¹⁵⁸ Haapanen (2012), s. 314.

apulaisena, minkä jälkeen hänet siirrettiin rintamajoukkoihin Heimopataljoona 3:een. Suomen ja Neuvostoliiton solmittua aselevon syksyllä 1944 Kuortti kuului Neuvostoliittoon palautettaviin, mutta hän karkasi Neuvostoliittoon matkaneesta junasta ja sai yhteyden entiseen esimieheensä Reino Sarvolaan. Tämä puolestaan otti yhteyttä entiseen aseveljeensä Paavo Kastariin, joka järjesti Kuortille uuden henkilöllisyyden, ja sen turvin hän pakeni Ruotsiin.¹⁵⁹

Luvussa ”Jälkirjoitus” on kerrottuna eräiden valvontaosastossa palvelleiden ja sittemmin Ruotsiin siirtyneiden henkilöiden elämänvaiheet pähkinänkuoressa sodasta aina noin 1950-luvun alkuun saakka.

Haarasan harhautustapaus

Lähetetyt sanomat:

26.5.1942:

Sallan suuntaan mennyt 3 junaa, 33 umpinaista ja 16 avonaista vaunua, 17 umpinaista ja 25 avonaista vaunua. Yöllä 1 juna. Kuorma-autoja 18, henkilöautoja 4, moottoripyöriä 3. Kemijärven suuntaan 3 junaa, 52 umpinaista ja 10 avonaista vaunua, 71 umpinaista ja avonaista vaunua. Yöllä 1 juna. Kuorma-autoja 15, henkilöautoja 7. Haaranen

27.5.1942:

Sallan suuntaan 1 juna, 43 umpinaista ja 3 avonaista vaunua. Kuorma-autoja 28, henkilöautoja 3, hevosajoneuvoja 14. Kemijärven suuntaan 2 junaa, 31 umpinaista ja 36 avonaista vaunua, 65 umpinaista ja 8 avonaista vaunua. Kuorma-autoja 12, henkilöautoja 2, moottoripyöriä 3. Haaranen.

28.5.1942:

Lähetäkää neliöön 06381 suolle. Odotamme. Ilmoittakaa aikaisemmin. Kuulemme teitä huonosti. Emme voi ratkaista koko sanomaa. Haaranen.

29.5.1942:

Sallan suuntaan 1 henkilöjuna, 16 vaunua. Kuorma-autoja 19, henkilöautoja 5. Kemijärven suuntaan 2 junaa yöllä. Kuorma-autoja 21, henkilöautoja 2, hevosajoneuvoja 23. Odotamme muonaa. Laittakaa kaikki mitä pyydämme. Haaranen.

29.5.1942:

Teidän kysymyksiänne en voi suorittaa yksin. Lähetäkää kaksi miestä, silloin kaikki kysymyksen suoritan. Kuortti ei tarkkaile liikennettä hänellä on aikaa vaan salakirjoitukseen. Haaranen.

30.5.1942:

Muona lopussa. Lähetäkää nopeasti. Odotamme. Haaranen.

30.5.1942:

Sallan suuntaan 2 junaa, 32 umpinaista ja 9 avonaista vaunua, 13 umpinaista ja 19 avonaista vaunua. Kuorma-autoja 26, henkilöautoja 6. Kemijärven suuntaan 3 junaa, 51 umpinaista vaunua, 40 umpinaista ja 20 avonaista vaunua, yöllä 1 juna. Kuorma-autoja 17, henkilöautoja 4. Haaranen.

31.5.1942:

Sallan suuntaan 3 junaa, 63 umpinaista ja 8 avonaista vaunua, 31 umpinaista ja 12 avonaista vaunua, yöllä 1 juna. Kuorma-autoja 12, henkilöautoja 7, joukko sotilaita, hevosajoneuvoja 8, moottoripyöriä 1, Kemijärven suuntaan 4 junaa, 61 umpinaista ja 9 avonaista vaunua, 37 umpinaista ja 20 avonaista, yöllä 2 junaa. Kuorma-autoja 23, henkilöautoja 3. Haaranen.

¹⁵⁹ Panschin (2000), s. 95.

1.6.1942:

Sallan suuntaan 2 junaa, 40 umpinaista ja 3 avonaista vaunua, 38 umpinaista ja 7 avonaista vaunua, moottorijunia 1. Kuorma-autoja 27, henkilöautoja 7, polkupyörillä ajoi 27 sotilasta. Kemijärven suuntaan 2 junaa, 32 umpinaista ja 21 avonaista vaunua, yöllä 1 juna. Kuorma-autoja 11, henkilöautoja 1. Haaranen.

2.6.1942:

Sallan suuntaan 3 junaa, 17 umpinaista, 2 henkilöautoa ja 14 avonaista vaunua, 39 umpinaista ja 5 avonaista vaunua, yöllä 1 juna. Kuorma-autoja 23, henkilöautoja 8, moottoripyöriä 3. Kello 13 lensi 3 lentokonetta Kemijärven suuntaan 4 junaa, 39 umpinaista, 24 avonaista- ja 3 muonavaunua, 62 umpinaista ja 11 avonaista vaunua, 72 umpinaista ja 3 avonaista vaunua, yöllä 1 juna. Kuorma-autoja 25, henkilöautoja 3. Haaranen.

3.6.1942:

Meillä on jäljellä vain vähän korppuja. Laittakaa kaikki mitä pyysimme. Odotamme 7, 8 ja 9 päivinä kesäkuuta yöllä, ei toukokuussa kuten Te ilmoititte. Lähettäkää Paakki, yksin on raskasta. Ilmoittakaa tarkkaan koska lähetätte. Teidän sanomianne on vaikea ratkaista. Haaranen.

3.6.1942:

Sallan suuntaan 2 junaa, 32 umpinaista ja 9 avonaista vaunua, 19 umpinaista ja 18 avonaista vaunua, kuorma-autoja 21, henkilöautoja 7, moottoripyöriä 1. Hevosajoneuvoja 10. Kemijärven suuntaan 2 junaa, 33 umpinaista ja 12 avonaista vaunua, 48 umpinaista ja 19 avonaista vaunua. Kuorma-autoja 19, henkilöautoja 5, sairausautobusseja 5, hevosajoneuvoja 7. Haaranen.

4.6.1942:

Sallan suuntaan 1 juna, 26 umpinaista ja 8 avonaista vaunua, yöllä 1 juna. Kuorma-autoja 25, henkilöautoja 5, sairausautobusseja 3, hevosajoneuvoja 7, Kemijärven suuntaan 2 junaa, 41 umpinaista ja 16 avonaista vaunua, 58 umpinaista ja 7 avonaista vaunua. Kuorma-autoja 23, henkilöautoja 2, kello 11-13 tein suuntaan lensi lentokoneita. Haaranen.

4.6.1942:

Muona lopussa. Laittakaa nopeasti. Ilmoittakaa tarkasti päivä koska heitätte. Lähettäkää kahdet vaihtoparistot. Me olemme ja elämme neliössä 0032. Lähettäkää enemmän mahorkkaa, vodkaa, pirtua. Kaikki mitä pyysimme.

5.6.1942:

Sallan suuntaan 3 junaa, 17 umpinaista ja 14 avonaista vaunua, 32 umpinaista ja 13 avonaista vaunua, yöllä 1 juna. Kuorma-autoja 20, henkilöautoja 6. Kemijärven suuntaan 2 junaa, 40 umpinaista ja 15 avonaista vaunua, 38 umpinaista ja 27 avonaista vaunua. Kuorma-autoja 23, henkilöautoja 2, sairausautobusseja 4. Muonaa ei ole. Lähettäkää nopeasti. Odotamme. Haaranen.

6.6.1942:

Sallan suuntaan 3 junaa, 18 umpinaista ja 12 avonaista vaunua, 27 umpinaista ja 4 avonaista vaunua, 38 umpinaista ja 9 avonaista vaunua. Kuorma-autoja 21. henkilöautoja 8. Joukko saksalaisia sotamiehiä, moottoripyöriä 2. Kemijärven suuntaan 4 junaa, 32 umpinaista ja 23 avonaista vaunua, 51 umpinaista ja 17 avonaista vaunua, yöllä 2 junaa. Kuorma-autoja 25, henkilöautoja 5, sairausautobusseja 7, hevosajoneuvoja 14. Haaranen.

--

Onko muona heitetty vai heitetäänkö se 9 päivä kesäkuuta. Vastatkaa tänä iltana. Salakirjoittakaa paremmin. Monesko päivä on tänään. Haaranen.

--

Muonaa emme löytäneet. Etsimme vuorokauden. Emme ole syöneet neljään päivään. Emme jaksu kävellä. Mitä tehdä. Haaranen.

Muonaa emme voi löytää. Paristot ovat lopussa. Neliössä 0638 ei ole muonaa. Mitä teemme. Haaranen.

Muonaa etsimme 3 vuorokautta, mutta emme löytäneet. Emme ole syöneet moneen päivään. Mitä teemme. Vastatkaa heti. Haaranen.

11.6.1942:

Muonaa emme löytäneet. 10.6. ammuimme poron. Meillä ei ole suolaa tikut ovat lopussa. Liikennettä emme tarkkaile. Olemme neliössä 0638. Palaisimme takaisin, mutta ilman muonaa emme voi. Mitä tehdä. Haaranen.

Olemme neliössä 0638. Odotamme muonaa ja paristoja 3 vuorokautta. Yhteyttä emme voi pitää, paristot ovat lopussa. Lähettäkää nopeasti. Haaranen.

Odotamme muonaa 15-16 päivänä kesäkuuta yöllä. Lähettäkää, odotamme 14/6. Haaranen.

Odotamme 18.6. saakka. Lähettäkää. Paristot ovat lopussa. Yökutsutaulukko, saappaat N:o 42. Haaranen.

16.6. Odotamme. Lähettäkää nopeasti. Haaranen.

Kone heitti pölkyn, koska heittää muonaa ja pariston. Haaranen.

Odotamme muonaa 18 päivään kesäkuuta saakka. Lähettäkää. Haaranen.

Muona heitettiin hyvin. 26.6. lähemme tarkkailemaan. Kaikki kunnossa. Haaranen.

20.6. tulimme paikalle. Aloitamme tarkkailun. Haaranen.

27.6.2014:

Miksi emme kuule teitä. Lähettäkää voin vasta sitten kun saan yhteyden. Kuortti.

28.6.1942:

21.6. Sallan suuntaan 3 junaa, 18 umpinaista ja 9 avonaista, 13 umpinaista ja 12 avonaista vaunua, 28 umpinaista ja 3 avonaista vaunua. Kuorma-autoja 18, henkilöautoja 9, Kemijärven suuntaan 4 junaa, 32 umpinaista ja 10 avonaista, 37 umpinaista vaunua, yöllä 2 junaa. Kuorma-autoja 13, henkilöautoja 5. Haaranen.

22.6.1942:

Sallan suuntaan 3 junaa, 12 umpinaista ja 10 avonaista vaunua, 24 umpinaista vaunua, yöllä 1 juna. Kuorma-autoja 23, henkilöautoja 8. Kemijärven suuntaan 3 junaa, 39 umpinaista ja 14 avonaista vaunua, yöllä 2 junaa. Kuorma-autoja 18, henkilöautoja 3. Haaranen.

23.6.1942:

Sallan suuntaan 2 junaa, 24 umpinaista ja 4 avonaista vaunua, 32 umpinaista vaunua. Kuorma-autoja 17, henkilöautoja 5. Kemijärven suuntaan 3 junaa, 47 umpinaista ja 9 avonaista vaunua, 54 umpinaista vaunua, yöllä 1 juna. Kuorma-autoja 27, henkilöautoja 9. Haaranen.

Ilmoittakaa tarkemmin, mihin 5 päivänä kesäkuuta heititte muonan. Ilmoituksia rupeamme antamaan säännöllisesti. Haaranen.

24.6.1942:

Sallan suuntaan 4 junaa, 19 umpinaista ja 12 avonaista vaunua, 13 henkilövaunua, yöllä 2 junaa. Kuorma-autoja 19, henkilöautoja 6. Kemijärven suuntaan 5 junaa 32 umpinaista ja 14 avonaista vaunua, 13 henkilövaunua, yöllä 1 juna. Kuorma-autoja 23, henkilöautoja 3. Haaranen.

25.6.1942:

Sallan suuntaan 2 junaa, 32 umpinaista ja 3 avonaista, 44 umpinaista ja 1 henkilövaunua. Kuorma-autoja 25, henkilöautoja 6. Kemijärven suuntaan 3 junaa, 30 umpinaista ja 8 avonaista vaunua, 48 umpinaista ja 13 avonaista vaunua, 48 umpinaista ja 13 avonaista vaunua, yöllä 1 juna. Kuorma-autoja 14, henkilöautoja 7, sairausautobusseja 3, komppania saksalaisia sotilaita. Haaranen.

27.6.1942:

Sallan suuntaan 3 juna, 16 umpinaista ja 8 avonaista vaunua. 27 umpinaista ja 5 avonaista vaunua, yöllä 1 juna. Kuyorma-autoja 20, henkilöautoja 5, sairausautobusseja 6, moottoripyörä 3. Kemijärven suuntaan 3 juna, 28 umpinaista ja 16 avonaista vaunua, 31 umpinaista ja 18 avonaista vaunua, 42 umpinaista ja 6 henkilövaunua. Kuorma-autoja 23, henkilöautoja 7, moottoripyöriä 2. Haaranen.

28.6.1942:

Käymme hakemassa muonaa. Yöllä ajoi tiellä autoja. Haaranen.

Yhteyttä pidämme kello 3 yöllä. Minun aaltoni on 65 m., Teidän aalto 70 m., varayhteys kello 7 aamuin ja kello 21 iltaisin samoilla aalloilla. Kuortti.

29.6.1942:

Sallan suuntaan 2 juna, 26 umpinaista vaunua, 18 henkilövaunua. Kuorma-autoja 27, henkilöautoja 9. Kemijärven suuntaan 3 juna, 35 umpinaista ja 13 avonaista vaunua, 18 henkilövaunua, yöllä 1 juna. Kuorma-autoja 24, henkilöautoja 6, sairausautobusseja 8, hevosajoneuvoja 17. Haaranen.

30.6.1942:

Sallan suuntaan 3 juna, 16 umpinaista ja 18 avonaista vaunua, 23 umpinaista ja 9 avonaista vaunua, 38 umpinaista vaunua. Kuorma-autoja 23, henkilöautoja 7. Kemijärven suuntaan 4 juna, 48 umpinaista ja 7 avonaista vaunua, 52 umpinaista ja 4 avonaista vaunua, yöllä 2 juna. Kuorma-autoja 18, henkilöautobusseja 4, moottoripyöriä 3. Haaranen.

1.7.1942:

Sallan suuntaan 2 juna, 16 umpinaista ja 6 avonaista vaunua, 23 umpinaista ja 2 avonaista vaunua. Kuorma-autoja 26, henkilöautoja 8, autobusseja 4. Kemijärven suuntaan 3 juna, 32 umpinaista ja 12 avonaista vaunua, 41 umpinaista ja 14 avonaista vaunua, yöllä 1 juna. Kuorma-autoja 17, henkilöautoja 5, hevosajoneuvoja 7. Haaranen.

2.7.1942:

Sallan suuntaan 2 juna, 32 umpinaista ja 14 avonaista vaunua, 14 umpinaista ja 16 avonaista vaunua. Kuorma-autoja 28, henkilöautoja 3. Kemijärven suuntaan 4 juna, 32 umpinaista vaunua, 43 umpinaista ja 4 avonaista vaunua, 54 umpinaista vaunua, yöllä 1 juna. Kuorma-autoja 23, henkilöautoja 7, moottoripyöriä 4. Haaranen.

3.7.1942:

Sallan suuntaan 3 juna, 18 umpinaista ja 13 avonaista vaunua, 16 henkilövaunua, yöllä 1 juna. Kuorma-autoja 17, henkilöautoja 8. Kemijärven suuntaan 3 juna, 32 umpinaista ja 4 avonaista vaunua, 16 henkilövaunua, yöllä 1 juna. Kuorma-autoja 25, henkilöautoja 9. Haaranen.

4.7.1942:

Sallan suuntaan 3 juna, 21 umpinaista ja 6 avonaista vaunua, 23 umpinaista ja 6 avonaista vaunua, yöllä 1 juna. Kuorma-autoja 24, henkilöautoja 8. Kemijärven suuntaan 3 juna, 24 umpinaista ja 17 avonaista vaunua. Kuorma-autoja 21, henkilöautoja 5. Hevosajoneuvoja 12. Haaranen.

5.7.1942:

Sallan suuntaan 3 juna, 12 umpinaista ja 8 avonaista vaunua, 24 umpinaista vaunua, 13 henkilövaunua. Kuorma-autoja 23, henkilöautoja 5, moottoripyöriä 2. Kemijärven suuntaan 3 juna, 23 umpinaista ja 13 avonaista vaunua, 13 henkilövaunua, yöllä 1 juna. Kuorma-autoja 18, henkilöautoja 7, sairausautobusseja 4, hevosajoneuvoja 4. Haaranen.

Paristoja kuluu paljon ja kello käy huonosti, minkävuoksi monesti ei ole ollut yhteyttä. Haaranen.

6.7.1942:

Käymme varastolla. Odotamme tovereita. Merkki entisessä paikassa. Lähettäkää meille saapuneet kirjeet. Haaranen.

7.7.1942:

Etsimme muonaa, emme löytäneet. Odotamme tovereita 19-23 päivinä entisessä neliössä. Merkinä yksi pieni tuli. Haaranen.

Vastaanotettu:

Ilmoittakaa mitä vaunuissa ja autoissa kuljetetaan ja mitä avonaisissa vaunuissa. Minkälaiset merkit ovat autoissa. Päällikkö.

Tarkkaillkaa huolellisesti milloin joukkoja heitetään Sallaan. Ilmoittakaa heti, koska ja mitä sinne heitetään. Majuri.

Älkää pidättäkö ilmoituksia. Lähettäkää ne nopeasti. Ilmoittakaa vaunuista ja avonaisista vaunuista ovatko ne tyhjiä vai lastattuja. Millaiset merkit autoissa. Säästäkää muonaa. Majuri.

Ilmoittakaa nopeasti paikka, mihin muona heitetään lentokoneesta. Kerätäkää puita nuotiota varten. Kapteeni.

Toukokuun 9-7 päivänä lentokone matalalla lentäen heittää muonan ilman laskuvarjoa neliössä 0638. Kun kuulette koneen äänen, tehkää yksi nuotio. Kapteeni.

5.6.1942:

Muona heitettiin 9 päivänä kesäkuuta 3 kuukaudeksi neliöön 0638 suon läheisyyteen. Löytäkää ja ilmoittakaa.

Kesäkuun 5 päivänä teille muona heitettiin neliöön 0648 suon lähelle. Löytäkää ja ilmoittakaa. Kapteeni.

Muonaa teille on jo teille lähetetty siihen paikkaan, mihin te pyysitte. Siitä teille on ilmoitettu. Löytäkää muona. Palatkaa jatkamaan työtänne. Ilmoituksia lähettäkää säännöllisesti joka päivä. Majuri ja komissaari.

Muona heitetään koneesta matalalla lentäen neliöön 0638 Kummunjärven lähellä. Odottakaa 11-14 päivinä kesäkuuta. Yöllä tehkää nuotio. Vastatkaa. Päällikkö.

Muonaa odottakaa 18 päivänä kesäkuuta. Koneelle tehkää nuotio. Kapteeni.

17.6.1942:

Kone kävi, muona heitetty.

27.6.1942:

Muona heitetty 5 päivänä kesäkuuta 1 km nuotiosta itään. Kapteeni.

4.7.1942:

Ensimmäisellä kerralla heitettiin 4 säkkiä ja toisella kerralla 5 säkkiä. Ilmoittakaa montako löysitte. Odotan ilmoituksia vihollisesta. Päällikkö.

4.7.1942:

19-23 päivinä teille saapuvat Luskin ja Parol Kapteeni.¹⁶⁰

¹⁶⁰ Haaranen H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

”Vastatkaa heti, tai teemme päättävän teon läntistä tietä länteen”

Asemasotavaiheen ensimmäisenä suvena 7. päivänä kesäkuuta 1942 neuvostotiedustelu pudotti pääkaupungin läheisyyteen eli Päämajan valvontaosaston Helsingin ala-toimiston vastuualueelle noin 50 kilometriä Helsingistä pohjoiseen Nurmijärven Sääksjärvelle kaksimiehisen desanttipartion. Siihen kuuluivat 28-vuotias Eugen Kotov, vakoojanimeltään Ivan Petrov ja 24-vuotias Aleksanteri Kuortti, vakoojanimeltään Juho Kiiski. Suomalaiset havaitsivat desantit seuraavana päivänä ja ryhtyivät takaa-ajoon. Tuolloin nämä onnistuivat vielä karistamaan takaa-ajajansa kannoiltaan, mutta noin viikon kuluttua 14. päivänä kesäkuuta partion radistina toiminut Kuortti pidätettiin Hyvinkäällä. Kahta päivää myöhemmin myös Kotov jäi kiinni. Partio saatiin suostuteltua radioharhautukseen ja se ryhtyi lähettämään neuvostotiedustelulle sanomia Suomen sotilasvastavakoilun toimeksiannosta Helsingin Kuusisaarella sijainneelta radioasemalta. Radioliikenteessä Kotovista käytettiin nimeä Karl ja Kuortista nimeä Edvard.¹⁶¹

Kotovin partion ja neuvostotiedustelun välisestä sanomavaihdosta voidaan päätellä, että partion toiminta-alueeksi oli määrätty Helsinki lähiympäristöineen. Sota-ajan pääkaupunki tarjosi neuvostotiedustelulle mahdollisuuden monipuoliseen tiedonhankintaan. Toisin kuin talvisodassa, eduskunta ja muut ylimmät poliittiset instituutiot olivat jatkosodan aikana Helsingissä. Täten neuvostovakoojat saattoivat kuulla pääkaupungin kaduilla ja kuppiloissa sotilaiden ja siviilien suusta neuvostotiedustelua kiinnostaneita asioita, joita ei muualla Suomessa ollut mahdollista päästä kuulemaan.

Helsingissä sijaisi myös valtakunnan päärautatieasema, jossa herkkäkorvainen ja tarkkasilmäinen vakooja saattoi kuulla ja nähdä neuvostotiedustelua kiinnostaneita asioita aseman kautta rintamalta palaavilta ja sinne matkaavilta sotilailta.

Lisäksi Helsinki oli koko jatkosodan ajan neuvostoilmavoimien pommituskohde. Mahdollisimman menestyksekkäiden pommitusten aikaansaamiseksi neuvostotiedustelua kiinnostivat pääkaupungin ilmapuolustusjärjestelyt, joihin Helsingissä pääkaupunkistatuksen takia kiinnitettiin erityistä huomiota. Tästä osoituksena on muun muassa se, kotialueella Helsingin lisäksi vain Kotkassa torjuttiin vihollisen ilmahyökkäyksiä ilmatorjunnan ja ilmavoimien yhteistyöllä. Tässä tarkoituksessa sijoitettiin keväällä 1943 Malmin lentokentälle Helsingin ja läntisen Suomenlahden suojaksi yksi kuusi-koneinen Messerschmitt-torjuntahävittäjälentue Hävittäjälentolaivue 34:stä.¹⁶²

Yksi neuvostotiedustelun strateginen tiedustelukysymys oli Suomen sotateollisuuden suorituskyky puolustusvoimien tilausten toteuttajana. Tässä mielessä Helsinki ja pääkaupunkiseutu olivat merkittävässä asemassa, sillä Suomen kuudesta teollisuuspiiristä

¹⁶¹ Valtiollisen poliisin kiertokirje (N:o 50) N:o 6277/IV valtiollisen poliisin osastoille 28.10.1942 liitteinen. EK-Valpo I. Savonlinnan alaosa. Kotelo 55. KA; H-tapaus Kotov (kopio). Materiaali tutkijan hallussa; Otto Kumenius kertoo kirjassaan *Tiedustelu – tehtävä yli rajojen. Viiden rintaman vastavakoilija muistelee ja kertoo*. Alea-Kirja Oy 1983, s. 82-90 omaan tapaansa Kotovin tarinan. Verrattaessa Kumeniuksen tarinaa muihin käytettävissä oleviin lähteisiin niissä esiintyy ristiriitaisuuksia. Esimerkiksi s. 89 Kumenius kertoo, että Helsingin rautatieasemalla neuvostotiedustelun lukuun toiminut Jakob-niminen henkilö olisi paljastunut sotilasvastavakoilulle. Sanomavaihdosta päätellen näin ei kuitenkaan käynyt. Ks. sanomavaihto 24.10.1942 alkaen. Todennäköisesti Kotovia ei myöskään palkittu Leninin kunniamerkillä, kuten Kumenius kertoo s. 89.

¹⁶² Peltonen Martti: *Mersut tulevat! Messerschmitt Bf 109 G – hävittäjät jatkosodassa. Jatkosodan pikkujätkiläinen*. WSOY 2005. Toimittaneet Jari Leskinen, Antti Juutilainen, s. 878, 880, 884; Palmu Pentti: *Kotialueen ja kenttäarmeijan ilmatorjunta asemasodassa. Jatkosodan historia 6*. WSOY 1994. Toimittanut Maanpuolustuskorkeakoulun Historian laitos, s. 214-216.

Helsingin teollisuuspiirissä sijaitti kaikkein eniten puolustusvoimien tilauksiin osallistuneita teollisuuslaitoksia.¹⁶³ Pääkaupungissa sijainneista neuvostotiedustelun näkökulmasta katsottuna strategisen tason teollisuuslaitoksista voidaan mainita Valtion laivatelakan Katajanokalla ja Suomenlinnassa sijainneet telakat, joiden tuotantokyky oli neuvostotiedustelun mielenkiinnon kohteena.¹⁶⁴

Sota-aikana katkeamaton kauppamerenkulku oli strategisessa asemassa Suomen sodankäynnille ja yhteiskunnan talouselämälle, sillä sotavuosina Suomen ulkomaankauppa oli 96–98-prosenttisesti merikuljetusten varassa.¹⁶⁵ Jatkosodan alussa Hankoniemellä sijainneen neuvostotukikohdan ja Suomenlahdella seilanneen punalaivaston Suomen kauppamerenkululle muodostaman uhan takia Helsingin satamilla ei ollut sotavuosina merkittävää asemaa Suomen ulkomaankaupassa tai muussa meritavaraliikenteessä, sillä meriliikenne suunnattiin etupäässä Helsinkiä turvallisemmille vesille Turun ja Pohjanlahden satamiin.

Helsingin satamien sodan aikaista merkitystä ja käyttöastetta madalsi lisäksi se, että marsalkka Mannerheim ja kenraali Heinrichs vastustivat niiden käyttöä sekä suurten kuljetusten että saksalaiskuljetusten purkusatamana. Ne houkuttelisivat pääkaupungin ylle neuvostopommikoneita ja aiheuttaisivat helsinkiläisille huolta ja murhetta, jotka olivat vältettävissä muilla valinnoilla. Heinrichsin mielestä Helsingin satamien käyttöä oli vältettävä myös sen takia, että vakoojien oli helppo seurata sieltä lähteneitä kuljettuksia.¹⁶⁶

Vaikka pääkapunki tarjosi vakoojille tietorikkaan toimintaympäristön, oli siellä ynnä muissa suomalaisissa sodan ajan kaupungeissa toimineilla neuvostovakoojilla ongelmana esimerkiksi elintarvike- ynnä virtalähdehuollon järjestäminen. Suomi siirtyi säännöstelytalouteen asteittain syksystä 1939 alkaen, ja jatkosodan aikana merkittävä osa elintarvikkeista ja kulutustarvikkeista oli hankittavissa vain ostokorttien avulla. Niiden saaminen edellytti puolestaan yhteydenpitoa ostokortteija jakaneisiin kansahuoltoviranomaisiin.¹⁶⁷

Jokainen viranomaiskontakti lisäsi luonnollisesti väärällä henkilöllisyydellä esiintyneen vakoojan kiinnijäämisriskiä. Tämän riskin pienentämiseksi neuvostotiedustelu huolsi ilmaitse torpedopudotuksin myös kaupunkioloissa toimineita vakoojia. Esimerkiksi Kotovin partiolle pudotettiin tarvikkeita Mäntsälän alueille. Osa vakoojista sai neuvostotiedustelulta paljastumisen uhallakin käytettäväkseen väärennetyjä ostokortteja.¹⁶⁸

Kotovin nimeä kantava harhautustapaus oli valvontaosaston pisin yhtäjaksoinen radioharhautusoperaatio. Se alkoi kesäkuun 16. päivänä 1942 ja päättyi 5. päivänä helmi-

¹⁶³ Tirronen Eino & Elfvingren Eero: *Sotatarviketeollisuus. Jatkosodan historia 6*. WSOY 1994 (a). Toimittanut Maanpuolustuskorkeakoulun Historian laitos, s. 321.

¹⁶⁴ Sama.

¹⁶⁵ Tirronen Eino & Elfvingren Eero: *Valtalaki ja säännöstelytalous. Jatkosodan historia 6*. WSOY 1994 (b). Toimittanut Maanpuolustuskorkeakoulun Historian laitos, s. 309.

¹⁶⁶ *Waldemar Erfurth. Sotapäiväkirja 1942–1943*. Toimittanut Pekka Visuri, Docendo 2018, s. 276, 277.

¹⁶⁷ Jermo Aake: *Kun kansa eli kortilla*. Reportaasi lähimenneisyydestä. Kolmas painos. Otava 1975, passim; Jaatinen Satu: *Kortilla korviketta. Säännöstelyä ja selvitytymistä pula-ajan Suomessa*. Multikustannus 2004, s. 9–53 passim.

¹⁶⁸ H-tapaus Kotov (kopio). Materiaali tutkijan hallussa; Panschin (2018), s. 208.

kuuta 1944. Harhautusoperaatioon kuului kaikkiaan 330 sanomanvaihtoa. Ennen kiinnijäämistään Kotov oli tehnyt kaksi onnistunutta vakoilumatkaa Suomeen.¹⁶⁹

Kotovin kolmannella matkalla hänen partionsa ennätti ennen harhautusoperaation alkua lähettää neljä sanomaa neuvostotiedustelulle ja ottaa siltä vastaan yhden sanoman. Valvontaosaston pitkäkestoisimman ja mahdollisesti myös menestyksekkäimmän harhautusoperaation kulmakivinä oli kaksi asiaa. Ensinnäkin neuvostotiedustelu luotti Kotoviin, koska tämä oli tehnyt jo kaksi onnistunutta vakoilumatkaa Suomeen. Toiseksi harhautusoperaation alun ajoitus oli täydellinen. Partio oli näet ilmoittanut viimeisessä neuvostotiedustelulle lähetetyssä aidossa sanomassaan, että se ottaa yhteyttä toimeksiantajaansa seuraavan kerran kesäkuun 16. päivänä. Näin tapahtuikin, mutta tuolloin kyseessä oli jo harhautustoiminta.¹⁷⁰ Vastavakoilu pääsi siis aloittamaan harhautustoimintansa kuin ”katetulta pöydältä”.

Kotovin harhautusoperaatioissa lähetettiin useisiin eri aihepiireihin kuuluneita sekä eri päämääriin tähdänneitä sanomia niin taktisella, operatiivisella kuin strategisella tasolla. Harhautustoiminnalle suuntaa antaneet sanomat lähetettiin neuvostotiedustelulle vuoden 1942 aikana. Syksyyn 1943 saakka harhautusoperaatiota ylläpidettiin sotilastavavakoilun siihen asti kehittämällä juonilla, kunnes loppuvuodesta 1943 alettiin valmistella alkuvuodesta 1944 toteutettua harhautusoperaation lopettamista.¹⁷¹

Sodankäynnin näkökulmasta Kotovin partion harhautusoperaation yhtenä päämääränä näyttää olleen yritys muodostaa neuvostotiedustelulle virheellistä operatiivisstrategista tilannekuvaa Suomen sotapotentiaalista kertomalla esimerkiksi mobilisoitavissa olevan reservin lukumäärä ilmeisen paljon todellista suuremmaksi. Lisäksi harhautussanomilla pyrittiin tukemaan alueellista sodanjohtoa antamalla neuvostotiedustelulle todellista tilannetta positiivisempi kuva Etelä-Suomen ja pääkaupunkiseudun rannikko- ja ilmapuolustusjärjestelyistä.¹⁷² Sodankäynnin näkökulmasta voidaan arvioida, että Kotovin harhautusoperaatioissa virheellisen tilannekuvan rakentamisella neuvostotiedustelulle oli ainakin kaksi tarkoitusta. Ensinnäkin maarintamalla pyrittiin hillitsemään vihollista enemmittä hyökkäysoimilta, ja toiseksi pääkaupunkiseutua yritettiin suojella mahdollisilta merisotatoimilta ja enemmittä ilmapommituksilta.

Kotovin partion lähettämät harhautussanomaiset käsittelivät suoraan sodankäyntiin liittyneiden asioiden lisäksi Suomessa vallinneita oloja ja yhteiskunnan toimivuutta. Sanomissa kerrottiin muun muassa mielialoista, maan sisä- ja ulkopolitiisesta tilanteesta, talous- ja elintarviketilanteesta sekä ulkomaankaupasta ja teollisuustuotannosta.¹⁷³ Näiden viestien todennäköisenä tarkoituksena oli antaa venäläisille kyseisistä aihealueista Suomessa vallinnutta todellisuutta positiivisempi ja maan sotilas- ja poliittisen johdon päämääriä edistänyt strateginen tilannekuva. Esimerkiksi helmikuun 3. päivänä 1943 Kotovin partio lähetti neuvostotiedustelulle sanoman, jossa totuudenmukaisesti kerrottiin Suomen ja Saksan välisiin suhteisiin tulleesta pienestä säröstä. Kotovin partion sanomassa näet todettiin, että ”suomalaiset ovat erittäin katkeroituneita ja tyytymättömiä Göringin lausuntoon, että talvisodan aikana venäläiset eivät tuonneet

¹⁶⁹ H-tapaus Kotov (kopio). Materiaali tutkijan hallussa; Panschin (2000), s. 53. Tutkimuksissani vuosilta 2000 ja 2018 kirjoitan virheellisesti, että harhautusoperaatio olisi alkanut 7.6.1942 ja että siihen olisi kuulunut 335 sanomanvaihtoa.

¹⁷⁰ Sama. Materiaali tutkijan hallussa.

¹⁷¹ H-tapaus Kotov (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

¹⁷² Sama.

¹⁷³ Sama.

esille armeijansa todellista voimaa.”¹⁷⁴ Samansisältöisen merkinnän Hermann Göringin 30. päivänä tammikuuta pitämän puheen herättämistä tuntemuksista kirjasi päiväkirjaansa 1. päivänä helmikuuta 1943 Saksan yhteyskenraalina Suomen Päämajassa toiminut Waldemar Erfurth keskusteltuaan asiasta kenraali Erik Heinrichsin kanssa.¹⁷⁵

Tiedustelussa ei tapahdu sattumia, sanotaan. Niinpä sellaisesta ei liene ollut kysymys, kun edellä mainittu Kotovin sanoma lähetettiin neuvostotiedustelulle samana päivänä, jolloin presidentti Risto Ryti, pääministeri Jukka Rangell, ulkoministeri Rolf Witting sekä valtiovarainministeri Väinö Tanner vierailivat Päämajassa ja kuulivat tiedustelupäällikön eversti Aladár Paasosen laajan esityksen Stalingradin tappion merkityksestä Saksalle. Esitystä seurasi vieraiden käymä usean tunnin keskustelu ylipäällikön kanssa. Sen yksimielisenä lopputulemana oli, että Suomen olisi pyrittävä irtaantumaan sodasta.¹⁷⁶

Kotovin sanomalla säröstä Suomen ja Saksan välisissä suhteissa haluttiin mahdollisesti palauttaa neuvostojohdon mieliin Suomen valtiojohdon näkemys siitä, että Suomi kävi Neuvostoliittoa vastaan erillistä puolustussotaa. Tämän kannan presidentti Ryti oli kertonut Yhdysvaltain Helsingin-lähettiläälle Arthur Schoenfeldille heinäkuussa 1941.¹⁷⁷ Todennäköisesti Rytin viesti välittyi neuvostojohdolle viimeistään joulukuussa 1941, kun Yhdysvallat liittyi sotaan liittoutuneiden puolella.

Kun lisäksi otetaan huomioon, että suomalaisten tietoon saatettiin vuodenvaihteessa 1942–1943 muun muassa Tukholman kautta, että Neuvostoliitto olisi valmis neuvottelemaan erillisrauhasta Suomen kanssa, ei voi välttyä ajatukselta, että Suomen valtio- ja sotilasjohdon sodasta irtautumisen tahtotilaa pyrittiin edistämään Kotovin partion sanomalla kertomalla venäläisille heitä vastaan sotineiden maiden tulehtuneista väleistä.¹⁷⁸ Näin neuvostojohdolle tarjottiin mahdollisuutta hyödyntää säröilevää asevelisuhdetta ottamalla neuvotteluyhteys suomalaisiin.

Kotovin partion sanomavaihdosta neuvostotiedustelun kanssa on pääteltävissä, että Helsingissä oli neuvostovakoojien tukihenkilöitä ja täten pääkaupunkiseudulla todennäköisesti muitakin neuvostovakoojia Kotovin partion lisäksi. Niin ikään sanomavaihdosta ilmenee, että neuvostotiedustelulla oli käytössään suomalaisia sanomalehtiä Suomi-tilannekuvan muodostamiseksi.¹⁷⁹ Näiden syiden vuoksi ja uskottavuuden säilyttämiseksi sekä välttääkseen paljastumasta suomalaisten lukuun toimimisesta, Kotovin partion harhautussanommat eivät voineet sisältää mitä tahansa tietoja, vaan niiden piti sisältää myös oikeita tai vähintään oikeansuuntaisia tietoja.

Kotovin lähettämät virheellisen Suomi-tilannekuvan muodostamiseen tarkoitetut sanomat perustuivat ilmeisesti etupäässä suomalaisen sanomalehdistön uutisiin. Tätä käsitystä tukee neuvostotiedustelun 18. päivänä tammikuuta 1943 Kotoville lähettämä

¹⁷⁴ H-tapaus Kotov (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

¹⁷⁵ *Waldemar Erfurth sotapäiväkirja 1942–1943*, s. 315, 316.

¹⁷⁶ *Väinö Tannerin unohdetut päiväkirjat 1943–1944*. Toimittaneet Hannu Rautkallio ja Lasse Lehtinen. Kustannusosakeyhtiö Paasilinna 2011, s. 17, 18.

¹⁷⁷ ”*Käymme omaa erillistä sotaamme*”. *Risto Rytin päiväkirjat 1940–1944*. Toimittaneet Ohto Manninen & Kauko Rumpunen. Edita 2006, s. 114–116.

¹⁷⁸ *Väinö Tannerin unohdetut päiväkirjat 1943–1944*, s. 17, 18; Wirtanen Atos: (koonnut ja huomautuksin julkaissut) *Salaiset keskustelut. Eduskunnan suljettujen istuntojen pöytäkirjat 1939–1944*. Kustannusosakeyhtiö Caius Kajanti 1967, s. 206. Ks. *W. E. Tuompo Päiväkirjani Päämajasta 1941–1944*. Painokuntoon saattanut Tauno Kuosa. WSOY 1994. Kolmas täydennetty painos, s. 181.

¹⁷⁹ H-tapaus Kotov (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

sanoma ”teidän tietonne omaavat paljon yhteistä suomalaisten sanomalehtien kanssa.”¹⁸⁰ Kyseinen toimintatapa oli suomalaisten näkökulmasta turvallinen, mutta vähensi neuvostotiedustelun arvostusta Kotovin partion antamiin tietoihin.

Vastatessaan neuvostotiedustelun asettamiin kysymyksiin Kotovin partio antoi neuvostotiedustelulle vuonna 1943 ilmeisimmin kaksi merkittävää oikeaa tietoa sodanjohdosta ja sodankäynnistä. Neuvostotiedustelu sai toukokuussa todennäköisesti kansainvälisen lehdistön kautta tiedon Mannerheimin Sveitsin-matkasta ja esitti Kotovin partiolle 5. päivänä kesäkuuta kysymyksen Mannerheimin asemasta matkalta paluunsa jälkeen. Vastauksessaan Kotov kertoi, että marsalkka Mannerheim jatkaa armeijan ylipäällikkönä kotiinpaluunsa jälkeen. Toisen merkittävän oikean tiedon Kotov antoi kesäkuun 30. päivänä vastatessaan neuvostotiedustelun kysymykseen Suomen sodanjohdon aikeista. Kotov kertoi päätyneensä johtopäätökseen, etteivät suomalaiset sotilaat ja siviiliväestö usko armeijansa hyökkäävän, vaan jatkavat puolustusta. Puolustus-taistelun jatkamiseen liittyen Kotov kertoi neuvostotiedustelulle Suomessa vallitsevan yleisenä mielipiteenä, että valloitetuista alueista pidetään kiinni hinnalla millä hyvänsä.¹⁸¹

Voidaan arvioida, että Kotovin lähettämät tiedot olivat tärkeitä, koska Moskovassa saatettiin ajatella, että mikäli Mannerheim siirtyisi sivuun ylipäällikön tehtävästä, uusi ylipäällikkö saattaisi Moskovassa näkökulmasta katsottuna omaksua siihenastista aggressiivisemmän sodankäyntitavan.¹⁸² Nyt Moskovassa saatettiin tulkita molempien Kotovin lähettämien viestien tarkoittaneen yhtenevästi sitä, ettei Suomen sodankäyntiin ole tulossa muutoksia, vaan tuolloin vallinnut asemasota jatkuisi. Mikäli Kotovin partion viestit tulkittiin Moskovassa näin, se tarjosi neuvostosodanjohdolle mahdollisuuden siirtää joukkoja Suomen suunnalta Saksan vastaisille rintamille. Samalla puna-armeijan paine suomalaisia vastaan helpottuisi, mikä saattoi olla myös Päämajan asettama päämäärä Kotovin partion sanomille. Kotovin partion jälkimmäisen viestin loppuosan tarkoituksena oli viestittää Moskovalle Suomen kansan yhtenäistä tukea armeijalleen, jolloin hyökkääminen yhtenäistä Suomen kansaa vastaan merkitsisi raskaita taisteluita neuvostoarmeijalle.

Lähteiden perusteella voidaan päätellä, että Kotovin harhautusoperaatiota käytettiin valtio- ja sodanjohdon strategisten päämäärien tukemisen ja todellisuutta myönteisemmän Suomi-tilannekuvan luomisen lisäksi ainakin viidessä muussa tarkoituksessa. Nämä olivat: Vihollistiedustelun suorituskyvyn kyllästäminen, sen voimavarojen sitominen sekä kuluttaminen. Lisäksi Päämajan valvontaosasto käytti Kotovin partiota vastavakoilussa kahdella eri tavalla. Ensinnäkin partion avulla pyrittiin pääsemään yhteyteen pääkaupunkiseudulla ja Tampereella neuvostovakoilun lukuun toimineiden henkilöiden kanssa. Toiseksi neuvostotiedustelulle onnistuttiin uskottelemaan Kotovin toimineen residenttinä pääkaupunkiseudulta värväämilleen vakoojille. Tämän kuvitteellisen residenttuuran avulla Päämajan valvontaosasto pystyi ajoittain kontrolloimaan neuvostovakoilua Helsingin alueella.¹⁸³ Tämän teki mahdolliseksi sotilasvastavakoilun ammattitaito sekä kyky hyödyntää radioharhautusoperaation tarjoamia mahdollisuuksia.

¹⁸⁰ H-tapaus Kotov (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

¹⁸¹ Karjalainen Mikko: *Mannerheimin Päämaja. Sodan johtoesikunta 1918–1944*. Otava 2019, s. 225; H-tapaus Kotov (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

¹⁸² Vrt. W. E. Tuompo *Päiväkirjani Päämajasta 1941–1944*, s. 194.

¹⁸³ H-tapaus Kotov (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

Kotovin partio pyrki kyllästämään ja sitomaan neuvostotiedustelun toimintakykyä ja voimavaroja muun muassa pyytämällä tarkennuksia ja toimintaohjeita toimeksiantajan sanomiin sekä kertomalla neuvostotiedustelulle partion kohtaamista kuvitteellisista ongelmista, joiden ratkaisemiseksi toimeksiantajalta toivottiin neuvoja tai muuta apua. Samassa tarkoituksessa neuvostotiedustelua pyydettiin lähettämään Kotovin partiolle erilaisia kaavakkeita ja luetteloita, joita he muka tarvitsivat tehtävissään esimerkiksi erilaisten lupien saamiseksi.¹⁸⁴ Kaiken tämän toiminnan perimmäisenä tarkoituksena oli työllistää mahdollisimman moni neuvostotiedustelun palveluksessa ollut henkilö ylimääräisellä ja täysin turhalla työllä, jolloin Kotovin partion aiheuttamiin toimiin käytetty aika oli pois oikeiden ja neuvostotiedustelua todellisuudessa hyödyntäneiden tehtävien toteuttamisesta.

Kotovin partion harhautusoperaation yhtenä päämääränä oli neuvostotiedustelun resurssien kuluttaminen. Sotilasvastavakoilu onnistui myös tässä tehtävässä. Tästä osoituksena ovat ainakin Kotovin neuvostotiedustelulle lähettämät sanomat 15. päivältä lokakuuta 1942 ja 7. päivältä kesäkuuta 1943. Ensiksi mainitusta sanomasta ilmenee, että partio oli vastaanottanut sekä materiaaliapua että partion avuksi lähetetyn neuvostovakoojan. Jälkimmäisen viestin mukaan partio oli vastaanottanut materiaaliapua toimintansa jatkamiseksi.¹⁸⁵ Vaikka harhautustoiminnalla saaduilla tavaroilla, kuten elintarvikkeilla, radion virtalähteillä, rahalla ja niin edelleen oli oma merkityksensä neuvostotiedustelun resurssien kuluttamiselle, kaikkein merkittävimmät tappiot neuvostotiedustelun resursseille tuotettiin silloin, kun sotilasvastavakoilu onnistui houkuttelemaan neuvostotiedustelun lähettämään vakoojan Kotovin partion avuksi. Tällöin pystyttiin eliminoimaan koulutettu vakooja todellisesta Suomeen suunnatusta vakoilusta, jonka sijaan häntä saatettiin käyttää neuvostotiedustelun harhauttamisessa. Joka tapauksessa koulutetun vakoojan korvaaminen uudella vakoojalla oli neuvostotiedulle huomattavasti työläämpää ja vei siltä paljon enemmän aikaa kuin esimerkiksi Suomen sotilasvastavakoilulle menetettyjen virtalähteiden tai elintarvikkeiden korvaaminen vastaavilla tuotteilla.

Heinäkuun 1. päivänä 1942 Päämajan valvontaosastolle oli käydä onnen päivä, kun se oli päästä pääkaupungissa toimineen vakoilurenkaan jäljille. Neuvostovakoilu nimittäin kertoi Kotovin partiolle sille suunnitellun yhteyshenkilön nimi- ja osoitetiedon Helsingistä. Hän oli ravintolatanassijatar Martta Orvokki Halunen. Hän saapui Virossa Tukholman kautta Suomeen loppuvuodesta 1940. Virossa, jossa Halunen oli ollut tapaamassa sairasta äitiään, hän lupautui kiristyksen ja painostuksen alaisena vakoojakoulutukseen sekä toimimaan Suomessa neuvostotiedustelun lukuun, mitkä lupaukset hän piti. Tässä tarkoituksessa hän oli yhteydessä Virossa ja Suomessa palvelleisiin neuvostotiedustelun edustajiin. Vakoilutietojen välittämisessä Halunen käytti muun muassa hänelle salateitse Suomeen tuotua radiota. Halusen saavuttua Suomeen Päämajan valvontaosasto tarkkaili hänen puuhiaan hyvän aikaa ennen kuin pidätti hänet kesäkuun 10. päivänä 1941. Sittemmin Turun hovioikeus tuomitsi Halusen maanpetoksesta viideksi vuodeksi kuritushuoneeseen sekä menettämään vapausrangaistuksen jälkeen kansalaisluottamuksen kymmeneksi vuodeksi.¹⁸⁶

¹⁸⁴ H-tapaus Kotov (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

¹⁸⁵ Sama.

¹⁸⁶ Sama; Panschin (2018), s. 218-219; Waltari Mika: *Neuvostovakoilun varjossa. Helsingin neuvostolähetystö kiihoitus- ja vakoilutoiminnan keskuksena*. 4. painos Otava 1994 (ensipainos 1942), s. 186-191; Turun hovioikeuden päätös

Edellä kerrotusta syystä Halusta ei ollut enää heinäkuussa 1942 luonnollista eikä pidemmällä aikavälillä turvallista käyttää vastavakoilun pelinappulana. Siinä toivossa, että neuvostotiedustelu olisi osoittanut Kotovin partiolle uuden yhteyshenkilön Helsingistä, partio lähetti 10. ja 14. päivänä heinäkuuta neuvostotiedustelulle sanomat, joissa paljastettiin Halusen kohtalo. Täten neuvostotiedustelulle kerrottiin totuudenmukaisesti, että Mika Waltarilta oli vastikään ilmestynyt kirja *Neuvostovakoilun varjossa*, jossa kuvattiin erään pidätetyn naisnäyttelijättären vakoilupuuhiä ja että kaikki naisesta kerrotut tiedot sopivat ”Lindaan”, joka oli Halusen vakoojanimi.¹⁸⁷ Näin neuvostovakoilu sai luonnollisen selityksen sille, ettei Kotovin partio yrityksistään huolimatta ollut saanut yhteyttä Haluseen neuvostotiedustelun nimeämistä osoitteista. Sotilasvastavakoilulla ei tässä jutussa ollut loppuun asti onni myötä, sillä neuvostovakoilu ei osoittanut Kotovin partiolle enää uutta yhteyshenkilöä pääkaupunkiseudulta.

Päämajan valvontaosasto yritti kuitenkin uudelleen päästä Kotovin partion kautta selville neuvostovakoilun lukuun Suomessa toimineista henkilöistä. Jatkosodan alkaessa Suomen kansa ei ollut maanpuolustushengeltään yhtä homogeeninen kuin se oli ollut talvisodan aikana. Vasemmiston piirissä eri puolilla Suomea virisi ajatus organisoidusta asepalveluksen välttämisestä. Näin syntyi käsite ”metsäkaarti”, kun saman alueen vasemmistonuorukaiset välttelivät palvelukseen astumista piiloittelemalla metsissä. Osa metsäkaartilaista vakoili ja teki tuhotöitä neuvostotiedustelun lukuun. Lisäksi osa äärivasemmistolaisista majoitti tai muutoin auttoi Neuvostoliiton kanta-Suomeen lähettämiä vakoojia.¹⁸⁸

Yksi metsäkaartilais- ja neuvostovakooja-alueista oli tehdastyöläiskaupunki Tampere. Neuvostovakoilu lähetti sinne kesäkuussa 1942 desantteina tamperelaisen ylioppikkarin Eino Laakson ja hänen radistinaan toimineen Roy Mäkelän. He loivat Tampereelle oman residentuuransa ja saivat muun muassa yhteyden Pellervo Takalan nuorisoryhmään, joka Laakson johdolla toteutti Tampereen alueella tuhotöitä syksyllä 1942. Toiminta huipentui syyskuun 28. ja 29. päivien välisenä yönä, jolloin Tampereella kirjattiin 11 sabotaašia. Lähes kaikki tuhotöihin osallistuneet nuorukaiset saatiin pidätetyksi, mutta Laaksoa ei tavoitettu koko sodan aikana. Hänellä oli taustansa vuoksi hyvä paikallistuntemus ja hän hallitsi ilmeisen taitavasti maanalaisen työn. Sodan jälkeen Eino Laakso toimi, ammattimies kun oli, punaisen Valpon sotilastoimiston päällikkönä.¹⁸⁹

Kun otetaan huomioon edellä kuvatut Tampereen tapahtumat sekä se, että Kotovin partio ilmoitti oma-aloitteisesti neuvostotiedustelulle marraskuussa 1942 siirtyvänsä tilapäisesti tiedustelemaan Tampereelle¹⁹⁰, ei voi välttyä seuraavalta ajatukselta. Valvontaosaston tarkoituksena Kotovin partion siirrossa Tampereelle saattoi olla se, että tällöin neuvostotiedustelu asettaisi sen yhteyteen joko Laakson tai Tampereen alueella toimineiden neuvostotiedustelun tukihenkilöiden kanssa.

Herättääkseen neuvostotiedustelun mielenkiinnon Kotovin partion mahdollisuuksiin hankkia Tampereelta tietoja sotilasvastavakoilu lähetti syksyn 1942 ja kesän 1943 välisenä aikana neuvostotiedustelulle mahdollisesti todellisuutta vastanneita sanomia

N:o 672. Annettu Turussa 15. päivänä syyskuuta 1941. Turun hovioikeuden arkisto. Dbb:243. KA:n Turun toimipiste; Kumenius (1983), s. 48-51 kertoo Halusen tarinan pääpiirtein oikeansuuntaisesti.

¹⁸⁷ H-tapaus Kotov (kopio). Materiaali tutkijan hallussa; Waltari 1994, s. 186-191. Waltari käyttää Martta Halusta nimeä Vieno Jazky.

¹⁸⁸ Pansch (2018), s. 211, 212, 264; Rentola (1994), s. 396.

¹⁸⁹ Rentola (1994), s. 370, 418, 419, 473.

¹⁹⁰ H-tapaus Kotov (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

kaupungissa muka tehdyistä havainnoista. Niissä kerrottiin muun muassa Tampereella havaituista ja sen kautta kulkeneista joukoista, kaupungin puolustusjärjestelyistä sekä teollisuuslaitosten toiminnasta ja tuotannosta. Vaikka neuvostotiedustelu kiitti Kotovin partiota Tampereelta saaduista hyvistä tiedoista, se ei pyrkinyt laajentamaan partion toimintaa Tampereella.¹⁹¹ Näin ollen sotilasvastavakoilu ei päässyt Tampereella Kotovin partion nimissä yhteyteen siellä toimineiden neuvostovakoojien tai heidän tukihenkilöidensä kanssa.

Vaikka valvontaosasto ei päässyt Kotovin partion avulla yhteyteen Helsingissä ja Tampereella toimineisiin neuvostovakoojiin ja heidän tukihenkilöihinsä, sanomavaihdosta on pääteltävissä, että Kotovin partiolla oli kirjeysteys tukihenkilöstön kautta neuvostotiedusteluun. Tämä ilmenee Kotovin partion 6. marraskuuta 1942 vastaanottamasta viestistä, jossa muun muassa todetaan ”kirjoittakaa itsestänne sanoma ihmisen kautta.”¹⁹² Käytännössä neuvostotiedustelu pyysi Kotovin partiolta kirjallista yhteydenottoa niin kutsutun ”elävän postilaatikon” kautta. Tiedustelukielessä elävällä postilaatikolla tarkoitetaan viestien välittämiseen käytettävää henkilöä, joka saatuaan tietyllä tavalla merkityn kirjeen tai postikortin välittää sen eteenpäin saamiensa ohjeiden mukaisesti tai säilyttää sitä itsellään, kunnes se häneltä noudetaan.¹⁹³

Syytä sille, miksi neuvostotiedustelu pyysi Kotovin partiolta kirjallista yhteydenottoa, voidaan vain arvailla. Mahdollisesti neuvostotiedustelu halusi tarkastaa kyseisen yhteyden toimivuuden. Yhtäläillä on mahdollista, että neuvostotiedustelu halusi varmistaa, että Kotov partioineen todella oli viestittelyosapuolena. Kotoville oli todennäköisesti annettu tehtävänannon yhteydessä tiedot varayhteydenpitomenetelmänä käytetystä elävästä postilaatikosta. Jos Kotov partioineen olisi esimerkiksi eliminoitu eivätkä pidätetyt olisi kuulusteluissa kertoneet elävästä postilaatikosta, valvontaosaston harhautusoperaatio olisi paljastunut, koska määrättyä yhteydenottoa ei olisi tapahtunut. Mutta koska Kotov partioineen suostui yhteistyöhön Päämajan valvontaosaston kanssa, sotilasvastavakoilulle tarjoutui mahdollisuus päästä elävän postilaatikon kautta neuvostovakoiluverkoston jäljille. Tämän tutkimuksen lähdeaineistosta ei kuitenkaan selviä, kuinka asia tässä suhteessa eteni.

Kotovin partion ja neuvostotiedustelun välisestä sanomavaihdosta käy kiistatta ilmi, että Päämajan valvontaosasto onnistui Kotovin harhautusoperaatiossa uskottelemaan neuvostotiedustelulle, että residentti Kotov kykeni luomaan pääkaupunkiseudulle todellisista ja mahdollisesti myös kuvitteellista henkilöistä koostuneen residenttuuran. Tämä ilmenee muun muassa Kotovin partion neuvostotiedustelulta 16. lokakuuta ja 1. marraskuuta 1942 vastaanottamista sanomista. Ensiksi mainitussa sanomassa Kotovin partiota käsketään aktivoimaan residenttuuran tiedustelupisteet, ja jälkimmäisessä sanomassa neuvostotiedustelu neuvoo käyttämään residenttuuran avuksi lähettyä Paavo-nimistä vakoojaa liikenteen tarkkailutehtävissä.¹⁹⁴

Kotovin partion sanomavaihdosta neuvostotiedustelun kanssa ilmenee myös, että Kotovin ja hänen luomansa residenttuuran tehtävänä oli sotilasvakoilu pääkaupunkiseudulla. Tässä tarkoituksessa Suomen sotilasvastavakoilu loi Kotovin nimissä muka Helsingissä toimineen residenttuuran. Siihen uskoteltiin kuuluneen edellä mainitun

¹⁹¹ H-tapaus Kotov (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

¹⁹² Sama.

¹⁹³ Panschin (2018), s. 259 nootti 911.

¹⁹⁴ H-tapaus Kotov (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

Paavo-vakoojan lisäksi kolme muuta henkeä. Nämä olivat Helsingin merisotatukikohdassa palvellut aktiivipalveluksessa ollut kapteeni Harry Wirzenius, Eteläsatamassa (tiedustelupiste N:o 1) työskennellyt Yrjö Vinter sekä Kone ja Silta -tehtaan (tiedustelupiste N:o 2) lukko-osastolla työskennellyt Anna Kervinen. Kotovin partion ja neuvostotiedustelun välisessä sanomavaihdossa esiintyy myös Ernest Jalmarinpoika Aalto-niminen henkilö.¹⁹⁵ Mahdollisesti häntä suunniteltiin käytettävän tiedustelupisteenä Helsingin rautatieasemalla.

Neuvostotiedustelun näkökulmasta salainen agentti kapteeni Wirzenius, vakoojanimeltään Henrik, jota sanomavaihdossa puhuteltiin myös meriupseeriksi, oli sotilasvastavakoilussa kehitetyn juonen mukaan yhdysvaltalaismielinen, velkaantunut, urakehitykseensä ja pieneen palkkaansa tyytymätön upseeri. Näillä taustatiedoilla venäläisille vihjailtiin, että Henrikiltä oli ostettavissa neuvostotiedustelua kiinnostaneita tietoja, joita hän pystyisi hankkimaan palveluspaikastaan Helsingin merisotatukikohdasta. Harhautusoperaatiossa Henrikin kautta neuvostotiedustelulle välitettiin tietoja etupäässä merisodankäynnistä, niihin liittyneistä suunnitelmista sekä merisotaharjoituksista.¹⁹⁶

Vuonna 1942 kapteeniksi ylennetty Harry Wirzenius oli todellinen henkilö, joka palveli harhautusoperaation aikana Helsingin laivastoaseman meripataljoonan komentajana.¹⁹⁷ Täten on todennäköistä, että valvontaosasto sai perusteet neuvostotiedustelulle annettavista merisodankäyntitiedoista käytännössä Wirzeniukselta, jonka kanssa oli todennäköisesti myös sovittu, että häntä saataisiin käyttää syöttinä neuvostotiedustelun suuntaan. Mitä puolestaan tulee neuvostotiedustelun muka paikallisina agenteina toimineisiin Vinteriin, Kerviseen sekä Aaltoon, ei ole pystytty todentamaan sitä, ovatko he olleet todellisia vai sotilasvastavakoilun harhautusoperaatiota varta vasten keksimiä mielikuvitushenkilöitä.

Sotilasvastavakoilussa laaditun suunnitelman mukaan tiedustelupisteellä N:o 1, Eteläsatamassa työskennelleen Yrjö Vinterin motiivina neuvostovakoojien avustamiselle uskoteltiin olleen aatteen palo. Näin ainakin voidaan tulkita Kotovin partion neuvostotiedustelulle 26. päivänä syyskuuta 1943 antama kuvaus Vinteristä, jossa hänen kerrottiin olleen ”luotettava, meidän henkilö”. Kotovin partio sijoitti Vinterin Eteläsatamaan todennäköisesti saamansa alkuperäisen vakoilutehtävän mukaisesti. Näin sotilasvastavakoilulle tarjoutui Vinterin kautta mahdollisuus syöttää neuvostotiedustelulle erheellistä kuvaa sataman kautta muka tapahtuneesta joukkojen, aseiden, koneiden ja niiden osien, raaka-aineiden ja elintarvikkeiden sekä viljan kuljetuksista.¹⁹⁸

Talvisodan jälkeen Neuvostoliitosta saapui Suomeen useita kymmeniä insinöörejä ja muuta teknistä henkilöstöä. Heidän virallisena tehtävänä oli Moskovan rauhansopimuksen perusteella suomalaisista tehtaista tilattujen tuotteiden toimituksen valvonta. Tehtävän täyttäminen edellytti matkustelua ympäri Suomea, ja samalla venäläisinsinööreille tarjoutui oiva mahdollisuus kohdistaa tiedustelua paitsi tehtaisiin myös muuhun infrastruktuuriin. Helsingissä sijainneessa Kone ja Silta -tehtaassa tilaustöiden valvontaa suorittivat insinöörit Koval ja Filimonov. Näistä etenkin ensiksi mainittu oli hyvin perillä metalli- ja sotatarviketeollisuudesta ja pyrki jäämään tehtaalle

¹⁹⁵ H-tapaus Kotov (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

¹⁹⁶ Sama; Ks. Waltari (1994), s. 161 mainitaan, että velkaantuneet ja alkoholia käyttäneet upseerit olivat neuvostotiedustelun erikoisen mielenkiinnon kohteina.

¹⁹⁷ Harry Henrik Wirzenius (s. 1899) ansioluettelo 4717. KA.

¹⁹⁸ H-tapaus Kotov (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

vielä työajan jälkeekin tekemään havaintoja. Tämän lisäksi Koval yritti päästä myös Kone ja Silta -tehtaan sellaisille osastoille, joilla ei ollut mitään tekemistä tilausvalvonnan kanssa.¹⁹⁹

Kone ja Silta -tehdas oli siis kiinnostanut neuvostotiedustelua jo Moskovan rauhan aikana. Mikäli sotilasvastavakoilu loi sinne tiedustelupisteen N:o 2 neuvostotiedustelun Kotovin partiolle antaman alkuperäisen tehtävän mukaisesti, se johtui siitä, että neuvostotiedustelu arveli tehtaan olleen oleellinen osa Suomen sotateollisuutta, josta hankituilla tiedoilla olisi strategista merkitystä arvioitaessa Suomen teollista sotapotentiaalia. Näin sotilasvastavakoilulle tarjoutui mahdollisuus harhaanjohtaa neuvostotiedustelua ainakin Kone ja Silta -tehtaan tuotannon laadun ja määrän suhteen.

Mikäli tiedustelupisteen 2 perustaminen perustui puolestaan ”Kotovin partion” omaan harkintaan, sotilasvastavakoilu sijoitti sinne luomansa paikallisen agentin siinä toivossa, että neuvostotiedustelu asettaisi hänet yhteyteen Kovalin mahdollisesti värväämien oikeiden paikallisten agenttien kanssa sekä antaakseen, kuten myös edellisessä vaihtoehdossa, neuvostotiedustelulle virheellistä tietoa Kone ja Silta -tehtaan sotatarviketuotannosta. Sanomanvaihdoista on pääteltävissä, että harhautusoperaatiossa onnistuttiin mahdollisesti ainakin viimeksi mainitussa tavoitteessa.

Kotovin partion sanomavaihto neuvostotiedustelun kanssa osoittaa, että valvontaosasto onnistui harhautusoperaatiossaan yhdessä sotilasvastavakoilun syvimmässä tarkoituksessa, nimittäin vihollisvakoilun kontrolloinnissa ja ohjaamisessa. Tämä ilmenee muun muassa neuvostotiedustelun Kotovin partiolle lähettämässä sanomissa 14. päivänä marraskuuta 1942, 11. päivänä maaliskuuta, 15. päivänä huhtikuuta sekä 28. päivänä heinäkuuta 1943. Näistä sanomista ilmenee, että neuvostotiedustelu kysyi Kotovin residentuuralta tietoja ja patisti residentuuraa parempiin suorituksiin.²⁰⁰ Tämä voidaan tulkita siten, että Päämajan valvontaosasto onnistui Kotovin partiota käyttäen herättämään neuvostotiedustelun mielenkiinnon luomansa kuvitteellisen residentuuran toimintaan ja sen tuottamaan tietoon. Tämän seurauksena valvontaosasto pystyi Kotovin partion harhautusoperaation puitteissa kontrolloimaan ja ohjaamaan neuvostotiedustelun toimintaa pääkaupunkiseudulla.

Syksyyn 1943 tultaessa neuvostotiedustelu oli jo useaan kertaan patistanut Kotovin partiota hankkimaan täsmällisempiä ja parempia tiedustelutietoja. Sotilasvastavakoilu oli parhaansa mukaan väistellyt neuvostotiedustelun Kotovin partiolle esittämiä hankalia kysymyksiä ja selitellyt ympäriryöreyden, neuvostotiedustelun näkökulmasta vähemmän tärkeiden tietojen lähettämistä erilaisilla partion toimintaa haitanneilla syillä. Päämajan valvontaosastossa ymmärrettiin, ettei se voinut enää pitkään Kotovin partion nimissä pelata neuvostotiedustelua vastaan ilman, että harhautusoperaatio olisi paljastunut. Tällöin vaarana oli se, että osa siitä menestyksestä, mitä sotilasvastavakoilu oli siihen asti harhautusoperaatiolla mahdollisesti saavuttanut, menettäisi merkityksensä. Harhautustapauksen lopettamispäätöstä saattoi nopeuttaa myös se, että Marttisen harhautustapauksen (ks. alaluku ”Ilmoittakaa tiedot ukosta...”) radisti Toivo Raikkerus onnistui mahdollisesti paljastamaan Kotovin partion neuvostotiedustelulle.²⁰¹

¹⁹⁹ Waltari (1994), s. 175, 176.

²⁰⁰ H-tapaus Kotov (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

²⁰¹ H-tapaus Marttinen (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

Kotovin partion kunnialliseksi vetäytymiseksi vakoilukentältä Päämajan valvontaosastossa kehiteltiin juoni, jossa Kotovin partio paljastui sotilasvastavakoilulle ja syy vieritettiin osin Kotovin omille teilleen lähettämän Paavo-vakoojan ja osin Kotovin itsensä niskoille. Sanomavaihdosta on pääteltävissä, että paljastumisjuonen mukaan ”oharana” oli pidättänyt Paavon, joka oli kuulusteluissa kertonut muun muassa yhteydenpito- ja salakirjoitusasioita. Kotov oli puolestaan annettujen ohjeiden vastaisesti muka käyttänyt Paavon salakirjoitusmenetelmää. Juonen mukaisesti näillä perusteilla sotilasvastavakoilu pääsi seuraamaan ja avaamaan Kotovin partion ja neuvostotiedustelun välistä viestiliikennettä.²⁰²

Edelleen sotilasvastavakoilussa laaditun juonen mukaisesti Paavon kuulusteluissa selvitettyjen yhteydenpitoon liittyneiden asioiden perusteella valvontaosasto otti neuvostotiedustelun nimissä radioyhteyden Kotovin partiioon 28. päivänä marraskuuta 1943. Kyseisessä viestissä ”neuvostotiedustelu” pyysi Kotovia ja tämän radistia tulemaan kolmena seuraavana päivänä Helsingin rautatieasemalle Aleksis Kiven patsaan luo, jossa nämä tapaisivat neuvostotiedustelua edustaneen henkilön. Seuraavana päivänä sotilasvastavakoilu lähetti Kotovin nimissä oikealle neuvostotiedustelulle sanoman, jossa kummasteltiin edellisenä päivänä saadun sanoman allekirjoitusta sekä sitä, että molemmat partion jäsenet oli käsketty yhtäaikaisesti tapaamiselle. Joulukuun 8. päivänä neuvostotiedustelu vastasi Kotovin partion viestiin. Siinä Kotovia kiellettiin käyttämästä omaa salakirjoitusmenetelmäänsä, ja vastaisuudessa oli käytettävä vain radistin salakirjoitusmenetelmää. Samassa viestissä partion käskettiin palata kotiin, mutta ei Karjalan kannaksen kautta.²⁰³ Neuvostotiedustelu oli niellyt sotilasvastavakoilun kehittämän juonen Kotovin partion paljastumisesta.

Joulukuun 18. päivänä neuvostotiedustelun Kotovin partiolle lähettämistä viesteistä selviää, ettei neuvostotiedustelu kyennyt huoltamaan partiota, koska vastavakoilu pääsi käsiksi partion ja neuvostotiedustelun väliseen viestiliikenteeseen. Lisäksi neuvostotiedustelu ohjeisti Kotovia materiaalin ja viestivälineistön kätkemisessä sekä ilmoittautumisasunnon hankkimisessa tulevan varalle. Kotovin partio ja neuvostotiedustelu jatkoivat yhteydenpitoa helmikuun alkupäiviin 1944 saakka. Sotilasvastavakoilu antoi Kotovin partion nimissä harhautusoperaation viimeisen sanoman 5. päivänä helmikuuta. Siinä neuvostotiedustelulle kerrottiin, mistä kätketyt tavarat löytyvät. Lisäksi sanomassa annettiin ymmärtää, että Kotov radisteineen aloittavat vaativan paluumatkan Neuvostoliittoon: ”Vaikka matka on raskas, niin punaisen armeijan voitto innostaa meitä ja panemme kaikki voimamme kestääksemme sen. Taitelutervehdys koko päällystölle. Karl. Edvard.”²⁰⁴

Eugen Kotovin sodanjälkeinen kohtalo ei ole tiedossa. Sen sijaan Aleksanteri Kuortti siirtyi sodan päätyttyä Ruotsiin.

²⁰² H-tapaus Kotov (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

²⁰³ Sama.

²⁰⁴ Sama.

Kotovin harhautustapaus

Sanomat ennen pidättämistä

Lähetetty:

7.6.1942 klo 15.00:

Laskeuduimme onnellisesti. Löysimme irtaantuneen laskuvarjon.

8.6.1942 klo 15.00:

Olemme koord. 1275 v (n. 3 km. Kytäjän asemalta etelään). Tavaraporpeedot putosivat vihollisen käsiin Soltilan kylään. Meidät huomattiin. Oli hälytys ja takaa-ajo.

Vastaanotettu:

9.6.1942 klo 15.00:

Kulkekaa pohjoiseen, hävittäkää jäljet. Yrittäkää hankkia pukuja.

9.6.1942 klo 15.00:

Olemme koord. 1470 v (Vihtajaärven eteläpään pohjoisrannalla). Odotan ohjeita. Yhteys 13.6.

13.6.1942 klo 15.00:

Olemme koord. 2676 v (n. 6 km Hyvinkäältä länsiluoteeseen). Karttoja pohjoisempaa ei ole. Olen päättänyt 14.6. matkustaa Helsinkiin. Yhteys 16.6.

14.6.1942 pidättäminen.

Sanomat harhautustoiminnassa

16.6.1942 klo 15.25:

Karl ei ole vielä palannut.

18.6.1942 klo 15.38:

Helsingistä olen saanut vanhan polkupyörän ja puvun. Kaupungissa on paljon saksalaisia sotilaita ja merisotilaita. Menen järjestämään radistille paikan. Pyydän ohjeita. Yhteys 23.6. Karl .

23.6.1942 klo 16.46:

Helsingin satamissa ei ole sotalaivoja, ainoastaan matkustajalaivoja ja kalastusveneitä. Kaupungissa ei ole sotilasosastoja, ainoastaan lomalla olevia sotilaita ja invaliideja. Asemalta matkustajajunalla maaseudulle matkustavaisia. Sotilasjunia ei ole. Väestö saa ruokatarpeensa korteilla, tavarain hinnat nousseet, lihaa on vähän, kalaa runsaammin. Ilman kortteja on vaikea elää, kalliilla hinnalla sain jotakuta. Todistukset ovat kelpollisia. Radisti on kaupungin lähistöllä, radio metsässä. Työskentelen yksin, yhteyttä en vielä omaa. Tutustuminen alullaan. Pyydän osoitteita. Yhteys 26.6. Karl.

23.6.1942 klo 17.25:

Tiedot ovat arvokkaat. Ottakaa selvä likipitäen saksalaisten joukkojen lukumäärästä ja minne päin ne tulevat liikkumaan. Ilmoittakaa millaisia todistuksia käytätte. Teidän työtänne seuraa koko päällystö ja täydellisesti hyväksyy teidän päättäväisen toimintanne. Me kaikki ja äitisi toivotamme sinulle saavutuksia työssä. Majuri.

26.6.1942 klo 18.37:

Huomioin saksalaista sotaväkeä ja sen lukumäärää, joka viime aikoina on vähentynyt. Laivastoupseereiden puheista olen päätellyt, että edellisinä öinä suomalais-saksalaiset laivat ovat purjehtineet vastakkaiselle Suomenlahden etelärannalle. Myöskin Turusta ja muualtakin länsirannikolta on kuormattu saksalaisia joukkoja laivoihin ja lähtenyt maasta. Käytän siviilipapereita. Yhteys 30.6. Karl.

30.6.1942 klo 19.14:

Ilmoittakaa ketä lastataan ja minne lähetetään. Terveisiä äidiltä. M.

30.6.1942 klo 19.21:

Huomenna 1.7. työskennelkää työjärjestyksen mukaisesti. M.

30.6.1942 klo 19.33:

30.6. Karl on kaupungissa. Olen siviilipuvussa. Edvard.

1.7.1942 klo 15.46:

Ilmoitan meikäläisen osoitteen teidän tulevaa yhteistyötänne varten. Halunen Arta Orvokki, s. 1912, lavanäyttelijätär. Elää osoitteella Helsinki Hämeentie 12, 62-67. Asunnon emäntä N. Hiltunen. Jatkoa seuraavassa radiosähkeessä 2.7. M.

1.7.1942 klo 19.56:

1.7. Kaupungissa on saksalaista maaväkeä ja matruuseja korkeintaan 250, niistä osa palvelee esikunnissa, osa lomalla. Turussa ja läntisissä satamissa lastatut saksalaiset joukot ovat poistuneet etelään, tuntematonta minne. Eräät työläiset ovat tyytymättömiä siitä, että Mannerheim kävi tapaamassa Hitleriä. On hyvin vaikeata työskennellä ilman elintarvikekortteja, kalakin on kortilla, kalliilla hinnalla vaarallista ostaa, pitävät silmällä, kerran onnistuin livahtamaan poliisin kynsistä. Pyydän kyseessä olevaan asiaan ohjeita. Karl.

2.7.1942 klo 19.33:

Siinä tapauksessa että Halusta ei löydy annetun osoitteen perusteella, etsikää seuraavan mukaan. Helsinki Unioninkatu 39. 37.51 (370451). Talon emäntä näyttelijätär O. Nifantova. Yhteys 3.7. 19.00. Annan ohjeita.

3.7.1942 klo 15.39:

Osoitteissa kaikki ymmärrettävissä. Pyydän vain tarkemmin selvittämään mitä ovat kaksi lukua talonnumeroitten jälkeen. Odotan vastuusta tänään. Yhteys 6.7. K.

3.7.1942 klo 19.43:

Teille annettu kaksi osoitetta. Ensimmäinen Helsinki Hämeentie talo 12 paraatiportaan asunto 67. Emäntä N. Hiltunen. Toinen Helsinki Unioninkatu 39 paraatiportaan asunto . Emäntä O. Nifantova. Meikäläisen salanimi Linda. Kertaan Linda. Ilmoittakaa miten ymmärsitte. Aktiivisilla teoilla hankkikaa elintarvikekortit. Elintarpeiden pudottaminen tällä kerralla teitä varten on vaarallista.

6.7.1943 klo 19.48:

Ensimmäisessä osoitteessa ei asunut, emännän kertomus. Seuraavan osoitteen mukaan emäntä Nifantova asui, mutta poistunut. Hänen osoitteensa on sotilasosoite. Meikäläisen osoite tuntematon, missä asuu. Yhteys 7.7. K.

7.7.1942 klo 19.11:

Yhteys 10.7. M.

10.7.1942 klo 19.28:

Meidän ihmisten viimeinen asuinpaikka oli Pakilan esikaupunki. Sieltä sain tietää, että hän viime vuonna hävisi tietymättömiin. Äskettäin on ilmestynyt kirja joka kuvaa SSSR:n vakoilutyötä Suomessa, missä eräässä kohdassa kuvaavat erään naisnäyttelijättären, joka on pidätetty, yomimia. Kaikki esitetyt tiedot sopivat Lindaan. Tutustuin erääseen satamassa työskentelevään toimitsijaan, kelpaa, uskon saavani häneltä tietoja.

10.7.1942 klo 16.33:

Etsikää meikäläistä osoitteella Helsinki 3 linja talo 20 paraatiportaan huoneusto 47. Jos ei ole niin ottakaa selko minne on matkustanut. Terveisiä äidiltä. Mr.

13.7.1942 klo 15.34:

13.7. Epäilen, että sähkö loppuu. Karl on kaupungissa.

13.7.1942 klo 15.38:

Ilmoittakaa kirjan nimi. Viimeiset tiedot henkilöstämme kerrotte palattuanne. Tällä kertaa meitä kiinnostavat tiedot vihollisesta. Työskennelkää ja tiedoittakaa. Yhteys 15.7. Mr.

14.7.1942 klo 19.50:

Kirjan nimi on suomeksi Neuvostovakoilun varjossa, kirjailija Mika Valtari. Epätarkkojen tietojen johdosta meidän henkilöstö kulutin paljon aikaa ja joka minuutti olin vaarassa. Työskenteleminen vaikeaa ilman luotettavaa meidän henkilöä. Elintarvikekortit ostin, tulivat kalliiksi. Koko aikana käytetty paljon rahaa. K.

15.7.1942 klo 15.26:

Ilmoittakaa tarkka olinpaikkanne ja paikka minne voi pudottaa teitä varten tavaraa. Yhteys 17.7. Mr.

15./16.7.1942 klo 10.20:

Tuttavalta meriupseerilta kuulin seuraavaa että meritaistelussa idässä lahdella on pahoin vaurioitettu taistelualus Hämeenmaata ja yksi lentokone pudotettu. Toimittaako jatkaa tuttavuutta meriupseerin kanssa. Kaupunkiin tullut lisää saksalaista jalkaväkeä ja työpoukkoja korkeintaan parin komppanian verran. Hinnat maassa nousseet, tukkutavarat 95, ruokatarpeet 77, metsämateriaali 58 prosenttia. Tuleeko kohtaus 18 päivänä meidän henkilömme kanssa. K.

15./16.7.1942 klo 10.37:

Harkitsen paikkaa, laitakaupungilla on paljon asutusta. ilmoitan 17.7. K.

17.7.1942 klo 19.45:

Yhteys vasta 20.7. Säästäkää pattereita. M.

18./19.7.1942 klo 08.12:

Tiedustelin sopivan paikan pudottamista varten, etelään Onkimaanjärvestä, suurella suolla Kupsenkylän ja Viljamankylän välillä. Koord. 1210 G ja 1012 A (n. 13 km Mäntsälän kk:stä eteläkaakkoon) Koordinaattien risteyksessä on kaksi näkyvää latoa. Merkit tulevat taskulampuilla etelään ladoista. Kaupungissa mobilisoidaan vanhempia vuosiluokkia, jotka olivat ottaneet osaa tähän sotaan, mutta tuntemattomista syistä vapautettu. Tällä kerralla asun Runeberginkatu talo 17, asunto 46. K.

22.7.1942 klo 11.23:

Suurten verojen johdosta maassa sisäpoliittinen kriisi vaarana. ministeri Tanner vaatii kovia veroja antamatta varoja karjalaisten jälleenrakennustyölle. Hallitus on katastrofisisä vaarassa. En riskeerannut 18.7. meidän henkilön kohtaamisella kun en saanut teiltä vastausta. K.

22.7.1942 klo 11.47:

Osittain kuulin että osa miinanraivaajista on siirretty Hangon suuntaan. Tuttavan meriupseerin puheesta päätin että jotain erikoista, suurta valmistavat merellä. K.

25.7.1942 klo 19.39:

Tavatkaa meidän henkilömme ajalla 30.7.-5.8. Henkilön tarkemman tuloajan ilmoitan myöhemmin. Tarkemmin ilmoittakaa valitsemanne kohtauspaikka henkilömme kanssa. Mr.

25./27.7.1942 klo 19.50:

Järjestin tiedustelupisteen satamaan ja sopiva katsottu Kone Siltatehtaalla. Heitä täytyy palkita ja innostaa työhön. Varoja on jäänyt ainoastaan omiin tarpeisiin. Asemalle on vaikea järjestää pistettä. Patterit on loppumassa. Odotan ohjeita. K.

27./28.7.1942 klo 19.25:

ilmoitan kohtauspaikan, valtatie Helsingistä Porvooseen, tienristeyksestä Viik etelään Herttoniemeen vievä tie, niiden välillä 11 yhdennellätoista km pylvällä, numerolla 258. K.

27.7.1942 klo 19.45:

Henkilö pudotetaan ruokatarpeiden kanssa suolle etelään Onkimaajärvestä. Kohtauspaikka pienen järven lounaisranta koor. 1612 kaksi km itään Koskelan kylästä koor. 1610. Jatkoa seuraa.

28.7.1942 klo 08.08:

Meikäläisen tunnussana on "terveisii Vikmannilta". Te vastaatte "minä olen kauan odottanut". 1.8. viidenteen saakka pitääkää joka päivä yhteyttä. ilmoitan henkilön laskupäivän. ilmoittakaa miten ymmärsitte. Mr.

29.7.1942 klo 15.29:

Ymmärrän täydellisesti teidän ohjeenne. K.

30.7.1942 klo 15.28:

Järjestin pisteen Kone Siltaan. Valmistavat ammusten kuoria 6 tuumaan saakka ja siviilitavaroita. Ei olisi hullumaksi saada voimakkaampi radioasema. K.

2.8.1942 klo 15.32:

Piste satamasta tiedotti, että viime aikana joukkoja ja sotakalustoa satamaan ei ole saapunut. Kaupungissa tällä kertaa saksalaisia joukkoja ei juuri ole. K.

4./5.8.1942 klo 08.50:

Meriupseerilta kuulin että Suomenlahden rannikolla on viime viikolla järjestetty saksalaisten ohjauksella yhteisiä aktiivisia suomalais-saksalaisten merivoimien taisteluharjoituksia. K.

6.8.1942 klo 23.35:

Meikäläisen ottaa vastaan tänään. Tehkää kaksi niotiota. M.

7.8.1942 klo 15.38:

Olin paikalla klo 3 yöllä, henkilö ei tullut. ilmoittakaa tuloaika. Yhteys tänään klo 18. K.

7.8.1942 klo 21.26:

Henkilön lähettäminen viipyy. Ilmoitan myöhemmin. M.

8.8.1942 klo 19.44:

Kuulin meriupseerilta että elokuun alussa Hangon vesille ilmestynyt sukellusvene on aiheuttanut paljon leivottomuutta. K.

11.8.1942 klo 09.13:

Meidän ihminen lähetetty tavaroiden kanssa 10.8. Etsikää kohtauspunktilla järvi kaksi km itään Koskelasta. Mr.

11.8.1942 klo 19.22:

Karl meni ottamaan vastaan henkilön. Edvard.

13.8.1942 klo 19.19:

Karl ei ole vielääkään palannut. E.

14.8.1942 klo 15.34:

Kohtauspaikalle 11-13.8. henkilö ei ole saapunut. Onko pudotettu. Yhteys tänään. K.

14.8.1942 klo 19.34:

Lähetetty Hirvi. Menkää kohtauspaikalle Edvardin kanssa. Hän odottaa 20.8. saakka. Puettu alikersantin pukuun. Mr.

21.8.1942 klo 15.25:

21.8. Hirvi ei saapunut kohtauspaikalle. Odotin 20:teen. Ihmisiltä sain tietää että lentokone kuultiin Pornaisissa ja pommitti Kellokosken kylää. Yhteys tänään 18. K.

22.8.1942 klo 19.16:

Koetelkaa tiedustella henkilöä Kellokosken kylän alueelta. Yhteys 24.8. Annan lisää ohjeita. Mr.

27.8.1942 klo 08.42:

26.8. Sain tietää pohjoiseen Kellokoskelta oli pudotettu desantti, oli hälytys ja ammuntaa, näyttää olleen takaa-ajo. Kaupungin lähistöltä hankin hehkupatterit. Jatkan henkilön etsintää. K.

28.8.1942 klo 16.50:

28.8. Kiireellisesti ilmoitan Hirven katastrofisesta kohtalosta. Muisto hänelle. Tarkein sain tietää että Hirvi oli heitetty paljon luoteisemmaksi Onkimaajärvestä. Desantteja vastaan taistelevat osastot ajoivat häntä takaa, jälkiä seuraten. Kolmantena vuorokautena he hänet kohtasivat, tahtoen pidättää hänet, mutta Hirvi vastustaen tahtoi paeta tullen siinä ammutuksi hengettömäksi. Tämän kaiken sain tietää osaaottaneelta sotilalta joka kuvasi häntä suureksi vaaleaksi sotilaspukuun alikersantin päällystakilla puetuksi mieheksi. Ei suju minulta, olen liikuttunut tapauksesta, en tiedä mitä tehdä, kurja olotila. K.

29.8.1942 klo 15.55:

Älä ole huonolla tuulella. Meidän joukot siirtyivät hyökkäykseen ja tuhoavat Hitlerin. Teidän suhteenne ryhdymme kaikkiin toimenpiteisiin avustaaksemme ylläpitoa. Puristamme teidän käsiänne. Mr.

30.8.1942 klo 15.15:

Teidän sananne innostavat minua. Tulevasta avusta kiitän päällystää. K.

1.9.1942 klo 15.44:

1.9. Sain tietää, että italialaiset merivoimat täydentävät saksalais-suomalaisia joukkoja. Italialaiset MAS-tyyppiset moottoritorpedoveneet toimivat Laatokalla. Kaupungin pommituksessa kuoli myös veturikorjauspajan päällikkö. Meriupseerilta kuulin pohj. Ruuskeri-saaresta suomalaiset upottivat yhden meidän sukellusveneen. K.

4.9.1942 klo 15.37:

Viimeisten kaupungin pommitusten jälkeen, missä syntyi rautatieasemalla suuri tulipalo, sain tietää että ilmatorjuntatykistön lukumäärää suurennettiin kaupungissa ja annettiin uusia tiukkoja lentohyökkäyksen aikana noudatettavia määräyksiä. K.

7./8.9.1942 klo 10.47:

Kaupungin satamiin ei ole saapunut sotalaivoja, vain joitakin saksalaisia kauppalaivoja. Samoin tapasin suomalaisia SS-osastoja, joilta sain tietää että etelässä toimiva suomalainen pataljoona menetti 20 prosenttia. Kaupungin kaikki miehet 16-60 vuoteen on mobilisoitu kaupungin suojeluvartiioon, yöaikana kulkevat hihoissa valkea nauha. Koko kaupunki on jaettu 208 vartiopaikkaan. Työskentely tuli vaikeammaksi. En ole ta annut omia tiedoittajiani. K.

9.9.1942 klo 15.43:

Laivareitti Helsingin ja Tallinnan välillä vaihdetaan, uuden valmistelut ovat käynnissä. Olemme rahanpuutteessa, täytyy löytää ulospääsy tilanteesta. Olen varma että isänmaa ei hylkää poikiaan. K.

11.9.1942 klo 15.21:

Kaupungissa saksalaisia joukkoja ei ole, paitsi vähäistä määrää sotilaita työpataljoonasta. Samoin suomalaisia joukkoja ei ole paitsi vartiojoukkoja. K.

11.9.1942 klo 15.53:

Olemme kaikissa toimenpiteissä avustaaksemme. Jo lähetimme neljäkymmentä tuhatta markkaa. Lähetämme vielä. Ilmoittakaa mitkä karttalehdet ovat teillä ja mahdollisuutenne päästä Loviisan alueelle. Terveisiä Aallolta. Odotan vastausta tänään 19.00. Mr.

11.9.1942 klo 19.22:

[Epäselvää] omaamme täydellisesti. Otan selvää mahdollisuuksista päästä Loviisan alueelle. Terveisiä kaikille. Yhteys 13.9. K. E.

13.9.1942 klo 16.12:

Tarkoin sain tietää että Loviisan alueelle voin päästä linja-autolla, vaativat ainoastaan henkilöllisyystodistusta. Lyhyet matkat voin tehdä polkupyörällä ilman että tarkastavat todistuksia. Jos on mahdollisuus lähettää puhtaita kaavakkeita naamiomista varten, sotilaskomennus- ja lomatodistukset. K.

15.9.1942 klo 15.35:

Onko teillä kartta voitteko päästä Mert-träsk järvelle koord. 1636 g. Ilmoittakaa tänään 19.00. Mr.

15.9.1942 klo 16.47:

Maassa on suuri metallinpuute, käynnissä yleinen rautaromun keräys. Rahakriisin vuoksi hallitus myy valtion osakkeita yksityisille henkilöille. Alkoivat jakaa uusia elintarvikekortteja, jotka tulevat voimaan ensimmäisestä päivästä lokakuuta. Samoin tulivat kortit tupakalle ja sokerille. Uudet kortit annetaan vanhojen perusteella. K.

15./16.9.1942 klo 09.16:

Omaan kartan ja voin päästä sille seudulle. K.

16.9.1942 klo 09.31:

Pyydän lähettämään kaksi sopivaa kidettä ja luettelon kansainvälisistä lyhennyksistä. E.

18.9.1942 klo 16.27:

Merimieheltä joka oli ollut mukana saattueessa sain selvää uuden tarkan meriväylän Tallinnan ja Helsingin välillä. Harmajan sivuuttamisen jälkeen kulkee suoraan, muuttamatta kulkusuuntaa ja menee noin 6 km päästä pienen majakkasaaren Koksker itäpuolelta. Tätä samaa suuntaa edelleen kiertää Wrangelin saaret etelästä. Paluumatka tapahtui yöllä. K.

18.9.1942 klo 19.19:

Tiedustelkaa Merträsk järven alue koord. 1436 mahdollisuus pudottaa ruokatarpeita ja sijoittautuminen Teidän merkinne nuotiolla. Sähköttäkää miten ymmärsitte. Työskennelkää pikaisesti. Mr.

19.9.1942 klo 15.30:

Teidän määräyksenne ymmärsimme. Karl meni tarkastamaan pudotuspaikkaa. E.

20./21.9.1942

Tiedustelin Mert-träsk järven alueen. Löysin yhden sopivan paikan pudottamista varten. Puoli km eteläänpäin järvestä on suuri pelto, keskellä iso heinälato. Länsipuolella metsän reunasta on kaksi asumatonta

taloa. Sytytän kaksi nuotiota pellon pohjoispäähän. Kaksi ja puoli km järvestä etelään on Sikilän lylä, ruotsiksi Sipbole asuttu. On useita pikkupeltoja joilla on paljon kuhilaita. K.

22.9.1942 klo 15.41:

Sain tietää, että maassa alkoi näinä päivinä v. 1924 ensimmäisellä vuosipuoliskolla syntyneiden mobilisointi. Peläten levottomuuksia hallitus sulki alkoholimyymälät. Maaseudulla kova työvoiman puute. Sato uhkaa jäädä korjaamatta. Työvoiman lisäämiseksi suljetaan liikkeitä. Näin saksalaisia sotilaita matkalla sadonkorjuuseen. K.

23.9.1942 klo 15.27:

Ottakaa vastaan tänään 21-24:ään, paino tulee heitetyksi ainoastaan teidän kahden nuotionne kohdalle pellon alueelle 2 km. itään Merträsk järvestä koord. 1433. Tiedoittakaa miten ymmärsitte. Yhteys ehdottomasti tänään 17.00. Mr.

23.9.1942 klo 17.48:

Kaikki ymmärsimme. Otan vastaan. K.

23.9.1942 klo 17.54:

Ottakaa vastaan taakka 23 , 24.05 säästä riippumatta. Mr.

24.9.1942 klo 17.13:

Olin paikalla, mutta turhaan. Taakka ei saapunut. Väsyin kovin. Olen masentunut. Pyydän ohjeita. Yhteys 19.00. K.

24.9.1942 klo 19.28:

Taakka ottakaa vastaan tänään. Päivystäkää koko yön. Taakka tulee heitetyksi teidän nuotioilenne.

25.9.1942 klo 15.34:

Kaksi yötä kärsivällisesti odotin. Nuotiot paloivat. Taakka ei saapunut. Polttaa nuotiota kaksi yötä peräkkäin on riski ja ajaa pyörällä yöllä pitkiä matkoja ei ole helppoa. Teidän tulee ymmärtää, että meidän materiaalien olotilamme on lopussa.

25.9.1942 klo 15.45:

Lentokone lensi, mutta ei löytänyt maalia. Nuotioita ei näy. Olemme toimenpiteissä pudottamista varten. Mr.

25.9.1942 klo 19.20:

Teidän olotilanne meille selvä. Taakan pudottaminen viipyy. Ryhdymme kaikkiin toimenpiteisiin. Pudotuspäivän ilmoitamme. Mr.

25.9.1942 klo 19.47:

Ihmettelen. Pudotusalueella ei minkäänlaista lentokonetta lentänyt. Minun puoleltani merkinuotiot paloivat hyvin. Varmaankin lentäjä erehtyi suunnasta. K.

28.9.1942 klo 15.32:

Matkalla sain tietää, että Porvooseen ei ole keskitetty saksalaisia eikä suomalaisia joukoja. Sain tietää, että kaupungissa parin päivän ajan oli noin 10 saksalaista lentäjää. 23 yöllä Porvoosta pohjoiseen tarkastettiin henkilöllisyystodistukset. K.

28.9.1942 klo 19.17:

Taakan pudotamme tänään. Pudotusalue ja valomerkit vanhat. Mr.

29.9.1942 klo 19.15:

Ottakaa vastaan taakka, pudotamme tänään. Alue ja valomerkit vanhat. Mr.

30.9.1942 klo 15.29:

Oli suuri sumu. Teitä ei löydetty. Ottakaa vastaan tänään. Paikka ja merkit vanhat. Mr.

30.9.1942 klo 15.48:

En ymmärrä mikä on syynä tämmöiseen viivyttelyyn. Nuotioiden polttamista tällä alueella ei voi jatkua. Tämä ei ole leikkiä. Pirullinen olotila. K.

30.9.1942 klo 19.19:

Vanhassa paikassa en voi ottaa vastaan. K.

30.9.1942 klo 20.16:

On ehdottomasti otettava vastaan taakka tänään vanhalla paikalla. Muuttaa ei voi. Löydä ulospääsy vielä kerran. Mr.

30.9.1942 klo 21.12:

Ymmärretty. Valomerkit tulevat 23.30. K.

1.10.1942 klo 15.40:

Vielä kerran lentokone oli maalin yläpuolella 20 min. ajan. Huomenna tälle alueelle tulee heite-tyksi henkilö taakan kanssa. Mr.

2.10.1942 klo 15.12:

Missä ja miten kohtaan henkilön. Yhteys 17.00. K.

2.10.1942 klo 17.16:

Täällä sankka sumu. K.

2.10.1942 klo 17.20:

Pitäkää yhteyttä. Ohjeet annamme. Mr.

5.10.1942 klo 15.59:

Kohdatkaa meidän henkilömme sillalla Venjärven etelärannalla koord. 0634. Kohtausaika 17.45 klo 18 saakka, joka päivä. Pukeutunut, Suomen sotilaan päällystakkiin. Päällystakin vasemmasta liepeestä on nappi repäistynyt pois. Kulkee sillalle polkua koillisesta. Te sillalla korjaatte polkupyörän etupyörää. Hän kysyy: "Monesko tunti? Vastaa: "5.30. Hän sanoo: "Varmaankin minä myöhästyin Karliilta." Te kysytte: "Tiedätkö te Karlin." Hän vastaa: "Niin, hänelle terveiset Aallolta." Vastaa: "Kiitos, minä kauan odotin." Ilmoittakaa miten ymmärsitte. Kohtauspäivän ilmoitan. Mr.

6.10.1942 klo 14.14:

Teidän määräyksenne ymmärsin. Odotan kärsimättömästi. K.

8.10.1942 klo 14.26:

Etukäteen tarkastin paikan. Polun tilalle on tehty puolivalmis maantie ja silta on kivinen rumpu. Samoin 4 lokakuuta on muutettu aika taaksepäin yhden tunnin. K.

10.10.1942 klo 14.22:

Kohdatkaa henkilö. Lähetetty 8.10. Kohtausaika 18.55 Suomen vanhan ajan mukaan. Kohtauspaikka ohjeiden mukainen. Työskennelkää varovasti. M.

12.10.1942 klo 14.15:

12.10. Karl ei vielä tullut kohtauspunktilta. E.

15.10.1942 klo 14.38:

Kaikki kunnossa. Kohtasin onnellisesti Paavon. Sain kalliin avun, josta sydämellisesti kiitän päällystää. Paavel laskeutui koord. 16-42G. Hänen kojeensa ei toimi. Taakka on naamioitu. Antakaa ohjeita mihin käyttää henkilöä. K.

16.10.1942 klo 14.57:

Yhdessä minä teidän kanssanne iloitsen onnellisesta kohtauksesta. Ilmoittakaa miten voitte käyttää hyväksenne Paavoja. Ehdottomasti on aktivisoitava pisteet satamassa ja Konesillassa. Antakaa seikkaperäiset tiedot sataman, Konesillan ja Helsingin rautatiesolmun toiminnasta. Minkälaiset todistukset tällä hetkellä ovat siviileillä. Ryhtykää toimenpiteisiin teidän oleskelunne legalisoidumiseksi. Millainen vika on Paavon kojeessa. Puristan kättänne. M.

17.10.1942 klo 14.18:

Teidän ohjeenne ymmärsin. Matkustamme yhdessä järjestämään vakinaista tukikohtaa ja ottamaan selvää kojeen viasta. Siviileillä ovat entiset todistukset. Yhteys 19.10. K.

19.10.1942 klo 14.47:

Minun työssäni Paavoja ei voi hyväksikäyttää. Hän on kykenemätön. Hänellä ei ole vakinaisia todistuksia maassa asumiseen. Teidän ohjeenne? Paavo ei vielä saanut selvää kojeen viasta. K.

21.10.1942 klo 15.03:

Tilanne kaupungissa: pimennys alkaa klo 17.30-6.30 saakka. Yöllä kaupunki vartioidaan poliisien, sotilaspartioiden ja paikallisten asukkain. Kaduilla liikkuminen alle 18 ikävuoden sallittu ainoastaan klo 21 saakka. Alkoholimyymälät aukaisivat, hinnat korottivat 35 prosentilla. Peruna tuli kortille. Sain tietää, että virolaisia ja liettualaisia sotavankeja vapauttavat ja lähettävät kotimaahan. Siviileiltä nyt vaativat uuden todistuksen. -todistuksen työvoimalautakunnalta. K.

24.10.1942 klo 14.52:

Nimitän pisteen numero yksi eteläisessä satamassa aktivisoin. Tällä kertaa satamassa on hiljaista, lukuun ottamatta pientä höyrylaivaliikennettä. Kuukauden alussa yksi kauppalaiva toi saksalaisia lomalta. Sotalaivoja satamassa ei ollut. Juuri on vaikea saada täydelliset tiedot koska on yksi piste. Tiedustelin aseman. Saapuu paljon junia maataloustuotteiden kanssa. Samoin säännöllisesti kulkevat matkustajajunat. Etsin henkilöä. Vaikea. Muistin meidän henkilömme, Jaakobin, asemalla. Kelpaa, mutta en tiedä kuka heistä. Kaupungilla aloin huomata muutamia italialaisia merimiehiä. K.²⁰⁵

28.10.1942 klo 14.45:

Aktivisoin pisteen numero kaksi Konesilta. Sain tiedot. Tehdas omaa muutamia ammattiosastoja. Yleinen tuotanto sillanrakennustarpeita, separaattoreita, Abloy lukkoja ja muuta pientä. Sotatuotanto yksinomaan tuottaa tykinammusten kuoria. Työskentelee likipitään 1000 työläistä, joista 80 pros. naisia, josta työntuottavuus huomattavasti laski. Naisilla on melkein samanlainen palkka kuin miehilläkin josta syntyy tyytymättömyyttä. K.

29.10.1942 klo 14.21:

Viime yön pommituksen tulos. Osui asuintaloihin Sernäisissä, kuoli ainakin 3 ja haavoittui noin 10 henk. Matkustan Paavon luokse selvittämään hänen asiansa. Pyydän teitä ilmoittamaan mitä tehdä Paavon kanssa. Ilmoittakaa tänään. Yhteys 18.00. K.

²⁰⁵ Kumenius (1983), s. 89 ilmenee, että Helsingin rautatieasemalla neuvostiedustelun lukuun toiminut ”Jaakob” saatiin paljastettua. Sanomavaihdosta Kotovin ja neuvostotiedustelun välillä on kuitenkin pääteltävissä, että näin ei todennäköisesti käynyt.

1.11.1942 klo 14.25:

Jos mahdollista, niin käyttäkää Paavoa tälläkertaa liikenteen tarkkailussa teillä. Lisätäkää tietojen saantia. Luetelkaa voimassaolevat siviilitodistukset. Mitä ilmoitetaan Vikmannille? MR.

2.11.1942 klo 14.16:

Sanomaa en saa auki. Karl on Paavon luona. Edvard.

4.11.1942 klo 14.28:

Paavoa koetan käyttää Porvoon ja Loviisan välisen tien tarkkailuun. Vaikka tämä on vallan riskiä ilman todistuksia. Kojeen vikaa niinmuodoin emme voineet löytää. Äidille lähetän sydämelliset terveiset. Olen terveenä älköön olko levoton. Jos hän tarvitsee varoja pyydän teitä lähettämään. Yhteys 6.11. K.

6.11.1942:

Voimassa ovat seuraavat siviilitodistukset: henkilöllisyystodistus v. 1940-41 lomake, matkustuslupa samat lomakkeet, sotilaspassi ja todistus työpaikasta. Radistille järjestin talveksi katon Oulunkylään. Hyvin onnistui. K.

6.11.1942 klo 14.30:

Toimittakaa Paavolle sanoma 31 sarjaa. Hän opettaa teille uuden salakirjoitusjärjestelmän. Opikaa. Tiedoitatte. M.

6.11.1942 klo 14.37:

Opettakaa meidän ihmistä shifferille mikä teille (annaettiin). Kirjoittakaa itsestänne sanoma ihmisen kautta. K.

7.11.1942 klo 14.14:

Onnittelemme meidän taistelupäälystömme suuren lokakuun sos. vallankumouksen 25 vuotisjuhlan. Puristamme kovin kättänne. K.E.P.

7.11.1942 klo 14.18:

Matkustan ilmoittamaan Paavolle. K.

7.11.1942 klo 14.28:

Sanoman sisältö 55 ryhmää ei auennut.

9.11.1942 klo 14.34:

Pommituksessa 8.11. tuli yksi pommi asuintaloon Lönrotinkadulle ja toinen kinoteatterin edustalle Robertinkadulle. Kuoli 45 siviiliä ja vammoja sai 120 henkilöä, joista suuri määrä lapsia. Karl sanoi tulevansa takaisin tiistaina. E.

10.11.1942 klo 14.21:

Toimitan Paavon sanoman 89 sarjaa. Paavo periaatteellisesti kieltäytyy antamasta shifferiä 7 päivän sanomassa 55 sarjaa emme aukaisseet, yhteys huomenna. K.

10.11.1942 klo 14.40:

9.11.42 kohtasin meidän ihmisen onnellisesti. Kaikki luovutin hänelle. Putosin suohon, vastaanottajan kastelin ja tärähytin niin että ei toimi. Korjata en voi. Pelkään seurata liikennettä ilman todistuksia, Porvoon ja Loviisan välillä. Meidän henkilö on vihainen, mutta allekirjoitus ei ole vastaava. Shifferiä opettaa en voi. P.

11.11.1942 klo 14.35:

Kaupungilla näkyy italialaisia merimiehiä. Paavo antaa seuraavia tietoja: sotilasliikennettä Porvoon ja Loviisan välillä ei ole. Harvoin kulkevat saksalaiset autot. Viime sunnuntaina hinattiin saksalaista autoa korjattavaksi Porvooseen päin. Suomalaiset sotilasautot tavallisesti kuljettavat siviilitavaraa. Pääliikenne - kuljetusautobussit - kuusi reittiä Loviisa - Porvoo - Helsinki ja yksi Viipuriin. K.

11.11.1942 klo 17.47:

Sanoma oli onnitelusanoma. Paavolle annettu ohje opettaa Teille shifferi. Tomittakaa sanoma 22 sarjaa. M.

11.11.1942 klo 17.55:

Viipymättä opetettava shifferi henkilöllemme, mitä epäileminen. Majuri.

12.11.1942 klo 14.16:

Karl meni Paavon luo ja käski ilmoittamaan kuulumastaan, että italialaiset merimiehet poistuivat maasta. E.

14.11.1942 klo 14.50:

Teidän tietonne omaavat jonkunverran, - toistan - jonkunverran arvoa koska eivät ole konkreettisia. Esimerkiksi tiedoituksessa italialaisista merimiehistä ei ole mitään tietoa miesten lukumäärästä, mistä ja millaisesta joukkoyksiköstä, minne poistuivat. Mitä teidän tiedustelupisteenne satamassa. Asettakaa hänen eteensä konkreettinen tehtävä. Mitä teillä on tiedossa väestön työkirjoista. Minkälaisessa toimenpiteissä olette itsenne legalisoimiseen. Ottakaa huomioon, että teidän siellä olonne ei korvaudu teidän tiedoillanne. Välttämätöntä enemmän konkreettista. Majuri.

15.11.1942 klo 15.56:

Ymmärrän, että ei ole tarpeeksi seikkaperäisyyttä, mutta mahdotonta: samoin vaikea saada. Pääasiassa riippuu siitä, että en ole vielä voinut laajentaa tiedusteluverkostoa, kulutan aikaa itseni ja radistin järjestämisessä ja johdattamisessa maahan, aluksi vahvistan omat olosuhteet. Legalisoimiseksi on mahdollisuus järjestäytyä rakennustöihin. Radistille vaikea järjestää. Osoitteellani sain työtodistuskäytökkeen. Nyt pitää se vahvistaa työpaikalla. Hankkia yksin täysarvoisia tietoja on mahdotonta vaikka kiristäytyy kaikilla voimillani. Tiedoitin, että kaikki aselajit täydentävät lukumääriään ja lähetys tapahtuu pieninä osastoina. Eivät kulje marssien, mikä tekee vaikeaksi ottaa ylös niiden lukumäärää. Henkilö eteläsatamassa tietää oman tehtävänsä, mutta hänestä ei riipu liikenne. Laivoja oli oikein vähän. K.

17.11.1942 klo 14.18:

Shifferin omaksuin. Kenen tulee käyttää, itseänikö varten vai annanko radistille. Paavo on vaikeassa olotilassa metsässä, kovin alakuloinen. Hänen olotilaansa en voi parantaa. K.

20.11.1942 klo 15.15:

Legalisoimiseksi järjestin itselleni sopivan työn. Ensimmäisenä päivänä joulukuuta ryhdyn työhön, taloa rakentamaan. olotilan johdosta käytän päivät Tampereen tiedusteluun. Matkustan huomenaamulla. Radistia käskin tarkkailemaan rautatietä Oulunkylässä minä asun. K.

23.11.1942 klo 14.59:

Tarkkailin rautatieliikennettä. Kaupunkiin kuljetetaan elintarpeita ja polttoainetta.. Sotilasjunia ei tullut eikä mennytkään. Sunnuntain pommituksessa Katajanokan päässä paloi puutalo. Toisista vaurioista ei kuulunut mitään. E.

23.11.1942 klo 15.12:

Uutta shifferiä tulee henkilökohtaisesti käyttää vain Teidän itsenne. Jos me ilmoitamme teille Teidän shifferillä niin te samoin olette velvolliset vastaamaan samalla shifferillä. Uudelle shifferille siirtykää viipymättä. Mr.

26.11.1942 klo 14.19:

Opettakaa Edvardia käyttämään omaa gammaanne, mutta Paavon shifferillä työskennelkää. Te. Mr.

26.11.1942 klo 14.22:

Työskennelkää Karlen gammalla. Hän opettaa sen Teille. Mr.

27.11.1942 klo 15.27:

Tilanne Tampereen kaupungissa on rauhallisempi kuin toisissa paikoissa. Saksalaisia sotilaita ja upseereja kaupungissa kohtaa harvoin, vakinaisesti eivät asusta, käyvät vain ohimennen. Kumminkin saksalaiset kansan keskuudessa harjoittavat propagandaa saadakseen luottamusta. Kaupungissa on ilmoituksia vuoristojääkärikykistörykmentin 45 henk. käsittävän soittokunnan esityksistä 26 ja 27 p:nä. Suomalaisia sotilaita ja upseereja kohtaa ainoastaan sellaisia jotka ovat noin 10 päivän lomalla. Rautatiejunat kulkevat melkein joka päivä etelään ja pohjoiseen, sotilaskuljetukset kulkevat ilman aikataulukkoa, suurimmaksi osaksi menevät tavaravaunuissa, joissa on lyijyke. Loput tiedoista lähetän huomenna. K.

28.11.1942 klo 15.19:

Tampereen teollisuus: "Tampella" valmistaa tykinammuksia, samoin myös suoritetaan muita sotaasehankintoja. Valtion lentokonetehdas valmistaa eri tyyppisiä lentokoneita, joita usein kokeillaan kaupungin yllä. Tehdas "Kone-Terä" tuottaa miinanheitäjien ammuksia. On veturinrakennustehdas "Lokomo". Valtion tehtaitten työläisten moraalit on suurimmaksi osaksi suojelus kuntaluontoinen. Tämä johtuu siitä, että äskettäin korotettiin palkkoja. Sorvari saa keskimäärin 20-21 markkaa tunnissa. Asevelvollisia on kaupungissa paljon, he ovat vapaat armeijasta erikoisesti sotateollisuutta varten. Osittain nämä henkilöt omaavat työrintamakuunniamerkin. Autobussit eivät voi tyydyttää laitakaupungilla asuvia työläisiä. Elintarvikkeiden saanti on parempaa kuin viime vuonna, erikoisesti vihanneksien. Pidetyt talkoot eivät voineet poistaa halkojen puutetta. K.

1.12.1942 klo 15.08:

Paavon toin kaupunkiin, sopimuksella järjestin hänet asumaan piste N:o 2 värvätyn henkilön luo. Paavo metsässä pitää mahdoton, palellutti kätensä ja jalkansa, on sairaana. Tien tarkkailusta ilmoittaa: sotilaskuljetuksia ei ollut lukuun ottamatta autobusseja ja halkojen ajoa. K.

1.12.1942 klo 15.25:

Kiireellisesti toistakaa sanoma 252-sarjaa-sanasta "korotettiin palkkaa" loppuun saakka. Työkennelkää tarkkaavaisemmin, tarkistakaa itseänne. Sanomat laatikaa 130 sarjaa käsittäviksi korkeintaan. Mr.

2.12.1942 klo 15.39:

Lähetetyt tiedot olivat, mitä muistan sorvarien palkasta 20 markkaa tunnilta. Työläiset ovat vapaat armeijasta täydellisesti sotateollisuutta varten. K.

2.12.1942 klo 16.30:

Tuttava meriupseeri, jonka kanssa kesällä hyvin tutustuin, saapui matkaltaan. Hän kertoi, että oli Tallinnassa vastaanottamassa ja lastaamassa Neuvostoliiton sotasaalista Suomea varten. Nyt hän jää kaupunkiin siirron johdosta esikuntaan työhön. Meitä varten olisi hyödyllinen henkilö. Merellä kauppalaivoja ei huomannut.

4.12.1942 klo 15.10:

Tilanteen läpäisin onnellisesti. Työmaalta sain työtodistuksen joka on vahvistettu työvoimalautakunnassa. Ensimmäisestä päivästä olin rakennustyömaalla maalarina. Työpuku myönnettiin. Jatkaa työtä rakennustyömaalla on vaarallista. Entä jos alkavat tarkastaa sotilaspasseja, mutta minulla onkin Christon-Vulcanista-Turku. Mitä vastedes tehdä. K.

5.12.1942 klo 16.02:

Meriupseerilta sain häneen puheensa mukaan seuraavia tietoja. Tallinnasta lastattiin sotasaalista Suomea varten, erilaisia viestitysvälineitä, sota-radiotelefooneja, ja 4 viimeistä tavaravaunua. Aikaisemmin oli lähetetty 2 höyrylastia tavaraa. Sain tietäähäneltä, että torpeedoveneet, jotka upottivat tykkiveneen "Kr. Shnamaja", eivät omaa vakinaista tukikohtaa. Hänen kertomansa mukaan hän palvelee sotamerivoimain esikunnassa intendenttiosastolla. Sunnuntaina matkustan hänen kanssaan huvilalle Porkkalan niemeen. K.

8.12.1942 klo 16.00:

Vierailin meriupseerin luona Porkkalassa, joka juhli maan 25-vuotis riippumattomuuden juhlaa. Vieraita oli ainoastaan 2 paria. Hänen huvilansa on rakennettu pienelle Rövös-saarelle. Hänen vakuutuksensa mukaan

lähellä olevat saaret eivät ole linnoitettuja., ainoastaan kauempana on linnoitettu saari Mäkiluoto jonne on asetettu 12-tuumainen raskas tykistö Saarelta on oikein hyvä tarkkailla meren ulappaa. Minun aikani kulki kaksi kauppalaivaa ja yksi joka vakinaisesti kulkee Helsingin ja Porkkalan välillä. K.

8.12.1942 klo 14.56:

Lengunda ja Grislandin saarten vesialue ei ole miinoitettu, vapaa vyöhyke, koskapa sai kalastaa. Upseeri kertoi, että hän on ylikuormitettu työllä, koskapa sotamerivoimien esikunta suunnittelee uutta talvitoimintaa. Suunnitelma on laaja, itse henkilökohtaisesti työskentelee intendentti osastolla valmistuen kaikille yksiköille talvivarusteita. K.

11.1.21942 klo 14.50:

Kävin pisteessä N:o 2. Paavo parantuu. Tuntee itsensä paremmaksi. Etsin hänelle kattoa, eivät salli asua vakinaisesti, ainoastaan väliaikaisesti. Piste Kone Sillasta tiedottaa: Kone ammattiosasto on otettu jälleen käyttöön perusteellisen korjauksen jälkeen, joka kaksi vuotta sitten tulipalossa paloi. K.

11.12.1942 klo 15.16:

Karl... sinun sanomasi eivät ... sinua mitä on saarilla se ei ole salaisuus. Sinun asemasi velvoittaa sinua vakavasti työskentelemään, mutta ei viettämään aikaa löpöttelyyn. Kummallista. Maalari viettää neljännessä vuosijuhlaa fasistien.... Isänmaan hyväksi minun upseeria odotan odotan Tiliä työstä

13./14.12.1942 klo 14.15:

Puolet sanomasta on epäselvää ja se minkä ymmärsinkin sapettaa minua. Ehdottomasti asemiani velvoittaa minua hankkimaan tietoja meidän isänmaamme voiton puolesta ja sen minä teenkin, koettaen parastani, asettaen joka askeleellani henkeni vaaralle alttiiksi. Mutta minä en ajatellut, että ne tiedot arvioidaan löpötelyksi. Juuri se minua katkeroittaa. Teidän tulee ymmärtää, että nyt on paljon vaikeampi työskennellä kuin aikaisempien matkojeni aikana, erikoisesti legalisoiminen. Jos työni ei miellytä, niin käsketään lopettaa. K.

14.12.1942 klo 14.38:

Työssä saadut tiedot korvaavat riskeerauksen ja te tulette tyydyttyksi, tietäen ettette riskeeraa turhaan. Toivomme onnea. Työtänne pidämme arvossa, luotamme, että esitätte itsenne kunnioitettuna isänmaan poikana. Odotamme ainehistoa. Mr.

14.12.1942 klo 14.44:

Odotan selvitystä viimeiselle sanomalle ja tietojen laadun paranemista. Toivotan onnea. Mr.

16.12.1942 klo 14.20:

Materiaalia minulle on kerääntynyt paljon, mutta en tiedä miten sen teille toimittaisin. Kaksi filmirullaa on kuvattu arvokkailla aiheilla. K.

18.12.1942 klo 15.12:

Piste N:o 1 ilmoittaa, että kuukauden alusta sataman kautta on lähtenyt 3 höyrylaivalla puutavaroita ja polttoaineen puutteessa tuodaan satamaan perunoita purjelaivoilla. Meriupseeri kertoi, että merisotilasesikunta varastoi 10.000 paria suksia. Hänen huvilansa tulee talveksi asumattomaksi, minä aion majoittaa sinne Paavon. Samoin päätin kätkeä kaiken hankkimani aineiston saarelle, koska sitä on luonani vaarallista pitää. Työtovereiltani hankin ylimääräisen työtodistuksen. K.

21.12.1942 klo 14.46:

Tarkkailu satamissa tulee monimutkaisemmaksi, alkavat ympäröidä satamia rautalangoilla, päästävät ainoastaan erikoisilla lupatodistuksilla. Katajanokan satama on jo suljettu esteillä. Saksalaisia merimiehiä ei ole, harvoin kohtaan työjoukkojenkaan sotilaita. Ylimääräiset junat tuovat kaupunkiin sotilaita lomalle ja vievät siviiliväkeä elintarpeiden hakuun. Moraalin kohottamiseksi väestölle jakavat ylimääräisesti tupakkaa, rasvaa ja makeisia 100 gr. Eilen siirsin Paavon saarelle ja samoin naamioiden tiedustelumateriaalin. Haluaisin vähentää huoliani ja päästä irti Paavosta. K.

21.12.1942 klo 15.03:

Ryhtykää toimenpiteisiin saadaksenne selvän millaisille joukko-osastoille sukset ovat tarkoitetut ja mikä on operaatio, jota meriesikunta suunnittelee. Mitä kertoo meriupseeri Saksan matkastaan. Mr.

23.12.1942 klo 14.53:

Antakaa Paavolle itsenäinen työ. Auttakaa ainoastaan todistusten suhteen turvatuksi. Yhteyden hänestä teihin on lopullisesti katkettava, missä te olette, kuka olette, hän olkoon mitään tietämättä. Odotan vastausta asetetuilla kysymyksille. Kirjoittakaa vähemmän pikkuseikoista. Minkälaiset valkosuomalaiset joukot ovat sijoitettu Helsinkiin. Odotan vastausta 1.1. mennessä. Mr.

23./24./25.12.1942 klo 14.59:

Matkastaan Saksaan meriupseeri kertoi että oli Tallinnassa vastaanottamassa sotasaalista. Kertoi Eestin oloista, seikkaperäinen materiaali on minulla kirjoitettu salapapereissa. Tallinnassa on paljon saksalaisia joukko-osastoja, merijoukkoja on vähän. Kaupungin vartiointia suorittaa paikallinen eestiläinen poliisi. Eestiläisiä upseereita näkyy vähän, samoin myös erittäin vähän eestiläisiä mieshenkilöitä. Eestin kansa vihaa saksalaisia valloittajia. Elintarvikehuolto on parempi kuin Suomessa, mutta vaatteita ja jalkineita ei ole ollenkaan. Viimeisiin kysymyksiinne en tällä kertaa voi vastata, kaikin keinoin koetan täyttää. K.

26.12.1942 klo 14.48:

Onnellisesti pääsin tapaamaan meriupseeria hänen työhuoneessa. Pöydälle vilkaistessani huomasin kaksi piirrettyä karttaa itäisestä Suomenlahdesta. Kartoissa oli erivärisiä ja niiden vierellä lukumääriä joiden merkitystä en täydelleen voinut käsittää. Myöhemmin ryhdyn kaikkiin toimenpiteisiin saadakseni tietoja meriupseerilta. K.

26.12.1942 klo 15.00:

184 ryhmää käsittävässä sanomassanne on paljon virheitä. Toistakaa viimeiset 70 ryhmää. Laatikaa sanomat äärimmäisellä tarkkuudella ja tarkistuksella. Mr.

27.12.1942 klo 14.40:

Te ainoastaan kirjoitatte teillä olevista suurista mahdollisuuksista aineiston saamiseen, mutta ette toteuta niitä. Vastatkaa kysymyksiimme minkälaiset valkosuomalaiset ja saksalaisten joukko-osastot sijaitsevat Helsingissä. Hoitakaa filmirullaa hyvin. Myöhemmin annamme ohjeet mitä sen kanssa tehtävä. Mr.

30.12.1942 klo 14.59:

Vakinaisia valkosuomalaisia ja saksalaisia joukko-osastoja Helsinkiin ei ole keskitetty. On sijoitettu ainoastaan kaupunkia puolustavat ja vartioivat osastot. Kaupungin vartiopalveluksessa palvelee vaihtuva miehistö, joka on kokoonpantu kotirintamalle levolle tuoduista sotilaista ja haavoittuneista, yhteensä yhden pataljoonan verran. Ainoastaan on autopataljoona, joka työskentelee intendenttipalveluksessa. K.

30.12.1942 klo 15.20:

Paitsi tätä laitakaupungin ympärille on sijoitettu it.-joukkoja. Vielä on rannikkomerijalkaväkiosasto, joka palvelee saarten linnakkeissa. Samoin palvelee Helsingin suojeluskuntajärjestö. K.

1.1.1943 klo 15.05:

Onnittelen teitä ja päälylystää uudenvuoden johdosta. Toivotan menestystä työssä ja lopullista voittoa fascismista. Tänä vuonna tulen toimimaan rohkeammin ja paremmin koskapa omaan kokemusta työssä. K.

1.1.1943 klo 15.18:

Onnittelemme uudenvuoden johdosta, vuoden jolloin voitamme vihollisen. Toivotamme teille onnea elämässä, menestystä työssä. M.

4.1.1943 klo 14.27:

Kiitämme onnitteista. Toivotamme teille onnea ja hyvinvointia, menestystä päällystön antaman tehtävän suorittamisessa. Mr.

5.1.1943 klo 14.56:

Toisen kerran kävin meriupseerin työhuoneessa, jossa onnistuin kuvaamaan kaksi karttaa itäisestä Suomenlahdesta, josta aikaisemmin ilmoitin. Otsikot: sotilasjoukko-osastot ja niiden liikennetiet talvella 1943. Sain tietää, että 10.000 paria suksia olivat tarkoitettu erikoisjoukko-osastolle, ajattelen että kartoissa näkyvät niiden jakelu määrätyille joukko-osastoille. Filmirullat hoidan postilaatikossa saarella. K.

8.1.1943 klo 14.38:

Maassa on suuri polttoainepula, joka uhkaa liikennettä ja teollisuuslaitosten työskentelyä. Työvoimapuutteen poistamiseksi koko maassa tammikuusta alkaen alkoivat mobilisoida v.v. 1889-1928 miehiä, jotka eivät ole asepalveluksessa työvelvollisiksi metsätöihin. Ne, jotka eivät täytä työvelvollisuuttaan tuomitaan vankeuteen. K.

10.1.1943 klo 14.14:

Teidän viimeisestä sanomastanne ei 47 ryhmästä alkaen saa selvää. Tarkastakaa ja toistakaa. Majuri.

11.1.1943 klo 15.12:

Radistille annoin käskyn säilyttää sanomat siihen saakka kunnes te ne täydellisesti ymmärrätte. Kaikki 1889-1928 syntyneet miehet, jotka eivät ole asepalveluksessa pakkomobilisoidaan metsätöihin. Mobilisoinnin toimeenpanee suojeluskunta. Joka ei täytä velvollisuuttaan tuomitaan vankeuteen. Lehdet kirjoittavat nyt, että sama laki kohdistettaisiin naisillekin. K.

13.1.1943 klo 14.50:

Elintarviketilanne on maassa parempi kuin viime sotavuosina. Leipä- ja rasva-annoksia suurensivat. Liha-annokset entiset. Viikossa oli kolme perunatonta päivää, myynti nyt joka päivä luvallista. Kalaa sai vähän. Työläiset on kutsuttu täyttämään työvelvollisuuttaan. Myös heitä tullaan käyttämään kalanpyynnissä. K.

15.1.1943 klo 14.15:

Viimeinen sanoma ei avaudu 21 ryhmästä alkaen. Pitää työskennellä huolellisemmin, tarkistaa itseään, toistakaa. Mr.

17.1.1943 klo 14.12:

Sanomaa 117 ryhmää en saa auki. Pyydän uudelleen lähettämään. K.

17.1.1943 klo 14.34:

97 ryhmää käsittävässä sanomassa puhuttiin, että leipä- ja rasva-annokset suurensivat. Liha-annos sama. Viime viikolla oli kolme perunatonta päivää, nyt myynti sallittu joka päivä. Kalaa sai vähän. Työläiset on kutsuttu täyttämään työvelvollisuuttaan, tulevat käytetyksi myös kalastukseen. K.

18.1.1943 klo 14.29:

Karl. Teidän tietonne omaavat paljon yhteistä suomalaisten sanomalehtien kanssa. Vielä kerran tahdon muistuttaa teille asetetun tehtävän suorittamisen välttämättömyydestä. Minkä takia ette puhu mitään siitä mitä tapahtui satamassa joulukuun lopulla. Tehän omaatte siellä hyviä lähteitä. Viipymättä tiedoittakaa Helsingin kautta tapahtuneista sotilaallisista siirroista. Mitä, minne, kuinka suuressa määrin on siirretty. Majuri.

20.1.1943 klo 14.58:

17 p:nä tarkkailin asemalla. Huomasin yhden sotilasjunan yhteensä 20 tavaravaunua, joihin lastattiin kuorma-autoja. Sain selvän sotilailta, että autokomppania lähtee rintamalle. Tarkkaan mille rintamalle,

sotilaat eivät tietäneet. Samoin oli 2 16 tonnin tavaravaunua lastattu patruunalaatikoilla. Asemalta en löytänyt sopivaa henkilöä työhön. K.

21.1.1943 klo 15.27:

Pisteeltä vaadin täydellisen selonteon sataman toiminnasta. Hän todistelee että tämän talvikauden aikana ehdottomasti ei minkäänlaisia siirtoja ja joukko-osastojen saapumisia Helsingin satamien kautta ole tapahtunut paitsi joulukuuta, jolloin saapui kaksi kauppalaivaa, joissa oli 20 saksalaista lomalta palaavaa sotilasta. Hän todistelee että maan länsisatamien, Turun ja muiden kautta, juuri tapahtui saksalaisten sotilasosastojen siirrot. En ymmärrä mistä joulukuun lopulla satamassa tapahtuneesta on kysymys. K.

25.1.1943 klo 14.24:

Kaupungissa on vilkkaasti käynnissä työvelvollisten kutsunnat. Samoin alkoivat v. 1924 loppupuoliskolla syntyneiden armeijaan kutsun. Tämän johdosta kaikkialla tarkastavat todistuksia, joka vaikeuttaa toimintaa. Saksalaisia en juuri ollenkaan nähnyt kaupungissa. Sain tietää, että espanjalaisia sotavankeja on vapautettu ja Länsi-Suomen kautta lähetetty kotimaahansa. K.

27.1.1943 klo 14.49:

Karl odottamatta sairastui keuhkokattariin. En uskaltanut kääntyä lääkärin puoleen. Apteekista sain jonkinlaisia lääkkeitä. Luulen että kaikki menee ohi onnellisesti. Edvard.

29.1.1943 klo 14.25:

Oulunkylän aseman kautta 28.1. rautateitse kuudella avovaunulla autoja pohjoiseen, kahdeksalla vaunulla sotilaita etelään. Karl. tuntee itsensä paremmaksi. E.

29.1.1943 klo 14.34:

Ilmoittakaa tarkkaan Edvardille osoitteenne jossa asutte, missä Karl. Minkävuoksi ette anna minkäänlaisia tietoja vihollisesta. Majuri.

31.1.1943 klo 14.14:

Älkää olko levottomia, tauti pakotti vähäksi aikaa syrjäytymään työstä. Nyt on parempi, mutta vielä makaan vuoteessa. Kuume laskee, näinä päivinä ryhdyn työhön. K.

3.2.1943 klo 14.45:

Viime päivinä en huomannut sotilaskuljetuksia. Kuulin, että edessäolevissa presidentin vaaleissa Mannerheim aikoo asettua ehdokkaaksi presidentin virkaan. Suomalaiset ovat erittäin katkeroituneita ja tyytymättömiä Göringin lausunnosta, että talvisodan aikana venäläiset eivät tuoneet esille armeijansa esille armeijansa todellista voimaa. K.

6.2.1943 klo 14.39:

Kävin pisteessä N:o 1. Tammikuun ajalla satamaan saapui vain 2 kauppalaivaa lastina kivihiiltä, appelsiineja ja muita hedelmiä Saksalaisia ei ole saapunut. Kuukauden alussa satma jäätty, mutta viimeaikaiset lämpimät ilmat helpottavat. Sumu esti laivojen saapumisen. Terveystila parantunut vaikka olenkin vielä voimaton, mutta ryhdyin jo työhön.

9.2.1943 klo 14.50:

Ilmasuojelupäällikkö kenraaliluutnantti Sihvo antoi maan ilmapuolustukselle uudet ankarat ohjeet, jotka ja kaantuvat kolmeen osaan: ilmavalvontaan, aktiiviseen ja passiiviseen puolustukseen. Uusissa määräyksissä erikoisen konkreettisesti puhutaan taistelusta desantteja vastaan. Sodan aikana reserviin joutuneita nyt mobilisoidaan. Yhteys 12.2. K.

12.2.1943 klo 14.25:

Punaisen armeijan voitto teki oman vaikutuksensa myös täällä. Sain tietää, että sotatehtaalla tapahtui suuri teollisuussabotaashijuttu. Asian selville saamisen annoin pisteelle N:o 2. Samoin tapahtui Tampereella suuri

sabotaashi, joka vaikutti puhelin-lennätinlinjan ja rautatien toimintaan. Amko-Kone O.Y:ssä tapahtui suuri murtovarkaus diverssi tarkoituksella. K.

16.2.1943 klo 14.19:

Ilmoitan, että Pohjois-Suomessa toimivista saksalaisista lentovoimista on siirretty joitakin eskaadereja etelä-itä-rintamalle. Pisteet eivät pirujakaan anna, pelkäävät. Kävin molempien luona, annoin ohjeita, jotta rohkeammin toimisivat, keräisivät enemmän tietoja postilaatikoihin. K.

17.2.1943 klo 14.36:

Karl kuuli meriupseerilta, että 15 p:nä helmikuuta ilmavoimamme tekivät onnistuneen hyökkäyksen Tallinaan. Muunmuassa 29 rakennusta tuhoutui. Edvard.

20.2.1943 klo 15.45:

Olosuhteet eivät sallineet jatkaa työtä rakennuksella, paljastaisin itseni, sanouduin irti työstä. Agentuuritietoja: Tilanne vakavasti kärjistyy, toiminta tulee aina vaikeammaksi. Kuulin, että suunnittelevat täydellistä henkilötodistuksien vaihtoa henkilökortteihin, joihin tulee myöskin sormienjäljet ja valokuva. Kaikkien 15 vuotta täyttäneiden tulee omata uudet todistukset. K.

23.2.1943:

Piste N:o 2 antaa tietoja: Kaupungin rautatien konepajan kokoonpano-osasto, joka syksyllä pommituksessa kärsi, on nyt saatu kuntoon. Korjataan suomalaisia ja sotasaalisvetureita, joita konepajan luona on ollut kymmeniä kappaleita, joista osa on tuotu Virossa. Useiden sabotaashi- ja muiden junaonnettomuuksien takia rautateillä konepaja työskentelee kahdessa jopa kolmessakin vuorossa. Ei ole raaka-ainetta-rautalevyä ja puolijalometalleja. Työläisiä on yhteensä 700, yksinomaan vanhoja, ammattitaitoisia miehiä, vapautettu sota- ja työpalveluksesta. Valimo-osastolla työskentelevät myös naiset. Palkat ovat aina 24 markkaan saakka tunnilta. K.

23.2.1943 klo 16.25:

Onnittelemme teitä ja päällystää Punaisen armeijan 25-vuotisjuhlan johdosta. Toivon jatkuvaa menestystä vihollisen tuhoamisessa. K. E.

26.2.1943 klo 14.37:

Sotilaallisia kuljetuksia en havainnut. Moraalin nostamiseksi tekevät propagandaa Saksasta tulevasta viljasta ja Tanskasta tulevasta voista. Samanaikaisesti maanviljelijöiltä, jotka eivät ole täyttäneet normien mukaista viljojen luovutusta, pakollisesti ottavat lehmiä ja kanoja. Salakaupasta ankarasti rankaisevat. Ilmahyökkäykset kaupunkiin laskevat moraalialia. K.

2.3.1943 klo 14.30:

Karlille. Otaksuttava todistuksien vaihto ei vielä puhu sitä, että on lopetettava teidän näin hyvin aloittama työnne. Ilmoittakaa minkälainen apu teille on välttämätön. Majuri.

2.3.1943 klo 15.40:

Viimeaikoina tarkkailin yksinomaan saksalaisia. Merimiehiä ja työjoukkojen sotilaita ei tällä kertaa kaupungissa ole ollenkaan. Harvoin kohtaa jalkaväen, ilmavoimien ja S.S.-sotilaita. Saksalaisia yksiköitä ei täällä ole keskitetty. Tarkoin sain tietää saksalaisen kenttäpostikonnttorin osoitteen: Aurorankatu 9. Posti kuljetaan pääpostiasemalle ja takaisin vartioidulla autolla. K.

5.3.1943 klo 14.54:

Sydämellisesti kiitän huomiosta, jonka kohdistitte minun työlleni - kohdistamme kaikki voimamme annetun tehtävän täyttämiseen - tällä kertaa erikoista apua en tarvitse - omaan varoja toistaiseksi - Karl -

15.3.1943 klo 15.42:

Tarkkaan sain tietää, että helpoittakseen vaikeaa taloudellista tilannetta Päämaja on antanut määräyksen teollisuudelle ja kaupalle erittäin tärkeiden henkilöiden vapauttamisesta sotapalveluksesta - vaatimuksena

on, että laitos antaa vapautettujen tilalle uusia miehiä. Syntynyt sisäpoliittinen kriisi päättyi vasemmiston tappioon ja oikeistohallituksen muodostumiseen, joka ei tyydytä työläisiä - K -

8.3.1943 klo 11.40:

Maan mobilisatiosuunnitelman selvityskysymyksessä vaikeuksia - sain tietää tarkoin, että näinä päivinä mobilisoidaan v. 1925 alkuvuoden syntyneet - toisaalta taas ilmoitetaan, että kaikki 34-35 vuotiaat aliupseerit ja miehistö rintamajoukoista kotiutetaan - Karl -

11.3.1943 klo 15.10:

Piste N:o 1 ilmoittaa: - helmikuun kuluessa saapui kaikkiaan 17 pienempää kauppalaivaa, pääasiassa Saksasta. Länsisatamassa, Jätkäsaari, purettuun pääasiassa kivihiiltä - Eteläsatamassa viljaa, ruokatarvikkeita, koneita ja koneenosia ja teollisuusraaka-aineita, paljon romua ja paperia - mitään sotilaskuljetuksia ja joukkojen siirtoja ei sataman kautta ollut - oikeistopuolella on herättänyt tyytymättömyyttä se, että vasemmiston mielipide sodasta ja rauhasta on erehdyksessä saatettu julkisuuteen - kireät välit suomalaisten ja ruotsalaisten välillä ja ruotsalaisten taktikointi hallituskysymyksessä johtivat siihen, että 3 p:nä Svenska Pressen takavarikoitiin - K -

11.3.1943 klo 15.37:

- Karl. 1. Teidän tietonne ovat yleisiä antakaa enemmän sotilaallisista kuljetuksista rautatiellä ja satamassa - samaan aikaan seurakkaa varuskuntaa ja uusien rykmenttien liikekannallepanoa 2. äiti lähetti teille kirjeen ja onnentoivotuksia elämään, vastasin kirjeellä - etsin Aaltoa, ilmoittakaa hänen nimensä ja isännimen - Lipskij -

11.3.1943 klo 15.56:

Kiireellisesti tarkistakaa miten jäänmurtaja (Otso ?) avustaa, minkälaiset laivat suorittavat lastausta Eteläsatamassa ja lastin laatu - 2. seurakkaa uusien rykmenttien muodostamisesta ja mihin suuntaan niitä siirretään - minkävuoksi ette anna tietoja Kone ja Sillan tehtaasta - Lipskij -

14.3.1943 klo 15.00:

Uusia todistuksia ei vielä ole otettu käytäntöön, on annettu hallituksen käsiteltäväksi - toimintaa varten on vielä vanhat todistukset voimassa - kaupungissa alkoi näkyä saksalaisia Todt - sotilaita - eniten kohtaa Aleksanterinkadulla talo 16/18, jossa on pieni sotilasklubi saksalaisilla - jäänmurtajaa satamassa en nähnyt - annoin pisteille ohjeet selville saamiseksi - kaupungin länsipuolella on vahvistettu sulkutulta - K -

14.3.1943 klo 14.33:

Minua kovin innostuttaa kohtaus minun kunniakkaan opettajan kanssa - lähetän Teille hehkuvan, sydämellisen taistelutervehdyksen - kiitän äidiltä saamista tervehdyksistä - lähetän hänelle myös sydämelliset terveiset, poika terveenä, voi hyvin, älköön olko levoton - käsketään huolellisemmin laatimaan sanomat, on vaikea avata, paljon virheitä - Aalto Ernest Jalmarovitsh - K -

18.3.1943 klo 15.14:

Kaupungissa ovat 1924 synt. täydellisesti mobilisoitu - yksiköitä ei koottu kaupungissa - suojeluskuntapirit mobilisoivat yksityisiltä autoja ja palauttivat loppuunkäytettyjä, erikoisesti etsivät renkaita - tarkkailu rautatietavara-asemalla selvensi, että sotilas- ja materiaalikuljetuksia ei ollut - ainoastaan sotilasautot tuovat ruokatarpeita. - K -

18.3.1943 klo 15.14:

Karille - tiedoittakaa tarkemmin miten paljon saapui joukkoja, numero, milloin ja minne - Eugen, miten on residenturin kanssa - voivatko Teitä vaihtaa työssä - pisteiltä vaatikka konkreettisia tietoja ja vertaikka niitä - äidille annamme apua - Lipskij -

20.3.1943 klo 15.11:

Tedt-sotilaat saapuivat kaupunkiin rautateitse 10-12 maalisk. - heitä on kaupungissa pienempi osasto - ilmoitan, että erikoiskomitea on hylännyt hallituksen ehdotuksen uusien todistuksien käyttöön ottamisesta - vanhat todistukset jäävät voimaan, mutta tarkastus tulee tiukempi - piste N:o 1 ilmoittaa: talven aikana ei

satamissa ja väylillä ollut suurempia jäänmurtajia, paitsi entistä venäläistä hinaajaa nimeltä Hercules, joka aukaisi väylää Porkkalaan saakka - tämän kuukauden aikana saapui satamaan pieniä aluksia taloustavara-
alasteissa - joukkojen siirtoja ei ollut - täysiarvoista residenturia en onnistunut järjestää - tiedotuspisteeni
eivät tällä kertaa anna tilaisuutta vaihtoon - K -

24.3.1943 klo 15.05:

Pisteeltä N:o 2 - sabotaashijuttu, josta ilmoitin tapahtui täällä Stenbergin tehtaalla - siellä valmistettiin kel-
vottomia ammuksia, jotka käytettäessä räjähtelivät tykinputkessa, aiheuttaen tykkivaurioita ja sekoitettiin
niitä taisteluammukseen joukkoon - teknillinen johtaja ja jotakin päällystää vangittiin - tutkimukset jatkuvat [3-
4 epäselvää sanaa] korjaa vetureita, joita on yli sadan ja seisovat varqkiskoilla eri rautatieasemilla - kone-
pajassa on ainoastaan korjattavaksi määrätty veturi - työläisiä on nyt lähemmä 1000 henkeä - korjattu
sotasaalisvetureita käytetään tavarajunaliikenteessä, mutta pienikokoiset virolaiset veturit jarruttavat rauta-
tieliikennettä - K -

27.3.1943 klo 15.39:

Viimeisten lentohyökkäysten takia liikkuminen ilmahälytyksen aikana on vieläkin ankarammin kielletty, niin-
ikään sotilashenkilötkin, joilla ei ole erikoislupaa vangitaan ja ankarasti rangaistaan - samoin on ilmatorjun-
tatulta huomattavasti vahvistettu - kutsuntalaisten lähettämistä on mahdoton seurata, koska jokainen heistä
saa henkilökohtaisen määräyksen ja litteran koulutuspaikkaan tai joukon kokoamispaikkaan ilmoittautumi-
sesta, ja täällä heitä ruvetaan kouluttamaan tai lähettämään rintamalle - kaupungissa kutsuntalaisten ko-
koontumispaikkoja en havainnut - jatkan tarkkailua tästä - saksalaisia kaupungissa näkyy vähän - kuulin,
että heitä on pääasiassa pohjoisessa - K -

31.3.1943 klo 15.30:

Meriupseerilta sain tietää: - suunnitelmat, jotka olivat laadittu talvikamppailua varten leudon talven johdosta
katkerasti epäonnistuivat - Neuvostolentovoimien Tallinnaan tekemän hyökkäyksen tulokset: yli 400 kuol-
lutta ja suuria vaurioita - täällä kaupungin ilmahyökkäyksen puolustuksen suojaamiseksi ilmaantui joitakin
lentueita hävittäjiä ME - 109 - elintarviketilanne on parempi kuin viime keväänä - huhtikuun 1 päivästä tullaan
antamaan uudet elintarvikekortit - eduskunnan käsitellessä uusien henkilöllisyystodistuksien voimaantuloa
syntyy vastakohtia - oikeisto vaatii käyttöön ottoa, mutta vasemmisto vastustaa - K -

3./4.4.1943 klo 14.35:

Maassa alkaa totaalinen mobilisaatio niin kuin Saksassa - 12 huhtik. alkavat 1889-1923 synt. molempien
sukupuolien mobilisoinnin työvoimain lisäämiseksi sotateoll. ja maataloudelle - henkilökuntaa tullaan vähen-
tämään teollisuuslaitoksissa ja kaupanalalla - pienet liikkeet suljetaan - kaupungin asukkaiden 16-60 v.
rangaistuksen uhalla tulee ottaa osaa väestönsuojelutehtäviin - K -

6.4.1943 klo 15.06:

Piste N:o 1 ilmoittaa: Maaliskuussa sataman työ vilkastui. Yhteensä 26 kauppalaivaa, joukossa joitakin kes-
kikokoisia. Lastina ruokatarpeita ja kappaletavaraa samoin myös hiiltä. Kahdessa laivassa oli isoissa laati-
koissa tuntematonta raskasta tavaraa. Joukkojen siirtoja ei ollut. Tällä kertaa on satamassa 6 kauppalaivaa.
Lahti on jäistä vapaa Helsingin edustalla. Kaupungin pimennys alkaa klo 20 - 5. - K -

10.4.1943 klo 14.43:

Tietoja Kone ja Sillasta. Tuottaa tällä haavaa pääasiassa siviilitavaraa, mutta samalla suorittaa raskaiden
aseiden korjauksia. Sodan aikana perustettu prässäysosasto, joka valmistaa 6 tuumaisia kranaatteja, mutta
täällä niitä ei ladata. Siltaosastolla suuria tilauksia ei ole. Valimo-osasto suorittaa kaikki tehtaan valimotyöt.
Kattilaosasto valmistaa ja korjaa höyrykattiloita samoin levyasteita. Jatkoa seuraa - K -

10.4.1943 klo 16.55:

Separatooriosasto - separaattoreja tyyppiä Lacta ja Milca. Lukko-osasto valmistaa Abloy lukkoja, jotka sa-
moin kuin separaattoritkin lähetetään Itä-Karjalaan. Laivastotalakalla tällä kertaa korjataan pieniä aluksia.
Tehtas työskentelee yhdessä vuorossa. Työläisiä on yli 1800. Palkka on tyydyttävä. Viimeisimmäksi olivat
korjattavina Somaröarna. Västraskärgorden ja Sibbo alukset, 3 päivää sitten laskettiin höyrylaiva Syomi.
Nyt on telakalla armeijaa varten iso harmaan värinen moottorivene. - K -

13.4.1943 klo 14.49:

Lopullisesti on päädetty, että todistuksien vaihtoa ei tule. Sain tietää että Humaliston katu 3 ja 5 korjataan sotasaalisautoja, kaupungin korjaamoissa on korjattu yli 2 tuh. sotasaalisautoa. Uusia elintarvikekortteja on vaikea saada, vaativat niistä aina 8 tuh. markkaan. Varat loppumassa, omaan rahavaikeuksia. - K -

15.4.1943 klo 14.26:

Asemalla seurasin kutsuntalaisia. Heitä lähetetään yksittäin matkustaja junissa. Keskustellessa muutamien kanssa sain tietää, että he ovat syntyneet v. 1925 alkupuoliskolla ja matkustavat Kuurilan asemalle. - K -

15.4.1943 klo 14.43:

Karelle. 1. Vaatikkaa pisteeltänne N:o 1 vakavaa työtä, eikä löpöttelyä. Millaisen lastin ja valmis-
teiden kanssa saapuivat höyrylaivat hänen täytyy tietää. 2. Kiireellisesti ilmoittakaa Helsingin varuskunnan lukumäärä ja joukkojen numerointi. P.s. (allekirjoitus epäselvä)

19.4.1943 klo 15.20:

Kaupungin varuskunta on kokoonpantu: 1. Pääasiassa vartiopataljoonasta, joka yhdessä poliisien kanssa vartioi kaupunkia, kokoonpanoltaan - B2 rintamamiehiä, lukumäärältään - vahvistetun pataljoonan kokoinen. 2. Intendentti osastoja on useampia. Helsingin sk-piiriin auto-osasto käsittää aina 150 autoa. 3. It - ja valonheitinosastoja vahvistetaan ja ne sijaitsevat laitakaupungin osissa. 4. Meriväkeä on vähän. Linnakkeilla on rannikopuolustusjoukkoja. Saksalaisia näen harvoin. Hävittäjien ME lukumäärän arvelen yhdeksi eskaaderiksi. Numeroinnista otan selvää. 5. Suuren merkityksen varuskunnassa omaa suojeluskunta, johon kuuluvat armeijasta vapautetut miehet, lukumäärä nousee aina 10 tuh. jäsenen. - K -

21.4.1943 klo 15.21:

Viime yönä kaupungissa olivat suuret valonheitinosastojen käytännölliset manoveerit johon ottivat osaa lentokoneet. Huomasin 16 valonheitinsädettä, Rautateitse lännestä päin tuotiin 30 uutta saksalaista 2-tonnin kuorma-autoa ilman kuormalaitteita. - K -

21.4.1943 klo 15.37:

Karelle. N:o 6. Tulevaisuudessa värväätkää ainoastaan niitä lähteitä, jotka omaavat hyvät agentuurimahdollisuudet. Ilmoittakaa mitä kuuluu uusien todistuksien käyttöön otosta. Majuri.

22.4.1943 klo 14.33:

Karelta. Vanhat todistukset ovat voimassa, ehdotusta uusien käytäntöön ottamisesta ei hyväksytty. Terveisiä. - Edvard. -

24.4.1943 klo 14.57:

Kuulin, että kaksiviikkoa sitten Turun sataman kautta saapui vahvoja saksalaisia jääkärijoukkoja, lähetettiin pohjoiseen vanhojen joukkojen vaihtamiseksi. Minkäänlaisia saksalaisten joukkojen siirtoja Helsingin sataman ja rautatienkautta en huomannut. Vuotuinen toiminta uuvutti voimani, vielä enemmän nyt, kun aineelliset varat menevät loppuun; olen levoton. Tarvitsen lepoa. - Karl -

28.4.1943 klo 14.58:

Yhdysvaltain lähetystön siirtyminen Helsingistä Ruotsiin herätti suurta levottomuutta, pelkäävät sodan julistusta. Asemalla sotilaallisia kuljetuksia ei ollut. Kaupungissa kohtaa vähän saksalaisia. - K -

28.4.1943 klo 15.24:

Karelle N:o 7. 1. Minkälaisiin alaosastoihin ovat kaupungin suojeluskuntalaiset ryhmitetty, niiden kokoonpano ja aseistus. Ilmatorjunta - ja valonheitin yksikköjen lukumäärä, sijoitus ja vahvistamistavat. 3. Minkälaisilla tekijöillä määrätään rintamiesten B-2 luokittelu, toistan B-2. - Majuri -

29.4.1943 klo 14.26:

Toimia ja hankkia tietoja niin kuin pitäisi, en enää voi, kuten ilmoitin, varat ovat loppuun kulutettu. Tietojen antajia en voi palkita. Vaatetus kului. Kojetta varten tarvitaan paristoja ja varaosia. Jotta jatkaa työtä, on välttämätöntä täydellinen avustus. - Karl. -

2.5.1943 klo 14.54:

Karille N:o 8. Onnittelen teidän kollektiivianne suuren juhlan - 1 p. toukokuuta johdosta. Toivotan menestystä työssä. Majuri.

6.5.1943 klo 14.57:

Sain tietää, että kaupungin suojeluskuntalaiset kuuluvat jalkaväkeen, kenttätykistöön, it-joukkoihin, rannikotykistöön, panssaritorjuntaan, autojoukkoihin, panssarijoukkoihin, lääkintä- ja huolto-osastoihin ja poikaosastoihin. Esikunnissa työskentelevät palkatut. Koolla on vain se yksikkö, joka suorittaa palvelusta, muut ovat siviilissä. Aseet ja varusteet jokaisella kotonaan, upseeritkin omaavat kiväärin ja 200 panosta. 2 tunnissa voivat koota huomattavia voimia kokoontumispaikalle. - K -

8.5.1943 klo 14.49:

B-2 luokka määritellään: ei rintamakelpoinen, lievä invalideetti, sydän tai keuhkotauti, reumatismi. Siirron määrää lääkäri. Luokka B-2 palvelee kotirintaman palveluksessa, it-joukoissa j.n.e. Rintamilla ovat keittäjinä, suutareina j.n.e. Terveeksi tultuaan lääkäri siirtää rintamakelpoisten luokkaan. - K -

8.5.1943 klo 15.15:

Karille N:o 9. Toukokuun 20 ja 23 p. välisenä aikana pudotan teille kaiken työssä tarvittavan. Viipymättä valitkaa pudotuspaikka hyvine suuntimoineen, kauemmaksi asutuspaikoista. Koordinaatit ilmoitatte. Lopullisen päivämäärän ja ajn lennosta ilmoitan lisää. Toukokuun 15 p:stä alkaen siirtykää jokapäiväiseen yhteyteen. Majuri.

11.5.1943 klo 15.12:

Kaupungin länsipuolisilla kallioilla huomasi kahdessa paikoin raskaita it-pattereita. Saarille ja Suomenlinnaan on sijoitettu paljon it-tykkeitä. Talojen katoille on asetettu kevyitä it-tykkeitä ja raskaita konekiväärejä. Valonheitin keiloja laskin 16-17. Teidän määräyksenne ymmärsin täydellisesti - K -

13.5.1943 klo 14.16:

Pudotuspaikan valikoin, koord. 16-66. Matkustan tiedustelemaan maastoa. Yhteys 15 toukokuuta. - K -

13.5.1943 klo 14.21:

Karille N:o 10. Odotamme vastausta teille pudotettavan taakan paikan koordinaateista. - Majuri.

15. ja 16.5.1943 klo 15.25, 16.05:

Tiedustelin neliön koord. 16-66 Vihtijärven kylästä koilliseen. Matkalla eivät tarkasta todistuksia. Paikka on korkea. Kukkuloiden 119-122 välillä on keskellä neliötä on suo, joka hyvin sopii vastaanottopaikaksi. Läntinen tie ei ole ajettu. Merkit - kaksi nuotiota ja taskulamppu. Odotamme Teidän ohjeita. - Karl.

17.5.1943 klo 15.29:

Havaintsin, että Kaivopuistoon on sijoitettu useita raskaita it-pattereita, alue on eristetty. Samoin kaupungin lähiympäristössä on lisätty raskaiden it-patterien lukumäärää, m.m. Malmella. - K -

20.5.1943 klo 14.43:

Tarkkailin satamaa. Laivaliikenne melko vilkasta. Satamassa seisoo 8 kauppalaivaa, joista yksi isompilastinen. Lastia en voinut määrätä. Koska satama on eristetty, mutta joukkojen siirtoja ei ollut. Asemalla tavalista junaliikennettä. - Karl -

21.5.1943 klo 14.35:

Toukokuun 19 p:nä päättyi miesten työvelvollisuuskutsunta, mutta naisten jatkuu. 1 ja 2 luokka - työkykyiset, joita on vähän 3-luokka - erittäin kevyeseen työhön kelpolliset, niitä on runsaasti. 4-luokka hyljätty, joita on enemmistö, mutta vain 10 % tarkastetuista naisista kuuluu 4-luokkaan. - K -

22.5.1943 klo 14.37:

Karille N:o 11. Ottakaa vastaan lentokone toukokuun 23 ja 24 p:n välisenä yönä. Jos sinä yönä ette saa - odottakaa toukokuun 25 p:ään. Merkit kolme tulta - yksi vilkkuva, ruutu 16-66. - Majuri. -

23.5.1943 klo 14.10:

Kaikki selvää. Matkustin vastaanottoalueelle. - Karl. -

26.5.1943 klo 14.36:

Odotin ja riskeerasin turhaan. Ilmoittakaa milloin lennokone varmasti lentää, vaikka paikka onkin syrjäinen, niin nuotioiden poltto vaarallisinta työssäni. Osoittakaa nuotioiden polttoaika, jos toista ulospääsyä ei ole asemamme tiedätte. - Karl. -

26.5.1943 klo 14.51:

Voitko vastaanottaa taakan toukokuun 27 ja 28 päivän välisenä yönä

26.5.1943 klo 18.14:

Sanoman loppu ei avaudu. Huomenna olen valmis vastaanottamaan jos todella heitätte, antakaa huomenna tarkat ohjeet. - K -

27.5.1943 klo 18.26:

27 p:nä toukokuuta klo 24:stä klo 3.00 28 p:ään toukokuuta odottakaa taakkaa, sytyttäkää kaksi nuotiota ja merkki lamputilla. Majuri.

29.5.1943 klo 15.25:

Taakan sain onnellisesti. Kaikesta sydämestämme kiitämme päällystömme arvokkaasta avusta. Kiitos lentäjälle loistavasta heitosta. Sain kaiken tarvittavan työn jatkamiseksi. Järjestimme ruokatukikohdan. Terveisiä kaikille, lujasti puristamme kättä - Karl. -

30.5.1943 klo 09.59:

Karille N:o 12. Odottakaa taakkaa toukokuun 28 ja 29 päivien välisenä yönä. 2. Toistan sanoma N:o 11 lopun. Merkit 3 tulta (ajatusviiva) yksi vilkkuva, ruutu 16-66. Majuri.

1.6.1943 klo 14.24:

Kaupungissa ei näy muodostettavan sotilasosastoja, paitsi vartiovaruskuntaa. Saksalaisia on saman verran kuin aikaisemminkin. Sotilaskuljetuksia Helsingin kautta en huomannut. Kaupunki ei ole pimennetty. - K -

5.6.1943 klo 14.56:

Suomalaiset S.S. joukot itärintamalta siirrettiin Suomen rintamalle. Saapuivat Hankon 1 p. kesäkuuta ja nyt ovat kaikki lomalla. 4 p:nä kesäkuuta oli Maasotakoulun 26 kurssin kadettien päästö. Kaikki kadetit saivat kaaderiluokan luutnantin, jotkut kapteenin arvon. Länsisatamien kautta saapui 6 tuh. saksalaista naista vaihdoksi esikunnissa ja huoltoasioissa palveleville miehille. Samoin naiset työskentelevät radisteina, he kantavat lentovoimien kaltaista sotilaspukua. Miehet siirretään rintamalle. - K -

5.6.1943 klo 15.51:

Karille. Avun olette saaneet. Viipymättä ryhtykää täyttämään annettuja tehtäviä. Te olette velvollisia parantamaan tietojenne laatua. Lähettäkää ainoastaan konkreettisia tietoja. Kesäkuussa antakaa tyhjentävä vastaus seuraaviin kysymyksiin: 1. Suomen päällystön lähiaikeet. Ajattelleeko

puolustautua vai hyökätä ja missä. 2. Suomen armeijan reservit, missä ja lukumäärä. 3. Mannerheimin paluun jälkeen ulkomailta, jatkaako hän Suomen armeijan komentoa. - Vastauksesta näihin kysymyksiin tulee esille vuotuisen työnne arvo. N = M. Majuri.

5.6.1943 klo 16.18:

Karille. 6 p. kesäkuuta täytyy vuosi teidän oleskelustanne vihollisen selkäpuolella. Tällä ajalla Te omasitte suuret mahdollisuudet sitoa hyviä yhteyksiä värvätä arvokkaita tiedonantajia, mutta teidän puolelta ei mitään vakavaa tässä suhteessa ole tehty, huolimatta siitä, että me täydellisesti huolsimme Teidän työnne. Missä on Paavo, mitä hän tekee. Kuka oli vastaanottamassa taakkaa N:o 13. M - r.

7.6.1943 klo 14.43:

Avusta olemme kiitollisia, mutta jos 65 tuh. markasta laskee meidän vuotuinen ylläpitomme, niin jäljellejääneellä paljon ei värvätä, ja muun avun ja mahdollisuuksien suhteen ajatella Lindan tapausta. Teidän käsityksenne Paavosta vapauduin. Taakkaa otin vastaan Edvardin kanssa. Hänelle annan tunnustuksen hyvästä vuotuisesta yhteyden hoitamisesta ja avustuksesta. - K -

9.6.1943 klo 14.34:

Uusi koje on kunnossa. Täälläkertaan työskentelen vanhalla, johon vaihdoin ainoastaan putket. Kojeen ja paristot säilytämme kuivassa ja luotettavassa paikassa. Terveisiä Edvard.

12.6.1943 klo 14.24:

Mannerheim jatkaa Suomen armeijan komentoa Kertoman mukaan sairauden takia kävi Sveitsissä. Matkan aikana komensi kenraali Heinrichs, joka on hänen lähin apulaisensa. - K -

12.6.1943 klo 15.38:

Karille. Milloin tulevat suoritetuksi kesäkuuksi annetut tehtävät. Minkätakia ette työnne eduksi käytä meriupseeria. Minkälaisilla ajoneuvoilla matkustitte taakan kohtauspaikalle. Mitä on tiedossa työkirjojen vaihdosta. Ilmoittakaa tästä seikkaperäisesti. Jokaiseen tehtäväänne odotamme tarkkaa vastausta. N:o 15 Majuri.

16.6.1943 klo 14.43:

14 p. kesäkuuta oli Upseerikoulun 56 kurssin päästö. Koulu valmisti upseerikokelaita. Päätäjaisissä esiintyi Mannerheim. Saksalaisten siirtoja en huomannut. Asemalla seisoo sanitäärijuna. Työkirjat entiset, niissä ehdottomasti vaaditaan työlautakunnan leima. Käytössä olevat kirjat ovat voimassa 1:een päivään elokuuta. Taakan vastaanotto paikalle matkustimme pyörällä. - Karl. -

19.6.1943 klo 14.38:

Tällä kertaa satamassa 10 kauppalaivaa joista kaksi suurempaa. Tuotu lasti pääasiassa viljaa, mutta myös on saapunut armeijalle tarkoitettuja raskasta lastia, arvelen tykin osia. Lastaavat paperia ja puutavaraa. Yleensä liikenne satamassa vilkasta. Sataman vesistöllä on nähty saksalaisia moottoritorpedoveneitä. Sataman kautta saksalaisia joukkoja ei ole siirretty. Kadettikoulun päätti noin 500 upseeria. Yöllä ja tänään päivällä raskasrannikkotyökistö suorittaa ammuntaa. - K -

23.6.1943 klo 14.46:

Suomen armeija omaa taistelevan armeijan reservin ja mobilisatioreservin. Taistelevan armeijan reservi, upseerien puheitten mukaan, on jonkseenkin suuri. Niiden lukumäärää en voinut määrätä, koska ne ovat sijoitettu rintamavyöhykkeen metsiin. Mobilisatioreservin muodostavat kotiutetut ja erityistä armeijaan kutsuttamat. Lähteiden päätelmien mukaan niiden lukumäärä nousee 250-300 tuh. henkilöön, johon kuuluu myöskin suojeluskunta. Suomen armeijan tappiot lukevat vähäisiksi. - Karl -

28.6.1943 klo 14.58:

Kone ja Silta. Kattilaosastolla on suuri tilaus erikoiskattiloita nikkeliakivoksiin osasto työskentelee kahdessa vuorossa. Sorvausosasto yksinomaan 6:n tuuman kranaatin kuoria. Siltaosasto valmistaa suurta sarjaa silanosa. Strönerbergin tehtaalta: valmistaa kenttäradioita, valonheittäjiä ja pienikaliberisiä kranaatteja.

Työläisiä on yli 2,5 tuh. työpalkka aina 40 markkaan tunnilta. Hietalahden telakka valmistaa armeijalle puukaasuttimia, tilauksia paljon, ei ehdi täyttää. - K -

30.6.1943 klo 15.14:

Omien havaintojeni sekä keskusteluista upseerien ja muiden kanssa, tulin johtopäätökseen, että Suomen armeija ei missään tapauksessa ryhdy hyökkäykseen, vaan jatkaa puolustautumista. Hyökkäykseen kuuluvaa joukkojen ja materiaalin siirtoja täällä en ole havainnut. Sain tietää, että rintamajoukot, reservi tai työvelvolliset vahvistavat vanhoja ja rakentavat uusia puolustuslaitteita. Sotilaat ja siviiliväestö eivät usko hyökkäyksen mahdollisuuteenkaan, mutta yleinen mielipide - hinnalla millä hyvänsä ajattelevat pitää valloitetun. - Karl -

30.6.1943 klo 15.58:

Karille N:o 16. Mitä te käsitätte Suomen armeijan reservillä lukuarvoltaan 250-300 tuh. henkilöä. Minkälaiset asevelvollisten luokat kuuluvat tähän lukuun ja mistä te saitte tällaiset tiedot. Vastaus kiireellisesti. 2. Minne on lähetetty itärintamalta saapunut suomalainen S.S. pataljoona. 3. Miksi on riskeerattu taakan kohtauspaikalle radio mukana. Majuri.

4.7.1943 klo 16.41:

Tiedot minä hankin upseerien puheista erikoisesti meriupseerin ja jotka yhdistin omiin havaintoihini. Reservieihin luen: väliaikaisesti vapautetut rintamamiehet iältään 32 vuotta ja vanhemmat, v. 1926 kutsuntalaiset, teollisuutta ja kauppaa varten vapautetut henkilöt, suojeluskunnan vanhempi ikäluokka ja poikaosastot, jotka hyvin voidaan lukea reserviläisiksi, Lotta Svärdin huoltoa, ilmatorjuntaa ja viestitystä varten erikoiskoulutusta saaneet. Samoin kaikilla aloilla voivat miehiä vaihtaa naisilla. Radion kanssa ei riskiä ollut. - K -

6.7.1943 klo 15.39:

Kaupungissa usein huomaa sotilaita suom. S.S. pataljoonasta. He ovat saaneet pitemmän loman. Heidän kertomustensa mukaan heistä tullaan valmistamaan upseereja ja aliupseereja. Kaivopuistosta on it-patterit poistettu, mutta puhuvat, että saariin ja kaupungin ympäristöön on tuotu lisää raskaita it-yksiköitä. - K -

10.7.1943 klo 14.43:

Rannikkotyökistöllä yhdessä ilmavoimien kanssa on juuri suuret sotaharjoitukset, jotka jatkuvat. Satamassa on erittäin hiljaista. Porin ja Rauman satamien kautta on saapunut Saksasta 20 tuh. tonnia viljaa. Elokuussa suurentavat leipänormia. Sotilaallisessa mielessä kaupungissa on rauhallista. - K -

15.7.1943 klo 14.40:

Helsingin rauhallisen tilanteen vuoksi päätön matkustaa muutamiksi päiviksi tiedustelemaan Tampereelle. - Karl. -

21.7.1943 klo 17.48:

Matkallani Tampereelle havaitsin: Saks. joukkoja ei ole keskitetty, paitsi saks. kenttäpostia. On sijoitettu suomalaisia vartiopataljoona. Kaikenkokoisia it-tykkeitä kaupunkiin on sijoitettu paljon. Usein lentää ME tyypisiä hävittäjiä. Teollisuus täydellisesti työskentelee armeijan kysynnälle. Lokomo ja Tampella valmistavat tykinputkia, heittämiä ja kranaatin kuoria. Kone ja Terä valmistaa armeijalle polkupyöriä. Lentokonetehdas valmistaa ja korjaa lentokoneen mottoreja. Tekstiilitehtaat Klingendahl ja Finlausen valmistavat armeijalle kangasta. On suuri sotasairaala. Elintarvikkeita voi saada ilman korttia. Jatkoa seuraa. - K -

23.7.1943 klo 17.11:

Lokomossa yli 1000 työläistä, joista paljon naisia ja alaikäisiä. Urakkatyö, palkka nousee keskimäärin 5 tuh. markkaan kuukaudessa. Tampella 2 tuh. työläistä, olosuhteet samat. Yleensä palkat pienemmät kuin Helsingissä. Salakauppa on kaupungissa suuri. Tampereen kaupunki on suuri teollisuuskeskus, joka pelaa tärkeää osaa maan puolustuksessa. - K -

28.7.1943 klo 15.33:

Värtsälä - Hietalahden telakalla korjattavana 8 kauppalaivaa joista yksi Rügel suurempaa tonnistoaa. Satamaan ajettu kaksi saksalaista hinaajaa Pernau ja Kardon. Mussolinin fascistisenvallan romahduksen johdosta täällä kansa on levoton sodan kulusta ja maansa kohtalosta. - K -

28.7.1943 klo 15.51:

Tiedot Tampereelta ovat hyviä. Minkälaisia todistuksia käytitte matkalla. Kuinka Te ja Edvard asutte - laillisesti vaiko ei laillisesti. Järjestäkää yhteys meriupseeriin; ottakaa häneltä konkreettiset tiedot merivoimista, siirroista ja joukkojen sijoituksesta - Tämä on teidän päätehtävänne. Toivotan menestystä työssä. Terveiset Edvardille. N:o 17. Mr.

1.8.1943 klo 15.52:

Vaikka miten ihmettelette mutta täydellistä laillistuttamista en voinut saavuttaa, on mahdotonta asua vakinaisesti yhdessä paikassa. Kaikki on ollut väliaikaista asumista, useasti vaihdan asuinpaikkaa. Väliaikaisesti voi laillistua, ja asua talossa kuukauden, kaksi, ja vieläpä olla merkittynä talonkirjoihinkin, ja jotta ei palaisi, kiireesti vaihdan asuinpaikkaa. Suurta apua antaa tuttujen naisten hyväksi käyttäminen. Tampereelle matkustin linja-autolla, käytin henkilöllisyys todistusta ja sotilaspassia, matkustuslupaa ei tarvita. Sotilashenkilöt käyttävät matkustaessaan litteraa ja komennus- tai lomatodistusta. Meriupseerin kohtasin kuukausi sitten. Häneltä voi pumpata tietoja, mutta hänen hyväksikäyttöön minulla on vähän varoja. - K -

6./7.8.1943 klo 15.55:

Kaupungissa yhä useammin huomaa saksalaisia merimiehiä, lakissa kirjoitus "Reishmarine". 4-5 elokuuta saaristoon sijoitettu raskas rannikkotykistö suoritti suurta tulivalmennusta, ampuen päivässä yli 200 laukausta. Kaupungin yllä useasti lentelevät uudet, kaksimoottoriset saksalaiset vesitasot. 10 p:stä elokuuta alkaen pimennys. Meriupseeria en vielä tavannut. - K -

12.8.1943 klo 15.34:

Puheista kuulin, että Hyvinkään alueella rakennetaan uutta rautatietä. Kävin tiedustelemassa tämän alueen ja sain selväksi, että rakenteella oleva yksiraiteinen rautatie kulkee 2 km yhdensuuntaisesti Hyvinkäältä pohjoiseen menevän vanhan rautatien kanssa, sen itäpuolella, ja sen jälkeen kääntyy koilliseen. Lähes 4 km jo rakennettu. Samoin sain tietää, että se rakennetaan suunnitteilla olevalle rautateiden keskuskonepajalle saakka, joka siirretään Helsingistä (talvella kärsinyt pommituksesta). Mutta arvelemme, että uutta rataa taktillisista syistä, rakennetaan rautatie - Riihimäki - Lahti - välille saakka. - K -

18.8.1943 klo 15.25:

Maassa on käynnissä sellaisten miesten yleinen uusintatarkastus, jotka lääkärintarkastuksessa ovat vapautettu asepalveluksesta, sekä B-2 ja sitä alempaan luokkaan kuuluvien, heidän siirtämisekseen rintamamieliksi. Uusintatarkastus suoritetaan suojeluskuntapiireittäin. 1.9. alkaen ryhtyy partioimaan siviililmasuojelu, samoin kuin viime talvenakin. - K -

25.8.1943 klo 15.32:

Kaupungissa sotilaallisessa suhteessa on hiljaista, paitsi sotilas partiointia yhdessä poliisivoimien kanssa. Rautatieaseman vuorokautinen vartiosto käsittää 24 henkilöä. Vaihto joka päivä kello 18. Saksalaisia näkyy harvoin satamassa viikonvaihteessa seisojia 11 kauppalaivaa, yksi - Porto Alegre - suurempaa tonnistoaa. Tuonti ja vienti ruokatarpeet ja metsämateriaali. Enemmistö asevelvollisista B-2:sta on siirretty A 1 luokkaan. Kaupungin yllä usein partioi viitonen ME tyyppisiä hävittäjiä. Öisin suorittavat kokeita valonheittäjillä, yli 40 valokeilaa. Lokakuun 1 päivästä tulevat voimaan uusien elintarvikekorttien kaavakkeet. Paljon puhuvat Saksan ja SSSR:n välillisestä erikoisrauhasta. - K -

30.8.- 4.9.1943 klo 16.13 (4.9.):

Tapasin meriupseerin. Suuressa salaisuudessa elokuun 30 ja 31 päivinä toimeenpannaan merellä lähellä kaupunkia maihinnousujoukkojen suuret torjumisharjoitukset. Meri-alue - kaupungista Harmajan majakalle saakka on kielletty laivaliikenteeltä. Harjoituksiin osallistuu paitsi merilaivastoa ja rannikkotykistöä ilmavoimat ja samoin myös varsinaiset maihinnousutorjuntajoukot. - K -

4.9.1943 klo 15.46:

Annan muutamia tietoja meriupseerista: Kapteeni Wirzenius Harry Henrik, synt. 1899. Aktiivi. Palvelee laivastossa vuodesta 1926. Keväällä siirrettiin huoltotehtäviin laivastoyksikköön Turkuun, äskettäin siirretty Helsingin meritukikohtaan samanlaiseen tehtävään. Ilmi tuo tyytymättömyytensä hitaaseen ylenemiseen ja pienen palkkansa, omaa velkoja. Myötätunto U.S.A:han. Asuu Hagan esikaupungissa. - K -

3.9.1943 klo 16.42:

3.9. Armeijaan kutsumista varten syyskuun ajalla suoritetaan kaikkien v. 1902 syntyneiden ja sitä nuorempien jotka ovat olleet sairauden tai jonkun muun syyn takia vapautetut palveluksesta, uusintatarkastus. Samanaikaisesti tarkastetaan vuoden 1925 jälkipuoliskolla syntyneiden, tarkastuksen jälkeen tapahtuvaa mobilisointia varten. - K -

10.9.1943 klo 15.24:

Tilanne kaupungissa on rauhallinen. Joukkojen keskityksiä ei ole. Kohtaan ohikulkevia saksalaisia alppijääkärisolilaita ja upseereja. Samoin näen saksalaisia merimiehiä, mutta niitä on vähän. Satamassa seisoo 4,5 tuh. tonnin kauppalaiva "Nordenholm" ja pienempiä aluksia. Illalla luultavasti kohtaan meriupseerin. Italian antautumisen jälkeen täällä kansa on levoton. Edvartin kanssa olemme kovin innostuneita Punaisen Armeijan voitoista Isänmaallisen sodan rintamalla. - K -

14.9.1943 klo 15.30:

Meriesikunnassa ja meritukikohdassa Helsingissä aiheuttaa paljon huolta ja toimenpiteitä se, että viimeaikoina meidän sukellusveneemme ovat onnistuneet läpäisemään itäisen sulun Suursaaren luona aina läntiselle sululle saakka. Minun ei onnistunut saada häneltä tietoja läntisen sulun sijainnista eikä merijoukkojen sijoituksesta. - K -

19.9.1943 klo 15.20:

Parast´aikaa lähetetään rintamalle niitä, jotka kuuluivat B-2 luokkaan ja lääkärin tarkastuksessa nyt ovat määrätty rintamakelpoisiksi. Yhdeltä korpraalilta joka palvelee Kotkan it-joukoissa, kuulin että Kotkan it-joukkoja on vahvistettu kahdella it-rykmentillä, samoin niitä täydentää laivojen it-torjunta. Helsingin satamasta ei ole ilmoitettavaa. - Karl. -

19.9.1943 klo 15.35:

Karille. Te rikotte salakirjoitustyön säännöt muokaten kaksi sanomanumeroa samalla avainryhmällä. Tämä voi johtaa salakirjoitusjärjestelmän romahdukseen. Kukin sanoma muokatkaa uudella avainluvulla. N:o 18. Keskus.

24.9.1943 klo 15.24:

Eilen 17.30 lähti pohjoiseen sotilasjuna lastissa 15 uutta kuorma-autoa, kaksi sanitääri- ja kolme henkilöautoa, kaksi maakaapelirullaa, sekä pieniä rakennustarpeita Satamassa seisoo 7 pienempää kauppalaivaa, joista yksi "Ariel" 22-23 p:nä syyskuuta raskasrannikkotyöstö saarilla suoritti tuliammuntaa. - K -

24.9.1943 klo 15.35:

Karille. Ilmoittakaa Aallon nimi ja isännimi. Kenestä ovat kokoonpanoltaan pisteet 1 ja 2, niiden mahdollisuudet. Vast´edes meriupseeria nimittäkää Henrik. Tietääkö hän Teidän työstänne vai käytättekö Te häntä pimeästi hyväksenne. N:o 19. M-r.

26.9.1943 klo 15.26:

Toistamiseen ilmoitan: Ernest Jalmarin poika. Pisteet ovat kokoonpanoltaan seuraavista: N:o 1. Satamassa työskentelevä Yrjö Vinter, luotettava meidän henkilö. N:o 2. Kone ja Silta: työläinen Anna Kervinen, työskentelee lukko-osastolla, oikein herttainen nainen. Henrikin kanssa toimin varovaisesti pimeässä. - Karl. -

30.9.1943 klo 15.22:

Rahat ovat minulla lopussa. En voi käyttää hyväkseni mahdollisuuksia, joita omaan. Toimentuloa varten on oltava ansiotöissä, mutta tämä on tiedustelijalle vaikeaa. - Karl. -

30.9.1943 klo 15.57:

Henrikiltä: Helsingin tukikohdan miinanraivausyksikköjä on vahvistettu kuudella laivueella, joista osa on varustettu uusiakaisimmilla kalustolla. Useat meidän lentohyökkäyksemme pakoitti lisäämään laivojen ilmatorjunta-aseistusta. Sota-aluksissa tämä on jo suoritettu. Kauppalaivoissa aseistusta loppuunsaoritetaan. Näillä toimenpiteillä ajattelevat varmentaa merenkulkua. -K-

6.10.1943 klo 15.34:

Kaupungissa viimeaikana sotilaallisessa suhteessa on erittäin hiljaista. Kohtasin, minulle tuntemattomasta joukko-osastosta. Yleensä saksalaisia näkyy vähän ainoastaan esikuntalaisia ja lomalaisia - K -

9.10.1943 klo 15.18:

8-10 Helsingin kautta meni pohjoiseen sotilasjuna 24 vaunua, saksalaisia sotilaita aseistettu kivääreillä, ja pohjoisesta Helsingin kautta Turkuun päin 14 vaunua samoin saksalaisia. - K -

9.10.1943 klo 15.37:

Karille N:o 20. Majuri. Minkäläinen miinanraivaus muodostelma on vahvistettu kuudella laivueella, lukumäärä, näiden laivueiden alusten tyypit, mistä ne saapuivat, miten eroaa uusien alusten kalusto vanhasta, minkäläinen it-aseistus asetetaan laivoihin. Minkälaiset joukot ottivat osaa harjoituksiin, millaista tehtävää suoritettiin harjoituksissa, kuka johti harjoituksia.

11.10.1943 klo 15.20:

Nykyisessä tilanteessani on mahdotonta saada nämä monimutkaiset tiedot. Ilman varoja en ota Henriikkiin yhteyttä, koska se ei johda minkäänlaiseen tulokseen. - Karl. -

17.10.1943 klo 15.31:

Rautatieliikenne tavallinen, enemmän alkanut näkyä matkustavia saksalaisia, 3-4 henk. ryhmissä. Pohjoisesta saapunut saksalaisia naisia sotilaspuvuissa, asuvat hotellissa. Partiointi kaupungissa sama kuin ennen. Usein suoritetaan kahviloissa ja ravintoloissa todistuksien tarkastus, vaaditaan - siviileitä - henkilöllisyystodistus ja sotilailta - loma tai komennustodistus. Pimennys klo 18-6. - K -

17.10.1943 klo 15.50:

Karille. Teidän vaikeutenne ymmärrämme. Te olette Punaisen Armeijan komentaja ja Teidän on osattava voittaa nämä vaikeudet. Kun vain tulee mahdollisuus antaa teille apua, viipymättä järjestämme. Olkaa miehuullisia ja kestäviä. Työskennelkää meidän kanssamme joka lauantai. Ilmoittakaa missä Te ja Edvard, toistan Edvard, asutte. Lujasti puristan käsiä. N:o 21. Majuri.

23.10.1943 klo 15.18:

Helsingissä sotilaallisessa suhteessa on erittäin hiljaista. Sain ilmi, että Annankatu N:o 1 on sijoitettu saksalaisia, siellä on joko sotilaiden ja upseerien asunnot tai jonkinlainen esikunta. Elintarvikenormit maassa ovat viime vuoteen verrattuna huomattavasti suurentuneet. - K -

23.10.1943 klo 15.35:

Olen ylpeä siitä, että olen voitokkaan Punaisen Armeijan komentaja, panen kaikki voimani, jotta kunnialla oikeuttaisin tämän arvonimen. Vaikeuksia minä en pelkää, voitan ne. Mutta tällä kertaa työni kärsii. 1:stä 10 asun Snelmanninkatu 27. Edvard jälleen asuu Oulunkylässä, Myllyhaka, talo N:o 2. -Karl.-

23.10.1943 klo 15.44:

Karille. Valitkaa taakan pudotuspaikka. Hyvin orienteeratkaa kartalla ja ilmoittakaa. Pudotuspäivästä ilmoitamme edeltäkäsän. N:o 22. Majuri.

30.10.1943 klo 15.22:

Kaupungissa aloitettu tiukasti tarkastamaan todistuksia. Yllättäviä tarkastuksia asemalla ja ravintoloissa on joka päivä. Hyvä vastaanottoaikkaneliö 16-62 A. korkeus 140:n kupeella, merkit: yksi neliö ja kaksi taskulamppua. -Karl-

30.10.1943 klo 15.53:

Karille. 1:stä päivästä marraskuuta kuunnelkaa meitä työjärjestyksen mukaan joka päivä. Saatuaan koodin mukaan merkin znn, toistan znn, kerrattuna kolme kertaa, menkää taakan vastaanotto paikalle yli päivän merkin saannon jälkeen, esim. merkki annetaan ensimmäisenä päivänä marraskuuta taakka on välttämättömästi otettava vastaan kolmantena päivänä marraskuuta. Taakan pudotusaika on pysyväinen klo 23:sta 01:een Suomen aikaa Oman suostumukseen taakan vastaanottamiseen annatte merkillä zok, toistan zok, kerraten sitä kolmasti. Taakan vastaanotto paikka lähettäkää viipymättä. Ohjeen lentokoneen vastaanottomerkeistä saatte lisää. Omaksuminen vahvistakaa N:o 23. Mister.

30.10.1943 klo 16.01:

Tarkemmin tiedustelkaa minkälainen saksalainen joukko-osasto on sijoitettu Annankadulle, toistan Annankatu talo N:o 1. Minkälaisille elintarvikkeille ovat suurennettu normit ja millaisille asukasluokille. Ilmoittakaa nämä normit. N:o 24. Majuri.

1.11.1943 klo 15.24:

Pääasiassa Teidän ohjeenne omaksumme, mutta tarvitseeko znn merkin saannin jälkeen toisena päivänä pitää yhteyttä. Muusta ilmoitan myöhemmin. - Karl -

4.11.1943 klo 15.26:

Sain tietää, että Annankadulla talo N:o 1 hotelli "Hospiz" on matkustavien saksalaisten tilapäistä sijoittamista varten. Tällä kertaa siellä on viesti-saksattaria. Kaupungissa kohtaa saksalaisia erittäin harvoin. Pimennys klo 17-7. Yhteyttä joka päivä emme voi ottaa. Alamme pitää yhteyttä mahdollisuuksien mukaan, joka toinen, kolmas päivä. Olen toivossa että saan todellista apua, jotta ei tarvitsisi aina kiertää hädässä. - Karl. -

7.11.1943 klo 15.11:

Onnittelemme päällystötämme suuren Lokakuun vuosijuhlan johdosta. Karl ja Edvard.

7.11.1943 klo 15.25:

Karille. znn merkin saannin jälkeen seuraavana päivänä, yhteyttä ei tarvitse pitää. Pudotuspaikka neliö 16-62, toistan 16-62. Merkit - yksi nuotio ja vilkkuvat kaksi lamppua, Jokapäiväinen yhteys 10 päivästä marraskuuta. N:o 25. Mr.

7.11.1943 klo 15.32:

Karille. Onnittelen Teitä ja Edvardia Lokakuun päivän - Kaikkien työtätekevien suuren juhlan johdosta. Toivotan menestystä. N:o 25 Majuri.

12.11.1943 klo 15.36:

Kaupungin yllä näin saksalaisen JU-52 erikoistyyppisen lentokoneen, jossa rungon alla vaakatasossa on sijoitettu 10-12 m läpimittainen metallinen rengas. Asukkaat jakautuvat seuraaviin elintarvikeluokkiin: kevyentyöntekijäin luokka, raskaan ja erittäin raskaan. Normeista otamme selvää. Peruna ja vihannekset ovat kortilla. Täällä sataa märkää lunta. Pelkään että lumi tulee vaikeuttamaan taakan vastaanottoa. - Karl. -

13.11.1943 klo 15.15:

10 päivä marraskuuta illalla asunnostani oli kyselyt minua tuntematon mieshenkilö seurassaan naishenkilö. Olen rauhaton keitähän ovat henkilöt. Asunnot jätimme. - Karl. -

15.11.1943 klo 15.19:

Kaupungissa tilanne rauhallinen. Iltaisin kaduilla partioivat kuusimiehiset sotilasryhmät. Saksalaisia ei juuri ole. Pimennys klo 16.30-7.30. Odotamme apua, että jälleen voisimme vuokrata asunnot. Vaikea kauan ottaa jokapäivä yhteyttä. - K -

20.11.1943 klo 16.02:

Elintarvikekortit ja normit leivälle: Erittäin kevyt kategoria B saa kuukaudessa 7,5 kg kevyt kategoria C - 9 kg, raskas kateg. D - 12 kg ja erittäin raskas kateg. E 13 kg. Viimevuonna normit olivat joskus 25 pros. näitä

normeja pienemmät. Maitoa myydään useasti vain lasten kortilla. 1 p:stä tammikuuta otetaan käytäntöön uudet erikoiset työvoima lomakkeet parempaa työvoiman kontrollia varten. Lomakkeet ovat jo vahvistettu ja ne tulevat jokaisen 15-64 vuotiset kansalaisen uuden korttijakelun yhteydessä täyttää. - K -

21.11.1943 klo 15.19:

Karille. Teiltä ei ole tietoja Kone Sillan ja satman työstä. Mitä tekevät Anna ja Vinter. Lento pidättäytyy sään puuttuessa. Jokapäiväisen yhteyden alkamisesta ilmoitan lisää. N:o 26. M-r.

22.11.1943 klo 15.12:

Jälleen viivytyks. Lieneeköhän teillä käsitystä meidän toimeentulostamme ilman varoja. Meidän asemassamme itsemme elättäminenkin jo on vaikea tehtävä. Enhän minä voi käydä pisteiden luona. Päätäkää pikaisesta avusta. - K -

25./26.11.1943 klo 11.35:

Tänne on ajettu Leningradin alueelta noin 30 tuh. Neuvostoliiton kansalaista kansallisuudeltaan suomalaisia. Heistä epäluotettava osa on leireissä, joissa heitä osin kasvatetaan, mutta luotettavat ovat sijoitetut maataloustöihin. Palkan he saavat tavallista alemman, elävät vaikeissa asunnollisissa olosuhteissa. - K -

26.11.1943 klo 11.15:

Kutsukaa vain yhdellä vanhalla asemalla. Toinen asema häiritsee työssä. Edvard.

28.11.1943:

Karille. Tästä päivästä alkaen kolmen päivän klo 8 illalla tulkaa Edvardin kanssa Helsingin rautatietorille Aleksis Kiven patsaan luo, sinne tulee henkilömme. Hän on puettu päällystakkiin, kädessään sanomalehti "Uusi Suomi". Suullinen tunnusana: Te, Sallikaa tulta. Hän. Olkaa hyvä. Lojuitteko Helsingin sotasairaalassa? Te. En. Juhlin Lokakuuta. Henkilöltä saatte meidän ohjeemme. N:o 31. Majuri.

29.11.1943 klo 11.47:

28 p:nä marraskuuta kummallisella tavalla saimme majurin allekirjoituksin sähkösanoman, jossa määrätään meidän kumpaisenkin kohtauksesta meidän henkilön kanssa. Tämän vuoksi emme riskeranneet menolla. Keskusasemako sen välitti ja minkätakia ette vastanneet meidän kutsuihimme. K. E.

29.11.1943 klo 12.08:

Pääsy ja oleskelu Länsisataman ja Jätkäsaaren alueella ilman Komendanttivirastosta annettua lupatodistusta on kielletty. Viimeaikana omin tarkkailuin huomasi, että liikenne satamassa on ollut vähäpätöistä. Joukkojen siirtoja ei ole ollut. Tällä kertaa seisoo seitsemän pientä kauppalaivaa. Lasti metsää ja rakennustarpeita. Saksalaisia joukkoja ei ole. Tällaisissa olosuhteissa työskentely mahdotonta. Toveri Majuri, tuleeko avustusta. - Karl. -

30.11.1943 klo 17.29:

Mitä tämä merkitsee kun Te ette anna minulle selvyyttä niin henkilön käymiseen kuin myöskään saamaamme sanomaan. Sehän voi johtaa vaaroihin. Emme rohkene. Odotamme. - K -

4.12.1943 klo 15.16:

Kaupungissa suurentavat poliisiviranomaisten henkilökuntaa syynä siihen ovat useat ryöstöt kaduilla ja erilaisten huhujen ilmaantuminen. Saamatta teiltä selvää asiain laita, sanon suoraan, että Teidän pilkkanne ovat sopimattomia meidän asemassamme. Minkätakia luoda tällainen epävarmuus. -Karl.-

8.12.1943 klo 15.18:

Kaupungin varuskunnassa vartiopalvelusta, suorittava vahvistettu pataljoona on vaihdettu. Siinä palveluksessa olevat ruotsalaiset ovat lähetetty rintamalle ja vaihdoksi tulivat suomalaiset rintamamiehet. Eilen kaupungin yllä lenteli 15 saksalaista syöksytaistelukonetta. Sää täällä vakiintunut. - Karl. -

8.12.1943 klo 15.31:

Karille. Älkää menkö minkäänlaiselle kohtaukselle. Omalla shifferillä, työskentely lopetettava. Yhteys ainoastaan Edvardin shifferillä. Työskennelkää kontrolliaalloilla mielivaltaisena aikana ja päivinä. Valmistakaa oma paluunne meidän alueellemme mistätähansa paikasta paitsi Karjalan kannasta. Ilmoittakaa omat harkintanne. Majuri.

10.12.1943 klo 15.13:

Miksi ette vastaa minun kutsuihini kontrolliaalloilla ja kutsuilla. Yhteys tänään klo 17 tai huomenna klo 10. Kutsut ja aalto varayhteydestä. Edvard.

11.12.1943 klo 15.47:

Selittäkää jos tämä on shifferin romahdus ja kohtauksen määrääminen oli provokaatiota, niin sittenkin asunnossamme kävivät henkilöt, mutta meidät jättivät vapaaksi. Olemme varmoja ettei meitä seurata. Meitä kovin ilahdutti Teidän määräyksennepaluusta kotimaahan. Ryhdyimme valmistautumaan. Yhteys ylihuomenna klo 13. Karl.

13.12.1943 klo 15.21:

Konsperatiivinen aineisto on koottu. Postilaatikoihin jätin ohjeet. En tiedä miten menetellä kolmen kokeen kanssa. Olen valmis poislähtöön. Pyydän viipymättä järjestämään materiaalsen varustamisen, muun muassa kartat, huomioiden, että matka tapahtuu talvella. - Karl. -

13.12.1943 klo 15.35:

Vaaditte vara-aallolle siirtoa, miksi ette siirry. Minä kutsun, mutta turhaan. Viime yhteydessä keskus periaatteellisesti vaati työskentelyä vanhoilla aalloilla. Jos vielä on tarpeen, niin antakaa uudet ohjeet. Edvard.

15.12.1943 klo 15.16:

Saksalaisia on kaupungissa vähän, emme kohta naisviestittäjiä. Satama on hiljainen. Upseeristo vastustaa "Helsingin Sanomain" poliittista kantaa. - Karl. -

18.12.1943 klo 16.00:

Karille. Sen johdosta että sanomanvaihtoamme alkoi lukea Ohrana, avunanto Teille on mahdollista. Henkilökohtaisesti järjestäkää paikalle kaiken tarvittavan saanti matkaa varten. Me ymmärrämme, että se on raskasta, mutta luotamme Teidän kykyihinne ja neuvokkuuteenne. tunnussanat rintaman ylittämiseksi ja likipitoisen matkasuunnan lähetän lisää. N:o 28. - -

18.12.1943 klo 16.12:

Karille. Kaikki materiaalit pankaa postilaatikoihin. Paikat hyvin muistakaa. Jos mahdollista valitkaa ilmoittautumisasunto tulevia aikoja varten. Kokeet piiloittakaa jokainen erikseen, luotettaviin paikkoihin, äärimmäisessä tapauksessa, maansisään hyvin kosteussuojuksin. Majuri.

18.12.1943 klo 16.17:

Edvardille. On suoritettu toimenpiteet, että paremmin kuuntelisivat teitä vara-aalloilla. Majuri.

18./22.12.1943 klo 15.37:

Sain tietä, että kaupungissa miehet 55 ikävuoteen saakka saavat sotilaskoulutusta, yhteensä 18 tuhat henkilöä, synt. 1905 ja vanhempien oppiaika on 8 kk. nuorempien 1 vuosi. Epäilemme eikö poismenon viivyttäminen vahingoita meidän asemaamme. Miksi ette vastaa. -Karl.-

22.12.1943 klo 16.02:

Nyt on selvää, että työmme on romahtanut. Sähkötämme vallan uudesta paikasta. Meidän tulee mitä pikemmin päästä kotiin. Olen pahoillani, että tein Paavon kanssa karkean virheen, jättäen hänet elävänä. Täältä meidän on mahdotonta hankkia kaikkea tarvittavaa matkalla. On loukkaavaa, kun te meille vaikeina hetkinä vetäydytte sivuun. Apu on jotenkuten järjestettävä. - K -

29.12.1943 klo 15.36:

Kaupungissa sotilaallisessa suhteessa on hiljaista, ei mitään ilmoitettavaa. Ilmoittautumisasunnon löysin. Kaksi kojetta piilotin erikseen kuivaan, luotettavaan paikkaan. Olen kovin huolellinen henkilökohtaisesti en voi pirujakaan järjestää matkaa varten, ilman apua on kovin vaikea päästä pois. Päälystöö onnittelen uudella voittoailla taisteluvuodella. Äidille samoin terveisiä, luotan, että pian nään. - K -

29.12.1943 klo 15.51:

Karille. Me jo ilmoitimme että avunanto yhdistyy riskiin teidän vangitsemiseen. Huoltakaa itse itsenne. Uskomme, että se on vaikea, mutta Teidän tulee selviytyä tässä tehtävässä. Toivotan menestystä. Missä on Paavo. mitä tekee. Majuri.

1.1.1944 klo 16.50:

Joulukuun 31 p:n vastaisena yönä kaupungin it-joukot yhdessä ilmavoimien kanssa suorittivat harjoituksia. Laskin 31 valoheitinkeilaa. Satamassa seisoo Herkules ja kaksi kauppalaivaa. Pyhien aikana saksalaisia runsaammin. - K -

1.1.1944 klo 17.14:

Vielä kerran Paavosta. Kun olin saanut Teiltä käskyn katkaista yhteydet Paavon kanssa, niin heti vapauduin hänestä, koska hän oli liikana rasituksena. Kuljetin hänet Forsby - paikkakunnalle, itäänpäin Porvoosta, annoin ohjeita luovutin lomatodistuksen ja jätin hänet. Työssä aloin käyttämään hänen shifferiään. Nyt vasta nähdään mihin se johti. - K -

1.1.1944 klo 15.13:

Karille. Onnittelen Teitä ja Edvardia.... uudelle vuodelle. Toivotan menestystä paluumatkan valmistuksessa. Majuri.

12.1.1944 klo 10.35:

Karille. Rintamalinja ylittää mielivaltaisella loholla, paitsi Karjalan kannasta. Tunnussana "Minä olen Raumaalta. Lähettäkää minut toveri Kotovin luo". Miten sujuu valmistus. Milloin ajattelette lähteä. N:o 35. Majuri.

12.1.1944 klo 11.08:

13 p:stä tammikuuta työskentelen seuraavasti: Työskentelyaika: luvusta 34 vähentäkää minun ikäni. Teidän aaltonne: minun ikäni lisätä luku 45. (71) Minun - 3 metriälyhyempi kuin teidän. Teidän kutsunne: Minun siviiliammattini komissariatien ensimmäiset kirjaimet. (NKP). Minun kutsuni: Sukunimeni, nimeni ja isännimeni ensimmäiset kirjaimet. Tiedot omakätisestä elämäkerrasta. Aika ja kirjaimet suomalaiset. Yhteys 13.1. Edvard.

13.1.1944 klo 17.08:

Varoja saimme hankituksi lipuille ja lyhyeksi ajaksi oleskelua varten. Talvivarusteita ei ole. Edvardilla on epäluotettavat todistukset rautateitse matkustamiseen, vain onnella läpäisimme. Päätimme matkustaa pohjoiseen läntistä rautatietä, mutta hiihtomatkalle asumattomia seutuja voimme lähteä ainoastaan satuamme Teiltä avun. Kojeen otamme mukaan. Matkalle olemme valmiit. Odotamme viimeisiä ohjeita. - Karl. -

13.1.1944 klo 17.38:

Millä on selvitettävissä Teidän haluttomuutenne työskennellä vara- ja minun esittämilläni aalloilla ja työjärjestyksellä, vai eikö teillä ole mahdollisuuksia. Edvard.

18.1.1944 klo 15.13:

Nyt olemme valmiit lähtöön kaikki mitä voimme järjestää on tehty. Viimeiseen odotamme vastausta ehdottomasti huomenna klo 10.30. - K -

21.1.1944 klo 15.23:

Teidän päätöksenne matkustaa läntistä tietä pohjoiseen hyväksymme. Mahdollisuus avustaa teitä poistuu shifferin lukemisella. Apua alkää odottako. Toimikaa itsenäisesti. Kojeen kiellän ottamasta mukaan jonka johdosta uutta työjärjestystä teillä ei ole tarvis. Matkalla olkaa varovaisia. Majuri.

24.1.1944 klo 15.17:

Kenraalimajurille. Pyydämme Teidän myötävaikutustanne. Saimme käskyn poismenoon, mutta itsenäisesti emme voi sitä suorittaa. - Karl -

24.1.1944 klo 15.52:

Ymmärrämme, että epäilette, mutta omilla yksipuolisilla periaatteillanne te voitte turmella meidät. Shifferihän, jota tätä nykyä käytetään, ei ole kenelläkään tiedossa. Jos on helua, kaikki voi järjestää niin että viholliselle ei tule tietoon. Vastatkaa heti tai teemme päättävän teon läntistä tietä länteen. Karl. Edvard.

31.1.1944 klo 15.30:

Karille. Me olemme ilmoittaneet, että meidän shifferimme lukevat toiset ja se poistaa avunannon mahdollisuuden. Sitäpaitsi te omaatte täydellisen mahdollisuuden varustaa (turvata) itsenne kaikella välttämättömällä, meille tulemista varten. Teidän viimeinen sanomanne on teidän kurittomuuden ja meidän käskyjemme rikkomisen tulos. Täyttäkää käsky poistulosta. N:o 35. Majuri.

3.2.1944 klo 15.32:

Tulimme johtopäätökseen, että ehkäpä olemme niin lyhytnäköisiä ja emme näe niitä vaaroja joista te meitä varoitatte ja teidän päätöksenne ovat oikeat, rakennettu pitkäaikaisen kokemuksen perusteella. Meidän valmistelumme kärsii paljosta. Yhteyden lopetamme. Lähdemme paluumatkalle. Emme alenna rohkeutta. Viimeinen yhteys 5 p. helmikuuta klo 16.00. - Karl. -

3.2.1944 klo 15.38:

Jos meidän shifferiämme lukevat toiset, niin ettekö te voisi johtaa heitä harhaan ja sillä turvata meidän paluumme. - K -

5.2.1944 klo 16.38:

Ohjeet minun materiaalin löytämiseksi ovat pullosessa, jonka piilotin hiekkaan ensimmäisen teille ilmoittamani asuntoni pihaan, portista lukien viimeisen vasemman pyykkipylvään juureen 20 sm. syvyyteen. Vaikka matka on raskas, niin punaisen armeijan voitto innostaa meitä ja panemme kaikki voimamme kestääksemme sen. Taitelutervehdys koko päällystölle. Karl. Edvard.²⁰⁶

²⁰⁶ H-tapaus Kotov (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

”Vielä kerran kehoitan toimimaan, enemmän omaa halua”

Sunnuntaina 7. päivänä kesäkuuta 1942 neuvostotiedustelu lähetti laskuvarjomiehinä syvälle Kannaksen selusta-alueelle Lappeeseen Kärkjärven alueelle Neuvostoliiton kansalaiset 25-vuotiaan siviilissä laskuttajana työskennelleen Juho Ikon ja rauhan aikana kaupan hoitajana työskennelleen 20-vuotiaan Eino Ahosen. Desanttipari ennätti toimia Lappeenrannan pääpiirteisellä alueella yli kaksi viikkoa, kunnes sotilasviranomaiset pidättivät heidät Lappeen Purolassa 22. päivänä kesäkuuta ja luovuttivat pidätetyt Päämajan valvontaosaston Kouvolan alatoimistolle jatkotutkimuksia varten.²⁰⁷

Desanttiparin toimialueen ja Kannaksen suunnan etulinjan välillä oli etäisyyttä satakunta kilometriä. Rintamalinja oli tuolloin pääpiirtein Saunaniemi–Lumisuo–Kapurjärvi–Harvasuo–Valkeasaaren asema linjalla. Kannaksen joukoista oli maaliskuussa 1942 muodostettu kenraaliluutnantti Harald Öhquistin alaisuuteen Kannaksen Ryhmä. Siihen kuului neljä divisioonaa (15. D, 10. D, 2. D, 18. D) sekä ryhmälle alistettu 8. Prikaati. Asemasodan aikana Kannaksen Ryhmää vastassa oli kolmesta-neljästä divisioonasta ja yhdestä prikaatista koostunut Neuvostoliiton 23. Armeija.²⁰⁸

Päämajan valvontaosaston vuoden 1942 ensimmäisen vuosipuoliskon neuvostovakoilu käsittelevän katsauksen mukaan juuri kesäkuussa, jolloin Ikko ja Ahonen lähetettiin vakoilumatkalleen, oli laskuvarjomiehiä tavattu eniten näiden toimintasuunnalla Karjalan kannaksella. Siellä tavattujen laskuvarjomiesten tyypillisin tehtävä oli tarkkailla liikennettä niin maanteillä kuin rautateillä. Joidenkin partioiden onnistui ennen pidätystään pitää yhteyttä toimeksiantajiinsa parikin viikkoa. Valvontaosaston tutkimusten mukaan Kannaksen alueella kesällä 1942 tavattujen partioiden antamat tiedot olivat sotilaallisessa mielessä vaatimattomia ja usein jopa vääristelyjä ja liioiteltuja, mikä johtui toimeksiantajien tiukoista vaatimuksista.²⁰⁹

Ikon ja Ahosen pudotus- ja pidätyspaikasta sekä heidän sanomanvaihdostaan on pääteltävissä, että partion toiminta-alueeksi oli määrätty Lappeenrannan ympäristö. Heidän toiminta-aikanaan kesä–heinäkuussa 1942 Lappeenrannassa oli sotilaskohteita, jotka mahdollisesti kiinnostivat neuvostotiedustelua. Tällaisia saattoivat olla muun muassa Lappeenrannan lentokenttä, kaupungissa sijainnut Ratsuväen koulutuskeskus sekä Järjestelykeskus 1. Viimeksi mainittuun suojeluskuntapiirit lähettivät ne alueensa rintamakelpoiset toipilaat, jotka kuuluivat Karjalan kannaksen joukkoihin. Järjestelykeskus lähetti puolestaan rintamakelpoiset toipilaat, joiden yksikkö oli tiedossa, henkilöstötäydennyskeskuksien (HTK) kautta omiin yksikköihinsä. Kannaksen Ryhmän HTK sijaitsi Viipurissa.²¹⁰

Tehtävänsä puolesta Ikon partio ei poikennut muista kesällä 1942 Kannaksen suunnalla tavatuista desanttipartioista. Sanomavaihdosta on pääteltävissä, että partion teh-

²⁰⁷ Valtiollisen poliisin kiertokirje (N:o 50) N:o 6277/IV valtiollisen poliisin osastoille 28.10.1942 liitteinen. EK-Valpo I. Savonlinnan alaosa. Kotelo 55. KA; Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston kirjelmä N:o 9346/Valv.2/sal. 9.7.1942 valtiolliselle poliisille liitteinen. EK-Valpo I. kotelo 2805. KA.

²⁰⁸ *Joukkojen ryhmitys Kannaksella. Jatkosodan historia 4.* WSOY 1993. Toimittanut Sotatieteen Laitoksen Sotahistorian toimisto, s. 169, 174, 175.

²⁰⁹ Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston asiakirja N:o 11000/Valv.2/sal. 15.8.1942. Tiedustelutoimisto (Tsto II) /VII AKE. T-2060/20. KA

²¹⁰ *Ilmasota alkaa. Jatkosodan historia 6.* WSOY 1994. Toimittanut Maanpuolustuskorkeakoulun Historian laitos, s. 134; *Kenttäarmeijan täydennyshenkilöstö ja sen koulutus. Jatkosodan historia 6.* WSOY 1994. Toimittanut Maanpuolustuskorkeakoulun Historian laitos, s. 454, 459; *Joukkojen perustaminen asemasodan aikana. Jatkosodan historia 4.* WSOY 1993. Toimittanut Sotatieteen Laitoksen Sotahistorian toimisto, s. 168.

tävänä oli ainakin liikenteen tarkkailu parikymmentä kilometriä Lappeenrannan eteläpuolella kulkeneen rautatien varrella Simolan aseman lähetyillä.²¹¹ Aseman ympäristö tarkkailupisteenä oli neuvostotiedustelun näkökulmasta erinomainen erityisesti sen takia, että Sisä-Suomesta tai pohjoisesta Sortavalan suunnasta rautateitse Kannakselle mahdollisesti suunnattujen joukko- ja materiaalikuljetuksien oli kuljettava Simolan kautta.

Ennen pidätystään partio ehti lähettää toimeksiantajilleen seitsemän sanomaa ja vastaanotti siltä viisi sanomaa. Lähetetyissä sanomissa ei ollut sotilaallisesti merkittäviä tietoja. Neuvostotiedustelu ennätti ennen Ikon partion paljastumista lähettää sille materiaalitäydennystä sekä apuvoimia. Sanomavaihdosta on pääteltävissä, että suomalaiset pidättivät Ikon partion avuksi lähetetyn vakoojan.²¹² Ikon partion toiminnasta tiedossa olevat tosiasiat puhuvat sen puolesta, että partio oli samankaltainen kuin muut kesällä 1942 Kannaksen suunnalla tavatut vihollisen desanttipartiot.

Ikon mukaan nimetty harhautusoperaatio kesti vain vähän yli viikon kesäkuun 24. päivästä heinäkuun 3. päivään. Tuona aikana partio lähetti neuvostotiedustelulle kolme sanomaa ja vastaanotti siltä neljä sanomaa. Jo harhautusoperaation lyhyestä kestästä ja sen aikana toteutetuista vain muutamasta sanomavaihdosta on pääteltävissä, ettei harhautustapauksesta ollut juurikaan hyötyä sotilasvastavakoilulle. Ikon nimissä toteutetun harhautusoperaation enin hyöty sotilasvastavakoilulle oli se, että sen avulla pystyttiin mahdollisesti jonkin verran sitomaan neuvostotiedustelua toisarvoiseen työhön valittamalla vähäisiä ruoka- ja virtavarastoja. Tämän seurauksena neuvostotiedustelu joutui suunnittelemaan Ikon partion huoltamista. Sanomavaihdon loppuosasta on pääteltävissä, että partio mahdollisesti huollettiin toistamiseen ennen harhautustoiminnan lopettamista.²¹³

Harhautusoperaation päätyttyä Ikon ja Ahosen asia käsiteltiin oikeudessa. Heinäkuussa 1942 molemmat tuomittiin kuolemaan, mutta ainakin Ahonen anoi armoa presidentti Rytiltä. Kuultuaan, ettei presidentti armahtanut häntä, Ahonen teki itsemurhan. Ikon kuolemantuomio toimeenpantiin syyskuussa 1942.²¹⁴

Ikon harhautustapaus

Sanomat ennen pidättämistä

Lähetetty:

18.6.1942 klo 13.00:

kohtasimme toisemme. Muonaa emme löytäneet.

10.6.1942 klo 23.00:

Olemme koord.---, sotilaskuljetuksia emme ole huomanneet.

²¹¹ Ikon H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

²¹² Sama.

²¹³ Sama.

²¹⁴ Valtiollisen poliisin kiertokirje (N:o 50) N:o 6277/IV valtiollisen poliisin osastoille 28.10.1942 liitteinen. EK-Valpo I. Savonlinnan alaosasto. Kotelo 55. KA; Haapanen (2012), s. 325, 326.

Vastaanotettu:

13.6.1942 klo 13.00:

Havaintoja tehtävä enemmän. ilmoitettava tarkka aika, millainen juna, montako vaunua ja mitä kuljetetaan riippumatta siitä onko ne sotilaskuljetuksia.

15.6.1942 klo 13.00:

Ruokatarpeet loppuvat. Sähkö loppuu. 150 voltia.

16.6.1942 klo 13.00:

Klo 03:00 kulki juna Simolaan jossa siirtoväkeä karjoineen ja kalustoineen.

17.6.1942 klo 13.00:

Etsikää pudotuspaikka. Lähetämme muonaa ja sähköä.

Pudotuspaikka koord. ---

18.6.1942 klo 13.00:

Tänään tai huomenna pudotetaan. Olkaa määrättyllä paikalla. Seuratkaa lentokonetta.

19.6.1942 klo 23.00:

Muona tulee lähetetyksi miehen kanssa. Sitokaa valkoiset liinat vasempaan hihaan. Miehelle tulee sama tunnus. Tavattuanne puhuttava venäjänkielillä.

21.6.1942 klo 13.00:

On pudotettu muonaa.

21.6. 1942 klo 17.00:

Oliko muonan mukana mies vai ei.

21.6.1942 klo 17.00:

Kadotin elämänoikeuteni. Mitä tehtävä toverin suhteen.

22.6.1942 klo 13.00:

Muona on pudotettu miehen mukana.

Harhautustapaus alkaa

24.6.1942 klo 17.00:

Toveri muonineen on luultavasti pidätetty. Huomattu etsiskelyjä. Koor 6143 klo 5:10 kulki matkustajajuna 10 vaunua jonka perässä oli 4 tavaravaunua suomalaisia sotilaita. 24.6. Simolaan päin.

24.6.1942 klo 17.00:

Minkävuoksi ette ryhdy toimenpiteisiin ruokatarpeitten etsimisessä ja ette ilmoita toimistanne. M.

25.6.1942 klo 13.00:

Työskentely keskeytyy pian, sillä sähkö menee loppuun. Muonaa ei voi varata. Vastatkaa. Koor 6143 klo 3.20 tavarajuna Simolaan 18 lastattua umpivaunua, 4 tykkiä 76 mm. ja 6 avovaunua heiniä 25.6.

26.6.1942 klo 13.00:

Muonaa ei voi varastaa. Klo 18.20 lensi 6 ja klo 21.45 4 suomalaista hävittäjää länteenpäin koor 5644.

26.6.1942 klo 13.00:

Tehkää enemmän havaintoja tieltä. Säästäkää sähköä. Ilmoittakaa miten turvaatte itsenne muonalla. Tervehdys siskolta.

27.6.1942 klo 13.00:

Havaintoja ei ole aikaa tehdä. Kaikki aika kuluu muonan hankkimiseen. Vastatkaa.

27.6.1942 klo 13.00:

Viimeiseen sanomaan en vastaa. Vielä kerran kehoitan toimimaan. Enemmän omaa halua. Suorittakaa tehtävä. Säästäkää radiosähköä.

2.7.1942 klo 13.00:

Tänä yönä heitämme muonaa. Sytyttäkää kolme nuotiota klo 23.00:lta --- 4741 --- koor 4579. Muona tulee pudotetuksi vain nuotioitten palaessa. M.

3.7.1942 klo 14.30:

Tänä yönä heitämme muonaa. Sytyttäkää kolme nuotiota klo 23.00:lta koor 4579. Muona tulee pudotetuksi vain nuotioitten palaessa. M.²¹⁵

”Ilmoittakaa tiedot ukosta, värvääkää hänet – lesken kanssa mentävä naimisiin, toimikaa olosuhteiden mukaan”

Hivenen puolennyön jälkeen maanantaina 5. päivänä lokakuuta 1942 Leningradin esi-kaupunkialueella Parkalassa sijainneen tiedusteluosasto 4155:n lähettämät desantit 21-vuotias ylikersantti, opettaja Robert Marttinen, vakoojanimeltään Reino Silvennoinen ja 21-vuotias traktorinkuljettajana työskennellyt Toivo Raikkerus, vakoojanimeltään Pekka Peltonen pudotettiin laskuvarjolla Mikkelin pohjoispuolelle. Desanttipari ennätti toimia yli kolme viikkoa ennen kuin Päämajan valvontaosaston Mikkelin alatoimisto onnistui pidättämään heidät 29. päivänä lokakuuta. Kuulusteluissa selvisi, että desanttiparin tehtävänä oli liikenteen tarkkailu sekä selvittää, mihin rakennuksiin Mikkelissä Päämajan osastot oli sijoitettu, miten ne oli naamioitu ja missä korkein päällystö asui. Tehtävien täyttämiseksi Mikkelistä oli pyrittävä värväämään myös apureita.²¹⁶ Eli tehtäviensä täyttämiseksi Marttisen ja Raikkeruksen piti perustaa Mikkelin neuvostotiedustelun intressejä palveleva residentuura.

Suomen sodankäynnin johtoesikuntana Päämaja kiinnosti luonnollisesti puna-armeijan Suomen suunnan sodanjohtoa. Sen intresseissä oli häiritä tavalla tai toisella Päämajan jokapäiväistä toimintaa. Ei ole tiedossa, missä vaiheessa neuvostotiedustelulle selvisi, että Päämaja sijaitsi Mikkelissä. Se kuitenkin tiedetään, että vain muutama päivä ennen sodan syttymistä Suomen ja Neuvostoliiton välille puna-armeijan yleisesikunnan tiedusteluhallinnon laatimassa tiedusteluyhteenvedossa N:o 1 kesäkuun 22. päiväältä kerrotaan, että ”NKVD:n tietojen mukaan Suomen yleisesikunta (ylipäällikön

²¹⁵ Ikon H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

²¹⁶ Haapanen (2012), s. 327-329; Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston asiakirja N:o 11000/Valv.2/sal. 15.8.1942. Tiedustelutoimisto (Tsto II)/VII AKE. T-2060/20. KA; Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston asiakirja N:o 15909/Valv.2/sal. 12.11.1942. EK-Valpo I. Kotelo 2805. KA.

johtoesikunta) oli ryhmitetty Hämeenlinnasta 18 kilometriä kaakkoon Kernaalanjärven luoteisrannalla sijaitsevaan Hakoisten herraskartanoon.”²¹⁷

Marsalkka Mannerheimin henkivartiointia tutkineen Mikko Tynin mukaan vasta Marttinen–Raikkerus-desanttiparin myötä saatiin ensi kertaa viitteitä Päämajaa vastaan suunnatusta toiminnasta, vaikka Mikkelin lähistölle oli pudotettu desantteja jo ennen lokakuun 1942 alkua.²¹⁸ Tyni on arvioinut, että Marttinen–Raikkerus-partion toiminta saattoi olla kytköksissä Mannerheimin surmahankkeisiin. Partion ja neuvostotiedustelun välinen sanomavaihto ei tue kyseistä arviota, mutta eräistä sanomista on pääteltävissä, että neuvostotiedustelu halusi selvittää partion avulla Päämajan toimintoihin liittyneitä asioita.²¹⁹

Valvontaosastossa elokuussa 1943 laaditussa ja neuvostovakoilua Suomessa vuoden ensimmäisellä vuosipuoliskolla käsittelevässä raportissa arvioitiin, että neuvostotiedustelu suuntasi vakoojia Mikkelin nimenomaan Päämajan takia.²²⁰ Tämä arvio viittaa siihen, että neuvostotiedustelu tiesi viimeistään kesään 1943 tultaessa Päämajan sijaintipaikan. Tätä taustaa vasten on kummallista, että keväällä 1943 Suomeen desanttina saapunut Risto Vesterlund, joka oli Neuvostoliiton strategisen sotilastiedustelun kouluttama, antoi vielä elokuussa 1943 avustajalleen tehtäväksi selvittää, sijaitsiko Päämaja Iisalmessa.²²¹ On mahdollista, että valvontaosastossa ylitulkittiin neuvostovakoilusta tehtyjä havaintoja, kun itse tiedettiin, missä Päämaja sijaitti. Yhtäläillä on mahdollista, että Neuvostoliiton sotilastiedustelun analyysi- ja koulutusportaan välillä oli tietokatkos, jonka seurauksena Vesterlundin Suomeen lähettäneet, eivät yksinkertaisesti tienneet Päämajan todellista sijaintipaikkaa, tai sitten sitä ei haluttu jostain syystä Vesterlundille kertoa.

Radioliikenteessä Marttinen käytti nimeä Fridrih ja Raikkerus nimeä Taavi. Ennen kiinnijäämistään Marttinen–Raikkerus-partio ehti lähettää lokakuun 7. – 29. päivinä toimeksiantajilleen yhdeksän aitoa sanomaa sekä vastaanottaa heiltä kaksi sanomaa. Lähetetyissä sanomissa vakoojat kertoivat muun muassa tekemistään liikennehavainnoista, lehdistä lukemistaan tiedoista Suomen ja Bulgarian välisistä kauppaneuvotte- luista sekä kertoivat toimeksiantajilleen eksyneensä. Viimeisessä sanomassa ennen pidätystään vakoojat kertoivat suomalaissotilaan kanssa käydystä tulitaistelusta, jossa suomalainen oli haavoittunut sekä siitä, että heitä etsittiin. Neuvostotiedustelulta vastaanotetuissa sanomissa tiedustelijoita etupäässä patistettiin tehokkaampaan työskente- lyyn.²²²

Marttisen mukaan nimetty harhautusoperaatio kesti reilun vuoden marraskuun 1. päi- västä 1942 marraskuun 14. päivään 1943. Verrattuna toiseen pitkäkestoiseen, edellä esitettyyn Kotovin harhautustapakukseen Marttisen partion nimissä lähetettyjen har- hautussanomien sisältö ei ollut kovin monipuolista, vaan niissä keskityttiin alkuperäi-

²¹⁷ Kondrašov Vjatšeslav: *Istorija otšetstvennoi voennoi razvedki. Dokumenty i fakty*. Kutškovo pole 2013 (2-e izdanie), s. 430; Karjalainen (2019), s. 202, 203.

²¹⁸ Tyni Mikko: *Marsalkan varjot: ylipäällikön henkilösuojaus talvi- ja jatkosodassa. Sotahistoriallinen aikakauskirja 38* (2018), s. 205.

²¹⁹ Tyni (2018), s. 205; H-tapaus Marttinen (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

²²⁰ Päämajan valvontaosaston asiakirja N:o 10600/Valv.2/sal. 6.8.1943. Koulutustoimisto, operatiivinen ja kou- lutustoimisto (Tsto III, YE 3.)/Ilmavoimien Esikunta. T-19282/7. KA.

²²¹ Rentola (1994, 2. painos), s. 367, 371; Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston asiakirja N:o 15936/Valv.2/sal 15.11.1943; Valtiollisen poliisin ilmoitus N:o 1470 23.VIII.1943. EK-Valpo I. Risto Vester- lundin henkilömappi 3991. KA.

²²² H-tapaus Marttinen (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

sen vakoilutehtävän mukaisesti välittämään neuvostotiedustelulle taktisen tason tietoja partion muka tekemistä maantie- ja rautatiekuljetushavainnoista. Hyvän harhautusoperaation tapaan tiedot annettiin niin ympäröörästi ja yleisellä tasolla, ettei niillä ollut merkitystä neuvostotiedustelulle sen yrittäessä rakentaa tilannekuvaa Mikkelin suunnalta rintamille suunnatuista kuljetuksista. Sotilasvastavakoilu lähetytti neuvostotiedustelulle Marttisen partion nimissä myös muutamia yksittäisiä tietoja Päämajan yleisjärjestelyistä ja sotilaselämästä Mikkeliissä. Myös nämä tiedot olivat niin ylimalkaisia, ettei niiden perusteella ollut mahdollista rakentaa kuvaa esimerkiksi Päämajan ryhmityksestä, puhumattakaan sen arkirutiineista.²²³

Vaikka Marttisen partion nimissä lähetetyt sanomat olivat sisällöltään pääasiassa mitään sanomatonta jaarittelua, minkä vuoksi neuvostotiedustelu käski partiota muutama kertaan terävöittämään toimintaansa, neuvostotiedustelu osoitti poikkeuksellista pitkämielisyyttä Marttisen partiota kohtaan. Tämä saattoi johtua kahdesta syystä. Ensinnä neuvostotiedustelun kärsivällisyyttä Marttisen partiota kohtaan saattoi selittää neuvostopuolella partion toimintaa ohjanneiden henkilöiden ammattitaito ja kyky eläytyä Marttisen ja Raikkeruksen asemaan. He ehkä ymmärsivät, ettei vajaasti varustetulla ja heikosti huolletulla vakoojaparilla, niin kuin neuvostotiedustelulle uskoteltiin Marttisen partion tilanteen olleen, ollut mahdollisuutta hankkia neuvostotiedustelun toivomaa määrää tietoja. Toisena syynä sille, että neuvostotiedustelu piti pitkään yhteyttä Marttisen partioon, saattoi olla se, että eräät partion aika-ajoin lähettämät todellisuudessa oikeat tai vähintään oikeansuuntaiset tiedot kiinnostivat niin paljon neuvostotiedustelua, että se päätti ylläpitää yhteyttä Marttiseen ja Raikkerukseen toiminnassa ilmenneistä puutteista huolimatta. Tällainen neuvostotiedustelua kiinnostanut tieto saattoi esimerkiksi sisältyä maaliskuun 4. päivänä 1943 annettuun sanomaan, jonka mukaan Mikkeliissä ravintola Suur-Savossa kävivät ruokailemassa Päämajan alipuseerit, keskipäällystö, erikoispoliisit ja etsivät. Sieltä olisi siis ”oman henkilön” avustuksella saatavissa tiedonmuruja Päämajan asioista sekä neuvostotiedustelun päävastustajasta sotilasvastavakoilusta, johon sanomassa mainituilla erikoispoliiseilla ja etsivillä viitattiin. Tieto Suur-Savossa ruokailleista henkilöistä oli vähintäänkin oikean suuntainen. Mikkelin historiaa tutkineen Pia Puntasen mukaan Suur-Savossa ruokailivat ainakin Päämajan alemmat upseerit ja lotat.²²⁴

Edelleen neuvostotiedustelun mielenkiintoa Marttisen partiota kohtaan saattoivat ylläpitää seuraavat vakoojien nimissä 10. päivänä maaliskuuta 1943 annetut oikeat tai oikeansuuntaiset tiedot: 1) Mikkeliissä oli suomalais-saksalainen sotilasrautatiekuljetuksia ohjannut esikunta. 2) Keväällä 1943 kutsuttisiin palvelukseen vuonna 1925 syntyneiden ikäluokasta vuoden ensimmäisellä vuosipuoliskolla syntyneet sekä 3) vuonna 1943 julkaistiin kirja *Vastavakoilu iskee. Suomen taistelu neuvostovakoilua vastaan 1919–1939*. Kaksi viimeksi mainittua neuvostotiedustelulle annettua tietoa olivat oikeita.²²⁵ Ne olivat neuvostotiedustelulle sikäli arvokkaita, että kutsuntatietojen perusteella se saattoi arvioida Suomen strategisen sotapotentiaalin henkilöstövoimavaran kehittymistä. Propagandatarkoituksessa julkaistu kirja *Vastavakoilu iskee* perustuu Valtion poliisin arkistotietoihin. Kun neuvostotiedustelu sai kirjan hankittua se saattoi

²²³ H-tapaus Marttinen (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

²²⁴ Sama; Pia Puntasen sähköpostiviesti tämän tutkimuksen tekijälle 27.12.2019. Materiaali tutkijan hallussa.

²²⁵ Vrt. *Kenttäarmeijan täydennyshenkilöstö ja sen koulutus. Jatkosodan historia 6*. WSOY 1994. Toimittaneet Maanpuolustuskorkeakoulun Historian laitos, s. 461; Tigerstedt Örnulf: *Vastavakoilu iskee. Suomen taistelu neuvostovakoilua vastaan 1919–1939*. Otava 1943. Suomentanut Urho Raekallio, passim.

kirjan sisältöä analysoiden ottaa oppia sotaa edeltäneenä aikana tekemistään virheistä sekä saada vinkkejä Suomen vastavakoilujärjestelyistä ja työtavoista.

Tieto Mikkelissä sijainneesta sotilasrautatiekuljetuksia ohjanneesta suomalais-saksalaisesta esikunnasta oli sen sijaan laveasti tulkittuna oikeasuuntainen. Puolustusvoimien rautatiekuljetuksia johti Päämajan rautatieosasto yhdessä Kotijoukkojen Esikunnan kanssa. Päämajan huoltopäällikön esikunta johti puolestaan myös saksalaisten kauttakulkukuljetuksia.²²⁶ Saksalaisten kuljetusasioita Suomessa hoitaneen upseerin virka paikka oli Helsingissä. Hänen ja Suomen rautatiehallinnon välillä oli sopimus saksalaisten kuljetuksista.²²⁷ Varsinaista suomalais-saksalaista sotilasrautatiekuljetusten ohjausesikuntaa ei siis ollut olemassa, mutta suomalaisissa suunnitteluelimissä otettiin mahdollisuuksien mukaan huomioon saksalaisten tarpeet ja toiveet rautateiden käytölle.

Suomen sotilasvastavakoilun näkökulmasta keväällä 1943 harhautustoiminnan yhtenä johtoajatuksena saattoi olla pyrkimys ylläpitää neuvostotiedustelun mielenkiintoa Suomessa muka toiminnassa olleisiin neuvostovakoojiin, kertomalla venäläisille tietoja Suomessa olleiden saksalaisten toiminnasta. Tästä näkökulmasta sotilasvastavakoilun Marttisen partion nimissä lähettämät sanomat näyttävät ainakin jossain määrin saavuttaneen tulosta.

Päämajan valvontaosaston neuvostovakoilusta Suomessa vuoden 1943 ensimmäisellä vuosipuoliskolla tekemien havaintojen mukaan kanta-Suomessa tavattujen vakoojien tehtävänä oli muun muassa uusien vakoiluverkostojen eli residentuurien perustaminen.²²⁸ Vaikka Marttisen partio ja edellä esitelty Kotovin partio oli lähetetty tehtävänsä jo vuonna 1942, molemmilla partioilla oli tehtävänä vakoilijoiden värväminen. Tässä tarkoituksessa sotilasvastavakoilu uskotteli neuvostotiedustelulle Marttisen partion värvänneen 27-vuotiaan sotalesken avustamaan ja majoittamaan Marttista ja Raikkerusta.²²⁹

Niin ikään neuvostotiedustelulle uskoteltiin, että Mikkelistä saatiin värvättyä paikalliseksi agentiksi (tiedustelupiste) ravintola Suur-Savossa työskennellyt, Lotta Svärd -järjestöön kuulunut ja osoitteessa Emolantie 8 asunut Tyynne Maria Ursin. Hänen värväämiseensä liittyen neuvostotiedustelulle uskoteltiin, osin totuuden mukaisesti, että Ursinin työpaikalla kävi henkilöitä, joiden puheista saattoi kuulla neuvostotiedustelua kiinnostaneita asioita.²³⁰

Todennäköisesti sotilasvastavakoilun tarkoittamaa rouva Ursinia ei todellisuudessa ollut olemassa. Digi- ja väestötietoviraston mukaan nykyisestä väestötietojärjestelmästä ei löytynyt henkilöä, johon rouva Ursinista käytössä olleet tiedot olisivat sopineet. Häntä ei myöskään löytynyt Mikkelin tuomiokirkkoseurakunnan kirjoista eikä Lotta

²²⁶ Tirronen Eino & Lampikoski Eero: *Huoltolajit. Jatkosodan historia 6*. WSOY 1994. Toimittanut Maanpuolustuskorkeakoulun Historian laitos, s. 335.

²²⁷ *Waldemar Erfurth. Sotapäiväkirja 1942–1943*, s. 58, 62, 63, 329.

²²⁸ Päämajan valvontaosaston asiakirja N:o 10600/Valv.2/sal. 5.8.1943. Operatiivinen ja koulutustoimisto (Tsto III ja Ye. 3) 1942–1944/Ilmavomien esikunta. T-19282/7. KA.

²²⁹ H-tapaus Marttinen (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

²³⁰ Sama.

Svärd -järjestön jäsenluettelosta.²³¹ Valvontaosasto käytti todennäköisesti keksittyä henkilöä Marttisen partion muka luomassa residentuurassa.

Marttisen partion sanomavaihdosta neuvostotiedustelun kanssa on pääteltävissä, että harhautusoperaation yhtenä keskeisenä päämääränä oli vihollistiedustelun henkilöstön sitominen turhaan työhön ja neuvostotiedustelun suorituskyvyn kyllästäminen jonninjoutavilla sanomilla. Näissä tarkoituksissa sotilasvastavakoilu onnistui Marttisen partion nimissä käymään muun muassa pitkiä keskusteluja neuvostotiedustelun kanssa partion huoltamisesta. Esimerkiksi marraskuun puolivälistä 1942 saman vuoden loppuun asti, siis noin puolentoista kuukauden ajan, Marttisen partion ja neuvostotiedustelun välinen sanomavaihto käsitteli miltei yksinomaan partion huoltamista. Vaikka neuvostotiedustelu aika-ajoin käski partiota tehostamaan ja parantamaan toimintaansa, tämä ei tietenkään tehonnut harhautustoiminnassa olleeseen partioon, vaan se jatkoi neuvostotiedustelun kanssa mitäänsanomatonta jaaritteluaan. Tähän tuskastuneena neuvostotiedustelu totesi 12. lokakuuta 1943 partiolle lähettämässään sanomassa, että he olivat jo kuukauden päivät pitäneet yllä sanomavaihtoa kertomatta vihollisesta mitään.²³²

Toinen keskeinen tapa, jolla Marttisen partio kyllästi neuvostotiedustelua, olivat sanomavaihdossa vailla käytännön merkitystä olleet kysymykset esimerkiksi siitä, mitä tavaroita partiolle lähetetyssä täydennyksessä piti oleman ja mihin esimerkiksi partiolle lähetetyt asiakirjat oli kätkeyty. Kolmas tapa, jolla neuvostotiedustelun suorituskykyä kyllästettiin, olivat partion nimissä annetut valitukset siitä, ettei sillä ollut kunnollisia toimintamahdollisuuksia, koska sillä ei muka ollut työskentelyn edellyttämiä kulkuyynnä muita lupia tai siltä muka puuttui toimintaympäristönsä nähden sopiva vaateetus. Tällä tavoin sotilasvastavakoilu vieritti neuvostotiedustelun niskoille syyn siitä, ettei Marttisen partio voinut toimia esimiesportaan haluamalla tavalla.²³³

Edellä kuvattu sotilasvastavakoilun menettely palveli sen omia taktisia tarkoituksia, kun neuvostotiedustelun Suomen vastaiseen toimintaan osallistuneen taktisoperatiivisen tason henkilöstöä sidottiin ja kyllästettiin muka toiminnassa olleen vakoojapartion työskentelyn ylläpitämiseksi ja edistämiseksi. Kaikki tähän työhön käytetty aika oli pois sotaanäyttämöllä oikeasti toimineiden tai sinne todellisuudessa lähetettäväksi aiottujen vakoojapartioiden toiminnan suunnittelusta ja tukemisesta.

Neuvostotiedustelun suorituskykyä siis kyllästettiin kertomalla, ettei Marttisen partiolla ollut syystä tai toisesta toimintaedellytyksiä. Kyllästämistehävän lisäksi tämän tyyppisillä viesteillä työllistettiin neuvostotiedustelua. Jotta se saattoi vaatia Marttisen partiolta tuloksia, sen piti suunnitella ja toteuttaa partion huolto ja täydentäminen. Sanomavaihdosta on pääteltävissä, että Marttisen partiota huollettiin ilmaitse kahdesta neljään kertaan. Kahdessa tapauksessa vakoojat eivät todennäköisesti ”olleet löytävinään” heille lähetettyä täydennystä. Harhautusoperaation loppupuolella syyskuun 12. päivän tienoilla neuvostotiedustelu lähetti Marttisen partion avuksi vakoojan, joka sanomaliikenteen perusteella löysi tiensä ”Marttisen partion” luo.²³⁴

²³¹ Digi- ja väestötietoviraston vastaus Tyyne Maria Ursinia koskeneeseen kyselyyn 16.1.2020; Kouvolan aluekeskusrekisterin vastaus Tyyne Maria Ursinia koskeneeseen kyselyyn 5.3.2020. Materiaali tutkijan hallussa; Lotta-Svärd -järjestö. Paikallisosastojen arkisto. Kotelot C 525, C 527. KA.

²³² H-tapaus Marttinen (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

²³³ Sama.

²³⁴ Sama.

Tarkasteltaessa Marttisen harhautusoperaatiota neuvostotiedustelun resurssien kuluttamisen näkökulmasta, operaatiolla ei yksittäistapauksena ollut oleellista merkitystä tappioiden tuottamisessa suurvallon tiedusteluresursseille. Sitä vastoin Marttisen partion tuottamalla henkilöstötappiolla oli mahdollisesti aineellisia tappioita suurempi merkitys neuvostotiedustelulle. Sodan alussa neuvostotiedustelun ongelmana oli vakoojien heikko taso. Sodan edetessä ja viimeistään loppukesästä 1942 lähtien neuvostotiedustelu alkoi ottaa opikseen tekemistään virheistä ja hyödynsi niitä vakoojakoulutuksessaan, minkä seurauksena vakoojien ammattitaito koheni.²³⁵ Menestyksekkään toiminnan näkökulmasta jokaisen menetetyn vakoojan merkitys neuvostotiedustelun henkilöresursseille oli sitä suurempi, mitä lähempänä sodan päättymistä henkilöstötappiot tapahtuivat.

Kuten edellisessä pitkäkestoisessa Kotovon partion harhautustapauksessa, myös Marttisen harhautusoperaatiossa Suomen sotilasvastavakoilu pyrki ja osin onnistui ohjaamaan neuvostotiedustelun toimintaa. Päämajan valvontaosasto käytti hyväkseen todellisia tapahtumia ja loi maaliskuussa 1943 tilanteen, jossa sotilasvastavakoilu uskotteli neuvostotiedustelulle, että Marttisen partion majapaikan läheisyydessä oli etsitty desantteja. Edelleen valvontaosastossa laaditun suunnitelman mukaisesti neuvostotiedustelulle kerrottiin, että välttääkseen kiinnijäämisen Marttisen partio joutui pikaisesti lähtemään päämajakaupungin ja matkustamaan sieltä pois sotaväen autossa ja että se oli päätyntä sattumanvaraisesti Mäntsälään.²³⁶

Valvontaosaston kehittämässä juonessa piili se totuuden siemen, että Marttisen partion muka paetessa Mikkelistä 18. maaliskuuta 1943 sotilasviranomaiset olivat etsintöjen jälkeen muutamaa päivää aikaisemmin 15. maaliskuuta pidättäneet Mikkelin pitäjässä laskuvarjomiehinä Karl Vahterin ja Aleksander Pylsyn sekä 17. maaliskuuta laskuvarjomies Nikolai Suurosen.²³⁷ Täten tositapahtumiin perustunut valvontaosaston kehittämä tarina, jossa Vahterin, Pylsyn sekä Suurosen etsinnät aiheuttivat muka Marttisen partion paon, näyttäytyi neuvostotiedustelulle uskottavana ja loogisena toimintana, sillä toki he tiesivät Marttisen partion alueelle kyseisenä ajankohtana lähettämistään vakoojista, joihin kohdistuneet etsinnät saattoivat vaarantaa myös Marttisen partion toiminnan.

Samalla, kun neuvostotiedustelulle uskoteltiin Marttisen partion siirtyneen Mäntsälän alueelle, valvontaosaston Mikkelin alatoimisto todennäköisesti luovutti kyseisen harhautusoperaation vetovastuun valvontaosaston radiovalvontajaostolle ja alkoi johtaa vasta pidätettyjen Vahterin ja Suurosen mukaan nimettyjä harhautusoperaatioita, joihin palataan tuonnempana. Noin kymmenhenkiselle Mikkelin alatoimistolle kolmen yhtäaikaisesti käynnissä olleen harhautusoperaation menestyksekkäs johtaminen olisi ollut ylivoimainen tehtävä.

Se, että sotilasvastavakoilu päätti valita Marttisen partion uudeksi toiminta-alueeksi Mäntsälän, ei ollut sattuma. Kotovin harhautusoperaatiosta muistamme, että neuvostotiedustelu huolsi laskuvarjopudotuksin hänen partiotaan Mäntsälän lähimaastoon. Kun vielä lisäksi huhtikuun 18. päivänä sotilasvastavakoilu viestitti Marttisen partion

²³⁵ Panschin (2018), s. 210, 211.

²³⁶ H-tapaus Marttinen (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

²³⁷ Luettelo Päämajan valvontaosaston käytössä olleista sotavangeista (kopio); Luettelo pidätetyt Neuvostoliiton Suomeen lähettämät laskuvarjomiehet vv. 1941–44 (kopio). Materiaali tutkijan hallussa; Päämajan valvontosaston vastavakoilutoimiston asiakirja N:o 3952/Valv.2/sal. 23.3.1943; Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston asiakirja N:o 4826/Valv.2/sal. 10.4.1943. EK-Valpo I. Kotelo 2806. KA.

välityksellä neuvostotiedustelulle, että sen olisi helpompi toimia isossa kaupungissa, ei voi välttyä ajatukselta, että valvontaosasto yritti johdatella neuvostotiedustelua yhdistämään Kotovin ja Marttisen partiot.²³⁸ Tällöin neuvostotiedustelun tekemällä päätöksellä Suomen sotilasvastavakoilun johtoon olisi saatu kaksi pääkaupunkiseudulla muka toiminnassa ollutta desanttipartiota. Valvontaosaston harmiksi neuvostotiedustelu ei ollut tällä kertaa johdateltavissa.

Vaikka sotilasvastavakoilu ei onnistunut johdattamaan neuvostotiedustelun päätöksentekoa Kotovin ja Marttisen partioiden yhdistämiseksi, Päämajan valvontaosasto pystyi vaikuttamaan ainakin kahteen eri otteeseen siihen, miten neuvostotiedustelu käytti Marttisen partiota Mikkelistä poistumisen jälkeen. Neuvostotiedustelu halusi, että Marttisen partio olisi palannut Mäntsälästä takaisin Mikkeliin. Suomen sotilasvastavakoilu sai neuvostotiedustelun kuitenkin vakuuttuneeksi siitä, ettei partion ollut turvallista palata alkuperäiselle toiminta-alueelleen. Tämän jälkeen neuvostotiedustelu antoi Marttisen partiolle tehtäväksi tarkkailla Lahden kautta tapahtuvia rautatiekuljettuksia. Tästä tehtävästä sotilasvastavakoilun ohjauksessa ollut partio onnistui kieltäytymään vetoamalla kaupungissa vallinneeseen kiristyneeseen tunnelmaan, joka johtui lehdistäkin julkisuutta saaneesta poliisisurmasta.²³⁹ Tällä tarkoitettiin joulukuussa 1942 desantti Matti Långin Lahdessa murhaaman komisario Leevi Koskimaan tapusta.²⁴⁰

Vaikka Marttisen partio päätyi lopulta neuvostotiedustelun siunauksella tarkkailemaan liikennettä Lahden ja Kouvolan välille, oli valvontaosasto onnistunut ylipuhumaan neuvostotiedustelun kahdesti Marttisen partiolle aikaisemmin ehdotetusta tehtävästä. Näin Päämajan valvontaosasto onnistui voittamaan aikaa sekä vaikuttamaan ja ohjaamaan kanta-Suomessa tapahtunutta neuvostotiedustelua.

Marttisen harhautustapaus sai yllättävän käänteen, kun kolme päivää ennen harhautusoperaation päättymistä 11. päivänä marraskuuta 1943 neuvostotiedustelu kysyi Marttisen partiolta yllättäen ”keitä ovat Karl ja Edvard sekä mitä tiedätte heistä?” Neuvostotiedustelulla ei ollut intressiä mainita oma-aloitteisesti Marttisen partiolle Karlista ja Edvardista (Kotov ja Kuortti). Sitaatista on pääteltävissä, että Marttisen partio oli todennäköisesti jossain vaiheessa maininnut neuvostotiedustelulle Karlista ja Edvardista. Tämä ei kuitenkaan käy ilmi sanomavaihdosta. Tapahtumien kulkuun saadaan lisävalaistusta vastavakoilutoimiston päällikkönä palvelleen Pentti Heinin esitelmästä vuonna 1976. Pentti Heino kertoo: ”... kaksi kertaa me totesimme, että kaveri lähetti merkin kiinniolosta. Muistan sen pojan nimenkin se oli Raikkerus niminen kaveri, jonka sanoma paljastui vasta sitten, kun me tarkastimme näitä sanomia, jotka tiedusteluosasto oli vetänyt sisälle, siis meidän omia sanomia...”²⁴¹

Tapahtumat ovat mahdollisesti edenneet siten, että siinä vaiheessa, kun Marttisen partio väistyi muka Mäntsälään, kyseistä harhautusoperaatiota alkoi mahdollisesti johtaa valvontaosaston radiovalvontajaos, jonka johdossa oli myös Kotovin harhautusoperaatio. Tässä vaiheessa Marttisen partio on ilmeisesti sijoitettu samoihin majoitus- ja oleskelutiloihin Kotovin partion kanssa ja tullut näin tietoiseksi viimeksi mainitun ole-

²³⁸ H-tapaus Marttinen (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

²³⁹ Sama; Valtiollisen poliisin asiakirja N:o 8485/II. Salainen tilannekatsaus lokakuulta 1943 12.11.1943. EK-Valpo I. Kotelo 1478. KA.

²⁴⁰ Rentola (1994, 2. painos), s. 370.

²⁴¹ Everstiluutnantti Pentti Heinin esitelmä valvontaosaston toiminnasta jatkosodassa 2.4.1976. Materiaali tutkijan hallussa.

massaolosta. Sopivan tilaisuuden tullen Raikkerus päätti paitsi kertoa työskentelystään Suomen sotilasvastavakoilun hyväksi myös ilmiäntää Kotovin partion. Marttinen yritti vielä pelastaa tilannetta 13. marraskuuta lähettämässään sanomassa, mutta tehtyä ei saanut enää tekemättömäksi. Marttisen partion harhautustoiminta oli paljastunut. Mikäli tämä analyysi paljastumiseen johtaneesta syystä on oikea, Päämajan valvontaosasto menetteli tuiki taitamattomasti, sen salliessa eri harhautusoperaatioihin kuuluneiden vakoojien yhdessäolon²⁴².

Raikkeruksen petturuuden selvittyä valvontaosastolle Radioasema 12 luovutti vakoiiluun syyllistyneen petturin 13. marraskuuta 1943 valvontaosaston Helsingin alatoimistolle. Tuusulan suojeluskuntapiirin kenttöoikeus tuomitsi joulukuussa 1943 Raikkeruksen kuolemaan. Tuomio toimeenpantiin seuraavan vuoden helmikuussa. Monen muun jatkosodan aikana valvontaosastoa avustaneen entisen neuvostovakoojan tavoin Marttinen karkasi välirauhan aikoihin ja tietävästi asettui sodan jälkeen asumaan Yhdysvaltoihin.²⁴³

Marttisen harhautustapaus

Sanomat ennen pidättämistä

Lähetetty:

7.10.1942:

Ruokatavarat piilotettu. Meidät huomattu. Kuljemme länteen.

9.10.1942:

Ruutu 6018. Ilmoittakaa pudotuspaikka. Rautatieliikenne kuuluu.

12.10.1942:

Ruutu 5616. 3 junaa pohjoiseen - 3 junaa etelään - lasti tuntematonta - halkotalkoot 1.10.-30.10. välillä.

21.10.1942:

Koordinaateissa olemme erehtyneet - olemme 3 km. pohjoiseen Haukivuoresta - karttaa ei ole - mitä tehdä.

Vastaanotettu:

21.10.1942:

Riittää kävellä eksyksissä - kohta olette jo kuukauden olleet - missä tulokset - kulkekaa etelään.

21.10.1942:

Haukivuorella ei ole sotilaita - käynnissä kauppasopimusneuvottelut Bulgarian kanssa.

23.10.1942:

Ruutu 7412 - 4 junaa Pieksämäkeen - 6 junaa Mikkeliin - lasti tuntematonta - kuljemme etelään.

²⁴² Kyseistä tulkintaa tukee tieto, jonka Kuusisaareissa radioharhautustehtävissä palvellut Sune Englund kertoi sodan jälkeen Erkki Aukiolle: ”Kuusisaarelaiset saivat liikkua vapaa-aikoinaan kaupungilla täysin vapaasti, ainoastaan inkeriläisten asemalla paluun oli tapahduttava määräaikana.” Kopio Erkki Aukion kirjeestä kenraali Wilhelm Stewenille 30.11.1993 liitteineen. Materiaali tutkijan hallussa.

²⁴³ Luettelo Päämajan valvontaosaston käytössä olleista sotavangeista (kopio); Pasi Pirttikosken kokoama luettelo ”radioharhautukseen suostuneet”. Materiaali tutkijan hallussa; Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston asiakirja N:o 16583/Valv.2/sal. 30.11.1943. EK-Valpo I. Kotelo 2806. KA; Tyni (2018), s. 217 (viite 39).

23.10.1942:

Mistä olette saaneet tietää että Haukivuorella ei ole sotilaita ja että kauppasopimuksesta neuvotellaan. - Tarkkailemme tietä kolmen päivän ajan.

25.10.1942:

Kävimme Haukivuorella - ostimme sanomalehtiä - niissä kirjoittavat kauppasopimuksesta.

27.10.1942:

24:stä 27:een 22 junaa Mikkeliin, 20 vaunua halkoja, 1 säiliövaunu, 3 avovaunua tynnyreitä sekä umpivaunuja - Pieksämäkeen 12 junaa - 16 vaunua kivihiiltä sekä umpivaunuja.

29.10.1942:

Kohtasimme metsässä aseistetun sotilaan - tämä pakeni haavoitettuna - meitä etsitään - olemme suossa - ruutu 5815.

29.10.1942 pidättäminen

Sanomat harhautustoiminnassa

1.11.1942 klo 9.08:

Otitteko vastaan 29:nä. - tv.

1.11.1942 klo 9.02:

Olemme koord. 5612 - rautatielle pelkäämme mennä - ehkä vielä etsivät - fr.

1.11.1942 klo 16.59:

Mikä on asia - oletteko takaaajettuja - 29:nä emme ottaneet vastaan - Mr

2.11.1942 klo 8.49:

27 ruutu 5816 - metsässä tavaroiden kanssa kohtasimme aseistetun sotilaan - haavoitettuna pakeni - luulimme että ovat jäljillämme - lähdemme lounaaseen - fri.

2.11.1942 klo 8.55:

ruutu 5212 - ympärillä hiljaista -fr. meni noutamaan ruokatarpeita - minä jäin katsomaan toimipaikkaa (objektia) -yhteys 4:nä - terveisiä - tv.

4.11.1942 klo 9.05:

ruutu 5212 a - yksinäinen talo - asuu ukko - nainen ja 3 lasta - 3:na kävi talossa sotilashenkilö - mitä tehdä - fr. ei palannut. - tv.

4.11.1942 klo 9.33:

Yksinäistä henkilöä alkää paetko, pidättäkää, kuulustelkaa, korjatkaa - paljonko jäljellä ruokatarpeita ja pattereita - valitkaa paikka minne voi pudottaa taakan - mitä saitte tietää todistuksista - minkälaisia tarvitsette tarkkaillaksenne teitä - milloin tulee ilmoitus onko tiellä liikennettä tai ei - majuri.

5.11.1942 klo 9.00:

3:s ja 4:s Mikkeliin 24 junaa joista 16 tavarajunaa - puita ja umpivaunuja - takaisin 26 junaa, joista 18 tavarajunaa - avovaunuissa heinää ja suuria keltaisia laatikoita ja umpivaunuja - ruokatarpeita tuskin 17 saakka - paristoja on, mutta ruokatavaroiden kera lähettäkää - fr.

6.11.1942 klo 8.54:

Juhlaonnittelut - 5:tenä 12-16 rautatiellä juna paikallisiin tarkoituksiin. - fr. lähtee etsimään pudotuspaikkaa taakalle - kylmää, lunta - tv.

6.11.1942 klo 9.10:

Lokakuun 25 v. juhlaonnittelut - ottakaa selvää millainen ukko asuu talossa ja kuka on sotilas - on toimittava - ottakaa sotilas vangiksi, kuulustelkaa - ehkäpä ukkoa voi käyttää kuten kattoa - tarkemmin tiedustelkaa tietä - etsikää paikka taakan pudottamista varten - maj

9.11.1942 klo 8.43:

ruutu 5822 tarkastettu taakan pudottamista varten - antakaa siviilipuku ja todistukset - tulee helpompi mennä kaupunkiin - enemmän lomatodistuksiaavakkeita fri.

9.11.1942 klo 8.48:

Liikenne rautatiellä entisenlainen - eilen 10:00 meni pohjoiseen sairaalajuna 16 vaunua - tvo.

9.11.1942 klo 12.15:

Pitäkää yhteyttä joka päivä - annamme ohjeita - mr.

Ruutu 5116 - 9:15-22:00 etelään 8 juna - takaisin 6 - lasti tuntematonta maantiellä liikennettä vähän - miten ruokatavaroiden kanssa - fr.

11.11.1942 klo 9.03:

Ruutu 5216 v 2 - talossa asuu ukko, akka ja 27 v. leski - mies kaatunut Karjalan kannaksella - talossa radio - värväämmäke vai ei - kirjoittavat Afrikan taisteluista - eilen etelään sotilasjuna - 36 vaunua - 12 umpivaunua - 4 henkilöautoa - 1 säiliövaunu - muu lasti tuntematonta. - tvo.

11.11.1942 klo 9.17:

Taakan heitämme ruutu 5822 - valmistautukaa 3 nuotiota kolmioon - päivän ja ajan ilmoitamme myöhemmin - ilmoittakaa minkälaisia todistuksia ja mistä teille annettu - mr.

12.11.1942 klo 9.11:

Antakaa vapauttaminen armeijasta 1:ksi kuukaudeksi sairauden takia ja valokuvallinen henkilöllisyystodistus. - Olisi hyvä vielä molempia täyttämättömiä toiselta puolelta Mikkeliä ei 50 km. lähempää - fr.

12.11.1942 klo 9.10:

Tulemme heittämään taakkoina 3 säkkiä - tehkää 2 nuotiota, kolmas liikkuva - lentokoneen ilmestyessä sytyttäkää kolmas ja heiluttakaa - etäisyys nuotioiden välillä noin 50 m. - nuotiot ruutu 5822 suon itäiseen reunaan - mahdollisesti heitämme 13:sta, 11:sta 3:33n yöllä - menkää pudotuspaikan alueelle - pitäkää lisäyhteys kello 18 - majuri.

13.11.1942 klo 8.46:

Ruutu 5822 - kaikki valmista - illalle emme kuule - yhteys aamulla ja 17.00 - olisi hyvä saada enemmän tupakkaa ja viinaa lämmikkeeksi. - fri.

13.11.1942 klo 16.13:

Sää hyvä - tv.

13.11.1942 klo 16.40:

Menkää paikalle - pudottaminen lykkääntyy sään takia - ilmoittakaa 17.00 joka päivä säästä, erikoisesti sumusta - täytämme teidän pyyntönne - ilmoittakaa tiedot ukosta - värvätkää hänet - lesken kanssa mentävä naimisiin - toimikaa olosuhteiden mukaan - mr.

14.11.1942 klo 8.44:

Ruutu 5822 - ruokatarpeita 3:ksi päiväksi - odotamme - yöllä oli hyvä sää - antakaa kello alusvaatteita - fr.

14.11.1942 klo 16.19:

Pilvistä - sumu ei - sää paranee - odotamme - fr.

15.11.1942 klo 8.48:

Sää hyvä - pilviä ei ole - lähettäkää - fr.

15.11.1942 klo 16.16:

Pudottaminen lykkääntyy sään takia - odottakaa - säästäkää ruokatarpeita - mr.

16.11.1941:

Harvoja valkeita pilviä - sumua ei ole - odotamme - tvi.

17.11.1942 klo 8.44:

Työskentelemme II:lla paristosarjalla - miksi annatte tuntemattomia liikennelyhennyksiä - tv.

18.11.1942 klo 10.37:

Illalla teitä kuulin - antakaa ilta-aalto, millaiset kutsut ja aika - tv.

18.11.1942 klo 15.23:

Ruutu 5822 - sää kiitettävä - minkä vuoksi yhteys katkeaa - jäljellä 3 pakettia suurimoita - vaarallista kuljeksia kylällä sotilasasussa etsimässä ruokatarpeita - miten olla - fr.

19.11.1942 klo 8.47:

Miksi ette vastaa - mitä meidän on tehtävä - pakkasta ja ruokatarpeita ei ole -antakaa ruokatarpeita että voisimme jatkaa työtä - antakaa vastaus - fridrix.

20.11.1942 klo 9.16:

Eikö meidän lentokone eilen lentänyt - illalla teitä vähän kuulimme - antakaa ilta-aalto, tämä ei tule ja paljon häiriöitä - pimeässä myöskin vaikea työskennellä - ilmoittakaa aina 16:00 pudottamisesta - näemme nälkää - fri.

20.11.1942 klo 8.51:

Ruokatarpeitten heittämistä pidättää sää - tarkkailkaa joka yö - säästäkää omia varastojanne - olkaa miehekkäitä, avun annamme - majuri.

20.11.1942 klo 15.14:

Valmiit vastaanottamaan taakan - miten tarkkailla - nuotiot joka yö vaarallisia - pilvet korkealla, aamulla oli sadetta - fri.

21.11.1942 klo 9.31:

Teidän asemanne ymmärrän -pudottaminen lykkääntyy sään takia - jättäkää Taavi päivystämään pudottamispaikalle - nuotiot sytyttäkää lentokoneen ilmestyessä - tulee 3-4 ympyrää - Fridrix koettakaa saada ruokatarpeita paikallisilta asukkailta - ostakaa tai ottakaa voimalla - toimikaa harkiten - säästäkää itseänne - saksalaisia lyödään Kaukasiassa ja Afrikassa - toivomme menestystä - majuri.

21.11.1942 klo 15.27:

Säät kuutamaiset - sumua ei ole - odotamme - fr.

22.11.1942 klo 15.12:

Ruokatarpeita ei ole - kiirehtikää, kun vielä on hyvä sää - frid. poistui - Taavi.

22.11.1942 klo 15.23:

Tänään ottakaa vastaan - majuri.

23.11.1942 klo 9.04:

Kuulin koneen surinaa itään heittämispaikasta kello 6 aamulla - oliko meidän - tvi.

23.11.1942:

Mahtoikohan Taavi olla huomaamatta oman koneen - sain vähän juurikasveja - sää hyvä - odotamme - frid.

23.11.1942 klo 15.24:

Sanoma käsitti 56 ryhmää, mutta ei auennut.

25.11.1942 klo 9.52:

Miksi 23 p:n radiosanoma 56 ryhmää ei avaudu - antakaa jotenkin apua, että vihdoinkin voisimme mennä pois metsästä ja jatkaa työtä - täytyyköhän meidän tuhoutua ruokatarpeiden ja muiden tarpeellisten seikkojen vuoksi -

25.11.1942 klo 10.21:

24 kello 6 pudotimme taakan - suunnilleen ruutu 5422 - etsikää Pirholan ja Tolvalan torppien alue - olkaa varovaisia - taakassa heitetty todistukset ja valokuvat - miksi ei ollut nuotiota - majuri.

25.11.1942 klo 15.10:

24:nä odotimme 4:ään saakka aamulla - etsimme taakkaa - fri.

28.11.1942 klo 9.03:

Taakkaa emme löytäneet, jatkamme etsimistä - paljon lunta - osottakaa tarkemmin mihin pudotitte - mitä tehdä - frid.

28.11.1942 klo 9.15:

Ottakaa vastaan tänään lentokone klo 20:stä 2:een - heitämme - majuri.

28.11.1942 klo 15.41:

Otamme vastaan tänään - sää parantuu fri.

29.11.1942 klo 9.14:

Miten selviytyä tästä olotilasta - enempää ei ole voimaa odottaa - voitteko 3 vuorokauden aikana antaa apua - minkätähden vaihdatte radistia - frid.

30.11.1942 klo 9.20:

Taakkaa emme löytäneet - lumi vaikeuttaa etsimistä - valtaa heikkous - sanokaa, odotammeko apua vai menemmekö hakemaan ruokatarpeita - syömmekö juurikasveja, joita saimme kuopasta - fri.

1.12.1942 klo 9.10:

Koetan talonpojalta saada leipää - Taavi jää paikalle - klo 16 ehdottomasti ilmoittakaa ruokatarpeista - frd.

1.12.1942 klo 9.14:

Sanoma 26 ryhmää ei auennut.

1.12.1942:

Teillä on otettu väärä gamma - frd.

3.12.1942 klo 122.0:

Miksi ette vastaa - fridrix ei palannut - milloin tulevat ruokatarpeet - Taavi.

4.12.1942 klo 15.16:

Sain vähän ruokatarpeita - vielä kerran pyydämme antamaan apua, että voisimme jatkaa työtä, kylmä ja nälkä - fridrix.

5.12.1942 klo 9.13:

Kaikki valmista, mutta lakkaamattomat lumisateet eivät anna mahdollisuutta lentoon - ensimmäisenä lentopäivänä heitämme - koettakaa 3-4 päiväksi saada ruokaa väestöltä vielä vähän kestää - autamme - majuri.

5.12.1942 klo 15.10:

Ilmoittakaa etukäteen milloin heitätte että ennättäisimme sytyttää nuotiot - kiirehtikää - frid.

6.12.1942 klo 9.02:

Onnittelemme stalinilaisen konstitusionin päivän yhteydessä toverit - fridrik, taavi.

6.12.1942 klo 9.09:

Kello 24:00 lensi kone - nuotioita emme ennättäneet sytyttää - fr.

7.12.1942 klo 15.13:

Odotamme paikalla - paristot laskevat, kiirehtikää - fr.

8.12.1942 klo 15.23:

Sää hyvä, tänään odotamme - fr.

8.12.1942 klo 15.35:

Odotakaa tänään - jos on hyvä sää heitämme taakan tänään - paikka ja merkit lentokonetta varten entiset - valmistakaa nuotiot - majuri.

9.12.1942 klo 15.14:

Kirkas ilma - kova pakkanen - odotamme - frid.

11.12.1942 klo 9.53:

Turhaan odotamme jälleen - nuotiot paloivat - ruokatarpeet lopussa - mitä tehdä - frid.

11.12.1942 klo 10.10:

Säästäkää mahdollisuuksien mukaan radion paristoja - ehdottomasti tänään vahvistakaa taakan vastaanottomerkeille koordinaatit - luvassa hyvä sää - heitämme heti kun tulee kirkas taivas - kaikki valmista - mr.

14.12.1942 klo 9.52:

Miksi ei ole yhteyttä - milloin tulevat ruokatarpeet - fr.

14.12.1942 klo 10.00:

Koettakaa saada ukolta edes 4-5 päiväksi ruokatarpeita - ensimmäisenä lentoyönä heitämme kaiken välttämättömimmän - vielä vähän kestää - emme jätä - mr.

14.12.1942 klo 15.23:

Koetamme tulla toimeen juurikasveilla joita otamme kuopasta pellolla - jäljet vaikeuttavat - ukon koetamme värvätä ruokatarpeita saatamme - fri.

16.12.1942 klo 12.13:

Ellei meidän tuleva elämämme ja työmme ole isänmaalle tarpeellinen niin miksi sitten syöttää lupauksilla - olisitte sanoneet jo aikoja sitten että itse varustaisimme itsemme ruokatarpeilla - odotamme vielä yön, sitten jätämme alueen - miten käy - ruokatarpeita ei ole - taivas kirkas - antakaa vastaus - fridrik.

16.12.1942 klo 12.21:

Tänään vastaanottaa taakka - kello 20-2 heitämme - mr.

16.12.1942 klo 15.18:

Merkit valmiina - odotamme - fr.

18.12.1942 klo 15.25:

Saimme vähän ruisjauhoja - antakaa apua pian - fr.

19.12.1942 klo 12.28:

Miksi ei ole yhteyttä - vielä kerran pyydämme ruokatarpeita - mitenkä olla - frid.

20.12.1942 klo 9.07:

Lentokone 16.12. uudelleen lensi mutta sumun takia ei löytänyt teitä - kestää vähän - kun tulee pakkaset voi lentää - ensimmäinen lentokone heti tulee teille - mr.

23.12.1942 klo 14.29:

Ruutu 5824 - hyväksyn kohtauspaikan 2 - sain talonpojalta leipää, voita jauhoja 760 mk:lla - teitä pitkin liikennettä en huomannut - jäljellä yhdet todistukset poistulemista varten - saappaissa jäljellä välipohjat - frid.

24.12.1942 klo 14.44:

Koko joulukuu on huonoa säätä - lähdestä annamme heti merkin - toistakaa kohtauspaikka ja ilmoittakaa mitä tiedätte vielä saksalaisista joukoista - mr.

25.12.1942 klo 14.18:

Sanoman alkua emme ymmärtäneet - koetamme ottaa selkoa saksalaisista - fr.

27.12.1942 klo 14.21:

Koettakaa kestää - ehkäpä onnistuu ostaa paikallisilta asukkailta - mr.

28.12.1942 klo 14.16:

Olemme toivottomassa tilassa - ruokatarpeita ei ole - paristot alkavat loppua - mitä tehdä - fr.

29.12.1942 klo 14.16:

Sanoma 55 ryhmää ei auennut.

29.12.1942 klo 15.47:

Sanoma ei avaudu - mikä on asia - frid.

29.12.1942 klo 16.55:

Pudotamme tänään ruutu 5822 ilman henkilöä - antakaa nuotiot - vahvistakaa nuotioitten valmius 19-23:een mr.

30.12.1942 klo 14.23:

Miksi ette pudottaneet - kiirehtikää niinkauan kuin vielä voin pitää yhteyttä - taav.

31.12.1942 klo 15.23:

Säästäkää paristoja - meillä uudelleen huonosti sään kanssa - 29 ja 30 lensimme mutta emme voineet tulla teille saakka - 2:na lupaavat sään - onnittelen uudelle vuodelle - mr.

2.1.1943 klo 15.15:

Sää hyvä - antakaa viimeinkin apua - fr.

6.1.1943 klo 14.45:

Ottakaa vastaan tänään - merkit ja paikka entiset - majuri.

7.1.1943 klo 14.42:

2 taakkaa löysimme - ympäristö hiljaista - alamme kantaa kätköpaikkaan - kiitämme sydämellisesti - fridrik.

8.1.1943 klo 14.54:

Todistukset pantu laskuvarjotaakan päällyksen iskunvaimentajaan - majuri.

8.1.1943 klo 14.52:

Valmistaudumme ja voimistumme tehtävän täyttämistä varten - fri.

12.1.1943 klo 9.05:

Ruutu 5412 - puolet ruokatarpeista piilopaikassa - aloitamme työn - onko ohjeita - Frid.

12.1.1943 klo 9.26:

Löysittekö todistukset - Majuri.

13.1.1943 klo 9.37:

Eilen junia paikallisiin tarkoituksiin - Fridrih siirtää viimeiset ruokatarpeet - iskunvaimentajasta löysimme lomatodistukset - oliko vielä muunlaisia todistuksia ja paljonko yhteensä rahaa - mihin kätkettynä - tällä hetkellä tarkkailen - Taavi.

15.1.1943 klo 16.20:

Hiirolan asemalla ei ole junaryhmyksiä - siellä näin sotilasryhmän ja huomasi heillä tummat kaulukset päällystakissa - pylväässä olevan käskyn mukaan kaikki miehet vuosina 1889-1923 syntyneet kutsutaan työvelvollisuuteen - käsky ei koske asevelvollisia, metsätyöläisiä eikä sodan ajaksi armeijasta vapautettuja 9.4.41 annetun asetuksen N:o 328 mukaan - paljon kirjoittavat meidän rintamataisteluista. - Fridrih -

15.1.1943 klo 16.20:

Ruutu 5616 Mikkeliin 14:pnä 11 junaa, joista 7 tavarajunaa - avovaunuissa heinää, 5 traktoria - ajoneuvoja ja umpivaunuja - takaisin 10 junaa, joista 6 tavarajunaa - avovaunuissa 2 kenttätykkiä ja tuntematonta lastia tavarapeitteellä peitettynä - rautatiellä ajaa usein tarkistusresiina - Tv.

15.1.1943 klo 17.31:

Ryhtykää kiireellisiin toimenpiteisiin tietojen saamiseksi Mikkelistä - ottakaa selvää millaiset eskunnat ja yksiköt on majoitettu Mikkeliin - millaisia yksiköjä muodostetaan uudelleen - rautateitse kuljetettavien sotatarvikkeiden laatu Kouvolaan ja Pieksämäelle - M.

18.1.1943 klo 10.46:

Eilen pohjoiseen sotilasjuna - kaksi bensiinisäiliövaunua, kolme avovaunua bensiinitynnyreitä - viimeinen lasti tuntematonta - poikkean 3 päiväksi tiedustelemaan pääsyyntymämahdollisuuksia kaupunkiin - terveisiä - Frd.

20.1.1943 klo 10.31:

Ruutu 5216 19 päivänä pohjoiseen sotilasjuna 23 vaunua - avovaunuissa 5 kuorma-autoa, joiden perässä oli kenttäkeittiöitä ja 2 avovaunua laatikoita, 7 umpivaunua varustettu kamiinoilla - etelään eniten vaunuissa puita ja puutavaraa - T.vi-

22.1.1943 klo 15.44:

Ensimmäinen tutustuminen kaupunkiin onnistui, mutta puvun takia siellä vaarallista liikkua - näin paljon jalkaväkisotilaita ja nuoria poikia siviilipuvuissa - en riskeerannut, mitään erikoista en ehtinyt huomata - puvun takia en itse voi kaupungissa työskennellä - pitää löytää henkilö - maanteillä onnistuin liikkua vapaasti - siviili liikennettä ja sotilashenkilöautoja - ostin puukon, partaveitsen ja tulitikkuja - Fr -

23.1.1943 klo 15.18:

Pohjoiseen 2:ssa avovaunussa luullakseni rautatiesillan osia ja jälleen suuria keltaisia laatikoita 3:ssa avovaunussa - takaisin vaunussa erä suksia - Fridrih tarkkailee ukon taloa - Tvi -

25.1.1943 klo 12.17:

Olin kaksi yötä lesken luona - ukko ei tiedä mitään - ehkäpä saadaan hyvä katto radistille - leskeltä sain tietää, että sotilaan haavoittumisen jälkeen etsinnät useasti uusiintuivat kaupungin ympäristössä - olettavat että desantit ovat alueella - 5 kertaa vuorokaudessa radio antaa uutiset - puhuvat paljon meidän ja Afrikan rintaman taisteluista - tästä kirjoittavat sanomalehdetkin - mene takaisin leskelle tekemään lopullista värväystä - Frd -

25.1.1943 klo 12.53:

24 päivänä pohjoiseen 7 tavarajunaa, joissa kussakin 16-25 vaunua - 42:lla avovaunulla kivihiihtä - 4 avovaunua lastattu säkeillä - muu lasti tuntematonta - takaisin 6 junaa - suurin osa avovaunuista lastattu puilla ja lisäksi umpivaunuja - Tv. -

28.1.1943 klo 10.99:

Viime päivinä rautateitse pohjoiseen huomattava määrä heinää - takaisin avovaunuissa 2 dieseliä Stalinatsh - molempiin suuntiin matkustajajunissa paljon sotilaita - viimeisen yhteyden aijana jäädyn 2 sormea - Taavi -

29.1.1943 klo 10.21:

Leski hankki puvun, päällystakin, puolikengät, sukset ja suuren selkäreppun - huomiseksi lupasi vielä hankkia päällystakin ja hatun - ukon kanssa puhuin siviilipuvussa - he eivät tiedä kuka olen, hyvin kerroin meistä - huomenna illalla vien sinne Taavin siviilipuvussa - kojeen ja kaiken muun jätämme metsään - seuraavalla kerralla mene kaupunkiin siviilipuvussa, jonka otan leskeltä - miehen puku - hänelle jätin 7000:a hintaa jälkeensä - näyttää että onni on meidän puolellamme - Fr -

29.1.1943 klo 15.32:

Missä on Fridrih - antakaa tiedot tarkemmin ja selvemmin, minne sotilaat matkustivat ja koettakaa saada selvää saksalaisista yksiköistä - Majuri -

30.1.1943 klo 10.16:

Matkustajajunissa etelään ja pohjoiseen paljon sotilaita - olettaakseni lomalla olevia - Fridrih tarkkailee vielä katosta - pukeudun siviiliin, tänään illalla menemme leskelle - tämän jälkeen Fridrik lähtee kaupunkiin - rautatien tarkkailun jätämme väliaikaisesti - yhteys 4:s päivä Tvi -

4.2.1943 klo 11.44:

Fridrih meni 2 päivän aamulla ukon mukana hevosella kaupunkiin - ukon kertoman mukaan on anodiparis-toja vaikea saada - miten on Stalingradin laita, paljon kirjoittavat taistelusta - oleskelen ullakolla, leski ruokkii - olosuhteet hiukan parantuivat - terveisiä - Tvi -

5.2.1943 klo 11.09:

Kaupungin varuskunta nähtävästi suuri, koska sotilashenkilöitä on erittäin paljon liikkeellä, varsinkin iltaisin - kaupungissa näin saksalaisia sotilaita - esikuntia en vielä havainnut - iltaisin kulkevat partiot, hihassa keltainen nauha tekstillä katupartio - poliiseja vähän - ruokaloissa saa kortteita juurikasveja, lintua ja kalaa - olin elokuvissa lipun hinta 12 sotilashenkilöiltä 6 - kohtauspaikkaa 1 en hyväksy syystä, että se on keskellä kaupunkia - ostin sukset ja selkärepun - vaatetus tuli maksamaan 7300 ja ukolle annoin 800 kuittausta vastaan - katoksessa luulevat meitä keinoittelijoiksi - Fridrih -

7.2.1943 klo 9.41:

Kaikki vuotena 1942 jälkipuoliskolla syntyneet kutsutaan armeijaan - tiedon sain ukolta - Fridr -

7.2.1943 klo 15.49:

Fridrihille: 1. ottakaa selville kaupungin varuskunnan kokoonpano ja numerointi - ehdottomasti otettava tarkkailun alaisiksi kuljetukset N-kaupungin kautta - 2. saksalaiset on ajettu 300 km länteen Stalingradista - Leningradin motti on murtunut - meidän armeijamme hyökkää menestyksellisesti - toimikaa ----- teidän menestyksellisestä työstänne riippuu fascistien nopeampi tuho - Majuri -

10.2.1943 klo 10.23:

8 ja 9 sotilaskuljetuksia ei huomattu - vuorokaudessa keskimäärin 12 junaa kumpaankin suuntaan - avovaunuissa ainoastaan siviilitavaroita - etelään puutavaraa - pohjoiseen heinää, kivihilltä - kansa puhuu meidän voitoista ja pelkää elintarviketilanteen huononemista - illalla lähden kaupunkiin - Fridrih.

13.2.1943 klo 10.00:

11 olin kaupungissa - liikkui paljon partioita - muita sotilaita ei kaduilla ollut - ravintolain ovilla vartiomiehiä - osa kaupungista oli eristetty - useita pidätettiin tarkastuksia varten - ihmiset puhuivat, että ajoittain järjestävät tällaisia tarkastuksia - en voinut työskennellä - Fridr -

13.2.1943 klo 10.35:

Ruutu 5014 - 12 p:nä pohjoiseen sotilasjuna 35 vaunua - 5 säiliövaunua polttoainetta - 8 kuorma-autoa - viimeinen lasti tuntematonta - etelään juna 27 vaunua, joista 12:ssa kamiinat, nähtävästi sotilaita - avovaunuissa 4 pientä pitkäpiippuista tykkiä - viimeinen lasti tuntematonta - Taavi -

16.2.1943 klo 11.01:

Ukon kertoman mukaan kaupungissa oli ennen paljon enemmän saksalaisia kuin nykyään - sotilaiden palkan koroittaminen 3 markalla päivässä tuli voimaan sotilaiden tyytymättömyyden takia - junat alkoivat kulkea sekä pohjoiseen että etelään harvemmin - kansa pelkää kaiken vallan keskittämistä Mannerheimin käsiin, koska hänet eilen asetettiin ehdokkaaksi odottamatta - tuntuu, että Rydin arvostavat marsalkkaa paremmaksi - 19 koetan mennä kaupunkiin - Fridr -

17.2.1943 klo 11.03:

Hirolan asemalla sain tietää, että epäsäännöllinen junien kulku johtuu pohjoisessa ja idässä olevista lumi-kinoksista, jonka takia rautatie ei voi tällä hetkellä tyydyttää pohjoista tarvittavalla materiaalilla, erittäinkin rehulla eikä voi kuljettaa pakkoluovutettuja maataloustavaroita - aikaisemmin mainitut keltaiset laatikot ovat purettavia parakkien osia - matkustusliput voi ostaa ilman todistuksia - Fridr -

17.2.1943 klo 15.19:

Fridrikille - ilmoittakaa kaupungin varuskunnan kokoonpano - miten on tilanne legalisoimisen kanssa - Majuri -

19.2.1943 klo 12.16:

Esiinnyn vaatetus- ja elintarvike keinottelijana - Taavi apulainen - rahat ja väliaikaiset poissaolot vahvistavat tätä - Taavi asuu talossa - maksaa 1500 kuukaudessa ruuasta ja katoksesta, minä maksan itsestäni erikseen milloin olen talossa - haluan itselleni uuden katoksen - tänään vien leskeltä hänen siskolleen paketin - hän työskentelee ravintolassa "Savo", jossa käy paljon upseereita - Fridr -

23.2.1943 klo 12.58:

Varuskuntaan kuuluvat: 1. valiojalkaväkiyksikkö entisiä rintamamiehiä - palvelee päämajan vartiossa - 2. ilmatorjuntamiehet ja lentäjät - 3. ilmatorjuntamiehiä pääasiassa lottia - 4. saksalaisia vähän - varuskunnan vahvuutta en tiedä - päämaja on porattu Naisvuoren kallioon - graniitin paksuus aina 20 metriin saakka - omilla todistuksillani pelkään mennä lähelle koska päämaja-alue on eristetty vartioilla - siviilipukuinen poliisi tarkastaa asemalla todistuksia, jonka vuoksi en voinut tutkia olosuhteita rautatiellä - sivuraiteilla näin tavara- ja matkustajajunia -katuparti ja etsivät pidättivät ihmisiä tarkatusta varten - lesken sisko asuu tällä haavaa yksin - työskentelee ravintolassa Suur-Savo Maaherrankatu 16 - yövyin hänen luonaan - häneltä sain osan tiedoista - Lotta-Svärdin jäsen - etupuolelta pehmeä - ajattelin, että tulee hyväksi pisteeksi - juhlaonnittelut kaikille - Fridrih -

23.2.1943 klo 13.20:

Rautatieliikenne parantui - 20, 21, 22 sotilaskuljetuksia en huomannut - puna-armeijalaispäivän onnitellut - Taavi -

26.2.1943 klo 9.48:

Eilen meni Kontiomäkeen sotilasjuna - 8 vaunussa oli hevosia ja saattavat sotamiehet - muu lasti tuntematonta - juna seisoj Hirolassa - sotilailta sain tietää määräpaikan - kovin särkee polvia, taivuttaminen vaikeaa - nähtävästi reumatismi - Fridr -

1.3.1943 klo 10.45:

28 etelään juna 35 vaunua - useissa vaunussa sotilaita - avovaunuissa 8 autoa peitetty tavarapeitteellä - vartio saksalaisia - Fridr 28 lähti kaupunkiin - Taavi -

3.3.1943 klo 9.41:

Sotilaskuljetuksia en huomannut - Fridr. ei palannut - menen kohtauspaikalle - Taavi -

4.3.1943 klo 9.38:

Taavi: teidän 55 ryhmäinen sanomanne ei avaudu - toistakaa osoittamalla että toistatte - laatikaa taulukot huolellisemmin - Majuri -

4.3.1943 klo 11.01:

Varuskunnan jalkaväkiyksikkö jakaantuu 2 osaan - 1. pää vartio, päävartio palvelee kaupungin suojelemisessa, lähettää katupartiot ja yhdessä poliisin kanssa järjestää tarkastukset - heille viedään tarkastuksen aikana pidätetyt - 2. osa palvelee ainoastaan päämajan vartiossa, asuvat eri rakennuksissa esikunnan läheisyydessä ja kasarmeissa, - kaupungissa liikkuu erittäin paljon upseereita - tammikuussa v - 42 kotiutetut ovat kutsuttu armeijaan - lesken sisko Tyne Maria Ursin asuu Emolantie 8, hallitsee ruotsinkielen - hänen kertomansa mukaan Suur-Savossa käy ruokailemassa päämajan aliupseereita, keskipäällystää ja erikoispoliiseja, nähtävästi etsiviä - häntä alan nimittää Mariaksi - erittäin vaikeaa työskennellä näin huonojen todistusten kanssa - Fridrih -

4.3.1943 klo 14.33:

Kertaan: 28 etelään juna - useissa vaunuissa sotilaita ja 8 saksalaisten vartioimaa autoa - Taavi -

6.3.1943 klo 8.45:

5 pohjoiseen 1 säiliövaunu polttoainetta ja 13 vaunua kivihiltä - illalla lähden Marian luo jatkaakseni varuskunnan tutkimista - Fr-h -

10.3.1943 klo 09.07:

Fridrih - ilmoittakaa millainen apu on välttämätön teidän työnne parantamiseksi ja legalisoimiseen - tarkemmin minkälaisia todistuksia on tarpeen - tehostakaa rautatiekuljetuksien ja kaupungin varuskunnan tarkkailua - Majuri

10.3.1943 klo 09.50:

30.3.-10.4. välillä 1925:n ensimmäinen puolisko kutsutaan armeijaan - kaupungissa on suomalais-saksalainen esikunta - ohjaa sotilasrautatiekuljetuksia - Marian kertoman mukaan Suur-Savossa ruokailee esikunnan virkailijoita - ruoka on parempi kuin toisissa sotilasyksiköissä - tupakkaa puutteen takia on odotettavissa annoksen pieneneminen josta sotilaat ovat tyytymättömiä - rintamamiehet saavat 2-4 kuukauden kuluttua lomaa 7:stä 14 päivään riippuen rintaman etäisyydestä - kaupungille lyö ja sotilaskuri - Valtiollinen poliisi julkaisi propaganda tarkoituksessa kirjan "Vastavakoilu iskee" jossa kerrotaan neuvostotiedustelun työstä 20 vuoden ajalta - Fridr. -

12.3.1943 klo 08.56:

Mahdollisuuksiemme mukaan tarkkailemme rautatietä mutta jos ei mitään erikoista ole niin sähkötkään - puolet ruokatarpeista varalla - rahaa jäljellä 9600 - todistuksista ilmoitan myöhemmin, koska huhuillaan uusien todistuksien voimaantulosta - Huomenna lähdän kaupunkiin - kiitoksia huolenpidosta - Fridr. -

13.3.1943 klo 09.32:

Fridr. - Tiedot ovat arvokkaat - kiitän palveluksesta - kiinnittäkää erikoinen huomio kutsuntalaisiin, missä heitä alkavat koota, lukumäärä, varustaminen ja rautateitsekuljettamisen suunta - Majuri -

13.3.1943 klo 08.51:

Liikenne rautateillä entisellään - 12. kello 21 etelään sairaalajuna 9 vaunua - ukolta kuulin sotilaiden kertoneen meidän 2:n pojan pidätyksestä kannaksella helmikuussa - ottelussa 1 kuoli heti - terveisiä - Taavi -

15.3.1943 klo 08.42:

14 pohjoiseen 2 junaa 15 ja 26 vaunua - avovaunuissa 2 75 mm. tykkiä, 3 autoa - umpivaunut sinetöityjä - etelään valonheittäjä ja paljon puutavaraa - Taavi -

16.3.1943 klo 09.11:

Marian kertoman mukaan uudet todistukset tulevat sormenjälkien kanssa, mutta eivät vielä ole hyväksytyt - kaupungissa ei ole saksalaisia yksiköitä, on ainoastaan upseereita, aliupseereita ja vähän sotilaita suorittamassa erikoistehtävää - 13-14 yöllä oli ilmahälytyksiä - Frid. -

17.3.1943 klo 08.51:

16 sotilaskuljetuksia en huomannut - rautatiellä pohjoiseen ja takaisin muutamia kertoja kulki sotilaita resii-noilla - illalla menen kaupunkiin - Fr. -

18.3.1943 klo 19.30:

Omien takia meni vittuun koko työ Mikkeliissä - täytyi paeta - olemme Mäntsälässä - Fri. -

19.3.1943 klo 08.55:

Kaupungin piirissä oli laukausten vaihtoa desanttien kanssa - kaikkialla etsivät - poistuessani kaupungista yöllä 17 törmäsin ruutu 4816 kersanttiin - puukotin - pistoolin otin - heti pakenimme - ruudusta 3202 Mäntsälään ajoimme sotilasautolla - olemme metsässä Mäntsälän eteläpuolella - mitä tehdä - Frd. -

19.3.1943 klo 18.11:

Olemme hylätyssä ladossa noin 5 km. päässä Mäntsälästä etelään - rahaa 7000 - ruokatarpeita noin 15 päiväksi - toinen sarja paristoja - samoin siviilipuvut ovat mukana - pimeän tullen alamme tutkia ympäristöä - vielä eilen aamulla emme voineet ajatellakaan, että pelastumme Mikkelin tapahtumien jälkeen - FRi -

20.3.1943 klo 08.55:

Olemme kahden etelään johtavan tien välissä - idempänä meistä on Mäntsälä - Porvoo tie - emme omaa mahdollisuuksia näyttäytyä ihmisissä - odotamme ohjeita - Fri -

20.3.1943 klo 10.03:

Asumme ladossa 5 km. Mäntsälästä etelään - työskentelemme kahdella paristosarjalla --- ruokatarpeita 15 päiväksi - siviilipuvut mukana - 7000 markkaa - lomatodistuksia on - Fri -

22.3.1943 klo 08.46:

Fridrikille - ilmoittakaa tarkasti miten on asiat - tarkemmin orienteeratkaa nykyinen oleskelupaikka - Majuri -

22.3.1943 klo 09.15:

Etäällä Mäntsälästä näkyy kirkko ja muutamia kivitaloja - olemme lännen puolella tiestä, joka alkaa Porvooseen johtavalta tieltä - Teiden risteyksessä on tienviitta Herman Onkimaa - etelämpänä Porvoon tieltä alkaa etelään, jonka jälkeen 2 siltaa kilometrin etäisyydellä toisistaan - mitä tehdä - Frd -

22.3.1943 klo 12.43:

Laukausten vaihdon takia desanttien kanssa alkoivat suuret etsinnät - tappamalla kersantin Taavin katoksen ja syksyisen ampumisen läheisyydessä ajattelin, että katos palaa, jonka jälkeen Mariakin - tulokset itse ymmärrätte - tämän vuoksi pakenin - päästyämme autoon päätimme ajaa kauemmaksi paikalta, minne sattui - odotamme ohjeita - Fridr -

24.3.1943 klo 9.37:

Fridrikille: - teidän on välittömästi mentävä vanhalle asuinpaikalle Mikkelin torppaan - henkilökohtaisesti ei näyttäytyä olosuhteiden tarkastamiseen saakka - legendeeratkaa emännälle teidän poissaolonne syyt - olosuhteiden selville saamiseksi Mikkeliissä käyttäkää hyväksenne Mariaa - perille tultuanne ilmoittakaa mahdollisuudet taakan pudottamisesta teille - Majuri -

24.3.1943 klo 13.39:

Mikkeliin en voi palata, koska tappopaikalta jälkeni johtavat torpalle, sieltä Marialle ja 6 kuukauden oleskelun jälkeen vihollisen selustassa en halua palata - antakaa toinen tehtävä tai lupa poistumiseen - Fridrik -

27.3.1943 klo 09.12:

Fridrikille - teidän on välttämättömästi istuttava määrättyssä piirissä 10, 15 päivää - ilmoittakaa koordinaatit ja merkit - ensimmäisenä mahdollisena lentosäänä heitämme teille taakan, paristot radiolle ja todistukset - määrätyn ajan lopulla ilmoitamme tehtävän ja pisteet tulevaa työtä varten - luotamme, että kunniakkaasti täytätte myöskin tämän tehtävän - Majuri -

28.3.1943 klo 08.45.

Apu on tarpeen, mutta näin tiheään asutulla paikalla on apu vaikea vastaanottaa - vaikea aloittaa työ tutkimattomalla paikalla - Fridr -

28.3.1943 klo 08.50:

Fridrih lähti 27 p:nä tarkkailemaan paikkakuntaa - Taavi -

28/29.3.1943 klo 08.48:

Idempänä meitä menevä tie etelässä päättyy kylään järven pohjoisrannalla, josta menevät tiet länteen ja itään - lännempänä maantiestä, meistä joki. Kaikkialla asutut paikat. Lähiseudulla taakkaa ei voi ottaa. Näytäkää suunta ja paikka. Fridr.

29.3.1943 klo 09.26:

Työtä vaikeutti todistuksien riittämättömyys. Meidän iässämmme, ehdottomasti siviilipukua varten pitää olla sotilaspassi liitteineen armeijasta vapauttamisesta ja todistus joltakin puolustusvoimien työmaalta - tehtaat. Uusi sotilaspuku ei olisi hullummaksi naamioimisen parantamiseksi, paras vänrikin tai luutnantin. Saa rohkeammin työskennellä ja helpompi käyttää rahoja. Sotilaspukua täällä ei saa, erittäinkin saappaita. Todistukset toivottavasti uudella sukunimellä. Fridr.

1.4.1943 klo 08.51:

Antakaa ohjeita ja osoittakaa paikka mihin muuttaa, että paikan päällä tarkastaa ja selviytyä tästä tilanteesta. Fridrih.

4.4.1943 klo 09.29:

Fridrihille. 1. Teidän uusi tehtävänne on antaa tietoja Lahden piiristä, mukaan ottaen rautatieliikenteen. Menkää siihen piiriin, määritellä oleskelumahdollisuudet siellä ja löytää paikka taakan vastaanottamista varten lentokoneesta. Koordinaatit, merkit ilmoittakaa. 2. Säästää ruokataroita, paristoja, käyttäkää rahoja. 3. Kaiken välttämättömän mukaan luettuna todistukset pudotamme ensimmäisen mahdollisuuden tullessa uudelle paikalle. 4. Ilmoittakaa tarkemmin käskystä numero 382 9:tä 5,41 missä ja miten tehdään siihen merkinnät. Olkaa hyvinvoivia toverit. Numero. Majuri.

4.4.1943 klo 18.52:

Radiosanoma useissa paikoissa epäselvä. Tarkastakaa. Toistakaa. Taavi.

5.4.1943 klo 09.09:

Tarkastin Mäntsälä - Porvoo maantien itäpuolisen alueen. Teillä merkityksetöntä liikennettä. Radiosanomasta en ymmärtänyt paikan nimeä mihin mennä. Kerratkaa. Käsky N:o 382 koski työvelvollisuuden kutsumista. Fridr.

5.6.1943 klo 09.17:

Fridrihille. Toistan kysymyksen 1. Teidän uusi tehtävänne on antaa tietoja Lahden varuskunnasta, toistan Lahti, mukaan luettuna rautatiekuljetukset. Menkää siihen piiriin, määritellä oleskelumahdollisuudet siellä ja löytää paikka taakan ottamista varten lentokoneesta. Koordinaatit ja merkit ilmoittakaa. 2. Säästää ruokatarpeita, paristoja, käyttäkää rahoja 3. Kaiken välttämättömän mukaan luettuna todistukset heitämme ensimmäisen mahdollisuuden tullessa uudelle paikalle. 4. Ilmoittakaa tarkemmin käskystä. N:o 382 9:stä toukokuuta 41 v. Missä ja miten tehdään siihen merkinnät. Olkaa hyvinvoivia. toverit. Majuri.

6.4.1943 klo 09.26:

Menemme koilliseen. Shiffeeratkaan ilman pisteitä, pilkkuja. Fridr.

8.4.1943 klo 08.44:

Olinpaikkaa emme tiedä. Jatkamme kulkemista koilliseen. Fridr.

8.4.1944 klo 08.54:

Fridr. Teille on annettu tehtävä valaista Lahden piiriä, toistan Lahti, ja rautatiekuljetukset tämän paikkakunnan kautta. Ilmoittakaa oma mielipiteenne. Majuri.

8.4.1943 klo 11.37:

Ajattelen, että Lahdessa jännittynyt tilanne poliisin murhan jälkeen, josta paljon kirjoittivat lehdet. Helpompi olisi työskennellä isossa kaupungissa. Kerran tehtävän sain, haluan täyttää. Vastatkaa lopullisesti 19:30 minne mennä. Olemme joen rannalla koilliseen Mäntsälästä. Fridr.

9.4.1943 klo 10.09:

Miksi pidätte meitä epävarmuudessa, tietäessänne meidän nykyisen tilamme. Ilmoittakaa pikemmin päätös ja ohjeet. Fridr.

10.4.1943 klo 14.10:

Pohjoisempaan Pakas ylitimme kapearaiteisen rautatien. Menemme pohjoisen. Useasti kohtaamme asuttuja paikkoja. Fridr.

10.4.1943 klo 14.20:

Fridrikille. Teidän ei ole välttämätöntä mennä Lahteen, toistan Lahti. Menkää vaikka mille Lahden ja Kouvolan väliselle alueelle, toistan Lahti - Kouvola. Täyttäkää meidän ohjeemme. Majuri.

10.4.1943 klo 14.27:

Saatuanne tämän radiosanoman vaihtakaa vara-aalto 63 metriksi. Majuri.

11.4.1943 klo 19.24:

Ylitimme kaksi länteen menevää maantietä. Pysähdymme vuorokaudeksi ruokatarpeiden hankkimisen takia. Fridr.

12.4.1943 klo 18.47:

Olin Moontarin kylässä, josta Uudenkylän asemalle on 14 km. Menemme pohjoiseen rautatielle saakka ja etsimme taakan vastaanottoaikkaa. Fridr.

13.4.1943 klo 18.44:

Saavuimme rautatielle, rupeamme tiedustelemaan tarkempaa orienteeria. Fridr.

14.4.1943 klo 10.39:

Rautatiellä suuri liikenne. Olemme lähellä Nastolan pysäkkiä. Alamme etsimään vastaanottoaikkaa. Odotamme ohjeita. Fridr.

16.4.1943:

Fridrihille. Ohjeet teille on annettu, menkää rautatietarkkailuun Lahden piiriin, toistan Lahti. Etsikää mahdollisuutta pesittäytyä tähän piiriin ja löytäkää paikka taakan pudottamista varten. Majuri.

16.4.1943 klo 19.14:

Löysimme hyvän suon kaakkoon Nastolasta. Vahvistamme orienteerin. Tarkastamme ympäristön. Rahat loppuvat. Frifr.

17.4.1943 klo 20.15:

Valittu paikka sijaitsee suunnilleen 8 km Nastolasta kaakkoon. Suunnilleen 4 km suosta pohjoiseen on iso vuori, josta näkyy rautatieasema ja korkea valkea torni. 4 km idempänä maantie. Valmiit vastaanottamaan taakan. Merkit vanhat. Me tarvitsemme karttoja, todistukset, sotilaspuku, saappaat ja puolikengät N:o 42. 2 paria alusvaatteita kullekin, saippuaa, enemmän tupakkaa, täällä vaikea saada, enemmän rahaa koska ruokatarpeita ajattelemme säilyttää. Ikävystyimme vodkalle. Fridr.

17.4.1943 klo 20.38:

Annamme Teidän harkittavaksenne yhteyskysymyksen. Ei olisi hullumpi kaiken varalle uusi radiokoje, lisää lyhennyksiä, uusi työjärjestys ja kutsut. Antakaa sarja putkia, riittävä määrä paristoja ja antennit. Taavi.

19.4.1943 klo 08.43:

Fridrih lähti hakemaan ruokaa. Alkoivat sateet. Odotamme. Taavi.

20.4.1943 klo 08.40:

Meidän itäpuolellamme oleva tie vie Uuteen-kylään. Ruokatarroita sain. Rahaa jäljellä ainoastaan 5300. Oleskelemme jonkun matkan suosta etelään. Fridr.

20.4.1943 klo 18.50:

Frid. Lähipäivinä heitämme taakan. Mitä teette asemanne vakiinnuttamiseksi. Millaiset mahdollisuudet omaatte värväykseen paikallisesta väestöstä. Majuri

21.4.1943 klo 09.00:

Värväysmahdollisuuksia tällä haavaa en omaa. Tuttavuuksia ei ole ja rahaa vähän. Työn alkamiseen saakka vältän ihmisiä. Paikallisiin asukkaisiin olin yhteydessä vain ruokatarpeita ostaessa. Fridr.

22/23.4.1943 klo 08.42:

Kertaan: Värvätä tällä haavaa en voi Rahaa vähän ja tuttavuuksia ei ole. Työn alkamiseen saakka vältän ihmisiä. Antakaa apu kunnes on hyvä sää. Fridr.

23.4.1943 klo 08.46:

Iltayhteyden jälkeen lähden 2 vuorokaudeksi ruokatarpeiden hakuun. Fridr.

24.4.1943:

Määriteltää tarkasti koordinaatit taakan pudottamista varten ja minkälaisia merkkejä voitte antaa. Sen jälkeen kun olemme saaneet teiltä vahvistuksen taakan vastaanottamisvalmiudesta, hyvän sään aikana heitämme. Iltayhteys pitää ottaa joka päivä. Isäntä.

26.4.1943 klo 09.20:

Pudottakaa taakka noin 6-8 km etelään rautatiestä Nastolan ja Uudenkylän asemien välillä. Orienteerata voi Uudestakylästä lähtevän maantien mukaan. Suo noin 4 km tieltä länteen. Merkiksi tulevat 3 nuotiota kolmi-ossa 50 metrin välimatkalla. Taakan vastaanottoon valmiit. Odotamme paikalle. Fridr.

26.4.1943 klo 18.47:

Tänään pudotamme taakan. Antakaa merkit. Jos ei tänään tule pudotusta, niin ensimmäisen sään tullessa. Pitäkää joka päivä iltayhteys. Isäntä.

27.4.1943 klo 09.09:

Ilmoittakaa pudotuksesta, ettei tarvitse kaiken yötä polttaa nuotioita. Fridr.

27.4.1943 klo 18.59:

Lentosään ollessa polttakaa nuotioita klo 23:sta 2:een Isäntä.

29.4.1943 klo 08.49:

Auttakaa pikemmin. Paristot loppumaisillaan. Teitä kuulemme. Ilmoittakaa pudottamisesta, vaikka emme voisikaan saada yhteyttä. Fridr.

1.5.1943 klo 08.40:

Onnittelemme 1. toukokuuta. Fr. Tv.

1.5.1943 klo 09.25:

Pyydämme pikaisesti auttamaan, eikä pitkistämään kuten Mikkeliissä. Pelkäämme, että pariostot lopullisesti laskevat. Mitenkä sitten saamme apua. Fridr.

1.5.1943:

Sää kiitettävä. Lähetättekö. Fridr.

2.5.1943 klo 08.43:

Miksi vaikenette tietäessänne, että olemme ilman paristoja, todistuksia, rahaa. Pelastakaa kunnes on mahdollisuus. Fridr.

2.5.1943 klo 08.53:

23.40 kuulimme lentokoneen surinaa ja pommin räjähdysten idempänä meistä. Nuotiot eivät palaneet, koska ette ilmoittaneet lennosta. Pudotatteko tänään. Fridr.

3.5.1943 klo 13.38:

Miksi ette vastaa. Olemmeko niin arvottomia Ilmoittakaa illalla tuleeko pudotus vai ei. Viimeisen kerran pyydämme ja jos ei tule vastausta, niin ylihuomenna lähdemme paluumatkalle. Miten käy. Fridr.

3.5.1943 klo 14.03:

Eilen lentokone teki neljä lentoa pudottamisiin, mutta teidän merkkejä ei ollut. Taakka pudotettu ruutu 52-42 b. Kaakkoon Suikosta puolitoista km. Etsikää taakka. Isäntä.

4.5.1943 klo 08.47:

Eilen etsiessämme taakkaa huomasimme pienellä korkeudella muutaman kerran lentävän lentokoneen tässä piirissä ja kuulimme ääniä idässä. Mahdollisesti lennon takia. Etsimme taakkaa. Fridr.

5.5.1943 klo 19.33:

Taakkaa emme löytäneet. Haimme alueen melkein maantieltä saakka idässä ja etelämpänä Mikkolan taloa lännessä. Paikallisten asukkaiden kertoman mukaan Suijo on nyt Kolu. Lähettyvillä vielä Limola, Sipilä. Eilen taasen alueen päällä lenteli lentokone. Fridr.

7.5.1943 klo 09.46:

Taakkaa emme löytäneet. Ympärillä 2 vuorokautta hiljaista. Tilanne toivoton. Koska rahat menevät loppuun. Mahdatteko jättää, en usko. Meidät voi pelastaa vain kiireellinen apu. Vaadin ohjeita mitä tehdä. Vastatkaa. Fridr.

6.5.1943 klo 09.18:

Miksi ette ilmoittaneet pudotuksesta, me emme voi aina polttaa nuotioita. Eilen yöllä samoin kuulimme lentokoneen surinaa. Jatkamme etsintää. Asema kyrpämäinen. Illalla odotamme ohjeita. Fridr.

7.5.1943 klo 18.46:

Taakka tulee pudotetuksi. ilmoittakaa tarkemmin koordinaatit. Te ainoastaan itkette omaa olotilanne, mutta työtä ette tee. Teiltä ei ole mitään tietoja. Missä asia. Isäntä.

8.5.1943 klo 09.10:

Tov. Majuri te ette opettaneet metsästä tietoja antamaan. Tällä haavaa mahdollisuuksia töihin ei ole. Ruokatarpeita ostaessa erikoisempaa en kuullut. Rautatie kaukana. Pudottakaa osoittamieni talojen piiriin, mutta ilmoittakaa, että tietäisimme antaa merkit. Fridr.

11.5.1943 klo 09.54:

Tänään ostaessani ruokatarpeita Moontarissa olen nähnyt sotavankeja, jotka isännän kertoman mukaan ovat karjalan kannaksen leireiltä. Enemmäkseen ovat töissä suojeluskuntalaisten pelloilla. Fridr.

9.5.1943 klo 20.30:

Miksi ette anna koordinaatteja kartan mukaan. Antakaa tarkat koordinaatit. Jos teillä ei ole karttaa. Tarkemmin orienteeratkaa ja ilmoittakaa millaisia alatte antaa merkkejä. Majuri.

11.5.1943 klo 09.54:

Muutimme noin 2 km lähemmäksi tautatietä suosta alkavan puron suuhun. Koilliseen mäki, jonka jälkeen 3-4 km. päässä Uusikylä- Suoraan lännessä Kolun ja Suikon talo. Suolla muutamia maalaamattomia turvelatoja. Merkit 3 nuotiota kolmiossa, tulevat pienelle suonkeskellä olevalle kalliolla. Fridr.

12.5.1943 klo 18.51:

Jos mahdollista, niin antakaa vaate- ja ruokakortit. Ne helpottavat uusien valejupukujen ja ruokatarpeiden hankkimisessa. Pienempi riski, kuin paikallisilta asukkailta ostaessa. Kiirehtikää. Fridr.

13.5.1943 klo 19.16:

Toistamiseen kysymme onko teillä karttaa vai ei, jos on niin ilmoittakaa koordinaatit pudottamista varten Teidän kuvauksenne mukaan teitä on vaikea löytää. Isäntä.

14.5.1943 klo 08.50:

Ei ole mitään hyötyä istumisesta ilman tehtävää vihollisen selustassa. Antakaa pikemmin apua ja ohjeet uutta tehtävää varten. Fridr.

14.5.1943 klo 09.03:

Mehän olemme jo ilmoittaneet että karttaa meillä ei ole. Onko mahdollista, että lentäjä ei huomaa merkkejä muutama km. etelään rautatieltä Uudenkylän ja Nastolan asemien välillä. Tarkemmin kuvata paikka on mahdollon. Fridr.

16.5.1943:

Näin emme milloinkaan saa apua, jos ette ilmoita. Lentokone oli tarkalleen päällämme. Annoin merkkejä taskulampulla. Taavi syytti nuotiot, mutta lentokone takaisin ei kääntynyt. Fridr.

16.5.1943 klo 10.00:

Tänään sään ollessa pudotus. Antakaa merkit klo 24-3 saakka. Isäntä. L.

16.5.1943 klo 12.15:

Odotamme klo 24-3:33n. Fr.

16.5.1943 klo 18.45:

Sää kiitettävä Fr.

17.5.1943 klo 09.18:

Kiitämme isänmaata ja omia komentajia avun annosta, pudotetut 2 taakkaa löysimme 50 metrin päästä merkeistä. Kaikki piiloitettu. Vihkojen välistä löysimme 9000 markkaa, mutta todistuksia ja karttaa mistään emme löytäneet. Ilmoittakaa minne ne ovat kätkeyt. Lepäämme ja odotamme ohjeita työtä varten. Fridr. ja Taavi.

18.5.1943 klo 19.35:

En ymmärrä miksi ette lähettäneet karttaa ja erikoisesti todistuksia sen lisäksi näillä rahoilla ei pitkällekkään pääse. Huomenna alamme tarkkailla rautatietä. Fridr.

20.5.1943 klo 09.31:

Rautatiellä suuri liikenne. Molempiin suuntiin menee paljon puutavaraa. Itään 3 säiliövaunua, umpivaunuja ja lautahäkeillä naamioituja vaunuja vartioituna sotilailla ja maatalouskalustoa. Länteen 5 autoa ja sinetöityjä umpivaunuja. Rautatie yksi raiteinen. Alamme ilmoittaa ainoastaan sotilaskuljetuksista Teemme yhtämittäisiä tarkkailun 3 vuorokauden ajalla. Fridr.

20.5.1943:

Tarkkailkaa joukkojen kuljetuksia rautateitse ja Lahti - Kouvola maantiellä. ilmoitus tehtävä jokaisen kolmen päivän kuluttua. Intensiiviset kuljetukset ilmoitettava viivyttelämättä. Isäntä.

23.5.1943:

Liikenne suuri. Suurimmaksi osaksi junissa 30-50 vaunua. Useissa junissa S vaunu sotilaita varten, -ajattel, että vartio. Itään muutamia vaunuja junassa polttoainetta, autoja, ajoneuvoja, hevosia emme huomanneet, maatalouskoneita, heinää. Länteen käytännöstä poistunut aseistus, koneita, lehmiä ja tyhjiä. Suljetuissa ja naamioiduissa lastia ei voi tuntea. Kaikissa matkustaja junissa matkustaa paljon sotilaita. Maantietä tarkkailin 6 tuntia huomasi ainoastaan yksinäisiä autoja. Fridr.

23.5.1943 klo 20.52:

Täyttäkää tehtävä niillä varusteilla jotka te saitte. Ajan mittaan lisäksi heitämme taakan, kartan, rahaa. Tiedustelu on suoritettava olosuhteista riippumatta. Majuri.

Asuinpaikkoja tiedustella en voi koska ei ole todistuksia. Pukuni ja saappaat pidin käyttökelvottomiksi. Omaan huonot siviilikengät. Kaiken tämän ja parempien toimintamahdollisuuksien saamiseksi saakka, salassa tarkkailemme rautatietä.

27.5.1943 klo 08.51:

26 klo 24.30 Itään 28 umpi- ja matkustajavaunua sotilaita. Päivällä 4 i.t. tykkiä miehistöineen. 3:ssa vuorokaudessa itään 73 säiliö vaunua paloöljyä, paljon maatalouskoneita. Länteen 2 sairaalajunaa. Tervehtien. Fridr.

28.5.1943 klo 09.58:

00.20 Itään taas pitkä juna sotilaita. Toisessa 4 isoa tykkiä ja sotilaita. Toisissa junissa enimmäkseen umpi- ja tavarapeitteellä peitetyjä vaunuja. Länteen ei mitään erikoista.

28.5.1943 klo 18.55:

On menossa jonkunlainen joukkojen siirto. 13.15 länteen juna 26 tavara- ja 5 matkustaja vaunua sotilaita ja upseereja. Fridr.

31.5.1943 klo 09.05:

Tunti yöllä itään 36 vaunua. 21 sotilaita 6 kuorma-autoa. 2 matkustajavaunua viimeinen lasti tuntematon. Länteen klo 5 aamua 12 tavaravaunua sotilaita. Säili, etten voi liikkua tiedustelemaan. Miksi ja mihin heittelevät sotilaita. Fridr.

2.6.1943 klo 08.58:

Joukkojen kuljetuksia en huomannut. Länteen sotilasjuna 17 umpivaunua lasti tuntematon. Olen pakoitettu menemään ihmisiin. On saatava saappaat. Fridr.

2.6.1943 klo 09.19:

2, 3 ja 4 kesäkuuta Tehkää yhtämittäinen ja tarkka tarkkailu kuljetuksista rautateitse: mitä, millainen lasti, mihin suuntaan meni. Ilmoitettava 5 kesäkuuta. Majuri.

4.6.1943 klo 11.10:

Klo 1 yöllä itään sotilasjuna 26 vaunua, joista 12 umpivaunua, 8:ssa vaunussa huomasi sotilaita, 4 sine-töity, 5:ssä avovaunussa heiniä, 4:ssä kuormaautoja ja 5:ssä tavarapeitteellä peitetyjä vaunua.

4.6.1943 klo 11.10:

Perinpohjaisesti otettava selko olotilasta ja huomioitava turvallisuustoimenpiteet, jonka jälkeen mentävä ihmisiin. Miten te katsotte Mikkeliin palaamisen ja vanhojen yhteyksien uudistamisen, erittäinkin Marian kanssa. Majuri.

5.6.1943:

Sotilasjuna meni vuorokaudessa 3 kumpaankin suuntaan: itään tunti yöllä, 12 päivällä ja 18 illalla, länteen 13, 20, 23, mutta nämä ajat eivät aina pidä paikkaansa. kolmen päivän aikana itään 10 sotilasjunaa, joissa yhteensä 5 säiliövaunua 2 henkilö ja 11 kuorma-autoa, 5 vaunua kivihiihtä, 2 traktoria 4 vaunua maatalouskoneita. 1 vaunu voiteluöljyä tynnyreissä. 8 vaunua sotilaita, Länteen 9 sotilasjunaa joissa 17 säiliövaunua, 13 henkilöautoa ja kapearaiteisen rautatien veturi. Useat vaunut tavarapeitteellä peitetyjä. Muutamat junat vartioituja, muu lasti tuntematonta. Keskiyöllä länteen pitkä juna, jossa oli pahasti rikkoutunutta rautatiekalustoa. Lisäksi kahdessa vaunussa puhelinjohtoa. Sotilasjunissa keskimäärin 20-55 vaunua. Useasti sotilasjunan edellä kulkee resiina. Taavi.

6.6.1943 klo 09.03:

Olin Montarissa ja Illalla Kuivannossa, sotilaita ei siellä ole. Nastolassa oli illalla sotilaita, mutta en voinut saada selkoa mistä. Mikkeliin vaarallista palata, mutta jo tuskastuttaa pensaiden alla istuminen. Mennä sinne tai johonkin kaupunkiin, niin minä ehdottomasti tarvitsen: Todistukset, kartat, kompassin, valepuvun ja rahaa. On ostettava polkupyörä - ne maksavat 4-5000. Jos välttämättä on matkustettava niin ensiksi lähden yksin. Taavin kätken metsään, ettei minun poissaoloni aikana palaisi. Fridr.

8.6.1943 klo 18.56:

6, 7 ja 8 mitään erikoista ei huomattu, itään 7 kuorma-autoa ja panssarilavan kanssa. Länteen paikallisia junia ja paljon tyhjiä vaunuja. Fridr.

8.6.1943 klo 19.03:

Ei avautunut.

9.6.1943 klo 19.12:

Teidän radiosanoma. ei aukea, kerratkaa. Fridr.

9.6.1943:

Miksi ette täyttäneet meidän tehtävää jonka olette saaneet 2. kesäkuuta. Majuri.

10.6.1943:

2 poistuin paikalta ennen radiosanomaa saamista, mutta Taavi täytti tehtävän ilman minua. Fridr.

14.6.1943 klo 19.28:

Itään 13 klo 3 yöstä sotilasjuna - 4 keskikokoista panssarivaunua, 2 säiliövaunua polttoainetta. Muu lasti tuntematon. 14 maanteitse klo 08 autokolonna 15 autoa, lasti tuntematon. 2 joukkuetta sotilaita. Länteen päivällä rautateitse 3 tai neljä särkynyttä saksalaista lentokonetta. Jossain läheisyydessä on saksalaisia, koska joskus ajavat autoilla ja moottoripyörillä. Fridr.

11.6.1943 klo 18.59:

11 itään 17.00 3 tavaravaunua suomalaisia sotilaita. Länteen 1 kevyt hyökkäysvaunu. Näinä päivinä itään 6 säiliövaunua polttoainetta, 1 kuorma-auto ja 2 vaunua uusia auton lavoja. Joskus yöllä maanteitse ajaa itään 5-8 autoa lastin ja vartion kanssa, takaisin tyhjinä. Fridr.

17.6.1943 klo 08.46:

Tarkistakaa saksalaisten sijoituspiiri ja tiedustelkaa heidän lukumääränsä. Majuri.

17.6.1943 klo 10.40:

15 ja 16 itään kuormattu 9 säiliövaunua polttoainetta. 17 klo 1 yöstä sotilasjuna, 2 tavaravaunua sotilaita, muu lasti tuntematon. Klo. 1.30 sairaalajuna 12 vaunua. Länteen 15 3:lla autolla vietiin joukkue saksalaisia, joilla oli punaiset nauhat hihassa. Valepuvut kuluivat lopullisesti. Ihmisiin voin mennä siviilipuvussa, sittenkään en ole ihmisen näköinen, mutta puvut ja jalkineet ovat saatava hinnalla millä hyvänsä. Lähettäkää tai minun on tällaisessa kunnossa ilman todistuksia mentava Lahteen tai Kouvolaan - minne parempi? Kylistä ei saa. Pelkään että todistuksien ja kuluneen puvun tähden voin palaa, mutta näinkin mahdoton työskennellä. Fridr.

21.6.1943 klo 19.21:

18-21 huomattavimpia sotilaskuljetuksia ei ollut. 20 klo 23.00 lensi pohjoiseen 12 pommikonetta. Maantiellä yksityisiä autoja. 19 yöllä 8 vartioitua kuorma-autoa itään. Länteen näin menevän saksalaisen auton, mutta ilman todistuksia on mahdoton jotain tärkeämpää yrittääkään. Fridr.

21.6.1943 klo 19.32:

Kahdessa kuukaudessa annamme teille apua kun pimenee ja tulee mahdollisuus pudottaa. Tällä haavaa työskennelkää olevilla mahdollisuuksilla ja varoilla, vaikeudet on voitettava. Majuri.

21.6.1943 klo 20.31:

Järjestäkää rautatien tarkkailu ja tarkasti ilmoittakaa kuljetukset 23, 24, 25 kesäkuuta yhdessä ilmoituksessa. Majuri.

27.6.1943 klo 13.21:

Ilmoitamme ainoastaan tärkeimmän lastin. 23.6. itään: klo 1.30 39 vaunua, 4.40 57 vaunua, 5 autoa, 2 hiiliä, 2 säiliövaunua. 6.30 58 vaunua, 6 kuorma-autoa. 8.00 13 vaunua. 11.00 19 vaunua 2 autoa. 12.30 66 vaunua 4 traktoria, 4 vaunua autoja, 2 säiliövaunua. 13.00 48 vaunua, 4 autoa, 1 koneita, 2 vaunua voitelurasvoja. 14.00 40 vaunua, 2 autoa, 10 pressuilla peitettyä. 16.30 51 vaunua, 6 autoa. 18.30 45 vaunua, 5 autoa, 2 säiliövaunua. 22.30 36 vaunua, 1 henkilöauto. Länteen 7.40 34 vaunua, 2 vaunua erilaisia koneita. 18.30 21 vaunua, yksi auto. 19.30 50 vaunua, 1 vaunua koneita, 4 vaunua autoja. 20.00 26 vaunua, 5 autoa. 22.00 51 vaunua, 4 autoja, 1 pieniä koneita. 22.30 36 vaunua, 1 auto. 24.6. Itään 1.30 30 vaunua, 4.50 32 vaunua, 2 tynnyreitä, yksi auto. 8.00 14 vaunua, yksi auto, 2 koneen osia, yksi säiliövaunu. 11.15 9 vaunua. 12.30 56 vaunua, 4 vaunua autoja, 2 traktoria, 3 hiiliä, 2 säiliövaunua. 16.30 54 vaunua, 4 autoa. Länteen 1.00 44 vaunua, 1 polttoainetta. 13.20 49 vaunua, 4 autoa, 2 moottoreita. 18.30 15 vaunua, 1 auto. 19.00 45 vaunua, 1 säiliövaunu, 3 henkilöautoa. 20.00 9 umpivaunua. 22.00 43 vaunua, 5 vaunua autoja, 2 koneita, 2 säiliövaunua. 26.6. itään 2.00 21 vaunua, 2 autoa. 16.30 24 vaunua, 1 koneita. 22.40 30 vaunua, yksi auto, 1 säiliövaunu. Länteen: 00.50 30 vaunua, 2 autoa. 06.20 28 vaunua, 3 autoa. 7.30 26 vaunua, yksi auto. 18.30 35 vaunua, 1 auto. 19.30 52 vaunua, 4 autoa, 2 vaunua tynnyreitä ja 2 säiliövaunua. 20.20. 17 vaunua. 20.40 56 vaunua, 2 autoa. 23.00 40 vaunua, 2 autoa. 26.6. länteen: 00.50: 50 vaunua, 4 vaunua autoja. Luettelemattomana lastina oli puutavaraa ja rautaromua sekä itään että länteen. Heinää, tiilikiveä, maataloustyövälineitä, itään. Muu lasti tuntematon. Paljon umpivaunuja. Tervehtien Fridr./Taavi.

30.6.1943:

Jatkoa 27:n sanomaan. Kumpaankin suuntaan vuorokaudessa menee 8 kaukojunaa, ja yksi paikallinen, yksi moottorivaunu. Kahdessa junassa on ravintolavaunu. Juhannuksen päivinä oli 3 ylimääräistä kaukojunaa. Kumpaankin suuntaan matkusti paljon sotilaita, luullakseni lomalaisia. Tavarajunissa on toisinaan venäläiset veturit. 3 päiväisen tarkailun jälkeen lepäsimme. Meidän olosuhteissa voi asua metsässä ja tehdä ainoastaan käyntejä rautatielle. 2 kk:een me emme kykene muuhun kuin odottamaan apua. Tehän tiedätte meidän asemamme joka aina vaan huononee. Fridr.

30.6.1943:

Ilmoittakaa millaiset todistukset ovat voimassa maassa asumista ja matkustamista varten sekä millaiset tarvitaan legalisoimista ja työtä varten. Majuri.

30.6.1943:

Paristojen säästämisen tarkoituksessa antakaa lyhemmät sanomat. Tarkkailun ajalla ilmoittakaa junien yhteinen lukumäärä ja tärkeä lasti

30.6.1943 klo 16.51:

Tarpeelliset todistukset: 1. Sotilaspassi liitteineen väliaikaisesta armeijasta vapauttamisesta. Miksi ajaksi, syinä voivat olla haavoittuminen, sairaus, sotateollisuus. Erillinen todistus sairaudesta tai työmaalta. 2. Kokonaan vapautettu armeijasta. Todistus vapauttamisesta, minkä syyn tähden. Henkilöllisyystodistus ja jonkinlainen työtodistus. 3. Sotilastodistuksista en mitään uutta tiedä. Todistuksien vaihdosta josta puhuttiin keväällä Mikkelissä, en ole kuullut mitään. Fridr.

2.7.1943 klo 19.28:

1 ja 2 huomattu 8 tavarajunaa itään, 4 säiliövaunua polttoainetta, 7 kuorma- ja henkilöautoa, 2 vaunua väännettyjä kiskoja, 3 kevyttä hyökkäysvaunua ja 2 haupitsia. Länteen 6 junaa tänään aamulla 4 tavaravaunua sotilaita ja 12 kuorma-autoa, muu lasti paikallisiin tarkoituksiin. Fridr. lähti aamulla asutuspaikkoihin. Taavi.

4.7.1943 klo 18.52:

Tiedustelkaa paikka taakan vastaanottamista varten ja ilmoittakaa. Majuri.

4.7.1943 klo 19.36:

Talonpojat ovat erittäin tyytymättömiä, koska valtio ottaa rukiin siemenet. Olin Kolun talossa. 2000 mk:lla ostin ruokatarpeita sukulaisille kaupungissa. Hän antoi kaksi osoitetta kaupunkiin ja pyysi viemään voita ottaen etukäteen rahat, mutta tämmöisessä asussa en mene, vaikka isännän sanojen mukaan kätkevät

keinottelijoita sekä maalla että kaupungissa. Isäntä lukee minut keinottelijaksi. Jalkineita ja vaatteita ei kukaan myy. Fridr.

5.7.1943 klo 09.51:

Lähettyvillä taakan vastaanottoa paikkaa ei ole. Voiko ottaa vanhalle, koska sen alueen hyvin tunnemme, vai onko mentävä kauemmaksi. Jos on niin antakaa paikan nimi ja suunta. Fridr.

Teidän sanoma 139 ryhmää ei aukea. Missä asia? Kerratkaa. Majuri.

7.7.1943:

Itse tiedustelkaa onko vaaratonta, voi vanhalle tai näyttäkää uusi. Majuri.

7.7.1943 klo 10.07:

5 ja 5 itään huomattu 13 tavarajunaa, lasti 9 säiliövaunua, 8 autoa, 4 vaunua 1 metrin pituisia vihreitä laatikoita. Tänään 4 P. .T. miehineen. Länteen 11 junaa, paikallinen lasti. Yöllä maanteitse itään 16 autoa, 5 sotilaita, 11 tuntemattoman lastin kanssa. Fridr.

7.7.1943 klo 13.26:

Talonpojat ovat tyytymättömiä koska valtio ottaa rukiin siemenet. Kolun talosta ostin 2000 ruokatarpeita. Jalkineita ja vaatteita ei saa. Menen tarkastamaan vanhaa paikkaa. Fridr.

8.7.1943 klo 19.00:

8. klo 6-17 itään 9 tavarajunaa, 4 kuorma- ja 1 henkilöauto. 15.30. 2 kaksi matkustajavaunua sotilaita, 2 säiliövaunua, 2 vaunua koneiden osia. Länteen 5 junaa, 5 rikkoutuneita autoja, 4 säiliövaunua, 1 avovaunu polkupyöriä. Taavi.

8.7.1943 klo 19.25:

Taakan otamme vanhalle paikalle. Kaikkien merkkien mukaan ei ole kukaan siellä ollut. Pudotuspäivänä uudelleen tarkastan ja ilmoitan. Merkit vanhat, sää huono. Fridr.

9.7.1943 klo 10.18:

Työtä ja legarisoimista varten ehdottomasti tarpeelliset: Kartat, kompassi, hyvät todistukset. Pääosaa näyttelevät rahat. Minulle täydellisesti hyvä siviilivaatetus ja upseeripuku. Molemille välttämättä jalkineet, alusvaatteet, kotiapteekki, piippupakkaa, panoksia, yksi pieni pistooli. Radistille antakaa uusi koje ja kaikki varaosat vanhaa vart varten, sekä hänelle tuntemattomat lyhennykset. Huomenna olemme valmiit vastaanottamaan. Fridr.

10.7.1943 klo 09.02:

Minkätähden tarvitsette uuden kojeen? Pudotuspäivästä ilmoitamme erikseen. Toivomme terveyttä ja menestystä työssä. Majuri.

11.7.1943 klo 19.56:

10 ja 11 itään 13 tavarajunaa, 4 säiliövaunua. Illalla sotilasjuna 9 umpivaunua vartioineen ja korjausjuna kirjoituksin Riihimäen lennätin varikkokorjaamo. Länteen 8 - 2 vaunua lentokoneenosia, 2 isoa tykkiä. Fridr.

12.7.1943 klo 09.09:

Koje tarpeen vanhan kieltäytymisen varalle. Huonosti toimii pääkatkaisija. Jos ei, niin tarpeen varaosat: kaikki putket, antennit, paristojohto, tinaa, avain, kokonaisuudessaan tai johdot. Työskentelen varaputkilla. Taavi.

12.7.1943 klo 18.58:

Sää parantui. Fridr. tarkkailu. Taavi.

14.7.1943 klo 19.20:

20.7. alkaen kuuntelemme vara-aalloilla kello 08-20 saakka m.s.k. 63 metrillä kello 20-08 saakka t.s.k. 79 metrillä. Kaikki jokaisen tunnin ensimmäisellä puoliskolla. Vanhoilla kutsuilla, sekä koefisienteillä. Majuri.

14.7.1943 klo 19.47:

12.13.14 itään 22 tavarajunaa, 8 säiliövaunua, 2 vaunua moottoripyöriä, 3 panssarilavoilla varustettua autoa, 2 henkilövaunua. Länteen 17-6 säiliövaunua. 5 vaunua särkyneitä autoja. 3 vaunua jonkinlaisia työkooneita ja moottoreita. Fridr.

15.7.1943:

poistuiko yhteys kokonaan 09.30 ja 19.30 Työskennelläänkö näillä vai vanhan vara-aallon kutsuilla, mitä merkitsee m.s.k. ja t.s.k. Taavi.

16.7.1943 klo 19.08:

Yhteys 09.30 ja 19.30 jää entiselleen, m.s.k. on Moskovan aika. Majuri.

16.7.1943:

15 itään 8 tavarajunaa - 3 säiliövaunua 4 avovaunua - lasti naamioitu 3 metriä korkeilla faneerilaatikoilla. Länteen 9 - 1 sotilajunaa, 14 vaunua tuntemattomalla lastilla. Maantiellä en mitään huomannut. Yöt ovat jo riittävän pimeät, odotamme, milloin tulee pudotus. Fridr.

18.7.1943 klo 10.51:

16,17 itään 14 tavarajunaa, 5 säiliövaunua, 3 vaunua kivihiltä, traktori, 1 matkustajavaunu lottia. Eilen kello 15 - 2 vaunua suomalaisia sotilaita. 1 vaunu sotilaskärryjä 1 hevosta, sillan runko. Länteen 11 - 7 säiliövaunua 4 autoa. Ruokatarpeet kuluvat loppuun, sunnuntaiksi menen Koluun. Fridr.

20.7.1943 klo 08.59:

Kolussa kuulin, että kaikki työkykyiset viimeaikoina on otettu työpalvelukseen, pääasiassa maataloustöihin. 1800:lla ostin ruokatarpeita. Isäntä loukkaantui siitä, koska viime kerralla en vienyt voita hänen määräämiinsä paikkoihin, sanoin että keinottelijoita he eivät petä, mutta minut voi pettää puku. Fridr.

21.7.1943:

Missä asiassa, että viimeaikoina ei ole hyvää yhteyttä. En voi lähettää 10 tyhmää kokonaista tuntia. Antakaa parempi radisti. Taavi.

22.7.1943 klo 19.23:

21 ja 22 itään 14 tavarajunaa, 3 säiliövaunua, 1 kuorma-auto, 6 suljettua- ja 2 avovaunua vartioituja. Länteen 17. - 2vaunua vanhojen tykkien osia. 1. vaunu auton runkoja. Maanteitse yöllä itään 11 autoa, 4 sotilaita, viimeiset lastin kanssa. Päivällä muutaman kerran ajoivat ohi saksalaiset. Sää hyvä, milloin pudotus, että viimeinkin pääsisi metsästä. Fridr.

23.7.1943:

Taakka valmis. Heitämme lähipäivinä. Vähän pimeätä aikaa. On kestettävä kaksi päivää. Pitäkää joka päivä yhteys kello 21.00 silloin ilmoitamme pudotuksesta.

25.7.1943 klo 08.45:

Eilen vielä kerran tarkistimme vastaanottoalueen, ympärillä hiljaista. Valmiit vastaan ottamaan 21.00 Teitä emme kuullut. Onko tarkkailtava rautatietä tai odotettava paikalla. Fridr.

26.7.1943 klo 18.39:

Kello 24:stä 17:sta itään 8 tavarajunaa. Pääasiassa rakennustarpeita. Länteen 5. 6 vaunua kivihiltä 3 tavaraa, 1 henkilö, 2 linja-autoa. Fridr.

27.7.1943 klo 18.52:

Kello 8 - 17 itään 6 tavarajunaa 2 kuorma-autoa, 2 säiliövaunua, rakennustarpeita. Länteen 7 - 6 säiliövaunua 1 henkilö, 5 kuorma-autoa, 9 vaunua ruskeaa malmia. Fridr.

28.7.1943 klo 19.12:

28 huomattu itään 6 tavarajunaa 6 säiliövaunua, 4 tavara, 1 linja-autoa, 5 vaunua kivihiihtä. 2 vaunua metrin pituisia vihreitä laatikoita. Länteen 7 - paikallinen lasti. Elämme ostetuilla ruokatarpeilla. Vaarat lisääntyvät, metsissä paljon marjamiehiä. Antakaa ohjeita avusta. Fridr.

30.7.1943 klo 18.58:

Fridr. sairastui. Kovin pöhötty vasen poski ja kuumetta. Alkoi hampaiden kivistyksestä. Sijaitsemme heinäladossa 2 km vastaanotto paikalta. Auttakaa pikemmin. Älkää unohtako kotiapteekkiä. Taavi.

1.8.1943:

Tarkkailla en voi sairauden takia. Pöhö ei haihtunut. Paljon kuumetta, yöt pimeät. Miksi aina täytyy näin kauan odottaa apua ja edes ette vastaa kysymyksiimme. Fridr.

3.8.1943 klo 18.40:

Taakan voimme heittää ainoastaan 12,15 elokuuta. On kestettävä ja ryhdyttävä toimenpiteisiin itseavun saamiseksi paikalla. Majuri.

4.8.1943 klo 09.13:

Minkälaisiin itseapu toimenpiteisiin voimme ryhtyä meidän olosuhteissamme, koska ei mitään ole. Pelkään jättää Fridr. yksin. Usein ei hillitse itseään. Olen pakoitettu etsimään rauhallisempaa paikkaa. Miten olla. Vastaus tänään ja yhteys 11. Taavi.

4.8.1943 klo 18.39:

Vahvistamme että taakan heitämme 12,15 päivä. Majuri.

11.8.1943 klo 09.01:

Poskesta suun kautta vuotaa mätää. Lämpö laskenut, mutta hampaita kivistää. Elämä on kuin helvetissä. Sairastuin todennäköisesti huonon vaatetuksen ja jalkineiden takia. Eihän ole mahdollista tällaisissa olosuhteissa elää metsässä. Työtä voi jatkaa, jos varustatte kaikella välttämättömällä. Tämmöinen elämä selustassa on tykkänään hyödytöntä. Sen jälkeen, kun ilmoitatte pudotuksesta, menemme vastaanotto paikalle ja tarkastamme. Fridr.

14.8.1943 klo 18.50:

Avun annamme. Varmistakaa taakan vastaanotto paikka. On voitettava kaikki vaikeudet. Meidän sotajoukkomme hyökkäävät tehokkaasti. Brjanskin Harkovin lohkoilla. On vapautettu satoja paikkakuntia. Taistelut menevät Harjkovissa. Majuri.

15.8.1943 klo 09.59:

Vanha taakan vastaanotto paikka sijaitsee eteläpuolella rautatietä. Uudenkylän ja Nastolan välillä. Noin 3 km. Uudestakylästä lounaaseen isomäki, josta noin 2 km lounaaseen sijaitsee suo, jossa on pieni mäki. Ympäristö on tarkastettu. Fridr.

16.8.1943 klo 18.52:

Sää pidättää taakan heittämistä, Osoittakaa tarkasti paikka, missä asutte ja ketä kohtaatte. Majuri.

16.8.1943 klo 19.14:

Olin Kolussa. Muutamaksi päiväksi sain ruokatarpeita. Paikallisen väestön kertoman mukaan kansa hermostuu saksalaisten epäedullisesta asemasta itärintamalla. Onnittelemme isänmaan puolustajia. Me samoin haluamme työskennellä, mutta antakaa siihen mahdollisuudet. Fridr.

17.8.1943 klo 10.17:

Meillä ei ole pysyväistä oleskelupaikkaa ja tarkemmin kuvata emme voi. Kohtasin ainoastaan Kolun asukkaiden kanssa, ostaessani ruokatarpeita. Täällä sää erinomainen.

17.8.1943 klo 18.47:

Hampaita taas kivistää. Antakaa pikemmin apu. Ehdottomasti lääkkeitä ja vaatteita. Odotamme. Fridr.

17.8.1943 klo 18.51:

Missä elätte ja yövytte. Miten legenteeraatte Kolun asukkaille. Vahvistakaa taakan vastaanotto-
paikka. Majuri.

18.8.1943 klo 09.06:

Asumme metsässä ja yövymme ladoissa, jatkuvasti vaihtaen paikkaa. Kolussa legenteerasin itseni kaupunkilaiseksi ruokatarvaroiden välittäjäksi sukunimellä Rinne Antti. Armeijasta vapautettu sydänvien takia. Antakaa taakka vanhalle paikalle. Fridr.

19.8.1943 klo 19.01:

Ruokatarpeet ja rahat saatte meidän ihmiseltä. Ehdottomasti mentävä Korian aseman piiriin. Tarkemmin kohtauspaikan, päivän ja tunnussanat ilmoitamme myöhemmin. Teidän tultuanne siihen piiriin, mutta ei myöhemmin 23 elokuuta. Majuri.

20.8.1943 klo 08.25:

Miksi yhteys tuntemattomalla paikalla eikä täällä. Mistä on parempi mennä piiriin. Montako km. ja asemaa on Korian asemalle saakka. Antakaa kartat, todistukset, vaatetus. Vastaus klo 5. Fridr.

20.8.1943 klo 11.15:

Keskusasema ei kuuntele 79:llä metrillä. Taavi.

20.8.1943 klo 19.42:

Parempi mennä kohtauspiiriin pitkin rautatien pohjoista sivustaa. Välttämättömästi tultava tien haarautumaan Koria - Lahti, josta lähtee postitie Viinimäen (Viittämäen) asemalle. Haarautuma on 18 km lännempänä kuin Koriaa. Kohtaamisen käynnistä ilmoitamme teidän tultuanne paikalle. Siellä myös saatte taakan. Majuri.

21.8.1943 klo 08.52:

Olemme Mankalan itäpuolella. Fridr.

22.8.1943 klo 18.49:

Olemme kohtauspiirissä yöllä tarkastan paikan. Uudestakylästä itään rautatie kaksiraiteinen. Fridr.

23.8.1943 klo 08.52:

Kohtauspaikan hyväksyn. Fridr.

24.8.1943 klo 09.54:

Ilmoittamaksenne paikaksi käsitin teiden haarautuman, josta lähtee tie Viittämäen pysäkillä. Lähellä haarautumaa km pylväs osoittaa 18 km. 2 km lännempänä tien viitta osoittaa Kuuksoon. Maantiellä vilkas liikenne. Odotamme ohjeita. Jos yhteysmiehen on alokas, niin älköön päivisin liikkuko. Fridr.

24.8.1943 klo 10.03:

Hakekaa paikka takaan vastaanottamista varten. Meidän mies kohta tulee. Jälkeen ratkaisevan hyökkäyksen meidän sotajoukkomme valtasivat Harjkovin. Majuri.

24.8.1943 klo 14.49:

Eikö taakkaa ja miestä saisi ottaa vastaan vanhalle paikalle, jos ei, niin osoittakaa suunta mistä hakea. Vastaus illalla. Fridr.

24.8.1943 klo 18.39:

Oletteko te vanhalla paikalla, koska pyydätte taakan sinne. Majuri.

25.8.1943 klo 08.47:

Ettekö te ymmärtäneet, että olemme Viittämäellä, mutta tilanne vanhalla paikalla on tuttu. Antakaa ohjeita. Fridr.

25.8.1943 klo 09.01:

Noin 2 km. tien haarautumasta pohjoiseen on pieni suo. Taakan voi ottaa vastaan. Merkit kolme nuotiota viidenkymmenen metrin välimatkalla lounais-luoteissuunnassa. Kiirehtikää. Fridr.

26.8.1943 klo 08.40:

Hyväksyttekö te taakan vastaanottoaikan oleskelemme vastaanottopiirissä. Fridr.

26.8.1943 klo 18.41:

Hyvän sään ollessa taakan heitämme 27-28 p:n välisenä yönä. Majuri.

27.8.1943 klo 08.41:

Ilmoittakaa aina iltaisin tuleeko pudotus ja tunnit milloin polttaa nuotioita ettei tarvitse turhaan riskeerata itsemme ja miehen takia. ilman ilmoitusta nuotioita emme polta ja olemme kätköpaikassa. Fridr.

27.8.1943 klo 18.43:

Tänään heitämme. Antakaa merkkejä kello 23.00-04.04. Majuri.

28.5.1943 klo 18.55:

Vaikeaa ja vaarallista polttaa nuotioita 5 tuntia ja kaikenlisäksi turhaan. Fridr.

28.8.1943:

Sää erinomainen. Sanokaa tarkoin tuleeko tänään pudotus. Enempää turhaan emme halua riskeerata. Fridr.

30.8.1943:

Miksi ei ole yhteyttä. Mene hankkimaan ruokatarpeita. Fridr.

2.9.1943:

Tänään heitämme. Merkit kello 24.00-3.00. Majuri.

2.9.1943:

Huono sää pidentää pudotusta. Ensimmäisen mahdollisuuden tullessa heitämme taakan. Tarkistakaa vielä kerran taakan vastaanotto piiri. Majuri.

3.9.1943 klo:

Miksi ei ollut pudotusta huolimatta että ilmoititte. Fridr.

4.9.1943 klo 09.22:

Tienhaarautumasta pohjoiseen on suo, josta 05 km itään pieni lampi. 3 km pohjoiseen iso järvi läheisyydessä asuinpaikkoja ei ole. ilman ilmoitusta nuotioita emme polta. Fridr.

4.9.1943 klo 18.39:

Tänään heitämme taakan, merkit kello 23-2.00. Majuri.

5.9.1943 klo 18.28:

koska hyvistä olosuhteista huolimatta annoitte ainoastaan lupauksia, niin uskomme, että ette pysty tai halua auttaa. Muistakaa Majuri sananne lentokentällä, mutta eihän se ole meidän syyimme, että Mikkelin jälkeen ei ole ollut mitään kunnollista työtä. Jos ette kolmen päivän kuluessa anna meille mahdollisuuksia jatkaa työtä niin olemme pakoteut jättämään kaiken ja ottamaan kohtalon omiin käsiimme. Tuomitkaa meitä miten haluatte, mutta viimeiseen hengen vetoon saakka tulemme syyttämään teitä. Fridr. Taavi

5.9.1943 klo 18.44:

Sumun takia eilen ei ollut pudotusta. Sään ollessa heitämme taakan tänään. Merkit kello 24 - 4.00. Majuri.

5.9.1943 klo 20.11:

Sataa. Emme polta. Fridr.

6.9.1943 klo 18.10:

Eilen teille heitetty taakka teidän osoittamaan paikkaan. Suohon kolme kilometriä kaakkoon Ura-järvestä. Majuri.

7.9.1943 klo 11.32:

Emme tarkoittaneet radiosanomallamme sitä, että vielä kolmannen kerran tekisitte näin. Emme nää asemassamme mitään sijaa leikinlaskuun. Sanokaa suoraan mikä on tilanne me muutenkaan emme luota apuun. Lentokoneen surinaa emme kuulleet. Fridr.

7.9.1943:

Fridr. hakemassa ruokaa. Palaa illalla. Taavi.

7.9.1943:

Kukaan ei aijo tehdä kanssanne pilaa. Koko työn aikana teitä varten on tuhattu suuret varat, tehty paljon lentokonelentoja, mutta te puhutte omista vaikeuksistanne sen asemasta, että huolellisesti valmistautuisitte taakan vastaanottoon ja olla varovaisia käskyjä täyttäessä. Te valitsitte paikan, missä metsässä on paljon nuotioita ja kylät ovat valaistut. Jos haluatte täyttää velvollisuutenne loppuun saakka olette velvolliset olosuhteista riippumatta hankkimaan toimeentulovarar ja täyttämään oman tehtävän, kuten sen tekevät puna-armeijan sotilaat rintamalla lyödessään saksalaisia bandiitteja. Lentokone kävi taakka pudotettu. M.

8.9.1943 klo 12.51:

Huolimatta säätiedotuksestamme olimme valmiina sään parannuttua kello 4 saakka. Josko lentokone oli läheisyydessä, niin välttämättömästi olisimme kuulleet surinan. Josko taakka olisi heitetty 3 km etelään Ura-järvestä niin olisi pudonnut meidän päällemme. Emme ymmärrä mistä valoista te puhuitte. Lähimmät asuinpaikat Viittämäki ja Kuukson tien haarassa. Itään päin metsä. Emme ensimmäistä kertaa ota taakkaa vastaan ja ymmärrämme kaikki vastaanotosta. Fridr.

8.9.1943 klo 13.06:

Milloinakaan emme ole kieltäytyneet, emmekä kieltäydy täyttämästä velvollisuuttamme ja tehtävää. olemme toimineet niin kuin olosuhteet ovat sallineet ja pakottaneet toimimaan. Kestäkoot ja tehkoot toiset sen minkä

mekin tämmöisillä todistuksilla ja valepuvuilla. Tällaisessa työssä meidän rahoillamme ei mennä pitkälle. Mitä nyt jos taakassa oli kartat ja todistukset valokuvien kanssa. Fridr.

8.9.1943 klo 18.56:

Tulkaa meidän aikaisemmin osoittamaamme kohtauspaikkaan - tienhaaraan 6 km itään Kausalasta 18 kilometripylvään kohdalle. Sinne tulee meidän henkilö. Odotettava häntä 18.00-22.00 5 päivän aikana. Tunnussana "Terveisiä majurilta" Vastaus: "Teidän palveluksessanne". Ohjeita kohtauksen jälkeen. Taakan pudotamme toistamiseen ensimmäisenä lentosäänä, jos ette löytäneet ensimmäistä. M.

9.9.1943 klo 09.07:

Odotamme. Kuka alkaa puheen. Kohtaukseen mene yksin siviilipuvussa lippalakki ja takki harmaat. Me koettaisimme löytää taakan, mutta kun ei ole edes aavistustakaan minne ja miten kauksi se on heitetty. Fridr.

9.9.1943 klo 11.40:

Kohtausajan käsitan moskovan ajan mukaan. Yhteys 15.00. Fridr.

10.9.1943:

Eikö kohtausaikaa voisi määrätä tarkasti, ettei useasti tarvitsisi mennä tielle. Iltayhteys kohtaukseen saakka 15.00. Fridr.

10.9.1943 klo 14.30:

Kohtaamispaikalle mentävä 11, 12, 13 kello 20:ksi. Majuri.

12.9.1943 klo 08.53:

Meidän mies kohtauspaikalle ei saapunut.

13.9.1943 klo 08.55:

Mitä pirua teemme lähettämällänne tyypillä. Ei anna mitään, päinvastoin vaatii meiltä. Selvittää tilanne. Fridr.

13.9.1943 klo 09.02:

Majurille. Kohtasin eilen meidän miehen. olemme yhdessä. Odotamme teidän ohjeita. Ystävä.

13.9.1943 klo 14.13:

Majurille. Radioni jätin metsään. Antakaa minulle tulevat sanomat omalla salakirjoituksella tämän aseman kautta. Ystävä.

14.9.1943 klo 14.38:

Teidän pitkäaikainen selustassa olemisenne ja kestäjänne vaikeudet vaativat kaikkien kolmen poistuloa selustasta, lepoa varten. Poistulo rintamalinjan tai lahden yli veneellä. Matkan turvaamiseksi ruokatarpeilla pudotamme teille taakan jota varten tarkasti vahvistakaa paikka ja merkit. Paikan löytämisen jälkeen pitää yhteys joka päivä klo 20.00. Majuri.

14.9.1943 klo 08.57:

Olemme iloisia saamastamme käskystä palata isänmaahan. Tätä varten tarpeet 3 sotilaspukua, ruokaa, rahaa, todistukset, 1 kompassi, 3 karttaa rintamalinjalle saakka. Panoksia, käsikranaatteja. Taakan otamme vastaan täällä, merkit entiset. Kello 20.00 kuunnelkaa molempia asemia. Fridr.

15.9.1943 klo 18.45:

Taakan tarkkaa pudottamista varten menkää kaikki 3 Kouvolan itäpuolen piiriin. Teidän kohtamallanne ihmisellä on kartta, jonka mukaan ilmoitatte tarkat koordinaatit ja merkit, jonka jälkeen taakka tulee pudotetuksi. Ei jälkeen 18 p. M.

15.9.1943 klo 18.44:

Olemme 5 km tienhaarautumasta itään. Kymijoen voimme ylittää ainoastaan yöllä. Fridr.

16.9.1943 klo 00.39:

olemme ruudussa 44-80. Yöllä ylitämme joen. Fridr.

17.9.1943 klo 08.54:

Joen ylitimme. Taakan vastaanottoaikan ajattelemme hakea ruudusta 42 / 92. Fridr. (Harjusuo, n. 7 km. Myllykoskelta koilliseen).

17.9.1943 klo 18.41:

Ruudussa 40-94-a Harjusuon kaakkoiskulma hyvä paikka. Tarkastamme ympäristöä. Fridr.

18.9.1943 klo 08.42:

Valmiit vastaanottamaan taakan ruudussa 40-94-a. Merkit 3 nuotiota kolmiossa 50 metrin välimatkoin. Ympäristö tarkastettu. Ilmoittakaa pudotuksesta. Fridr.

18.9.1943 klo 18.43:

Varmistakaa pudotuspaikka. Ei ainoastaan ruudulla vaan myös asuinpaikkojen perusteella. Heitämme lähipäivinä. M.

18.9.1943 klo 18.43:

Sää huono. Fridr.

20.9.1943 klo 08.43:

Majurille. Pudottamispaikka itäkoilliseen suunnilleen 6 km Myllykosken asemasta, Harjusuon eteläinen osa. Ympäristö tarkastettu. Ystävä.

21.9.1943 klo 08.48:

Vastaanottoon kaikki valmista. Antakaa pikemmin mahdollisuus kotiin tuloa varten. Fridr.

21.9.1943 klo 18.40:

Sää viivyttää pudottamista. Ensimmäisen mahdollisuuden tullessa pudotamme taakan. Pudotuksesta tulemme ilmoittamaan iltayhteyden aikana klo 20.00. M.

23.9.1943 klo 08.48:

Taas klo 20.00: ei saatu yhteyttä. Sen ja pimeyden takia iltayhteyden alan pitää klo 18.30. Sää yöllä oli erinomainen. Taavi.

23.9.1943 klo 11.21:

Viipymättä tarkastakaa ruudun 44-44 (Miehkälän koillispuoli) tarkkuus tai toinen. Majuri.

23.9.1943 klo 11.21:

Osoitettu ruutu on oikea. Vähentäkää keskimmaisista numeroista koeffisientti 45. Fridr.

24.9.1943 klo 14.12:

Tänään mahdollisesti tulee pudotus. Lopullisesti ilmoitamme klo 20.00. Jos ette saa yhteyttä klo 20.00, pudotusta ei tule. Mr.

25.9.1943 klo 08.46:

Miksi annatte rauhoittavia sanomia, ettekä auta. Meillähän on kaikki varat lopussa. Fridr.

25.9.1943 klo 17.39:

Ei ollut hyvää säätä ja siksi tuli viivytys. Hyvän sään vallitessa pudotamme, mutta jos voitte tilanetta vastaavissa olosuhteissa hankkia ruokatarpeita matkaa varten niin on lähdeävä paluumatkalle jo ennenapua. Poistulon jälkeen parannutte ja lepääte. M.

26.9.1943 klo 08.52:

Matkaa varten ruokatarpeita emme voi hankkia, koska rahaa on liian vähän. Paikallamme ollessa pääasiassa elämme perunoilla. Koska kauan olemme olleet huonolla muonalla, niin ilman apua emme voi lähteä matkalle. Fridr.

27.9.1943 klo 18.04:

Sää parantui. Tuleeko pudotus. Taavi.

27.9.1943 klo 18.35:

Ilmoittakaa minkälainen sää on teillä. Meillä sateet. Ensimmäisen hyvän sään tullessa pudotamme. Majuri.

28.9.1943 klo 18.55:

Pudotus tulee 28 ja 29 p:n välisenä yönä sään vallitessa. Tänään ei voi olla. M.

28.9.1943 klo 19.03:

Tänään pudotusta ei tule. M.

29.9.1943 klo 13.48:

Kiirehtikää avunantoa. Pudottamispäivänä määrätäkää tunnit milloin polttaa nuotioita. Fridr.

30.9.1943 klo 15.15:

Odotimme. Sää oli hyvä. Miksi vaikenitte. Taavi.

30.9.1943 klo 15.19:

Tänään pudotusta ei tule. Huomenna pitääkää yhteys. Mr.

1.10.1943 klo 13.11:

Odotakaa taakkaa huomenna. Meillä sataa. M.

3.10.1943 klo 17.55:

Sää erinomainen. Tuleeko pudotus. Fridr.

3.10., 5.10.1943 klo 12.37:

Taas turhaan pakotitte odottamaan. Miksi ei ole yhteyttä. Iltayhteyteen emme luota. Lopullisesti ilmoittakaa pudotuksesta päivällä. Fridr.

5.10.1943 klo 12.56:

Majurille. Tilanteemme muodostuu yhä epätoivoisemmaksi, myöskin orgahismimme kuntoisuus on heikko pitkäaikaisesta olekelemisestä metsässä, sekä ravinnon puutteesta. Näin ei voi kauemmin jatkua Ilmoittakaa konkreettisesti heitättekö vai ei, voidaksemme ryhtyä asian vaatimiin toimenpiteisiin. Ystävä.

6.10.1943 klo 13.21:

Majurille: Minun sanomani 86 ryhmää sisällöltään likipitään seuraava: Oleskelu metsässä kulutti meidän voimamme loppuun Näin jatkaa emme voi. Päätös on tehtävä ja pian. Ilmoittakaa. Ajatteletteko pudottaa vai ei. Radiosanomista ei ole minkäänlaista apua. Ystävä.

6.10.1943 klo 17.51:

Meillä on sateet sää on huono, jonka takia ei ole mahdollisuutta pudottaa lastia. Itsenne on ryhdyttävä toimenpiteisiin hankittava ruokatarpeet ja kestettävä. Maj.

9.10.1943 klo 12.45:

Teidän olotilanne ratkaisu voi tapahtu ensimmäisen lentosään tullessa. Meillä on lakkaamattomat sateet joka yö. On välttämätöntä kestää vielä muutama päivä. Lupaavat sään parantumista. Jos voitte hankkia ruokatarpeita, niin kulkekaa pois päin. Lepo teille on välttämätön ei metsässä, vaan täällä, kotona. Majuri.

9.10.1943 klo 12.24:

Joksikin aikaa olemme ruokatarpeilla turvatut, mutta mahdollisuutemmekin loppuvat. On jäljellä ryöstö, mutta seuraukset ovat tunnetut. Eihän meitäkään voi aina onnistua. Asettukaa minun asemaani toverieni edessä ja yleensä. Fridr.

10.10.1943 klo 17.43:

Sää erittäin hyvä. Tuleeko pudotus. Fridr.

10.10.1943 klo 18.04:

Sään parannuttua ei kannata vaihtaa paikkaa. Miksi turhaan riskeerata, emme kuitenkaan hankituilla ruokatarpeilla voi pitkälle mennä. Tämä ei ole lepoa. Fridr.

11.10.1943 klo 13.17:

Yöllä oli erinomainen lentosää. Miksi ette tuoneet taakkaa. Lentää voi, koska eilen päivälläkin 2 kertaa kuullimme ilmatorjunnan ampuvan. Fridr.

12.10.1943 klo 18.07:

Meille ei tarvitse muistuttaa säästä Teille on ilmoitettu, että pudotuspäivän määräämme itse. Jo melkein kokonaisen kuukauden te pidätte kanssamme kirjeenvaihtoa ja vihollisesta ette ilmoita ainoatakaan sanaa. Jos lokakuun 16 mennessä emme voi heittää taakkaa, niin ruokatarpeet on hankittava miten tahansa, vaikka ryöstämällä, jos se on tarpeen asialle ja tultava pois. Ma.

13.10.1943 klo 08.52:

Meidän oleskelupaikastamme ei ole mitään ilmoitettavaa vihollisesta. Te tiedätte, että suuriin asuinpaikkoihin emme voi mennä, sitä paitsi teidän määräyksenne mukaan olemme pysytelleet metsässä. Jättäen ilman apua te tuomitsette meidät kuolemaan, mutta mistä syystä. Odotamme 16 saakka. Teidän radiosanomanne sisältöä en näyttänyt tovereille. Fridr.

17.10.1943 klo 08.36:

Onko teidän viimeinen sanomanne ymmärrettävä siten, että te olette lopullisesti päättäneet meidät jättää. Fridr.

18.10.1943 klo 09.05:

Tänään ehdottomasti vastatkaa kysymykseemme. Fridr.

18.10.1943 klo 13.09:

Hyvän sään vallitessa heitämme kaiken välttämättömän 4-5 päivän kuluessa. M.

19.10.1943 klo 08.41:

Jos uinkin on mahdollista, niin älkää pitkittäkö avunantoa, koska meidän on tultava toimeen pelkästään juurikasveilla. Pudotuspäivänä ilmoittakaa tarkemmin aika. Fridr.

22.10.1943 klo 08.35:

Sää aamusta erittäin hyvä. Fridr.

22.10.1943 klo 18.16:

Se on totta, että aamusta on hyvä sää, mutta illalla miltei säännönmukaisesti meillä sataa. Tarkastakaa vielä kerran taakan vastaanottoaika, koska tulemme pudottamaan useampia reppuja, että ette kadottaisi. Ensimmäisenä lentopäivänä pudotamme. Samanaikaisesti ilmoittakaa mitä on tekeillä teidän piirissä. Kojet teillä toimii, mutta mitään ette anna. Miten on selvitettävissä se, että työnne pyörii tyhjään. Ma.

23.10.1943 klo 12.56:

Ruutu 40-94 on meille tuttu kuin omat tyhjät taskumme. Jos kone lentää tälle seudulle ja meille tulee siitä ilmoitus, niin ehdottomasti tulee huomaamaan merkit ja taakka tulee löydettyksi. Tarvitsemme ainoastaan sen mitä pyysimme ja sen verran ruokatarpeita, että voimistumisen jälkeen voimme ottaa kaiken mukaan. Teille on tiettyä, että meillä ei pitkään aikaan ole ollut minkäänlaista mahdollisuutta työhön. Tällä haavaa on pääasiassa itsemme pelastaminen nälkäkuolemasta ja avun saatuamme poistumme. Fridr.

25.10.1943 klo 08.46:

Taakka valmis. Asia on riippuvainen säästä, Majuri.

30.10.1943 klo 09.43:

28 illalla Fridr. lähti hakemaan ruokaa. Taavi.

2.11.1943 klo 08.44:

Fridr. ei palannut. Odotan paikalla. Taavi

3.11.1943 klo 13.42:

Ihmisten kanssa olin Sippolassa, Kokkolan asemalla, Myllykylä. Rautatiellä sotilaskuljetuksia emme huanneet. Maantiellä paljon kuorma-autoja etelään. Paikallisten asukkaiden kerotman mukaan: Kouvolassa, Koriolla, Haminassa on sotilasosastoja. Paljon pohtivat meidän joukkojemme hyökkäyksestä. Miksi ette ilahduttaneet sillä meitä. Ruudussa 32-14 varastimme lampaan ja noin 15 kg rehujauhoja. Henkilö sairastui verivatsatautiin luultavasti keittämättömästä lihasta. Antakaa kiireellinen apu olemme kaikki huonossa kunnossa. Fridr.

3.11.1943 klo 13.44:

Sää hyvä. Fridr.

9./10.11.1943:

Asemamme sietämätön. Taavin kasvot pöhöttyvät. Henkilö sairastaa vatsatautia, kaikilla nälkä ja vilu. Nyt jo uskomme että emme tule näkemään synnyinmaatamme, ystäviämme ja omaisiamme. Tämän vuoksi annamme lyhyen selostuksen. Laskeuduimme hyvin mutta kauas määrättyä paikalta, jonka vuoksi jouduimme harhailemaan metsissä ilman karttaa ja kokemusta. Kulkieksamme Haukivuorelta etelään tarkkailimme rautatietä, mutta suunnitelmamme rikkoi kohtaus sotilaan kanssa, joka haavoittuneena pakeni. Meitä etsittiin. Pelastimme itsemme sillä että 2 vrk lojuimme keskellä aukeaa suota, josta yöllä muutimme rautatien länsipuolelle, jossa odotimme paikan rauhoittumista. Ruokatarpeet lopuivat, mutta olimme pakoitetut odottamaan 2 kk. silloin saimme ensimmäisen kerran kärsiä nälästä. Saatuamme avun aloitimme työn. Katos leskirouvan luona. Kun huomasin, että päällystakini ei vastannut ei vastannut suomalaisia oli saatava siviilipuvut, kiitos niiden järjestymisestä leskelle ja Marialle. Kaupungissa alkoi työ hyvin, Mariasta olisi tullut erinomainen piste. Hän varoitti minua keväällä, jolloin kaupungista paetessani tapoin kersantin ja jonka takia olimme pakoitetut jättämään Mikkelin. Että näin kävi ei ollut meidän syytämme. Oli onni että satuimme auttoon jonka kuljettaja ei tiennyt etsinnöistä. Tämän jälkeen panitte tarkkailemaan rautatietä. Avunsaanti taas viivästyi erittäin kauan ja sittenkään emme saaneet pyytämiämme ja varusteita, jotka olivat tarpeellisia työssämme vaan jouduimme taas tarkkailemaan rautatietä ja elämään piilossa, mitään erikoisempaa tekemättä. Vaatteet ja jalkineet kuuluivat, mutta ajattelimme silloista työtämme väliaikaiseksi ja luotimme teihin. Mutta henkilö, joka kaikenlisäksi on tuttu koulupenkiltä ei tuonut mitään, vaan oli samanlaisessa asemassa. Te itse ette antaneet mahdollisuuksia työhön ja apua, tietäessänne että kaiken tämän jälkeen meitä ei armahdeta. On traagillista ja loukkaavaa kun oma päällystö yli vuoden oleskelun jälkeen selustassa tuho meidät, vaikka annoimme synnyinmaalle ja Suomen köyhällistölle kaiken mikä puolestamme on mahdollista.

Senkö vuoksi meillä ei ole luottamusta että olemme suomalaisia, siksi meidät palkittiin tyhjiä lupauksilla, nälällä ja vilulla ja lopuksi kuolemalla. Olin ylpeä tiedustelijan nimestä, mutta myös kiroan värväyspäivän. Kohtalostamme syytämme teitä - majurit. Kuolemme joko metsässä, taikka sitten ohrana tappaa meidät kuten koirat, mutta viimeisen hengenvedon mukana lähetämme teille kirouksemme. Jos kolmen vuorokauden kuluessa ei tule apua taikka tarkkaa tietoa siitä niin vapautan itseni ja toverini antamistamme lupauksista ja jokainen saa järjestää kohtalonsa itse, joko sitten itsemurhalla taikka rohkeuden puutteessa kontrastin teurastettavana. 9.11. Matsässä Kouvolan lähistöllä, salainen työntekijä. -Fridrih. -

11.11.1943:

Taakan vastaanottoa ja tarkempaa pudotusta varten valmistakaa 5 nuotiota ympyrään 25 m säteellä. Lähetämme teille kaiken välttämättömän huomenna 11.11. jos sää ei häiritse ja saamme vahvistuksen. Mai.

11.11.1943:

Mitähän on teillä oleva materiaali. Keitä ovat Karl ja Edvard ja mistä te tiedätte heistä. Taakan pudottamista viivytetään sää. Te ajattelette että muille tuottaa nautintoa jättää teidät oman onnenne nojaan. Teidän ansionne arvioidaan ansioiden mukaan. On perspektiivejä että parin päivän kulluttua tulee sää ja vakuutamme teitä että vielä vähän ja kaikki puutteenne tulevat palkituksi. Lastin saatuanne teidän on tultava kotiin, ottaen huomioon että teidän kaikkien tämmöisessä terveyden tilassa on järjetöntä jäädä talveksi. Miksi on hiljaa ystävä, miten on hänen terveytensä. Alkää katkaisko yhteyttä muuten se vaikuttaa pudotusajan ilmoittamiseen, koska sää on valikoitava tunnit. Mai.

12.11.1943:

Taakan otamme osoitettuun ruutuun 44-44 syystä että tukikohtamme on lähellä. 5 nuotiota emme ole polttamaan. Merkit: 3 nuotiota kolmiossa 50 m välimatkoin. Tänään erittäin huono sää, voitteko tulla. Ilmoittakaa tunnit. Fridrih.

13.-14.11.1943:

Ystävä yhä sairastaa varsatautia, on erittäin huonossa kunnossa. Pelkään että hermoni pettävä. Ei ole tarpeellista työskennellä kahdella kojeella kaiken lisäksi hänellä ei ole paristoja. Luotamme että sanomassanne ei ollut ainoastaan tyhjiä sanoja ja lupauksia vaan me saamme luvattun avun, että taasen voisimme ryhtyä työhön ja kaiken materiaalin kanssa tulla kotiin. Henkilöitä joita kysytte emme tunne. Ilmoittakaa heidän ulkomuotonsa, ovatko Neuvostoliitosta tai täältä. Olemmeko joskus heitä tavannut, voi olla ette tiedämme heitä he ovat, mutta näiden tietojen perusteella emme voi mitään sanoa. Fridr.

13.11.1943:

Älkää uskoko Karlea ja Edvardia. Taavi.

14.11.1943:

Mitä oli sanottu meidän sanomassamme, se tinkimättä tulee tehdyksi. Jos ette tiedä henkilöitä, niin minkätähden heistä kyselette ja mistä tiedätte että sellaiset henkilöt ovat olemassa, joita te nähtävästi luulette meille kuuluviksi ja sillä tavalla haluatte ikäänkuin varoittaa heidän petturuudesta. Ilmoittakaahan seikkaperäisemmin mitä teillä on heistä tiedossa, ehkä todellisuudessa todellisuudessa jonkinlaisen suhteet omaavat meidän maahamme. Teidän erittäin lyhyiden ja epätarkkojen tietojen perusteella, me emme voi mitään ymmärtää. Ainakin teidän ilmoittamanne nimet ovat meille tuntemattomat, mahdollisesti te kykenette saamaan tietää näiden kavaltajien sukunimet. Toivotan teille menestyksiä. Sää nähtävästi vielä ei muutama päivään asetu. - Mai.²⁴⁴

²⁴⁴ H-tapaus Martinen (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

”Kaksi kuukautta olemme odottaneet teidän apua mutta tähän asti olemme saanut vaan hyviä lupauksia”

Maanantaina 15. maaliskuuta 1943 sotilasviranomaiset pidättivät Mikkelin läheisyydestä desanttiparin, johon kuuluivat siviilissä perämiehenä työskennellyt virolaissyntyinen 26-vuotias puna-armeijalainen Karl Vahter ja Valkjärvellä syntynyt, sittemmin avunannosta valtiopetokseen tuomittu ja Neuvosto-Venäjäälle siirtynyt, Leningradissa kirjoilla ollut kansakoulun opettaja, desantiksi iäkäs 51-vuotias Aleksander Pylsy. Vahter tunnettiin myös nimillä Tiilikainen ja Vasiljev, joita nimiä hän käytti yhteydenpidossa neuvostotiedustelun kanssa. Pylsy tunnettiin puolestaan myös nimellä Hirvonen. Pidätyksen jälkeen miehet luovutettiin valvontaosaston Mikkelin alatoimistolle jatkotutkimuksia varten. Mikko Tyni on tutkimuksessaan osoittanut, että Vahterin tehtävänä oli marsalkka Mannerheimin murhaaminen.²⁴⁵

Vahterin mukaan nimetty harhautusoperaatio alkoi kaksi päivää hänen ja Pylsyn pidätyksen jälkeen 17. maaliskuuta 1943. Ennen sitä Vahterin partio ei ollut radioyhteydessä neuvostotiedustelun kanssa. Radioharhautuksessa mukana olleiden suomalais-sotilaiden sanomavaihtoasiakirjaan tekemien merkintöjen mukaan Vahterin partiolla oli kaksi vasta-asemaa, yksi Sorokassa ja toinen Leningradissa. Päämajan valvontaosaston vuoden 1943 ensimmäisen vuosipuoliskon neuvostovakoilukatsauksesta ilmenee, että vastavakoilun näkemyksen mukaan tuolloin Sorokassa sijaitsivat sekä NKVD:n erikoiskoulu että Karjalan rintaman esikunnan tiedusteluosasto n:o 1475. Leningradissa sijaitsi monia Itämeren laivaston, 23. Armeijan kuin NKVD:n vakoilijoiden koulutuspaikkoja. Todennäköisesti Vahterin partion toimeksiantajana oli NKVD, sillä vuoden 1943 ensimmäisen vuosipuoliskon aikana kanta-Suomessa tavatuista 20 vakoojasta, joista Vahter oli yksi, tehtävän antajana oli 14 tapauksessa NKVD. Tätä käsitystä tukee myös se, että myöhemmin Vahterin partion avuksi lähetetyt henkilöt toimivat NKVD:n lukuun.²⁴⁶

Ennen varsinaiseen sanoma-analyysiin siirtymistä on lukijalle avattava erästä Päämajan valvontaosastossa Vahterin harhautustapaukseen kehitettyä juonta ja siihen liittyviä tapahtumia, jotka auttavat ymmärtämään Vahterin tapauksen myöhempää kulkua. Aivan harhautustapauksen alussa maaliskuun 18. päivänä sotilasvastavakoilussa kehitellyn juonen mukaisesti neuvostotiedustelulle annettiin epäselvä sanoma, jossa sille uskoteltiin partion törmäyksen edellisenä päivänä suomalaissotilaisiin. Viikkoa myöhemmin neuvostotiedustelu pyysi tarkennusta maaliskuun 17. päivän tapahtumiin. Tuolloin Vahterin partion nimissä annettussa sanomassa neuvostotiedustelulle kerrottiin, että Vahter ja Pylsy olivat muka törmänneet 10–12 suomalaissotilaaseen ja syntyneessä tulitaistelussa Pylsy oli kuollut Vahterin onnistuessa pakenemaan.²⁴⁷

Edellä kerrotulla tavalla sotilasvastavakoilu asetti neuvostotiedustelulle pulman, jonka ratkaisemiseksi oli käytännössä kaksi vaihtoehtoa: lähettää Vahterille lisäapua tai kutsua hänet takaisin, sillä yksin hän oli mahdottoman tehtävän edessä. Neuvostotiedus-

²⁴⁵ Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston asiakirja N:o 3952/Valv.2/sal. 23.3.1943. EK-Valpo I. Kotelo 2806. KA; Luettelo pidätetyt Neuvostoliiton Suomeen lähettämät laskuvarjomiehet vv. 1941–44 (kopio); H-tapaus Vahter (kopio). Materiaali tutkijan hallussa. Tyni (2018), s. 205, 216 (nootti 34); Haapanen (2012), s. 386.

²⁴⁶ H-tapaus Vahter (kopio). Materiaali tutkijan hallussa; Päämajan valvontaosaston asiakirja N:o 10600/Valv.2/sal. 6.8.1943. EK-Valpo I. Kotelo T-19282/7. KA; Päämajan valvontaosaston Mikkelin alatoimiston ptk:t N:o 20a/43 sal. ja N:o 20b/43 sal. Saimaan SkpE:n KeO. T-22305/21. KA.

²⁴⁷ H-tapaus Vahter (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

telu valitsi ratkaisuksi ensiksi mainitun. Maaliskuun 27. päivänä Vahter vastaanotti sanoman, jossa häntä kehoitettiin siirtymään etäämmäs asutuksesta ja hänelle luvattiin toimittaa materiaali- ja henkilötäydennys.²⁴⁸

Huhtikuun 7. päivänä neuvostotiedustelu ilmoitti Vahterille, että hänen avukseen lähetetään Ignatjev- ja Pavlov-nimiset vakoojat. Vahterin, jota miehet kutsuisivat Vasiljeviksi, neuvostotiedustelu määräsi näiden esimieheksi, komentajaksi.²⁴⁹

Sunnuntaina 11. päivänä huhtikuuta Leningradin pohjoiselta esikaupunkialueelta Parkalasta nousi ilmaan lentokone, jossa NKVD:n varustamat ja matkaan lähettämät suomenkielentaitoiset desantit Ignatjev ja Pavlov odottivat tulewansa hyppypaikalle 30–40 kilometriä Mikkelistä itään, jossa kohtaisivat ennalta sovitulla paikalla ja sovituin tunnuksin esimiehensä Vasiljevin. Todellisuudessa Vahterin avuksi lähetetyt miehet olivat 29-vuotias Aapo Pelli-Svarvali (Ignatjev), siviiliammattiltaan sekatyömies ja 30-vuotias Juho Kelkka (Pavlov), siviiliammattiltaan autonkuljettaja. Molemmat olivat Neuvostoliiton kansalaisia ja puna-armeijalaisia.²⁵⁰

Hypättyään lentokoneesta 12. päivän vastaisena yönä Pelli-Svarvali ja Kelkka laskeutuivat erälle suolle Juvan pitäjän Kilpolan kylässä. Vaikka suomalaissotilaat osasivat ennakoita odottaa desantteja, kersantti Väinö Ronkaisen johtama 19-miehinen etsintäpartio teki useamman tunnin töitä ennen kuin löysi etsimänsä, pidatti heidät ja luovutti desantit Päämajan valvontaosaston Mikkelin alatoimistolle jatkotutkimuksia varten. Näin Vahterin nimissä voitiin 13. päivänä huhtikuuta ilmoittaa neuvostotiedustelulle Ignatjevin ja Pavlovin kohtaamisesta sekä siitä, että kaikki oli kunnossa. Neuvostotiedustelulle uskoteltiin, että vastedes partio alkoi toimia kolmihenkisessä kokoonpanossa: Vasiljev, Ignatjev ja Pavlov.²⁵¹

Harhautusoperaation kulun ymmärtämisen kannalta seuraava merkittävä sanomavaihto käytiin 17.–19. päivänä huhtikuuta. Vahterin nimissä lähetetyistä sanomista ilmenee, että hän esitti neuvostotiedustelulle vanhan tehtävänsä perumista, koska Mikkelin ympäristössä ei ollut muka turvallista liikkua eikä hänellä ollut [tehtävässä tarvittavaa] räjähdysainetta.²⁵² Vanhalla tehtävällä Vahter tarkoitti marsalkan murhaamista. Tässä vaiheessa neuvostotiedustelu oletti sille uskotellun perusteella, että Vahteria etsitiin ja mahdollisesti tästä syystä Mikkelissä oli tehostettu vartiointia ja valvontaa, mihin harhautussanomilla viitattiin. Näin ollen neuvostotiedustelussa mahdollisesti ajateltiin, että mikäli Vahter jatkaisi vanhaa tehtäväänsä, kiinnijäämisriski oli kohonnut, koska häntä etsittiin ja valvontaa ja vartiointia oli tehostettu. Kiinnijäädessään Vahter saattaisi paljastaa Neuvostoliiton aiheet Mannerheimin murhaamisesta. Silloin Suomessa ryhdyttäisiin niin tiukkoihin turvatoimiin, ettei marsalkan surmaaminen onnistuisi. Mahdollisesti tällaisen päättelyketjun tuloksena neuvostotiedustelu kumosi 19. päivänä huhtikuuta Vahterille annetussa sanomassa hänen vanhan tehtävänsä.²⁵³

²⁴⁸ H-tapaus Vahter (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

²⁴⁹ Sama.

²⁵⁰ Päämajan valvontaosaston Mikkelin alatoimiston ptk:t N:o 20a/43 sal. ja N:o 20b/43 sal. Saimaan SkpE:n KeO. T-22305/21. KA; Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston asiakirja N:o 5543/Valv.2/sal. 26.4.1943. EK-Valpo I. Kotelo 2806. KA; Tyni (2018), s. 205.

²⁵¹ Päämajan valvontaosaston Mikkelin alatoimiston ptk. N:o 20a/43 sal. Saimaan SkpE:n KeO. T-22305/21. KA; Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston asiakirja N:o 5543/Valv.2/sal. 26.4.1943. EK-Valpo I. Kotelo 2806. KA; H-tapaus Vahter (kopio). Materiaali tutkijan hallussa

²⁵² H-tapaus Vahter (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

²⁵³ Sama.

Siltä varalta, että Pelli-Svarvali ja Kelkka eivät olisi Mikkelissä löytäneet Vahteria, neuvostotiedustelu antoi heille tehtävän vakoilla Mikkeli–Varkaus–Joensuu–Ilomantsi-alueella. Tästä näyttää tulleen huhtikuun 19. päivän jälkeen Vahterin partion uusi tehtävä, sillä tuon päivän jälkeen sotilasvastavakoilu uskotteli neuvostotiedustelulle partion etenevän siltä saamiensa ohjeiden mukaisesti pääpiirtein edellä kuvatun reitin mukaisesti aina Joensuun tienoille Liperiin, josta se sittemmin jatkoi matkaansa neuvostotiedustelun uusien ohjeiden mukaisesti Rukajärven alueelle, missä partion oli määrä ylittää rintama ja siirtyä Neuvostoliiton puolelle.²⁵⁴

Aivan kuten Marttisen harhautusoperaatiossa, myös Vahterin tapauksessa neuvostotiedustelu osoitti pitkämielisyyttä Vahterin partiota kohtaan. Tästä osoituksena on muun muassa se, että sotilasvastavakoilu onnistui jaarittelemaan neuvostotiedustelun kanssa peräti viisi viikkoa ennen kuin Vahterin partion nimissä annettiin 24. huhtikuuta ensimmäiset ympäriryöreät tiedot muka tehdyistä liikennehavainnoista. Neuvostotiedustelun pitkämielisyydestä ja uskosta Vahterin partion mahdollisuuksiin kertoo muun muassa se, että ennen ensimmäistä tiedustelusanomaa Vahterille oli toimitettu peräti kahdesti täydennystä ja jälkimmäisen täydennyksen yhteydessä hänen avukseen oli toimitettu lisähenkilöstöä (Pelli-Svarvali ja Kelkka).²⁵⁵ Neuvostotiedustelun pitkämielisyyttä Vahterin partiota kohtaan saattaa selittyä sillä, että neuvostotiedustelulle tilanne näyttäytyi siten, että ainakin osan aikaa partio oli takaa-ajettuna. Tällöin neuvostotiedustelun ammattilaiset mahdollisesti ymmärsivät, että Vahterin partiolla oli rajalliset toimintamahdollisuudet, kun sen piti samanaikaisesti etsiä itselleen sekä turvallista toimintaympäristöä että ravintoa.

Kuten edellä mainittiin, harhautusoperaation aikana sotilasvastavakoilu uskotteli neuvostotiedustelulle Vahterin partion edenneen tehtävänsä mukaisesti Mikkelistä Joroisten, Liperin sekä Nurmeksen kautta aina Rukajärven pääpiirteiselle alueelle rintaman läheisyyteen suojavyöhykkeelle. Matkan aikana neuvostotiedustelulle lähetettiin partion nimissä hyvän harhautusoperaation mukaisesti varsin mitäänsanomattomia tietoja muka tehdyistä maantie- ja rautatiekuljetushavainnoista. Neuvostotiedustelun näkökulmasta sanomien laatu oli tietenkin huonoa, josta syystä toukokuun puolivälissä se nuhteli Vahterin partiota ja käski kertomaan konkreettisia tietoja (milloin, kuinka paljon, mitä ja missä). Edelleen neuvostotiedustelu neuvoi, että partion oli erityisesti raportoitava, jos se havaitsi Laatokan suuntaan kuljetettavan torpedo- tai sukellusvenettä. Partion uskottavuuden säilyttämiseksi ja materiaalitäydennyksen saamiseksi sotilasvastavakoilu antoi nuhtelun jälkeen Vahterin partion nimissä muutamia neuvostotiedustelun näkökulmasta hyviksi tulkittavia sanomia, minkä jälkeen sanomavaihdossa palattiin taas harhautussanomille tyypilliseen jaarittelevaan ympäriryöreään raportointiin.²⁵⁶

Harhautusoperaation aikana neuvostotiedustelu neuvoi Vahterin partiota useaan otteeseen hankkimaan työskentelynsä tehostamiseksi ja mahdollisesti myöhemmin neuvostotiedustelulle toimitettavaksi Suomessa käytössä olleita erilaisia kulku- ynnä muita

²⁵⁴ Kenttäoikeuden virallisen syyttäjän sotilasvirkailija J. E. Niemen kirje Saimaan suojeluskuntapiirin komentajalle 25.5.1943. Saimaan suojeluskuntapiirin Esikunta. T-22305/21. KA; H-tapaus Vahter (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

²⁵⁵ H-tapaus Vahter (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

²⁵⁶ Sama.

lupia sekä todistuksia. Näistä tehtävistä partio onnistui kieltäytymään harhautusoperaatiolle luonteenomaisesti milloin milläkin verukkeella.²⁵⁷

Heinäkuun 1943 alussa, kun operaatio oli ollut käynnissä liki neljä kuukautta ja sotilasvastavakoilulta alkoivat hyvät syyt loppua lupien hankkimatta jättämiselle, se kehiteltiin tarinan, jonka mukaan Ignatjev tapasi erään ruoanhakumatkan yhteydessä Liperin suunnalla yksin asuneen ”meidän miehen” Veikko Koposen. Neuvostotiedustelulle uskoteltiin, että hänestä olisi hyötyä partiolle. Aluksi neuvostotiedustelu suhtautui epäilevästi Koposeen epäillen häntä provokaattoriksi. Kun sotilasvastavakoilu kehiteltiin juontaan ja keksi osoittaa, että Koponen pystyi hankkimaan Vahterin partiolle neuvostotiedustelun näkökulmasta hyödyllisiä tietoja esimerkiksi syksyn 1943 kutsunnoista ja Kontiolahdella sijainneesta joukkojen täydennyspaikasta ja että Koposen kautta olisi saatavissa erilaisia lupapapereita, neuvostotiedustelu antoi luvan Koposen käytölle oppaana ja paikallisena agenttina. Sitten Vahterin partio sai tehtäväkseen tuoda Koposen Neuvostoliiton puolelle joko hyvällä tai pahalla.²⁵⁸

Sotilasvastavakoilun näkökulmasta hyvän harhautusoperaation yksi tunnusmerkki oli se, että harhautussanomien sisälsivät sellaisia vakoojien tehtävien mukaisia pääosin virheellisiä, mutta niin mielenkiintoisia tietoja, että vakoojat tehtävään lähettänyt tiedustelupalvelu säilytti mielenkiintonsa lähettämiään partiota kohtaan. Harhautussanomien eivät voineet olla täysin tuulesta temmattuja, sillä vihollistiedustelu saattoi pystyä tarkastamaan tiedot muiden tiedustelulajien, esimerkiksi lentotiedustelun avulla. Tällöin täysin virheelliset harhautussanomien olisivat paljastaneet harhautusoperaation. Tämän välttämiseksi harhautussanomien piti sisältää ainakin jossakin määrin oikeita tai vähintään oikeansuuntaisia tietoja. Esimerkiksi aivan harhautusoperaation alussa sotilasvastavakoilu ilmoitti neuvostotiedustelulle Vahterin partion nimissä, ettei Mikkelin ympäristössä ollut heidän näkökulmastaan turvallista liikkua. Tämä ilmoitus ei ollut vailla todellisuuspohjaa, sillä Mikkelissä asiattomien liikkujien kiinnijäämisen uhka oli todellinen, koska poliisi teki kaupungissa etenkin sodan alkuvaiheessa yllätysratsioita muun muassa ravintoloihin sekä rautatie- ja linja-autoasemille. Ratsioiden ensisijaisena tavoitteena oli löytää sotilaskarkureita, mutta yhtäläillä niissä voitiin saada kiinni myös neuvostovakoojia.²⁵⁹ Keväällä 1943 neuvostotiedustelu saattoi halutessaan tarkastaa tämän asian esimerkiksi muilta samanaikaisesti Mikkelin suunnalla toimineilta vakoojapartioilta.

Vahterin partion nimissä neuvostotiedustelulle välitetyt tiedot rautatie- ja maantiekuljetuksista olivat pääsääntöisesti niin epämääräisiä esimerkiksi ajan ja paikan sekä kuljetuksien laadun suhteen, ettei jälkikäteen ole mitenkään mahdollista arvioida sitä, missä määrin kyseiset tiedot sisälsivät oikeita tiedonmuruja. Sen sijaan voidaan osoittaa, että neuvostotiedustelun Vahterin partiota kohtaan tuntemaan mielenkiinnon ylläpitämiseksi partion nimissä annetut, Koposen muka hankkimat tiedot olivat ainakin osittain oikeansuuntaisia. Tästä seuraavat kaksi esimerkkiä. Syyskuun 11. päivänä neuvostotiedustelulle välitettiin tieto, että Kontiolahdella oli joukkojen täydennyspaikka, jonne lähetettiin sairaaloista parantuneet potilaat, koulutuspaikoissa koulutetut alokat sekä lääkärin uusintatarkastuksen läpäisseet. Edelleen harhautussanomassa kerrottiin, että joukkojen täydennyspaikassa sinne lähetetyille annettiin täydellinen sotilaskoulutus ja heistä muodostettiin itsenäisiä joukkoja rintamalle lähetettäväksi, minkä

²⁵⁷ H-tapaus Vahter (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

²⁵⁸ Sama.

²⁵⁹ Karjalainen (2019), s. 203, 204.

lisäksi joissakin tapauksissa lähetettiin yksittäisiä miehiä täydennykseksi rintamajoukkoihin.²⁶⁰ Tapahtuma-aikaan Kontiolahdella sijaitseva Järjestelykeskus 1:n toimipaikka. Suojeluskuntapiirit lähettivät alueensa toipilaat suoraan järjestelykeskuksiin. Ne puolestaan lähettivät ne rintamakelpoiset toipilaat, joiden yksikkö oli tiedossa, asianosaisen sotatoimiyhtymän henkilötäydennyskeskuksen kautta omiin yksiköihinsä.²⁶¹ Annetut tiedot olivat siis oikeansuuntaisia paitsi järjestelykeskuksissa annetun koulutuksen ja siellä muodostettavien joukkojen osalta.

Toisen oikeansuuntaisen sanoman sotilasvastavakoilu lähetti neuvostotiedustelulle syyskuun 22. päivänä. Venäläisille kerrottiin, että parhaillaan suoritettiin vuonna 1902 ja sitä nuorempien, palveluksesta vapaana olleiden miesten lääkärintarkastuksia ja mobilisoitiin vuoden 1925 ikäluokkaa.²⁶² Todellisuudessa tuolloin mobilisoitiin loka-kuussa palvelukseen astuvia, vuoden 1925 jälkimmäisellä vuosipuoliskolla syntyneitä miehiä, ja uusintatarkastuksiin oli määrätty aikaisemmissa tarkastuksissa vapautetut 1906–1925-ikäluokkien miehet.²⁶³ Täten harhautussanomassa laajennettiin neljällä vuodella uusintatarkastuksiin määrättyjä ikäluokkia. Tällä haluttiin uskotella venäläisille Suomen puolustusvoimien lähiajan miesvahvuus todellisuutta suuremmaksi. Sillä saattoi olla merkitystä suomalaisten yrityksiin luoda neuvostotiedustelulle harhakuva Suomen todellisuutta suuremmasta sotapotentiaalista varsinkin, kun neuvostotiedustelulle oli annettu samasta aihepiiristä samansuuntaista virheellistä tietoa ainakin kesäkuussa 1943.²⁶⁴

Tarkasteltaessa Vahterin lähettämiä sanomia harhautuksen näkökulmasta voidaan melko varmasti sanoa, että harhautusoperaatiolla pystyttiin tukemaan paikallistasolla sotilaskuljetusten salaamista, sillä neuvostotiedustelu ei kyennyt Vahterin nimissä lähetetyillä liikennehavainnoilla luomaan järkevää tilannekuvaa selustakuljetuksista eikä sotatoimialueelle tai sieltä pois suuntautuneesta sotilasliikenteestä.

Vahterin partion nimissä lähetetyillä maantie- ja rautatieliikennetiedoilla sotilasvastavakoilu pyrki ilmeisesti etupäässä sitomaan neuvostotiedustelun henkilöstöä toisarvoiseen työhön ja kyllästämään heidän suorituskykyään. Samassa tarkoituksessa neuvostotiedustelulle esitettiin esimerkiksi erilaisia partion toimintaan muka vaikuttaneita kysymyksiä ja neuvoja, joihin neuvostotiedustelu joutui ottamaan kantaa.²⁶⁵

Neuvostotiedustelua kuormitettiin myös erilaisilla keksityillä ongelmilla, joiden uskoteltiin vaikeuttavan partion toimintaa ja joihin haluttiin neuvostotiedustelun puuttuvan tavalla tai toisella. Tällaisia asioita olivat muun muassa partion jäsenten sairastumiset ja heidän keskinäiset riitelynsä ja erimielisyytensä.²⁶⁶ Ylipäätään vihollistiedustelun sitomiseksi ja kyllästämiseksi Vahterin partion harhautussanomissa kerrottiin mitä erilaisimpia kuvitteellisia asioita ja verukkeita, joilla voitettiin aikaa olla suorittamatta partion varsinaista tehtävää ja ohjattiin neuvostotiedustelun mielenkiintoa toisarvoisiin asioihin.

²⁶⁰ H-tapaus Vahter (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

²⁶¹ *Kenttäärmeejan täydennyshenkilöstö ja sen koulutus. Jatkosodan historia 6*. WSOY 1994. Toimittanut Maanpuolustuskorkeakoulun Historian laitos, s. 454, 459.

²⁶² H-tapaus Vahter (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

²⁶³ *Kenttäärmeejan täydennyshenkilöstö ja sen koulutus. Jatkosodan historia 6*. WSOY 1994. Toimittanut Maanpuolustuskorkeakoulun Historian laitos, s. 461.

²⁶⁴ Ks. Kotovin harhautussanoma 23.6.1943.

²⁶⁵ H-tapaus Vahter (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

²⁶⁶ Sama.

Sotilasvastavakoilu pyrki kuluttamaan neuvostotiedustelun resursseja useilla pyynnöillä Vahterin partion huoltamiseksi ja täydentämiseksi. Yli kahdeksan kuukautta kestäneen harhautusoperaation aikana neuvostotiedustelu huolsi Vahterin partiota 5–7 kertaa ja kerran sitä myös täydennettiin kahdella vakoojalla.²⁶⁷ Siihen nähden, miten vähän neuvostotiedustelun näkökulmasta katsottuna Vahterin partio sai tuloksia aikaan, sen toiminnan tukemiseen käytettiin varsin paljon voimavaroja. Yksittäistapauksena Vahterin harhautustapaus onnistui kuluttamaan hyvin neuvostotiedustelun resursseja.

Sotilasvastavakoilu onnistui Vahterin partion nimissä toteutetun harhautusoperaation aikana vaikuttamaan ainakin kerran neuvostotiedustelun päätöksentekoon siinä, miten partiota käytettiin. Tämän tapahtui harhautusoperaation alkupuolella, kun neuvostotiedustelu perui valvontaosaston johdattelun tuloksena marsalkka Mannerheimin murhatehtävän.²⁶⁸ Täten sotilasvastavakoilu onnistui vaikuttamaan neuvostotiedustelun päätöksentekoon asiassa, jolla alkuperäisen suunnitelman mukaan olisi onnistuessaan ollut strategista merkitystä.

Marraskuun 1943 alussa valvontaosasto yritti toistamiseen ohjalla neuvostotiedustelun päätöksentekoa. Tuolloin sotilasvastavakoilu yritti johdatella neuvostotiedustelua laajentamaan Vahterin partion vakoilua Suomessa. Tässä tarkoituksessa venäläisille uskoteltiin, että Koponen suostuisi toimimaan paikallisena agenttina Suomessa, jos hänellä olisi radisti käytettävänä. Tähän sotilasvastavakoilun johdatteluun neuvostotiedustelu ei langennut.²⁶⁹

Vahterin partion harhautustoiminnan alkuun ajoittui tapahtuma, joka osoittaa sotilasvastavakoilun olleen ajanhermolla radioharhautusoperaatioiden toteuttamisessa. Edellä mainittiin, että 18. päivänä maaliskuuta lähetettiin Vahterin nimissä neuvostotiedustelulle viesti, jossa kerrottiin Vahterin törmänneen viholliseen yhdessä toverinsa Pylsyn kanssa, ja josta tilanteesta Vahterin onnistui paeta. Viikkoa myöhemmin 25. päivänä maaliskuuta neuvostotiedustelu pyysi selontekoa 17. päivän tapahtumista. Tuolloin sotilasvastavakoilu uskotteli neuvostotiedustelulle, että Vahter ja Pylsy olivat törmänneet 10–12 vihollissotilaaseen, jotka avasivat tulen partiota kohti. Tässä rytkäksä Pylsy kaatui maahan ja todennäköisesti kuoli.²⁷⁰ Kyseinen tapahtumakulku oli Vahterin partion osalta luonnollisesti täysin kuvitteellinen, koska partio oli pidätetty jo 15. päivänä maaliskuuta. Vahterin kuvaamalla tapahtumalla voi kuitenkin olla todellisuus pohjaa, sillä Mikkelin pitäjässä pidätettiin 17. päivänä maaliskuuta desantti Nikolai Suuronen, jonka pidätystilanteessa on saatettu ampua.²⁷¹

Valvontaosastolaisten ammattitaito, johon edellä viitattiin radioharhautusoperaatioiden johtamisessa, näkyi Vahterin ja Marttisen harhautusoperaatioiden yhteydessä siten, että edellisessä kappaleessa mainittua joko todellista tai kuvitteellista 17. päivän ampumistapausta käytettiin samalla alueella samanaikaisesti muka toiminnassa olleiden vakoojapartioiden harhautussanomissa. Vahterin sanoman lopputulemana oli Pylsyn kuolema, partion paljastuminen, Vahterin partion täydentäminen kahdella

²⁶⁷ H-tapaus Vahter (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

²⁶⁸ Sama.

²⁶⁹ Sama.

²⁷⁰ Sama.

²⁷¹ Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston asiakirja N:o 4826/Valv.2/sal. 10.4.1943. EK-Valpo I. Kotelo 2806. KA.

uudella vakoojalla sekä käynnistyneet desanttietsinnät, mikä puolestaan myöhemmin edesauttoi Vahterin partion irrottautumista Mikkelistä.

Marttisen partio puolestaan käytti samaista 17. päivän ampumistapausta ja sen myötä syntyneitä desanttietsintöjä syynä Mikkelin alueelta Mäntsälään siirtymiselle. Valvontaosaston käyttämä menetelmä näyttäytyi neuvostotiedustelulle siten, että samalla alueella toimineet vakoojapartiot kertoivat samansuuntaisesti samasta tapahtumasta, mutta omasta näkökulmastaan. Tämä lisäsi alueella muka neuvostotiedustelun lukuun toimineiden Vahterin ja Marttisen partioiden uskottavuutta neuvostotiedustelun silmissä, kun se pystyi rakentamaan kahden eri lähteen tapahtumakuvauksista loogisen tapahtumaketjun 17. päivän tapahtumista.

Marraskuun lopussa 1943, kun sotilasvastavakoilu uskotteli neuvostotiedustelulle Vahterin partion saapuneen Rukajärven alueelle Neuvostoliittoon siirtymistä varten, harhautustapaus lähestyi loppuaan. Neuvostotiedustelulle uskoteltiin, että vakoojien läheisyydessä liikkui etsintäpartioita ja Vahterin miehineen oli vaikea jatkaa matkaansa.²⁷²

Valvontaosasto lähetti Vahterin nimissä 3. päivänä joulukuuta kaksi sanomaa, joista ensimmäisessä kerrottiin Ignatjev in astuneen miinaan ja kuolleen välittömästi. Viimeisessä viestissä neuvostotiedustelulle kerrottiin vihollisen olleen partion ympärillä. Viesti loppuu kesken, jolloin neuvostotiedustelulle välittyi kuva siitä, että partio jäi joko vangiksi tai Vahter sai surmansa.²⁷³

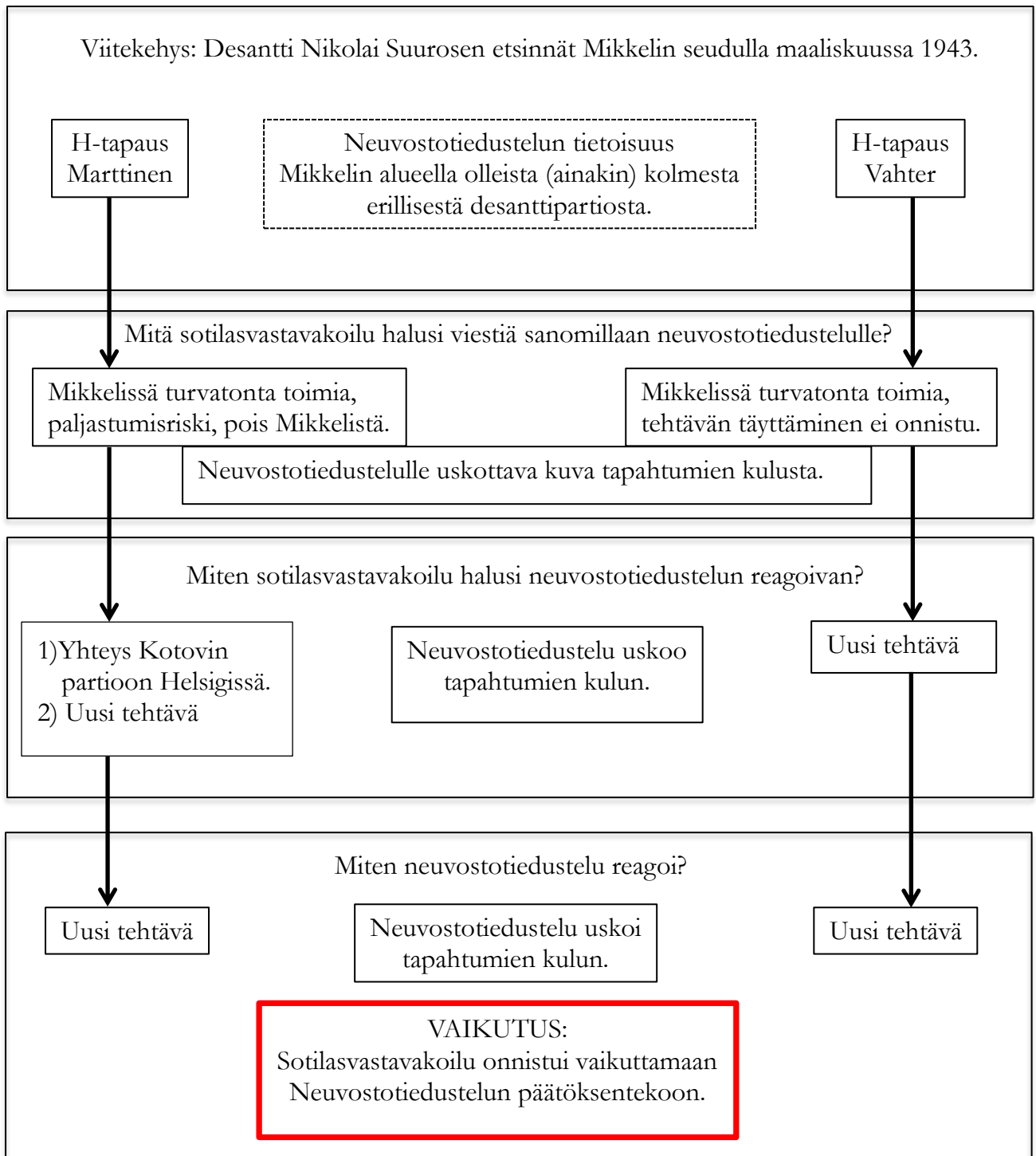
Todennäköisesti Vahterin harhautusoperaatiossa esiintyneistä neuvostovakoojista harhautustapaukseen todellisuudessa osallistui vain radistinina toiminut Karl Vahter. Muiden osalta harhautustapauksessa käytettiin vain heidän nimiään sekä kuulusteluissa esille tulleita tietoja.

Aapo Pelli-Svarvali ei ollut ensimmäisellä vakoilumatkallaan Suomessa, ja hänen asiansa eteni kenttäoikeuteen. Saimaan suojeluskuntapiirin kenttäoikeus tuomitsi hänet kuolemaan toukokuussa 1943. Mikko Tyni on selvittänyt sekä Juho Kelkan, Aleksander Pylsyn että Karl Vahterin sodanjälkeisen kohtalon. Kelkka ja Pylsy siirrettiin tutkimusten päätyttyä sotavankileiriin, joista viimeksi mainittu luovutettiin sittemmin helmikuussa 1945 Neuvostoliittoon. Karl Vahter päätyi sodan jälkeen valvontaosaston avustamana Australiaan, jossa sai maan kansalaisuuden ja eli Karl Evert Raynardina vuonna 1997 tapahtuneeseen kuolemaansa saakka.²⁷⁴

²⁷² H-tapaus Vahter (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

²⁷³ Sama.

²⁷⁴ Tyni (2018), s. 205, 206, 217 (viite 37); Haapanen (2012), s. 386.

Kuva 2 : Marttisen ja Vahterin harhautusoperaatioiden yhteensovittaminen Mikkelin tapahtumien kanssa maaliskuussa 1943 ja neuvostotiedustelun päätöksentekoon vaikuttaminen.

Vahterin harhautustapaus

Ei sanomia ennen H-toimintaa.

Lähetetty:

17.3.1943 klo 09.43:

Löydettiin 16.3. tavarat, joista saatiin uudet patterit - eilen ei saatu yhteyttä - junavislaus kuuluu idästä - menemme etelää kohti - Hirvonen -

Vastaanotettu:

17.3.1943 klo 17.12:

Olkaa varovaiset - kohalle saapumisen tietyskelkä -

17.3.1943 klo 18.51:

Lähenemme etelässä olevaa rautatietä - Hirvonen -

18.3.1943 klo 18.41:

Ylittasimme illalla 17.3. rautatie westi poolt Mikkeli - pari tunni matka rautatiest louna yllatas meida sotilaita - kaveri kseli - pääsin pagenema - SE suunnas mukana ruoka pariks päiväks ja Mikkeli ymbruse kaart - nyt asun jossakin neliöllä 34-16 b (n 6.5 km Mikkelistä kaakkoon) - palun (pyydän) kiireesti neuvo ja apu - Tiilikainen -

18.3.1943 klo 19.10:

sisällys epäselvä - ei riitä kirjaimia - kerratkaa -

18.3.1943 klo 19.23:

Lähetämme patterit - järjestäkää vastaanotto - näyttäkään koordinaattinne

19.3.1943:

Öillä liikusin south east suunas - nyt asun neliöllä 28, 20 w (Saarijärven länsiranta, n. 18 km. Mikkelistä kaakkoon) - pelastake minut, pelkän - Tiilikainen -

20.3.1943 klo 08.17:

Sisällys enklanniksi - Position 28, 20 w - send me help - I am afraid - Tiilikainen - ura -

20.3.1943 klo 08.29:

Pikemmin menkää yöllä pois vaarallisesta paikasta, jossa ei ole paljon asukkaita - tiedoittakaa koordinaattinne - Lähetämme ruokaa ja neuvoja -

20.3.1943 klo 08.45:

20.3. asupaikka 28, 24 a (= n. 4 km. ed. paikasta itään) - lähettake patterit, ruoka, kartta, neuvo ja apu - Tiilikainen -

20.3.1943 klo 15.32:

Asuinpaikka endine 28, 24 a - ruoka loppumas kiiruhtage apu - Tiilikainen -

20.3.1943 klo 15.40:

Ei ole selvä - antakaa hiljemmin -

20.3.1943 klo 17.44:

Näyttäkää tarkasti mihin heittää lastin - merkit paekka komella tulella - olka valmiit, huomenna kello 2 yöllä -

20.3.1943 klo 18.20:

Position same 28, 24 a - help - Tiilikainen -

21.3.1943 klo 07.20:

22.3. kello 01-02 lähetämme tavarat 28, 24 a - lennätuksen ilmoitamme kod - slpl - valmistautukaa kuunnelkaa tarkkavaisesti -

21.3.1943 klo 07.42:

Asun 28, 24 a - vartton yöllä - kolmi tulta nord west - south east suunas - tulide välit, ensimisel ja toisel 40 m, toisel ja kolmanel 100 m - kolmas tuli järven rannassa - lähin ymbäristö austamata - Tiilikainen -

21.3.1943 klo 16.08:

Vartton yöllä samassa - Tiilikainen -

21.3.1943 klo 16.13:

Selvä - avun lähetämme tana yönä -

22.3.1943 klo 08.29:

Odottaku tavarat pääle kello 3 tänä yöllä -

22.3.1943 klo 08.44:

Varttosin turhan - tavaroita ei tulnud - ihan nälas - kiirustage - Tiilikainen -

22.3.1943 klo 16.16:

Sanoma 25 ryhmää ei avautunut.

22.3.1943 klo 16.24:

Odotan yöllä - nopeasti, voimad vähenevad - Tiilikainen -

23.3.1943 klo 09.37:

Tavart heitetti 28-24 v pellolle yksi kilometri syit osti päin jämdeltä - Tietyskelkä saamisen -

23.3.1943 klo 10.13:

Miksi apu ei tule - pelkän polta tulta joka yöllä - Tiilikainen -

24.3.1943 klo 16.17:

Löysin tavarat - lentokone tuli aikaisemmin onam syitista - kokon voimasi, samassa - Tiilikainen -

25.3.1943 klo 08.10:

Yöllä liikun nordi suunas - lätake tarkemaid ohjeida - Tiilikainen -

25.3.1943 klo 08.18:

Tiedyskelkä selvästi mitä tapahtui 17.3 - missä on Hirvonen -

25.3.1943 klo 12.04:

Kulklesime noin kello 21 syiti pool rautatieta - Hirvonen pikkusen matka etelaan - äkki tuli vastu sotilaita. noin 10-12 - Hirvonen tahdis pageneda - sotilad ampisid monesti - Hirvonen kaatui, totenäkosesto kooli - minut onnistus, kun olin vähän tagallaan, pageneda - Tiilikainen -

27.3.1943 klo 09.02:

Asun noin longitudi 27 kraadi 38 minuti, latitute 61 kraadi 37 minuti (= Ruokolan kylän kaakkoispuoli, n. 21 km. Mikkelistä itäkaakkoon) - antakaa ohjeida - Tiilikainen -

27.3.1943 klo 16.06:

Pitäkä kursi Nord-Ost Mikkelistä - valitsekan paikan etempänä asumus paikoista - heitämme teille ihmesi ja tavaroit -

28.3.1943 klo 06.43:

Raske on yldiselt (= vaikea tarakleen) määrätä asupaika karta mittakava suuruse (= pienuuden takia) töttu - Soovitake ligikaudu koordinaadid mihin mennä - nyt asun noin 5 km. vanasta paikasta nordi - Tiilikainen -

30.3.1943 klo 07.45:

Menin tarkemalle kartale - asun 48, 26 a (Hanhijärven kaakkoispää, n. 13 km . Mikkelistä koilliseen) - tutvun (= tutkin) ymbrusega - Tiilikainen -

30.3.1943 klo 08.08:

Kulkekaa pohjoiseen päin Keinämäki ja Muikkulen kylien (= Juvan kk:n länsipuolisen suoalueen reunoilla) kohti - annamme niiden koordinaatit leveys 61 astetta 55 minuuttia ja pituus 27 astetta 40 minuuttia - kun saavutate paikan tiedoittakaa siitä -

30.3.1943 klo 16.30:

Hakkan (= alan) pyrkiä mainitud paika suunas - ruoka vähenemas - vaikea kulkea niin pitkale-ka isolla (= pienimittakaavaisella) kartalla - Tiilikainen -

1.4.1943 klo 08.11:

Asun Asilasta (= n. 22 km. Mikkelistä koilliseen) nord ostin - asundoida ei näy olevat - Tiilikainen -

1.4.1943 klo 08.21:

Tehkää pysäkki 54-24 (suoaukea n. 17 km. Mikkelistä koilliseen) - katsokaa paikka ja näyttäkää tarkat orienteerit mihin lähettä ihmiset ja tavarat -

1.4.1943 klo 16.40:

Asun leveys 61 ast. 52 min. pituus 27 ast. 38 min. (= suoalue n. 12 km. Juvan kk:stä länsilounaaseen) - toistan leveys 61 ast. 52 min. pituus 27 ast. 38 min - paikka sobiva - tulesid voi laitta nord-ost syid-west suunas - erikoista orientiiri ei näy - Tiilikainen -

1.4.1943 klo 17.35:

Lähetake saapad, valkoista paberi, kynä alkoholi, ei oleks ka huono kumivene, nyt kyll viel järved kannavad. - Tiilikainen -

2.4.1943 klo 16.10:

Odottan, samassa metsassa. Ruoka vähe. -Tiilikainen -

3.4.1943 klo 07.14:

Miksi ei tule sanuma, odottan. - Tiilikainen -

3.4.1943 klo 16.11:

Viimeisen telegramin loppu epäselvä kerratkaa sisältö.

3.4.1943 klo 16.29:

Keraatkaa paikan orientiirit mihin lähetämme ihmiset ja tavarag.

3.4.1943 klo 16.35:

Huonon ilman täkeä voimme piettyä. M, n. säilyttäkää ruokaa, pateritä a voimianne ät.

4.4.1943 klo 07.28:

Asun, leveys 61 ast. 52 min. pituus 27 ast. 38 min. isosta järvestä, luultavasti Märinki, pari kilom. westin. - Tiilikainen -

5.4.1943 klo 07.14:

Tarkastakkaa ja toistakaa 69 ryhziäen sanoman toinen osa ja 36 ayhmäiuen sanoman loppu osa.

5.4.1943 klo 07.20:

Koitaa säilyttää, mutta ruoka on hyvin vähe - Tiilikainen -

5.4.1943 klo 15.52:

Toine osa vois olla, tulee voi teha no-sw suunas. - Tiilikainen -

6.4.1943 klo 07.12:

Kohta vaja kumivene, saapad nr. 44. Kirjoitus välined. ruoka vähe. - Tiilikainen -

7.4.1943 klo 07.25:

Meidän ihmisiämme nimetään Ignatjev ja Pavlov. Teidät he nimittävät Vasiljeviksi. Määrätämme Teidät tämän ryhmän komentajaksi. Vaaditkaa heiltä matka ja tehtävä.

7.4.1943 klo 16.06:

Odottan nopead apu, ruokaolod vaikead. Tarvin saapad 44 kirjoitusvehkäd, viina, vene, telta ja ainaki tehtava varten kaikki. Mitä kieltä pojat puhuvad. Käyttän tulevaisuudessa ka nime Vasiljev.

8.4.1943 klo 08.30:

Nälgi, voinko minna ruoka hakema mitä keinolla tahansa. Vastake niin pian kun voitte. - Vasiljev -

8.4.1943 klo 13.15:

Kaikilla voimilla koetamme lähettää tavarat tänä yönä. Odottakaa vanhassa paikassa. Kuunelkaa radiosta merkit spl kello 11 jälkeen.

8.4.1943 klo 16.03:

Selvä, odottan, kuuntlen, -Vasiljev -

9.4.1943 klo 13.05:

Lähettago, awr, merkit spl. Mitä tarkoitus on noilla merkeilla. Tavaraida ei tulnud. Mitä teen nyt. - Vasiljev -

9.4.1943 klo 13.17:

Keenelka lentokone hälinä päälle kello 23. Voipi olla että huuto merkki anta ei keritä. Panka palama tulet kuinluuette dentokonnen hälinä...

9.4.1943 klo 13.24:

Tavara wählty pidatyi huonon ilman tähden. Odottakaa tänä yönä. Huutomerkit samat.

9.4.1943 klo 16.04:

Kaikki valmis, odotan. - Vasiljev -

10.4.1943 klo 07.24:

Kaksi yötä turha odottanut, sanoka kauan se kesta. Voinko minna ruoka hakema. -Vasiljev -

10.4.1943 klo 16.45:

Itsenne ei tarvitse hakea vielä ruokaa. Kärsikää. Tänään koetamme lähettää.

10.4.1943 klo 16.57:

Epä suotuset sopimukset uloslento tänään pide tyi tavarat lähettämme varmasti huomena...

11.4.1943 klo 11.32:

Merkit kuulin, mutta tavaroita ei tullud, miksi. - Vasiljev.

11.4.1943 klo 11.54:

Eilen lentokone ei saapunut teidän ase. Tanä yönä lähettämme udetta. Sopimukset samat. Vahvistuaika hakea itsel ruoka teidäl nyt ei suase ehtä vaaralista kuin kuolema.

11.4.1943 klo 16.09:

Odotan - Vasiljev. -

13.4.1943 klo 07.15:

Kiitos. Miehed hyvin kohtasin. Kuljetamme tavaraita eteenpäin, lepaamme. - Vasiljev -

14.4.1943 klo 16.01:

Lepäämme heinäladossa, ilma huono sataa. Voimistun. - Vasiljev -

15.4.1943 klo 15.50:

En sopi Ignatjeviga, hän on aika kiero, vaeka toimita. Kuundelenko häntä vai teida. Antake ohjeida suora minule. - Vasiljev -

16.4.1943 klo 16.00:

Varoittakaa Innatjevija jos ei suorita teidän määräyksiä hän tule viemään sotan aikaisen tupnustuksen. Te olette komentaja...

17.4.1943 klo 07.12:

Jäät eivät kestä enää, vaikea kulkea. Pelkän Mikkelin ympäristö, saanko jättä vanha tehtävä. - Vasiljev -

18.4.1943 klo 15.49:

Ei ole selvää. Toistakaa vielä kerta sähkösanomasta toinen osa.

19.4.1943 klo 07.20:

Vanhan tehtävän suorittaminen vaaralista, räjähdysaineid ei ole. Pelkän, saanko jäätä. - Vasiljev. -

19.4.1943 klo 14.15:

Hommaka tokumentija, täbtäkä tudystelyn korjamista uudella ulostulon tiellä. Vanhan tehtävä täyttä ei huoli.

20.4.1943 klo 07.00:

Selvä. Liikumme hitaasti. -Vasiljev -

22.4.1943 klo 16.19:

Asumme Hännilästä, toistan Hännilästä, nordis. Matkan varrella ei mitän merkittävä. - Vasiljev -

24.4.1943 klo 15.58:

Liikenne maantiellä vähäinen, enempi siviliautot. Muutamia kuorma-autoja ja sotilaita ja polttopuida Mikkelin päin. Nordin menevät autot lastatut usein isoilla puulaatikoilla. 24.4. illalla liikumme eteenpäin. - Vasiljev -

26.4.1943 klo 15.51:

Asupaikka pituus 27 ast. 37 min. leveys 62 ast. 06 min. Pavlov ei ole oikein terve, kaula paistes, luultavasti angiina. - Vasiljev -

27.4.1943 klo 07.00:

Pavlov vähen parempi. -Vasiljev -

28.4.1943 klo 07.07:

Kuljettu 7-8 km. nordin. Ei mitään uutta. - Vasiljev -

29.4.1943 klo 15.59:

Asumme pituus 27 ast. 33 min. leveys 62 ast. 12 min. - Vasiljev -

1.5.1943 klo 16.00:

30.4. yöllä ylitimme rautatien. Tarkastameko rautatien liiketta vai jatkame matka. - Vasiljev -

3.5.1943 klo 07.16:

Tarkastamme Pavloviga Pieksamäki - Joroinen rautatieta, Ingjatnev sivutieta Varkauten. - Vasiljev -

4.5.1943 klo 16.27:

Pieksamäki suunas menevailla junilla enamasti kinniset vaunut, aukinaiseissa vaunoissa vaurioitettu auto-
sit, puita. Joroinen suunas vietu verratoin paljon isoita laatikoita kaettut pressula. Junat lyhit. - Vasiljev -

5.5.1943 klo 07.27:

Ignatjev näki kaksi juna, mutta ei saanut lastista selva, vaunut umpinaiset. Meidän talvihattut on huomatta-
valt erikoiset. - Vasiljev -

5.5.1943 klo 16.06:

Viöene lähetys Pieksamäestä ei ole luetav. Toistaka.

6.5.1943 klo 07.15:

Pieksamäen päin kulkevat junat enempi umpinaiset, aukinaisessa vaurioitettu autot, puita. Joroinen päin
isoita laatikoita. Kaettut pressula. Junat lyhit. - Vasiljev -

9.5.1943 klo 16.05:

Asumme p. 27 a. 57 m. 1. 62 a, 24 m. saarella. Varkauteni päin. - Vasiljev -

11.5.1943 klo 07.10:

Ignatjev ei ole tullut vielä takaisi. -Vasiljev -

11.5.1943 klo 07.18:

Salakirjoitukset tehkä täsmälleen. Vimetykset toistakaa. Mitä teetä paperien hankkimiseks.

11.5.1943 klo 16.17:

Ei ole vielä ollut sopiva tilaisuutta paperijen hankkimiseksi. Tiellä liikuta, missä suuremmat mahdollisuudet,
meillä mahdoton ilman todistuksia, talvi hattuissa. - Vasiljev. -

11.5.1943 klo 16.29:

Osoittakaa tarkka paikka, mihin mennyt Ignatjev. hänen palautumisestaan heti viipymättä tiedit-
takaa. Vaihtakaa majoituspaikkanne. Pysykää varovaisena.

12.5.1943 klo 07.37:

Ymmärrän että oli hulluta pysayttä saarella. Ignatjev meni venella Varkautenin toistan Varjautenin päin mu-
kana ruoka, kartta ja ase. Palauttuaan pääsemme heti muuttamaan. - Vasiljev -

13.5.1943 klo 16.44:

Ignatjev tuli yöllä, oli lähellä Varkauteni, ostin menevän maantien varrella. Tavara-autoja kulkevat paljon, varmasti lasti ei tee sanua. Hän ei saanut tilaisuutta todistusten hankintaan, tilanne oli ollut aina liian vaarallinen. Ei uskaltanut mennä ilman todistuksia kaupunkiin. Kamera oleksa hyvä. Muutimme järven ostirannalle.
- Vasiljev -

14.5.1943 klo 15.54:

Kohta teitä käy kuuntele maan vielä yksi meidän asemistamme, joka on lähempänä teistä. Älkää hämmästykö.

15.5.1943 klo 07.15:

Miten minun tulee menetellä toisen aseman suhteen. Liikumme ostin. - Vasiljev -

15.5.1943 klo 17.16:

Pysähdyspaikka Ollilasta noin 3 km sytän. Ignatjev ja Pavlov mennyt maantien varrelle tiedustelemaan. - Vasiljev -

16.5.1943 klo 07.15:

Viimeinen lähetys ei ole luettava. Toistaka.

16.5.1943 klo 19.43:

Toistan. Pysähdyimme Ollilasta, toistan Ollilasta, noin 3 km. sytän. Pojat mennyt maantiellä tiedustelemaan.
- Vasiljev -

18.5.1943 klo 07.43:

18.5. Asumme Rummukilasta, toistan Rummukila, nordin. Eilen meni ostin autokolonna, 15 uuden näköistä kuorma-autoja, yksi auto täysi sotilaita toiset tyhjat. Yksi moottoripyora westin, samo pyora noin 3 tunnin jälkeen ostin takasi. Sivili liikenne enempi autobusseja, harvoin kuorma-autoja, hevostmiehi aika paljon. - Vasiljev. -

18.5.1943 klo 07.58:

Salakirjoitukset tehka tarkemmin. Viimeset tehka tarkemmin. Viimeset 18 ryhmä ei ole luettava. Toistaka.

18.5.1943 klo 08.15:

Tiedusteluilmoitukset konkretisoika. Näytaka aika, millo ja kuinka paljon transporti on mennyt. Millä ajalla missä suunnassa ja mikä laatu..ol. o

18.5.1943 klo 08.15:

Ilmoittakka onko nähtävä tietellä yliheittostin suunnassa transportin vomia Laatokas järvelle. Torpetolaiva venneitä, sukelluslaivoja ja toisia varustukja..-

19.5.1943 klo 07.33:

36.r. sanoma loppu - pojat mennyt tiedustelemaan. Viimises sanomas mainitut autot kulkivat 17.5. kello 6. Emme ole nähnyt ei minkälaisia laivoja kuljettavaan. Ei ole nimi selvä, missä on paikka, palun tarkemaita ohjeita helpom teha työtä. - Vasiljev. -

20.5.1943 klo 07.32:

19.5. Liikenne tiellä entistä, sama vilkasta kumpakin suuntaan. Enempi sotilasautoja, autot kulkenut yksinäisenä. Lastatut sotilas autojen lasti erontita kaettut pressula. Sotilaitten kuljetusta ei ole esiintunut. - Vasiljev -

22.5.1943 klo 07.44:

20.5. noin kello 20 ostin kolme bensiinisäiliöautoa 1 auto öljytynnyrillä 21.5. useita autoja ostin lasti kaettut pressula, autot westin tyhjält. - Vasiljev -

23.5.1943 klo 15.52:

22.5. ostin kolum autolasti jauha, 2 autolla maanviljelyskoneita 4 auto lasti heina. 23.5. ostin 1 autolla maanviljelyskoneita 5 autot lastina jonkinlaiset laatikot, westin 2 bensiinisäiliö autoja, 1 auto sotilaita. Asumme 1829- 5 Karviosto, toistan Karvio nordin. - Vasiljev. -

25.5.1943 klo 07.48:

24.5. ostin mennyt 2 autoja öljytynnyrillä, 3 autoja tuntemattola lastilla, 5 autoja heina. Westin ,emevät autot enempi tyhjä. Maantiellä kulkee joskus yksinäisiä sotilaita polkupyörällä, ainus mahdollisuus paperite hankintaan pitäyttyä jonkun, voimmeko ryhty toimen sopival hetkel, kuiki se onki ehkä vaarallista. - Vasiljev. -

25.5.1943 klo 08.06:

Neuvomme ulospääsy piirissä 1533 syldescin Yk järveltä, leveys 64 ast. 30 min. pitus 32 ast. 10 min. Tsirkan-Kemin Kylälle ker.(-taan) Tsirkan-Kemin, ja edelleen osti päin Beresovan ker.(-taan) Beresovan kylälle.

26.5.1943 klo Mis paikast me suuntumme nordin, hylkämmekö Ilomantsi, ker. Ilmomantsi, Joensuun - Lieksa, ker. Joensuun -Lieksa suunt olisi parempi. Ruoka ei riitä enam pitkaks ja patteritki on heikot. - Vasiljev -

27.5.1943 klo 15.48:

Hankika paperit toimika varovaisesti. Älkä jättäkö jälkija.

28.5.1943 klo 16.18:

Kiirreellisesti olmoittakka tarkasti paikan mihin lähettä lastin ikä tulen ykinalin järjestely lentokonele.

28.5.1943 klo 16.40:

Ilomantsin ker.(-taan) Ilomantsin kautta kautta mennä ei huoli. Joensu Lieksan ker. Joensu - Lieksan kautta matka vaarallinen neuvome matka suunnitelma Äfravaarasta ker. Koraivaarasta nordin Sysmä järven ker Sysmä järven asemalle vestin Taipalelta ker. Taipalelta.. soellen Pielis ker. Pielis järven vestä ran -a myötä, Jukan ker. Jukan läpi Nurmelle ja ostin päin Nyt ker. Nyk järven sylde rannan swunass.

28.5.1943 klo 17.07:

Patterit hyvin heikot ruoka vähän. Olisi sopiva otta vastaan apu nykyisessä paikassa, 1830 - 7. Tavarat eivät nähtävästi rittä että voisimme sivutta Joensuun ker. Joensuu, sopivan matkan verra. Kaupunkin lähisyydessä vastaanottu, niinkuin nykyisissa tilanteessa myös paperijengin hankkiminen, vaarallista. - Vasiljev. -

28.5.1943 klo 17.48:

26.5. Ostin 7 bensiinikuljetus autoja, 4 autoja jauha, 10 heina, 6 autoja kaettut lastilla. Westin 2 punaisen ristin omnibussi, 3 autoja perunailla. 27,5 Rautateitse Taipalen. ker. Taipale, suunas 17 vaunoinen juna, 3 avonaisessa vaunussa rautatien kiskoja. - Vasiljev -

29.5.1943 klo 07.32:

Kohe kun pojat tulevat etsimme sopivan pudotuspaikan. Heti löydyan ilmoitamme. Julkisemaks työskenteluks lähettäkää vastaavat kesävaatteet, rahaa, todistukset. Olis hyva myös kamera ja ainakin yhteet siviilivaatteet. Minun saapat rikkis, poijl teke mieli tupakka ja vodka. - Vasiljev.-

30.5.1943 klo 17.39:

Tarkka paikka pit. 29 ast. 04 min. lev. 62 ast. 36 min. ker. pit. 29 ast. 04 min. lev. 62 ast. 36 min. Metsäs aukealla 4 lato. Kolme tulta ost-westin. Olemme valmit. -Vasiljev.-

30.5.1943 klo 19.55:

Matkan suunta pitäkä Karvio-Murtomäki 62ast 45 min. long 28 ast. 30 min. p. ker. Karvio Murtomäki 62,45 long. 28,30. Murtomäki - Pumola 63,20 long. 28,30 ker. Murtomäki-Pumola 63,20 long 28,30. Pumola Ylikylä 63,40 long. 29,00 ker. Pumola - Ylikylä 63,40 long. 29,00. Ylikylä - Märkävaara 63,45 long. 30,30. Märkävaara - Tiekimasjärvi - Reveljärvi, Tselmjärven - Kimasjärven välillä 64,20 long. 31,30. ker. Märkövaara - Tiekimasjärvi - Rugjärvi. Tselmjärven - Kimasjärven välillä 64,20 long 31,30 eteenpäin kylä Tsilas - Kem 64,20 long. 32,20 ker Tsirka - Kem 64,20 long. 32,20 Jasulraosta Beresovo 64,20 dl long. 33,00 ker. gddresov osti - - 20 long. 33,00. Lastin lähetys vaikeutu valoisista öistä. Ryhtymme toimenpiteisiin kiireelliseksi lastia lähetykseks. Säästäkä radio ruokattamist. Ilmoittaka oko voimalüseees anta siknakija sähköplytyllä etei hmolis laita nuotio.

2.6.1943 klo 22.15:

Tilanne huono, patterit, kiirustake, odotamme huomenna. -Vasiljev. -

2.6.1943 klo 23.22:

Lasti on valmistettu aikaisin. Lähetys pidätty mahdoton lentokonnen uloslennosta, valoisista yö - ä. Ryhtymme kaikki toimenpiteisija. Säästäkä radion ruokattamista.

3.6.1943 klo Mitä toivoa meillä on, yöt valkenevat aina. Paikka on kyllalt syrjane lastin pudottamiseksi. - Vasiljev -

4.6.1943 klo 16.04:

Ryhtymme kaikin toimenpiteisiin nopeamaan lastin lähetykseen.

5.6.1943 klo

On itsemurhaa odotta teidän kiireisin toime piteisiin, pojat oikein hermostanut. Odotamme kiiremast mitä seüremat apu. - Vasiljev -

6.6.1943 klo 16.09:

Lastin lähettämme viimeistän 8 ker. -8.

6.6.1943 klo 19.27:

Näläs nopeat apu. Tänän yö ei liian valoista. Ilmoittaka tulosta. - Vasiljev -

9.6.1943 klo 07.06:

Lasti on valmis. Istumme lentokentällä, odotamme hävityslentokoneitan mukana seuramista.

9.6.1943 klo 18.32:

Voimat loppu, ellei apu tule tänä on pakko hankki ruoka. Kun ei saa yhdeyttä lähetake annom nünki, kuulemme torstai 1650 ma saakka sen jälkeen pois noin 4-5 päivä. -Vasiljev -

9.6.1943 klo 22.37:

Vahvistuika kuunelka meitä huomena kello 16-50..

10.6.1943 klo 17.10:

Emme elä vaan lupauksilla. Yöllä lähdemme hakemaan ruoka. - Vasiljev. -

15.6.1943 klo 07.29:

Saime vähä ruoka. Asumme runsaan päivämatkan vanhasta paikasta. Onko meillä minkanlaisi aputoiveita teidän puolelta. - Vasiljev. -

15.6.1943 klo 08.24:

12.6. Rautateitse nordin 3 bensiini säiliövaunua, 5 vaunua täytetty keltaisella pulverilla, 7 vaunua rautamulta. Syitin 3 vaunussa saksalaisilla tunnusmerkeillä varustettu lentokoneita. 13.6. nordin 2 säiliövaunua, 5 vaunua rautamulta, 3 vaunua maatalous koneita. Molemista suunnassa menevilla matkustaja junilla vähä paljo sotilaita istumassa vaunutrappeilla. Syitin runsaasti metsätuotteita. - Vasiljev -

16.6.1943 klo 07.37:

Ilmoittakaa missä ja millä keinolla hankisitte ruoka. Olka varovaiset. Vasihtaka vanhat oleskelupaikat. Valitka uudet paikat lastin ulo heitoksi, etempänä asuinpaikoista ja ohimenevistä teistä osotakka meidän etäisohjeita. Täydellisesti tärkistakka sotilas liikkumisesta junilla.

16.6.1943 klo 16.24:

Ruoka varastimme Liperin, ker. Liperi, seutulta. Emme löytää paremmat vastaanottupaikka kartalta, neuvoke. Vanhan paikan ympäristö asustamatta, kaiketi sopiva, ainakin minusta näy paikka parempi kun aikasemmat. Tarkkailu jatkataan, mutta patterite takia emme voi usein pitää yhdeyttä. - Vasiljev -

18.6.1943 klo 17.34:

16 ja 17 nordin 5 säiliövaunua, 6 vaunua heinä, 7 vaunua rautamulta, 2 vaunuja rautatiekiskoja, 18 vaunua peitetty lastilla, 8 vaunua lastatut lentokonepommeilla ja tykkiammus luotikoilla, kaikissa matkustajavauvussa vähä sotilaita. Syitin 4 vaunuja rikkinäisijä autoja, 5 säiliövaunuja. Lähettäkö apu, miksi pidättää meidä epävarmuudessa, kohta taas ruoka loppu. - Vasiljev -

22.6.1943 klo 07.28:

Odotamme ratkaiseva vastausta iltapäiväks, emme voi koko kesän nälkitä vihollisen maalla. Työllä niin ei ole minkanlaista viljakusta, ilman apu olemme kuoleman tuomittu. - Vasiljev. -

22.6.1943 klo 16.26:

Lastin lähetämme yöllä 24 - 25. valmistuikka vastaanotta kuunnelka meidän siknaalija kello 22.

22.6.1943 klo 19.48:

Lähdemme paikalle, olemme valmit ylihuomenna. - Vasiljev. -

24.6.1943 klo 19.34:

Vanalla vastaanottopaikalla, kaikki hyvin, odotamme, - Vasiljev. -

24.6.1943 klo 21.20:

Epäsuotuisista sopimuksista lastin lähetys pidätty 1-2 päivä. Kuunnelka meidä joka päivä sopitulla ajalla.

25.6.1943 klo 16.18:

Te ette ymmärrä meidän kärsimyksija, auttaka. - Vasiljev -

27.6.1943 klo 07.09:

Lastin varmasti lähetämme 27 yöllä. Olka malmiit vastan ottama.

27.6.1943 klo 16.08:

Olemme valmit. - Vasiljev -

28.6.1943 klo 08.49:

Tilanne toivoton, miksi hylkätte. Sanoka totta mitä meidän tule teha ellette auta, vastaka tänään. - Vasiljev -

28.6.1943 klo 16.08:

Lentokone ei saapunut teidän saakka - 28 lähetämme lastin uudesta. Vahvistuika. Teidän kärsimukset on meidän hyvästi ymmärtävät. Me siemmr msikki että helpoitta thidän tilanneät.

29.6.1943 klo 07.15:

Lentokone ei saapunut paikalle. Toistamme uudesta lastin lähetypsen tänän 29, samalla ajalla. Kuunnelka meidän siknalit. S - L - P - L lentokoneen uloslennosta.

30.6.1943 klo 07.24:

Pavlov sairastunut, nälästä heikko. Yritämme Ignatjevin kanssa hankki ruoka. , Vasiljev -

30.6.1943 klo 07.34:

Huonon ilman takia lentokone ei voinut lentä suot. Sydämmellisesti jakame teidän kärsimyksija. Viivyttäkkä viellä vähä, lastin lähetämme uudesta 30.

1.7.1943 klo 07.16:

Emme kestä enempi, tilannetta ymmärrätte mutta ette auta, kaksi erimaista yötä ilmasto mainio. - Vasiljev -

1.7.1943 klo 16.05:

Kolme kertaa lähetimme lastit, mutta kone ei voinut lävistyä teidän saakka. Kaikki aika lentokone päivisty täydellisessä valmiudessa, ensimmäisellä mahdollisuudella lettä ulos teidä luo. Enemmin emme voi tehdä mitän sillä että se meidänstä ei riipu. Odottakka.

1.7.1943 klo 16.39:

Odotamme vielä kaksi yötä sitten täyty turvautua oman apun, yritimme hankki ruoka millä keinolla tahansa Jos sittenkin pysymme henkessä noutamme määrättyä reittiä. Työtä noissa olosuhteissa emme voi jatka, petterite säästämiseks lopetamme yhdegten. - Vasiljev -

2.7.1943 klo 22.58:

Kestätkö vielä yksi kaksi päivä.

3.7.1943 klo 07.32:

Välit tullut huonoks, pelkän pahinta Pavlov, ker. Pavlov heikko Ignatjev ker. Ignatjev raivo hänellä erikoisid aikomuksia. Tällä odottamine ehkä vaarallista, mitä teen vastaka heti. -Vasiljev -

3.7.1943 klo 16.03:

Lastin varmasti lähetämme tänän kuunnelka meitä orditulla ajalla..

3.7.1943 klo 16.28:

Pidättin Pavlon ker. Pavlov paikalla, Ignatjev ker. Ignatjev meni kuitenkin, lupaa palata ruoka kanssa. - Vasiljev -

5.7.1943 klo 07.33:

Lastin lähe..mme. Rakotulta ti zähty, heitetti kaksi lasti. Etsikä paikalla. Ilmoidtakka löytämisen.

5.7.1943 klo 16.21:

Antaka tarkemaita ohjeida, emme polttanut tulta, lentokonen ääntä emme kuulleet kumpikin. Ignatjev pois vielä. Olemme väsynyt. - Vasiljev . -

6.7.1943 klo 08.53:

Ignatjev ker. Ignatjev tuli toi huomattava määrän ruoka. Tapas jonkon Koposen ker. Koponen nimisen miehen, kuka osutus puhuessa luotettavaks meidän mieliseksi, antoi ruokaki rahalla. Asub yksi, nykyisessa

tilanteessa voisi meillä olla hänestä apu. Ignatjev ker. Ignatjev ei kuullut myös lentokoneesta mitään. Emme usko että lähetitte lastin. - Vasiljev -

6.7.1943 klo 09.08:

Heimme kaksi lasti teivän orienteerien mukana leveys 62 ast. 36 min. pituus 29 ast. 40 min. metsässä ketonpälle, nordin maantie ja rautatien ristikosta ä Tarkastakka varovaisesti koko paikkakunta jos löydätte lastin heti menkä etemmäksi. Loppu tulos viipymättä ilmoitakka.

6.7.1943 klo 20.02:

Orientiirit oikeat, mutta lentokone ei lentänyt meidän lähellä, etsimme. - Vasiljev -

6.7.1943 klo 20.13:

Olka varovaiset tälj henkilö voip olla provokaattori. Vaihtaka sukkelammin oleskelupaikan ja ilmoitakka meille sen pituus ja leveys tarkasti. Lähetämme lastin vielä kerran. Ei ole ymmärtävä mikui ette kuulleet lentokonetta. Lastin heitetti kello i yöllä teki 5-6 kierto määrätyllä paikalla, oli ammuttu uzmatör juntatykeila.

8.7.1943 klo 19.21:

Emme löyä. Meie vastaanottupaikalla ja myös Ignatjev ker. Ignatjev kuka oli liikkela, emme kuullut lentokonen kuin ilman torjunta ääniä. Etsimine tällä tavalla toivoton, pelkämme että lentokone on mennyt harha. Olemme päivä matka vanasta paikasta. - Vasiljev -

9.7.1943 klo 16.11:

Etsimisel ei mitään tuloksia, vaan epäusko nouse. Mitä teha. - Vasiljev -

11.7.1943 klo 07.17:

Etsimine tuloksesta, miksi että anna ohjeida. Emme usko ollenkaan että läheditte. - Vasiljev -

11.7.1943 klo 07.30:

Sukkelammin vaih-ka paikan. Metkä nordvestin suunnassa. Valika sopiv paikka ostin puolisen Juojärven ranualla. Heti ilmoitakka paikan pitue leveys ja orienteyrit, Lastin lähetämme toiskertaisesti. Vanhalle paikalle heittä ei ole mahdoton.

12.7.1943 klo 16.18:

Vastaanottupaikka pituus 29 ast. 00 min. leveys 62 ast. 36 min. ker. pit. 29,00 lev. 62,36. Suossa noin 300 mtr pituiset ja 100 mtr levyisel aukealla 3 turvevaja ja turvekasoja. - Vasiljev -

13.7.1943 klo 16.06:

Antakaa tarkat sopimukset tulosta, odotamme. - Vasiljev -

15.7.1943 klo 07.29:

Mitä merkittys on kaikilla viivityksela emme voi iankaikkisesti elätä noin, kohta olemme taas pakotettu hankkimaan ruoka. - Vasiljev -

16.7.1943 klo 07.08:

Kiireellisesti tiedoittakaa tarkka lastin heittopaikka ja orienteeraaminen paikassta. Ryhtykään valmistuksiin ottamaan vastaan 16 päivänä yöllä. Turvakkaa lentokoneen vastaanotto valomerki signaalilla. Kuunelkaa meidä 16 päivänä 23 tuntia.

16.7.1943 klo 16.26:

Tarkka paikka pit. 29 ast. 00 min. lev. 62 ast. 36 min. Lutsalo ker. Lutsalo, saaren keskeltä noin 9 kilometriä ostin. Metsässä pieni aukea, notko. kolme rakotulta signaalina. - Vasiljev.

18.7.1943 klo 19.18:

Tänän lähetämme lastin. Valmistukaa vastaanottoon. Kuunnelkaa meidät. Valvokka lentokoneen ilmestymisestä.

19.7.1943 klo 07.05:

Ilmat hyvät, miksi viivytätte. - Vasiljev -

20.7.1943 klo 07.31:

Kaksi kuukautta olemme odottaneet teidän apua mutta tähän asti olemme saanut vaan hyviä lupauksia neistä ei kuitenkin riittä, milloin luulette voivat konkretisoita lupauksia. - Vasiljev -

24.7.1943 klo 07.18:

Käysimme tarpeita hankkimas, saanti vaikea. Ettekö voi autta että voisimme jatka matka ja työtä. - Vasiljev -

30.7.1943 klo 16.00:

Lastin lähetämme tänään, ryhtykään vastaanottoon, kuunnelkaa meidät kello 23 jälkeen.

31.7.1943 klo 07.20:

Sellainen tilanne kärsimätön, sanoka edes oletteko täydellisesti hylkännyt meidät. Olemme pari kerta käyttänyt Koposen ker. Koponen, apu ruoan ja patterite hankkessa, mutta seki nyt nahtoton minulla raha loppus. - Vasiljev -

2.8.1943 klo 12.15:

Näimme juuri Koposen, ker. Koponen, hän oli matkustanut Savonlinnas, ker. Savonlinna, ja kuuli kerrottavat että kaupunkissa oli ammuttu lentokonetta josta samassa oli pudotettu kahdella laskevarjulla tavara samalla ajalla kun sanuisitte että lastin heidettiin meille, oliko nämä meidän, mitä lentäjät tarkoittavat. En voi enää hallitseta tilannetta, pojat kapinoivat, mikä pelasta meidät. Ellette vastaa tänään voi tämä sanoma jäätä viimeiseksi minulta. Katastrofi etessä, vastatkaa, auttakaa. - Vasiljev -

2.8.1943 klo 16.11:

Katastrofista ei pelasta muu kuin tuliasetekäyttö, kaverit meinavat pettä, vastakaa heti mitä tehdä. - Vasiljev -

2.8.1943 klo 19.09:

Lastin lähetämme huomenna pahimassa ylihuomenna. Kuunnelka meidät tänän kello 23

3.8.1943 klo 16.08:

Pojat suostuivat vielä jäämä odottaman lupatuksi ajaksi, mutta lähettäke ehdottomatta lastin nyt, on mahdoton pitää meitä pitempi paikalla. Lupauste aika on ohi. - Vasiljev -

7.8.1943 klo 17.13:

Lastit pudotetti noin 300 mtr. nuotiosta kiitamme. Raha emme löytänyt. Mita teemme nyt, jatkammeko määrrätyä reittiä eli annattekuusia ohjeida. - Vasiljev -

10.8.1943 klo 07.55:

Rautateitse sotilaskuljetuksia emme ole huomanut. Kuljetetaan enempi puutavara molempi suunta, ostin kaksi vaunua öljytynnyriä. Vielä Koposesta, . ker. Koponen, hän on aikaisemmin työttänyt Outokummun, ker. Outokumpu, kupari kaivoksessa. Lähettäke pyytyt ohjeita. - Vasiljev -

10.8.1943 klo 08.08:

Matkustamista jatkakaa matka suunnitelmaa mukaan tarkoituksella hankimalla ehdottomasti todistukset.

12.8.1943 klo 16.14:

Suunt. Murtomäki, ker. Murtomäki, liikumine hitaasta metsässä liikkuvatte marjanpoimijalten takia. - Vasiljev -

13.8.1943 klo 19.04:

Ottakaa mukanne Koponen kaikkien dokumenttien, ruokakorttien, pääsy todisien ja matkalippujen kanssa. Hänen kauttaa huolehtikaa saada mahdollisemman enemmän erilaisia dokumentea. Nopeasti matkustakaa meidän puolelle esitetyn matka suunnitelman mukaan.

15.8.1943 klo 07.45:

Koponen, ker. Koponen, on ehdottomasti meidän miehiä, vaikka hän ei täydelleen tiedä keitä me olemme, luule ehkä sotilaskarkureiksi. Hänellä on varmasti monenlaisia todistuksia ja myös olisi hänestä kun maanasukasta matkalla hyötyä, mutta miten me ilman rahoja saamme hänet suostumaan. Voimmeko luvata hänelle jotakin ja mitä, eikä oleki varma uskoko hän lupauksiin vai neuvotteko muuta keinoa. Väkivallan käyttö mahdoton. Meillä kolmellakin on riittämättömät aineelliset mahdollisuudet matkan onnellisen suorittamisen. Pysähdyimme, lähetäke nopeasti vastaus. - Vasiljev -

16.8.1943 klo 07.18:

Ilmoittakaa tietäko Koponen, ker. koponen mihin te pidätte matkaa. Suosuko hän seurata teidä ja mihin paikka saakka. Voipiko hän tulla meidän luo yhdes teidän kansa. Minkalaiset sopimukset hän esittä teidälle. Te voitte taata hänelle vaarattomuksen ja materjalisen onnelisuuden. Perinpohjaiset ohjed annamme kun saamme teidältä tarkan vastaksen. Salakirjoituksen tehkä tarkasti.

16.8.1943 klo 16.48:

Koponen, ker. Koponen on luultavasti arvannut mihin olemme matkalla. Hänen mukana seuramisesta ei ole ollut puhetta, ei kä hän itse ole esittänyt mitään ehdoitusta. Pavlov ker. Pavlov jäi baasi, mene Kuposen ker. Koponen luo. - Vasiljev -

18.8.1943 klo 21.49:

Koponen ker. Koponen vaati meidän avustamisesta valtakunnan rajan asti 10000 markkaa ja sen tapauksessa että hän tule mukaan meidän puolellemme 20000 lisää. Hän voi kyllä mukana tuloa naamioita työhen menolla. Hänellä on henkilöllisyystodistus varustettu valokuvalla, sotilaspassi, vapautumismääräuksinen, matkustuslupa rajaseuduilla, kaikki elintarvikekortit ja vielä erilaisia työtodistuksia. Hän sanoo vielä matkaan varrelta voivansa rahalla hankkia erilaisia todistuksia, mutta hän ei uskoo meidän lupauksiin vain vaatii ensiks rahaa. - Vasiljev -

21.8.1943 klo 07.28:

Kuposen ehdoit, dusomme, taatkaa hänelle 10000 markansaamisesta Ylämäjärven ker. Venejän kielella - Osero Verhnee - edellä puolen piirissä - leveys asteella 63,45, pituus asteella 30, p, 0. Rintamalinjan ylimenon jälkeen turvaamme ruokatarpeilla, rahalla ja takaisin lähettämisellä. Jouduttakaa matkustamista merkityn ma.... (27 sarjaa ei avaudu)

22.8.1943 klo 07.34:

Koponen ker. Koponen suostuu opastamaan ja auttamaan meidät ensiks valtakunnan alueella mutta hän vaati kuitenkin rahaa viimeistään Nurmeksen ker. Nurmeseudulla. Lisääksi hän vaati korvauksen kaikista matkoilla kulutettuun rahoista. Luultavasti hän seuraa mukana loppuun asti kun näkee että kykenemme maksamaan. Sanoma 554 viimeiset 27 ryhmää eivät sittenkin aukenew, gammassa vikaa. - Vasiljev -

24.8.1943 klo 16.34:

Suostutteko Kuposen ker. Koponen vaatimukseen, miksi viivyttätte vastausta emme pääse ennen lähtemään. - Vasiljev -

25.8.1943 klo 16.07:

Viimeiset kahdeksantoista ryhmäpiimekne edellisen ja kokonaan viimeinen radiosähkösanomista emme voinut saada selvää. Huolellisemmin ja -arkemmin tehkää salakirjoituksen kiireellisesti toistakaa yllamainitut.

26.8.1943 klo 07.49:

Toistan. 1 sanoman loppu - teidän sanoman 544 loppu epäselvä. 2 sanoma onko Koposen ker. Koponen vaatimus vastaanotettava, kiiruhtake vastausta emme pääse enneen matkaan. - Vasiljev -

27.8.1943 klo 16.22:

Ettekö voi antaa iltapäiväks vastauksin Koposen ker. Koponen asiassa. Kolm viikkoa on mennyt ruokatavarat voi loppua samassa. - Vasiljev -

27.8.1943 klo 16.34:

koposen ehtoihin suostumme nopeasti kulkekaa maerkityn matka suunnitelman mukaan Ensimmäisen osun rahoista heitämme Nurmen piiriin. Huolehtikaa saada enemmän dokumentteja.

29.8.1943 klo 08.40:

Lähdeemme matkaan maanantai aamulla Koponen ker. Koponen opastaa meidät valtakunnan alueella ja auttaa kaiketti todistusteen ja muun tarvikkeen hankkeessa. Sopimuksen mukaan lähetätte hänelle rahaat Nurmeksen ker. Nurmes piirissa. - Vasiljev -

4.9.1943 klo 07.24:

Kaikki yhdessä matkalla. Koponen, ker. Koponen naamioisi matka työhakumatkaksi pohjoiseen. Matkasuunta Polvijärven ker. Polvijärvi kirkon kylään järven ker. Polvijärvinkirkonkylään. - Vasiljev -

4.9.1943 klo 07.45:

Vietimme yön Polvijärvellä ker. Polvijärvi Koposen ker. Koponen ystävän luona. Täällä ei ole sotilaita eikä myös sotilaalliskohteita. Näyttää että naisten todistuksia on helpompi rahalla hankkia. Onko naisten todistukset tärkeät. Jatkamme matkaa. - Vasiljev -

6.9.1943 klo 16.09:

Nopeasti ilmokka Koposen ker. Koposen etunimen, isanimen, ikänha ammatin, mutta tehkää sitä varovaisesti.

6.9.1943 klo 16.25:

Koposen ker. Koposen kansa ol varovaiset. Ennätäkää poikia että ne ei ilmaistas aukinaisesti epäluotamista Kuposelle ker. Kuposelle. Hankkika miesten todistuksia, ottaka kaikki Koposen ker. Koposen todistukset. Naisten todistukset samoin käsittävät mielenkiinto.

7.9.1943 klo 07.23:

Koposen ker. Koposen lähetin työhön, kohtaamme häntä matkalla 3-4 päivän kuluttua. Osamme kyllä naamioita ja varovaisesti suhtautua Koposen ker. Koponen, olkaa huoleton ei hän pääse yllättämään meitä, mutta en usko että hän halua tehdä sitä. - Vasiljev -

11.9.1943 klo 16.28:

Tapasimme Koposen ker. Koponen kohtauspaikalla. Hän kertoi Kontiolahdella ker. Kontiolahti olevansa joukkujen täydentämisspaikka. Sinne lähetetään sairaloista parantuneet potilaat, koulutuspaikoista koulutetut alokkaat, lääkärin uusinta tarkastuksen perusteella palvelukseen kutsutut ja kaikki muut jotka ovat tilapäisesti ollut palveluksesta vapautetut. Täydendamisaikassa miehille annetaan täydellinen sotilaskoulutus ja heistä muodostetaan itsenäisiä osastoja joita lähetetään rintamalle taikka miehiä lähetetään sieltä myös täydennykseksi rintamajoukkoihin. - Vasiljev -

12.9.1943 klo 07.27:

Kosen ker. Koponen henkilötietoja. Nimensa Koponen Veikko, Kallenpoika ker. Koponen Veikko, Kallenpoika. Syntynyt 1907 vuonna, omista pienen torpan sekä elättä itsensä lisäksi väliaikaisella töillä. Sota vä-
estä vapautetut aikanaan sairauten ja heikon ruuminrakenten perustella. - Vasiljev -

14.9.1943 klo 16.16:

olemme Harolan ker. Harola lähellä, Juukasta ker. Juuka etelän menevän tien varrella. Lähetin Koposen ker. Koponen työhön. - Vasiljev -

19.9.1943 klo 07.44:

Koposen ker. Koponen onnistui hankkia dokumentteja. Dokumentit on 43 vuotias mies, lisäksi kansanhuollon ja puolustuslaitoksen elintarvikeostolupia, maksoi 2000 markkaa. Kuposella ker. Koponen on liikaa vähän varoja käytettävissä, eikä hän halua tuhata kaikkia varoja meidän asian puolesta. Sotilaallisia kohteita hän ei huomannut. Me tarkastimme maantien liikennettä. Ei mitään erikoista mainittavaa, huomasimme vain pieniä sotilasryhmiä autoissa kulkemassa, lomalaisia luulen. - Vasiljev -

19.9.1943 klo 07.48:

Krellisesti tiedoittakaa olemis paikkanne koordinaantit - leveys ja pituus asteet. Tietoittakaa kaikkien Pavlovin sukulaisten, sukunimet, etunimet ja isän nimet - millo i näh putkustivat pois Leningradista kiirehdikää liikgthimista.

20.9.1943 klo 07.38:

Asupaikka pituus 28 ast. 52 min. leveys 63 ast. 25 min. Pavlovin eli Kelkan sukulaiset. Isä Paavo kuollut, äiti Eva Antintytär, veljet Pekka, Simo - siskot Aino, Hilma, Anni. Äiti ja sisarukset muuttanut vuonna 1935 Taskentin lähelle. Vaimo Anni Pietarintytär ja pieni lapsi evakoiset maaliskuussa 1942 Leningradin läheltä. Eikö Pavlov antanut henkilötietoja lähtiessä, sellainen perhen historia penkominen kiristaa meidän välejä. Sanoma pitkaa nimeten toistot jätän pois. - Vasiljev -

21.9.1943 klo 16.23:

Olemme jo Nurmeksesta ker. Nurmes westin menevän tien nordin puolella, Koposen ker. Koponen ehdotus reitin muutoksesta oli hyvä. Tiellä kuljetetaan siviili ja sotilasautoilla paljon puutavaraa, mitään sotilaskuljetuksia ei ole nähty. 21.9. aamulla lensi oike matalalta ostin 6 suomalaista kahemoottorista pommikonetta. - Vasiljev -

22.9.1943 klo 16.33:

Koponen ker. koponen kävi kylässä. Suoritetaan vuosiluku 1902 ja sita nuorempien sotapalveluksesta vapaana olevien miesten lääkärintarkastuksia, sekä mobilisoidan 1925 vuonna syntyneitä. Vanhemmat miehet, pojat ja naiset käytetään pakolliselta sadonkorjuun ja toisilla maataloustöillä. Väistö levoton nykyisen tilannen kehityksestä, seurataan tyydymättömyydellä meidän armeijamme voittoja sytissä. - Vasiljev -

22.9.1943 klo 16.57:

Sopimuksen perustella rahat heitämme koiseen Nurmeksesta. Tavaralastinheittoa varten valitkaa Kuohati järven piirissä - leveysaste 13 min. 37 sek., pituusaste 29 min. 30 sek., kaukana asutuksista oleva avovovn kenttä ja tiedoittakaa orjendit lentokknetta varten. Valomerkkeinä olkoon kentällä kolme länneistä idään idäuntaan sijaitsevaa nuotiota. Kiirehtikää liikehdimistä tälle paikalle.

22.9.1943 klo 17.09:

Selvittäkän Pavloville, että me kysyimme tietoja hänen sukulaistansa tarkoituksella löytää heidän olopaikkansa, osoittakseen heille välttämätöntä apua. Teädän keskinäisiin suhteisiin tämä kysymys ei saa vaikuttaa. Avunantoa varten ryhtymme hänen perheensä hakemistoimenpiteisiin..

23.9.1943 klo 16.26:

Koponen, ker. Koponen meni eilen Nurmeksen ker. Nurmes, tapamme Ylikylän ker. Ylikylä lähellä, sitten liikeemme teidän määrämät paikka. Rahojen mukana lähettäke myös tarkemat kartat rajaseudusta, lisäammuksia, ehdottomasti sadetakkeja ja 3 paria saappaita, niitä ei saa mistä rahoilla, radiota varten hyvin eristetty johtoa mistä voi laittaa kuulokkeille uudet johdot, nykyisiä ei saa käyttää sadeilla. Ruoka on loppenut viljatuotteita ja leipää saa kyllä ostaa, niin että olisi parempi jos lähettäditte enempi säilykemuonaa. - Vasiljev -

25.9.1943 klo 07.27:

Ylittimme rautatien Karhunpää ker. Karhunpää kohdalta. Ei mitään sotilaallisia kuljetuksia vaan puutavaraa ja matkustaja junassa paljon sotilaita. Pavlovilta ker. Pavlovilta kiitoksia. - Vasiljev -

26.9.1943 klo 07.46:

Koposella ker. Koponen oli Nurmeksessa ker. Nurmes mahdollisuus ostaa jonkinlaisia matkustus ja oleskelulupia Itä-Karjalaan ker. Itä-Karjala siviilihenkilöitä varten. Onko sellaiset todistukset niin tärkeät että näitä kannattaa ostaa. Koponen ker. Koponen ei halua enää kuluttaa omia varoja todistuksien hankkimiseksi, rahoja lähettäessä ottakaa huomio että hänellä on ollut melkoisia kustannuksia sekä että hankiessa lisää todistuksia tulee näistä aina maksaa korkeat hintaa Koponen ker. Koponen näyttää epäilevän lähterä Kuohati ker. Kuohati järveen asti. Pyydän vastausta iltapäiväksi. - Vasiljev -

5.10.1943 klo 07.13:

Sopiva paikka taakan vastaanottoksi pit. 29 ast. 31 min. lev. 63 ast. 41 min. ker. 29,31 - 63,41. Ympäristö metsäine ja mäkine signaalitulet pienen järven syitwestin rannalla. Tulette paikka viettää järveen. Kiiruhtake, säät kovin koleat. - Vasiljev -

5.10.1943 klo 07.33:

Mistä johtuu ettei viikkokausia tulu kunnollista yhteyttä. Pikainen apu välttämätön. Koponen ker. Koponen oike hermostunut, myös ruoka vaikea hankkia. Vastatkaa heti. - Vasiljev -

5.10.1943 klo 07.56:

Matkun ja ololupia tarvitaan. Lasti on jo valmistettu. Tiedoittakaa paikka mihin se on heitettävä. Laskupaikaksi on valittava kenttä Kuohattijä rannalla. Suostutelkaai Koposta. lastin saatua, seuraamaan teidän mukana edelleen.

6.10.1943 klo 07.32:

Todistukset hankimme rahojen tultua. Jos apu tulee heti on helpompi saada Koponen ker. Koponen mukaan, hän näkyy olevan kovin rauhaton uhratuista rahoista. ilmat yöllä hyvät. - Vasiljev -

6.10.1943 klo 08.00:

Jos meidän täytyy vielä hankkia lisää dokumentteja sekä Koposen ker. Koponen kulutusta tyydyttää lähettäke kitsastelematta rahaa, ettei olisi aina Koposen ker. Koponen armolla elämistä. Huomioikaa lustin lähettäessä ilmojen kylmeneminen, lämpimiä vaatteita. Kiiruhtake. - Vasiljev -

6.10.1943 klo 16.07:

Tietoittaka tarkemmin yksilyis kohtaisemmin lastin heittopaikka. Minkä järven mille rannalle py-sähdyitte. Kuinka pitkä matkan päässä siitä järvestä on Huhatinjärvi. Millaiset signaalit, nuotioita dai valokuutiot. Kuinka ne ovat sijoitettua gentokoneen lähelämme heti kun saamme vastauksen.

7.10.1943 klo 19.27:

Mahdollisesti emme voi antaa lentokoneen löähtiessä slp.l. signaalia, siksi järjestäkää vahtivuoro kello 23 kello 2 yöllä. Kuultuan lentokoneen äänen sytyttäkää yksi nuotio. Kun lentokoni nealee näköpiiriin sytyytätte heti vielä kaksi nuotiota meakitäkseen tarkaan lastiheittopaikan. Osoitettuun aikaan kuunelka meidä radioitse.

8.10.1943 klo 07.43:

Sitä järveä meidän kartalla ei ole, eikä me tietä nimensä, noin 300 mtr. pitkä ja 75 leveä. Kuohatin järvestä noin 4-5 km. nordin ja Pusulasta ker. Pusula sama matka ostin. Paikka verraten iso aukea, ympäristössä metsäisiä vuoria ja - on - pari pientä järveä. Signaalit 3 nuotiota ost-westin. Tulosta tiedoittakaa radioitse. Älköön heittäkö järveen. Kiiruhtake. - Vasiljev -

8.10.1943 klo 08.08:

Lastatun lentokoneen spl lähtö signaalin tulee antamaan toinen meidän asema lb idän kutsu-merkeillä sen kanssa on teidän työkenneltävä perusaalto pituudella 70 metriä varaalto 57 metriä. Virits, grafikan mukaan. Lähets aseem vasaa tille aaltopituudella 68,5 metriä. Hakekaa sitä joka päivä kello 11, 16 ja 23. Yhteydessä aseman kanssa tietottakaa meille. Meidän kanssa työtö on jatkettava. Mahdollisesyi signaalit lentokoneen lähsötä tietoitamme me, siksi kuunelkaa myös meitä..

8.10.1943 klo 18.32:

Ohjeet ymmärsimme. Lentäjät ei saa heittää muualle kun nuotiolle, metsiä ja järviä. Odotamme. - Vasiljev -

10.10.1943 klo 08.00:

En ole vielä saanut yhteyttä toiseen asemaan. Heittäkää viipymättä, kaverit hermostunut ja Koponen ker. Koponen epäilee ettei apua tulekkaan. Ilmat erinomaiset. Vastaus iltapäiväksi. - Vasiljev -

10.10.1943 klo 16.16:

Lastin heitto tehdään kymmenentenä yhdentenätoistapäivänä. Valmistautukaa vastaanottamaan. Kuunelkaa meidän lähetystä.

10.10.1943 klo 16.12:

Odotamme tänään, heittäkää. Varokaa järviä. - Vasiljev -

12.10.1943 klo 07.50:

Ilmat ensiluokkaset. Mitä tarkoittatte lupamalla apua kun ette lähetä, viivästyksellä voimme joutua katastrofin. Tuleko lasti vai ei, on mahdotonta kestää sellaista tilannetta kauan. - Vasiljev -

12.10.1943 klo 16.57:

Lastin heiton suoritamme 12-13 päivä-ä. Viipyui huonon sään takia. Olea huoletta. Odottakaa.

13.10.1943 klo 07.17:

Säät eivät estä. Meidän tilannessa ei ole helppo olla huoleton, aina vain lupauksia, ettekö käsitä. - Vasiljev -

13.10.1943 klo 11.38 (Sorokan välityksellä)

Miksi toisella asemalla väärä kutsu - sic -. - Vasiljev -

13.10.1943 klo 16.06:

Sain yhteyden toiseen asemaan, työskennely kävi kutsulla - sic - ker. - sic -. Miksi se ei kutsuu minun kutsulla eikä vastaa minun oikealla kutsulla. Pelkäsin ettei se ole meidän asema, mutta otin kuitenkin yhteyden kun se työskenteli aina samoilla aalloilla ja minulle määrättyllä ajalla. Lähetin kontrollin sanomaa teille sen välityksellä. Antakaa neuvo. Tänään pudotettava. - Vasiljev -

13.10.1943 klo 16.26:

Eilen asemamme kuunteli teitä. Jatkakka yhteyden pitoa sen kanssa. Lastin lähetys pidättäytyy huonon sään takia. Kuunelkaa meitä joka päivä sovittuaan aikaa. Lastin lähetämme heti kun se on mahdollista. Odottakaa.

13.10.1943 klo 17.28:

Sää täällä mainio. - Vasiljev -

19.10.1943 klo 11.51:

Kiitos lähetyksestä, mutta miksi lähetitte rahoja niin vähän nyt emme voi maksaa Kuposelle ker. Koponen niin kuin lupasimme ja hän on kovasti tyytymätön eikä ole vielä ratkaissut tuleeko hän meidän mukaamme. Mitä kaikkia voimme nyt hänelle luvata, että hän tulisi mukaan loppuun saakka. - Vasiljev -

19.10.1943 klo 11.58:

Onnittelemme teitä hallituksen palkinnolla - Leningradin puolustusmitalilla. Ignatjev ja Pavlov ovat myös esitetty palkittavaksi..

19.10.1943 klo 12.10:

Ehdottakaa kuposelle että hän saattaisi teitä meidän puolelle. Palkio viisikymmentätuhatta. Takaisin lähetämme lentokoneella. Siinä tapauksessa jos hän kieltäytyy vangitkaa hänet ja saattaa meidän puolelle sotavangina. Älkää päästäkää luotanne vartioikaa.

20.10.1943 klo 07.30:

Kiitamme huomavaisuudesta kaikkien nimessä. Pitkän matkan takia Koposta ker. Koponen väkivallalla mukana tuota melkein mahdoton, luulen että hän tule muutenkin. Yritämme parhaantamme. - Vasiljev -

21.10.1943 klo 11.32:

Etenemme määrättyä reittiä. Koponen ker. Koponen tarjotuista rahoista rahoista kovasti innostunut, mutta näyttää kuitenkin pelkäävän petosta. Todistuksia emme kai saa lisää ostamalla rahojen puutteessa. Miten järjestämme ruuan huollon erämaan taipaleella. - Vasiljev -

22.10.1943 klo 11.14 (Sorokkaan):

Olemme neliö 1630-3 Koponen ja Ignatjev ker. Koponen ja ignatjev menivät Kuhmo. Yhteys uuden aseman parempi, annanko sanomani sillä. - Vasiljev -

23.10.1943 klo 14.20 (Sorokkaan):

Tarkastakaa kutsutaulukko. - Vasiljev -

23.10.1943 klo 07.40:

Koponen ja Ignatjev ker. koponen ja Ignatjev lähtivät Kuhmon. ker. Kuhmon päin mutta palasivat heti kun näkivät partion koska Ignatjevil ker. Ignatjev ei ollut papereita. Lähetätkö Koponen ker. Kuposen yksi, kohdaisimme hänet sitten matkalla. Vastatkaa aamulla. - Vasiljev -

24.10.1943 klo 07.15:

Kopoista ker. Kopoista yksin ei tarvita minnekään päästää. Nopeammin lähtekää sieltä pois meidän puolelle.

24.10.1943 klo 10.57 (Sorokkaan):

Selvä, jatkamme matkaa. - Vasiljev -

27.10.1943 klo 11.10 (Sorokasta):

Tiedoitakaa teidän koordinaatit. Salakirjoitus valmistakaa huolellisemmin.

29.10.1943 klo 15.59:

Lepääsimme päivän neliö 82-186. Pavlovin ja Kuposen ker. Koponen väsymyksen takia. Muonaa vähän. Jälleen matkalla. - Vasiljev -

2.11.1943 klo 16.17:

Olimme pakoitettu poikkeamaan reitiltä, kun näimme Lylyn ker. Lyly järvien läheillä savun ja kuulimme Meni ker. Nemi järven ostipuolella puunhakkuuta ja koiran haukkua. Polulla neliössä 20-84 tuoreita jälkiä. Asupaikka nyt neliö 16-90. Yritimme ylittää järvet neliössä 12-96 ja sitten kiertää määrätylle reitille. - Vasiljev -

2.11.1943 klo 16.45 (Sorokkaan):

Koponen ker. Koponen fyysillinen kunto huolestuttaa hänen takia emme pysty päivässä paljonkaan liikkumaan. Ruokaa lopussa Koponen ker. Koponen sanoi, että hän ei kestä matkan tuottama rasituksia ja ehdotti että hän palaisi mielummin takasin tiedystelutehtäviin jos hänellä olisi mukansa radisti. Minä kuitenkin tahdon päästä pois. Lähettäkää ruokaa ja lämpimiä vaatteita. - Vasiljev -

2.11.1943 klo 17.09 (Sorokkaan):

Olemme neliö 12-94 a. Koponen aivan uupunut, ruokaa lopussa. Teidän on ehdottomasti autettava. Liikkua emme uskalla, maassa lunta. Vastaus heti. - Vasiljev -

Toistettu 3.11.1943 klo 07.39 (Pietariin)

3.11.1943 klo 16.07:

Heittäkää muona sekä paristot, olemme nääntynyt. Kuunelkaa minua paremmin. - Vasiljev -

3.11.1943 klo 16.27:

Annoin eilen 3 sanomaa toiselle asemalle, miksi ette vastaa. Jättekö meidät näin lähellä päämäärää. Olemme yrittäneet parhaastamme täyttäksemme tehtävä, te ette edes vastaa avunpyyntöihin. Emme saa mitenkään hankkia tästä erämaasta ruokaa. Olemme epätoivoiset. Jos olisin yksin, mutta en voi jättää heikompia. - Vasiljev -

4.11.1943 klo 15.20 (Sorokkaan):

Mitä helvettiä tarkoittatte tällaisella kohtelulla. Käsitätte mikä meillä on edessä jolleme saa apua. Vaadin tänään vastausta. - Vasiljev -

4.11.1943 klo 16.27:

Tiedoittakaa toiselle asemalle tarkoin olopaikkanne ja orjendit lentokonetta varten. Lastin lähettämme heti ensimmäisen lentoilman saapuessa. Odottakaa. Säilyttäkää voimianne. Säästäkää sähköpattereita.

5.11.1943 klo 10.31 (Sorokasta):

Teidän toimettomuudelle ei mikään apu auta. 20 päivässä te edenitte ainoastaan 90 kilometriä. Jo aikoja sitten olisi pitänyt tulla pois. Reiluille miehille jäi vain 5 päivän matka. Salakirjoitukset valmistatte huonosti, mitään ei saa selvää ja sen tähden emme aina voi vastata. Käskemme 1. tarmokkaammin kulkea osoitettua matkaa. 2 antaa meille tarkat koordinaatit omasta olinpaikasta. 3 mitä tehdä Koposen kanssa päättäkää itse. Apua annamme silloin kuin saamme tarkat tiedot teidän olinpaikasta.

5.11.1943 klo 16.00 (Sorokkaan):

Olopaikka neliö 12-98 a. Te ette ymmärrä, olosuhteita jossa olen kulkenut fyysillisesti heikkojen kaverien kanssa, mahdoton jättä toisia. Teidän sanomissa usein virheitä. Loppu matka yritämme nopeammin, minusta hyödyllistä tuota Koponen ker. koponen mukaan vaikka matka kestäisi kauemmin. Alkä viivyttäköt lastin kanssa, signaalit entiset, ilmoittakaa tulosta. - Vasiljev -

7.11.1943 klo 10.54 (Sorokkaan):

Olemme neliö 12-98 w. Signaalit kolme tulta west-ostin. Tulosta ilmoittakaa. - Vasiljev -

7.11.1943 klo 11.05 (Sorokkaan):

Lähettäkää konepistooli ja ammuksia lastin mukaan. - vasiljev -

7.11.1943 klo 10.34 (8.11.) (Sorokasta):

Muonaa lähetämme 7 tai 8 päivänä marraskuuta. Kone lähdöstä tiedoitamme entisillä signaaleilla. Muona tulee heitetyksi silloin kun te sytytätte kolme nuotiota. Tiedoittakaa tarkat koordinaatit teidän olopaikasta.

8.11.1943 klo 10.30 (Sorokkaan):

Tarkka paikka - pituus 30 astetta 53 minuttia, leveys 64 astetta 07 minuttia - Heittäkää viipymärrä. - Vasiljev -

9.11.1943 klo 12.25 (Sorokkaan):

Syytätte meitä saamattomuudesta, mutta nykyisessä tilanteessa ei ole meillä enää minkaanlaisia mahdollisuuksia, olemme nälkä kuoleman partaalla. Autatteko ja koska. Vastaus ehdottomasti tänään. - Vasiljev -

9.11.1943 klo 15.38 (Sorokasta):

Toistakaa koordinaatit ja antakaa kuvaus paikasta muonaa lähettämistä varten.

10.11.1943 klo 10.15 (Sorokkaan):

Pituus 30 ast. 53 min. leveys 64 ast. 07 min. Nuotioita noin 300 metriä pitkällä ja metriä leveällä suoaukealla. Lähin ympäristö soine ja mäkinne. Miksi viivytätte vaikka tiedätte meidän oleman kuoleman omat ellette heti auta. Heittäkää lasti tänään, olemme epätoivoisia. Antakaa lopullinen vastaus tänään. - Vasiljev -

11.11.1943 klo 10.17 (Sorokasta):

Muonaa lähetämme. Odotamme lentoilmaa. Seuratkaa meitä joka päivä kello 23 - kello 1 eätä.

11.11.1943 klo 13.39 (Sorokkaan):

Ohjeet ymmärsimme. Lähettäkää pienenkin mahdollisuuden ollessa sillä meidän asema on aivan huono. - Vasiljev -

12.11.1943 klo 15.49 (Sorokkaan):

Sää täällä hyvä, heittäkää tänään ehdottomasti. - Vasiljev -

15.11.1954 klo 10.22 (Sorokkaan):

Sää oli hyvä. Viimeinen mahdollisuutemme koska ette auta on yrittää jostakin raja kylästä muonaa. Vastaus heti sillä lähdemme huomen aamulla liikkeelle. - Vasiljev -

15.11.1943 klo 15.54 (Sorokasta):

Vartukaa muonaa. Olkaa entisessä paikassa.

16.11.1943 klo 13.12 (Sorokkaan):

Sää paranee. - Vasiljev -

16.11.1943 klo 15.36 (Sorokasta):

Vartukaa tänään muonaa.

18.11.1943 klo 10.14 (Sorokasta):

Yritimme eilen heittää, huonon sään takia kone oli pakotettu palautumaan. Elkkä olko epätoivoisia. Ensimmäisyydessä lähetämme muonaa.

23.11.1943 klo 10.42 (Sorokkaan):

Lepäsimme, nyt liikkeelle kierrämme määrätulle reitille. Teette sanomissa virheitä, tarkastakaa muonan mukana lähetetty kirjeen 143 ryhmän gamma, sain siitä kuitenkin selvä. - Vasiljev -

24.11.1943 klo 10.16 (Sorokasta):

Säännöllisesti tietettävä eusta etenemisestä. Kuokeyä vain teivoa haetettua suuntaa. Fkaa va-redaisija sivoen, kuin joitätte vihfoisen suhä a vyöhykkeen.

26.11.1943 klo 10.16 (Sorokkaan):

Neliö 34-96, kaverien heikkouten takia matka hitaasta. - Vasiljev -

29.11.1943 klo 10.43 (Sorokkaan):

Yritimme ylittää suoja vyöhykkeen mutta kova vartioimin tähden emme päässeet. Näimme pienen hevoskolonnan. Yritämme uudelleen. - Vasiljev -

30.11.1943 klo 10.43 (Sorokkaan):

Neliö 40-02 eilen iltapäivällä 16 miehinen vihollisosasto aseistettu konepistooleilla kulki ostin. Jälkemme näkyy selvästi, pelkäämme ylittää suojavyöhykkeen. Jatkamme yhdessä vai yritämmekö erikseen. Antakaa kiirellisesti ohjeita. - Vasiljev -

30.11.1943 klo 15.54 (Sorokasta):

Jatkakaa matkaa yhdessä. Jakantua ei saa. Elkää kierekö samoissa paikoissa vaan liikukaan etenpäin. Teidät pelastus on liikkeessä. Kulkekaa jäidä pitkin ettei jäisi jälkejä. Pikemmin ylittää suojavyöhyke. Sisukaasti jatkakaa matkaa etenpäin.

3.12.1943 klo 10.30 (Sorokkaan):

Ignatjev astui miinaan, kuoli heti. Meitä etsitään. Taistelemme viimeiseen asti. Mitä voimme tehdä. - Vasiljev -

3.12.1943 klo 14.42 (Sorokasta):

Elkää olko koin pienet lapset eii saa olla yhdessä paikassa liikkuuka vain etenpäin ja etenpäin ilmoittakaa edelena kohtalosta ja missä te olette.

3.12.1943:

Ympärillä vihoh.....²⁷⁵

”Olen kotona. Elossa isä ja veli. Tavarat tallessa”

Maaliskuun puoliväli 1943 oli Päämajan valvontaosaston Mikkelin alatoimistolle kiireistä aikaa. Muutamia tunteja Karl Vahteria ja Aleksander Pylysyä aikaisemmin neuvostotiedustelu oli pudottanut laskuvarjolla Mikkelin läheisyyteen desantiksi iäkkään 47-vuotiaan Nikolai Suurosen. Hän oli syntynyt Joutsasta, mutta lähti sittemmin paremman elämän toivossa Neuvostoliittoon, jossa asettui Leningradista itään noin 500 kilometrin päähän Sokolin piiriin työskennellen siellä veturinkuljettaja. Laskuvarjohypyn jälkeen hän ennätti olla Suomessa vapaalla jalalla reilut kaksi vuorokautta, ennen kuin suomalaissotilaat tavoittivat Suurosen Mikkelin pitäjältä maaliskuun 17. päivänä 1943 ja luovuttivat hänet samana päivänä Päämajan valvontaosaston Mikkelin alatoimistolle jatkotutkimuksia varten.²⁷⁶

Sotilasvastavakoilu kuulusteli pidätettyä ja punoi juoniaan yli viikon, ennen kuin Suurosen nimissä aloitettiin harhautusoperaatio maaliskuun 25. päivänä. Tätä ennen

²⁷⁵ H-tapaus Vahter (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

²⁷⁶ Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston asiakirja N:o 4826/Valv.2/sal. 10.4.1943. EK-Valpo I. Kotelo 2806. KA; Tyni (2018), s. 205, 216 (viite 34).

Suuronen ei ollut radioyhteydessä toimeksiantajiinsa. Harhautustoiminnassa Suuronen käytti nimiä Volkov ja Makarov. Ensiksi mainittua nimeä Suurosesta käytettiin hänen ollessaan vakoilukoulutuksessa Neuvostoliitossa. Makarov-nimisenä hänet todennäköisesti kirjattiin neuvostotiedustelun papereihin Suomeen lähetetyksi, jossa Suurosen piti legalisoitua nimellä Heikki Ripatti.²⁷⁷

Liki puoli vuotta kestäneen harhautusoperaation sanomavaihdosta on pääteltävissä, että Suurosen piti vakoilutoiminnassaan tukeutua neuvotiedustelun antamien ohjeiden mukaisesti lähisukulaisiinsa. Tässä tarkoituksessa sotilasvastavakoilu uskotteli neuvostotiedustelulle muun muassa Suurosen majoittuneen synnyinpitäjässään isänsä ja veljensä kanssa samaan taloon, ja viimeksi mainitun uskoteltiin myös avustaneen Suurosta. Niin ikään Suurosen nimissä neuvostotiedustelulle uskoteltiin, että Suurosen setää olisi myös mahdollista käyttää välikätenä vakoilussa.²⁷⁸

Sanomavaihdon perusteella on pääteltävissä, että Suurosen yhtenä tehtävänä oli värvätä itselleen apulaisia, paikallisia agentteja vakoilutietojen hankkimiseksi. Neuvostotiedustelun näkökulmasta Suurosta käytettiin Suomessa yhden residentuuran johtajana eli residenttinä. Toiminnan alkuvaiheessa Suurosen tehtävänä näyttää olleen hankkia tietoja toiminta-alueensa kuljetuksista. Tässä tarkoituksessa neuvostotiedustelulle uskoteltiin Suurosen värvänneen avukseen kaksi paikallista agenttia. Sanomaliikenteestä on myös pääteltävissä, että neuvostotiedustelun Suuroselle suunnittelema päätehtävä oli pääkaupunkialueella, jonne Suurosen sai luvan siirtyä sen jälkeen, kun oli saanut rakennettua itselleen riittävän uskottavan menneisyyden Joutsan alueella.²⁷⁹

Suurosen nimissä neuvostotiedustelulle lähetetyt sanomat keskittyivät etupäässä uskotteluun Suurosen toimintaoloista ja -mahdollisuuksista. Sotilasvastavakoilu kertoi neuvostotiedustelulle muun muassa Suurosen sukulaisiltaan muka saamasta vakoiluavusta, Suurosella muka käytössä olleista henkilöasiakirjoista sekä hänen kuvitteellisesta työpaikastaan.²⁸⁰ Neuvostotiedustelun näkökulmasta nämä asiat edistivät Heikki Ripatin, jolla nimellä Suurosen oli määrä laillistua Suomeen, toimintamahdollisuuksia ja tukivat peitetarinan rakentamista ja siten lisäsivät Heikki Ripatin (Suurosen) uskottavuutta muka todellisena henkilönä. On ilmeistä, että edellä kuvattu sanomanvaihto johtui Suuroselle suunnitellusta residentin roolista. Neuvostotiedustelu halusi varmistua, että residentillä oli uskottava peitetarina eli legenda, mikäli hän joutuisi tekemisiin virkavallan kanssa.

Sitä vastoin niillä muutamilla viesteillä, joita Suurosen nimissä lähetettiin Saimaalla ja Savon radalla muka havaituista kuljetuksista, ei ollut merkitystä sotilasvastavakoilun päämäärille, jossa taktisoperatiivisen tason kuljetuksia pyrittiin salaamaan antamalla niistä neuvostotiedustelulle mitäänsanomattomia tietoja, ja joissa neuvostotiedustelun suorituskykyä pyrittiin kuormittamaan ja kyllästäämään.²⁸¹

Hyvän harhautusoperaation mukaisesti neuvostotiedustelulle lähetettiin Suuronen nimissä muutamia oikeansuuntaisia tietoja. Nämä koskivat ainakin suomalaisen siviiliyh-teiskunnan työvoimatilannetta ja -järjestelyjä. Neuvostotiedustelulle kerrottiin muun muassa, että Suomessa työvelvollisuus oli 16–65-vuotiailla ja että toukokuussa 1943

²⁷⁷ H-tapaus Suuronen (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

²⁷⁸ Sama.

²⁷⁹ Sama.

²⁸⁰ Sama.

²⁸¹ Sama.

olivat käynnissä 17–45-vuotiaiden naisten työvelvollisuuskutsunnat.²⁸² Todellisuudessa työvelvollisuus koski 18–59-vuotiaita ja toukokuussa 1943 pidettyihin työvelvollisuuskutsuntoihin osallistuivat 18–44-vuotiaat naiset.²⁸³ Näin harhautussanomissa pyrittiin antamaan neuvostotiedustelulle todellisuutta parempi ja suorituskykyisempi kuva kotirintamalla käytössä olleesta työvoimasta. Sen sijaan neuvostotiedustelun kysymykseen mihin oli sijoitettu ja missä tehtävissä käytettiin niitä ihmisiä, jotka oli Neuvostoliiton alueelta siirretty Sisä-Suomeen, vastattiin totuudenmukaisesti, että inkeriläisiä käytettiin eri puolella Suomea maataloustöissä.²⁸⁴

Suurosen harhautusoperaation merkitys neuvostotiedustelun suorituskyvyn kyllästmiselle ja kuormittamiselle oli vähäinen, ellei peräti olematon. Suuronen sai kertaalleen täydennystä neuvostotiedustelulta ilmaitse, joten harhautusoperaatiolla ei kulutettu myöskään merkittävästi neuvostotiedustelun aineellisia resursseja. Sanomavaihdosta on tulkittavissa, että sotilasvastavakoilu pyrki vaikuttamaan neuvostotiedustelun päätöksentekoon yrittämällä nopeuttaa Suurosen määräämistä Helsingin alueelle. Tässä sotilasvastavakoilu ei onnistunut, sillä neuvostotiedustelu antoi periaatteellisen suostumuksensa Suurosen Helsinkiin siirtymiselle aivan harhautusoperaation loppupuolella 7. päivänä syyskuuta 1943.²⁸⁵

Suurosen nimissä toteutettu harhautusoperaatio on sanomavaihdoltaan poikkeuksellinen muiden pidempään kestäneiden harhautustapausten joukossa. Sanomavaihdosta on tulkittavissa, että sotilasvastavakoilu ikään kuin pidätteli itseään antamasta neuvostotiedustelulle sen suorituskykyä kuormittavia ja kyllästäviä mitäänsanomattomia viestejä. Sanomat, joita Suurosen nimissä toimitettiin neuvostotiedustelulle, olivat lyhyitä ja asiallisia viestejä, eikä niissä pyydetty jatkuvasti materiaalitäydennystä.²⁸⁶ Tämä saattaa selittyä kahdella syyllä. Ensinnä neuvostotiedustelun suunnitelmissa Suurosen päätehtävä oli kaavailtu pääkaupunkiseudulle, jota ennen Heikki Ripatin (Suurosen) oli legalisoiduttava Joutsan suunnalla suomalaiseen yhteiskuntaan uskottavan legendan rakentamiseksi. Mikäli sotilasvastavakoilu olisi alkanut tyypillisen harhautusoperaation tapaan syöttää neuvostotiedustelulle sen suorituskykyä kuormittaneita tietoja, olisi saattanut käydä niin, että Heikki Ripatti olisi jymähtänyt Joutsan alueelle, mikä ei selvästikään ollut sotilasvastavakoilun intresseissä. Se halusi saada Suurosen mahdollisimman nopeasti Helsinkiin ja yhteyteen siellä mahdollisesti toimineiden sotilasvastavakoilulle tuntemattomien vakoojien kanssa.

Toinen mahdollinen syy sotilasvastavakoilun maltilliseen viestintään neuvostotiedustelun kanssa saattaa olla se, ettei noin kymmenhenkisellä Päämajan valvontaosaston Mikkelin alatoimistolla yksinkertaisesti ollut riittävästi henkilöstöä kahden sen alueella samanaikaisesti toimineen radioharhautusoperaation toteuttamiseen (Suuronen, Vahter). Viimeksi mainittu vaihtoehto on todennäköisempi, sillä Mikkelin alatoimisto oli jo siirtänyt pois käsistään Marttisen harhautusoperaation, kun siihen tarjoutui sopiva mahdollisuus.

²⁸² H-tapaus Suuronen (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

²⁸³ Aura Otto: *Työvelvollisia, toipilaita ja sotavankeja. Työvoiman sotilaallinen käyttö Suomessa toisen maailmansodan aikana*. Unigrafia 2019, s. 3, 177, 178.

²⁸⁴ Latvala Kristiina: *Sotasiirotolaisuuden kabdet kasvot. Siirtoväki ja siirtoviranomaiset inkerinsuomalaisten väestönsiirrossa Suomeen 1941–1943 ja palautuksessa Neuvostoliittoon 1944–1945*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto 2008, s. 4.

²⁸⁵ H-tapaus Suuronen (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

²⁸⁶ Sama.

Tarkasteltaessa sanomavaihtoa sotilasvastavakoilun näkökulmasta voidaan todeta, että Suurosen tapauksessa sillä oli hyvät mahdollisuudet alkaa vaikuttaa ja kontrolloida neuvostotiedustelun toimintaan Suomessa. Ensinnä neuvostotiedustelu antoi suostumuksensa Suurosen siirtymiselle Helsinkiin. Kun tähän tietoon yhdistetään se, että Suurosen tehtävänä oli luoda ja johtaa rakentamaansa residentuuraa, sotilasvastavakoilulla olisi Suurosen kautta ollut hyvä mahdollisuus johdatella neuvostotiedustelua Helsingin alueella haluamallaan tavalla. Samanlainen tilaisuus Päämajan valvontaosastolle tarjoutui toistamiseen, kun harhautusoperaation loppupuolella neuvostotiedustelu kysyi, millaiset mahdollisuudet Suurosen perheellä oli majoittaa kotiinsa ja alkaa legalisoida neuvostotiedustelun lukuun toiminutta naista. Luonnollisesti vastavakoilu vastasi tällaiseen kysymykseen myöntävästi.²⁸⁷

Harhautusoperaatio loppui kuin seinään 17. päivänä syyskuuta 1943.²⁸⁸ Siihen, miten Suurosen harhautusoperaation sotilasvastavakoilulle tarjoamia mahdollisuuksia myöhemmin ehkä hyödynnettiin, ei löydy vastauksia lähdeaineistosta. Mahdollisesti Suurosta käytettiin sotilasvastavakoilun harhautustehtävissä myöhemmin myös Helsingissä. Tai sitten sotilasvastavakoilu päätti yksinkertaisesti vain lopettaa käynnissä olleen harhautusoperaation siinä vaiheessa, kun se vielä oli uskottavalla ja kestäväällä pohjalla. Viimeksi mainittu syy on todennäköisempi.

Se vaihtoehto, että harhautusoperaatio olisi lopetettu Suurosen neuvostotiedustelulle antaman varoituksen seurauksena, kumoutuu Mikko Tynin havainnoilla, joiden mukaan Suurosen vältti kenttäoikeuden ja hänet siirrettiin pitkän vankilavaiheen jälkeen sotavankileiriin. Mikäli Suurosen olisi antanut neuvostotiedustelulle merkin kiinnijäämisestään, hänen asiansa olisi käsitelty kenttäoikeudessa ja hänet olisi mahdollisesti tuomittu kuolemaan, kuten kävi harhautusoperaation kavaltaneelle Raikkerukselle. Sodan jälkeen Suurosen esiintyi sisäministeriön etsinnänalaisten henkilöiden listalla. Hän vältti kiinnijoutumisen ja kuoli Suomessa 1990-luvulla liki satavuotiaana.²⁸⁹

Kuva 3: Nikolai Suurosen hauta Joutsan hautausmaalla kesällä 2020. Kuva Vladimir Panschin.

²⁸⁷ H-tapaus Suuronen (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

²⁸⁸ Sama.

²⁸⁹ Tyni (2018), s. 206; Mannerheim skall mördas, säsong 2, del 3/3: En lyckad avvärijningsmanöver. YLE areena (ruotsinkielinen toimitus) 4.4.2020. Toimittaja Petter Lindberg.

Suurosen harhautustapaus

Lähetetty:

25.3.1943 klo 14.15:

Severkassa huonot patterit. Tällä olen koettanut monena päivänä. Olen matkalla määräpaikkaan. Volkov.

Vastaanotettu:

25.3.1943 klo 14.15:

Tiedustelemme teidän terveys. Jatkamme teid kuuntelu.

26.3.1943 klo 14.15:

Terveys parempi. Kuljen öisin. Koti kaukana. Teidät kuulin, ette vastannut. Volkov.

29.3.1943 klo 14.15:

Kuljen länteen. Puulavesi. Matkaa pitkälti.

29.3.1943 klo 14.15:

Älkää kiirehtikö, vaan antakaa lähetyksiä hitaasti. Paljon ei ollut selvää. Toistakaa viimeinen ilmoitus.

2.4.1943 klo 14.15:

Karttaa ei ole. Kangasniemellä. Kotiin 50 km. Volkov.

8.4.1943 klo 14.15:

Olen kotona. Elossa isä ja veli. Tavarat tallessa. Volkov.

16.4.1943 klo 14.15:

Teillä on väärin signaalitaulukko Volkov. Olen vielä kotona. Täällä ei ole elintarvikepulaa. Volkov.

22.4.1943 klo 14.15:

Veljeni hommaa minulle paperit. Täällä 16-65 vuotiailla työvelvollisuus. Volkov.

22.4.1943 klo 14.15:

Teidän lähettämien sanomien sisältö ei ole selvä. Toistakaa vielä kerta. Työskennelkää hitaammin. avaimella.

4.5.1943 klo 16.00-20.00:

Paperit kunnossa. Veljeni järjestää työpaikan. Helsingin sukulaiset ovat elossa. Volkov.

4.5.1943 klo 16.00-20.00:

Luetelkaa minkälaiset paperit te saitte. Kuvatkaa valtakomento ja olosuhteet piirissä.

4.5.1943 klo 16.00-20.00:

Tehkää työtä aparaatilla sewer. Paperit ottakaa belgasta (= toinen radio "Belka") Tehkää työtä aaltopituudella, jotka ovat belgassa. Merkitkää tarkka sun paikka orientirit ja tulen signaalit johon voimme lähettää paterit ja ruokaa.

7.5.1943 klo 16.00:

Joutsassa majoitettu yksi kuljetuskomppania. Sewer-aparaatista puuttuvat viritystaulukot. Ruokaa en tarvitse. Tulen signaalit en ymmärrä. Volkov.

7.5.1943 klo 16.00:

Luettelkaa minkälaiset paperit saitte. Mihin veljenne laitatte sitä työhön. Ilmoittakaa tarkasti ohjesäännöstän piiristä tehtävän sopimuksen mukaan.

8.5.1943 klo 16.00:

Mukana olleet henkilöllisyys- ja papintodistukset täytetty Heikki Ripatin nimellä. Työpaikkatodistus ja sotilastodistukset veljelle samalla nimellä. Työhön aijon Tuukkalan sahalle. Volkov.

9.5.1943 klo 16.00:

Toistakaa minkälaiselle nimelle on paperit Näyttäkää tarkasti paikat mihin heittää teidalle lastin. Tulisignaalit tehkää kolme rakotulta kuopissa päälle meidän signaalia lentokoneen lähetyksestä. Ilmoittakaa onko teidän talossa sähkö että heittää tiedälle radion ruokattava sähköverkosta.

11.5.1943 klo 16.00:

Paperit on nimellä Heikki Ripatti. Valosignaalit ymmärretty. Pudotuspaikka, niittyaukeama Suonne-järven rannasta 1 km. itään kotini korkeudella. Sähköä ei ole. Volkov.

13.5.1943 klo 16.00:

Vaatteita vaikea saada. Lähettäkää työpuku, saappaat, sewer-aparaatin virityskirja ja pattereita. Töihin pääsen 17.5. Tuukkalan sahalle. Volkov.

14.5.1943:

Sanomaa ei saatu auki. Yhteys määrätty 15.5. klo 8.30.

15.5.1943 klo 8.30:

Sanomanne eiliseltä päivältä ei aukene. Antakaa uudelleen. Volkov.

15.5.1943 klo 8.30:

Ilmoittakaa Seweran kunnossaoleminen. Onko mahdollista kuunnella sillä pattereiden säästämiseksi. Minkälainen lopputulos sen työstä.

16.5.1943 klo 8.30:

Sewerka kunnossa. Puuttuu viritystaulukko N:o 3506.5. Yhteys huomisesta alkaen klo 20. Päivät työssä. Volkov.

16.5.1943 klo 16-20

Toistamme vielä kerrattaa vargemmi lähetys, tulien paikat. Ilmoittakaa jalkineitten numerov. Koe-tamme lähettää kaikki Valmistautukaa.

18.5.1943 klo 19.00:

Laitan tulisignaalit Suonnejärven pohjoispään itärannasta n. 1 km itään Nurmen saaren kohdalla. Jalkineiden koko N:o 42. Volkov.

23.5.1943 klo 19.00:

Junissa ja Saimaalla kuljettavat etelään paljon halkoja. 17-45 vuotiaiden naisten työvelvollisuuskutsunnat käynnissä. Volkov.

26.5.1943 klo 19.00:

Ilmoittakaa meille tietoja 1 x viikossa. Päivä ja aika määrätäkää itse, lastin lähetämme lähimmillä päivillä.

27.5.1943 klo 19.00:

Yhteys joka tiistai klo 19. Näinä päivinä ja aikana lähetätte lastin, että teidän valmistaa nuotiot. Vastatkaa huomenna klo 19. Volkov.

28.5.1943 klo 19.00:

Jos on otollinen ilma, lastin lähetämme 29 tai 30. Kuunnelkaa meitä joka päivä klo 23:00. Signaalit lentokoneen lähetyksellä - RSP, KER. - RSP ---.

1.6.1943 klo 19.00:

Värväsin miehen, joka menee töihin Piimalan kanavalle. Ette lähettänytkään 29-30.5. Ilma oli kaunis. Pitääkö yhä kuunnella klo 23.00. Pitääkö yhä kuunnella klo 23.00. Yhteys 2.5. klo 19.00. Volkov.

1.6.1943 klo 22.00:

Lastin lähetys pidättyi. Lähetämme huomenna. Kuunnelkaa meitä kello 23. -Ilmoittakaa yksityiskohtaisesti ketä värpösitte. Lärpämisen kysymyksi lähestykää varovaisesti.

3.6.1943 klo 19.00:

Ottakaa selväksi, käytetäks lomalla olevija sotilaita pellon ja metsän töissä. Lastin lähetys pidätty, valoisista yöstä mahdotu lentokoneen uloslento. Ryhdymme kaikki toimenpiteet. Säästäkää radion ruokatamista QRX next.

8.6.1943 klo 19.00:

Puumalan kanavalla värväsin Esko Rytkölä-nimisen lotjamiehen, n. 50 vuotias. Tuntuu luotettavalta. Armeijasta on myönnetty n. 6 viikon maatalouslomia maanviljelijöille. Halkotöitä suoritetaan talkotoimintana. Volkov.

15.6.1943 klo 19.00:

Joutsan ja Mäntyharjun välillä ajavan linja-autonkuljettajan värväsin Helluntaina. Tuukkalan saha lopettaa Juhannuksena sahauksen. Volkov.

22.6.1943 klo 19.00:

Savon radalla ei ole ollut sotilaskuljetuksia viime viikolla. Olen vapaa työpaikastani huomisenestä alkaen. Tuuleeko minun etsiä uusi työpaikka täältä vai matkustanko Helsinkiin. Volkov.

25.6.1943 klo 19-24:

1) Lastin lähetämme yöllä 24-25. Valmistautukaa vastaanotto. Kuunnelkaa meidän signaliija klo 22. 2) Olkaa varovainen ihmisten valinnassa. Älkää kiirehtikö, tarkemmin tarkastakaa värvätty. Ilmoittakaa missä on teidän kotoiset sukulaiset ja minkälainen perspekttri onn saada uuden työhöu. Edelleen lähetykset kirjoittakaa alle opiskeluajan nimemmä. (Volkov.) 3) epäsuotuisista sopimuksista lastin lähetys pidätty 1-2 päivä. Kuunnelkaa meitä joka päivä sopitulla ajalla Klo9.

27.6.1943 klo 19.00:

Lastin lähetämme 27 yöllä, Olkaa valmit vastaanottama.

29.6.1943 klo 19.00:

Isä veli ja sisar kotona. Yksi veli Karihaarassa. Yksi veli armeijassa. -Odotan sovitulla paikalla taakkaa. Volkov.

30.6.1943 klo 19.00:

Ilmoittakaa meille minkälainen voimallisuus lähteä Helsinkiin. Ennen täydellistä laillistamista älkä kiirehtykö lähteä sinne. Perustakka itsenne tällä ajalla vanhalla paikalla veljenne avulla minkälaiset paperit tarvitse siirtämiseks Helsinkiin ja hommamiseksi sieltä työhön. Pidättekö yhteyttä värvättyiten henkilöijn kanssa. Oletteko antanut heille tehtäviä. Mitä he ovat teidälle ilmoittanut.

2.7.1943 klo 19.00:

Värvätyt hankkivat tietoja kuljetuksista Saimaalla ja Savon radalla. Sedän luo Helsinkiin pääsee milloin tahansa. -Tarvitsen kiireellisesti uusia pattereita, työpuvun ja saappaat. Milloin lähetätte. Odottelen paikalla. Volkov.

2.7.1943 klo 19.00:

Hommatkaa itsenne työhön missä luulette mukavampi. Suositamme vaihtakaa kolme työpaikkaa paremman laillisemisen tarkoituksessa. Ennenkuin perusteellisesti kiinnitätte itseä värväyksistä neuvomme pidättyä.

6.7.1943 klo 19.00:

Olen heinätoivissa kotona. Leipäannoksia pienennetty heinäkuun alussa. Volkov.

Lasti on lähetyksellä. Valmistuinka. Lentokonnen uloslennosta kuunelka meidän siknaalita R.S.P. joka päivä kello 23 kello 1 saakka yödä. R.S.P. - R.S.P. - R.S.P. - R.S.P. -

8.7.1943 klo 19.00:

Olen vastaanottanut lastin. Volkov.

13.7.1943 klo 19.00:

Teidän perhe on terve. Joka kuukaus osoitamme heille materialista apua. Konspiratsionin tarkoituksessa kirjoittakaa alle teidän ilmoitukset nimellä joka oli teidällä opetuksen opetuksen ajalla. Kiireellisesti luettelka minkälaiset paperia vaativan siviili kansalaiselle, erittäin naisille ja miehille joka ova sotavelvollisuuden ikäiset ja vanhemmat. Tehkää selväksi kaikki kysymykset siirtämisen Suomen, neuvostovenäjän piireistä inkerilaisija, karjalaisija ja toisija neuvostoliiton kansalaisija. Mihin heitä majotetaan, miten käytetä hyväksi minkälaiset oikeukset ja minkälaisella papereilla ne ovat varustettu.

22.7.1943 klo 19.00:

Saimaalla vain matkustaja- ja puutavarakuljetuksia ei junissa ole ollut. Volkov.

23.7.1943 klo 19.00:

Asevelvollisuusikäiset ja vanhat miehet tarvitsevat sotilaspassin asianomaisine vapauttamismääräyksineen sekä työvoimalautakunnan todistuksen. Naisilla täytyy olla henkilöllisyys- ja työvoimaviranomaisten antama työpaikkatodistus. Terveisiä perheelleni, voin hyvin. Makarov.

27.7.1943 klo 19.00:

Järjestäkää isänne tai velmenne matkalle takaisin Helsinkiin- tarkoituksella tutkia ne dokumentit, jotka ovat välttämättömiä muuttoliikkeissä ja tarkastus systeemissä.

29.7.1943 klo 19.00:

Setä täällä kesälomalla, voi viedä radiot Helsinkiin. Itse matkustan ilman tavaraa. Saan asua Helsingissä sedän luona. Matkalle tarvitsen henkilöllisyystodistuksen, sotilaspassin ao. vapauttamismääräyksineen ja työvoimalautakunnan todistuksen, jotka minulla on Heikki Ripatin nimellä. Saanko muuttaa. Helsingissä turvallisempi oleskella. Makarov.

10.8.1943 klo 19.00:

Inkeriläiset on hajoitettu etupäässä maataloustöihin ympäri Suomen maaseutua. Heillä on oltava Valtiollisen poliisin antama väliaikainen oleskelulupa mukanaan. Makarov.

10.8.1943 klo 24.00:

Lähetäkään setän kanssa orava (Belka) Toimikaa pohjoisessa (Sever). Matkan Helsinkiin voi toteuttaa senjälkeen kun setä on tiedoittanut onnistuneesta saapumisesta. Ennen lähtöänne olisi saatava tehtä vielä yksi merkintö työstä työkirjaan. Viimeiset 16 ryhmää toistamisen jälkeen jäivät

vielä epäselviksi. Kirjoittakaa uudelleen ja heti ilmoittakaa meille. Tulevaisuudessa salakirjoitus toimittakaa huolellisemmin. - Tiedot sedälle kirjoittakaa ko.slaroitulla (konspiroidulla) sukunimellä.

12.8.1943 klo 19.00:

Sanoman lopussa pyydän lupaa Helsinkiin muuttoon.

17.8.1943 klo 19.00:

Setä onnellisesti Oravan kanssa Helsingissä Työkirjaan sain merkinnät lähtiessäni sahalta töistä. Savon radalla ja Saimaalla ei ole ollut sotilaskuljetuksia. Sateet haittaavat elonkorjuuta. Makarov.

7.9.1943 klo 19.00:

1) Ilmoittakaa, minkälaiset paperit omistavat rautatieläiset. Minkälaiset oikeudet ja liikkumisen mahdollisuudet on heillä. Otetaanko sotapalvelukseen ja minkälaiset erilaiset sotilastodistukset heillä on. 2) Teidän matkustamisesta Helsinkiin periaatteellisesti suostumme, mutta jonkun aikaa pidättäytykää ja kiireellisesti tiedoittakaa, voitteko te laillistaa meidän naisihmistä teidän luona kodissa. Kuinka siihen suhtautuvat sukulaiset, teidän veljen perhe ja hänen työpaikka.

10.9.1943 klo 19.00:

Jos mainitsemanne henkilö puhuu suomen kieltä, voin hänet laillistuttaa. Veljeni ja isäni suostuvat. Heidän luonaan saa asua yksityishuoneessa kotipalvelijan nimellisenä. Makarov.

17.9.1943 klo 19.00:

Olen yrittänyt yhteyttä joka päivä 10.9.43 lähtien, mutta en ole onnistunut. Kuunnelkaa meitä joka päivä. Makarov.²⁹⁰

”Matti kuoli 26.10. Hämeenlinnassa. Hänen tyttänsä pidätetty...”

Huhtikuun 15. päivänä 1943 päivänä saapui Porvoon ja Loviisan välille Pernajaan laskuvarjopudotuksella porilaissyntyinen sotilaskarkuri, Neuvostoliiton asevoimien strategisen tiedustelun kouluttama vakooja, siviilissä elantonsa kaideviilarina hankkinut, vakaumukselliseksi kommunistiksi ja tarmokkaaksi sekä kohtalaisen älykkääksi luonnehdittu Risto Vesterlund. Laskuvarjohypyn jälkeen hän kätki osan varusteistaan, otti osan tavaroista mukaansa ja suuntasi kohti Helsinkiä, jonne hän erinäisten vaiheiden jälkeen saapui noin kahden viikon kuluttua huhtikuun 30. päivän vastaisena yönä. Valtiollinen poliisi oli tehnyt työnsä hyvin, sillä henkilö, jonka luokse Vesterlund majoitui, oli sen tiedottaja. Täten Vesterlund joutui heti Helsinkiin päästyään Valtiollisen poliisin valvontaan.²⁹¹

Valtiollisen poliisin Vesterlundiin kohdistaman tarkkailun yhteydessä todettiin muun muassa, että hän piti Neuvostoliitosta tuomallaan radiolla yhteyttä Moskovassa ja Leningradissa sijainneisiin neuvostotiedustelun toimipisteisiin. Valtiollinen poliisi teki tästä ilmoituksen sotilasviranomaisille, jotka onnistuivat sieppaamaan suurimman

²⁹⁰ H-tapaus Suuronen (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

²⁹¹ (Valtiollisen poliisin) Pääosaston tiedonanto N:o 404/8.1.1945; Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston asiakirja N:o 15936/Valv.2/sal 15.11.1943. EK-Valpo I. Hmp. 3991. KA; Rentola (1994, 2. painos), s. 367, 371.

osan Vesterlundin lähettämistä ja vastaanottamista sanomista ennen lokakuun lopussa 1943 tapahtunutta Vesterlundin pidättämistä.²⁹²

Kun Vesterlund kertoi kuulusteluissa Valtiolliselle poliisille käyttämästään salakirjoitusmenetelmästä, saatiin selville se, mistä hän oli neuvostotiedustelulle raportoinut ja miten he olivat häntä ohjanneet. Samalla Valtiolliselle poliisille tarjoutui mahdollisuus PM:n RadP.:n asema 12:n [valvontaosaston radioasema] välityksellä asettua harhautusmielessä yhteyteen neuvostotiedustelun kanssa lähettäen sanomia Onnin nimissä, mitä nimeä Vesterlund käytti sanomavaihdossa venäläisten kanssa. Vesterlund itse kieltäytyi lähettämästä sanomia, joten ne lähetti asema 12:lla palvellut, Onnin lähetystyylisiin perehtynyt radisti.²⁹³

Tässä yhteydessä on sopiva todeta, että edellä kerrotun perusteella olen tutkimuksesani ”Diletantteja vai taitajia?” tulkinut väärin valvontaosaston vastavakoilutoimiston päällikkönä palvelleen Pentti Heinon sodan jälkeen antamaa tietoa: ”myöhemmin valtiollinen poliisi ‘kaappasi’ Vesterlundin itselleen ja alkoi toteuttaa valvontaosastolta salaa ‘värväämänsä’ sotilasradistin kanssa radioharhautusta.”²⁹⁴ Tapahtuma-aikaan sijoittuva alkuperäislähde todistaa toisin. Sen mukaan Valtiollinen poliisi aloitti harhautustoiminnan Vesterlundin nimissä asema 12:lta hankkimansa sotilasradistin avustuksella.²⁹⁵ On mahdollista, että kun asia aikanaan vuodenvaihteessa 1943–1944 paljastui valvontaosastolle, se jatkoi Valtiollisen poliisin aloittamaa harhautusta, mutta tätä ei kuitenkaan voida lähteistä todentaa. Se kuitenkin tiedetään, että Vesterlundin harhautustapaus jatkui maaliskuun 1944 loppuun saakka, vaikka sanomaotteessa viimeinen Vesterlundin nimissä lähetetty sanoma annettiin marraskuun 19. päivänä 1943.²⁹⁶

Vesterlundin harhautusoperaatiosta on käytettävissä ote sanomavaihtoselosteesta. Se ajoittuu 3. päivästä heinäkuuta 19. päivään marraskuuta 1943. Koska Vesterlund pidätettiin lokakuun lopussa 1943, valtaosa sanomavaihtoselosteeseen kirjatusta sanomista on harhautusoperaatiota edeltävältä ajalta, eli ne ovat todellisia sanomia Vesterlundin ja neuvostotiedustelun välisestä sanomavaihdosta. Sanomavaihtoselosteen mukaan Vesterlund lähetti ennen pidätystään neuvostotiedustelulle tietoja muun muassa Kannaksen linnoituksista, saksalaisten kuljetuksista ja Päämajan sijainnista, hallituksen ja sotilasjohdon sekä väestön yleisestä asenteesta rauhantekoon sekä sisäpolitiikkaan liittyvistä asioista.²⁹⁷ Näin ollen Vesterlundin neuvostotiedustelulle lähettämät viestit liittyivät operatiivisen ja strategisen tason asioihin.

Harhautustoiminnan osalta sanomaselosteeseen on kirjattu reilun viikon ajalta, 10. marraskuuta alkaen ainoastaan kaksi Vesterlundin lähettämää sanomaa ja viisi hänen neuvostotiedustelulta vastaanottamaansa sanomaa.²⁹⁸ Vesterlundin kahdesta lähettämästä sanomasta ei ole tehtävissä johtopäätöksiä, mihin hänen nimissään toteutetulla harhautustoiminnalla pyrittiin. Sen sijaan harhautuspäämääristä voi auttavasti tehdä

²⁹² Risto Vesterlundin kuulustelupöytäkirja N:o 340/43. EK-Valpo I. Hmp. 3991. KA; Valtiollisen poliisin ilmoitus N:o 1084 9.6.1943; Valtiollisen poliisin ilmoitus N:o 1065 7.6.1943; P. M. koskien desantti Risto Vesterlundin harhauttamistapausta 20.1.1944. EK-Valpo I. Kotelo 2914. KA.

²⁹³ Risto Vesterlundin kuulustelupöytäkirja N:o 340/43. EK-Valpo I. Hmp. 3991. KA; P. M. koskien desantti Risto Vesterlundin harhauttamistapausta 20.1.1944. EK-Valpo I. Kotelo 2914. KA; Vrt. Rentola Kimmo (1994), s. 371 ”...jatkoi radioyhteyttä Suomen viranomaisten toimeksiannosta.”

²⁹⁴ Pansch (2018), s. 237.

²⁹⁵ P. M. koskien desantti Risto Vesterlundin harhauttamistapausta 20.1.1944. EK-Valpo I. Kotelo 2914. KA.

²⁹⁶ Ote Vesterlundin H-tapauksesta (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

²⁹⁷ Ote Vesterlundin H-tapauksesta (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

²⁹⁸ Sama.

johtopäätöksiä Valtiollisessa poliisissa tammikuun 20. päivänä 1944 laaditusta asiakirjasta ”P.M. koskien desantti Risto Vesterlundin harhauttamistapausta”. Siitä on tulkittavissa, että Valtiollinen poliisi yritti kuormittaa ja kyllästä neuvostotiedustelua lähettämällä sille tekaistuja sanomia Vesterlundin ympärillä tapahtuneista asioista kuten pidätyksistä sekä hänen suojautumisestaan ja kohtaamistaan vaikeuksista.

Neuvostotiedustelun mielenkiinnon ylläpitämiseksi ”Onnia” kohtaan Valtiollinen poliisi lähetti sille lehti uutisiin perustuneita poliittisia tiedonantoja Suomen tapahtumista. Vesterlundin harhautustoimintamuistiosta ilmenee vielä kaksi sanomavaihtoon liittyntä asiaa. Ensinnä Valtiollinen poliisi yritti päästä Moskovan kanssa käydyllä sanomavaihdolla selvyyteen neuvostotiedustelun Helsingissä käyttämistä postilaatikoista, ja toiseksi Moskovasta vastaanotetut tiedot auttoivat jonkin verran Valtiollisista poliisia Vesterlundin jutun tutkinnassa.²⁹⁹

Kuten edellä olevasta on pääteltävissä Valtiollisessa poliisissa tunnettiin radioharhautus vastavakoilun yhtenä työtapana, ja se näyttää toimineen harhautustapauksessa samojen periaatteiden mukaisesti kuin Päämajan valvontaosasto. Vesterlundin jutussa Valtiollisen poliisin ongelmat alkoivat, kun Moskova alkoi tivata Onnilta sotilaallisia tietoja. Tällöin Valtiollisessa poliisissa ilmeisesti havahduttiin siihen, että jos sotilasasioissa aletaan oma-aloitteisesti keksiä ja lähettää tietoja neuvostotiedustelulle valvontaosaston harhautustoiminnalle ja sitä kautta valtion turvallisuudelle voidaan aiheuttaa mittavaa haittaa. Mahdollisesti tästä syystä Valtiollinen poliisi kääntyi Päämajan tiedustelujaoston päällikön apulaisen everstiluutnantti Joel Walldénin puoleen kysyen neuvoa siitä, miten Vesterlundin asiassa olisi edettävä.³⁰⁰ Tässä yhteydessä Valtiollisen poliisin ajattelematon harhautustoiminta on ilmeisesti paljastunut sotilasvastavakoilulle.

Helmikuun 29. päivänä 1944 Helsingin suojeluskuntapiirin toinen kenttäoikeus tuomitsi Risto Vesterlundin karkaamisesta sodan aikana sekä sotapetoksesta kummastakin kuolemanrangaistukseen sekä menettämään kansalaisluottamuksensa ainiaksi. Kaksi Vesterlundin kanssarikollista tuomittiin maanpetoksesta kuritushuoneeseen elinkaudeksi, viisi muuta 6–9 vuodeksi, yksi tekeillä olevan sotapetoksen ilmoittamatta jättämisestä vuodeksi ja kuudeksi kuukaudeksi kuritushuoneeseen. Yhden syyte hylättiin.³⁰¹ Vesterlundin kuolemantuomio toimeenpantiin syyskuun 1. päivänä 1944.³⁰²

²⁹⁹ P. M. koskien desantti Risto Vesterlundin harhauttamistapausta 20.1.1944. EK-Valpo I. Kotelo 2914. KA.

³⁰⁰ Sama.

³⁰¹ Valtiollisen poliisin tilannekatsaus N:o 2 helmikuulta 1944 18.3.1944. EK-Valpo I. Kotelo 1478. KA.

³⁰² Rentola (1994, 2. painos), s. 371.

Ote Vesterlundin harhautustapauksesta 3.7.-19.11.1943

(yhteyttä jatkettiin 31.3.1944 saakka)

Sanomat ennen pidätystä

Lähetetty:

3.7.1943:

Katon järjesti Salme Airan kautta. Aira S, muutti Tampereelle 3.5 Salme kieltäytyi yhteydestä Ohranan valvonnan vuoksi, samoin Maija S. Onni.

3.7.1943:

Tensorin aalto taulukko oli väärä. Vastaanottoa häiritsee ostamani tasavirtaa vaihtovirraksi muuttava. Voin hyvin.

10.7.1943:

Siirryn b ohjelmaan 18.7. klo 21 Gmt kutsumerkkini OOT. Onni.

12.7.1943:

Aatun sotamies tuttava kertoi, Suursaarella on miehiä 2000 tykkeitä 6 tuuman 9 kpl yksi ptri kiinteä saaren lounaisosassa 5 tuuman 3 kpl upseerien asunto saaren korkeimmiokohdalla. Paljon pst. tykist. ja automaatti aseistusta jatk. Onni.

Vastaanotettu:

12.7.1943:

Katoen valittaessa toimikaa varovaisesti aloittakaa täyttämään räyksemme Aloittakaa työnne Te...rilla ja ilmoittakaa alkamispäivä. Anselmi. N:o 03.

14.7.1943:

Lomasotilaat kertovat, Kannaksella on noin 3 viikkoa suoritettu laajoja linnoitus töitä vanki ja siviili voimin. Suuria kiviä siirretään autoilla ja junilla linjalle Taipale Kivennapa. Rakennetaan punkkereita. Onni.

14.7.1943:

Jatkoa 7,n. Kotkan lähellä ehkä noin 2000 miestä. Varustettu syöksy veneillä. Onni.

14.7.1943:

Salme kertoi talvella olleen huhu että tulen Briitta nimisen tytön kanssa. Tuloni jälkeen hän kuuli jutun että minut nähty ---miehen kadulla mikä ei ole totta. Onni.

14.7.1943:

Onni. Radioasemaa ei saa antaa. sä on ja mitä tekee Matti. Mitä ten teille tarvitsee Aatu. Viipmättä ryhtykää tiedustelutieoj suorittamaan ja ilmoittamiseen.

14.7.1943:

Onni. Ei tarvitse etsiä polkupy kadonnut aikaisemmin. Toimikaa nitelmalla. Toivotamme onnea. N:o

14.7.1943:

Aloitin Tensorilla 18.7. aikaa 21 Gmt. Kutsumerkkini OOT. Sainko käyttää Alanderia yhteyksissä. Onni.

15.7.1943:

Kun en yli kuukauden yritysten jälkeen saanut yhteyttä keskukseen, niin lähetin Severin Matille ilman lupaa 21.6. H. Martikainen kertoi 13.7. että Ohranan Lahdessa 23.6. suorittamien pidätysten yhteydessä oli asema palanut. Matti on Lahden lähistössä. Hänestä on luvattu 20 tuh. mk. Onni.

28.8.1943:

Outi kertoi, sos,dem. puolueessa kriisi, rauhaa vaativan opposition johdossa k joht Kilpi ---- (epäs.) ----aasen puolueen vaikutus suuri. Onni.

28.8.1943:

Vastaanotto alue, koordinaatti luvut x 17 y 38 d 5 Malmgoerista noin 3 km. pohj. 2 km. länt. merkki morse s sähkölampulla. Vahvistakaa paikka, aika, tulosuunta.

28.8.1943:

Lähetätkää asema 110 v. tasavirralle, 2 hyvää parapellumia 9 kranaattia, rahaa tupakkaa teetä, täydell, monistuskone. Onni.

28.8.1943:

Outi I kertoi Päämaja on Mikkelissä. Ns. yleinen mielipide luottaa länsivaltojen tukeen rauhan teossa. Venäläis pelko ja viha vielä yleinen. Onni.

20.9.1943:

Onni toistakaa sähkösanoma ck N:o 9 Anselmi.

20.9.1943:

Sanokaa, mitkä ovat perustodistukset, jotka tarvitsevat henkilö joka oleskelee teidän kaupungis-
sanne. Eikä mitä uuttaa todistuksia N:o 8 Anselmi.

20.9.1943:

Onni. Teidän tietonne linnoitustöistä ovat hyvät. Edelleen li tuspiirien ohella tarkastakaa kasti
niiden bunkereiden rakennuspaikat, systemi ja järjestelmä luonne. N:o 6. Anselmi.

20.9.1043:

Onni. Tiedot Kotkasta ovat hyvät. Etellen tietoitakaa konkreettillisesti, aselaji, mikä joukko-osasto
niiden numerot ja niin edespäin. Minkälainen on tilanne kaupungin satamissa. Anselmi.

20.9.1943:

N:o 07 nnen jatko. Edelleen kaikki periaatteelliset kysymykset sove takaa meidän kanssa. Me,
tässä tapauksessa antaen radioaseman te teitte virheen. Toivomme, että laisia virheitä enää ette
toist Toivomme menestystä työssänne. Anselmi.

22.9.1943:

Aira kertoi, Maurin pakkotyö luokassaoloa jatkettu taas 6 kk. Riihimäen vangeille ei saa lähettää edes vita-
miineja kohtelu petomaista. Aira on edelleen Tampereella. Onni.

22.9.1943:

Siviilipaperit, henkilöllisyystodistus kuten ennen työvoiman ilmoittautumiskirja annettu miehille huhtik. v. 43
naisille toukokuussa. kutsuntatodistus valkea, vihreä tai punainen paperi. Tai sotilaspassi joka --- "epäs.)
.nni.

puuttuu.

22.9.1943:

Outi, nimitän häntä N:o 1 kertoi, hallitus valmiit vuoden 40 rajoihin paitsi Hanko. Yleisesikunta sodan kan-
nalla. Onni.

25.9.1943:

Täällä on noin 2 viikon aikana mobilisoitu toistaiseksi kotiutettuja 45 ikävuoteen. Onni.

25.9.1943:

Onni. itä varten teille on tarv aseita, granaatteja ja kaksi radi konetta. Minkälaisia tarkoituksi varten rahaa. N:o 10. Anselmi.

25.9.1943:

Onni. Me suuresti valitamme että Matilla tapahtui onnettomuus. Lähettäkää hänelle terveisiämme ja toivoja työn menestyksessä. Asem saapumiseen saakka hän voi lähettää tiedustelutietoja teille postilaatikon kautta. Älkää suorittako henkilökohtaisia yhteyksiä hä kanssaan, toimikaa hänen neitinsä kautta. Loppu tulee. N:o 07. Anselmi.

25.9.1943:

Onni. Heinäkuun 22 päivänä te te yhteyden meidän kanssamme, m ta edelleen jatkoitte työskentele mään toisen aseman kanssa. Me k limme teitä hyvin kaiken ajan. kuun 10 päivästä keskusken kutsumerkki tulee dop toistan dop. O kaikki selvä. Vahvistakaa. Mitä varten teillä on tarvis lähetin joka työskentelee 100 voltin ta virralla. N:o 05. Anselmi.

27.9.1943:

Eikö keskus voi vähän lisätä tehoa ja äänen kirkkautta. B ohjelmaan pyydän muutosta. Päiväy maanantai keskiviikko ja perjantai, aika 2 Gmt. Ensi yhteys 4 pvä lokakuuta. Onni.

27.9.1943:

Rahaa on jäljellä 8 tuhatta. Lähetän tiliselvityksen jos tahdotte. Mahdollisuus värvätä Aatun kautta Emil Bäck niminen satama autonkuljettaja, kommunisti. Onni.

27.9.1943:

N:o 5 ymmärretty. Keskusken kutsu dop, dop asemani on tasavirta talossa sen vuoksi ostin tasavirtaa vaihtovirraksi muuttaja moottorin. Hinta 9 tuhatta. Kun moottori häiritsi vastaanottoa ostin tasavirta lyhytaaltovastaanottajan, hinta 4 tuhatta. Moottoria käytän vain lähettäessä. Kun se on hankalaa ottaisin tasavirta aseman. Onni.

6.10.1943:

Onni. Minkätähden ette ota vast meidän sähkölähettyksiä. Siirtyk myös työskentelemään a ohjelmal talvitodisteilla. Löytäkää välttämättömästi radiokortteeri jossa vaihtovirta. Annamme teille apu N:o 14. Anselm.

6.10.1943:

Sotatodistusten lisäksi sotilailla pitää olla metallinen tuntolevy eräs Kannaksella palveleva stm. kertoi. (R)islamäen kohdalla on linnoitustyö alussa on suurista kivistä on noin sata mtr pesäkkeitä. N:o 1. Onni.

6.10.1943:

Matti Pidätetty 1 pnä lokakuuta, hän haavoittui. Hänen tyttönsä on vielä vapaa. En tunne palon syytä. Onni.

6.10.1943:

Jatko N:o 2. Dkp. kompuolue tukee oppositiota, J.W. Keto vie lähiaikoina sos.dem. opposition ohjelman salaa Ruotsiin. Lähde N:o 1 omaa kosketuksen sos dem oppositioon ja s,p een, joka toivoo opposition arvostelun lopettamista radioissa. Hänellä ei kosketusta sotilaskohteisiin. Onni.

6.10.1943:

Lähde N:o 1. kertoi, porvari opposition johdossa Kusti Paasikivi. Se on paremmin järjestynyt kun sos.dem. oppositio. Molempien tarkoitus muodostaa rauhan tekoon pystyvä hallitus esim. Paasikiven johdolla. Molemmat oppositiot valmiit yhteistyöhön skp, een kanssa. Jatko N:o 2. Onni.

6.10.1943:

Jatko N:o 1. Pesäke linja Rislamäellä kulkee pitkin tankkieste pellolla. 3-4 km. linjan taakse laitetaan tykistö asemia. Täältä Liipolan suunnalla on vain tankkieste tuotu paikalle. Taipaleen suunnalla on jo valmiita kolmiomallisia pun keroita. Onni.

8.10.1943:

Minun on vaikea työskennellä illalla ja sunnuntaina, pyydän muutosta b ohjelmaan aika klo 12 Gmt, maanantai, keskiviikko, perjantai. Keskuksen aallot 73 83 minun 71 81. Ensi yhteys 18 pnä lokak. Vahvistakaa. Onni.

8.10.1943:

Olen koko ajan etsinyt toista radioasuntoa, mutta täällä on vaikea asuntopula. Varsinaista apulaista en vielä tarvitse. Ilen saa teiltä rahaa, voin lainata. Onni.

8.10.1943:

Stm. Rodjonof kertoi, maantien Vammelsuu - Kuokkala länsipuoli linnoitettu. Runsaasti betoni kk pesäkkeitä, paikoitellen muutaman metrin välein. Ei tuntenut yksityiskohtia. Onni.

8.10.1943:

Onni. Lyhyesti tiedoittakaa todisteet Aatusta ja Emil Bakista, niiden työpaikka ja keskinäiset suhteet. Värväsittekö Aatun. N:o 13. Anselmi.

8.10.1943:

Onni suorittakaa havaintoja ja tiedoittakaan saksalaisien sotajoukkojen kuljetuksista maassa Helsingissä matkasuunnitelmi, minne lähetetään ja lukumäärä. Minne kuljetetaan miehet jotka on liikekannallepantu viime aikana. Mis Aira ei työskentele toimituksessa Siiratkaa huolellisemmin. Koeta työskennellä a ohjelmalla talvi disteilla. N:o 12. Anselmi.

8.10.1943:

Sanoma puuttuu.

8.10.1943:

Onni Teidän vaikeutenne ymmärrämme, mutta teidän pitää käyttäytyä rauhallisesti ja lujamielisesti sellasena kun me teidät tiedämme työskellaessa meillä. Te olette hyvä radisti, mutta täsmällist yhteyttä tähän saakka ei ole. kaminen seuraavassa sanomassa. 11. Anselmi.

11.10.1943:

Sanoma puuttuu.

11.10.1943:

Saksalaississien kauttakulkua ei tapahdu Helsingin kautta kun vain pienessä määrässä, tarkistan asiaa. Aira on Kansan Lehden toimituksessa Tampereella. Toivo M epäröi, uskon saavani hänet mukaan myöhemmin. Onni.

11.10.1943:

Aatun tuttava, vaasalainen muurari, kertoi, Vaasan sataman kautta ei ole noin vuoden aikana ollut saksalaisien joukkokuljetuksia, mutta kyllä rautateitse. Työvelvollisia on sieltä lähetetty mm Syvärille. Onni.

11.10.1943:

Mauri Ryömä on useita kuukausia käynyt passiivista taistelua, ollut jatkuvien pahoinpitelyjen kohteena, kertoi Katri Oitila ----. Kaikki Hämeenlinnan naisvangit sairastavat vesipöhää mm. Elvi Sinervo. Onni.

15.10.1943:

N:o 1. kertoi, porvari opposition johdossa Kusti Paasikivi. Se on paremmin järjestynyt kuin sos.dem. oppositio, jonka johdossa ovat J.W. Keto ja H. Pekkala. Kolemman opposition pyrkimyksenä muodostaa rauhan tekoon pystyvä hallitus, ja ovat valmiit yhteistyöhön kommunistien puolueen kanssa. Onni.

15.10.1943:

Epäilen Aatulla olevan pitkäaikaisia suhteita Ohranaan. Kalle Kivilahti joka on turvasäilössä tuntee asiaa. Joko katumapää tai minun läheisyyteni on estänyt palon. Ehkä mahdollistaan hänen kauttaan värvätä Ohrana. Onni.

15.10.1943:

Hain yhdessä Aatun kanssa Tenserin laskupaikalta pirssiautolla, hinta 5 tuhatta. Nyt asema on hänen kotonaan, joten hän käsittää mistä on kysymys, SNS jäsen, tuntee läheisesti useita minun tuntemiani kommunisteja harrastaa valokuvausta, on radioamatööri, nyt sairas ja työtön. Onni.

15.10.1943:

En saa auki sähken N:o 224 ryhmästä 35 ryhmään N:o 50. Sähkö N:o 223 epäselvä ryhmät 34, 35. Onni.

15.10.1943:

Luulen olevan parasta jättää Back syrjään siksi kunnes selviää Aatun luotettavuus. Kerron tarkemmin ensiyhteydessä. Onni.

15.10.1943:

Onni. Hyväksymme teidän esityksenne. Me tulemme työskentelemään kutsumerkillä,, dop ,, Kiinnittäkää enemmän enemmän huomio vara aaltoihin se sopivat paremmin. N:o 15. Anselmi.

18.10.1943:

Sanoma puuttuu.

18.10.1943:

Kalle Kivilahti joka oli talvisodan ajan piilossa Aatun asunnossa, oli väittänyt Aatun vaimolle erään Aatun kautta tulleen kirjeen joutuneen Ohranan tietoon ja epäili Aatua syylliseksi. Onni.

18.10.1943:

Leningradin suomenkielisten lähetysten pitkällä aalloilla usein voimakas häiriö. Lyhyet aallot ei kuulu ollenkaan, samoin Vapausradio. Onni.

18.10.1943:

Kun tulin, kuljin metsiä pitkin lähellä Keravaa. Päivisin lepäsin, joet ylitin lautalla tai uimalla. Severin toin mukana, jalkani hankasivat verille. Antakaa toisille varmasti sopivat jalkineet. Keravalta kuljin maanteitse Tikkurilaan josta junalla Pasilaan. Onni.

18.10.1943:

Myönnän tehneeni virheitä. Luulen olevani parempi propagandisti kuin tiedustelija. Ihmiset eivät tiedä mitään ja pelkäävät. Onni.

18.10.1943:

Onni. Minkätähden ette ota vastaan meidän sähkölähettyksiä. S työskentelemään a ohjelmalla talvitodisteilla. Löytäkää tämättömästi radiokortteeri jo on vaihtovirta. Annamme teille apua. N:o 14. Anselmi.

18.10.1943:

Onni. Hyväksymme teidän esityksenne. Me tulemme työskentelemään kutsumerkillä ,, dtp,, kiinnittäkää enemmän huomio vara aaltoihin ne sopivat paremmin. N:o 15. Anselmi.

19.10.1943:

Vastaanotettu 61 ryhmää.

22.10.1943:

Minun neitini on työssä trustivapaa bensiinin konttorissa. Hänen kauttaan mahdollisuus saada tietoja moottori polttoaineiden tuonnista. Niitä tuo Turun satamaan laivat, Atlanditel, III ja Opoku kolmas. Kiinnostaako se teitä. Onni.

22.10.1943:

Matin tyttö kertoi; Matti haavoittui selkärankaan, oikea käsi ja jalka osasi tui. Yhteysmies h----

22.10.1943:

Onni. Jos te epäilette että Aa ei voi luottaa pitää heti katkaista hänen kanssaan suhteet. Katkaista ja lähdeitten valitsemisessa toimikaa varovaisesti ja harkitse ne asiat tarkoin. Älkää liiast paljastako useiden työtä. Kiinnostakaa huomio sähkösanomien siirtämiseen. N:o 17. Anselmi.

22.10.1943:

Onni. Suuntakaa työnne peruskäytösten ratkaisavaksi, nimittäin sotilaalliset kuljetukset, kaikkien varuskunta, tehdas Kone ja Silta. Teidän lähettämät tiedot ovat liian yleises. Työskentelkää rauhallisesti, vakautettavasti, rohkeammin. N:o 1.

26.10.1943:

Sähkösanoma N:o 1 loppu. Tavarankuljetuksen aika on vakinainen kellosta 23.00 kello 01.00 menneen ajan mukaan. Luvanne tavarakuljetusta vastaan ottoa varten annatte signaalilla joka toistan joka toisten kolme kertaa. Viipymättä teidän doittakaa tavarankuljetuksen paikka. Ohjeet lentokoneen vastaanoton signaaleista ilmoitan lisäksi. Viivästykseen omaksuminen.

Takavarikoiduista papereista tavattu

28.10.1943:

Kaikki ymmärretty. En voi irroittautua Aatusta ennen kuin saan toisen lähetyskuoneen tai yhteyskatka. Onni.

Sanomanvaihto H-toiminnassa

10.11.1943 klo 14.24:

Matti kuoli 26.10. Hämeenlinnassa. Hänen tyttärensä pidätetty, jonka vuoksi katkaisin suhteeni Aatuun. Minun tyttäni järjesti väliaikaisen katon. Tavarankuljetusta vastaanottoa lykättävä. Työskentelen aina silloin kun voin. Onni.

10.11.1943 klo 14.33:

Onni. Katkaiskaa yhteys Martti kanssa. Sen on vaarallinen teille työlle. N:o 20. Anselmi.

10.11.1943 klo 14.47:

Onni. Onnittelenn teidän kaikki työtätekevien lokakuun suurjulkisen vallankumouksen päivän johdosta. Toivon menestyksiä työssänne elämässänne. N:o 21. Anselmi.

10.11.1943 klo 15.40:

Onni. Kuka teillä työskentelee trustivapaa bensiinissä. Polttoaineiden tuonnista tiedoittakaa seuraavaa: tuonnin määrä tämän vuoden yhdeksän kuukauden aikana ja edelleen tuonti kuukausittain mistä maasta tuotaan, kenen luvalla ja polttoaineiden valinta. Työskentelkää talviohjelman mukaan. N:o 19. Anselmi.

10.11.1943 klo 15.40:

Onni. Ensimmäisestä päivästä raskuuta kuntelekaa meitä järjestelmällisesti joka päivä ohjelman mukaan. Saatuanne koodin mukaan signaalien gap, toistan joka toistetaan kolme kertaa luvattakaa

yhden päivän jälkeen signaalin saamasta tavaranto paikalle, esimerkiksi signaali annetaan marraskuun 1 päivän pitää ottaa vastaan tavara 3 päivänä marraskuuta. Loppu seuraa. N:o 18. Anselmi.

10.11.1943 klo 16.03:

Sähkösanoman N:o 18 loppu. Tavara heittämiseen aika on vakinainen shta 23.00 kello ur 01.00 Suome ajan mukaan. Luvanne tavaranto taan ottoa varten annatte signaalilla qok, toistan qok toistaen sen kolme kertaa. Viipymättä ti doittakaa tavaranto heittämispaik Ohjeet lentokoneen vastaanoton signaaleista ilmoitan lisäksi distakaa omaksuminen.

19.11.1943 klo 14.58:

Kiitän vallankumouksen vuosijuhlan onnittelusta ja onnittelen teitä. Minun tyttöni työskentelee trustivapaa bensiniissä. Vielä asun pimeästi hänen järjestämässään paikassa jossa työskentely vaikeaa. Muista paloista en vielä tiedä, mutta koetan saada niistä selvää. Tyttöni kautta yhteys N:o 1:een. Hän kertoi että Moskovan konf. jälkeen epävarmuutta ja venäläisviha lisääntynyt. Onni.

*Yhteyttä jatkettiin 31. maaliskuuta 1944 saakka, mutta aineistoa ei ole tämän enempää käytettävissä.*³⁰³

”Olen ystäväsi idästä” – ”Olen kauan odottanut sinua”

Seuraava harhautustapaus sai alkunsa Syvärillä loppuvuodesta 1942 ja päättyi Etelä-Suomen rannikolle alkukesällä 1944. Ennen varsinaiseen harhautustapaukseen siirtymistä on paikallaan kuvata asemasodan luonnetta ja sen aikana vallinneita rintamaolosuhteita mukaillen suomalaista taktikkaa ja sotahistorioitsija eversti Y. A. Järvistä. Vuonna 1950 ilmestyneessä teoksessaan *Jatkosodan taistelut – jatkosodan taktikkaa ja tapahtumia* Järvinen kuvasi, että asemasodalle oli tyypillistä, että kumpikin osapuoli luopui aloitteesta, mutta epäili jatkuvasti vihollisen aikeita. Niiden selvittäminen vaati Järvisen mukaan jatkuvaa tiedustelua kaikin mahdollisin tavoin. Tuoreimmat tiedot vihollisen aikeista ja joukoista saatiin sotavangeilta. Asemasodan luonteen mukaisesti rintamalinjat olivat paikallaan, joten vankien saamiseksi oli lähetettävä partioita vihollisen puolelle.³⁰⁴

Asemasotavaiheeseen siirryttäessä loppuvuodesta 1941 suomalaisten puolustusasemat olivat jääneet hyökkäyksen päättyessä paikoin epäedulliseen maastoon. Koska viholliseen oli yritettävä pitää taistelukosketusta, etumaastoon ei pystytty tekemään juuri raivauksia ja este- ja miinoitustyöt jäivät monin paikoin puutteellisiksi. Tämän takia suomalaisten ja venäläisten välissä ollut ”ei-kenenkään maa” oli vaikeasti valvottavissa. Näitä seikkoja venäläiset alkoivat hyödyntää lähettämällä vanginsieppauspartioita suomalaisten etulinjaan.³⁰⁵

Järvisen kuvaamat asemasotavaiheen piirteet sai omakohtaisesti kokea JR 24:ssä sotamiehenä palvellut 20-vuotias, siviilissä kalastajan ammattia harjoittanut pernalaisnuorukainen Sune Englund.³⁰⁶ Eräänä joulukuun yönä 1942 hän oli taistelutoverinsa kanssa vartiossa Syvärillä Nixe-tukikohdassa, kun venäläinen vanginsieppauspartio tunkeutui heidän asemiinsa. Syntyneessä tulitaistelussa Englund haavoittui ja hänen

³⁰³ Ote Vesterlundin H-tapauksesta (kopio). Materiali tutkijan hallussa.

³⁰⁴ Järvinen (1950), s. 237.

³⁰⁵ Sama, s. 238.

³⁰⁶ Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston asiakirja N:o 14861/Valv.2/sal. 25.10.1943. EK-Valpo I. Kotelo 2806. KA.

vartioparinsa kaatui. Välttyäkseen vangiksi joutumisen Englund teeskenteli kuollutta, mutta venäläissotilas havaitsi hänen olevan hengissä, ja niin Englund vietiin käteen ja jalkaan haavoittuneena venäläisten puolelle.³⁰⁷

Ensiavun jälkeen seuranneen jatkohoidon yhteydessä Englundin toinen jalka amputoitiin. Sen jälkeen alkoivat kuulustelut, joissa sotilasasioiden lisäksi tehtiin selkoa Englundin menneisyydestä ja hänen perhesuhteistaan. Kuulustelujen jälkeen Englund siirrettiin noin 20. päivänä tammikuuta 1943 jonkin matkan päähän Leningradista lounaaseen järven rannalla sijainneeseen hirsimökkiin, jossa hän majoittui ruotsia taitaneen tulkin kanssa. Tästä alkoi Englundin mielipiteenmuokkausjakso, jonka yhteydessä hänelle kerrottiin, miten paljon Suomen kansa oli saanut kärsiä Rytin ja Tannerin takia. Koskaan ei kuitenkaan mainittu Mannerheimia eikä talvisotaa. Aivopesua kesti noin kuukauden päivät, minkä päätteeksi Englundille ehdotettiin vakoojaksi ryhtymistä. Ensiksi hän aikoi kieltäytyä, mutta suostui lopulta, koska ymmärsi, että se oli ainoa keino päästä pois venäläisvankeudesta. Samalla Englund kuitenkin päätti, että Suomeen päästyään hän ei täyttäisi venäläisiltä saatuja tehtäviä, vaan ilmoittautuisi ensi tilassa suomalaisviranomaisille.³⁰⁸

Helmikuun lopusta syyskuun loppupuolelle Englund sai vakoojakoulutusta, jonka painopiste oli sähkötyksen ja salakirjoitusmenetelmän opettelussa. Koulutuksen edetessä neuvostotiedustelu kertoi Englundille, että hänet aiottiin toimittaa salaa kotiinsa Peliinkiin, josta käsin hänen pitäisi lähettää venäläisille radiosanomia tekemistään merenkulku- ja väestön mielialahavainnoista. Siltä varalta, ettei hän saisi radiolla yhteyttä, hänelle annettiin salasanapari, jolla neuvostotiedustelun asialla ollut henkilö lähestyisi tarvittaessa Englundia. Tulija sanoisi ”olen ystäväsi idästä”, mihin Englundin piti vastata ”olen kauan odottanut sinua”.³⁰⁹

Syyskuun lopulla tuli ajankohtaiseksi alkaa järjestää Englundin Suomeen lähtöä. Koska hänellä oli vain yksi jalka, laskuvarjohyppy ei tullut kyseeseen. Lopulta päädyttiin ratkaisuun, että sukellusvene veisi Englundin Loviisan edustalle, josta hän jatkaisi kumiveneellä mantereelle. Näin tapahtuikin ja Kronstadtista lähtenyt sukellusvene laski Englundin kumiveneessä 4. päivänä lokakuuta Hämskärin edustalle, josta Englundin matka jatkui meloen kohti mannerta. Mukanaan hänellä oli radio, väärennetyt henkilöpaperit, kuivamuonaa, kello sekä kompassi. Seuraavana päivänä hän havaitsi merellä suomalaisen vartioveneen, joka poimi hänet kyytiin. Lyhyen kuulustelun jälkeen hänet kuljetettiin Helsinkiin, jossa Englund luovutettiin Päämajan valvontaosaston paikalliselle alatoimistolle.³¹⁰

Valvontaosaston suorittamissa kuulusteluissa Englund teki selkoa tapahtuneesta. Jutun tutkinnan aikana valvontaosasto otti muun muassa yhteyttä Englundin esimiehiin ja aseveljiin JR 24:ssä vangiksijoutumisyön tapahtumien sekä Englundin maailmankatsomuksen ja aatemaailman selvittämiseksi. Kun mitään epäilyttävää ei ilmennyt, päätettiin, että Englund ryhtyisi toimimaan valvontaosaston johdossa neuvostotiedustelun antamien ohjeiden mukaisesti ikään kuin mitään ei olisi tapahtunut. Tätä tarkoi-

³⁰⁷ Kopio Erkki Aukion kirjeestä kenraali Wilhelm Stewenille 30.11.1993 liitteinen. Materiaali tutkijan hallussa; Ks. Panschin (2000), s. 82-85; Niilo Lappalaisen kirjassa *Veljeskansojen kohtalomuosilta*. WSOY 1999, s. 149-160 Sune Englundista käytetään nimeä Erik Eriksson.

³⁰⁸ Kopio Erkki Aukion kirjeestä kenraali Wilhelm Stewenille 30.11.1993 liitteinen. Materiaali tutkijan hallussa.

³⁰⁹ Sama.

³¹⁰ Sama; Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston asiakirja N:o 14861/Valv.2/sal. 25.10.1943. EK-Valpo I. Kotelo 2806. KA.

tusta varten hänet siirrettiin valvontaosaston radioasemalle Kuusisaareen, josta käsin hän lähetti neuvostotiedustelulle valvontaosaston laatimia sanomia aina alkukesään 1944 saakka.³¹¹

Englundin harhautusoperaatio alkoi kaksi päivää hänen pidätyksensä jälkeen 7. päivänä lokakuuta 1943 ja päättyi 22. päivänä toukokuuta 1944 kestätyään yli seitsemän kuukautta. Sotilasvastavakoilun ja neuvostotiedustelun välisestä sanomavaihdosta on pääteltävissä, että Englundin nimissä lähetetyt sanomat olivat moniin harhautuspauksiin verrattuna sisällöltään informatiivisia, mutta aihealueeltaan yksipuolisia keskittyen etupäässä mereltä ja satamista muka tehtyihin meriliikenne- ja alustietoihin. Tämä luonnollisesti selittyy Englundin neuvostotiedustelulta saamalla tehtävällä. Toinen Englundin neuvostotiedustelulta saama tehtävä oli viestittää tietoja väestön mielialasta. Tästä aiheesta Englundin nimissä lähetettiin vain muutamia sanomia. Näiden tarkoituksena oli antaa positiivinen kuva vuodenvaihteessa 1943–1944 Helsingissä siviiliväestön keskuudessa vallinneista mielialoista.³¹²

Missä määrin Englundin nimissä annetut tiedot muka havaituista, todellisuudessa alati vaihtuneista meriliikenne- tai satamahavainnoista ovat olleet virheellisiä tai oikeansuuntaisia, ei käytännössä voida todentaa. Nämä tiedot ovat kuitenkin varsin runsaita ja ajoittain perin yksityiskohtaisia, joten niillä on todennäköisesti ollut vaikutusta sotilasvastavakoilun pyrkimyksille tukea alueellista sotilasjohtoa luomalla neuvostotiedustelulle virheellistä meritilannekuvaa.³¹³

Mitä puolestaan tulee Englundin nimissä neuvostotiedustelulle annettuihin tietoihin Pirttisaaren (Pörtö) ja Kirkonmaan aseistuksesta marraskuun 20. ja helmikuun 10. päivänä, ne olivat todennäköisesti oikeansuuntaisia, mutta ainakin Pirttisaaren linnakkeen todellista tulivoimaa liioittelevia. Harhautussanomassa näet kerrottiin, että saarella oli 2–4 raskasta tykkiä, kun siellä todennäköisesti oli kaksi 152 millimetrin merikanuunaa.³¹⁴ Pääkaupungin edustan meripuolustuksen suorituskykyä haluttiin tällä tavoin uskotella todellisuutta suuremmaksi.

Sitä vastoin varmuudella voidaan sanoa, että Englundin nimissä 25. päivänä helmikuuta ja 1. päivänä maaliskuuta 1944 annetut tiedot neuvostoilmavoimien helmikuussa Helsinkiin tekemien pommitusten aiheuttamista tuhoista olivat selvästi yliimitettuja. Niillä on ollut oma merkityksensä venäläisille väärän tilannekuvan synnyttämisessä, koska Stalinille kerrottiin Helsingin olleen pommitusten jäljiltä raunioina.³¹⁵

Neuvostotiedustelun näkökulmasta Englundin sille lähettämä sanomaliikenne oli uskottavaa, koska se ei monen muun harhautusoperaation tavoin sisältänyt toistuvaa eri verukkeisiin perustunutta neuvostotiedustelun resurssien kuormittamiseen eikä ylenpalttiseen ajanpeluuseen tähdännyttä sanomaliikennettä. Lisäksi ne kuormitus- ja ajanpelukeinot, mitä Englundin harhautusoperaatiossa käytettiin, olivat todentuntuksia. Ne perustuivat inhimillisiin ja uskottavan oloisiin tapahtumiin, kuten Englundin

³¹¹ Kopio Erkki Aukion kirjeestä kenraali Wilhelm Stewenille 30.11.1993 liitteineen. Materiaali tutkijan hallussa; Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston asiakirja N:o 5160/Valv.2/sal. ?4.1944. EK-Valpo I. Kotelo 2806. KA.

³¹² Englundin H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

³¹³ Sama.

³¹⁴ Sama; *Sotatoimet merellä ja rannikolla. Jatkosodan historia 6*. Toimittanut Maanpuolustuskorkeakoulun Historian laitos. WSOY 1994, taulukot s. 30, 32.

³¹⁵ Englundin H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa; Ks. esimerkiksi Lappi Ahti: *Ilmavaara! Helsingin ilmapuolustus 1917–1944*. Ilmatorjuntasäätiö 2013, s. 296, 297 (taulukko), 327.

invaliditeettiin, hänen sairauksiinsa sekä yhteydenpito-ongelmiin. Siis asioihin, jotka saattoivat todellisuudessa tapahtua.³¹⁶

Sotilasvastavakoilun näkökulmasta Englundin harhautusoperaatio ei ollut erityinen menestystarina neuvostotiedustelun resurssien kuluttamisessa eikä sen päätöksenteon vaikuttamisessa. Neuvostotiedustelu toimitti Englundille kertaalleen laskuvarjopudotuksella täydennystä.³¹⁷ Yli puoli vuotta kestäneelle operaatiolle se oli vähäinen huoltomäärä. Toisaalta Englundin uskoteltiin saamansa tehtävän mukaisesti toimineen kotioloissa, joten hänen huoltotarpeensa muun kuin radioakkujen suhteen oli pieni.

Englundin nimissä toteutettu harhautusoperaatio ei ollut täysin vailla vihollisen tiedustelun päätöksentekoon vaikuttamista. Tästä osoituksena on sotilasvastavakoilun esitys neuvostotiedustelulle siitä, että Englundin isä ryhtyisi lisätienestien toivossa avustamaan poikaansa vakoilussa.³¹⁸ Neuvostotiedustelu hyväksyi esityksen, koska sille esitys näyttäytyi siten, että se kykeni laajentamaan tiedustelutoimintaansa Suomenlahden alueella. Todellisuudessa sotilasvastavakoilulle tarjoutui yksi lähde lisää syöttää haluamiaan tietoja neuvostotiedustelulle.

Kokonaisuus huomioiden voidaan arvioida, että Englundin harhautusoperaatio palveli ennen kaikkea Suomen sodanjohdon pyrkimyksiä muodostaa neuvostotiedustelulle virheellinen operatiivisstrateginen tilannekuva itäisen Suomenlahden meriliikenteestä, rannikonpuolustuksesta sekä pääkaupungin mielialoista syksyn 1943 ja alkukeuhän 1944 välisenä aikana.

Kevään ja kesän 1944 aikana sotilaallinen tilanne Suomenlahden eteläpuolella kehittyi Neuvostoliiton kannalta suotuisasti. Sen jälkeen, kun saksalaiset työnnettiin pois Leningradin läheisyydestä, Karjalan kannaksesta tuli suomalaisten näkökulmasta uhatuin rintamanosa.³¹⁹ Muuttunut tilanne mahdollisti puna-armeijan radiotiedusteluosien siirtämisen Suomenlahden eteläpuolella kohti länttä. Tästä oli vaarana, että Englundin todellinen sijainti paljastuisi vihollisen entistä paremman radiopeilauksenmahdollisuuden takia. Tämän takia harhautusoperaatio lopetettiin toukokuun lopussa. Kesäkuun 5. päivänä 1944 Englund vapautui valvontaosaston tehtävistä ja lähti kotiinsa Pellinkiin kotiuttamista edeltävälle toipumislomalle radio mukanaan. Ennen lähtöä radioasemalla palvellut kersantti Ole Lehtinen teki radion uskottavalla tavalla käyttökelpottomaksi siltä varalta, että ”ystävä idästä” olisi tullut kyselemään yhteydenpidon äkillistä päättymistä. Ketään idänystävää ei kuitenkaan koskaan saapunut Englundin luo.³²⁰

³¹⁶ Englundin H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

³¹⁷ Sama.

³¹⁸ Sama.

³¹⁹ Järvinen (1950), s. 306.

³²⁰ Kopio Erkki Aukion kirjeestä kenraali Wilhelm Stewenille 30.11.1993 liitteineen. Materiaali tutkijan hallussa; Päämajan valvontaosaston asiakirja N:o 9742/Valv.2/sal. 25.6.1944. EK-Valpo I. Kotelo 2806. KA.

Englundin harhautustapaus

Lähetetty:

7.10.1943 klo 16.58:

7. myrsky saapunut viime yönä piste nr kahteen.

7.10.1943 klo 17.05:

7. klo 13.00 315° 800 m. piste kahdesta lastattu suomalainen 1500 t laiva suuntaan 250°.

9.10.1943 klo 11.46:

8. klo 16.15 kuusi moottorivenettä suunnassa 280° 2 km piste kahdesta raivaten suuntaan 160° cohi saaren suunnassa 170° etäisyys 9 km.

Vastaanotettu:

9.10.1943 klo 11.28:

8.10. jatkakaa - työskennelkää kaksi päivää pisteessä yksi - seuratkaa sitten - lokakuulla saatte ohjeita piste kiitos ilmoituksesta miten te voitte.

10.10.1943 klo 16.48:

10 tuntematonta torpedovenettä 800 t tuli lännestä ankkuroiden klo 15.00 saaren luo suunnassa 310° viisi km pisteestä kaksi - naamioidaan - voin hyvin.

11.10.1943 klo 15.46:

11 laiva samassa paikassa - kuutamo ja vartioveneitä - en voinut soutaa yöllä.

11.10.1943 klo 15.49:

Sään salliessa jatkakaa 11 lokakuuta piste kolmeen.

12.10.1943 klo 18.20:

12 saapunut saareen suunnassa 350° 2 km pisteestä 3.

17.10.1943 klo 16.02:

17. saapunut kotiin - koje tuotu ruutuun 097 c - kaikki hyvin.

20.10.1943 klo 16.01:

20. suomalaiset tykkiveneet ja vartioalukset tapaavat ankkuroida ruudussa 0526.

26-27.10.1943 klo 16.13:

25. kutsunut kahtena viime päivänä - vartioaluksia ollut taasen liikkeellä.

26-27.10.1943 klo 16.08

25. klo 18 ankkuroi taasen yksi vmv vene ruudussa 052 c - lähti merelle klo 21:30.

27.10.1943 klo 16.05:

27. ruudussa 202 klo 12.30 kaksi lastattua suomalaista laivaa 2000 t. matkalla itään piste klo 13.00 yksi puutavaralastissa oleva laiva 2000 t. länteen.

2.11.1943 klo 10.55:

30. Loppukesällä havaittu tykkiveneiden ankkuroivan ruudussa 059. Huono sää - en voinut olla ulkona.

2.11.1943 klo 10.07:

30. kuuntelin torstaina klo 14 Suomen aikaa - en kuullut - annoitteko jotain - toistakaa seuraavalla kerralla se.

5.11.1943 klo 16.45:

4. ollut liian vähän jännitettä hehkulangassa, jonka vuoksi ette ole kuullut minua muutanut kojeen ruutuun 116 b.

5.11.1943 klo 16.56:

5. kahtena viime päivänä on 5 laivaa mennyt itään ja 6 länteen.

5.11.1943 klo 17.06:

Parhaat erveiset - nimellenne on marraskuulla jätetty pankkiin 1000 Suomen markkaa kiitos työstä päällikö.

9.11.1943 klo 16.02:

9. viime yönä oli tykkivene ruudussa 052 c lähti sieltä tänään aamulla. Odotan ohjeita jotka piti saada loka-kuussa. Kiitos rahasta terveisiä päällikölle.

9.11.1943 klo 16.07:

Ilmoittakaa sähkötysaika - miksi muutettu paikkaa - tehkää salakirjoitus huolellisesti - onko teillä mahdollisuuksia käyttää muuntajaa - hankkikaa paristoja.

11.11.1943 klo 15.54:

Kutsun aina 15.00 Suomen aikaa kiteellä N:o 3. Vaikea aina soutaa saarelle työskentelemään voi herättää epäilyjä, sen tähden muuttanut kojeen lähemmäksi kotia, en voi käyttää muuntajaa.

16.11.1943 klo 16.03:

Laivaliikenne ollut vähäistä, ainoastaan kolme laivaa itään kaksi länteen piste 2 VMV venettä maannut 2 päivää ruudussa 052 c lähti eilen klo 17.20 merelle, ilma on ollut huono.

16.11.1943 klo 16.15:

Etsikää mahdollisuus käyttää muuntajaa kiitan työstä, täyttäkää tehtävä täsmällisesti.

20.11.1943 klo 15.51:

Kuulin eräältä kalastajalta, että Pörtö'ssä löytyy 2 tai 4 raskasta tykkiä sekä useita konekivääripesäkkeitä, miehistö asuu korsuissa piste ei liikennettä kova myrsky.

26.11.1943 klo 16.10:

Pellingin ulkopuolella on todennäköisesti järeätykistöinen linnake kielletty menemästä saariin ruudussa 162 samoin oleskelu läheisyydessä piste viikon aikana on 4 laivaa kulkenut länteen ja 3 itään.

28.11.1943, 29.11.1943 klo 13.20:

Teidän sanomienne avaaminen vaikeata, salakirjoittakaa tarkasti piste tiedonantonne eivät ole täsmällisiä piste, ilmoittakaa kaikki järjestyksessä ja tarkkaan, iloiset terveiset.

2.12.1943 klo 15.58:

2 piste klo 12:30 kolme miinanraivaajaa ruudussa 201 länteen piste. olen kuullut kalastajalta että viime päivinä useita miinoja ajautunut maihin ja 2 räjähtänyt.

2.12.1943 klo 16.10:

Paristot pian loppu, ei mahdollisuuksia ostaa uusia, voin käyttää muuntajaa kotona, mutta silloin pitäisi kertoa mitä teen, en ole varma että omaiset pitävät työstä.

7.12.1943 klo 15.55:

Vaikeasti kylmettynyt kolme päivää vuoteessa, piste, isä nähnyt tänään kello kahdeksan vahingoittuneen pienemmän sotalaivan jota hinattiin länteenpäin, laiva oli todennäköisesti ruudussa 221.

11.12.1943 klo 16.35:

Työskennelkää muuntajalla, jos isä ymmärtää mitä teette sanokaa työn olevan pian ohi piste - - te ja perheenne saatte palkkion piste te työskentelette nyt huonommin, teidän ensimmäiset tietonne olivat parempia, tärkeimpiä, piste, parempi työ, suurempi palkkio.

12.12.1943 klo 15.59:

11 piste klo 12.15 tyhjä tankkilaiva 4000 tonnia, rahtilaiva 3500 tonnia puutavaralastissa ruudussa 183 länteen, eilen illalla useita vartiomoottoriveneitä liikkeellä merelle etelässä.

13.12.1943 klo 15.53:

13 piste klo 10 näin ruudussa 053. vartiomoottoriveneen jonka keulassa oli pienillä valkoisilla kirjaimilla maalattu VMV 26 veneen suunta itään.

13.12.1943 klo 16.01:

Yritän puhua isän kanssa työstä, tulee varmasti mukaan hyvää palkkiota vastaan piste, teidän viimeisen sanomanne 19, 20, 21 ryhmä eivät auenneet.

16.12.1943 klo 15.51:

Isä kovin kiinnostunut työstäni, hän on suostuvainen auttamaan minua varauksella että haluaa tietää palkkion suuruuden, hän tarvitsee nyt rahoja, aikoo ostaa puukaasuttimella varustetun koneen moottoriinsa.

21.12.1943 klo 16.02:

Aioin työskennellä lauantaina mutta koje sai vian, olen korjannut sen, alan tänään työskennellä muuntajan kanssa. piste. sunnuntaina kulki 2 rahtilaivaa itään ja 3 länteen, eilen klo 3 näki 2 saksalaista rahtilaivaa suuntana länsi.

21.12.1943, 22.12.1943 klo 10.01:

21 klo 10 näin 2 vartiomoottoriveneitä ruudussa 154, toisessa oli ohjaamon hytissä suuri ruutuässä, toisella keulassa pienillä valkoisilla kirjaimilla maalattu VMV 23, veneiden suunta itään.

22.12.1943 klo 10.18:

Ilmoittakaa säännöllisesti kaikki tukikohtaa ja lainoja koskevat tiedot isä saa samanaikaisesti 14000 markkaa, piste lähitulevaisuudessa saatte palkkion tiedonannoistanne, ehtomme täytämme tunnollisesti, tämän terveyttä.

25.12.1943 klo 15.42:

Isä on iloinen tietää mitä tarkoitetaan isä saa samanaikaisesti piste onko mahdollisesti saada rahat tänne, hän on suuressa rahan puutteessa nyt piste ei minkäänlaista liikennettä niinä päivinä.

28.12.1943 klo 16.33:

Olen loukannut jalkani en voi olla ulkona isä matkustanut Helsinkiin sukulaisten luo ja tulee kotiin vasta uudeksi vuodeksi, olen pahoillani etten ole voinut viime päivinä työskennellä, mutta toivon pian tulevani terveeksi.

30.12.1943 klo 10.08:

Rahat ja kaikki muu tarpeellinen saatte tammi- helmikuussa piste, etsikää avoin paikka taakan vastaanottamiseksi, piste tiedonantona arvion rahassa joka myöhemmin lähetetään teille piste, isän palaamisen jälkeen ilmoittakaa olosuhteet Helsingissä.

3.1.1943 klo 16.23:

Jalkani vielä kipeä lumimyrsky ulkona piste isä tuli kotiin eilen väestö Helsingissä näytti olevan tyytyväinen elintarviketilanteeseen jota katsottiin paremmaksi kuin viime jouluna. Sukulaiset iloisia siitä että kansanhuolto on luvannut enemmän ja parempia vaatteita tänä vuonna. Muutenkin olivat kaikki hyvällä mielellä näkyi vähän sotilaita.

3.1.1944 klo 16.37:

Toivotan teille ja teidän apulaisillenne hyvää uutta vuotta. Uusivuosi tuottaa Teille ja Teidän perheellenne onnea. Tehkää työtä ahkerammin. Toivotan Teille terveyttä päällikkö.

5.1.1944 klo 16.31:

Jalkani parempi. Jää huono en pääse ulos saariin huomioimaan liikennettä. Isä näki eilen klo 15.30 ruudussa 201 yhden kauppalaivan kulkevan länteen.

5.1.1944 klo 16.44:

5. klo 10.45 kauppalaiva ruudussa 153 matkalla itään. Klo 12:30 puutavaraa lastissa oleva saksalainen laiva ruudussa 159 matkalla länteen.

8.1.1944 klo 16.02:

8. klo 9.30 700 tonnin rahtilaiva ruudussa 153 matkalla itään. Kahtena viimeisenä päivänä ankara lumimyrsky en ole voinut nähdä.

8.1.1944 klo 16.14:

Ilmoittakaa mitä isä näki Helsingin satamassa onko kaupungissa hävityksiä kuinka on sotilaallisten laitteiden laita. Mitä papereita isä tarvitsi matkalla ja oleskelunsa aikana kaupungissa. Älkää antako meidän kysyä alituisesti tehkää työtä aktiivisemmin.

10.1.1944 klo 10.10:

Isä toistaiseksi tottumaton tekemässä vaatimianne havaintoja ja minulla itselläni on hyvin vaikea liikkua voisinkin kelirikon aikana koetamme kyllä tehdä parhaamme. Isä kertoi että Jätkäsaaren satamassa oli 3 rahtilaivaa joista yhdestä purettiin hiiltä eteläsatama oli tyhjä. Tuhoja hän ei nähnyt paljoa ainoastaan muutamissa taloissa oli vaurioita. Isällä oli henkilöllisyystodistus ja työvoimalautakunnan työtodistus.

12.1.1944, 12.-13.1.1944 klo 9.53:

12. klo 9.30 teräsmoottorivene ruudussa 096 b veneessä oli kymmenen sotilasta ja luultavasti kaksi upseeria veneen suunta etelä. Eilen illalla aseistettu hinaaja ruudussa 160 suunta itä.

15.1.1944 klo 15.47:

15, klo 9 tuhannen tonnin lastialus ruudussa 201 matkalla itään. Klo 11 1500 tonnin ruumalastissa oleva rahtilaiva ruudussa 201 matkalla länteen.

15.1.1944 klo 16.03:

En ole voinut työskennellä viime päivinä sukulaisia Porvoosta ollut vierailulla. Porvoossa kiertänyt huhuja että miehet jotka eivät ole sotapalveluksessa ja työkykyiset naiset kohta tullaan kutsumaan halkotöihin tämä on herättänyt levottomuutta väestön keskuudessa.

15.1.1944 klo 16.17:

Ottakaa selvää luotseilta ja ilmoittakaa työskenteleekö jäänmurtajia kulkuvesillä niiden nimet suunnat. Isän täytyy vielä kerran matkustaa Helsinkiin selvittämään mitkä sotalaivat jäänmurtajat liikuskelevat satamassa niiden sijoitus. Tehtävää varten 12 päivää.

18.1.1944 klo 16.03:

17 klo 16 1 hinaaja ruudussa 201 matkalla länteen. Kenttäpaketin vastaanottamista varten on ruudussa 117 a kenttä hyvä ja lähellä kotia. Voinko käyttää jonkunlaisia signaaleja lentäjien ohjaamiseksi.

19.1.1944 klo 15.52:

Isä ollut puhumassa luotsien kanssa ja tuli kotiin eilen luotsit kertoivat että jäänmurtajia vielä työskentelee koska väylillä ei ole jäätä. Huhut kertovat että luotsit ja majakkahenkilökunta tulevat saamaan sotilaskoulutusta keveitä tykkeitä varten. Isä matkusti tänään Helsinkiin.

24.1.1944 klo 16.25:

24 klo 13.30 1 hinaaja mukanaan pieni rautaproomu ruudussa 154 matkalla itään proomu lastattu luukulla kenttätykki proomussa kolme sotilasta.

26.1.1944 klo 16.30:

26 klo 13 1500 tonnin kauppa-alus ruudussa 201 matkalla länteen.

5.2.1944 klo 16.15:

Putosin jäihin 28.1. ja olin hukkua sain senjohdosta ankaran kuumeen olen edelleen hyvin heikkona. Kun jaksan lähetän tiedot isän Helsingin matkasta.

8.2.1944 klo 16.11:

Isä näki Helsingissä ajaessaan veneellä Katajanokan sotasataman oli siellä kaksi tykkivenettä sekä kolme moottoritorpedovenettä ja monta pientä moottorivenettä. Katajanokan ja Kulosaaren välisellä selällä oli yksi jäänsärkijä tarkistamassa kompassiaan. Etelä satamassa oli jäänsärkijä Herkules. Länsisatamassa oli yksi saksalainen tasapohjainen maihinnousuvene ja yksi saksalainen moottorialus. Satamat olivat jäätä vapaat.

10.2.1944 klo 15.49:

Isä kuuli eräältä lomalla olevalta sotilaalta että Kirkonmaan saarella Kotkan ulkopuolella on uusia hyvin kauas kantoisia tykkejä asennettu vanhoihin aseisiin.

18.2.1944 klo 15.52:

Pellingin sähköjohdot ovat olleet epäkunnossa virtaa ei ole ollut viikkoon siitä syystä en ole voinut työskennellä. Kotkan pommituksen jälkeen emme ole nähneet yhtään kauppalaivaa täällä ulkopuolella. 12.2. klo 14.00 kaksimiinanraivaajaa ruudussa 201 raivaten länteen. 16.2. kaksi VMV venettä ruudussa 175 etelä suuntaan.

21.2.1944 klo 15.53:

Ulkosaarien väliin on muodostunut jäätä ja niiden ulkopuolellakin alkaa jäätyä. Viime aikoina on lentotoiminta täällä ollut vilkasta.

21.2.1944 klo 16.18:

Tilanteesta Helsingin satamassa teidän on ilmoitettava joka kuukauden 15 ja 30 päivänä. Ilmoitukset teidän on lähetettävä täsmällisestä määräämämme aikana. Lähettäkää sanomat 200 - 250 kirjaimin. 25.2. ilmoittakaa tulokset Helsingin pommituksesta.

23.2.1944 klo 15.44:

23.2. klo 1. 1500 tonnin puutavaralastissa oleva kauppalaiva ruudussa 199 matkalla länteen kulki omin konein jäässä. Isä matkusti tänään Helsinkiin.

25.2.1944 klo 16.07:

Helsingin rautatieaseman rakennukset pahasti vaurioituneet ratapihalla useita pommiosumia - Jätkäsaaren ja Hietalahden satamissa ja Hietalahden laivatelakalla suurta tuhoa - Katajanokan satamaan ei pääse mutta

25.2.1944 klo 16.41:

rannasta isä näki että siellä on laiturit rikki ja että makasiinit ovat palaneet. Eteläsatamaan on tullut kymmenkunta pommia - Eiran kaupunginosa on suurimmaksi osaksi tuhoutunut samoin kuin myös Katajanokakin - Vallilassa ja Käpylässä on useita kymmeniä puutaloja palanut.

25.2.1944 klo 16.56:

Töölössä ka keskikaupungilla on satakunta kivitaloa ja kasarmi vaurioitunut kaupungissa on hyvin vähän ehjiä ikkunaruujuja isä kuuli kerrottavan että myöskin kaupungin ympäristössä etenkin Malmilla ja Puistossa on suurta tuhoa.

1.3.1944 klo 15.49:

29.2. Jätkäsaaren ja Katajanokan satama alueet on eristetty niin ettei isä voinut nähdä mitä siellä oli mutta siellä kuuluu olleen suuria tulipaloja.

1.3.1944 klo 16.03:

Eteläsatama oli jäässä jäänmurtajia ja sotalaivoja ei näkynyt. Kaikkialla kaupungissa on suurta tuhoa viime pommituksen johdosta.

4.3.1944 klo 15.49:

Isä ei voi matkustaa kaksi kertaa kuukaudessa Helsinkiin saamatta raha-apua hän ei voi asua sukulaisissa vaan hänen on joka kerta yövyttävä hotellissa ja syötävä ravintolassa. Milloin hän voi odottaa rahoja.

8.3.1944 klo 15.52:

6.3. klo 16:30 yksi rahtilaiva ruudussa 201 matkalla länteen. 7.3. klo 10 yksi hinaaja rautaproomuun kanssa 198 suuntana länsi.

11.3.1944 klo 16.04:

10.3. klo 17.30 yksi 500 tonnin rahtilaiva ruudussa 201 matkalla itään. Näkyvyys lumipyryn ja sumun vuoksi erittäin huono. Edellisenä yönä näkyi tulen loimuja etelästä päin.

11.3.1944 klo 16.19:

Joka päivä klo 24:stä 3:een odottaa lentokonetta. Pudottaa taakan ja rahaa paikalle jonka ilmoititte. Kun kuuleka koneen annatte muutamia signaaleja ylöspäin taskulampulla. Ottakaa selvää kuljetetaanko sotilaita Helsingistä Kotkan kautta jos niin on ilmoittakaa niiden laatu.

13.3.1944 klo 16.50:

13.3.44. Klo 11.30. rahtilaiva ruudussa 184 matkalla itään ja rahtilaiva ruudussa 203 matkalla länteen. Neljä viimeistä ryhmää sanomassanne ei aukea salakirjoittakaa ne uudelleen.

15.3.1944 klo 15.58:

Helsingin satamista en tällä kertaa tiedä mitään sillä isä ei voinut matkustaa Helsinkiin nyt koska en itsekene ottamaan taakkaa vastaan ilmoittakaa onko hänen matkustettava ennen 30 päivää Helsinkiin.

17.3.1944 klo 15.53:

17.3. klo 13.30 rahtilaiva ruudussa 203 matkalla itään. Olen joka yö odottanut taakkaa -
ettekö voi määrätä minä yönä se tulee.

17.3.1944 klo 16.16:

Taakka pudotetaan ensi lentoilmalla - odottaa. Taakan vastaanottamisen jälkeen on isän heti matkustettava Helsinkiin. Tarkkaillakaa saksalaisten sotilaiden evakuointia Helsingin ja Kotkan satamien kautta.

21.3.1944 klo 16.02:

21.3. klo 11:30 yksi tuhannen tonnin rahtilaiva ruudussa 184 ja hinaaja mukanaan rautaproomu ruudussa 203 matkalla länteen. Viime päivinä on satanut lunta niin paljon että minun on vaikea liikkua joten ainoastaan isä voi tehdä huomioita... (jatk.)

21.3.1944 klo 16.11:

..... mutta hänellä on myös muuta työtä eikä voi liian paljon oleskella meren rannalla voi herättää epäluuloja - hän ei usko että taakka tulee.

25.3.1944 klo 16.06:

25.3. klo 10 yksi hinaaja sekä proomu ruudussa 203 kurssi länsi. Minusta tuntui että oli edullinen .lentoilma viime yönä. Miksi paketti viipyy.

25.3.1944 klo 16.20:

Taakan pudotusolosuhteet johtuvat lentoilman puutteesta. Se pudotetaan ensimmäisessä mahdollisessa tilaisuudessa. Sanokaa tämä isälle.

26.3.1944 klo 16.17:

26.3. klo 00.50 kuulin lentokoneen surinaa idästä ja annoin useampaan otteeseen sovittuja valomerkkejä mutta kone joka lensi hyvin korkealla ei lähestynyt vaan poistui jälleenmuutaman minuutin kuluttua. Jos se etsi minua niin olisi sen pitänyt lentää paljon lähemmäksi.

28.3.1944 klo 16.00:

28.3. Tapasin tänään kaupassa alikersantti Glosholmasta hän kertoi että saarella on hyviä 150:n saksalaisia tykkeitä päällikkö siellä kapteeni Grönholm vartiomies ampuu jos yrittää maihin.

28.3.1944 klo 16.11:

..... viime öinä on ollut hyvä lentoilma mutta lentokonetta ei ole tullut.

30.3.1944 klo 15.50:

30.3. kone kierteli pudotuspaikan yläpuolella klo 01.45-01.50 välisenä aikana annoin koko ajan valomerkkejä mutta mitään ei tullut.

30.3.1944 klo 16.03, 31.3. klo 09.21:

Lentokone kävi 30.3. klo 02.50 ei nähnyt mitään merkkejä. Täyttäkää täsmällisesti käskyni odottaa joka päivä klo 00.00-03.00 Moskovan aikaa.

30.3.1944 klo 17.34, 18.41:

sanomaa ei saa auki olkaa hyvä salakirjoittakaa se uudelleen.

30.3.1944 klo 18.15:

Osoittakaa lentokoneille paikka sarjalla lyhyitä tiheitä merkkejä.

1.4.1944 klo 15.50:

31.3. klo 16:45. suurehko kauppalaiva ruudussa 199 kulki omin konein jäissä länteen.

3.4.1944 klo 16.03:

Lentokone ei näe merkkejämme. Joka päivä 23.00 23.15 Suomen aikaa riippumatta siitä tuleeko kone vai ei antakaa merkkejä lampulla. Laittakaa kuntoon kuoppa jossa on tappuroita kaatakaa petroolia päälle sytyttäkää se kun lentokone tulee. Merkinantopaikka talostanne kilometri etelään. Vahvistakaa oletteko ymmärtäneet sähkeemme.

3.4.1944 klo 16.32:

2.4. klo 00.57 Suomen aikaa tuli lentokone pohjoisesta ja kierteli 2 kertaa paikan yläpuolella niin matalalla että näin sen annoin koko ajan vilkkumerkkejä sarjoittain konetta kohti joka poistui pohjoiseen klo 01.01...

3.4.1944 klo 16.44:

... (jatk.) en ole löytänyt mitään ilmoittakaa tänään klo 18.00 Suomen aikaa pudotettiin paketti.

4.4.1944 klo 11.43:

Kiitän paketista joka tuli viime yönä en ole vielä tuonut sitä kotiin enkä avannut sitä.

5.4.1944 klo 18.34:

Olen nyt avannut paketin sisältö oli hieno isä oli kuitenkin hieman pettynyt kun siinä ei ollut yhtään tupakkaa. Antakaa tarkat ohjeet siitä mitä isän tulee huomioida Helsingissä ja Kotkassa heti kun hän on saanut nämä niin hän matkustaa.

6.4.1944 klo 11.10:

Tarkistakaa työnne ja salakirjoittakaa viime sanoma uudelleen. Tehkää työ vakavammin.

6.4.1944 klo 16.31:

Sama kuin sanoma N:o 92 5.4.44. salakirjoitettuna uudelleen.

8.4.1944 klo 16.28:

Olen käynyt tähyttämässä Grosholmaa näyttää siltä kuin patteri olisi saaren pohjoispuolella puiden välissä yksitykki on luultavasti vähän laiturin eteläpuolella - tykit ovat erinomaisen hyvin naamioitu - laiturilla seisoo kiväärillä aseistettu vartiomies - keskellä saarta on torni.

8.4.1944 klo 16.40:

Kotka huomioitava tarkkaan 1. Mitä tavaroita sinne saapuu mitä sieltä lähetetään millä laivoilla 15 päivästä maaliskuuta lähtien. 2. jos saksalaisia sotilaita miten paljon. Aikaa suorittamiseen 6 vuorokautta.

10.4.1944 klo 15.49:

9.4. klo 18.30 kaksi pientä kauppalaivaa ruudussa 201 suuntana itä.

12.4.1944 klo 15.40:

11.4. klo 14.30 yksi tyhjä suunnilleen 200 tonnin rahtilaiva ruudussa 185 suuntaan itä.

12.4.1944 klo 15.45:

Laivoista ilmoittakaa myöskin niiden kansallisuus laivatyyppi rahtil. tankkil. ja erikoisl. Mikäli mahdollista myöskin niiden lasti.

14.4.1944 klo 15.53:

Kuulin 11.4. iltapäivällä kovia jyrähdyksiä idässä ja näin vesipatseita meressä Gosörmin eteläpuolella olen yrittänyt mutta en ole saanut selville olisiko näillä seuduilla rannikkopattereita.

17.4.1944 klo 15.51:

11.4. Kotkassa yhteensä 5 kauppalaivasta suomalainen Regulus purki hiiltä suomalainen Kontio ja saksalainen Neptun lastasivat puutavaraa kahdesta muusta isä ei saanut tietää mitään illalla saapui Segel joka seuraavana päivänä purki kappaletavaraa.

17.4.1944 klo 15.9:

12.4. saapui Norma alus ei vielä purkanut lastiaan 13.4. oli tilanne sama. Saksalaisia sotilaivoja ei ole näkynyt eikä myöskään saksalaisia sotilaita ainoastaan matruuseja saksalaisista kauppalaivoista.

19.4.1944 klo 15.48:

18.4. klo 17.15 noin 1000 tonnin kauppalaiva ruudussa 201 matkalla länteen - huonon näkyvyyden johdosta en nähnyt kansallisuutta....

19.4.1944 klo 15.55:

... (jatk.) 19.4. klo 9 yksi hinaaja pienen proomun kanssa ruudussa 201 suuntana länsi. Viime päivinä sadetta ja sumua.

19.4.1944 klo 16.02:

En ole tyytyväinen ilmoituksiin Kotkasta ne olivat myöhässä. Lähettäkää isä Helsinkiin samassa tehtävässä - aikaa 8 päivää.

21.4.1944 klo 15.59:

Heikko jää vaikeuttaa liikennettä saariston eteläosassa - tällä edustalla on meri vapaa ilmoitusta Kotkasta ei voitu antaa aikaisemmin syystä että liikenne Porvoosta on hyvin epäsäännöllistä.... (jatk.)

21.4.1944 klo 16.03:

.... (jatk.) isä pääsi kotiin vasta kuudestoista. Me kyllä teemme parhaamme.

24.4.1944 klo 16.03:

23.4. klo. 18.30 yksi 200 tonnin puutavaralastissa oleva rahtilaiva ruudussa 201 suuntana länsi. 24.4. klo 10.00 pieni hinaaja ruudussa 201. itään.

28.4.1944 klo 15.55:

20.4. päivällä oli Helsingissä yhteensä kahdeksan laivaa joista kaksi saksalaista suomalainen Canopus purki kappaletavaraa eteläsatamassa ja lähti tyhjänä illalla muut laivat olivat Katajanokan ja Jätkäsaaren satamissa mutta koska pääsy sinne on kielletty ei isä voinut nähdä laivoja läheltä myöhemmin päivällä saapui yksi suomalainen ja yksi saksalainen laiva...

28.4.1944 klo 16.20:

Radiotyöskentelyssä seurataks 1. Käytettäessä vakinaista aaltopituutta älkää aina työskennelkö samaan aikaan vaihtakaa aikaa joka kerta. 2. Määrätkää työajat sanomissa. 3. Odottakaa kymmenen minuuttia ensimmäisen kutsun jälkeen kuten tehtävässä on sovittu.

28.4.1944 klo 16.45:

21.4. saapui Poseidon ja toinen suomalainen laiva ja kaksi suomalaista laivaa lähti 22.4. saapui yksi suomalainen laiva ja toinen lähti 23.4. saapui yksi saksalainen laiva ja yksi suomalainen lähti. 24.4. ei liikennettä 25.4. saapui Argos eteläsatamaan selluloosalastissa samana päivänä saapui kaksi muuta laivaa.....

28.4.1944 klo 17.16:

..... (jatk.) ja kaksi suomalaista laivaa lähti 25.4. oli satamissa kymmenen laivaa josta kolme saksalaista yksi saksalainen laiva lähti ja yksi suomalainen saapui aamulla 27.4. ei muutoksia. Saksalaisia joukkoja ei ole kuljetettu ja kaupungissa näkyi hyvin vähän saksalaisia.

2.5.1944 klo 16.20:

1.5. klo 19.00 yksi 2000 tonnin ruumalastissa oleva suomalainen rahtilaiva ruudussa 201 suuntana länsi. Klo ja numerot joka sanomat lopussa tarkoittavat seuraavaa työskentelyaikaa. käytän aina Suomen aikaa. Klo 17.00.

5.5.1944 klo 18.20:

5.5. klo 7.30 kaksi vartiomoottorivenettä VMV 3 ja 6 ruudussa 153 matkalla itään. Veneiden numero oli maalattu suurilla numeroilla ohjaushytin kylkeen. Eilen ja tänään päivällä sumua ja lumisadetta. Klo 16.30.

8.5.1944 klo 17.51:

8.5. klo 08.00 yksi hinaaja proomun kanssa ruudussa 154 suuntana itä - klo 10.00 yksi 2000 tonnin puutavaralastissa oleva suomalainen rahtilaiva ruudussa 154 suuntana länsi.....

8.5.1944 klo 18.05:

..... (jatk.) .. ruudusta 151 on klo 7:stä 12:een 5 moottorimiinaraivaajaa raivannut edestakaisin noin 3 meri-peninkulmaa länteen yhden laivan keulassa oli iso musta nelonen maalattuna. Klo 10.00

12.5.1944 klo 11.20:

12.5. Olen ollut tarkkailemassa yöliikennettä klo 3.30 pieni rahtialus ruudussa 154 suuntana 1tä klo 6.00 2 moottoriinaraivaajaa numerot 29 ja 32 ruudussa 154 suuntana itä....

12.5.1944 klo 11.31:

..... (jatk.) klo 7.15 2000 tonnin puutavaralastissa oleva suomalainen rahtilaiva ruudissa 154 suuntana länsi nimi epäselvä. Klo 17.00

15.5.1944 klo 18.24:

14.5. klo 19.20 saksalainen puutavaralastissa oleva 2000 tonnin rahtilaiva ruudussa 154 suuntana länsi laivan nimi DR.H. Wiegant.....

15.5.1944 klo 18.32:

..... (jatk.) 15.5. klo 6.35 hinaaja kahden lastissa olevan proomun kanssa ruudussa 201 suuntana itä. Klo 16.30.

17.5.1944 klo 18.00:

15.5. näki isä Hgin satamissa 6 rahtilaivaa ja yhden Saimapromun - yksi laivoista oli suomalainen Baltic ja yksi saksalainen, sotalaivoja hän ei nähnyt. Klo 17.00.

22.5.1944 klo 18.37:

Olen ollut sairaana en ole voinut tarkkailla liikennettä. Isä on Kotkassa tulee kotiin tänä iltana. Klo 13.00.

22.5.1944 klo 18.48:

Missä satamissa ja paikoissa olivat laivat Helsingissä. Ottakaa selvää Kotkan viime pommituksen tuloksista.³²¹

”Kaikki olivat sitä mieltä, että Neuvostoliitto on pettänyt leniniläisen työväen- aatteen...”

Leningradin pohjoiselta esikaupunkialueelta Parkalasta ilmaan nousseesta lentokoneesta hyppäsi 26. päivänä maaliskuuta 1944 desanttipari, nainen ja mies, Hyvinkään Kytäjärven maastoon. Radistina toiminut nainen oli 22-vuotias inkeriläinen, siviiliammatiltaan sairaanhoitajatar Helena Tukija. Hän käytti radioliikenteessä nimeä ”Tamarara”. Tukijan vakoojatoveri oli Erillinen Pataljoona 21:sta karannut sotilaskarkuri, sittemmin Parkalassa Luoteisen rintaman sotilastiedusteluosaston kouluttama vakooja 43-vuotias, Helsingissä kirjoilla ollut kirjaltaja Yrjö Klippi. Radioliikenteessä hänestä käytettiin nimeä ”Komentaja”.³²²

Valtiollinen poliisi tunsi Yrjö Klipin entuudestaan hyvin. Hän oli ollut mukana Vaasan suunnalla kommunistien maanalaisessa toiminnassa, jonka takia hänet oli pidätetty vuonna 1931. Moskovon rauhan aikana 1940–41 Valtiollinen poliisi arveli Klipin toimineen yhdysmiehenä Suomi–Neuvostoliitto-Seuran (SNS) ja Suomessa olleiden Neuvostoliiton edustajien välillä.³²³

³²¹ Englundin H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

³²² Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston asiakirja N:o 5800/Valv.2/sal. 25.4.1944. EK-Valpo I. Kotelo 2806. KA; Rentola (1994), s. 368, 371; Panschin (2000), s. 56, 57.

³²³ Etsivän keskuspoliisin pääosaston tiedonanto N:o 217 22.6.1931; Jäljennös Valtiollisen poliisin Vaasan edustuksen kirjelmästä N:o 1748 24.9.1940. EK-Valpo I. Hmp 2567. KA.

Desanttipari ehti olla vapaalla jalalla viikon, kunnes sotilaat pidättivät heidät Vihdistä huhtikuun 2. päivänä ja luovuttivat pidätetyt seuraavana päivänä Päämajan valvontaosaston Helsingin alatoimistolle.³²⁴ Siellä suoritetuissa kuulusteluissa ilmeni, että Klippi oli saanut vakoilukoulutusta useissa eri paikoissa vuosina 1942–1944 ja hänen piti peitetarinansa mukaan esiintyä Suomessa Laihialta kotoisin olevana asepalveluksesta vapautuksen saaneena Lauri Laulajana. Klipin vakoojaparin Helena Tukijan piti puolestaan esiintyä nimellä Helena Kangasmäki. Mikäli he olisivat joutuneet selittämään suomalaisviranomaisille syytä toistensa tuntemiselle, heidän piti kertoa, että Helena seurusteli Lauri Laulajan Edvin-veljen kanssa.³²⁵

Kuulusteluissa kävi ilmi, että ennen pidätystä Tukija oli ollut kaksi kertaa radioyhteydessä neuvostotiedustelun kanssa. Näissä yhteydenotoissa neuvostotiedustelulle ilmoitettiin onnistuneesta laskuvarjohypystä sekä kätkeyistä tavaroista. Niin ikään kuulusteluissa selvisi, että partion tehtävänä oli hankkia neuvostotiedustelulle välitettäväksi sotilastietoja ja tietoja siviiliväestön mielialoista.³²⁶

Kuulusteluissa Yrjö Klippi kertoi, että partion tehtävänä oli hankkia Helsingissä tietoja kansalaisten mielipiteistä Suomen rauhaan pyrkimisestä. Tätä varten Klipin piti hankkia itselleen apulaisia eri kansalaispiireistä. Tietojen keräämiseksi residentin roolissa toimineen Klipin piti kuitenkin olla yhteydessä vain yhteen paikallisista agenteistaan, joka olisi puolestaan ollut yhteydessä muihin residentuuran jäseniin. Näin kerätyt tiedot Klipin piti toimittaa postilaatikon³²⁷ välityksellä Tukijalle, joka lähettäisi tiedot radiolla Neuvostoliittoon. Mahdollisuuksien mukaan Klipin piti hankkia molemmille oma asunto Helsingistä. Kuulusteluissa Klippi kielsi, että hän olisi saanut tehtäväkseen sotilaallisen vakoilun ja että hänet olisi käsketty ottamaan yhteyttä ennalta määrättyihin henkilöihin.³²⁸

Klipin nimeä kantanut harhautusoperaatio oli lyhyt. Se kesti vain vähän yli kaksi viikkoa huhtikuun 7. päivästä saman kuun 24. päivään. Sanomavaihdosta on pääteltävissä, että Klipin ja Tukijan oli määrä toimia kaupungissa, mahdollisesti Helsingissä ja heidän piti tietojen hankkimiseksi hakeutua yhteyteen taistelutovereidensa kanssa.³²⁹ Näillä todennäköisesti tarkoitettiin maan alla toimineita ääriivasemmistolaisia.

Harhautusoperaation lyhytkestoisuuden ja sanomien pienen lukumäärän takia harhautusoperaation päämääristä on pääteltävissä ainoastaan se, että sen avulla pyrittiin kylmästäämään ja sitomaan neuvostotiedustelua. Tätä tarkoitusta ei käytännössä kuitenkaan saavutettu. Harhautusoperaatio loppui muihin harhautustapauksiin nähden poikkeuksellisesti. Siinä ei edes yritetty peitellä vakoojien vihollisen puolelle siirtymistä, vaan neuvostotiedustelulle ladattiin päin kasvoja kahden muka pettyneen kommunistin sanat siitä, kuinka suomalaiset aatetoverit olivat saaneet heidän (Klippi ja Tukija)

³²⁴ Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston asiakirja N:o 5800/Valv.2/sal. 25.4.1944. EK-Valpo I. Kotelo 2806. KA.

³²⁵ Jäljennös Päämajan valvontaosaston Helsingin alatoimiston kuulustelupöytäkirjasta N:o 35/He 49/sal. 44. EK-Valpo I. Hmp 2567. KA.

³²⁶ Panschin (2000), s. 56; Haapanen (2012), s. 423, 424.

³²⁷ Vastavakoilussa ”postilaatikolla” tarkoitetaan kätköä, joka toimii tehtävänantojen, ym. vakoiluun liittyvien viestien välityspaikkana vakoojan ja hänen tehtävänantajansa tai yhdyshenkilönsä välillä. Postilaatikko voi olla kuollut esim. tietty kivenkolo tai elävä ihminen. Viimeksi mainittu välittää viestejä vakoojan ja tämän yhdyshenkilön tai toimeksiantajan välillä. Panschin (2018), s. 259 nootti 911.

³²⁸ Jäljennös Päämajan valvontaosaston Helsingin alatoimiston kuulustelupöytäkirjasta N:o 35/He 49/sal. 44. EK-Valpo I. Hmp 2567. KA.

³²⁹ Panschin (2000), s. 56, 57.

silmänsä aukeamaan siitä, että neuvostokommunismi ei pyrkinyt vapauttamaan työväestöä, vaan päinvastoin alistamaan heidät imperialistisen Neuvostoliiton valtaan. Tämän jälkeen Tamaran nimissä annetussa sanomassa neuvostotiedustelulle kerrottiin, että seuraavana päivänä vakoojat ilmoittautuvat viranomaisille.³³⁰

Syytä sille, miksi valvontaosaston Helsingin alatoimistossa päätettiin menetellä tällä tavalla, voidaan vain arvailla. Mahdollisesti ensimmäisten harhautussanomien yhteydessä Tukija onnistui antamaan merkin pidätyksestä. Yhtä lailla on mahdollista, että vakoojien kuulustelut eivät edenneet sotilasvastavakoilun näkökulmasta niin suotuisasti, että valvontaosastolle olisi kertynyt riittävästi taustatietoa harhautusoperaation menestyksekkäälle toteuttamiselle.

Olivatpa radioharhautusoperaation pikaisen lopettamisen syyt mitkä tahansa, on mielenkiintoista havaita, että aatetoverien aikaansaamalle Klipin ja Tukijan silmien aukeamiselle löytyy samansuuntainen todellinen tapahtuma Helsingin alatoimiston sodan aikana tutkimasta vakoilujutusta. Syksyllä 1942 pidätetty neuvostovakooja Kerttu Nuorteva ei aluksi puhunut valvontaosaston kuulustelijoille mitään. Sitten Helsingin alatoimiston päällikkö Paavo Kastari keksi pyytää Stalinin entistä luottomiestä, sittemmin Neuvostoliitolle ja Suomen kommunistiselle puolueelle selkänsä kääntänyttä Arvo ”Poika” Tuomista keskustelemaan Nuortevan kanssa. Tämä selosti Nuortevalle suomalaisen demokratian ja Marxin oppien eroa, bolševismin muuttumista Stalinin aikana sekä jatkosodan luonnetta. Tämä sai Nuortevan silmät aukeamaan, ja hän teki täyden tunnustuksen.³³¹

Huhtikuun 29. päivänä Klippi ja Tukija passitettiin Helsingin lääninvankilaan. Tätä ennen Klippiä oli säilytetty Helsingin poliisilaitoksella ja Tukijaa Valtiollisen poliisin tutkintavankilassa.³³² Heidän asiansa käsiteltiin Pohjois-Uudenmaan suojeluskuntapiirin kenttäoikeudessa toukokuun 19. päivänä 1944. Yrjö Klippi tuomittiin sotapetoksesta kuolemanrangaistukseen, mikä toimeenpantiin samana päivänä. Myös Helena Tukija sai kuolemantuomion, mutta päätös ei ollut yksimielinen, ja se alistettiin Sotayli-oikeuden käsiteltäväksi.³³³ Aika kävi Tukijan eduksi, ja Suomen ja Neuvostoliiton välille solmitun välirauhan ehtoihin perustuen hänet vapautettiin syyskuussa 1944.³³⁴

Klipin harhautustapaus

Sanomat ennen pidätystä

Lähetetty:

27.3.1944 klo 15.10:

Laskeuduimme onnellisesti. - Tamara - Löysimme säkit.

29.3.1944 klo 18.00:

Ruokatarpeet varastoitu - Tamara - Lähdemme matkalle.

³³⁰ Panschin (2000), s. 56, 57.

³³¹ Manninen (2006), s. 162; Kerttu Nuorteva – jäljet lumessa. Minä vakooja. Vakoilun ja vastavakoilun vaiettu todellisuus. Oy Valitut Palat 2007, s. 217.

³³² Päämajan valvontaosaston asiakirja N:o 6790/Valv.2/sal. 10.5.1944; Päämajan valvontaosaston vastavakoi-lutoimiston asiakirja N:o 5800/Valv.2/sal. 25.4.1944. EK-Valpo I. Kotelo 2806. KA.

³³³ Kapteeni Tuomisen muistiinmerkintä 20.5.1944; Valtiollisen poliisin kirjelmä N:o 7185/IV 18.7.1944 Val-tiollisen poliisin Vaasan osastolle. EK-Valpo I. Hmp 2567. KA.

³³⁴ Haapanen (2012), s. 424.

Sanomat harhautustoiminnassa

7.4.1944 klo 18.10:

Toista säkkiä emme löytäneet. - Tamara - Mitä tehdä.

Vastaanotettu:

7.4.1944 klo 18.19:

Onnittelemme onnellisesta maahanlaskusta. Päällikkö. Toivotamme hyvinvointia ja menestystä työssä.

10.4.1944 klo 10.49:

Mitenhän Teitä on mmärrettävä, ensin ilmoititte että taakan löysitte ja ruokatarpeet varastoitte, mutta nyt ilmoitatte, että säkkiä ette löytäneet. Päällikkö. Missä on komentaja, missä oleskelette.

11.4.1944 klo 18.18:

Ymmärsitte väärin, toista emme löytäneet. Olen ladossa 96-84 - Tamara - Komentaja on matkalla, ei vielä palannut.

13.4.1944 klo 18.13:

Komentaja palasi. Ketään tuttuja ei löytynyt. Tällä kertaa on vaikea sijoittua kaupunkiin - Tamara - Yritämme sijoittautua esikaupunkiin.

16.4.1944 klo 18.19:

Minkätakia sekoitatte allekirjoituksen, allekirjoittakaa käskyn mukaan. Tehtävän voi täyttää yhdelläkin säkillä. Päällikkö. Milloin komentaja lähti.

15.4.1944 klo 18.10:

En ymmärrä kysymystä allekirjoituksesta - Tamara - Sijoituspaikkaa emme vielä löytäneet.

16.4.1944 klo 11.07:

Ryhtykää toimenpiteisiin pikaisempaan sijoittautumiseen. Päällikkö. Ilmoittakaa kaikki mitä te tiedätte ja kuulette tilanteessa maassa, saksalaisista joukoista ja siirroista.

19.4.1944 klo 16.24:

Nyt olen talossa 88-84. Komentaja läksi takaisin kaupunkiin, palaa huomenna. Hän ei vielä omaa varmaa asuinpaikkaa. - Tamara - Kertoi, että näki kaupungissa saksalaisia upseereita ja naisia sotilaspuvussa.

20.4.1944 klo 11.07:

Komentaja oli kaksi kertaa kaupungissa tiedoittakoon tarkasti millaisen lukumäärän saksalaisia sotilaita hän näki, minne ne on sijoitettu, mitä tekevät. Ilmoittakoon muita tietoja kaupungista. - Päällikkö - .

21.4.1944 klo 18.07:

Teidän sanomaanne en avannut - Tamara - Pyydän toistamaan.

24.4.1944 klo 17.48:

Komentaja palasi oli tavannut Pollarikosken ja Syväojan sekä joukon muita entisiä taistelutovereita. Kaikki olivat sitä mieltä, että Neuvostoliitto on pettänyt leniniläisen työväenliikkeen ja tehnyt siitä bolshevistisen isänmaallisen kansanliikkeen, jonka päämääränä ei ole maailman työtätekevien vapauttaminen, vaan niiden alistaminen Neuvostoliiton valtaan. Jatkoa.

24.4.1944 klo 18.24:

Lähdimme matkalle rauhan ja vapauden puolesta taistelevina kommunisteina. Nyt silmämme ovat auenneet ja näemme, että olemmekin vain auttaneet bolshevistista imperialismia sen valtapyynteissä - Tamara - Huomenna ilmoittaudumme viranomaisille ja toivomme, että niin menettelevät kaikki, jotka eivät halua sortua Stalinin imperialismiin jalkoihin.³³⁵

”Veli kertoo saksalaisten kuljettaneen Uhtuan suunnalle paljon erityyppisiä tykkeitä”

Mustosen nimeä kantava radioharhautusoperaatio toteutettiin keväällä 1944 huhtikuun 19. päivän ja toukokuun 25. päivän välisenä aikana Uhtuan rintamalohkon selustassa mukamas Hossa–Paukuttaja-alueella Suomussalmelta noin 40–65 kilometriä pohjoiskoilliseen.³³⁶ Alkuvuodesta Uhtuan suunnalla oli suomalaisjoukoista ryhmittyneenä kenraalimajuri Aaro Pajarin komentama 3. Divisioona. Vastassa sillä oli Louhen ja Uhtuan alueelle ryhmittynyt venäläinen 26. Armeija. Uhtuan suunnan taistelutoiminta oli alkuvuodesta vähäistä. Tammikuussa vihollinen hyökkäsi 3. Divisioonaa vastaan noin pataljoonan suuruisella osastolla, mutta Pajarin miehet onnistuivat lyömään vihollisen takaisin. Muutoin viimeisen asemasotavuoden alkukuukausien aikana vihollinen ampui Uhtualla suomalaisten aseisiin lähinnä tykistöllään ja kranaatinheittimistöllään häirintätulta.³³⁷

Suomen sodanjohdon näkökulmasta strateginen tilanne muuttui helmikuussa 1944, kun Leningradin saarto murtui. Nyt Neuvostoliiton sodanjohdolle oli mahdollista keskittää etelän suunnasta joukkoja Kannakselle ja yrittää ratkaista tilanne luoteisella suunnalla Neuvostoliiton kannalta edulliseksi, jonka jälkeen se voisi keskittää voimansa Saksan lyömiseen. Suomen sodanjohdossa pantiinkin huolestuneena merkille viitteet Kannaksen suunnalle tapahtuneista puna-armeijan joukkojen keskityksistä, ja maaliskuun 1944 aikana Päämaja alkoi vahvistaa Kannaksen puolustusta.³³⁸

Tämä vaikutti myös Uhtuan suunnan järjestelyihin. Helmi–maaliskuun aikana Pajarin divisioona irrotettiin Uhtuan suunnalla rintamavastuusta Kannakselle siirtämistä varten. 3. Divisioonan rintamavastuu Uhtualla siirtyi saksalaiseen 18. Vuoristoarmeijakuntaan kuuluneelle 7. Vuoristodivisioonalle maaliskuun 22. päivänä. Pajarin 3. Divisioonan osia jäi kuitenkin toukokuun 1944 loppuun saakka saksalaisten selustaan Suomussalmen pääpiirteiselle alueelle.³³⁹

Huhtikuun 7. päivänä 1944 Karjalais-suomalaisen SNT:n NKGB pudotti laskuvarjolla Suomussalmen alueelle Naapurit-nimisen kolmihenkisen, suomalaisiin sotilasvaatteisiin puetun ja suomalaisilla asiakirjoilla varustetun vakoojapartion. Neuvostotiedustelu käytti partion jäsenistä nimiä Korpi, Yrjö ja Rae, joista viimeksi mainittu toimi radistina. Todellisuudessa miehet olivat Suomussalmella syntynyt, sittemmin Neuvostoliiton kansalaisuuden saanut 37-vuotias Antti [Andrei] Juntunen (Korpi) ja 34-vuotias, niin ikään Suomussalmella syntynyt ja sittemmin Neuvostoliiton kansalaisuuden saanut Esa Kempainen (Yrjö). Molemmat olivat aikanaan menneet salateitse Neu-

³³⁵ Panschin (2000), s. 56, 57.

³³⁶ Mustosen H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

³³⁷ Rautala (2018), s. 291; Raunio (2004), s. 208, 209 (kartta).

³³⁸ Manninen Ohto: *Tiedustelun kuva Neuvostoliiton suurhyökkäysvalmisteluista 1944. Salaisen sodan sivut*. Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitos 2003. Toimittanut Mikko Karjalainen, s. 107.

³³⁹ Rautala (2018), s. 292-294; Raunio (2004), s. 208, 209 (kartta).

vostoliittoon. Partion kolmas jäsen oli Lieksassa syntynyt 23-vuotias Suomen kansalainen Reino Pehkonen (Rae). Partion tehtävänä oli liikenteen tarkkailu Suomussalmen pitäjässä, tietojen hankinta Juntusrannan sotilaskohteista sekä väestön mielialoista. Lisäksi partion piti tunnistaa Suomussalmella toimineen suomalaisen tiedustelukoulun henkilöstöä sekä värvätä heidän joukostaan salainen asiamies tiedustelukoulun toiminnan selvittämiseksi. Partiolla oli mukanaan muonaa 30 päiväksi, ja yhteydenpitoa varten se oli varustettu Belka-4-radiolla.³⁴⁰

Partio laskeutui onnistuneesti Suomussalmen pitäjän Piispanjärven kylän maastoon, piilotti varusteensa ja alkoi odottaa sään paranemista, minkä jälkeen siirtyi Korpin sukulaisten maatilalle, jonne oli tarkoitus perustaa partion tukikohta. Toisin kuitenkin kävi. Partion päästyä maatilalle Korpin sukulaiset ilmiantoivat sen suomalaisviranomaisille, ja partio pidätettiin Suomussalmen Selkoskylässä 16. päivänä huhtikuuta 1944 oltuaan sitä ennen vapaalla jalalla liki kaksi viikkoa. Ennen pidätystä partion radisti Rae (Pehkonen) oli kaksi kertaa radioyhteydessä neuvostotiedusteluun, jolloin hän ilmoitti partion laskeutumisesta ja siitä, että he menisivät 14. päivänä huhtikuuta Paukuttajaan. Pidätystä seuraavana päivänä Naapurit-partio luovutettiin Päämajan valvontaosaston Vienan alatoimistolle.³⁴¹

Venäläistutkijoiden Vasili Hristoforovin ja Sergei Veriginin kuvaus Naapurit-partion toiminnasta on tulkittavissa siten, että pidätyksen yhteydessä sekä Juntunen että Kempainen saivat surmansa.³⁴² Mutta kuten myöhemmin osoitetaan, heidän kuulustelupöytäkirjansa luovutettiin Oulun suojeluskuntapiirin komentajalle jatkokäsittelyä varten heinäkuussa 1944.³⁴³

Sotilasvastavakoilu nimesi Naapurit-partion radisti Rakeen nimissä toteutetun harhautusoperaation ”Mustosen H-tapaukseksi”. Se alkoi kolme päivää partion pidätyksen jälkeen huhtikuun 19. päivänä. Radioharhautusoperaation sanomavaihto ei tue siitä tietoa, että partion pääkohde olisi ollut Suomussalmen kupeessa Haukiperässä sijainnut tiedustelukoulu. Sen sijaan sanomavaihdosta on pääteltävissä, että Mustosen nimissä neuvostotiedustelulle lähetettiin etupäässä tietoja Paukuttajan kylän tilanteesta ja vakoojien muka tekemistä yleisistä sekä Uhtuan rintamalle ja rintamalta suuntautuneesta liikennehavainnoista.³⁴⁴

Harhautusoperaatiossa partiolle luotiin sen toiminta-ajatuksen mukainen tukeutumipaikka muka Kempaisen (Yrjö) äidin kotiin. Pienellä paikkakunnalla toimineen partion uskottavuutta neuvostotiedustelun silmissä lisättiin kertomalla venäläisille totuudenmukaisesti Mustosen partion kanssa samalla alueella toimineen toisen neuvostotiedustelun partion tuhoutumisesta. Tästä Mustosen partio sai muka tiedon Kemp-

³⁴⁰ Hristoforov (2018), s. 139; Verigin (2018), s. 158; Päämajan valvontaosaston asiakirja N:o 6790/Valv.2/sal. 10.5.1944. EK-Valpo I. Kotelo 2806. KA; Oulun suojeluskuntapiirin kenttöoikeuden pöytäkirja 13.7.1944. Oulun suojeluskuntapiirin kenttöoikeus. T-19002/4. KA.

³⁴¹ Päämajan valvontaosaston asiakirja N:o 6790/Valv.2/sal. 10.5.1944. EK-Valpo I. Kotelo 2806. KA; Oulun suojeluskuntapiirin kenttöoikeuden pöytäkirja 13.7.1944. Oulun suojeluskuntapiirin kenttöoikeus. T-19002/4. KA; Mustosen H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa; Hristoforov (2018), s. 139.

³⁴² Hristoforov (2018), s. 139; Verigin (2018), s. 158.

³⁴³ Päämajan valvontaosaston asiakirja N:o 11800/Valv.2/sal. 26.7.1944. EK-Valpo I. Kotelo 2806. KA.

³⁴⁴ Mustosen H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa; Elfvengren, Kosonen, Laidinen (2010), s. 290; Hristoforov (2018), s. 139; Panschin (2018), s. 135. Seuraavat Hristoforovin kertomat tiedot ovat yhtenevät Mustosen sanomavaihtoselosteen kanssa: 3.5. ”Paukuttajassa puhutaan, että 29.4. on tuhattu ja saatu vangiksi laskuvarjomiehiä”; 3.-18.5. Rakeelta saatiin kaikkiaan 12 sanomaa s. 139-140 ja Veriginin: Naapurit tiedusteluryhmän alueelle lähetettiin tiedustelupartio, johon menetettiin yhteys 29.4.; 3.-18.5. Pehkoselta (Rae) saatiin 12 radiosanomaa; 25.5. jälkeen radisti Rae ei ollut enää eetterissä ja yhteys häneen menetettiin, s. 158, 159.

paisen äidiltä. Jotta neuvostotiedustelu säilyttäisi mielenkiinnon partiota kohtaan, sille uskoteltiin, että Uhtuan suunnan tilanteesta saataisiin tietoja venäläisille välitettäväksi muka Kemppaisen Erillinen Pataljoona 8:sta lomalla olleelta veljeltä.³⁴⁵

Todellisuudessa harhautusoperaation tapahtuma-aikana Uhtuan suunnalla ei ollut rintamavastuussa enää suomalaisia joukkoja.³⁴⁶ Kuten myöhemmin ilmenee Mustosen harhautusoperaatiossa venäläisille haluttiin kuitenkin uskotella toisin.

Mustosen nimissä neuvostotiedustelulle annetut tiedot, joiden tarkoituksena oli sitoa ja kyllästä neuvostotiedustelun voimavaroja sekä kuluttaa sen resursseja, olivat perin mitäänsanomattomia.³⁴⁷ Tähän luonnollisesti vaikutti partion todellisuudessakin syrjäinen ja harvateinen toiminta-alue, josta olisi oikeastikin ollut vähän kerrottavaa. Lisäksi se, että partion uskoteltiin pitävän tukikohtaa Kemppaisen äidin luona, ei aiheutanut sille välitöntä huoltotarvetta.

Sanomavaihdon perusteella näyttää siltä, että Mustosen harhautusoperaation keskeisenä päämääränä oli vaikuttaa venäläisten päätöksentekoon yrittämällä muodostaa heille virheellistä tilannekuvaa suomalaisten ja saksalaisten joukkojen muka aikomasta kelirikkoajan jälkeisestä yhteishyökkäyksestä. Tähän viittaavat venäläisille lähetettyjen sanomien kokonaislukumäärään nähden useat viestit, joissa neuvostotiedustelulle uskoteltiin tykkien ja saksalaisjoukkojen kuljetuksia Uhtuan suuntaan. Näistä tiedoista venäläisille muodostuvaa kuvaa tehostettiin kertomalla keksitystä huhusta, jonka mukaan hyökkäys Uhtuan suunnalta Neuvostoliittoa vastaan alkaisi kelirikon jälkeen.³⁴⁸ Strateginen tilanne huomioon ottaen Mustosen harhautusoperaation perimmäisenä päämääränä oli voittaa harhautuksella aikaa Suomen sotilasjohdolle Kannaksen puolustuksen vahvistamiselle viivyttämällä Uhtuan suunnalta Kannakselle mahdollisesti hyökkäystä varten keskitettäväksi aiottujen puna-armeijan joukkojen siirtojen aloittamista.

Suomalaisten juonet eivät kuitenkaan johtaneet haluttuun tulokseen, sillä radisti Rae oli onnistunut suomalaisille paljastumatta lähettämään sanomiensa yhteydessä neuvostotiedustelulle ennalta sovitun merkin siitä, että hän toimi suomalaisten valvonassa.³⁴⁹ Se, miten neuvostotiedustelu toimi Rakeen merkin saatuaan, kertoo heidän ammattitaidostaan. Sen sijaan, että he olisivat lopettaneet yhteydenpidon Rakeen kanssa, he jatkoivat viestien vaihtoa hänen kanssaan ikään kuin mitään ei olisi tapahtunut. Perivenäläisen maskirovkan hengessä he siis ryhtyivät harhauttamaan harhautajaa. Näin on mahdollista, että Mustosen harhautusoperaatio kääntyi suomalaisia itseään vastaan, mikäli neuvostotiedustelu tulkitsikin sotilasvastavakoilun Mustosen nimissä lähettämät sanomat päinvastoin, kuin suomalaiset halusivat venäläisten ne tulkitsevan.

Toukokuun 25. päivänä Mustosen nimissä lähetettiin viimeinen sanoma ja harhautusoperaatio loppui siihen.³⁵⁰ Menettelyllä haluttiin mahdollisesti uskotella neuvostotiedustelulle, että paluumatkalla ollut partio joutui vihollisen yllättämäksi.

³⁴⁵ Mustosen H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa; Hristoforov (2018), s. 139, 140; Verigin (2018), s. 158, 159.

³⁴⁶ Rautala (2018), s. 292-294; Raunio (2004), s. 208, 209 (kartta).

³⁴⁷ Mustosen H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

³⁴⁸ Sama; Verigin (2018), s. 158, 159; Hristoforov (2018), s. 139, 140.

³⁴⁹ Hristoforov (2018), s. 139; Verigin, s. 158, 159.

³⁵⁰ Mustosen H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

Sen jälkeen, kun Antti Juntunen, Reino Pehkonen ja Esa Kemppainen luovutettiin Päämajan valvontaosaston Vienan alatoimistolle, miehiä säilytettiin pääasiassa Suomussalmella sijainneessa Sotavankileiri 32:ssa. Radioharhauttajana toiminut Reino Pehkonen oli toukokuussa 1944 noin kaksi ja puoli viikkoa Päämajan valvontaosaston Joensuun alatoimiston huostassa mahdollisesti täydentäviä kuulusteluja varten. Tuolloin häntä säilytettiin Joensuun varuskunnan päävartiossa.³⁵¹

Heinäkuun 4. päivänä 1944 Juntusen, Kemppaisen sekä Pehkosen pöytäkirjat luovutettiin Oulun suojeluskuntapiiriin komentajalle jatkokäsittelyä varten.³⁵² Kahden ensiksi mainitun osalta Oulun suojeluskuntapiiriin kenttäoikeus käsitteli vakoilujuttua heinäkuun 13. päivänä 1944, ja se katsoi oikeaksi tuomita syytetyt vakoilusta kuolemanrangaistukseen. Antti Juntunen ja Esa Kemppainen teloitettiin heinäkuun 15. päivänä 1944.³⁵³ Asiakirjat eivät kerro Reino Pehkosen kohtaloa.

Mustosen harhautustapaus

Sanomat ennen pidätystä

Lähetetty:

8.4.1944:

Laskeuduimme onnellisesti. Neliö 08-62.

14.4.1944:

Tänä iltana menemme paukuttajaan. Kutsun sunnuntaina.

Sanomat harhautustoiminnassa

19.4.1944 klo 15.00:

Kävimme Paututtajassa. Ympäristössä ei ole sotilasvartiostoja. Odotamme liikkumismahdollisuuksien parantumista neliössä 10-62.

Vastaanotettu:

20.4.1944 klo 11.02:

Toimikaa aktiivisemmin, käyttäkää hyväksenne tummia paikkoja ja huonoa säätä. Ehdottomasti tiedottakaa suunnitelmanne. Tiedoitakaa onko Paukuttajan kylässä asukkaita. Tiedustelunne avulla saamanne tiedot ilmoittakaa suurella tarkkuudella.

22.4.1944 klo 12.40:

Paukuttajan siviiliasukkaat paikalaan. Lähestymme tietä neliössä 16-58.

³⁵¹ Päämajan valvontaosaston asiakirja N:o 6790/Valv.2/sal. 10.5.1944; Päämajan valvontaosaston asiakirja N:o 9742/Valv.2/sal. 25.6.1944; Päämajan valvontaosaston asiakirja N:o 7710/Valv.2/sal. 26.5.1944; Päämajan valvontaosaston asiakirja N:o 8624/Valv.2/sal. 9.6.1944. EK-Valpo I. Kotelo 2806. KA; Manninen Ohto: *Sotavangit ja sotavankileirit. Jatkosodan historia 6*. WSOY 1994. Toimittanut Maanpuolustuskorkeakoulun Historian laitos, s. 282 (kartta).

³⁵² Päämajan valvontaosaston asiakirja N:o 11800/Valv.2/sal. 26.7.1944. EK-Valpo I. Kotelo 2806. KA.

³⁵³ Oulun suojeluskuntapiiriin kenttäoikeuden pöytäkirja 13.7.1944. Oulun suojeluskuntapiiriin kenttäoikeus. T-19002/4. KA; Ote Oulun suojeluskuntapiiriin tuomioluettelosta III:lta neljännekseltä 1944. Sotaylioikeus. T-18881/7. KA.

22.4.1944 klo 12.55:

Tarkkailimme tietä neliössä 18-58 Tietä ei ole aurattu. Kulkee harvoin hevoskuormia. Sotilasliikennettä ei ole nähty. Haemme muonaa ja lähdemme neliöön 94-54.

25.4.1944 klo 16.28:

Esa tapasi äitinsä. Veli palvelee Uhtuan rintamalla. Saksalaisia saapunut paljon Uhtuan rintamalla.

25.4.1944 klo 16.48:

Määrään toistamiseen ilmoittamaan meille teidän suunnitelmanne suunnitelman. Täyttäkää tehtävä tarmokkaammin, aika ei odota. Suosittelemme vetämään työhön Paukuttajan asukkaita.

27.4.1944 klo 12.34:

Teidän tiedoitus saksalaisten sotavoimien saapumisesta Uhtuan suunnalle, johon on kiinnitettävä suurempaa huomiota, koittakaa mitä pikemmin määritellä aselaji, osastojen numerot tai postilokeroiden numerot. Toistamme uudelleen, toimikaa ripeämmin - - - suojelkaa itseänne.

27-28.4.1944 klo 16.36:

Neliö 94-56. Tie hyvässä kunnossa. Yöllä kolme saksalaista kolonaa yhteensä 78 umpinaista autoa pohjoiseen. Tienristeyksessä liikkuu lumipukuisia sotilaita. Palaamme tänään Paukuttajaan.

28.-30.4.1944 klo 13.20:

Esa käynyt Matin kanssa Paukuttajassa, äidille annettu rahaa. Hän on myötämielinen, mutta vielä pelkää. Saksalaiset vieneet paljon tykkejä rintamalle. Kutsun lauantaina.

30.4.1944 klo 13.55:

Onnittelemme kansainvälisen ensimmäisen toukokuuta johdosta, toivomme sotilaallista menestystä.

3.5.1944 klo 13.29:

Kuten voittoisa Puna-armeija teemme parhaamme.

3.5.1944 klo 13.48:

Paukuttajassa kerrottu desanttien tuhoamisesta ja pidättämisestä 29.4. Hossan tien varressa. Äiti pelkää. Kätkeydymme neliöön 10-62.

5.4.1944 klo 15.29:

Teidän N:o 11 ei avaudu, toistakaa ja tarkistakaa.

5.5.1944 klo 15.41:

Esa lähti Paukuttajaan ottamaan selvää voimmeko siirtyä sinne. Palaa ylihuomenna. Muonaa noin 10 päiväksi.

6.5.1944 klo 12.47:

Ilmoittakaa konkreettisemmin vihollisen sotavoimista osoittakaa tykistön lukumäärä kaliperi teknillinen aseistus.

6.5.1944 klo 13.03:

Esa palasi äiti majoittaa meidät. Oli kuullut, että kuusi puna-armeijalaispukuista desanttia on tuhottu.

6.5.1944 klo 13.10:

Mahdoton tietää mitä sanomaa tarkoittatte. Teidän Shifraus virheellistä ja käytätte aina samaa avainta.

9.5.1944 klo 09.25:

Tarkistakaa ja tiedoittakaa miten joutuivat vangeiksi meidän laskuvarjomiehet.

9.5.1944 klo 09.30:

Teidän sähkösanomanne 14, 15 eivät aukea, tarkastakaa ja toistakaa.

9.5.1944 klo 09.40:

Olemme Paukuttajassa. Veli tulee lomalle muutaman päivän kuluttua.

9.5.1944 klo 09.51:

Muona ei riitä paluumatkaksi. Mitä teemme.

11.5.1944 klo 11.33:

Emme tiedä mitä sanomia tarkoittatte, mutta luultavasti ilmoitimme niissä Esan käyneen Paukuttajassa ja saaneen asunnon.

11.5.1944 klo 11.33:

Äiti kuullut, että laskuvarjomiehet yllätetty nuotiolla ja taistelussa kaatuneet.

11.5.1944 klo 11.55:

Valoisten öitten takiaruokatarpeiden heitto lentokoneesta voi tulla huomatuksi vihollisen taholta, sen tähden ehdotamme hankkimaan ruokatarpeita rahalla Esan vanhemmilta. Kerätkää perusteelliset tiedot vihollisesta värvättyjen henkilöitten kanssa sopikaa tunnussanasta tulevaa kohtaustamme varten, valmistautukaa palamaan selkäpuolellemme.

13.5.1944 klo 13.45:

Veli tuli lomalle. Palvelee 8:ssa erillisessä pataljoonassa joka on Röhön suunnalla. Veli pelkää seurauksia meidän majoittamisestamme. Valmistaudumme lähtöön, muonaa saamme ostaa.

13.5.1944 klo 13.51:

Ottakaa selville Esan sukulaisten kautta, onko teidän piirissänne saksalaisia ja miten suomalaiset suhtautuvat heihin.

17.5.1944 klo 17.36:

Veli kertoo saksalaisten kuljettaneen Uhtuan suunnalle paljon erityyppisiä tykkeitä. Pieniä on viety kuorma-autoissa ja suurempia vedetty traktorien perässä. Joukkoja on vahvistettu ja huhuillaan hyökkäyksestä keilirikon päätyttyä. Suomussalmella kerrotaan olevan saksalaisia.

17.5.1944 klo 17.48:

Palatkaa viivyttelemättä, ilmoittakaa lähdöstänne sekä kulkureittinne. Olkaa varovaisia ylittäessänne rintamalinjan.

18.5.1944 klo 16.44:

Reitin valinta vaikeaa, koska veljen kertoman mukaan joukkokeskityksiä pitkin rintamalinjaa ja kylät miehityt. Pyrimme läpi Kuittijärven eteläpuolelta. Voimme.

19.5.1944 klo 15.51:

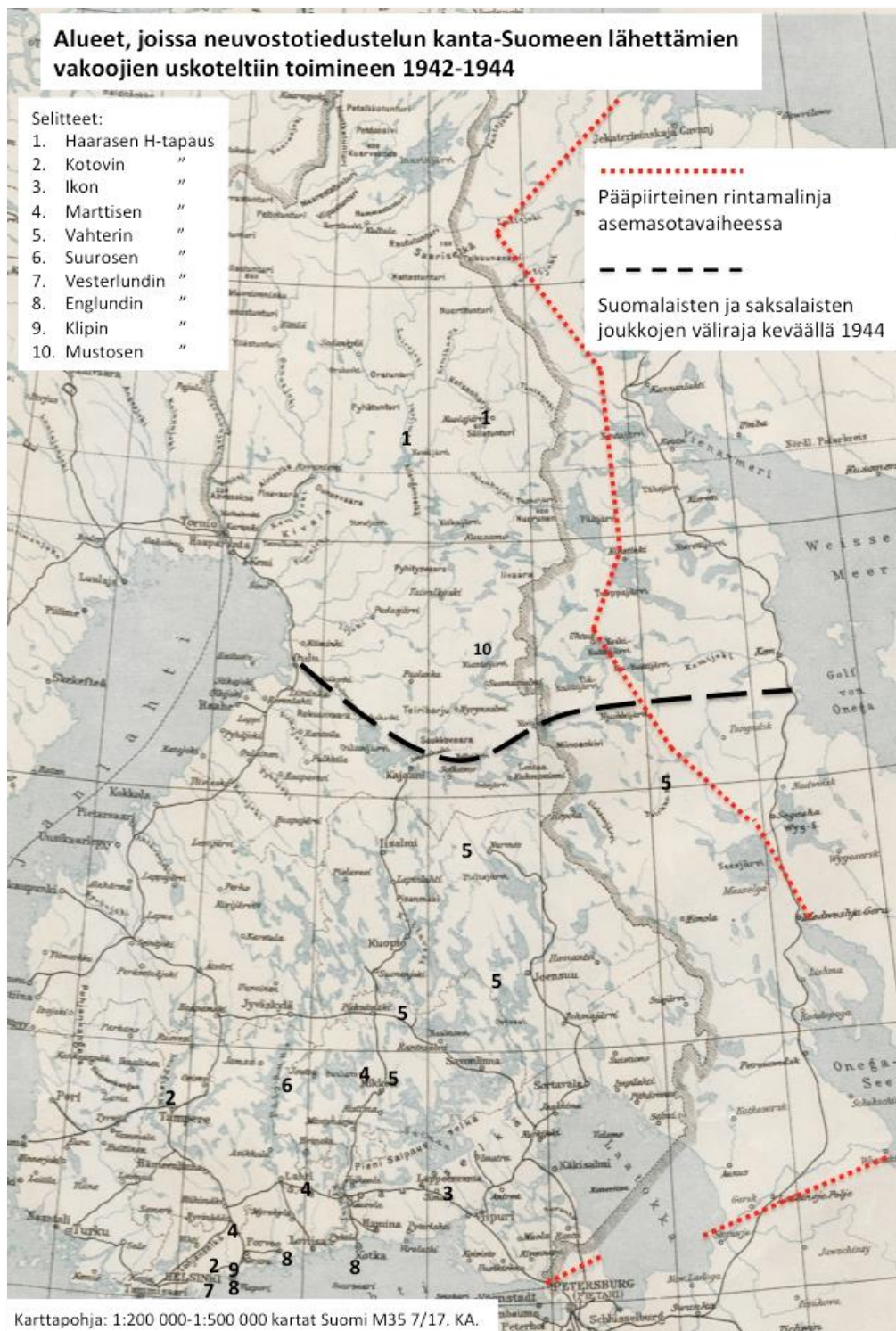
Hyväksymme teidän kulkureittinne rintamalinjan yli. Ilmoittakaa liikkeistänne.

22.5.1944 klo 13.33:

Matkalla neliössä 24-44. Uossan tietä kunnostetaan.

25.5.1944 klo 17.54:

Neliössä 36-14. Uhtuan tiellä maanantaina raskasta tykistöä ja saksalaisia joukkoja itään.³⁵⁴

Kuva 4: Alueet, joissa neuvostotiedustelun kanta-Suomeen lähettämien vakoojien uskoteltiin toimineen 1942-1944

³⁵⁴ Mustosen H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

TAKAISIN VALLATULTA ALUEELTA NEUVOSTOTIEDUSTELULLE SUUNNATTUJA RADIOHARHAUTUSOPERAATIOITA

”Elintarpeet lopussa, tilani huono apua en nähnyt kuka tulee odotan”

Tiistaina joulukuun 2. päivänä 1941 Lounais-Kannaksella Uudellakirkolla pidettiin vakoilusta epäiltynä 29-vuotias Leningradin alueella syntynyt Neuvostoliiton kansalainen Juho Husu. Hän kuului mahdollisesti kaksi- tai kolmihenkiseen vakoojapartioon, mutta joutui laskuvarjohypyn yhteydessä eroon vakoojatoveristaan. Husun mukaan nimetyn harhautusoperaation sanomavaihdosta on pääteltävissä, että neuvostotiedustelulle uskoteltiin Husun toimineen Etelä-Kannaksella IV Armeijakunnan suunnassa Vammeljärvi–Perkjärvi–Pamppala-alueella.³⁵⁵

Syksyn ja loppuvuoden 1941 kuluessa suomalaiset saavuttivat hyökkäysvaiheen tavoitteensa porrastetusti. Pisimpään taisteluja käytiin Kiestingin suunnalla, missä tilanne vakiintui vasta marraskuun lopulla. Myös Rukajärven suunnalla suomalaisten hyökkäysvaihe saatiin päätökseen ennen talven tuloa. Aunuksen kannaksella suomalaisjoukot saavuttivat tavoitteensa syys–lokakuun aikana. Alkoi asemasota, jolle oli ominaista molemminpuolinen iskujoukko- ja partiotoiminta, vaikka paikoitellen käytiin isojakin taisteluja.³⁵⁶

Kannaksella oli siirrytty asemasotavaiheeseen jo syyskuussa, minkä jälkeen siellä olleiden joukkojen sotajaotusta tarkistettiin. Husun harhautusoperaation aikana joulukuussa 1941 rintamalinja kulki Kannaksella pääpiirtein Tappari–Lempaala–Valkeasaari-tasalla. Rintamavastuussa oli kaksi rinnakkain ryhmitettyä armeijakuntaa: IV Armeijakunta, jonka oikea siipi oli kiinni Suomenlahdessa, ja I Armeijakunta, jonka vasen reuna ulottui Laatokkaan.³⁵⁷ Kannaksella suomalaisten taistelujaotusmuutoksien aiheuttamat joukkojen siirrot eivät jääneet venäläisiltä huomaamatta, ja vihollisen aikoiden selvittämiseksi ja tilannekuvan selkeyttämiseksi suomalaisjoukkojen selustaan lähetettiin tiedonhankintaan Husun kaltaisia vakoojia.

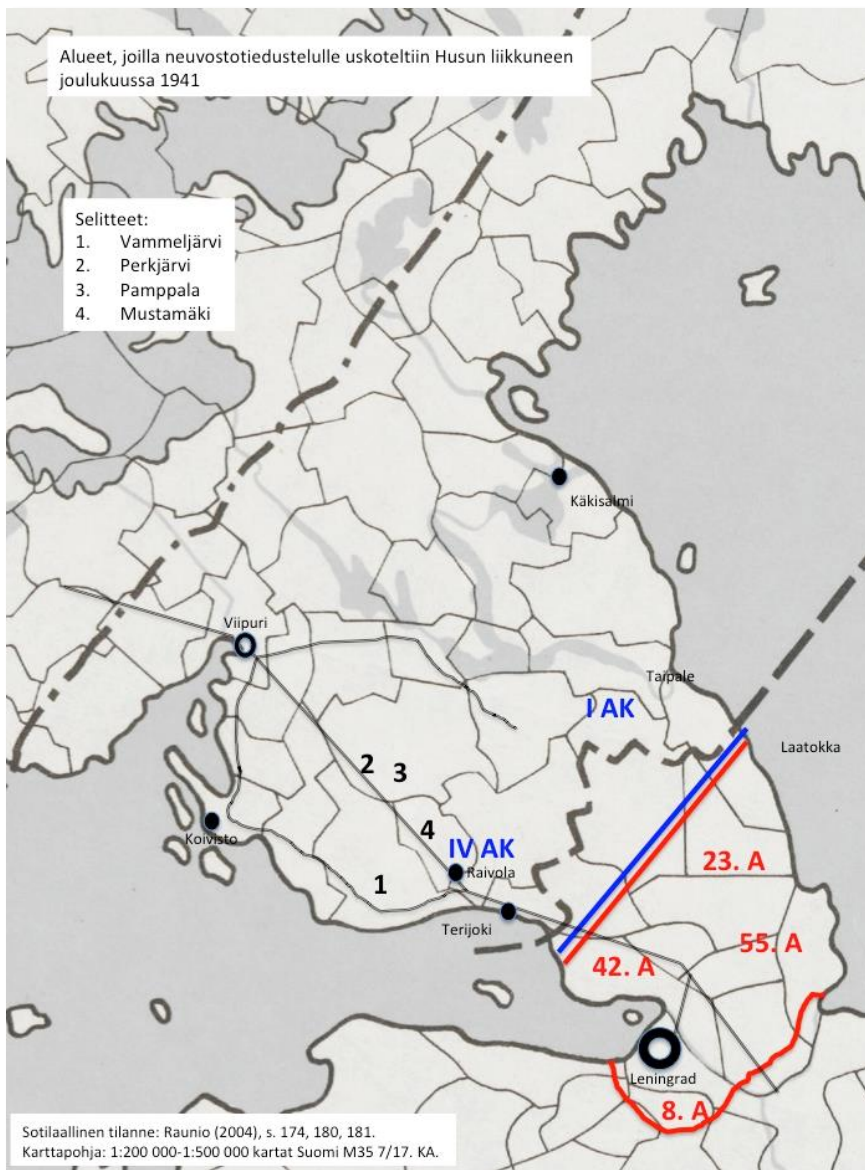
Husun harhautusoperaatio oli varsin lyhyt. Se kesti vajaat neljä viikkoa joulukuun 2. päivästä saman kuun 29. päivään. Husun vasta-asema sijaitsi ainakin operaation loppupuolella Parkalassa. Päämajan valvontaosaston tietojen mukaan vuonna 1941 siellä sijaitsi sotilasvastavakoolle tuolloin tuntemattoman tiedusteluosaston vakoojien koulutuspaikka. Sittemmin Päämajan valvontaosastolle selvisi, että Parkalassa toimi ainakin tiedusteluosasto 4155 ja NKVD–NKGB:n tiedusteluosia.³⁵⁸

³⁵⁵ Päämajan valvontaosaston vastavakoolutoimiston kirjelmä N:o 8133/Valv.2/sal. Valtiolliselle poliisille 24.12.1941 liitteinen. EK-Valpo I. Kotelo 2805. KA; Husun H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa; Raunio (2004), s. 174.

³⁵⁶ Järvinen (1950), s. 183, 202.

³⁵⁷ Raunio (2004), s. 174; *Joukkojen ryhmitys Kannaksella. Jatkosodan historia 4*. WSOY 1993. Toimittanut Sotatieteen Laitoksen Sotahistorian toimisto, s. 169 (taulukko ml.).

³⁵⁸ Husun H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa; Päämajan valvontaosaston vastavakoolutoimiston asiakirja N:o 11000/Valv.2/sal. 15.8.1942. Tiedustelutoimisto (Tsto II) / VII AKE. T-2060/20. KA; Päämajan valvontaosaston vastavakoolutoimiston asiakirja N:o 2939/Valv.2/sal. 5.2.1942 liitteinen. EK-Valpo I. Savonlinnan alaosasto. Kotelo 55. KA.

Kuva 5: Alueet, joilla neuvostotiedustelulle uskoteltiin Husun liikkuneen joulukuussa 1941.

Harhautusoperaation sanomavaihdosta on pääteltävissä, että Husun tehtävänä oli hankkia vihollistietoja havainnoimalla rautatie- ja maantiekuljetuksia ja viestittää radiolla päivittäin tekemänsä havainnot neuvostotiedustelulle. Tässä tarkoituksessa venäläisille uskoteltiin Husun työskennelleen 30–50 kilometriä rintaman takana suomalaisen puoleisessa selustassa IV Armeijakunnan vastuualueella muun muassa Lounatjoen, Perkjärven sekä Mustamäen asemien läheisyydessä.³⁵⁹

Hyvän radioharhautusoperaation mukaisesti sotilasvastavakoilu lähetti Husun nimissä neuvostotiedustelulle vain muutamia Husun tehtävän mukaisia sanomia rautatie- ja maantiekuljetuksista muka tehdyistä havainnoista.³⁶⁰ Nämä olivat sotilaallisilta tiedoil-

³⁵⁹ Husun H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa; Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston asiakirja N:o 11000/Valv.2/sal. 15.8.1942. Tiedustelutoimisto (Tsto II) / VII AKE. T-2060/20. KA; Päämajan valvontaosaston Mikkelin alatoimiston ptk:t N:o 20a/43 sal. ja N:o 20b/43 sal. Saimaan SkpE:n KeO. T-22305/21. KA; Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston asiakirja N:o 2939/Valv.2/sal. 5.2.1942 liitteinen. EK-Valpo I. Savonlinnan alaosasto. Kotelo 55. KA.

³⁶⁰ Husun H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

taan merkityksettömiä, eikä niistä ollut hyötyä neuvostotiedustelulle. Niillä tiedoilla Suomen sotilasvastavakoilu ei myöskään pystynyt luomaan neuvostotiedustelulle virheellistä tilannekuvaa.

Neuvostotiedustelun Husua kohtaan tunteman mielenkiinnon ylläpitämiseksi sotilasvastavakoilussa kehiteltiin tarina, jonka mukaan Husu oli onnistunut kaappaamaan kuriiriupeeerilta asiakirjoja, karttoja, tilanneselostuksia sekä yksityistä postia. Sanomavaihdosta onkin pääteltävissä, että venäläiset osoittivat suurta mielenkiintoa muka kaapattuun postiin, erityisesti sotilasasiakirjoihin.³⁶¹ Tämä selittyy muun muassa sillä, että tilanne oli joulukuussa vielä asettumassa aloilleen, jolloin kaikki vinkit suomalaisten mahdollisista jatkoaikeista olivat tarpeen. Lisäksi kyseisistä asiakirjoista toivottiin löydettävän maaleja venäläistykistölle ja ilmavoimille.

Edellä kuvatun kuriiripostikaappauksen yhteydessä venäläisille myös uskoteltiin Husun haavoittuneen. Tätä seikkaa käytettiin harhautusoperaatiossa kahdessa tarkoituksessa. Ensinnä haavoittumiseen vedoten neuvostotiedustelua kyllästettiin ja sen voimavaroja sidottiin kertomalla Husun vammoista johtuneista työskentelyä vaikeuttaneista asioista. Toiseksi haavoittumisen verukkeella sotilasvastavakoilu pyysi Husun nimissä neuvostotiedustelulta apua Husulle. Loppujen lopuksi neuvostotiedustelu lähetti Husun avuksi sekä kuriirilta kaapattujen asiakirjojen noutamiseksi Valkeasaaressa syntyneen Tuomas Kälviäinen nimisen tiedustelijan, joka luonnollisesti joutui suomalaisten pidättämäksi. Samoin kävi myös mahdolliselle Husun alkuperäiselle vakoojatoverille Aleksander Suomalaiselle. Hänet pidätettiin 21. päivänä joulukuuta Terijoenlailla, pääpiirtein samalta alueella, jossa Husun uskoteltiin toimineen.³⁶²

Husun harhautusoperaation enin hyöty suomalaisvastavakoilulle oli se, että maltillisella sanomavaihdolla ja neuvostotiedustelun mielenkiinnon herättäneellä keksityllä tarinalla valvontaosasto pystyi kiinnittämään liki kuukaudeksi neuvostotiedustelun huomion sille täysin hyödyttömään vakoojaan. Harhautusoperaation ei voida katsoa kuluttaneen millään tavalla neuvostotiedustelun resursseja, vaikka Husun avuksi lähetettiinkin yksi henkilö, joka sittemmin päätyi sotilasvastavakoilun haltuun. Husun harhautusoperaatiolla ei myöskään pyritty vaikuttamaan neuvostotiedustelun päätöksentekoon, vaikka sellaiseksi voidaan laskea se, että sotilasvastavakoilu sai vihollistiedustelun lähettämään apua vakoojalleen.

Husu ja Kälviäinen julistettiin sotavangiksi joulukuussa 1941.³⁶³ Mitkä kaikki asiat loppujen lopuksi vaikuttivat kenttäoikeuden päätökseen, ei ole tiedossa. Voitaneen kuitenkin pitää todennäköisenä, että Husun suostumisella radioharhautukseen oli oma merkityksensä tuomiota lieventävänä seikkana. Yhtälailla todennäköisenä voidaan pitää myös sitä, että mikäli tapahtumat olisivat todellisuudessa edenneet harhautusoperaatiossa kuvatulla tavalla, olisi Husun avuksi tullut Kälviäinen esimiestensä käskystä surmannut haavoittuneen vakoojatoverinsa. Tällainen johtopäätös on tehtävissä neu-

³⁶¹ Husun H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

³⁶² Sama; Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston kirjelmä N:o 338/Valv.2/sal. Valtiolliselle poliisille 10.1.1942 liitteinen. EK-Valpo I. Kotelo 2805; Liite (luettelo N:o 4) kirjelmään N:o 7900/Valv.2/sal./13.6.1942. EK-Valpo I. Savonlinnan alaosasto. Kotelo 55. KA.

³⁶³ Kopio Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston asiakirjasta N:o 7900/Valv.2/sal. 13.6.1942 liitteinen. Materiaali tutkijan hallussa; Kirjelmän N:o 7900/Valv.2/sal./13.6.1942 liite (luettelo N:o 4). EK-Valpo I. Savonlinnan alaosasto. Kotelo 55. KA.

vostotiedustelun antamasta viimeisestä sanomasta, jossa se käskee Kälviäistä antamaan haavoittuneelle Husulle avun ja palaamaan takaisin.³⁶⁴

Husun harhautustapaus

Lähetetty:

2.12.1941 klo 90.0:

Onnellisesti pudonnut metsään. En ole löytänyt toveriani.

Vastaanotettu:

2.12.1941 klo 9.00:

Älkää etsikö teitä. Jatkakaa tehtäväänne yksin.

3.12.1941 klo 13.00:

Pudotettu Vammeljärvelle. Olen yksin. Jatkan Perkjärvelle. Antakaa vastaus.

4.12.1941 klo 9.00:

Saapunut rautatien varteen klo 7 matkustajuna Viipuriin päin. Nähnyt vain yksityisiä sotilaita. Olen yksin.

4.12.1941 klo 9.00:

Jatkakaa tehtäväänne yksin. Ilmoittakaa missä olette. Odotan tietoja tehtävän suorittamisesta.

4.12.1941 klo 13.00:

Jatkan työskentelyä. Lounatjoen asemalta tavarajuna Leningradiin päin 11:23 ja asemalta lähtenyt 3 K-autoa. Sotilasjoukkoja en ole nähnyt.

4.12.1941 klo 13.00:

Hyvä työskennelkää ainoastaan 14.

4.12.1941 klo 13.00:

Ilmoittakaa tarkalleen ja paljonko missä milloin.

5.12.1941 klo 13.00:

Perkjärven asemalla ei varastoja. Klo 9.40 asemalla seisoivat 28 tavaravaunua, joista autoihin purettiin säkkejä ja laatikoita. Panssarijuna liikkui 9.50 Viipurin suuntaan.

7.12.1941 klo 13.00:

Siirryin Perkjärveltä Pamppalaan ja kohtasin klo 13.00 6.12.41 suomalaisen postinkuljettajan komandir luutnantin. Hän haavoitti minua, mutta surmasin hänet. Sain haltuuni asiakirjoja ja karttoja. Olen Pamppalan kylässä, mitä tehdä vastatkaa. Vastatkaa tuleeko apua.

7.12.1941 klo 13.00:

Ilmoittakaa terveydentilanne, haavanne laatu. Minkälaisia papereita. Täyttäkää saamanne tehtävä.

³⁶⁴ Husun H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

8.12.1941 klo 9.00:

Haavoittunut jalkaan, vaikea liikkua, kuumetta. 4200:n käsky tykistön ryhmyksestä ja käskyyn liittyvä piirros. Käsky valmiuskäskyn N:o 1982 täytäntöön panemisesta siihen liittyvine karttoineen, päiväkäskyjä, tilannetiedoituksia, yksityiskirjeitä. Odotan apuanne. Olen siirtynyt suojaan Vuotjärven eteläpuolelle.

8.12.1941 klo 9.00:

Lähtekää kotiin käskettyä marssitietä. Tuokaa radio ja asiakirjat mukanaan.

8.12.1941 klo 13.00:

En pysty liikkumaan. Haava vuotaa kovasti verta. En voi edes paljon työskennellä. Oloni huono. Odotan vastausta. Yritän klo 10:00.

8.12.1941 klo 13.00:

1) Ilmoittakaa tarkkaan käskyjen sisältö. 2) Ylläpitäkää yhteyttä meihin radiotietä mikäli mahdollista antakaa tietoja vihollisesta. Odottakaa apua.

9.12.1941 klo 9.00:

Käsky N:o 1222 Tyk. 208 sal. Tykistön ryhmitys valmistelut 10.12.1941 mennessä ja käsketty ryhmitys suoritettava loppuun 11.12.1941 Käsky N:o 2012 op. 208 sal. Käsken viipymättä täyttämään valmiuskäskyn N:o 1982. Siirrot karttapiirroksen mukaan. Siirrot saatettava päätökseen 15.12.1941 mennessä. 4200:n komentaja kenr.majuri. Tilanne on huono. Milloin tulee apua.

9.12.1941 klo 13.00:

Olen Pamppalan tienhaarasta pohjoiseen n. 200 m. Vuotjärven etelärannasta huonossa kunnossa kauan en voi odottaa. Antakaa kelloaika. Otan yhteyden aamulla.

9.12.1941 klo 13.00:

Pysykää paikoillanne. Työskennelkää vain klo 10. Odottakaa apua. Siirron suorittamista varten ilmoittakaa olinpaikkanne.

9.12.1941 klo 13.00:

Käskyjen sisältö ei ymmärrettävissä 1112 ilmoittakaa minkälaisia valmistelutöitä, missä ja minkälainen lopullinen ryhmitys käskyn tai kartan mukaan osoittaa mihin ja mitä osastoja siirtyy, esitäkää siirron marssitiet.

9.12.1941 klo 13.00:

Olen Vuotjärvestä 200 m. etelään kahden joen välissä yksinäinen tyhjä mökki lämmitän yöllä. Miten tunnen omat ja milloin tulevat.

9.12.1941 klo 13.00:

Ilmoittakaa meille latonne tuntomerkit orientoimista varten.

11.12.1941 klo 9.00:

Tykistön valmistelutyöt loppuun suoritettava 11.12.1941 muuta ei käskyssä, ryhmyksestä ja teiden käytöstä peitepiirros karttaan 1:50 000. Tilanne tiedoituksessa yliloikkarin pitkä kertomus venäläisten joukkojen sijoituksista. Ruoka alkaa loppua paha olla, apua pian.

11.12.1941 klo 9.00:

Työskennelkää ainoastaan klo 14. Ilmoittakaa täydellisesti kuka allekirjoittanut käskyt.

11.12.1941 klo 13.00:

Kenraalimajurin nimi epäselvä, tykistön komentaja everstiluutn. E. Savonen, esik.päällikkö everstiluutnantti T. Hilden. Milloin apua.

11.12.1941 klo 13.00:

Saanko polttaa paperit, hävittää koneen ja antautua? Odottakaa 10 minuuttia.

11.12.1941 klo 13.00:

Ilmoittakaa mikä nimi ja sijoituspaikka. Apu 12.12.1941.

11.12.1941 klo 13.00:

Paikka ei mainittu. N:o 4200 komentaja. Odotan apua.

11.12.1941 klo 13.00:

Ette saa ellette halua tulla maankavaltajaksi. Säilyttäkää käskyt ja kone, odottakaa apua.

12.12.1941 klo 13.00:

Elintarpeet lopussa, tilani huono apua en nähnyt kuka tulee odotan.

12.12.1941 klo 13.00:

Apu lähetetty, odottakaa.

12.12.1941 klo 13.00:

Ymmärrän ja odotan. Kuka tulee.

13.12.1941 klo 9.00:

Apua ei tullut vaikeata odottaa.

13.12.1941 klo 13.00:

Apua ei näkynyt, mutta yöllä näin valomerkkejä, olivatko omia.

13.12.1941 klo 13.00:

Apu on läheisyydessänne. Odottakaa. Tulette kohtaamaan sen tänään.

14.12.1941 klo 13.00:

Apua ei tullut vaikeata odottaa. Antakaa kelloaika.

15.12.1941 klo 9.00:

Ei vielä kukaan paua ja elintarpeita.

15.12.1941 klo 13.00:

Milloin apua tulee ja elintarpeita mitä ajattelette vastatkaa heti. Odotan 10 minuuttia.

15.12.1941 klo 13.00:

Apu lähetetty sen tulisi olla luonanne jo. Lähetetty nimenomaan teitä varten.

16.12.1941 klo 9.00:

Kälviäinen tuli klo 6 16.12.1941. Pudotettu n. 30 km. olinpaikastani. Onko teillä ja Suomalaisella radioyhteyttä ja missä hän on.

16.12.1941 klo 9.00:

Hyvä ilmoittakaa missä partiojohtaja on. Selittäkää terveystilanteenne. Suomalaista älkää odotako. Ilmoittakaa kaikki mitä viime aikoina olette havainneet. Antakaa käskyjen sisältö. Terveisiä.

16.12.1941 klo 9.00:

Terveys huono voiko käskyt antaa suomenkielellä koska vaikeata kääntää venäjäksi. Partion vanhin tietymättömissä.

17.12.1941 klo 9.00:

Annan käskyt suomenkielellä.

17.12.1941 klo 9.00:

Antakaa.

17.12.1941 klo 9.00:

[Annettu tykistöikäsky, joka ei ole ollut käytettävissä tässä tutkimuksessa. V1aPa].

18.12.1941 klo 9.00:

Älkää antako käskyjä seurata liikennettä teillä ilmoittakaa päivittäin mitä viimeaikoina olette havainneet ja milloin. Pian tulee apua.

19.12.1941 klo 9.00:

Teillä vähäistä liikettä, sotilaspartioita näkynyt aijomme muuttaa olopaikkaa, täällä huono, koska apu tulee.

19.12.1941 klo 9.00:

Vielä kerran vaadin päivittäistä ilmoitusta vastustajasta. Elintarvikkeita ja apua tulee. Työskennelkää vain klo 14.

20.12.1941 klo 14.00:

Teillä vähäistä liikennettä, jatkamme matkaa löytääksemme sopivan olopaikan. Odottakaa 10 minuuttia.

20.12.1941 klo 14.00:

Pysykää paikoillanne, ilmoittakaa onko järvellä kinostunutta lunta.

20.12.1941 klo 14.00:

Palaamme entiseen paikkaamme järvellä ei kinoksia. Antakaa aika.

21.12.1941 klo 14.00:

Olemme entisessä paikassa.

22.12.1941 klo 9.00:

Perkjärven suunnalta rintamalle päin 32 kuorma-autoa kuormattuina klo 5 ja 8 välillä.

22.12.1941 klo 9.00:

Odottakaa huomenna määräyksiä kohtaamismerkeistä.

23.12.1941 klo 9.00:

Klo 12-17 22.12.1941 rintamalle päin 36 kuorma-autoa ja rintamalle 16 k-autoa.

23.12.1941 klo 9.00:

Milloin tulevat kohtaamismerkit odotan.

23.12.1941 klo 9.00

Säästäkää tarvikkeita. Työskennelkää vain klo 14. Ilmoitamme.

24.12.1941 klo 9.00:

Emme löytäneet teitä. Lähtekää itse matkalle Suomenlahden kautta, ottakaa yhteys klo 10.

25.12.1941 klo 9.00:

Tarvikkeet lopussa. Kuljemme eteenpäin.

26.12.1941 klo 13.00:

Olemme lähellä Mustamäen asemaa. Jalkaa särkee tilanne huono. Antakaa aika.

26.12.1941 klo 13.00:

Toimikaa varovasti ja kulkekaa Kronstadtin.

28.12.1941 klo 9.00:

Olemme Vammelsuujoen varrella yksinäisessä myllyssä pitemmälle emme jaksa kulkea lähettäkää elintarvikkeita. (Huom. Parkalassa uusi lähetin toiminnassa, vastasi vasta toiseen kutsumme oltuaan edellisen päivän täysin ääneti).

28.12.1941 klo 9.00:

Teitä on vaikea löytää jäljellä vain lyhyt matka ja kerätkää voimia ja lähtekää liikkeelle. Odotamme kärsimättömästi.

28.12.1941 klo 13.00:

Haava märkii kuumetta, antakaa hoito-ohjeita.

28.12.1941 klo 13.00:

Kulkekaa nopeammin niin me lääkitsemme.

28.12.1941 klo 13.00:

Voimme odottaa apua ja elintarpeita, antakaa vastaus heti.

29.12.1941 klo 9.00:

Tilanne sietämätön ellei heti saada apua.

29.12.1941 klo 9.00:

Kälviäinen ryhtykää toimenpiteisiin matkalle lähtöä varten.

29.12.1941 klo 9.00:

Kälviäinen voi lähteä, mutta miten minun käy.

29.12.1941 klo 9.00:

Kälviäinen käsken antamaan avun ja palaamaan aamulla 31.³⁶⁵

³⁶⁵ Husun H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

”Emme ole ehtineet hankkia tietoja vihollisesta, olemme aloittaneet teiden tarkkailun”

Leningradin pohjoisella esikaupunkialueella Parkalassa päättyi helmikuun alussa vuonna 1942 kolmisen kuukautta kestänyt vakoojakurssi, jonka 12 oppilaan joukossa olivat 25-vuotias Aleksanteri Kontulainen ja 19-vuotias Vihtori Seikku, molemmat Neuvostoliiton kansalaisia.³⁶⁶ Helmikuun 6. päivän vastaisena yönä desanttipari Seikku ja Kontulainen hyppäsi suomalaisten selustaan noin 40–50 kilometrin etäisyydelle rintamasta Kaukjärven tienoille. Hypyn aikana miehet joutuivat eroon toisistaan. Seuraavana päivänä suomalaissotilaat löysivät ja pidättivät Kontulaisen sekä luovuttivat tämän Päämajan valvontaosaston IV Armeijakunnan alatoimistolle. Kuulusteluissa Kontulainen kertoi vapaana olleesta toveristaan, joka oli pukeutunut suomalaiseen sotilaspukuun ja hänellä oli väärennetyt asiakirjat Vihtori Valon nimelle. Sunnuntaina 8. päivänä helmikuuta suomalaissotilaat pidättivät desanttiparin radistina toimineen Vihtori Seikun Viipuri–Leningrad-junaradan lähietäisyydeltä Säiniön Näykkijärveltä, siis alueelta, jossa vain puoli vuotta aikaisemmin oli käyty kovia taisteluja Viipurin vapauttamiseen liittyen. Ennen pidätystään Seikku oli ollut kahdesti yhteydessä toimiksiantajiinsa ja kertonut joutuneensa eroon vakoojatoveristaan. Myös Seikku luovutettiin IV Armeijakunnan alatoimistolle.³⁶⁷

Seikun ja Kontulaisen toiminta liittyi loppuvuodesta 1941 alkaneeseen ja helmikuussa 1942 edelleen käynnissä olleeseen puolustusvoimien joukkojen uudelleenjärjestelyyn. Neuvostotiedustelu oletti muun tiedustelu- ja vakoilutoiminnan ohella saavansa Seikun ja Kontulaisen avulla lisävalaistusta tilannekuvaansa ja -arvioonsa siitä, mitä Kannaksella tapahtui ja mitä suomalaiset sillä suunnalla aikoivat. Karjalan Armeijan hyökkäyksen tukemiseksi Suomen sodanjohto siirsi jo syksyllä 1941 Kannakselta II Armeijakunnan esikunnan ja sen armeijakuntajoukot Karjalan Armeijalle. Helmikuun alussa I Armeijakunnan esikunnan henkilöstö siirrettiin Syvärille, jossa he perustivat V Armeijakunnan esikunnan. Samalla kaikki Kannaksella olleet joukot alistettiin IV Armeijakunnan esikunnalle. Niin ikään helmikuun alussa IV Armeijakunnan komentajana aloitti kenraaliluutnantti Harald Öhquist. Maaliskuussa Karjalan kannaksella olleista joukoista muodostettiin Kannaksen Ryhmä. Sen toimintaa johti IV Armeijakunnan esikunnan perustalta muodostettu Kannaksen Ryhmän esikunta komentajanaan kenraaliluutnantti H. Öhquist.³⁶⁸

Seikun mukaan nimetty harhautusoperaatio kesti vain hivenen kolmatta viikkoa helmikuun 8. päivästä 1942 saman kuun 24. päivään. Harhautusoperaation sanomavaihdosta on pääteltävissä, että vakoojapartion alkuperäisenä tehtävänä oli vihollisliikenteen tarkkailu Viipurin kaakkoispuolella sijainneen Liimatan aseman rautatiesolmukohdan alueella.³⁶⁹ Neuvostotiedustelu oli valinnut solmukohdan partion toiminta-

³⁶⁶ Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston kirjelmä N:o 2542/Valv.2/sal. Valtiolliselle poliisille 23.2.1942 liitteinen. EK-Valpo I. Kotelo 2805. KA; Päämajan valvontaosaston asiakirjan N:o 7900/Valv.2/sal. 13.6.1942 liite ”Luettelo N:o 4”. EK-Valpo I. Savonlinnan alaosa. Kotelo 55. KA; Päiväämätön ja otsikottoman paperi. EK-Valpo I. Kotelo 2914. KA.

³⁶⁷ Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston kirjelmä N:o 2542/Valv.2/sal. Valtiolliselle poliisille 23.2.1942 liitteinen. EK-Valpo I. Kotelo 2805. KA; Päämajan valvontaosaston asiakirjan N:o 7900/Valv.2/sal. 13.6.1942 liite ”Luettelo N:o 4”. EK-Valpo I. Savonlinnan alaosa. Kotelo 55. KA; Seikun H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa; Haapanen (2012), s. 195; Järvinen (1950), s. 108-120.

³⁶⁸ *Joukkojen ryhmitys Kannaksella. Jatkosodan historia 4*. WSOY 1993. Toimittanut Sotatieteen Laitoksen Sotahistorian toimisto, s. 169; Raunio (2004), s. 188.

³⁶⁹ Seikun H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

alueeksi, koska junaliikenne haarautui sieltä kolmeen suuntaan: Keski-Kannakselle Äyräpää–Valkjärvi-suuntaan, kohti vanhaa rajaa Terijoen suuntaan sekä Länsi-Kannakselle Koiviston ja Inon suuntiin. Solmukohdan alueelta olisi oikean vakoojapartion avulla ollut saatavissa hyvä kuva todellisista Kannaksen alueen joukko- ja materiaalikuljetuksista.

Seikun harhautussanomissa neuvostotiedustelulle uskoteltiin, että Liimatan asema ja sen lähellä olleet tiet olivat vahvan valvonnan alaisena. Tämän vuoksi partiota ei ope- roitu pääasiassa joitakin kilometrejä Liimatan asemalta Terijoelle johtavan radan var- rella. Tämän lisäksi sotilasvastavakoilu lähetti Seikun nimissä neuvostotiedustelulle keksittyjä vihollishavaintoja paluureittinsä varrelta Huumola–Summa–Hatjalahden- järvi–Kuolemanjärvi–Kipinolanjärvi-alueelta.³⁷⁰

Menestyksekkään harhautusoperaation mukaisesti Seikun nimissä neuvostotieduste- lulle annetut tiedot olivat epätasoisia ja ympäröivä, josta syystä neuvosto- tiedustelu patisti Seikkua tarkempaan raportointiin.³⁷¹ Seikun nimissä annetut tiedot käsittelivät niin pieniä ja yleisellä tasolla kerrottuja asioita, että jälkikäteen on mahdo- ton arvioida sitä, missä määrin nämä tiedot olivat oikeansuuntaisia ja mitkä annetuista tiedoista olivat vääriä. Mahdollisesti esimerkiksi tiedot keskeisestä Liimatan rauta- tiesolmukohdan vahvasta vartioinnista olivat oikeansuuntaisia.

Seikun nimissä annetut tiedot olivat sotilaallisesti niin vähäarvoisia, ettei Päämajan valvontaosasto pystynyt niiden avulla luomaan neuvostotiedustelulle väärien tilan- nekuvaa Seikun partion toiminta-alueelta. Toisaalta, IV Armeijakunnan näkökul- masta Seikun harhautusoperaatio oli siinä mielessä arvokas, ettei neuvostotiedustelu pystynyt ainakaan Seikun avulla muodostamaan minkäänlaista tilannekuvaa Liimatan pysäkin kautta helmikuun aikana tapahtuneista kuljetuksista, mikä saattoi olla harhau- tusoperaation perimmäinen päämäärä.

Harhautusoperaation sanomavaihdosta on pääteltävissä, ettei sillä kyetty kuluttamaan neuvostotiedustelun materiaali- eikä henkilöresursseja. Seikun nimissä sotilasvastava- koilu ilmoitti neuvostotiedustelulle, että tämän ruokatarpeet olivat loppumassa ja vih- jasi, ettei tämä selviäisi yksin takaisin. Näillä sanomilla valvontaosasto yritti saada Sei- kulle elintarviketäydennystä sekä jonkun henkilön noutamaan hänet takaisin puna-ar- meijan hoiviin sen jälkeen, kun Kontulainen oli muka jäänyt kiinni. Näissä yrityksissä Suomen sotilasvastavakoilu ei kuitenkaan onnistunut.³⁷²

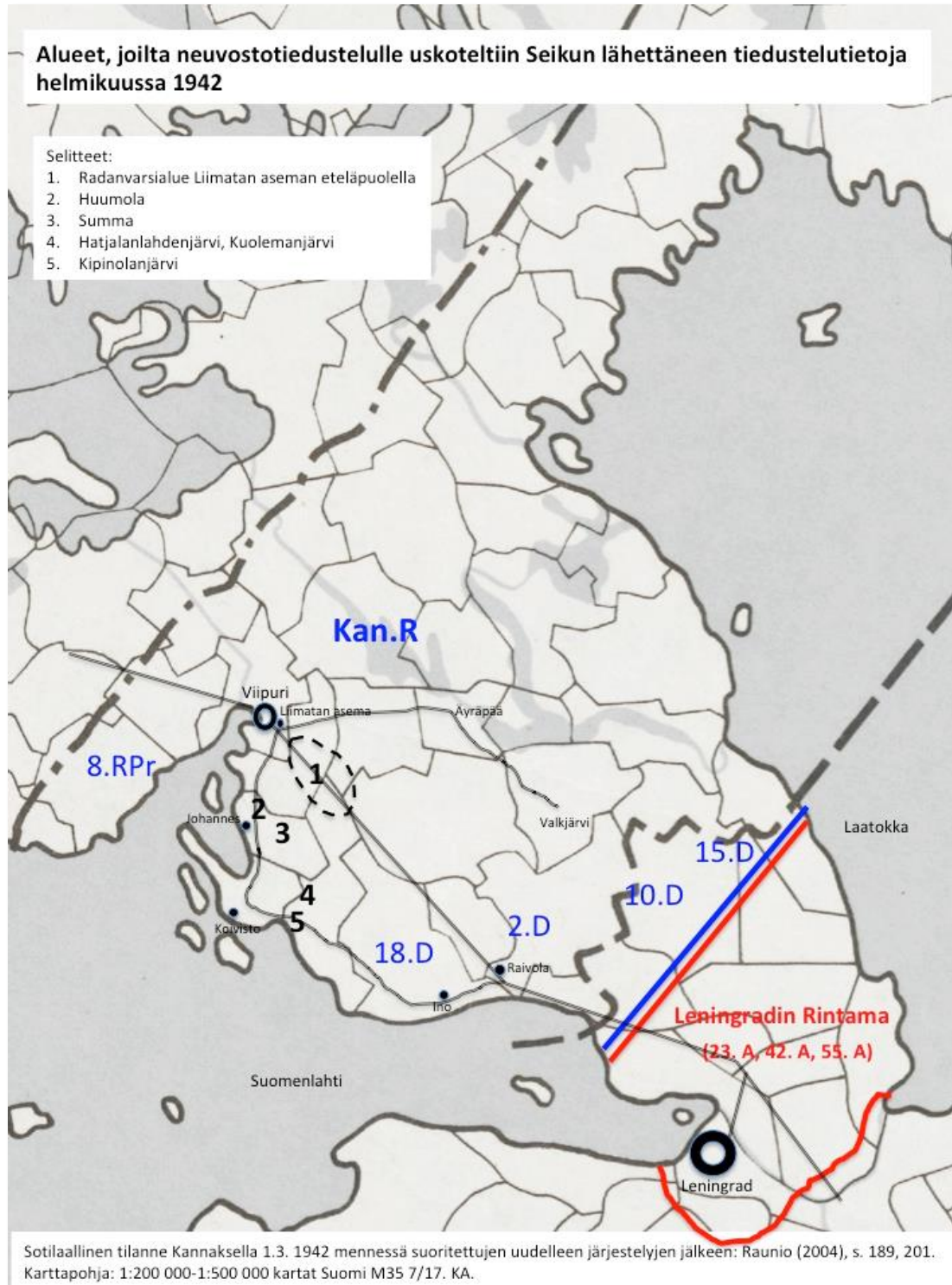
Seikun harhautusoperaation enin hyöty Kannaksen suunnan sotatoimille oli se, että harhautussanomilla kyettiin eri verukkein paitsi sitomaan ja kyllästäämään neuvosto- tiedustelun suorituskykyä, ennen kaikkea uskottelemaan venäläisille, että Seikun partio oli saamansa tehtävän mukaisessa toiminnassa Liimatan pysäkin pääpiirteisellä alu- eella. Näin tämä Keski- ja Länsi-Kannaksen rautatieliikenteen kannalta keskeinen sol- mukohta pysyi mahdollisesti vapaana todellisista neuvostovakoojista sinä ajankoh- tana, kun viimeisiä Kannaksen suunnan joukkojen uudelleenjärjestelyjä toteutettiin helmikuussa 1942. Näin ollen Seikun harhautusoperaatiolla saattoi olla varsin keskei- nen operatiivinen merkitys suomalaisten taistelujaotusmuutosten salaamisessa.

³⁷⁰ Seikun H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

³⁷¹ Sama.

³⁷² Sama.

Mahdollisesti Seikun ja Kontulaisen harhautustoimintaan osallistuminen nähtiin kenttäoikeudessa tuomiota lieventäväksi seikaksi, sillä molemmat julistettiin lokakuussa 1942 sotavangeiksi.³⁷³

Kuva 6: Alueet, joilta neuvostotiedustelulle uskoteltiin Seikun lähettäneen tiedustelutietoja helmikuussa 1942.

³⁷³ Valtiollisen poliisin kiertokirje (N:o 50) N:o 6277/IV valtiollisen poliisin osastoille 28.10.1942 liitteinen. EK-Valpo I. Savonlinnan alaosasto. Kotelo 55. KA; Haapanen (2012), s. 195.

Seikun harhautustapaus

Sanomat ennen pidättämistä

Lähetetty:

6.2.1942 klo 14.00:

Onnellisesti laskeutunut koord. 496 a (= Kaskolan kartanosta 2 km etelään), toveria en ole löytänyt, kuljen kohtauspaikkaan. S. [Huom. kaarisuluissa olevat kommentit ovat sotilasvastavakoilun kirjaamia, VlaPa].

7.2.1942 klo 14.00:

Olen koord. 2602 v (= Säiniön pysäkiltä 2 km lounaaseen), kuljen kohtauspaikkaan, toveria en ole tavannut. E.

Sanomat harhautustoiminnassa

8.2.1942 klo 14.00:

Olemme koord. 2404 (=Näykkijärven luoteiskärki), tapasin toverin, kuljemme tehtävämme paikkaan. I.

Vastaanotettu:

8.2.1942 klo 14.00:

Antakaa tietoja vihollisesta. Tavatkaa nopeammin ja täyttäkää tehtävänne. K. Ottakaa yhteys 16.30.

8.2.1942 klo 15.30:

Emme ole ehtineet hankkia tietoja vihollisesta, olemme aloittaneet teiden tarkkailun.

8.2.1942 klo 15.30:

Hyvä. Alatkaa nopeammin täyttää tehtäväännne. Odotan huomenna tietoja vihollisesta. K. Yhteys klo 15:00 (Mosk.a.)

9.2.1942 klo 14.00:

Olemme koord. 3000 s (= Säiniön asemalta 2,5 km luoteiseen). Totesimme että partiot vartioivat rautateitä. Kolme tavarajunaa ja yksi matkustajajuna itään, yksi tav.j. ja yksi matk.j. Viipuriin. K.

10.2.1942 klo 14.00:

Keskittäkää tarkkailu ratasolmuun koord. 3098 (= Liimatan pys.). Ilmoittakaa mitä tarkemmin montako ja mitä vaunuja, mikä lasti, kulkuajat ja mitä tietä. Mitä joukko-osastoja, saksalaisia eli suomalaisia. Toimikaa mitä varovaisemmin.

11.2.1942 klo 14.00:

Olemme koord. 3000 c. Siirtyminen koord. 3098 (= Liimatan pys.). mahdotonta - tiet tarkasti partioit, metsässä paljon lunta, alituisesti kulkee hiihtopartioita. Mitä meidän on tehtävä? Koord. 2802 (= Säiniön kylä) huomasimme sotajoukkoja. U.

11.2.1942 klo 15.30:

Pysykää paikoillanne. Mitä ja paljonko joukkoja? Haukun teitä epätäydellisistä tiedoista. K. - Uusi yhteys klo 18:00.

12.2.1942 klo 14.00:

Olemme edelleen koord. 3000 c. Koord. 2802 (= Säiniö) huomasimme kaksi hiihtokomppaniaa harjoittelemassa, lumipuvuissa. koord. 2604-b (= Ryövälin suon ja rautatien välissä) huomasimme kaksi i.t. tykkiä. En saanut vastausta lähetyksiin klo 18:00 ja 12:00. S. Seuraava yhteys 13.2.1942 klo 14:00.

12.2.1942 klo 14.00:

Tarkkaillkaa rautatietä Liimatan pysäkin alueella koord 3098. Ilmoittakaa mitä tarkemmin mitä hiihtäjiä ja paljonko sotajoukkoja on koord. 2802 (= Säiniöllä). Täyttäkää tehtävänne mitä tunnon-tarkemmin, sitä vaatii isänmaa. K.

13.2.1942 klo 15.30:

Olen koord. 3000 c. Kondulainen lähti eilen koord. 3098 alueelle, ei ole tähän asti palannut, otaksun hänen joutuneen kiinni, koska siellä aina kulkee hiihtopartioita. Pyydän lupaa poistua kiireellisesti etelään päin tahi muuten olen minäkin vaarassa. E.

13.2.1942 klo 15.30:

Tarkkaillette huonosti. Vuorokauden ajalta ei ole tietoja. Lähettäkää Kondulainen vuorokaudeksi Viipuriin. Antakaa tietoja joka päivä. K.

13.2.1942 klo 18.30:

Muuttakaa paikkaa samassa karttaruudussa. Jos Kondulainen ei ilmestyisi huomenna, siirtykää Ryövälistuon lähetyville, missä jatkakaa teiden tarkkailua. K.

14.2.1942 klo 14.00:

Olen koord. 3002.v. Yön kuluessa maantiellä Viipuri - Kyyrölä itään päin 1 lumiaura ja 2 autoa bensinilassissa, länteen 1 sairausauto ja 2 henkilöautoa. Kondulainen ei vielääkään ole palannut. I.

15.2.1942 klo 13.00:

Olen siirtynyt koord. 2606 b. (= Ryövelinsuon itäkärkeen). Viipurin - Kyyrölän maantiellä kulki eilen illalla itään suuntaan 3 henkilöautoa ja klo 23:20 autokolonna, johon kuului 6 peitettyä kuorma-autoa. Klo 06:30 nämä palasivat tyhjinä. Kaksi hiihtopartiota liikkui itään suuntaan. Olen hankkinut sukset, korsua en ole löytänyt, muonaa on jäljellä viikoksi. Mitä minun on tehtävä? K.

15.2.1942 klo 15.30:

Palatkaa reittiä myöten Summan kautta. Ottakaa päivittäin yhteys Suomenlahdelle saakka. K.

16.2.1942 klo 15.00

Olen koord. 1806 c. (= Huumolan tienhaarassa). Tiellä Vääräkoskelta Huumolaan ei liikennettä. Huumolan tienhaara tarkasti vartioitu. Viipurin - Summan maantiellä hiihtopartioita. Ruutussa 1806 paljon sotavankeja metsätoissa. K.

17.2.1942 klo 12.00:

Olen koord. 1008-b (Summan kohdalla, ryhdyn tehtävän toisen osan täyttämiseen. U.

18.2.1942 klo 14.00:

Olen koord. 1208-c (= Summa). Summan alueella varastoitu säännöllisten välimatkojen päässä tukkeja, paaluja ja piikkilankaa.

[Seuraava lähetys ilman päivämäärä- ja aikatietoa:]

Pienempiä työryhmiä vetämässä lankaa, kaivamassa kuoppia. metsätoissa ja muissa valmistelutoissa. 09:20 kulki maantiellä kaakkoon autokolonna, jossa 48 peitettyä 3-tonnin autoa, niissä kirjaimet WH. Koska poistuttava Summasta: S.

18.2.1942 klo 16.30:

Pysykää siellä kunnes keskuksesta eri määräyksen. K. Seuraava yhteys 12.00.

19.2.1942 klo 12.00:

Olen koord. 1208-c (= Summa). Vihollisesta ei uusia tietoja. Tunnen itseni väsyneeksi, on kovin kylmä. Muona loppumaisillaan. E.

19.2.1942 klo 12.00:

Ilmoittakaa missä karttaruudussa rakennusaineet, missä kaivetaan kuoppia, missä vedetään piikilankaa, onko linnoitustöissä siviilejä tahi sotilaita ja montako miestä. Saatua tarkan ilmoituksen annan poistumisohjeen. K.

19.2.1942 klo 15.30:

Lähtekää Suomenlahdelle, Matojärven seuduille, koord. 8418. Ottakaa päivittäin yhteys. K.

20.2.1942 klo 15.00:

Olen koord. 0210 b. (= Hatjalahdenjärven pohjoiskärjen itärannalla). I.

21.2.1942 klo 14.00:

Olen koord. 9212 b (= Kuolemanjärven eteläkärjestä 2,5 km itään). Täytyy liikkua pitkin metsiä, tiet partioitut, olen väsynyt ja selkää pakottaa. K.

22.2.1942 klo 14.00:

Sairauden ja väsymyksen takia lepäsin ladossa koord. 8801 b. Yritän illan kuluessa saapua Matojärvelle. Muonaa jäljellä vain vuorokaudeksi, odotan apua. K.

22.2.1942 klo 15.30:

Lähtekää lahdelle koordinaatissa 8404 (= Kyrönniemessä) ja kulkekaa 15 km. pohjoisneulasta 180°. Sitten kulkekaa pohjoisneulasta 140° lahden toiselle puolelle. Klo 10:00:stä 23.2. lähtien kuuntelemme hätäjärjestyksen mukaan. ilmoittakaa koska siirrytte lahdelle. K.

23.2.1942 klo 11.00:

Saavuvin Kipinolanjärvelle kooed. 8806-v, pitemmälle en pysty liikkumaan, olen sairas ja muona on kokonaan lopussa. Pyydän isänmaalta apua. U.

23.2.1942 klo 13.30:

Lähtekää pitkin ilmoitettua reittiä. Kuuntelemme hätäaallolla. K. Lisäksi määrättiin seuraava yhteys klo 14:00.

24.2.1942 klo 11.00:

Koord. 8806-v- (= Kipinolanjärvi). En saanut vuorokauteen vastausta hätäaallolla. Ilman muonaa katson itseni menneeksi mieheksi tahi olen pakoitettu antautumaan vangiksi. Muuta mahdollisuutta ei ole. Antakaa asiallinen ja lopullinen vastaus. S.

24.2.1942 klo 16.30:

Antautumisesta vangiksi voi puhua vain maanpetturi. Teidän on kuljettava vielä vain muutamia kilometrejä ja teidän on jännitettävä kaikki voimanne päästäksenne kotimaahan. Lähtekää lahdelle ilmoitettua reittiä myöten.

24.2.1942 klo 18.30:

Yritän lähteä lahdelle klo 22.00 määrättyä reittiä myöten koordinaatissa 8404 (= Kyrönniemessä). Lopetan yhteydenpidon. E.

24.2.1942 klo 19.30:

Hyvä. Lähtekää ilmoittakaa olinpaikkanne 25.2. klo 10.00. K.³⁷⁴

³⁷⁴ Seikun H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

”Tiellä Seivästölle liikkuu sotaväkeä – pakoitettu menemään pohjoiseen...”

Kannaksen Ryhmän vastuualueella Muurilassa sotilasviranomaiset pidättivät torstaina 8. päivänä lokakuuta 1942 kumiveneellä soutaen Suomen sotaväen toiminta-alueelle Kuolemajärven pitäjään saapuneen ja suomalaisiin sotilasvaatteisiin pukeutuneen 29-vuotiaan Neuvostoliiton kansalaisen Juho Niukkanen vakoilusta epäiltynä ja luovuttivat hänet seuraavana päivänä Päämajan valvontaosaston Kannaksen Ryhmän alatoimistolle jatkotutkimuksia varten. Kuulusteluissa ilmeni, että Niukkanen oli ennen pidätystään ehtinyt olla neljä kertaa yhteydessä toimeksiantajiinsa. Aidoissa sanomissa Niukkanen antoi neuvostotiedustelulle vaatimattomia tietoja muun muassa maantietä ja meriliikennehavainnoista Suomenlahden rannikolta Viipurin eteläpuolelta Kyrönniemen, Humaljoen sekä Koiviston salmen alueilta.³⁷⁵

Niukkanen harhautusoperaatio kesti ainoastaan viisi päivää lokakuun 9. päivästä lokakuun 13. päivään. Tuona aikana Niukkanen nimissä lähetettiin neuvostotiedustelulle neljä sanomaa, joissa kerrottiin Muurilassa muka sijainneista tykkiasemista, Seivästölle matkalla olleista sotilaista sekä Kuolemajärvellä muka havaituista pükkilankaesteistä, konekivääripesäkkeistä sekä sotaväestä.³⁷⁶

Harhautusoperaatio oli niin lyhytkestoinen ja sen aikana lähetettiin niin vähän merkityksellisiä sanomia, etteivät suomalaiset saavuttaneet sillä mitään sotilaallista hyötyä. Kyseisessä harhautusoperaatiossa mukana ollut Päämajan valvontaosaston Kannaksen Ryhmän alatoimiston päällikkö Jaakko Apiola kertoi haastattelussa, että sotilasvastavakoilu suunnitteli tuottavansa venäläisille tappioita Niukkanen puna-armeijan puolelle paluun yhteyteen. Siinä toivossa, että venäläiset tulisivat hakemaan Niukkasta Koiviston alueelta sukellusveneellä, kuten Apiola muisteli venäläisten Niukkaselle luvanneen, heille kerrottiin, että Niukkanen kumivene oli muka mennyt rikki. Tällä verukkeella sukellusveneen toivottiin tulevan noutamaan Niukkasta mahdollisimman läheltä rantaa. Samalla Apiola sopi yhdessä Ino–Muurila-alueella ryhmittyneenä olleen ilmatorjuntapatterin päällikön kapteeni Aki Marteen kanssa siitä, että ilmatorjuntamiehet valmistautuvat suora-ammunnalla tulittamaan Niukkasta mahdollisesti noutamaan saapuvaa sukellusvenettä. Näin ei kuitenkaan koskaan käynyt.³⁷⁷

Rannikotykistörykmentti 2:n kenttäoikeus tuomitsi Juho Niukkanen 5. päivänä marraskuuta 1942 vakoilusta elinkaudeksi kuritushuoneeseen. Väliaikaisista sotatuomioistuinten ja oikeudenkäynnistä annetun lain nojalla kenttäoikeuden tutkinta ja päätös alistettiin Sotaylioikeuden tarkastettavaksi.³⁷⁸ Sotaylioikeus muutti rangaistuksen kuolemantuomioksi. Se toimeenpantiin helmikuussa 1943.³⁷⁹

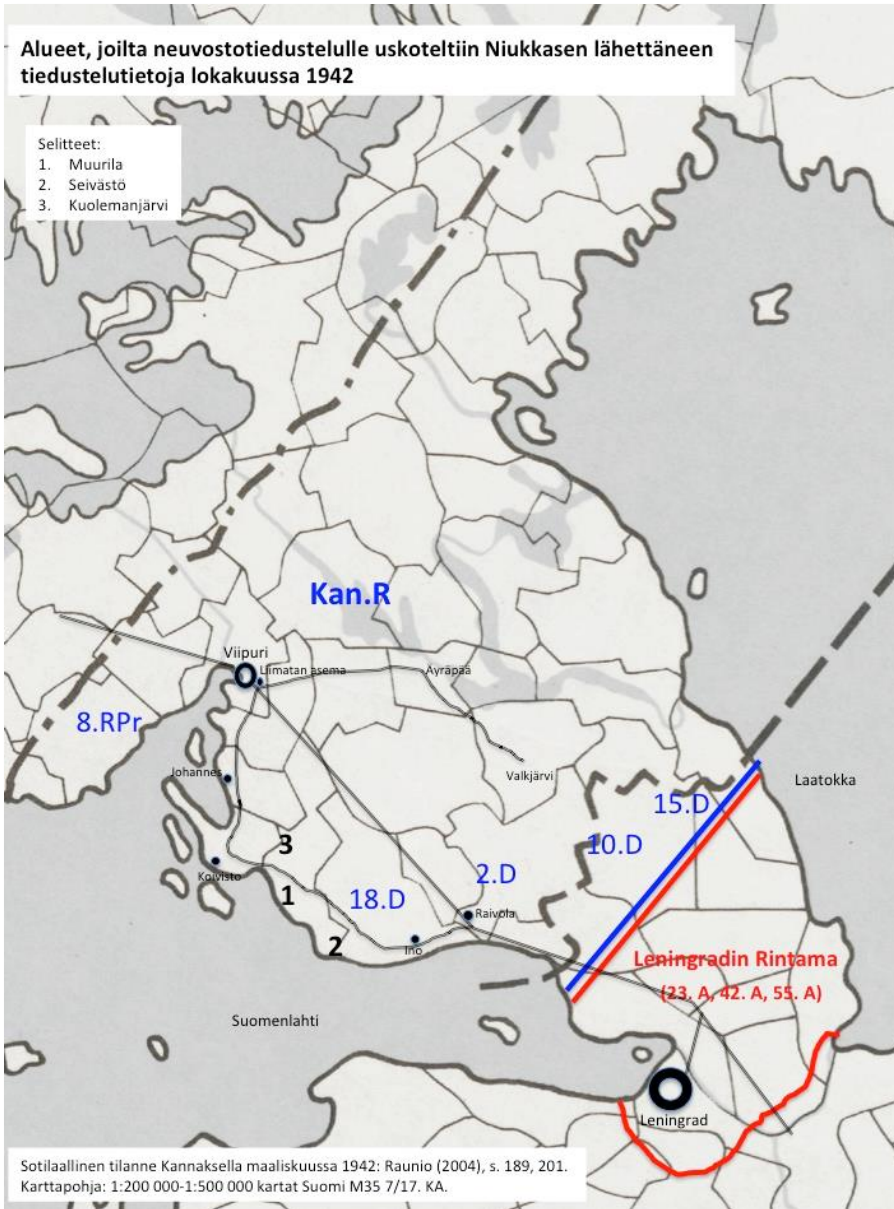
³⁷⁵ Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston asiakirja N:o 14890/Valv.2/sal. 24.10.1942. EK-Valpo I. kotelo 2805. KA; Panschin (2000), s. 54, 55; Rannikotykistörykmentti 2:n kenttäoikeuden pöytäkirja 5.11.1942. Rannikotykistörykmentti 2:n kenttäoikeus. T-22880/1. KA.

³⁷⁶ Panschin (2000), s. 54, 55.

³⁷⁷ Jaakko Apiolan haastattelu 8.4.1999. Materiaali tutkijan hallussa; Panschin (2000), s. 54, 55.

³⁷⁸ Rannikotykistörykmentti 2:n kenttäoikeuden tuomioluettelo viimeiseltä vuosineljännekseltä 1942. Sotaylioikeus. T-18879/17. KA; Rannikotykistörykmentti 2:n kenttäoikeuden pöytäkirja 5.11.1942. Rannikotykistörykmentti 2:n kenttäoikeus. T-22880/1. KA.

³⁷⁹ Haapanen (2012), s. 437.

Kuva 7: Alueet, joilta neuvostotiedustelulle uskoteltiin Niukkasen lähettäneen tiedustelutietoja lokakuussa 1942.

Niukkasen harhautustapaus

Sanomat ennen pidättämistä

Lähetetty:

6.10.1942 klo 10.00:

5.10. klo 18 Kyrönniemi tarkkailin valonheitin piikkilankaesteitä.

7.10.1942 klo 10.00:

6.10. klo 18 Humaljoki päivän kuluessa kulki itään 22 kuorma-autoa 5 kevyttä länteen 19 kuorma-autoa 19 kuorma-autoa 5 kevyttä.

8.10.1942 klo 10.00:

8.10. klo 9 henkilökohtaisesti tarkkailin vuorokauden kuluessa salmea Koiviston salmi liikennettä ei ollut.

8.10.1942 klo 15.00:

Henkilökohtaisesti 2 vuorokauden kuluessa Humaljoen suussa ei merellä liikettä.

Sanomat pidättämisen jälkeen

9.10.1942 klo 12.30:

9.10. klo 11 henkilökohtaisesti tarkkailin Murilassa 8504 3 tykkiasemaa.

Vastaanotettu:

10.10.1942 klo 10.00:

Pitää työskennellä tarkemmin. Missä ja millaisia tykkiasemia.

11.10.1942 klo 10.00:

Olen 87 09. Tiellä Seivästölle liikkuu sotaväkeä. Pakoitettu menemään pohjoiseen Karjalaisten kylässä piikkilankaesteitä ja kk. varustuksia, sotaväkeä. Lähdän etelään.

12.10.1942 klo 10.00:

Tänään lähtekää paluumatkalle. Jos tulee esteitä ilmoittakaa.

12.10.1942 klo 10.00:

Lähden illalla Möluniemestä.

12.10.1942 klo 15.30:

Lähtekää.

13.10.1942 klo 13.00:

Kumivene rikki. Pyydän apua. Odotan koord. 75 11 rannalla iso kivi.

13.10.1942 klo 18.00:

Hankkikaa kalastajavene paikan päällä tai korjatkaa oma. Hätätilassa kulkekaa maarintaman kautta.³⁸⁰

”Meidät huomattiin – onnistui paeta taka-ajosta – olen yksin, en liiku....”

Tiistaina 23. päivänä toukokuuta 1944 suomalaiset pidättivät Hiitola–Simpele–Elisenvaara-alueelta radiolla varustetun naisdesantin. Kuulusteluissa hän kertoi olevansa 25-vuotias Olga Vishnjakova. Hän kuului Leningradin ja Leningradin alueen NKGB:n toukokuun 21. päivänä matkaan lähettämään Tsentralnaja-nimiseen kuusihenkiseen, kahdella radistilla varustettuun tiedustelutuhotyöryhmään, jonka päätehtävänä oli häiritä suomalaisten yhteyksiä Koillis-Kannaksella ja kerätä vihollistietoja.³⁸¹ Jälkikäteen arvioituna vakoojaryhmän tuhotyötehtävän tarkoituksena oli vaikeuttaa suomalaisten joukkojen johtamista ja joukkojen siirtoja ynnä muita kuljetuksia pian vakoojien kiinnijäännin jälkeen alkaneen puna-armeijan hyökkäyksen aikana.

Vishnjakovan mukaan nimetyn harhautusoperaation sanomavaihdosta on pääteltävissä, että neuvostotiedustelulle uskoteltiin Vishnjakovan olleen toiminnassa Laatokan Karjalassa kymmenisen kilometriä Elisenvaaran eteläpuolella Alhon rautatieaseman tuntumassa reilun kolmen viikon ajan toukokuun 26. päivästä kesäkuun 18.

³⁸⁰ Panschin (2000), s. 54, 55.

³⁸¹ Hristoforov (2018), s. 142,143; Haapanen (2012), s. 413.

päivään.³⁸² Kesäkuun alussa Kannaksen pääpuolustusasemassa oli ryhmittyneenä kaksi armeijakuntaa rinnan. Länsi-Kannaksella kenraaliluutnantti Taavetti Laatikaisen komentama IV Armeijakunta ja Itä-Kannaksella kenraaliluutnantti Hjalmar Siilasvuon komentama III Armeijakunta. Kannaksen suunnan reservinä oli kaksi jalkaväkidivisioonaa, ratsuväkiprikaati sekä panssaridivisioona.³⁸³

Leningradin Rintaman hyökkäys alkoi kesäkuun 9. päivänä 1944. Se pakotti IV Armeijakunnan joukot vetäytymään kesäkuun 12. päivään mennessä pääpiirtein linjalle Vammelsuu–Kivennapa III Armeijakunnan pysyessä edelleen pääasemassa. Puna-armeija jatkoi offensiiviaan 14. päivänä kesäkuuta alkaneella hyökkäyksellä, jonka painopiste oli läntisellä Kannaksella. Hyökkäys saavutti menestystä ja pakotti suomalaiset vetäytymään kesäkuun 20. päivään mennessä Viipuri–Kuparsaari–Taipale-linjalle. Tätä ennen ylipäällikkö oli jo antanut 12. päivänä kesäkuuta käskyn joukkojen irrottamisesta Itä-Karjalasta Kannakselle sekä 14. päivänä kesäkuuta käskyn Kannaksen Joukkojen Komentajan Esikunnan perustamisesta. Sen komentajaksi ja samalla Kannaksen taistelujen johtoon Mannerheim määräsi Aunuksen suunnalla taisteluja siihen asti johtaneen kenraaliluutnantti Lennart Oeschin. Kahta päivää myöhemmin 16. päivänä kesäkuuta Mannerheim antoi Maaselän ja Aunuksen kannaksen joukoille käskyn vetäytyä Laatokan Karjalaan.³⁸⁴

Ennen harhautusoperaation alkua Vishnjakova ennätti olla kerran yhteydessä toimекsiantajiinsa. Tuolloin hän kertoi partion laskeutumisesta sekä siitä, että partion varusteet olivat löytyneet ja että yksi partion jäsenistä hukkui jokea ylitettäessä. Pidätyksen jälkeisistä viesteistä käy ilmi, että Päämajan valvontaosaston laatiman juonen mukaan neuvostotiedustelulle uskoteltiin, että tiedustelupartio oli tullut yllätetyksi ja takaa-ajon seurauksena partion radisti Vishnjakova oli joutunut erilleen muista ja kaipasi neuvoja ja ohjeita siitä, miten hänen tulisi menetellä.³⁸⁵

Harhautusoperaation aikana neuvostotiedustelulle ei lähetetty Vishnjakovan nimissä ainuttakaan sanomaa, jossa olisi ilmoitettu vihollishavaintoja. Kaikki sotilasvastavakoilun neuvostotiedustelulle lähettämät sanomat liittyivät tavalla tai toisella Vishnjakovan mukamas tukalasta tilanteesta selviytymiseen. Vastavakoilu yritti täten varsin maltillisesti, mutta todentuntuisilla syillä kyllästää ja kuormittaa vihollisen tiedustelun suorituskykyä sekä kuluttaa sen resursseja ja vaikuttaa vihollisen päätöksentekoon toivoen, että sanomien perusteella Vishnjakovalle lähetettäisiin sekä henkilö- että materiaaliapua. Näissä yrityksissä Suomen sotilasvastavakoilu ei kuitenkaan onnistunut.³⁸⁶

Venäläinen historioitsija Vasili Hristoforov kertoo vuonna 2018 ilmestyneessä teoksessaan eräästä suomalaisten toteuttamasta radioharhautusoperaatiosta. Hänen kuvauksensa perusteella kyse on nimenomaan Vishnjakovan tapauksesta. Hristoforovin kerronnasta selviää syy sille, miksi neuvostotiedustelu ei reagoinut Vishnjakovan avunpyyntöihin. Hän oli ensimmäisen harhautus-sanomansa yhteydessä onnistunut ujuttamaan viestiinsä merkin siitä, että hän toimi suomalaisten ohjauksessa. Hristoforovin mukaan Leningradin NKGB ryhtyi sanomavaihtoon kiinnijääneen vakoojansa kanssa, koska yritti siten selvittää sen, miten muille vakoojille oli käynyt ja mitkä tekijät

³⁸² Vishnjakovan H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

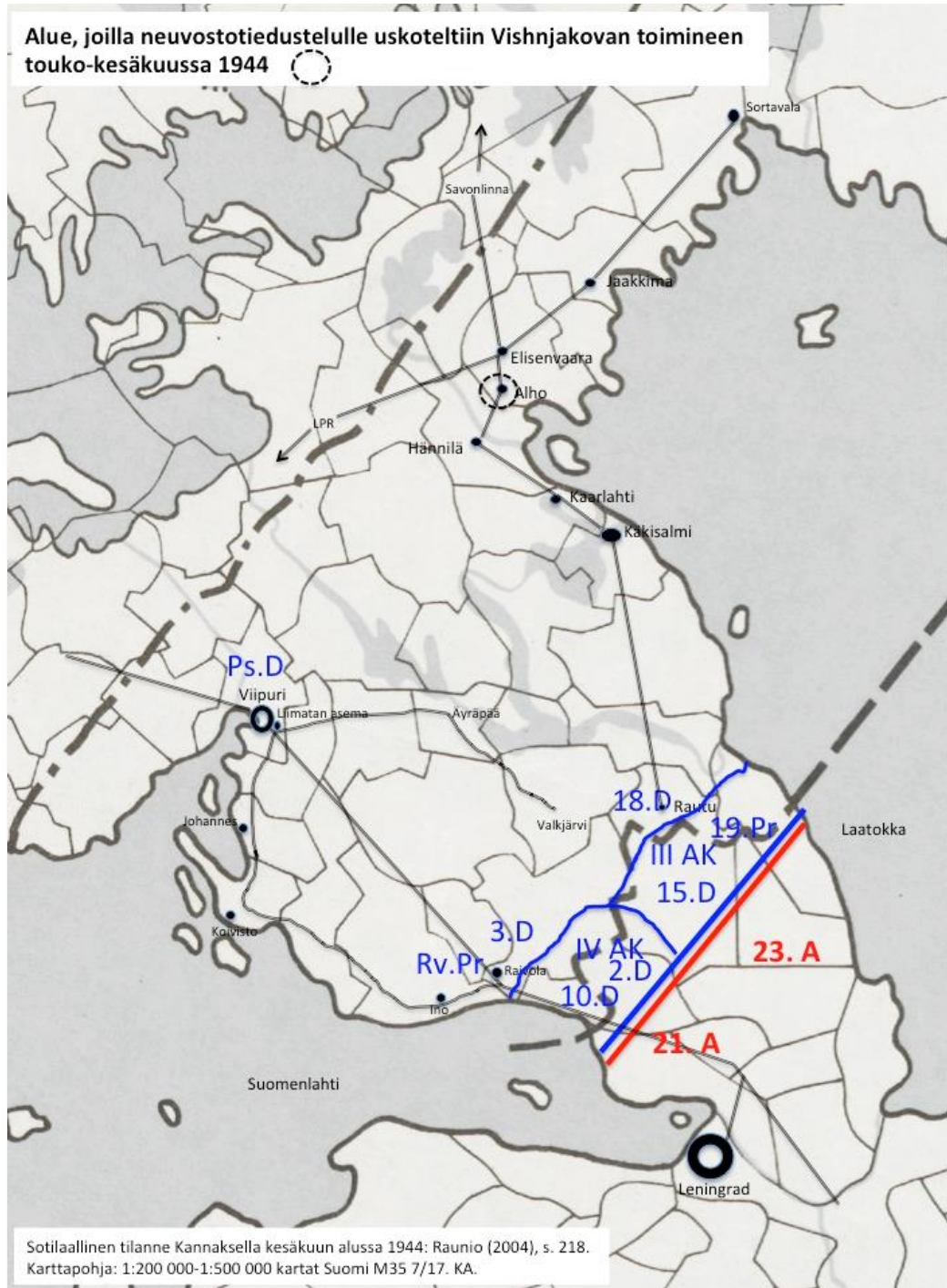
³⁸³ Raunio (2004), s. 226.

³⁸⁴ Sama, s. 218, 222, 224-226, 230.

³⁸⁵ Vishnjakovan H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

³⁸⁶ Sama.

olivat johtaneet vakoojapartion paljastumiseen.³⁸⁷ Vishjakovan harhautustapauksesta ei täten ollut hyötyä sen enempää suomalaisille kuin venäläisille. Suomalaisia harhautustapaus ei hyödyttänyt, koska venäläiset tiesivät harhautuksesta. Venäläisiä ei myöskään hyödyntänyt yhteydenpito Vishnjakovaan, koska tämä ei kertonut harhautussanomissaan mitään sellaista, mistä venäläiset olisivat voineet päätellä, mikä oli vakoojapartion muiden jäsenten kohtalo tai miksi Tsentralnaja-partio paljastui.

Kuva 8: Alue, joilla neuvostotiedustelulle uskoteltiin Vishnjakovan toimineen touko-kesäkuussa 1944

³⁸⁷ Hristoforov (2018), s. 142-143.

Vishnjakovan harhautustapaus

Sanomanvaihto ennen pidätystä

Lähetetty:

Laskeuduimme. Kaikki tavarat löydetty. Jokea ylittäessämme Gladkov hukkui. Tarkkailemme pudotuspaikkaamme. Vasiljev.

Harhautustoiminta

26.5.1944 klo 18.00

Meidät huomattiin. Onnistui paeta taka-ajosta. Olen yksin, en liiku. Ruokatarpeet kuluvat. Vishnjakova.

Vastaanotettu:

26.5.1944:

Ilmoittakaa takaa laskeutumisenne tulos, Teidän koordinaattinne. Valmistautukaa vastaanottamaan loput ihmisistä. Signaalin mukaan asettakaa kolme nuotiota kolmioon. Majuri.

27.5.1944:

Vishnjakovalle. Varovasti suorittakaa tiedustelu ympäristössä. Määritellä olinpaikkanne. Säättäkää muonatarpeita. Avun annamme. Ilmoittakasa tarkoin mitä tapahtui ja minkälainen on toisten tovereitten kohtalo. Majuri.

29.5.1944 klo 18.48:

Ympäristö on rauhallinen. Olen erään suuren suon laidassa muutama kilometri pudotuspaikalta itään. Tovereista en tiedä mitään. Koettakaa pikaisesti auttaa Vishnjakova.

30.5.1944 klo 18.52:

Ilmoittakaa paljon tarkemmat orienteerit olinpaikastanne koska järviä ja soita tällä alueella on paljon. Yrittäkää löytää vaikka yksi tavaralaskuvarjo, oleskelkaa kuin suinkin voi, kauempana, pudotus on vaikeudelta valkoisilla öillä. Majuri.

1.6.1944 klo 18.58:

Oleskelen tienristeyksen läheisyydessä, jossa viitta Alhon asemalle. Tavaralaskuvarjon löytäminen toivontonta. odotan Teiltä pian ruokaa ja ohjeita. Vishnjakova.

6.6.1944 klo 19.11:

Olen etsinyt tavaralaskuvarjoa mutta turhaan. Oleskelen ilmoittamassani paikassa. Teidän on nopeasti tehtävä jotain hyväkseni. Vishnjakova.

Vishnjakovalle. Valkoisten öitten takia lentokonelähetykset tällä hetkellä vaikeutuneet. Käyttäen kompassia, varovasti edetkää etelään, rintamalinjalle. Omasta olinpaikastanne säännöllisesti ilmoittakaa tienviittojen perusteella. Paikan rintamalinja ylittämiseksi ilmoitamme. Majuri.

7.6.1944 klo 09.29:

Minullahan ei ole kompassia ja sitä paitsi tehtävä on naiselle ylivoimainen, tämän ymmärrätte itsekkin. Mitä tehtävissä. Nälkäkuolemako vai itsensä lopettaminen. Vishnjakova.

11.6.1944 klo 18.52:

Vishnjakovalle. Olemme kaikissa toimenpiteissä antaaksemme teille apua Tällä kertaa venäläisen sotavankinaisena koettakaa saada ruokatarpeita lähimmästä yksinäisestä talosta. Luvatkaa minkälainen palkinto tahansa Kääntykää ukkojen puoleen he ymmärtävät venäjänkieltä. Yrittäessä pidättää Teidät, tehkää aseellista vastarintaa ja piiloittautukaa. Majuri.

12.6.1944 klo 09.46:

Voisiko meillä, Neuvostoliitossa vastaavassa tilanteessa toimia samoin kuin minua neuvoitte. Ohjeenne heikkoudet tiedätte yhtähyvin kuin minä. Ovatko ne annettu vain lohdutukseksi. Minulla ei ole muuta asetta kuin että olen nainen. Vaaditteko käyttämään sitä. Pyydän heti lopullista selvyyttä. Vishnjakova.

13.6.1944 klo 18.45:

Vishnjakovalle. Oleskelkaa osoittamallanne tienristeyksen alueella, tienviitan luona Alhoon. Odottakaa apua suomalaiseseen sotilaspukuun puetulta meidän henkilöltä. Heidän signaalinsa kolme vihellystä. Teidän tulee vastata kolmenkertaisella puuhunlyönneillä. Kylään menemisestä tällä kertaa pidättäytykää. Majuri.

14.6.1944 klo 18.56:

Tienviitan luona Alhoon on vaikea oleskella ihmisten liikkumisen takia. Ruokaa minulla ei ole mitään. Ilmoitakaa tarkka tuloaika. Vishnjakova.

14.6.1944 klo 09.38:

Enhän elä sillä, että kehoitatte odottamaan vihellysmerkkejä, tarvitsen ruokaa. Olen uuvuksissa, en jaksa enää, ellette heti auta. Vishnjakova.

16.6.1944 klo 18.50:

Vishnjakovalle. Meidän henkilömme eivät voi löytää tienristeystä, josta Te ilmoitatte. Siirtykää muutama kilometri etelään. Käkisalmen suurelle maantielle saakka. Yrittäkää tarkkaan määritellä oma olinpaikkanne. Punainen armeija menestyksellisesti alkoi hyökkäyksen suomalaisia vastaan. Kestäkää, kohta pelastamme. Majuri....

17.6.1944 klo 09.45:

Avuttomiapa ovat teidän henkilönne, jotka eivät selvien ohjeiden mukaan löydä tienristeystä. En pysty liikkumaan enää. Miten minun käy jos punaisen armeijan menestyksellinen alkua päättyy saarroksien suomalaisten puolelta tai eteneminen hidastuu kuten talvisodassa. Minun, nälkään kuolleen ruumis on ikuinen häpeä Teille, jotka sääliittä hylkäsitte minut. Otan viimeisen yhteyden illalla. Vishnjakova.

17.6.1944 klo 18.48:

Maanantaina lähetämme lentokoneen. Valmistakaa kaksi nuotiota pohjoisesta etelään. Tarkan ajan ilmoitamme lisää. Laskuvarjossa tulee teille ruokatarpeita, paristoja meidän henkilöillemme, koje lisäparistoineen, jotka luovutatte heille. Kaksi meidän poikaa Ivanov ja Gavrilov jäävät kansanne. Täyttäkää heidän ohjeensa.

18.6.1944 klo 18.45:

Odotan maanantaina. Ilmoitakaa tarkka aika. Valmistan nuotiot suolle Alhon tienristeyksen länsipuolelle. Älkää pettäkö, sillä olen epätoivoisessa asemassa. Vishnjakova.³⁸⁸

³⁸⁸ Vishnjakovan H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

VALLATULTA ALUEELTA NKVD–NKGB:n HARHAUTTAMISEKSI TARKOITETTUJA RADIOHARHAUTUSOPERAATIOITA

”Odotamme kärsimättöminä – koska autatte”

Lauantaina 2. päivänä lokakuuta 1943 suomalaissotilaat pidättivät Äänisen tuntumasta Soutjärven alueella sijainneelta kivilouhokselta oma-aloitteisesti antautuneet desantit 28-vuotiaan NKVD:n yliluutnantin Semjon Shuvalovin ja hänen seurastaan tavatun 18-vuotiaan Lidia Ryidinan. Heidät oli pudotettu laskuvarjolla elokuun 19. päivänä 1943 noin 35 kilometriä Äänislinnasta etelään. Lokakuun 3. päivänä Shuvalov ja Ryidina luovutettiin Päämajan valvontaosaston Äänisjärven Rannikkoprikaatin alatoimistolle jatkotutkimuksia varten.³⁸⁹

Taistelutoiminta Suomen ja Neuvostoliiton vastaisilla rintamilla oli vuonna 1943 merkittävästi vähäisempää edellisvuoteen verrattuna. Syvärin suunnalla Äänisen ja Laatokan välisellä alueella rintamavastuussa oli Aunuksen Ryhmä. Siihen kuuluivat V ja VI Armeijakunta, joissa kummassakin oli kaksi divisioonaa. Lisäksi Ryhmään kuului Äänisjärven rannikkopuolustuksesta vastannut Äänisjärven Rannikkoprikaati. Sen ja Aunuksen Ryhmän välijohtoportaana toiminut VII Armeijakunta oli lakkautettu toukuussa 1943. Äänislinnassa ylipäällikön reservinä olivat 8. Divisioona ja Panssaridivisioona. Laatokan puolustuksesta sekä Kannaksen Ryhmän että Aunuksen Ryhmän alueella vastasi Päämajan alainen Laatokan Rannikkoprikaati.³⁹⁰

Vaikka Shuvalov–Ryidina-partio ehti olla vapaalla jalalla kuutisen viikkoa, se ei tiettävästi lähettänyt sanomia neuvostotiedustelulle ennen pidätystään. Shuvalovin mukaan nimetty harhautusoperaatio alkoi kaksi päivää partion pidätyksen jälkeen ja kesti melkein kolme viikkoa lokakuun 4. päivästä saman kuun 23. päivään. Harhautusoperaation sanomavaihdosta on pääteltävissä, että partion radistina toimi mahdollisesti Ryidina, joka allekirjoitti ensimmäisen sanoman nimellä Tshirikov. Niin ikään sanomavaihdosta on pääteltävissä, että partion tehtävänä oli ottaa yhteys toiminta-alueella paikalliseen agenttiin, tukeutua häneen ruokahuollossa sekä saada häneltä tiedustelutietoja neuvostotiedustelulle toimitettavaksi. Lisäksi sanomavaihdon perusteella partion tehtävänä oli tiedustella Äänisjärven ranta-alueella.³⁹¹

Sanomasisällöstä voidaan päätellä, että sotilasvastavakoilun tarkoituksena oli harhautusoperaatiolla kuormittaa ja kyllästää neuvostotiedustelua sekä yrittää kuluttaa sen resursseja ja vaikuttaa neuvostotiedustelun päätöksentekoon. Tässä tarkoituksessa neuvostotiedustelulle lähetettiin Shuvalovin nimissä maltilliseen tahtiin sanomia, jotka käsittelivät etupäässä partion takaisinpaluuseen ja huoltoon liittyneitä asioita.³⁹²

³⁸⁹ Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston asiakirja N:o 14861/Valv.2/sal. 25.10.1943. EK-Valpo I. Kotelo 2806. KA; Jäljennös Päämajan tiedusteluosaston vnk.ptk. N:o 7036 12.2.1944. Aunuksen Ryhmän Esikunnan tiedustelutoimisto. T-4949/4. KA.

³⁹⁰ Raunio (2004), s. 204, 205.

³⁹¹ Panschin (2000), s. 55, 56; Jäljennös Päämajan tiedusteluosaston vnk.ptk. N:o 7036 12.2.1944. Aunuksen Ryhmän Esikunnan tiedustelutoimisto. T-4949/4. KA.

³⁹² Panschin (2000), s. 55, 56.

Harhautusoperaatio oli lyhytkestoinen, ja sen aikana neuvostotiedustelulle lähetettiin varsin vähän sanomia, joten operaatiolla ei ollut neuvostotiedustelua kuormittavaa ja kyllästävää vaikutusta. Koska partiota ei huollettu eikä sitä noudettu, harhautusoperaatio ei myöskään onnistunut kuluttamaan neuvostotiedustelun resursseja, eikä sillä kyetty vaikuttamaan neuvostotiedustelun päätöksentekoon.³⁹³

Liki kolmen viikkoa kestäneen harhautusoperaation aikana ei lähetetty Shuvalovin nimissä ainuttakaan partion tehtävän mukaista sanomaa. Tämä herätti varmuudella neuvostotiedustelussa epäluuloja partiota kohtaan. Kun lisäksi otetaan huomioon, että ainoastaan partion ensimmäinen sanoma allekirjoitettiin, on mahdollista, että se oli merkki neuvostotiedustelulle siitä, että partio toimi suomalaisten ohjauksessa.³⁹⁴ Täten ei ole poissuljettua, että harhautusoperaatio olisi paljastunut neuvostotiedustelulle jo alkuvaiheessa.

Semjon Shuvalovin ja Lidia Ryidinan ollessa Äänisjärven Rannikkoprikaatin alatoimiston huostassa heitä säilytettiin Äänislinnan aluevankilassa. Sieltä Ryidina passitettiin 25. päivänä joulukuuta 1943 Sotavankileiri 3:n A-osastoon. Shuvalovin kuulustelupöytäkirja toimitettiin jatkokäsittelyä varten 29. päivänä joulukuuta 1943 Äänisjärven Rannikkoprikaatin komentajalle. Kevään edetessä Shuvalov siirrettiin Päämajan valvontaosaston Aunuksen Ryhmän alatoimiston huostaan. Tuolloin häntä säilytettiin edelleen Äänislinnan aluevankilassa. Maaliskuun 17. päivänä 1944 Semjon Shuvalov passitettiin Sotavankileiri 3:n A-osastoon.³⁹⁵

Poliittisille sotavangeille tarkoitettu Sotavankileiri 3 sijaitsi jatkosodan aikana kolmella eri paikkakunnalla Huittisissa, Ruokolahdella sekä Laihialla. Leirillä oli kaksi osastoa. Osasto A:han sijoitettiin poliittiset sotavangit, ja osasto B oli tarkoitettu desanteille, vakoojille sekä partisaaneille, joita ei asetettu syytteeseen tai jotka tuomioistuimien oli julistanut sotavangeiksi.³⁹⁶ Shuvalovin ja Ryidinan taustoihin nähden vaikuttaa oudolta, että molemmat sijoitettiin poliittisille vangeille tarkoitettuun Sotaleiri 3:n A-osastoon. Mahdollisesti sotilasvastavakoilu käytti heitä siellä vankien keskuuteen sijoitettuina urkkijoina.

Shuvalovin harhautustapaus

Lähetetty:

4.10.1943 klo 13.00:

Henkilön tapasin, ruokatarpeet sain. Odotan koordinasatissa 2402 niemekkeessä. Kirjeen olen vastaanottanut. Tshirikov.

5.10.1943 klo 14.30:

Radiosanoma 01195 ei avaudu.

³⁹³ Panschin (2000), s. 55, 56.

³⁹⁴ Sama.

³⁹⁵ Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston asiakirja N:o 15660/Valv.2/sal. 9.11.1943; Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston asiakirja N:o 608/Valv.2/sal. 13.1.1944; Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston asiakirja N:o 1251/Valv.2/sal. 26.1.1944; Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston asiakirja N:o 4104/Valv.2/sal. 23.3.1944; Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston asiakirja N:o 5160/Valv.2/sal. [?].4.1944. EK-Valpo I. Kotelo 2806. KA.

³⁹⁶ *Talvi-, jatko- ja Lapin sodan sotavanki- ja siviilileirit 1939–1944 käsikirja*. Toimittanut Lars Westerlund. 2008, s. 58; Sana Elina: *Läsnutut. Suomen ihmisloukutukset Gestapolle*. WSOY 2003 (3. painos), s. 362.

Vastaanotettu:

7.10.1943 klo 13.00:

Shuvaloville. Ilmoittakaa kuinka kauaksi teille ruokatarpeet riittävät. Voitteko löytää jostakin kumiveneen. Ilmoittakaa tiedustelun tulokset rannikolla. Fedorinko.

7.10.1943 klo 13.00:

Älkää tehkö pilkkaa. Ruokatarpeet melkein kaikki. Venettä ei ole. Odotan samassa paikassa. Valomerkit annamme.

9.10.1943 klo 13.00:

Odotamme kärsimättöminä. Koska autatte.

10.10.1943 klo 13.00:

Teidän sitkeytenne ja olosuhteiden vaarattomuus saivat aikaan toimittaa tiedustelua talveen asti. Palauttakaa kalastaja Sedov viivyttelämättä takaisin. Toisella reissulla Sedovin saattamana lähettän moottoriveneellä apua. Annan tiedusteluryhmän tärkeät ohjeet mukana. Tiedoittakaa Sedovin lähtöaika. Annamme kohtauspaikan ja valomerkit.

11.10.1943 klo 13.00:

Ilmoittakaa kuka on Sedov ja koska lähetetty matkaan. Odotan samassa paikassa.

12.10.1943 klo 13.00:

Ilmoittakaa sen henkilön nimi jolta saitte ruokatarpeita. Hänen salanimensa on kalastaja Sedov. Viipymättä ilmoittakaa radiosanomalla päivä jolloin Sedov lähtee veneellä. Tiedustelijat erikoistehtäviä varten ovat valmiina odottamaan S:n tuloa.

13.10.1943 klo 10.00:

Olen Tretjakovin kanssa. Sedovia en ole tavannut. Ruokatarpeet loppuneet. Mitä teen.

14.10.1943 klo 9.00:

Tuli 101 ryhmää.

14.10.1943 klo 13.00:

101 ryhmää käsittävä sanomanne ei avaudu.

15.10.1943 klo 13.00:

Menkää vastaan, löytäkää vene ja teidän vaarattomassa asennoitumisassenne uusi piste. Jättäkää Tretjakov tähän pisteeseen, mutta itse Ryindinan kanssa saapukaa koordinaatteihin 42-42 odotamme niemekkeessä. Valomerkkio yksi nuotio. Vastauksenne: huono ilma pidätti. Kiiruhtakaa ja paikan päältä tiedottakaa lähtöpäivänne.

16.10.1943 klo 13.00:

Jos olisi vene, saapuisin ilman teidän valomerkkejänne. Älkää soittako suutanne turhaan. Auttakaa, odotan samassa paikassa.

17.10.1943 klo 13.00:

Teidän röyhkeytenne ja viimeisessä radiosanomassa olevan solvauksen annamme anteeksi. Aikaisemmin antamani ohjeet jätän voimaan. Wershinin.

18.10.1943 klo 13.00:

Kestävyyteni on lopussa. Venettä ei ole, ruoka on lopussa. Ryhtykää toimenpiteisiin.

21.10.1943 klo 13.00:

Teidän oleskelupaikkanne on epämukava hakupaikaksi. Menkää rantaan ja valitkaa turvallinen paikka sekä tiedottakaa se meille. Tehtävä oli teille selvästi annettu. Mitä te tahdotte. Jos ette voi ylittää odottakaa järven jäätymistä talveen asti. Järjestäytymisestä vihollisen selustassa on teille annettu ohje. Fedorenko.

23.10.1943 klo 13.00:

Kuljen rantaa etelään. Olen nyt koordinaatissa 2208.

23.10.1943 klo 13.00:

Lähtöajasta sovittuun paikkaan vaadin tiedottamaan. Muussa tapauksessa lähetän tiedusteluryhmän toista tietä. Vastaus viivyttämättä. Fedorenko.³⁹⁷

”Terveisiä Tanjalta” – ”kuinka hänen terveytensä”

Perjantaina 10. päivänä maaliskuuta 1944 Karjalais-suomalaisen SNT:n NKGB lähetti tiedustelumatkalle kolmihenkinen Ystävykset-nimisen partion. Venäläiset käyttivät partion jäsenistä nimiä Jussi, Kedrovski ja Kovalev. Todellisuudessa he olivat 36-vuotias porilaissyntyinen, sittemmin Neuvostoliiton kansalaisuuden ottanut Martti Johannes Smedroos (Jussi), 28-vuotias Vsevolod Korolev (Kedrovski) sekä 36-vuotias Andrei Koshelev (Kovalev). Myös he olivat Neuvostoliiton kansalaisia.³⁹⁸

Partio pidätettiin maaliskuun lopulla sekä siviilien että sotilaiden voimin Vieljärvellä Luhdanselän ja Pausoilan kylissä. Heidät luovutettiin jatkotutkimuksia varten 30. päivänä maaliskuuta 1944 Päämajan valvontaosaston Aunuksen Ryhmän alatoimistolle.³⁹⁹ Partioon kuulunut Martti ”Masa” Smedroos oli kovan luokan kommunisti, joka oli 1920–1930-lukujen vaihteessa irtisanottu työpaikastaan kommunistisen kiihotuksen ja häiriköinnin takia. Sittemmin 1930-luvun alkupuolella hän siirtyi Neuvostoliittoon ja opiskeli muun muassa Petroskoin yliopistossa.⁴⁰⁰

Ystävykset-partion kohteena oli suomalaisten tiedustelukoulu. Neuvostotiedustelun tietojen mukaan Äänislinnassa aikaisemmin sijainnut suomalaisten tiedustelukoulu oli siirretty vanhasta sijaintipaikastaan noin 40 kilometriä länteen Präsään. Partio sai tehtäväkseen hankkiutua laskuvarjohypyn päätteeksi Präsään, asettua yhteyteen koulun oppilaiden kanssa ja värvätä heitä neuvostotiedustelun palvelukseen. Todellisuudessa Äänislinnan tiedustelukoulu oli siirretty jo keväällä 1943 Petroskoista noin 70 kilometriä länteen Sotjärvelle, josta edelleen loppuvuodesta 1943 Ruokolahdelle.⁴⁰¹ Täten Ystävykset-partion toiminta-alue oli noin parisataa kilometriä väärässä paikassa.

³⁹⁷ Panschin (2000), s. 55, 56.

³⁹⁸ Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston asiakirja N:o 5160/Valv.2/sal. ?4.1944. EK-Valpo I. Kotelo 2806. KA; Verigin (2018), s. 159.

³⁹⁹ Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston asiakirja N:o 5160/Valv.2/sal. [?].4.1944. EK-Valpo I. Kotelo 2806. KA.

⁴⁰⁰ Lyhennysote Etsivän keskuspoliisin Tampereen edustuksen kirjelmästä N:o 45 Etsivän keskuspoliisin pääosastolle 31.1.1930; Etsivän keskuspoliisin pääosaston kirjelmä N:o 419/III. Etsivän keskuspoliisin Turun edustukselle 26.1.1932; Etsivän keskuspoliisin Turun edustuksen kirjelmä N:o 375 Etsivän keskuspoliisin pääosastolle 3.4.1934. EK-Valpo I. Hmp 2296.

⁴⁰¹ Verigin (2018), s. 159; Kosonen Matti, Ruotsalainen Heidi: *Agenttikoulun naiset. Lottana vakoilijoiden ja kaksosagenttien keskeillä*. Tammi 2015, s. 142, 154.

Itä-Karjalaan sijoittuva, Ystävykset-partion radistin Korolevin mukaan nimetty harhautusoperaatio ajoittui jatkosodan kahteen eri vaiheeseen. Se alkoi asemasodan aikana keväällä 1944 ja päättyi Neuvostoliiton hyökkäysvaiheen aikana saman vuoden kesäkuussa. Keväällä 1944 Aunuksen Ryhmän vastuualueella rintamalinja kulki Syvärillä, jossa suomalaisilla oli ryhmitettynä kaksi armeijakuntaa rinnan (V AK, VI AK). Siellä suomalaisia oli vastassa Karjalan Rintaman 7. Armeija.⁴⁰²

Puna-armeijan Leningradin suunnalla alkuvuodesta saavuttama menestys ja sitä seurannut saksalaisjoukkojen vetäytyminen länteen muutti sotilaallista tilannetta myös Suomen rintamilla sotatoimien painopisteen siirtyessä Karjalan rintamalta Kannakselle. Aunuksen Ryhmän osalta muuttunut tilanne tarkoitti muun muassa sitä, että sen alueella ylipäällikön reservinä ollut Panssaridivisioona siirrettiin helmikuun alussa Kannakselle. Pian tämän jälkeen Äänisjärven Rannikkoprikaati sai käskyn siirtää osan rannikkotykeistään vahvistamaan Suomenlahden puolustusta.⁴⁰³

Ennen puna-armeijan Itä-Karjalassa aloittamaa hyökkäystä Aunuksen Ryhmän taistelujaoitusta muutettiin Kannaksen puolustuksen hyväksi. Aunuksen Ryhmä sai 12. päivänä kesäkuuta käskyn siirtää 20. Prikaati ja 17. Divisioona Kannakselle. Kolme päivää myöhemmin Ryhmästä siirrettiin samalle alueelle vielä V Armeijakunnan esikunta sekä 11. Divisioona. Taistelujaoitusmuutosten lisäksi myös ylintä komentajistoa vaihdettiin. Kesäkuun 14. päivänä marsalkka Mannerheim siirsi kenraaliluutnantti Lennart Oeschin Kannaksen joukkojen komentajaksi. Aunuksen Ryhmän komentajaksi ylipäällikkö käski puolestaan kenraaliluutnantti Paavo Talvelan.⁴⁰⁴

Neuvostoasevoimien 7. Armeija aloitti hyökkäyksensä Syvärin suunnalla 21. päivänä kesäkuuta. Marsalkka Mannerheimin 16. päivänä kesäkuuta hyväksymän suunnitelman mukaisesti suomalaisjoukot aloittivat vetäytymisen Maaselän kannakselta kohti Pohjois-Karjalaa ja Aunuksen kannakselta Laatokan Karjalaan. Aunuksen Ryhmä vetäytyi taistellen U-asemaan Loimola–Koirinoja-tasalle, noin 50 kilometriä Sortavalan itäpuolelle. Siellä Aunuksen Ryhmä pysäytti kaikki vihollisen hyökkäykset. II Armeijakunta torjui vihollisen hyökkäykset U-aseman pohjoispuolella, eikä vihollinen saavuttanut tavoitettaan Sortavala–Ilomantsi-tasaa.⁴⁰⁵

Ennen kiinnijäämistään partion radisti Korolev lähetti neuvostotiedustelulle maaliskuun 11. päivän ja 22. päivän välisenä aikana viisi sanomaa. Niissä neuvostotiedustelulle kerrottiin vakoojien onnistuneesta laskeutumisesta toiminta-alueelleen sekä välitettiin neuvostotiedustelulle paikallisilta asukkailta kerättyjä tietoja muun muassa suomalaisjoukkojen sijainnista, asutuista kylistä, siviiliväestön elinolosuhteista sekä tietoja paikallisten suhtautumisesta suomalaisiin.⁴⁰⁶ Partio ennätti toimia peräti kolmisen viikkoa ennen kuin se pidätettiin maaliskuun 30. päivänä Vieljärvellä noin 40 kilometriä Prääsästä lounaaseen. Vakoojat luovutettiin vielä samana päivänä Päämajan valvontaosaston Aunuksen Ryhmän alatoimistolle jatkotutkimuksia varten.

Mahdollisesti yksi Päämajan valvontaosaston jatkosodan menestyksekkäimmistä radioharhautusoperaatioista alkoi viisi päivää Ystävykset-partion pidätyksen jälkeen huhtikuun 4. päivänä 1944. Operaatio kesti liki kolme kuukautta päättyen 21. päivänä

⁴⁰² Raunio (2004), s. 208, 209.

⁴⁰³ Sama.

⁴⁰⁴ Sama, s. 230, 260.

⁴⁰⁵ Sama, s. 258-260.

⁴⁰⁶ Koroljevin H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

kesäkuuta. Samana päivänä puna-armeijan 7. Armeija aloitti hyökkäyksensä harhautusoperaation tapahtuma-alueella Aunuksen kannaksella.⁴⁰⁷

Asemasotavaihe toi mukanaan etenkin Itä-Karjalassa vallatuilla alueilla sotineille suomalaisjoukoille ongelmia, jotka liittyivät yhteydenpitoon joukkojen lähellä asuneeseen paikallisväestöön. Erityisesti suomalaisille huolta aiheutti sotilaiden yhteydenpito paikalliseen naisväestöön, jotka osin neuvostotiedustelun toimeksiannosta hakeutuivat yhteyteen suomalaissotilaiden kanssa käyttäen hyväkseen muun muassa naisellista vetovoimaansa. Näitä ongelmia Martti Turtola on kuvannut vuonna 2005 ilmestyneessä *Jääkärikenraali Einar Vihma* -kirjassaan.⁴⁰⁸ Vaikka asemasodassa Vihman komentama 6. Divisioona toimi Maaselän kannaksella, ei ole syytä epäillä, etteivät suomalaissotilaiden yhteydenpidosta paikallisväestön kanssa syntyneet ongelmat olisi olleet samansuuntaisia myös Aunuksen kannaksella. Esimerkiksi Ystävykset-partion neuvostotiedustelulle lähettämistä aidoista ja harhautussanomista on pääteltävissä, että partion toiminnan ydinajatuksena oli nimenomaan tukeutuminen paikallisväestöön.⁴⁰⁹

Korolevin nimissä neuvostotiedustelulle harhautustarkoituksessa kerrotuissa sanomissa Ystävykset-partion uskoteltiin päässeen yhteyteen usean sellaisen paikallisen henkilön kanssa, joita voitiin hyödyntää partion päätehtävässä eli suomalaisten tiedustelukouluun kohdistettavassa tiedonhankinnassa. Neuvostotiedustelu uskoi saamansa viestit, mistä osoituksena on se, että neuvostotiedustelu antoi peitenimet neljälle Ystävykset-partion muka värväämälle paikalliselle agentille.⁴¹⁰

Harhautusoperaation edetessä sotilasvastavakoilu uskotteli neuvostotiedustelulle partion värvänneen tiedustelukoulussa oppilaana olleen Jevgeni Neverovin (agenttiniimi Morjak, suom. Merimies). Häneltä muka saatujen tietojen perusteella kerrottiin Korolevin nimissä neuvostotiedustelulle, että keväällä 1943 Prääsän Jessoilan kylään perustetussa tiedustelukoulussa oli 38 oppilasta ja 15 opettajaa. Lisäksi sotilasvastavakoilun omissa intresseissä neuvostotiedustelulle uskoteltiin, että partio onnistui saamansa tehtävän mukaisesti laajentamaan Äänislinnassa neuvostotiedustelun lukuun toiminutta residentuuraa värvättyään muka paikallisen agentin kaupunkiin myöhemmin lähetettävän vakoojaradistin majoittajaksi.⁴¹¹

Kaiken kaikkiaan harhautusoperaation aikana neuvostotiedustelulle lähetetyt tiedot olivat niin pienipiirteisiä ja senhetkiseen paikallistilanteeseen sidottuja, ettei jälkikäteen voida arvioida, missä määrin ne sisälsivät oikeita tai oikeansuuntaisia tietoja. Mahdollisesti useimmat partion nimissä lähetetyt tiedot alueen yleisestä tilanteesta, mielialasta sekä paikallisväestön suhtautumisesta suomalaisiin olivat oikeansuuntaisia. Sen sijaan tiedustelukoulua koskeneet tiedot olivat keksittyjä.

Sotilasvastavakoilun lähettämät tiedot, joiden tarkoituksena oli sitoa ja kyllästä neuvostotiedustelun suorituskykyä, liittyivät uskottavasti Ystävykset-partion jokapäiväiseen toimintaan. Harhautusoperaation sanomavaihdosta on pääteltävissä, että sotilasvastavakoilulle tarjoutui oiva tilaisuus sitoa ja kyllästä neuvostotiedustelun suorituskykyä vähän ennen Karjalan Rintamalla alkanutta puna-armeijan hyökkäystä. Tämä tilaisuus tarjoutui, kun neuvostotiedustelu käski Neverovia laatimaan tiedustelukoulun

⁴⁰⁷ Koroljevin H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa; Raunio (2004), s. 235.

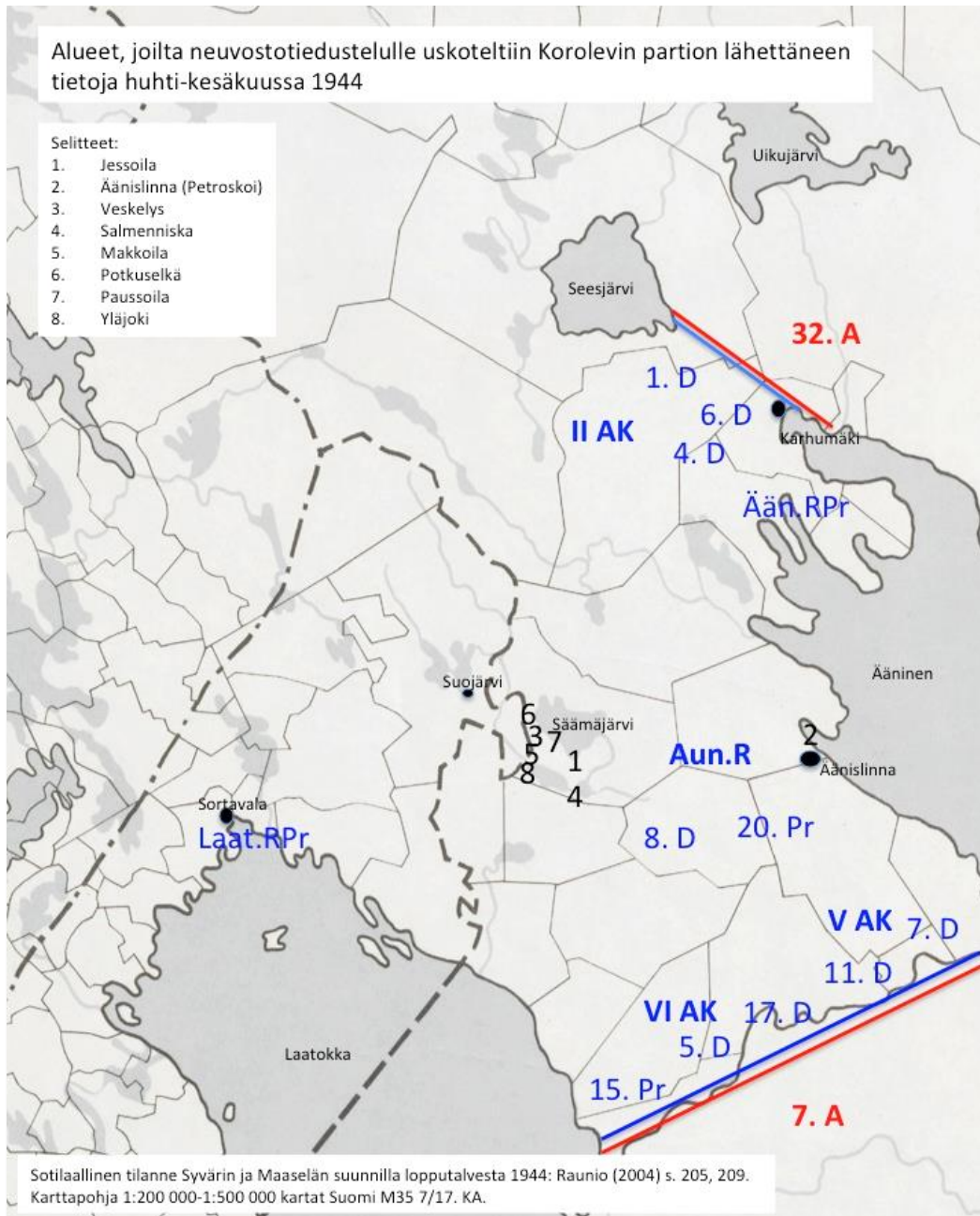
⁴⁰⁸ Turtola Martti: *Jääkärikenraali Einar Vihma. Ihantalan taistelun ratkaisija*. Otava 2005, s. 156-159.

⁴⁰⁹ Koroljevin H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

⁴¹⁰ Sama.

⁴¹¹ Sama; Verigin (2018), s. 159, 160.

oppilaista henkilö- ja -työhistorialuettelon. Neuvostoliiton vastavakoilun sodan-
 aikaista Suomen vastaista toimintaa tutkinut venäläishistorioitsija Sergei Verigin kir-
 joittaa vuonna 2018 ilmestyneessä tutkimuksessaan, että Ystävykset-partiolta saatiin
 kesäkuussa 1944 edellä mainitut tiedot kymmenestä sellaisesta tiedustelukoulun oppi-
 laasta, joita valmisteltiin puna-armeijan selustaan lähettämistä varten. Veriginin mu-
 kaan neuvostovastavakoilussa suoritettut tarkastukset osoittivat sen, etteivät yhden-
 kään henkilön tiedot pitäneet paikkaansa.⁴¹² Koska neuvostovakoilu ryhtyi kyseisten
 tietojen tarkastamiseen, sotilasvastavakoilu onnistui vihollistiedustelun suorituskyvyn
 sitomis- ja kyllästämisestävissä.

Kuva 9: Alueet, joilta neuvostotiedustelulle uskoteltiin Korolevin partion lähettäneen tietoja huhti-kesäkuussa 1944

⁴¹² Koroljevin H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.; Verigin (2018), s. 159, 160.

Tarkasteltaessa Korolevin harhautusoperaatiota neuvostotiedustelun resurssien kuluttamisen ja sen päätöksentekoon vaikuttamisen näkökulmasta voidaan todeta, että sotilasvastavakoilu onnistui paremmin vaikuttamisessa vihollistiedustelun päätöksentekoon kuin sen resurssien kuluttamisessa. Harhautusoperaation aikana Ystävykset-partio huollettiin ilmaitse kahdesti.⁴¹³ Yksittäistapauksina näillä huoltokerroilla ei ollut merkitystä neuvostotiedustelun resurssien kuluttamiselle. Sen sijaan se, että partio huollettiin suomalaisten lukuun toimineen kaksoisagentin pyynnöstä osoittaa sen, että vastavakoilu pystyi vaikuttamaan neuvostotiedustelun päätöksentekoon.

Toisena esimerkkinä onnistuneesta neuvostotiedustelun päätöksentekoon vaikuttamisesta on se, että 24. päivänä huhtikuuta lähetetyssä viestissä neuvostotiedustelulle uskoteltiin, että Ystävykset-partion muka värväämä Tanja (Burtsina) kävi usein asioilla Petroskoissa. Tällä sanomalla vastavakoilu tarjosi neuvostotiedustelulle mahdollisuuden alkaa käyttää Tanjaa omissa tehtävissään Petroskoissa. Näin lopulta kävikin.⁴¹⁴ Tämä puolestaan avasi sotilasvastavakoilulle uusia mahdollisuuksia syöttää neuvostotiedustelulle lisää pajunköyttä.

Voidaan arvioida, että ainakin takaisin vallatuilla ja vallatuilla alueilla toteutetuista tiedossa olevista valvontaosaston radioharhautusoperaatioista Korolevin nimissä toteutettu operaatio oli menestyksekkäin. Sen avulla pystyttiin uskottavasti kuormittamaan ja sitomaan neuvostotiedustelun voimavaroja etenkin juuri ennen kesän 1944 suurhyökkäystä. Lisäksi harhautusoperaatiolla pystyttiin vaikuttamaan neuvostotiedustelun päätöksentekoon ja ajoittain jopa ohjailemaan sen toimintaa. Käytännössä tämä näkyi siten, että neuvostotiedustelu antoi tehtäviä sellaisille muka olemassa olleille tiedustelijoille, jotka sotilasvastavakoilu uskotteli värvanneensä Ystävykset-partion paikallisiksi agenteiksi.⁴¹⁵

Edelleen harhautusoperaation menestyksestä kertoo se, että operaation aikana Päämajan valvontaosasto pääsi neuvostotiedustelun Ystävykset-partiolle antamien sanomien perusteella perille Äänislinnan alueella asuneista, neuvostotiedustelun lukuun toimineista tai vähintäänkin Neuvostoliittoon myötämielisesti suhtautuneista henkilöistä sekä tiedustelun erityisjärjestelyistä. Kaikki näin saadut tiedot edesauttoivat sotilasvastavakoilun työtä Äänislinnan suunnalla merkittävästi. Kaikkein merkityksellisin saavutus oli kuitenkin se, että Korolevin harhautusoperaatiolla Suomen sotilasvastavakoilu sai neuvostotiedustelun uskomaan liki kolmen kuukauden ajan, että se muka operoi Prääsän Jessoilassa vuodesta 1943 toiminnassa ollutta suomalaisten tiedustelukoulua vastaan.⁴¹⁶

Myös venäläistutkija Sergein Verigin on päätenyt edellä kerrotun kaltaiseen johtopäätökseen. Hänen mukaansa Korolevin harhautustapausta voidaan pitää hyvin suunniteltuna ja toteutettuna operaationa, jossa suomalaiset loivat kuvitteellisen tiedustelukoulun kiinnittääkseen neuvostotiedustelun huomion kohteeseen, jota ei todellisudessa ollut edes olemassa.⁴¹⁷ Tässä tapauksessa harhautus onnistui täydellisesti. Kun vielä otetaan huomioon se, että Ystävykset-partio sai 12. päivänä kesäkuuta tehtäväkseen kaapata tiedustelukoulun päällystöön kuuluvan henkilön vangiksi, anastaa koulun salaisia asiakirjoja sekä nostattaa koulun oppilaat kapinaan ja kannustaa heitä partisa-

⁴¹³ Koroljevin H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

⁴¹⁴ Sama.

⁴¹⁵ Sama.

⁴¹⁶ Sama.

⁴¹⁷ Verigin (2018), s. 161.

nitoimintaan⁴¹⁸, on perusteltua päätellä, että tällä radioharhautusoperaatiolla suojattiin todellisuudessa Ruokolahdella sijainneen entisen Äänislinnan tiedustelukoulun ole-massaoloa ja toimintamahdollisuuksia.

Valvontaosaston pidätettyjen luetteloiden mukaan Päämajan valvontaosaston Aunuk-sen Ryhmän alatoimiston huostassa olleita Smedroosia, Korolevia sekä Koshelevia säilytettiin kesäkuun 1944 puoliväliin saakka Äänislinnan aluevankilassa. Kesä–heinä-kuussa partion radisti Korolev oli kuukauden päivät Joensuun alatoimiston huostassa Joensuun poliisilaitoksella, josta käsin hän todennäköisesti lähetti osan harhautussa-nomistaan. Joensuusta Korolev passitettiin 23. päivänä heinäkuuta Sotavankileiri 3:n A-osastoon, jonne partion muut jäsenet oli passitettu jo kesäkuun 17. päivänä.⁴¹⁹

Edellä Shuvalovin harhautusoperaation yhteydessä kerrottiin jo Sotavankileiri 3:n jär-jestelyistä ja siellä säilytetyistä vangeista. Myös Ystävykset-partion jäsenten kohdalla kummastusta herättää se, että heidät sijoitettiin leirin A-osastoon eikä B-osastoon, jonne heidät olisi vakoilutoimintansa perusteella pitänyt sijoittaa.

Kun venäläisjoukot valtasivat Äänislinnan kesä–heinäkuun vaihteessa 1944 neuvos-totiedustelulle selvisi Ystävykset-partion maanpetöksellinen toiminta.⁴²⁰

Korolevin harhautustapaus

Sanomanvaihto ennen pidätystä

Lähetetty:

11.3.1944:

Laskeuduimme hyvin Eimäjärvelle. Koord... Tavarat kätketty hankeen itse olemme ladossa.

Vastaanotettu:

13.3.1944:

Toimitte oikein. Olemme varmat menestyksestänne.

15.3.1944:

Tänään ajamme Romanan luokse Yhteyden otan 18.3.

21.3.1944:

Romaan vastaan ei ottanut peläten Kolatselän tapauksia. Asuu naisen kanssa, tyttö koulussa, poika met-sätyössä, omaa hevosen lehmän, kolme lammasta, viljaa. Korteilla saa kaupasta 700 voita, 500 sokeria suomalaisia ei paheksu.

21.3.1944:

Romaanan tietojen mukaan sotilaita on vähän Vskelyksessä, Miinalassa heitä ei ole ollut kolmeen kuukau-teen. Kiiskoilassa sotilaat ovat siirretyt Kurmoilaan. Kyrjälästä ja Yläjoesta ei ole tietoa sotilaista.

⁴¹⁸ Koroljevin H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

⁴¹⁹ Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston asiakirja N:o 5160/Valv2/sal. [?].4.1944; Päämajan val-vontaosaston asiakirja N:o 10840/Valv.2/sal. 11.7.1944; Päämajan valvontaosaston asiakirja N:o 11800/Valv.2/sal. 26.7.1944; Päämajan valvontaosaston asiakirja N:o 13157/Valv.2/sal. 10.8.1944. EK-Valpo I. Kotelo 2806. KA.

⁴²⁰ Verigin (2018), s. 160.

22.3.1944:

Paikallisia asukkaita on Loginselässä ja Niiniselässä. Fedkina Nasarova ja kaksi muuta perhettä asuvat Paussoilassa. Sulon on vaikea liikkua maahantulossa loukkaannuttuaan. Odotamme määräyksiä.

26.3.1944:

Hakekaa otollinen katos ja sähköttäkää teidän lähtötoiminnasta sekä oma-aikaisesti tiedoittakaa kaikista teidän päätelmistä.

Harhautustoiminta

4.4.1944 klo 09.28:

Fedkina ei ottanut, olemme vanhassa paikassa Eimäjärven luona. Lähettäkää ruokatarpeita Eimäjärvelle entiseen paikkaan. Kuuntelen teitä joka päivä. Odotamme määräyksiä.

7.4.1944 klo 16.35:

Kelin ollessa 4 torpedoa lähetämme huhtikuun vastaisena yönä signaalit entiset. Yhteen torpedosta saappaaseen laitettu paketti jossa on suosituskirje Makkoilan kylän kansalaiselle Loginova Jelena Jegorovnalle. Maria-tytön isä asuu Belomorskissa. Loginova asuu Makkoilassa ---- talossa.

7.4.1944 klo 16.51:

Tänään yöllä odottakaa kuormaa teidän pudotuspaikallanne, signaleerakaa taskulyhdyillä tai roviolla.

9.4.1944 klo 13.44:

4 torpedoa löydetty ja kätetty. Kirje Loginovalle meillä. Teidän käskyjenne mukaan ajamme Makkoilaan. Otan yhteyden 14.

9.4.1944 klo 14.00:

Istukaa paikallanne, taakan lähetämme. Etsimme henkilöä jolla on vastaavat yhteydet piirissänne ja yritämme löytää suosituskirjeitä, ilmoittakaa tiedossanne olevia henkilöitä ja heidän yhteyksistään teidän puolellanne. Minkätähden Fedkina ei ottanut vastaan teitä auttaakseen?

14.4.1944 klo 11.37:

Loginova Jelena ei antanut kattoa peläten tarkastuksia, niin kuin Fedkinakin, joita usein suoritetaan. Jelena suostui kuitenkin auttamaan, asuu yksinään, vielä asuvat Burtsina Tanja, Nastja, Maria, Loginova Paraskeja ja viisi venäläistä perhettä. Sotilaita ei ole. Olemme ladossa 140 astetta 2 km Makkoilasta..

15.4.1944 klo 13.28:

Jelenan sanojen perusteella Tanja vihamielisesti suhtautuu suomalaisiin. Hänen luonaan käyvät harvoin venäjää puhuvat suomalaispukuiset sotilaat, on rahanpuutteessa, saako värvätä?

15.4.1944 klo 13.47:

Saavutettujen yhteyksienne kautta tutkikaa teidän toimintapiirin tilanne, antakaa yksityiskohtaiset tiedot teidän yhteydessä olevista henkilöistä ja teidän tulevista toimenpiteistä, olkaa varovaisia.

16.4.1944, 17.4.1944 klo 09.24:

Burtsina Tatjanan värväykseen, suostumme, varoittakaa häntä että hyvästä avusta hallitus pal-kitsee ja petoksesta tulee vastaamaan.

19.4.1944 klo 14.38:

Jelenan tietojen perusteella Tanja siivojana Veskelyksen Koulussa. Kohtaus ei tapahtunut. Sulo, Kosoljev muonia hakemaan 28 asti.

19.4.1944 klo 14.52:

Tiedoittakaa mitä teillä on tarvis työtä varten ja taakan vastaanottamismahdollisuudet osoittamalla heittopaikan pitäen silmällä teidän turvaaminen elokuuhun saakka.

21.4.1944, 22.4.1944 klo 12.23:

Lähetäkää ruokatarpeet 2 kuukaudeksi, älkää unohtako sokeria, suklaata, vodkaa, 3 sarjaa paristoja, eristysnauhaa, 2 kellomekanismia, 5000:sta Jelenalle lehmään 1500, muihin tarpeisiin 1500, Tanjalle annamme 2000 lähetäkää 10,000, heittopaikan tiedustamme ja sähkötämme. Nopean lähetyksenne mahdollisuudesta jätämme vaikean muonanhankintareissun kuivaksi ajaksi. Kuinka ajattelette?

22.4.1944 klo 12.40:

Tanja suostui auttamaan, käyvien sotilaiden kautta hän tietää Miinalasta sotilaat siirretty Salmenniskaan. Annoimme hänelle 1000 markkaa yksityiskohdat Tanjasta sähkötämme.

22.4.1944 klo 12.50:

Taakka heittää koordinaattiin 70-85 Vesoiselästä 330 astetta 1 kilometri pienelle järvelle. Potkuselän Vesikelyksen tiellä liikenne harvainen. Signaalit entiset.

22.4.1944 klo 16.09:

Taakan lähetämme lentokentälle odottakaa koko aika teidän määrättyllä kordinaatilla alkaen 23 huhtikuuta signaali entinen pitäkää yhteyttä joka päivä.

23.4.1944 klo 09.52:

Olemme heittopaikalla.

24.4.1944 klo 15.07:

Tanjalla 2 tytärtä Natali 16 vuotta, Liisa 7 vuotias, lehmä 1 ha maata työstä ansaitsee 900 markkaa sairauden tähden usein käy Petroskoissa. Odotamme.

26.4.1944 klo 15.08:

Kolme torpedoa löydetty kätetty. Kiitämme teitä ja lentäjää.

26.4.1944 klo 14.58:

Käyttäkää hyväksenne Tanjan useat reissut tietojen saamista varten henkilöpapereiden tarkistusmuodoista Petroskoin matkalla, kaupungin tilanteesta. Sähköttäkää kenen luona ja missä Tanja majoilee heidän mieliala ja meidän ihmisten suojautumismahdollisuudet heidän luona.

27.4.1944 klo 10.29:

Eilen illalla saavuimme toimialueelle tänään yritämme kohtausta Tanjan kanssa huomenna ilmoitamme tulokset.

29.4.1944 klo 17.32:

Tanjan luona oli Gerdjukov Igor Stepanovits Yläjoelta hänen käsityksensä mukaan hän tulee 1 toukokuuta matkalle Vesikelyksestä Petrosavotskiin täytyy olla matkustus-lupa henkilöpapereita tarkistetaan yksi-kaksi kertaa. Kaupungissa hän seisautuu Oeenahkina Olgalla. 44 vuotta asuu yksinään poikansa Vasili on neuvostomaalla. Tanjan kertomuksen mukaan Olga voipi piiloittaa meidän ihmisiä. Torpedosta löysimme 5 tuhatta oikein vähän, vahvistakaa.

29.4.1944 klo 17.35:

Tervehdimme kansainvälisenä Vapunpäivänä toivomme taistelumenestyksiä.

1.5.1944 klo 10.43:

Sjerdukovia tarkistamme Tanjalle antakaa tehtävä tutkia hänen suhtautumisensa suomalaisiin ja N-liittoon, ottakaa selvää hänen täällä olevista sukulaisista ja hänen suhtautumisensa heihin.

Lähetäkää osoite ja tarkemmat tiedot. Shunkinasta. Rahaa lähetetty 5 tuhatta säästäkää, ensitilaisuudessa lähetämme lisää.

1.5.1944 klo 10.58:

Kiitämme onnittelusta, toivomuksenne muutamme toiminnaksi tervehtikää ja auttakaa omaisiamme ja ilmoittakaa kuinka he voivat.

4.5.1944 klo 9.56:

Shumkina Olga Jekorin tytär karjalainen 2 vuotta sitten siirtynyt Veskeklyksestä Petroskoihin, jossa asuu yksinäisessä talossa Jääkäriin. (anshina) 85 ikävöittää kovin poikaansa. Sjerdykov ei käynyt Tanjan luona.

26.5.1944 klo 14.38:

Perheistä älkää huolehtiko, heistä huolehdimme ja autamme.

6.5.1944 klo 14.38:

Tanjan ensimmäisellä matkalla Petroskoihin antakaa hänelle tehtäväksi ottaa selville Shumkinan tuttavuudet, tilanne kaupungissa, suostuuko ja onko Shumkinilla mahdollisuutta ottaa vastaan lähettämämme radisti. Myönteisessä tapauksessa sopikaa tunnuksesta jolla Shumkina ottaa vastaan lähettämämme henkilön.

6.5.1944 klo 14.58:

Olemme uudessa paikassa aution Kyrönselän kylän eteläpuolella. Tanjan tietojen perusteella Veskeklyksen kaupassa työskentelevän 22 vuotiaan Jelena Loginovan luona käy usein eräs suomalainen sotilasvirkamies Yläjoelta. Saako Tanjan välityksellä ottaa yhteyden Liisaan.

9.5.1944 klo 13.36:

Tanjalle olemme antaneet tehtävän ja rahaa 2,000:- Shumkinaa varten. Lähdemme seuraamaan rautatieliikennettä. Seuraava yhteys 12.5.44.

9.5.1944 klo 13.41:

Jelena Loginovan värväystä emme vastusta, mutta ennenkuin otatte yhteyden häneen vakuutautukaa Tanjan kautta hänen uskollisuudesta.

13.5.1944 klo 14.35:

Rautatiellä vilkas matkustaja-tavaraliikenne. Toukokuun 11 pvnä Suojärvelle päin yksi tavarajuna, joka sohilaita täynnä. Onko ilmoitettava tarkemmin säännöllisestä liikenteestä.

13.5.1944 klo 14.45:

Rautateiden tarkkailu keskeyttäkää. Kaikki voimanne ja huomionne kiinnittäkää vihollisen tiedustelukouluu (älkää [?] riskeeratko) Tämän ohella älkää kiinnittäkö huomiotanne muihin tehtäv

13.5.1944 klo 14.56:

Teidän työskentelyynne olemme tyytyväisiä. Me luotamme teihin ja odotamme teiltä paljontulevaisuudessa. Tiedoituksenne perusteella toteamme että Serdjukov toimii opettajana suomalaisessa tiedustelukoulussa. Ottakaa selville kaikki mahdolliset tiedot koulusta ja koittakaa värvätä kurssilaisia hinnalla millä hyvänsä hankkikaa tiedot selustaamme lähetettävistä tiedustelijoista.

14.5.1944 klo 12.56:

Sotilasyksikön läheisyyden tähden Shumkina ei uskaltanut ottaa vastaan. Suosittelee Aleksandra Aleksanterin tytär Kappojevia neitisukunimi Filatova nykyisin Bukina Kaskesniemestä 42 vuotias aikaisemmin työskennellyt 6 vuotta välkäriin koulussa. Isä, äiti veli Feodor maatalouskansankomissariaatin kirjanpitäjä, veli Tjotor ja sisar Irina Neuvostoliitossa. Aleksandra työskentelee sekatyöläisenä kaupungin rakennustoimistossa, asuu yksin Gorkink.37 kellarikerros ja ullakko tyhjiä, otti vastaan 1000 markkaa ja suostui ottamaan meikäläisiä. Tunnussana: "Terveisiä Tanjalta", vastaus: "Kuinka hänen terveytensä."

16.5.1944 klo 16.33:

Asia vaikeutuu ei ole tietoa koska Tanja saa yhteyden Serdjukoviin. Nuorta Jelenaa ei voi värvätä, voim-meko esittää Tanjalle että hän kutsuisi Jelenan ja virkailijan luokseen kylään jossa yrittäisi tarjoilemalla vä-
kijuomia saada tarvittavia tietoja koulusta Jelena on aikaisemminkin vierailut Tanjan luona.

17.5.1944 klo 09.30:

Värväämienne henkilöiden ja erikoisesti Tanjan kautta tietojen hankkimiseksi toimikaa rohkeam-min ja oma-aloitteisesti. Virkailijan kutsumista Tanjan vieraaksi emme vastusta. Ottakaa selvää virkailijan henkilöisyydestä sekä hänen tehtävästään.

18.5.1944 klo 12.10:

18 toukokuuta Tanja on lähetetty helatorstai - praasnikalle Paussoilaan tiedustelutarkoituksessa. Rahat lop-pumaisillaan.

22.5.1944 klo 12.42:

Tanjan tietojen mukaan Fedkinan luona olivat vierailulla Nasarova kursantti suomalainen, Boris Waldman eli Feldman, puhuu venäjää 30 vuotias pituus 180 cm mustaverinen nenä suora tiedustelukoulun kersantti Neverov Jevgeni Mihailovits 35 vuotias 170 cm ristiverinen kapeakasvoinen nenä suora, Leningradin sata-man "Kremi" nimisen laivan kapteeni. Jatkoa seuraa.

22.5.1944 klo 12.50:

Humalapäissään Boris kerskui että on useamman kerran lentänyt selustaamme. Helluntaipäiväksi Tanja on kutsunut vierailulle Neverovin ja Boris'in. Suomalaisilta kersanteilta majoituspaikasta poistuminen kielletty. Tarkistakaa Neverovia.

23.5.1944 klo 10.14:

Jatkakaa työskentelyä Neverovan muokkaamiseksi värvätyksi tiedot hankimme.

25.5.1944 klo 11.37:

Ennen 28 toukokuuta emme voi saada Neveroviin yhteyttä. Jos saamme teiltä tietoja Neverovista niin 28 uskallamme värväykseen, päivänvaikeudessa tapauksessa se jää epämääräiseksi ajaksi.

26.5.1944 klo 14.23:

Tiedoittakaa minkätähden ei saa värvätä nuorta Jelenaa. Tanjan kautta ottakaa selvää Nasarova Irina Timontyöstä Paussoilasta ja löytäkää mahdollisuus hänen värväämisekseen.

26.5.1944 klo 17.58:

Niiden tietojen perusteella Neverovista salamoikkaa värväyksen mahdollisuus.

27.5.1944 klo 15.26:

Neverovista tarkastuksia meillä ei ole. Kysymys hänen värväyksestään ratkaiskaa itse. riippuen tilanteesta paikan päällä. Me ajattelemme että tehtävämme täyttämiseksi voitte käyttää hyväksi Nasarova Irinaa ja Fedkinaa. Koettakaa saada tilaisuus tavata tété -a- tété, (yksin) Tämän jälkeen toimikaa päättäväisesti, malttakaa määritellä hänen rehellisyys vaatikkaa petoksen varalta "karan-tti" (pantti) Päivänvaikeudessa tapauksessa hävittäkää (tappakaa). Kaiken tämän yhteydessä älkää palako omissa yhteyksissänne. Toimikaa rohkeasti ja ajattelevaisesti.

31.5.1944 klo 12.17:

Neverovin kohtasimme Tanjan luona ja hän suostui värväykseen hänen alkuperäinen sukunimi Nekrasov Jevgeni Mihailovits synt. Rehevin piirissä. Tiedustelukouluun joka on perustettu maaliskuussa -44 Neverov on otettu maataloustöistä. Kurssilaisia 38 opett. 15. Yksityiskohdat Neverov tiedottaa postin kautta jonka olemispaikka hänelle on osoitettu.

31.5.1944 klo 12.24:

Sulo ja Andrei saapuivat Äimäjärveltä. Ensimmäisen heiton paristot ovat kelvottomia. Hyviä jäi kaksi sarjaa.

1.6.1944 klo 10.13:

Nuori Jelena ja Irina Nasarova ovat mielipiteiltään jyrkästi neuvostovastaisia. Fedkina on varalla, häntä voimme painostaa aikaisemman kohtauksen perusteella.

1.6.1944 klo 10.25:

Ilmoittakaa kiireellisesti Nekrasovin toimi ja työpaikka ennen sotaa sekä tiedot hänen omaisistaan. Antakaa Nekrasovin ensimmäiseksi tehtäväksi laatia kursanteista luettelo josta selviää heidän elämän vaihteensa ja mielipiteensä, toiseksi viipymättä ilmoittakaa aika milloin kurssilaisia lähetetään sekä piiri johon heitä aijotaan pudottaa.

1.6.1944 klo 11.42:

Kolmanneksi uusien värväyksien mahdollisuudesta tulevaisuudessa käyttäkää Nekrasovista peitenimeä "merimies" (Morjak) Jos hänet lähetetään selustaamme niin käskekää ottamaan yhteyttä meihin. Noudattakaa varovaisuutta

[Sanomanvaihdoista puuttuu yksi sivu]

pyskin Ivan Mximovits kurssilainen lentäjä 30 vuotias synt. Gorkin kaupungissa. heinäkuussa 42 ammuttu alas Nurmoilassa, äiti Kirovin kaupungissa, vaimo Gorgissa.

6.6.1944 klo 14.42:

Hramov Pavil Nikolaevits kurssilainen 22 vuotias, synt. Ljgovin piirissä työskenteli Moskovassa puuseppänä jossa asuvat vaimo ja 2 lasta. Lapsin David Boricovits kurssilainen 22 vuotias Leningradin valtiollisen orkesterin soittaja, sisar Vera on naimisissa Leningradissa optikkoinsinööri Leonid Musjakov. Rosov Aleksander Ivsnovits kurssilainen 35 vuotias Kalinin kaupungin automekaanikko, vaimo Shura ja 8 vuotias poika Kalininissa.

6.6.1944 klo 14.51:

Värvätyille tästä lähtien on annettava salanimet Burtsinalle Tanja, Loginova vanhemmalle Lena, Shumkinalle ma, Gappojevalle Sasha.

7.6.1944 klo 16.59:

Toimittakaa paristot järven rantaan Potkuselästä etelään kartalle merkitylle ladolle.

7.6.1944 klo 17.20:

Tietojemme perusteella opettajien kesken on sellaisia henkilöitä joita voidaan värvätä nimittäin Tarantsev hän on myöskin Abudihin, Fomin myöskin Ovsjanikov, Radiokurssin päällikkö Usukov, myöskin Burjakov, myöskin Burjak Tarantsevin kaveri, Isakov Nikolai hän on myöskin Maslov kurssien vääpeli. Suosittelemme tarkasti ajatella heidän värväystä, käyttäkää hyväksenne merimiestä.

7.6.1944, 8.6.1944 klo 09.30:

Tilanne työssänne on otollinen koulun henkilökunnan värväykseen. Ottakaa selvää merimieheltä hänen suosittelemistaan tovereista ja antakaa hänelle tehtäväksi heidän värväys varokaa provo-kaattoreita. Ajatelkaa kysymystä Sjerdjukovin värväyksestä.

11.6.1944 klo 13.05:

Teidän viimeiset radiosanommat ovat salakirjoitettu huolimattomasti useat sanat eivät lainkaan au-kea. Toistakaa sanoma N:o 30 loppu emme saaneet selvää.

11.6.1944 klo 13.15:

Kesäkuun 19-23 välisellä ajalla me voimme lähettää teille paristoja ja rahaa. Ilmoittakaa tarkkaan kordinaatit, mitä teillä on vielä tarvis ja teidän vastaanottosignaali.

12.6.1944 klo 11.07:

Yläjoen alueella työskentelee joitakin sotavankeja peltotöissä, mutta yhteyttä kurssilaisiin ei ole.

12.6.1944 klo 11.15:

Radiosanomat ovat hävitetyt, voin toistaa jos ilmoitatte mistä asiasta oli kysymys.

12.6.1944 klo 17.00:

Saharov Aleksander Petrovits - Volosin 25 vuotias synt. Baskiirian Batalinskin piirissä, isä ja veli kotiseudulla. Palvellut jalkaväkirykmentissä 576 ja joutunut vangiksi Terijoella. Orlov, Boris, Gdalijevits 34 vuotias toiminut kirjanpitäjänä Leningradin reklaamitehtaassa.

12.6.1944 klo 17.32:

Jatkaen menestyksellisesti tehtäväänne, omaten joitakin hyviä agenteja koulussa, te meidän mielestämme voisitte toteuttaa tärkeitä tehtäviä, nimenomaan: Ottakaa vangiksi joku hyvä kieli suomalaisten päälliköiden joukosta, kuten Pettersson,? tai joku muu, salaisten papereiden anastaminen. Suomalaisten perääntymisen aikana nostattaa kurssilaiset päälliköitä vastaan, jotka heidän olisi hävitettävä, otettava joku kieli ja asiakirjat sekä paettava partisaaneiksi metsään. Kaikessa tämänlaisessa tulemme antamaan tehokasta apua. Täten kurssilaiset voivat vihollisen verellä pestä petturuutensa. Ajatelkaa näitä asioita ja etsikää teitä ja menetelmiä edelläolevan toteuttamiseksi.

13.6.1944 klo 14.40:

Ivanov Ivan Ivanovits - Lobov kurssilainen 37 vuotias synt. Kalininin alueen Kabellajan kylässä, viimeksi työskennellyt Leningradissa Sojus - nimisessä autopajassa. Vaimo Maria Slepanovna asuu Leningradissa. Volochenko Stepan Prokobjevits - Repin kurssilainen 28 vuotias synt. Volonesin alueen Provinkin taajaväkisessä yhdyskunnassa jossa työskennellyt opettajana. Vaimo Katja ja äiti Ustina asuvat Provinkissa.

13.6.1944 klo 15.04:

Taakka paristot rahaa voita sokeria teetä, spriitä asiaa varten, godeiiniä tupakkaa kengät Tanjalle telttakan-gas, heittäkää koordinaattiin 6987 Vesoiselän luo. Signaalit taskulampulla.

15.6.1944 klo 12.20:

Valitkaa sopiva paikka järvellä vesitason laskeutumista varten. Järven täytyy olla jyrkin rannoin ilman vedenalaisia kiviä. Suositeltavaa olisi laskeutuminen Säämäjärvelle Insuniemen pohjoispuolella. Tiedoittakaa sopiva laskeutumis-alue.

16.6.1944 klo 15.24:

Lokinselän luona. Käskyjenne mukaan olemme matkalla Insuniemestä pohjoiseen.

19.6.1944 klo 14.24:

Lenkokoneen laskeutumispaikka koordinaatissa 76-98, Äimäjoen suun eteläpuolella niemen itäkärki.

19.6.1944 klo 14.35:

Me ajatlemme että suomalaiset tiedustelukoulunsa siirtävät länteen. Käyttäkää hyväksenne kaikki teistä riippuvat mahdollisuutenne käskymme täyttämiseen. Merimiehen tai joidenkin toisten henkilöiden kautta nostakaa kurssilaiset kapinaan. Kaiken tarvittavan avun osoitamme heti kun he pääsevät metsään. Toimikaa rohkeammin aika ei odota.

19.6.1944 klo 18.35:

Mitä pirua lähetitte tiedustelemaan. Odottaako aseita ja reservejä Säämäjärven luona vai onko toimittava itsenäisesti.

19.6.1944 klo 18.46:

Valitkaa sopiva ja vaaraton heittopaikka meidän laskuvarjodesanttiryhmälle ja ilmoittakaa tarkkaan koordinaatit ja orjentiinit sekä pitäkää yhteytenne joka päivä.

21.6.1944 klo 16.48:

Paitsi merimiestä, ei ole luotettavia. Kapinaan valmistuksen aikaa ei ole. Meidän kolmen sekä merimiehen kanssa voi hyökkäys epäonnistua. Teidän miesten kanssa torstaina voisimme toimittaa kapinayrityksen. Jos 22 kesäk. emme saa teiltä avustusta niin 23 pvä toimimme omalla vastuullamme.⁴²¹

⁴²¹ Koroljevin H-tapaus (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

6

LUODUILLA MIELIKUVILLA VAIKUTETTIIN PÄÄTÖKSENTEKÖÖN

6.1 Yksi tavoite ja useita päämääriä

Jatkosodan vuosina 1941–1944 suomalaiset toteuttivat kiinni saatujen, radiolla varustettujen neuvostovakoojien nimissä kymmeniä neuvostotiedustelua vastaan suunnattua radioharhautusoperaatioita. Yhtä Valtiollisen poliisin omavaltaisesti toteuttamaa harhautustapausta lukuun ottamatta radioharhautuksen johto ja sen toteutus oli Suomessa keskitetty Päämajan tiedustelujaostoon kuuluneelle valvontaosastolle, joka oli erikoistunut omien joukkojen valvontaan ja vihollisen vakoilun vastustamiseen.

Radioharhautuksen keskitetty johto oli perusteltua. Sotilasvastavakoilun yhtenä työtapana se oli kuin kaksiteräinen miekka, joka parhaassa tapauksessa tarjosi suomalaisille mahdollisuuden syöttää viholliselle pajunköyttä. Keskitetyn johdon alaisuudessa pystyttiin suunnittelemaan kokonaissodankäynnin näkökulmasta looginen ja ristiriidaton, osin oikeisiin tai oikean suuntaisiin tietoihin perustuva harhautusoperaatiokokonaisuus, jonka sanomavaihdossa pystyttiin ottamaan huomioon muiden samanaikaisesti käynnissä olleiden tai jo päättyneiden harhautusoperaatioiden viestienvaihto neuvostotiedustelun kanssa. Jos radioharhautus ei olisi ollut keskitetyn johdon alaisuudessa, olisi ennen pitkää ajaututtu tilanteeseen, jossa koordinoimattomat harhautusoperaatiot olisivat kääntyneet toteuttajaansa vastaan ja pahimmassa tapauksessa vaarantaneet maanpuolustuksen edun. Harkitsemattomalla ja kokonaisuutta palvelemattomalla viestien vaihdolla neuvostotiedustelun kanssa, olisi saatettu paljastaa viholliselle asioita, jotka siltä oli ehdottomasti salattava.

Päämajan valvontaosastossa ymmärrettiin koordinoimattomaan radioharhautukseen liittyneet riskit. Vaikka sotilasvastavakoilu oli radioharhautuksen vallan kahvassa, se teki riskien minimoimiseksi yhteistyötä niiden viranomaisten kanssa, joiden vastuulla olleita asioita harhautusoperaatioissa käsiteltiin. Valvontaosasto haki esimerkiksi poliittisen johdon asioita käsittelevien harhautusoperaatioiden sanomasisältöihin hyväksynnän ulkoministeriön poliittisen osaston päälliköltä. Ylimmän sotilasjohdon asioita käsitteleviin tärkeimpiin harhautusoperaatioihin sanomasisältö hyväksytettiin Päämajan operatiivisen osaston päälliköllä. Mikäli harhautusoperaatiot käsitelivät sotatoimi-alueen asioita, harhautussanomien sisältö hyväksytettiin aluevastuussa olleen yhtymän komentajalla. Muissa tapauksissa sanomasisällön hyväksyi valvontaosaston vastavakoilutoimiston päällikkö, joka johti radioharhautuskokonaisuutta.

Vihollisen vakoojaradioiden paljastamista ja radioharhautusta varten Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston kokoonpanoon kuului radiovalvontajaos. Sillä oli kiinteä toimipaikka Helsingissä, pääkaupunkialueella ja Etelä-Suomessa toimimaan tarkoitettujen vakoojien nimissä toimeenpantuja harhautusoperaatioita varten.

Radiovalvontajaoksella oli kiinteitä toimipaikkoja myös Kouvolassa ja Kärkölässä (1944) sekä Rovaniemellä. Kahta ensin mainittua käytettiin lähetyspaikkoina Kannaksen selusta-alueen suunnalla toimimaan tarkoitettujen vakoojien nimissä toteutetuissa

harhautusoperaatioissa. Tilaisuuden tullen radioharhautusta toteuttivat myös valvontaosaston alatoimistot kotialueen suurimmissa kaupungeissa sekä sotatoimialueen yhtymissä.

Radioharhautusoperaatioiden päämäärät, sotilasvastavakoilussa kehitellyt operaati-onarratiivit sekä harhautustapausten uskottavuuden suojeleminen ja kontrollointi perustui- vat vakoojan antamiin kuulustelutietoihin omasta tehtävästään ja toiminta-alueestaan sekä radioyhteydenpitoperusteista neuvostotiedustelun kanssa. Kun nämä asiat oli kuulusteluissa selvitetty, saatettiin radioharhautusoperaatio aloittaa.

Radioharhautusoperaatioita toteutettiin, koska tapahtumahetkellä sotilasvastavakoi- lussa arvioitiin niillä saavutettavan sellaisia päämääriä, jotka tukisivat sodankäyntiä strategisella, operatiivisella tai useimmiten taktisella tasolla. Näitä päämääriä näyttäivät olleen:

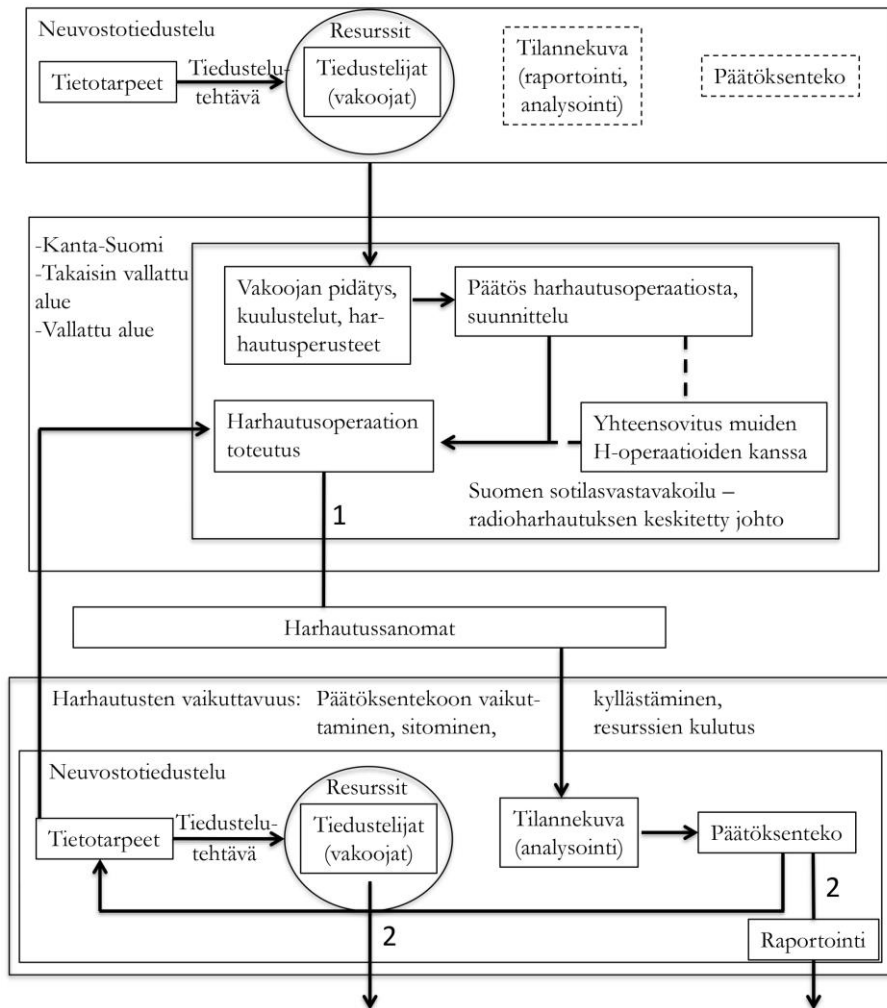
- Valtakunnan ylimmän poliittisen ja sotilaallisen sekä alueellisen sotilasjohdon toiminnan tukeminen.
- Suomalaisten kannalta edullisen tilannekuvan rakentaminen neuvostotieduste- lulle puolustusvoimien toiminnasta, valtakunnan sotapotentiaalista, kotirinta- man suorituskyvystä ja tilanteesta sekä mielialasta.
- Neuvostotiedustelun toiminnan kontrollointi.
- Neuvostotiedustelun suorituskyvyn kuormittaminen ja kyllästäminen sekä huomion kiinnittäminen toisarvoisiin asioihin.
- Neuvostotiedustelun materiaaliresurssien kuluttaminen ja henkilöstötappioi- den tuottaminen.

Esimerkkeinä harhautusoperaatioista, joilla pyrittiin tukemaan ylimmän poliittisen tai sotilasjohdon strategisia päämääriä, olivat ainakin Kotovin ja Mustosen mukaan ni- metyt harhautusoperaatiot. Ensiksi mainitussa tapauksessa alkuvuodesta 1943 pyrit- tiin tukemaan valtiojohdon päämäärää päästä neuvotteluyhteyteen neuvostojohdon kanssa sodasta irrottautumiseksi. Jälkimmäisessä tapauksessa keväällä 1944 yritettiin puolestaan tukea Päämajaa pyrkimällä hankkimaan sille lisää aikaa Kannaksen puolus- tuksen vahvistamiseen. Vakooja Seikun nimissä toteutetun harhautusoperaation ope- ratiivisena päämääränä oli suojata ja salata Kannaksella alkuvuodesta 1942 loppuun saatettua joukkojen uudelleenjärjestelyä.

Kaikkiin radioharhautusoperaatioihin asetettiin pääasiassa taktisia, mutta eräissä ta- pauksissa myös operatiivisia, sotilasvastavakoilun omien intressien mukaisia päämää- riä. Taktisia päämääriä olivat esimerkiksi vihollisen tiedustelun kuormittaminen ja sen suorituskyvyn kyllästäminen sekä resurssien kuluttaminen.

Sotilasvastavakoilun operatiivisia radioharhautuspäämääriä olivat puolestaan neuvos- totiedusteluun vaikuttaminen sekä sen toiminnan kontrollointi. Esimerkkinä ensiksi mainitusta voidaan mainita vakooja Vahterin harhautustapaus, jossa sotilasvastava- koilu sai neuvostotiedustelun muuttamaan Vahterin partion alkuperäisen, marsalkka Mannerheimin murhatehtävän tiedustelutehtäväksi. Esimerkkeinä sotilasvastavakoi- lun kyvystä kontrolloida neuvostotiedustelun toimintaa voidaan puolestaan mainita Kotovin ja Korolevin harhautusoperaatiot. Näissä valvontaosasto kontrolloi neuvos- totiedustelun toimintaa luomalla pääkaupunkialueelle ja Itä-Karjalaan kuvitteellisia neuvostotiedustelun tehtäviä muka toteuttaneita vakoojia ja residentuuria.

Kaiken edellä esitetyn perusteella on mahdollista tulkita, että Suomen sotilasvastavakoilun radioharhautusoperaatioiden perimmäisenä tavoitteena oli neuvostotiedustelun päätöksentekoon vaikuttaminen. Kaikissa tapauksissa tavoitteeseen pyrittiin rakentamalla neuvostotiedustelulle sotilasvastavakoilun luomalla harhautusnarratiivilla operaatiopäämäärän mukainen tilannekuva, minkä perusteella neuvostotiedustelun toivottiin tekevän suomalaisten päämäärien mukaisia päätöksiä. Tässä yhteydessä on syytä huomata, että tavoite ja päämäärä eivät tässä tarkoita samaa. Tavoite on yläkäsite, jolla tarkoitetaan nimenomaan neuvostotiedustelun päätöksentekoon vaikuttamista. Siinä on onnistuttu, mikäli jokin radioharhautusoperaation päämääristä toteutui.

Kaavio 2: Radioharhautuksen pelkistetty kulku

Kuvaselite: Ylin laatikko: Neuvostotiedustelu lähetti tietotarpeidensa takia sotatoimialueelle ja kanta-Suomeen radiolla varustettuja tiedustelijoita. Keskimmäinen laatikko: Pidätetyn tiedustelijan kuulustelussa Suomen sotilasvastavakoilu selvitti perusteet mahdolliselle radioharhautukselle (taajuudet, yhteydenottoajat, merkki kiinnijäämisestä, vakoojan tehtävä jne.). Mikäli radioharhautukseen päätettiin ryhtyä, laadittiin harhautuspäämäärän mukainen narratiivi. Mahdollisuuksien mukaan useampi harhautusoperaatio tuki narratiiveillaan toisiaan. Tämän jälkeen alkoi harhautuspäämäärään tähtäävä dialogi (radioharhautus) neuvostotiedustelun kanssa (1). Alin laatikko: Dialogilla sotilasvastavakoilu pyrki vaikuttamaan neuvostotiedustelun päätöksentekoon muun muassa siten, että heidän lukuunsa muka toimineille tiedustelijoille lähetettiin lisää varusteita tai apuhenkilöitä (2). Dialogin päämääränä oli myös se, että neuvostotiedustelu raportois ylemmälle johtoportaalleen sodan tapahtumista sellaisen tilannekuvan perusteella, joka oli suomalaisten harhautussanomilla aikaansaama (2).

6.2 Toimintaympäristö vaikutti vakoojien tehtäviin ja harhautuspäämääriin

Sodan aikana Suomessa tavattujen neuvostovakoojien päätehtävänä oli sotilasvakoilu. Koska radioharhautusoperaatiot perustuivat kiinnisaatujen vakoojien alkuperäisiin tehtäviin, kaikki harhautusoperaatiot liittyivät tavalla tai toisella sodankäyntiin. Harhautustoiminnassa käytetyn vakoojan aiottu toiminta-alue vaikutti harhautustoiminnan päämääriin. Niissä oli eroja, jotka johtuivat siitä, että perustana olleet vakoojien tehtävät ja toimintaympäristöolosuhteet erosivat toisistaan kanta-Suomessa, Itä-Karjalassa sekä Kannaksella. Esimerkiksi kanta-Suomen ja Itä-Karjalan osalta pystyttiin päämääräksi asettamaan neuvostotiedustelun toiminnan kontrollointi kuvitteellisella residenturalla, joka perustui paikallisväestön käyttöön. Kannaksella tällaisen päämäärän asettaminen ei ollut useimmissa tapauksissa mahdollista, koska niillä alueilla, joissa neuvostovakoojia useimmiten käytettiin harhautustehtävissä, ei ollut siviiliasutusta, eikä Kannaksella asuneiden siviilien hyödyntäminen vakoilussa kuulunut täten alun perinkään vakoojien tehtäviin.

Kanta-Suomi, erityisesti pääkaupunki ja päämajakaupunki päätöksenteon keskipisteenä, tarjosi Kannakseen ja Itä-Karjalaan verrattuna vielä enemmän mahdollisuuksia radioharhautuspäämäärien asettamisella. Esimerkiksi yhdistelemällä monissa kanta-Suomen sanomalehdissä julkaistuihin uutisiin harhautusnarratiiviin sopivia tietoja saatettiin harhautuspäämääräksi asettaa todellisuutta myönteisemmän kuvan muodostaminen Suomen kotirintamalla vallinneesta työvoimatilanteesta tai mielialoista. Lisäksi kanta-Suomen harhautustapauksessa päämääränä saattoi olla pyrkimys luoda venäläisille heidän näkökulmastaan todellisuutta myönteisempi kuva kanta-Suomen pommitusten tuhoista. Näin meneteltiin ainakin alkuvuonna 1944, kun neuvostotiedustelulle suurenneltiin Helsingin pommitustuhoja. Tällä tavoin pyrittiin vaikuttamaan siihen, ettei Helsinkiin enää tehtäisi pommituksia.

Radioharhautusten alueellisten päämäärien eroista huolimatta kaikilla alueilla ja liki jokaisessa harhautustapauksessa oli myös yhteisiä sotilasvastavakoilun asettamia taktisoperatiivisia päämääriä.

6.3 Samanlaiset radioharhautusjärjestelyt – laaja sotanäyttämö eduksi hyökkääjälle

Kansainvälisesti vertailtuna suomalaista radioharhautusta toteutettiin pääpiirtein samanlaisin periaattein ja päämäärin kuin Euroopan sotanäyttämön keskeiset toimijat Britannia, Neuvostoliitto ja Saksa tekivät. Suomalaisella radioharhautuksella oli eniten yhteisiä tekijöitä brittien ja venäläisten radioharhautustoiminnan kanssa. Saksalaiselle radioharhautukselle ei löytynyt neljän maan vertailussa montaa yhteistä nimittäjää, mikä selittynee etupäässä sillä, että käytössä olevat tiedot saksalaisesta radioharhautuksesta ovat niukkoja.

Suomessa radioharhautuksen johto oli siis koko sodan ajan keskitetty sotilasvastavakoilusta vastuussa olleelle Päämajan valvontaosastolle. Vertailu osoittaa, että sotavuosina Britanniaa lukuun ottamatta kaikissa vertailumaissa radioharhautuksen johto keskitettiin vastavakoilulle. Britanniassa radioharhautuksen johto oli loppuvuodesta 1940 alkaen keskitetty kaksoisagenttien käyttöön erikoistuneelle XX-komitealle. Siihen kuului edustajia sodankäynnin kannalta kaikista keskeisistä viranomaistahoista.

Keskitetyn johdon tarkoituksena oli ennen kaikkea minimoida riskit mahdollisista tietolipsahduksista, jolloin harhautusoperaatio olisi saattanut kääntyä sen toteuttajaa vastaan. Mahdollisesti juuri tämän vuoksi niin Neuvostoliitossa kuin Saksassa radioharhautus keskitettiin sodan kuluessa yksiin käsiin. Neuvostoliitossa radioharhautusta toteutti aluksi siviilivastavakoilu, kunnes keväällä 1943 tiedustelun ja vastavakoilun uudelleen järjestelyn yhteydessä radioharhautus keskitettiin sotilasvastavakoilulle. Saksassa radioharhautuksen johto keskitettiin vuonna 1944 siviilivastavakoilulle, mitä ennen sitä toteuttivat niin siviili- kuin sotilasvastavakoilu.

Tarkasteltaessa brittien, venäläisten, saksalaisten ja suomalaisten radioharhautusta siitä näkökulmasta, mitä toimintaa harhautuksella pyrittiin edistämään, kaikille yhteisiä tekijöitä olivat strateginen ja operatiivinen sodanjohdo sekä vastavakoilu. Sodanjohdon toimintaa tuettiin selvittämällä vihollisen aikeita ja vaikeuttamalla sen sodankäyntiä sekä edistämällä omia toimia. Kaikille yhteisiä vastavakoilupäämääriä olivat ainakin pyrkimys vihollisvakoojien paljastamiseen ja pidättämiseen sekä vihollisen tiedustelun materiaalivarantojen kuluttaminen sekä henkilöstötappioiden tuottaminen.

On syytä huomata, että radioharhautuksen päämäärien näkökulmasta brittiläisen ja venäläisen radioharhautuksen erotti suomalaisesta se, että ne pyrkivät tukemaan myös sotilastiedustelun päämääriä. Vastaavaa päätelmää ei ole tehtävissä tiedossa olevista suomalaisista radioharhautustapauksista. Toki sellaiseksi voidaan laskea vakooja Korolevin nimissä toteutettu harhautus, jonka yhtenä päämääränä voidaan tulkita olleen Äänislinnan tiedustelukoulun suojaaminen.

Brittien, venäläisten sekä suomalaisten radioharhautustoiminnalle on löydettävissä vielä kolme yhteistä vastavakoilua palvellutta päämäärää. Nämä ovat pyrkimys kontrolloida vihollisen tiedustelun toimintaa ja ”soluttaa” vihollisen tiedustelu omilla tiedustelijoilla sekä lisätä tietämystä vihollisen tiedustelutoiminnasta. Kahteen ensiksi mainittuun päämäärään radioharhauttajat pyrkivät käytännössä samalla metodilla, eli sopivan tilaisuuden tarjoutuessa vastavakoilu loi kuvitteellisia vakoojia sekä residentuuria muka vihollisen tiedustelutehtäviä toteuttamaan. Kun parhaassa tapauksessa vihollisen tiedustelu antoi näille kuvitteellisille vakoojilleen tehtäviä (Suomessa esim. Kotovin ja Korolevin harhautustapaukset), käytännössä vain mielikuvitus rajoitti vastavakoilun mahdollisuuksia kontrolloida ja johdatella ”omilla tiedustelijoillaan” vihollisen tiedustelutoimintaa.

Radioharhautuksen avulla lisääntynyt tietämys vihollisen tiedustelutoiminnasta oli luonnollista seurausta lukuisista radioharhautusoperaatioihin kuuluneista sanomavaihdosta, joita käytiin vihollisen tiedustelun kanssa. Vihollisen sanomia analysoimalla oli mahdollista päästä perille ainakin vihollisen tiedustelun toimintaperiaatteista ja mielenkiinnon kohteista. Näistä oli puolestaan apua radioharhautusta toteuttaneen osapuolen vastavakoilulle ja tiedustelulle sekä sotatoimien suunnittelulle.

Radioharhautuksen päämäärien osalta suomalaisen harhautustoiminnan erottaa brittiläisestä ja venäläisestä se, että suomalaisten yhtenä keskeisenä päämääränä oli vihollisen tiedustelun suorituskyvyn kuormittaminen ja kyllästäminen sekä sen huomion kiinnittäminen toisarvoisiin asioihin. Ero selittyy kahdella syyllä. Lähdemateriaaliin liittyvä ero on se, että suomalaisesta radioharhautuksesta kertova lähdeaineisto ajoittuu asemasotavaiheeseen loppuvuodesta 1941 alkukesään 1944. Kuten termistä ”asemasota” on pääteltävissä, silloin ei tehty puolin eikä toisin merkittäviä sotatoimia. Suomalaisilla ei yleisesti ottaen, pois lukien Mustosen harhautustapaus, ollut tarvetta

uskotella venäläisille käyttävänsä sotavoimaansa jotenkin muuten, kuin he sitä todellisuudessa käyttivät. Sodankäynnin luonteen vuoksi asemasodan aikaisen suomalaisen radioharhautuksen tunnusomaiseksi piirteeksi tuli vihollisen tiedustelun suorituskyvyn kuormittaminen ja kyllästäminen sekä huomion kiinnittäminen toisarvoisiin asioihin, mikä näkyy lähes jokaisessa tunnetussa suomalaisessa radioharhautustapauksessa.

Brittiläisestä ja venäläisestä radioharhautuksesta kertovassa lähteistössä näkyvät suomalaisen lähteistöön verrattuna monipuolisemmin sodan eri vaiheet. Etenkin vuodesta 1943 alkaen liittoutuneilla oli monia isoja hyökkäysoperaatioita kuten Sisilian maihinnousu ja Kurskin vastahyökkäys, puhumattakaan Normandian maihinnoususta ja operaatio Bagrationista. Kun lisäksi tiedetään, että radioharhautus tarjosi hyökkääjälle puolustajaa enemmän vaihtoehtoja ainakin ajan, paikan, painospisteen sekä taistelutavan suhteen, on luonnollista, että voittajavaltioiden kirjallisuudessa korostuvat tulkinnat radioharhautuksen merkityksestä sodan ratkaisuille hyökkäysoperaatioille.

Edellä kerrotusta on johdettavissa toinen eroa selittävä syy: britit ja venäläiset priorisoivat radioharhautuksessaan suomalaisia korkeammalle etenkin hyökkäyssodankäynnille keskeisen sotilastiedustelun tukemisen. Käytännössä tiedustelun tukeminen ja suomalaisten suosiman vihollisen tiedustelun suorituskyvyn kuormittaminen, kyllästäminen ja huomion kiinnittäminen toisarvoisiin asioihin olivat samassa harhautustapauksessa rinnakkain toteutettuna toisensa poissulkevia radioharhautuksen päämääriä. Suomalaisten suosimalle päämäärälle oli tyypillistä runsaaseen mitäänsanomattomaan sekä usein jaarittelunkaltaiseen viestien lähetykseen perustunut sanomavaihto vihollisen tiedustelun kanssa. Tällöin riskinä oli se, että vihollisen tiedustelu saattoi menettää mielenkiintonsa ja hylätä osaamattoman vakoojansa, tai sitten vihollisen tiedustelu oivalsi harhautuksen, minkä seurauksena vihollisen tiedustelu saattoi ryhtyä tuplaharhautukseen harhauttamalla harhauttajaa.

Riskien välttämiseksi britit ja venäläiset pyrkivät ilmeisesti kalastelemaan pitkäkestoisilla sanomavaihdoilla vihollistietoja. Samoin he pyrkivät yhteyden menettämisen pelossa välttämään vihollisen tiedustelun suorituskyvyn kuormittamiseen ja kyllästämiseen tähtävästä viestintästä pitääkseen harhautusoperaation käynnissä mahdollisimman pitkään sille asetetussa tarkoituksessa eli oman tiedustelun tukemisessa.

Myös radioharhautuksen yksityiskohtia on mahdollista vertailla brittien, venäläisten ja suomalaisten kesken. Toimintaperusteissa kaikkia yhdisti kaksi tekijää. Kaksoisagenttien käytön uskottavuuden takia harhautusoperaatio perustui kiinnisaadun vakoojan alkuperäiseen tehtävään. Toiseksi harhautustoimintaan liittyneen strategisen viestinnän päämäärien hallitsemiseksi harhautussanomien sisällöt hyväksyttiin valtionhallinnossa riittävän asiantuntevalla taholla.

Sen jälkeen, kun sanomasisällöt oli hyväksytty, ainakin britit ja suomalaiset menettelivät siten, että vakooja muokkasi sanoman sisällön omannäköiseksi käyttäen hänelle ominaista sanavarastoa ja ilmaisutyyliä. Kun vihollisen tiedustelu vastaanotti vihollisen vastatiedustelun lukuun toimineelta tiedustelijaltaan sanomia, jotka olivat viestin vastaanottajalle sanastoltaan ja tyyliältään tuttuja, se lisäsi harhautuksen uskottavuutta.

Kaikki radioharhautusta toteuttaneet olivat selvillä siitä, että vihollisen tiedustelu antoi radiolla varustetuille tiedustelijoille ennalta sovitun merkin liitettäväksi sanomiin, jos nämä olivat jääneet kiinni ja toimivat vihollisensa lukuun. Siksi tämä merkki yritettiin selvittää jo kuulusteluvaiheessa ennen harhautuksen aloittamista.

Niin britit, venäläiset kuin suomalaiset valvoivat lähetystapahtumaa ja kirjasivat ylös lähetetyn sanoman. Tällä menettelyllä pystyttiin jälkikäteen tarkastamaan, ettei sanomassa ollut merkkiä vihollisen lukuun toimimisesta ja sanoman sisältö oli muutoinkin sellainen kuin sen piti olla. Toiseksi harhauttajalle jäi tällä tavoin dokumentti lähetetyistä viesteistä, joista voitiin pitkäkestoissa harhautustapauksissa tarkastaa, mitä aikaisemmin oli lähetetty, ettei vahingossa lähetettäisi paljastumiseen johtaneita ristiriitaisia tietoja.

Kaikissa kolmessa vertailuvaltiossa harhautussanoman saattoi lähettää vakooja, jonka nimissä harhautusoperaatio toteutettiin. Tämän lisäksi ainakin britit ja suomalaiset käyttivät menetelmää, jossa harhautussanoman saattoi lähettää myös kiinnisaadun vakoojan lähetystyyliin perehtynyt oman puolen radisti.

Harhautusoperaatioiden paljastumisriskien minimoimiseksi sekä suomalaiset että venäläiset kuljettivat tarvittaessa harhautajaradistinsa lähettämään sanomiaan vakoojien alkuperäisen tehtävän mukaisille toiminta-alueille siltä varalta, että vihollisen tiedustelu olisi pyrkinyt paikantamaan radistin lähetyspaikan. Tiettävästi britit eivät menettelleet näin. Tämä selittyi mahdollisesti sillä, että vihollisen radiotiedustelu oli Britanniastä käsin niin kaukana, että radioharhautusaseman suuntiminen olisi ollut joka tapauksessa epätarkkaa eikä suuntiminen näin ollen aiheuttanut vaaraa radioaseman sijainnin paljastumiselle.

Tilaisuuden siihen tarjoutuessa sekä britit, venäläiset että suomalaiset menettelivät siten, että samanaikaisesti samalla suunnalla toimineet harhautusoperaatiot saattoivat tukea sanomillaan toistensa toimintaa. Harhautussanomien vastaanottajille tällainen toiminta näyttäytyi siten, että useampi vakooja kertoi yhdenmukaisesti omanlaisensa version yhdestä ja samasta tapahtumasta. Harhauttajan näkökulmasta tämä lisäsi operaatioiden uskottavuutta ja paransi viholliselle tilannekuvan rakentamisen luotettavuutta.

Kuten edellä on esitetty radioharhautusta toteutettiin kaikissa vertailumaissa hyvin samankaltaisin järjestelyin ja päämäärin. Merkittävin ero suomalaisen ja vertailumaiden radioharhautuksen välillä ei liity varsinaiseen harhautukseen, vaan toimintaympäristön (operaatioalueen) kokoon. Suomalaiset radioharhautajat operoivat muihin verrattuna huomattavasti pienemmällä alueella. Operaatioalueen leveys vihollisen läheisyydessä Äänisjärven kaakkoisrannasta Koivistolle Suomenlahden rannalle oli noin 440 kilometriä ja kotialueella Hossasta Helsinkiin ulottuvalla alueella noin 670 kilometriä. Brittien radioharhautusoperaatioiden alue puolestaan käsitti alueita Pohjois- ja Länsi-Euroopasta sekä Välimeren alueelta. Neuvostoliiton ja Saksan välinen rintama oli yli 1 500 kilometriä leveä Mustaltamereltä Suomenlahdelle. Mitä isompi alue radioharhauttajalla oli käytössään, sitä enemmän se tarjosi sodankäynnille harhautusvaihtoehtoja, varsinkin hyökkäyssodassa.

Suomalaisen ja venäläisen radioharhautuksen merkittävin ero oli harhautustapausten määrässä. Suomalaiset toteuttivat mahdollisesti joitakin kymmeniä, kun venäläiset toimeenpanivat etupäässä saksalaisia vastaan liki kaksisataa harhautusoperaatiota, joista enimmillään oli yhtä aikaa käynnissä 70. Volymiero kertoo myös siitä, että venäläisillä oli käytössään suomalaisia enemmän radioharhautushenkilöstöä.

6.4 Arvio suomalaisten radioharhautusoperaatioiden onnistumisesta

Ennen kuin tarkastellaan Suomen sotilasvastavakoilun onnistumista radioharhautusoperaatioidensa päämäärien saavuttamisessa, on todettava kaksi seikkaa. Ensinnäkin, harhautustapausten onnistumisia ja epäonnistumisia on arvioitava harhautustapausten päämäärien näkökulmasta, koska jokainen tapaus oli ainutlaatuinen perustuen vakoojan tehtävään ja toiminta-alueeseen. Tästä syystä joillekin harhautusoperaatioille saatiin asettaa useampia päämääriä kuin toisille operaatioille. Toiseksi 16 tunnetusta radioharhautusoperaatiosta kahden osalta lähdeaineisto on niin niukkaa, ettei sen perusteella ole mahdollista arvioida, mitä päämääriä kyseisillä harhautusoperaatioilla oli. Nämä harhautusoperaatiot ovat Valtiollisen poliisin toteuttama Vesterlundin ja Päämajan valvontaosaston Kannaksen Ryhmän alatoimiston toteuttama Niukkasen harhautusoperaatio. Näin ollen radioharhautusoperaatioiden onnistumista voidaan tarkastella 14 harhautustapauksen päämäärän näkökulmasta.

Sotilasvastavakoilun radioharhautukselle asettamia omia taktisoperatiivisia päämääriä olivat neuvostotiedustelun materiaalin kuluttaminen ja henkilöstötappioiden tuottaminen, suorituskyvyn kuormittaminen ja kyllästäminen sekä neuvostotiedustelun toiminnan kontrolloiminen. Neuvostotiedustelun materiaalin kuluttaminen oli nähtävästi asetettu harhautuksen päämääräksi 11 tapauksessa 14:sta. Näistä seitsemässä tapauksessa päämäärä saavutettiin. Sen sijaan neljässä tapauksessa neuvostotiedustelun materiaalia ei onnistuttu kuluttamaan. Näin ollen onnistuttiin valtaosassa niissä harhautusoperaatioissa, joissa sotilasvastavakoilu yritti kuluttaa neuvostotiedustelun materiaaliресурсseja.

Sotilasvastavakoilun pyrkimyksissä tuottaa neuvostotiedustelulle henkilöstötappioita onnistumiset ja epäonnistumiset jakautuivat tasan. Kahdeksassa tunnetussa radioharhautusoperaatiossa sotilasvastavakoilu yritti tuottaa neuvostotiedustelulle henkilöstötappioita. Näistä neljässä se onnistui ja yhtä monessa epäonnistui.

Suomalaisen radioharhautuksen tunnusomaisin päämäärä oli neuvostotiedustelun suorituskyvyn kuormittaminen ja kyllästäminen. Se päämäärä on tunnistettavissa 13 tapauksesta. Sotilasvastavakoilu onnistui yhdeksässä tapauksessa kuormittamaan ja kyllästämaan neuvostotiedustelun suorituskykyä. Sen sijaan neljässä tapauksessa tuota päämäärää ei saavutettu. Näin ollen valtaosa niistä operaatioista, joiden päämääränä oli neuvostotiedustelun suorituskyvyn kuormittaminen ja kyllästäminen, onnistui.

Sotilasvastavakoilun kunnianhimoisin päämäärä eli vihollisen tiedustelun toiminnan kontrollointi muka sen lukuun toimineilla kuvitteellisilla tiedustelijoilla ja residentuurilla asetettiin päämääräksi viidessä radioharhautusoperaatiossa. Näistä neljässä onnistuttiin ja yhdessä epäonnistuttiin, joten valtaosa näistä harhautustapauksista onnistui.

Viidessä tapauksessa radioharhautuksen yhtenä päämääränä oli antaa neuvostotiedustelulle vallinnutta todellisuutta positiivisempi tilannekuva esimerkiksi kotialueen mielialoista tai kenttäarmeijan henkilötäydennyskyvystä. Neljässä tapauksessa päämäärä saavutettiin ja yhdessä tapauksessa ei saavutettu. Näin ollen valtaosassa näistä tapauksissa onnistuttiin.

Kahdeksassa tapauksessa sotilasvastavakoilulle tarjoutui mahdollisuus tavalla tai toisella tukea alueellista sotilasjohtoa. Seitsemässä tapauksessa sotilasvastavakoilun antama tuki alueelliselle sodanjohdolle onnistui ja yhdessä tapauksessa se ei onnistunut.

Alue / harhautustapaus	Harhautustapausten arvioidut päämäärät ja arvio harhautustapausten onnistumisesta					
	Ylimmän valtio- / sotilasjohdon tukeminen	Alueellisen sotilasjohdon tukeminen	Suomalaisen kansalta edullisen tilanekuvan rakentaminen	Neuvostotiedustelun kontrollointi	Neuvostotiedustelun suorituskyvyn kuormittaminen ja kyllästäminen	Neuvostotiedustelun materiaalin kuluttaminen / henkilotappioiden tuottaminen
Kanta-Suomi						
Haaranen	—	K	—	—	K	K/E
Kotov (paljast. mahd. 11/1943)	?/K	K	K	K	K	K/K
Ikko	—	—	—	—	K-	—
Marttinen (paljast. 11/1943)	—	K	—	K-	K	K/K
Vahter	—	K	K	K-	K	K/K
Suuronen	—	E	K	E	—	K/—
Vesterlund (Valpo)	Ei perusteita arvioinnille					
Englund	—	K	K	?	K-	K-/—
Klippi	—	—	—	—	E	—
Mustonen (harhatus paljastui heti)	—/E	—	E	—	E	E/E
Takaisin vallattu alue						
Husu	—	—	—	—	K	—/K
Seikku	—	K	—	—	K-	E/E
Niukkanen	Ei perusteita arvioinnille					
Vishnjakova (harhautus paljastui heti)	—	—	—	—	E	E/E
Vallattu alue						
Shuvalov	—	—	—	—	E	E/—
Koroljev	—	K	—	K	K	K/—
Selitteet: — = päämäärään ei pyritty; K = päämäärään pyrittiin ja mahdollisesti päästiin; K- = päämäärään päästiin osittain; E = päämäärään pyrittiin muttei päästy; ? = päämäärään pyrittiin onnistuminen ei ole tiedossa tai on epäselvää.						

Taulukko 1: Harhautustapausten arvioidut päämäärät ja arvio harhautustapausten onnistumisesta

Kahdessa harhautustapauksessa valvontaosastolle tarjoutui mahdollisuus tukea radioharhautuksella ylimmän sotilasjohdon aikeita, ja kertaalleen tällainen mahdollisuus tarjoutui ylimmän poliittisen valtiojohdon päämäärien tukemiseen. Ylimmän sotilasjohdon aikeiden tukemisessa onnistuttiin kerran ja toisen kerran epäonnistuttiin. Radioharhautuksen merkitys ylimmän valtiojohdon päämäärien saavuttamisessa on epäselvä. Näin kolmesta tapauksesta, joissa pyrittiin tukemaan ylimmän poliittisen tai sotilaallisen johdon päämääriä, onnistuttiin korkeintaan kerran.

Kokonaisuus huomioon ottaen Suomen sotilasvastavakoilu onnistui saavuttamaan hyvin radioharhautukselle asetut päämäärät. Suhteellisesti tarkasteltuna useimmiten saavutettiin päämäärä, joka liittyi alueellisen sotilasjohtoportaan operatiivisten päämäärien tukemiseen. Sotilasvastavakoilu onnistui saavuttamaan hyvin myös taktisoperatiiviset päämäärät, jotka liittyivät vihollisen tiedustelun kontrollointiin, Suomessa vallinnutta todellisuutta paremman tilannekuvan luomiseen viholliselle sekä vihollisen tiedustelun kuormittamiseen ja kyllästyttämiseen. Heikoimmin valvontaosasto onnistui puolestaan niissä päämäärissä, joiden tarkoituksena oli ylimmän poliittisen ja sotilasjohdon strategisten päämäärien tukeminen. Tunnettujen tapausten valossa radioharhautus oli Suomen sodankäynnin näkökulmasta ennemmin sotilasvastavakoilun taktisoperatiivinen työkalu kuin sodanjohdon strateginen ase.

JÄLKIKIRJOITUS

Valvontaosastossa radioharhauttajina, tulkkeina ynnä muissa tehtävissä palvelleita kiinnisaatuja neuvostovakoojia ja sotavankeja siirrettiin jo sodan kuluessa sekä elokuun 1944 aselevon jälkeen ulkomaille turvaan muun muassa Ruotsiin. Säilyneiden asiakirjojen kertomana tiedetään, että syyskuun alussa 1944 Päämajan tiedusteluosaston päällikkö eversti Reino Hallamaa kutsui luokseen alaisensa majuri Yrjö Palkon. Tämä sai tehtäväkseen tiedustella henkilökohtaisesti Suomen sotilastiedustelua auttaneilta venäläisvapaaehtoisilta, haluaisivatko he jäädä Suomeen. Suomeen jääville Palkon oli löydettävä piilopaikat. Samoihin aikoihin Päämajan valvontaosaston vastavakoilutoimiston päällikkö majuri Pentti Heino pyysi Palkoa järjestämään piilopaikat myös kymmenelle valvontaosastossa palvellelle venäläiselle vapaaehtoiselle. Lokakuun puolivälissä majuri Palko sai yhdessä majuri August Lumpeen kanssa tehtäväkseen järjestää kyseisten noin 40 miehen siirto Pohjois-Suomen kautta Ruotsiin. Tämän tehtävän majurikaksikko toteutti.⁴²²

Sodan jälkeen syksyllä 1946 Palko joutui tekemään edellä kerrotusta selkoa Valtiollisen poliisin kuulustelussa. Palko kertoi, että hän kirjasi Ruotsiin siirretyt henkilöt sotavankiluetteloon karkureiksi eversti Hallamaan kehotuksesta. Hän kertoi myös, että selvitti kesällä 1945 Valvontakomissiolle tiedusteluosastossa ja sen alaisissa yksiköissä palvelleiden sotavankivapaaehtoisten kohtaloa, jolloin hän oli Puolustusvoimain Pääesikunnan ulkomaatoimiston päällikön everstilutnantti Uljas Käkösen määräyksestä merkinnyt Valvontakomissiolle luovutettuun listaan tiedusteluosastoa auttaneiden miesten kohdalle ”karannut syksyllä 1944”. Palko lisäsi, ettei hän tiennyt, miten muiden osastojen sotavankivapaaehtoisten poistaminen sotavankiluetteloista tapahtui. Valvontaosaston kohdalta Palko tiesi kertoa, että sen palveluksessa olleiden sotavankivapaaehtoisten nimiä ei mainittu Valvontakomissiolle annetussa luettelossa, vaikka nämä miehet olivat Ruotsiin lähetettyjen mukana.⁴²³

Sodan jälkeen Puolustusvoimain Pääesikunnassa laadittiin todennäköisesti Valvontakomission käskystä luettelo valvontaosaston käytössä olleista sotavangeista. Koska valtaosa sotilasvastavakoilun papereista poltettiin syksyllä 1944, luettelo on mahdollisesti laadittu pitkälti valvontaosastossa palvelleiden henkilöiden muistitietoon perustuen. Luettelossa on kaikkiaan 19 henkilön tiedot. Heistä 12 on merkitty toimineen valvontaosastossa avustajina ja tulkkeina, kaksi läheteinä ja yksi talonmiehenä. Heistä peräti 17 on merkitty karanneeksi syksyn 1944 aikana joko aselevon tai välirauhansopimuksen solmimisen aikoihin. Yksi luettelossa mainituista henkilöistä (Raikkerus) tuomittiin kuolemaan joulukuussa 1943.⁴²⁴

Lähestyin Ruotsin Valtioarkistoa kysyen, onko arkiston hallussa tietoja edellä mainitussa luettelossa olevista henkilöistä sekä henkilöistä, joiden muiden lähteiden perusteella tiesin osallistuneen valvontaosastossa radioharhautukseen ja olisi mahdollisesti evakuoitu Ruotsiin. Sain tietoja 12 sellaisesta henkilöstä, jotka ovat yhdistettävissä Päämajan valvontaosastoon. Joukossa ei ollut tietoja valvontaosaston sotavankien luettelossa maintuista Irene Janhosesta eikä Karl Vahterista. Heidät oli merkitty luet-

⁴²² Manninen, Lehtonen (2019), s. 82-84.

⁴²³ Yrjö Palkon kuulustelupöytäkirja 590/46. Valtiollinen poliisi II. Pääosaston kuulustelupöytäkirjoja. KA.

⁴²⁴ Luettelo Päämajan valvontaosaston käytössä olleista sotavangeista. Ylämarginaalissa päivämäärämerkintä 29.5.45 (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

teloon valvontaosaston avustajiksi. Todellisuudessa he olivat radioharhauttajia, joiden Suomesta ulkomaille siirtymisen ovat omissa tutkimuksissaan todistaneet Ohto Manninen ja Mikko Tyni.⁴²⁵

Ruotsin Valtionarkistosta saadun aineiston perusteella valvontaosastossa palvelleet ja Ruotsiin siirtyneet henkilöt olivat pääasiassa inkeriläisiä ja lähes kaikki menivät Ruotsiin Tornion kautta marraskuun 11. päivän tienoilla 1944. Todennäköisesti he kuuluivat siihen kymmenen henkilön ryhmään, joiden evakuoinnin Pentti Heino pyysi järjestämään.

Ruotsiin menneitä henkilöitä kuulusteli aluksi Valtiollinen poliisi (Statspolisen) ja sittemmin Valtion ulkomaalaiskomissio (Statens utlänningskommission), joka valvoi Ruotsissa olleita ulkomaalaisia siihen asti, kunnes he saivat Ruotsin kansalaisuuden tai poistuivat maasta.

Kuulustelupöytäkirjatiivistelmistä ja -kertomuksista näkyy, että kaikki valvontaosastossa palvelleet eivät kertoneet ruotsalaisviranomaisille aivan totuudenmukaisesti menneisyydestään Suomessa tai Neuvostoliitossa. Tämä on ymmärrettävää, sillä valvontaosastoa avustaneiden inkeriläisten luottamus viranomaisiin oli minimaalinen. Neuvostoliitossa turvallisuuspalvelu oli pitänyt heitä poliittisesti epäluotettavina ja kohdellut heitä sen mukaisesti. Suomessa sotilasvastavakoilu oli rikkonut inkeriläisille antamansa lupauksen, ettei heitä luovutettaisi sodan päätyttyä takaisin Neuvostoliittoon. Näin ollen Ruotsissa oli syytä pitää kieli keskellä suuta, ettei joutuisi vaikeuksiin menneisyytensä takia.

Koska sekä kuulusteltavat että kuulustelijat eivät selvästikkään olleet täysin perillä sen paremmin Suomen kuin Neuvostoliiton asevoimien tai tiedustelu- ja turvallisuuspalvelujen nimistä ja organisaatioista, joissakin asiakirjoissa mainittiin sellaisia suomalaisia organisaatioita, joita ei ole ollut olemassakaan. Myös Suomen maantiedon tuntemus ja paikannimien kirjoittaminen on ollut kuulustelutilanteessa ajoittain puutteellista.

Lukijan on hyvä tietää, että Ruotsin Valtionarkistossa säilytettävät Valtiollisen poliisin asiakirjat valvontaosastoa avustaneista ja sittemmin Ruotsiin siirtyneistä henkilöistä sisältävät yhä salassa pidettävää tietoa. Sen vuoksi alempana mainittuja Adolf Karhua, Juho (Johannes) Rantalaa sekä Otto Pellistä koskevia asiakirjoja ei ole tässä tutkimuksessa voitu täysimittaisesti käyttää. Lisäksi Unto Arnold Kainua koskevat Valtiollisen poliisin asiakirjat ovat kokonaisuudessaan yhä salassa pidettäviä.⁴²⁶

Jo edellä kerrotun perusteella on selvää, että suomalaisen sodanaikaisen sotilasvastavakoilun tutkimiseen on edelleen käyttämättömiä lähteitä. Tässä luvussa mainittujen henkilöiden asiakirjat sisältävät henkilötietoja, joihin perehtyminen saattaisi avata entisestään kuvaa niin Suomen sotilastiedustelun kuin -vastavakoilun sodanaikaisesta toiminnasta. Valitettavasti Ruotsin Valtionarkiston aineistoa ei ole voitu täysimittaisesti tässä tutkimuksessa käyttää COVID-19-pandemian arkiston toimintaan aiheut-

⁴²⁵ Manninen Ohto: *Moskovasta Suomen kautta Valtoihin. Desanttiradistin mutkikas kotimatka*. Sotilasaikakauslehti 12/2007; Tyni Mikko: *Työnäyteenä marsalkka Mannerheimin murha – Tämän desantin Suomi palkkasi heti agentiksi*. Seura (verkkojulkaisu) 6.12.2019; Luettelo Päämajan valvontaosaston käytössä olleista sotavangeista. Ylämarginaalissa päivämäärämerkintä 29.5.45 (kopio). Materiaali tutkijan hallussa.

⁴²⁶ Karin Bredesenin sähköposti tämän tutkimuksen tekijälle 13.2.2020. Materiaali tutkijan hallussa.

tamien rajoitusten vuoksi. Nyt käyttämättä jääneen aineiston hyödyntämisen aika tulee myöhemmin.

Seuraavaksi kerrotaan sukunimen mukaisessa aakkosjärjestyksessä eräiden Ruotsiin paenneiden valvontaosastoa radioharhautuksessa tai muuten avustaneiden kiinnisautujen neuvostovakoojien tai sotavankien tarinat pähkinän kuoressa sota-ajalta 1950-luvulle saakka Ruotsin Valtionarkistossa olevien asiakirjojen perusteella.

Säkkijärvellä 16. lokakuuta 1905 syntynyt Viljo Ferdinand Forsström toimi syksystä 1941 Petroskoissa aluksi valvontaosaston VII AK:n ja sittemmin Aunuksen Ryhmän alatoimistossa talonmiehenä ja kuulusteluavustajana syksyyn 1944 saakka. Marraskuun 11. päivänä 1944 Forsström saapui neljän muun miehen kanssa suomalaisten järjestämällä kuljetuksella Tornioon, josta he jatkoivat Haaparantaan. Viranomaisille Forsström kertoi Ruotsiin saapumisen syyksi pelon joutua luovutetuksi Neuvostoliittoon ja sen jälkeiset mahdolliset kostotoimet.⁴²⁷

Menneisyydestään Forsström kertoi ruotsalaisviranomaisille menneensä 19-vuotiaana Yhdysvaltoihin, jossa opiskeli maalariksi, minkä jälkeen hän muutti työn perässä Kanadaan. Vuonna 1933 Forsström palasi takaisin Suomeen, mutta pestautui maalariksi Petroskoihin. Sotia edeltäneen ajan Forsström asui Neuvostoliitossa ollen muun muassa kaksi vuotta karkotettuna poliittisesti epäluotettavana henkilönä.⁴²⁸

Jatkosodan sytyttyä Forsström kutsuttiin elokuussa 1941 puna-armeijan palvelukseen, josta hän karkasi lähes välittömästi rintamalinjan yli suomalaisten puolelle. Lokakuussa 1941 hänet otettiin Petroskoissa sijainneen Päämajan valvontaosaston VII AK:n alatoimiston palvelukseen, jossa hänen tehtäviinsä omien sanojensa mukaan kuului muun muassa vankikuljetukset ynnä muut avustustehtävät. Siellä Forsström tapasi myös tulevan vaimonsa alatoimistossa lottana palvelleen mikkeliäläisneidin Sisko Häkkisen, jonka kanssa hän avioitui vuonna 1943.⁴²⁹

Ruotsissa Forsström asettui Västeråsin luoteispuolelle Surahammariin työskennellen paikallisessa rautaruukissa.⁴³⁰

Paatenessa toukokuun 3. päivänä 1924 syntynyt Juho Isakov siirrettiin vuonna 1943 sotavankileiristä valvontaosaston Aunuksen Ryhmän alatoimiston tulkiksi. Hän meni Tornioista Ruotsiin marraskuun 11. päivänä 1944. Syyksi Ruotsiin saapumiselle hän kertoi pelkäävänsä Neuvostoliittoon luovutusta ja sen mukana tulevia mahdollisia

⁴²⁷ Luettelo Päämajan valvontaosaston käytössä olleista sotavangeista. Materiaali tutkijan hallussa; Statens utlänningskommission. Inreseuppgift nr 122516. Umeå 9.12.1944; Kroppa sockens polisdistrikt (Nykroppa) rapport den 11 april 1946. SUK. Kanslibyrån. F 1 AC: 6773; Statspolisens. Rapport D. nr 1169/1944. SUK. Kanslibyrån. F 1 AC: 10646. RA; Luettelo Suomen armeijan valvonta- ja vastavakoilutehtävissä palvelleista henkilöistä. Materiaali tutkijan hallussa.

⁴²⁸ Landsfiskalen i Filipstads distrikt. Protokoll den 18 april 1945; Viljo Forsströmin suomenkielinen kirje [Ruotsin] valtion ulkomaalaiskomissiolle (Skarphyttan) 23.8.1945. SUK. Kanslibyrån. F 1 AC: 6773. RA.

⁴²⁹ Statens utlänningskommission. Inreseuppgift nr 122516. Umeå 9.12.1944; Landsfiskalen i Filipstads distrikt. Protokoll den 18 april 1945; Kroppa sockens polisdistrikt (Nykroppa) rapport den 11 april 1946. SUK. Kanslibyrån. F 1 AC: 6773. RA.

⁴³⁰ Till Statens Utlänningskommission. Viljo Forsström (Surahammar) den 24 april 1946; Ansökan om uppehålls- eller arbetstillstånd. Surahammar den 18 december 1950 (Viljo Forsström); Landsfiskalen i Filipstads distrikt. Protokoll den 18 april 1945. SUK. Kanslibyrån F 1 AC: 6773. RA.

kostotoimia, koska hän oli Neuvostoliiton kansalaisena sotinut vapaaehtoisena suomalaisten riveissä Neuvostoliittoa vastaan.⁴³¹ Siitä, miten Isakov saapui Tornioon ei ole tietoja.

Menneisyydestään Isakov kertoi ruotsalaisille syntyneensä ja kasvaneensa Itä-Karjalassa, josta hänet isänsä kanssa karkotettiin vuonna 1937 Siperiaan. Tämän jälkeen hän ei kuullut mitään isästään.⁴³²

Isakov kutsuttiin puna-armeijan palvelukseen lokakuussa 1941. Peruskoulutuskauden jälkeen hänet määrättiin radistikurssille, jonka päätteeksi hänet sijoitettiin Karjalan rintamalla toimineeseen kaukotiedustelujoukkoon. Lokamarraskuussa 1942 väepeli Isakov sijoitettiin radistiksi nelimiehiseen tiedustelupartioon, mikä suunnattiin Petroskoin alueelle. Partio oli toiminnassa noin viikon, kun se paluumatkan aikana joutui suomalaisten yllättämäksi. Syntyneessä tulitaistelussa Isakovin partiosta kaksi kaatui ja kaksi jäi suomalaisten vangiksi.⁴³³

Kuulustelujen jälkeen Isakov sijoitettiin Sotavankileiri 5:een. Keväällä 1943 sinne saapui suomalainen upseeri, joka tiedusteli Isakovilta haluaisiko tämän toimia tulkkina suomalaisille. Isakov hyväksyi tarjouksen, jonka jälkeen hän palveli Päämajan valvontaosaston Aunuksen Ryhmän alatoimiston tulkkina aina siihen asti, kunnes siirtyi Ruotsiin.⁴³⁴

Ruotsissa Isakov asettui Surahammariin, jossa hän avioitui suomalaisen Irja Vihtasaaren kanssa ja työskenteli sähkömiehenä paikallisessa rautaruukissa. Juho Isakov sai Ruotsin kansalaisuuden tammikuussa 1955.⁴³⁵

Yhdysvalloissa Pennsylvaniassa toukokuun 16. päivänä 1918 syntynyt Unto Arnold Kainu palveli Päämajan valvontaosaston III Armeijakunnan alatoimistossa tulkkina kevätkesästä 1944 sodan päättymiseen saakka. Marraskuussa 1944 hänet kuljetettiin Tornioon, josta hän siirtyi Ruotsiin Haaparantaan 11. päivänä marraskuuta. Ruotsiin saapumisen syyksi Kainu ilmoitti, että Neuvostoliiton kansalaisena hän pelkäsi henkensä puolesta luovutusta kotimaahansa, sillä hän oli taistellut venäläisiä vastaan niin saksalaisten riveissä kuin Päämajan valvontaosastossa.⁴³⁶ Koska Ruotsin Valtiollisen poliisin Kainusta laatimat asiakirjat ovat yhä salassa pidettäviä, on todennäköistä, että hän toimi valvontaosastossa myös muissa kun tulkin tehtävissä.

Ruotsin Valtiollisen poliisin kuulusteluissa Kainu kertoi muuttaneensa vanhempiensa kanssa työttömyyden takia Yhdysvalloista Petroskoihin vuonna 1931. Siellä Kainu

⁴³¹ Luettelo Päämajan valvontaosaston käytössä olleista sotavangeista. Materiaali tutkijan hallussa; Statens Utlänningskommission. Inreseuppgift nr 122513. SUK. Kanslibyrån. F 1 B: 950. RA.

⁴³² Ote 23.4.1945 laaditusta kuulustelupöytäkirjasta. SUK. Kanslibyrån. F 1 B: 950. RA.

⁴³³ Statens Utlänningskommission. Inreseuppgift nr 122513; Ote 23.4.1945 laaditusta kuulustelupöytäkirjasta. SUK. Kanslibyrån. F 1 B: 950. RA.

⁴³⁴ Luettelo Päämajan valvontaosaston käytössä olleista sotavangeista. Materiaali tutkijan hallussa; Statens Utlänningskommission. Inreseuppgift nr 122513; Ote 23.4.1945 laaditusta kuulustelupöytäkirjasta. SUK. Kanslibyrån. F 1 B: 950. RA.

⁴³⁵ Ansökan om uppehålls- eller arbetstillstånd. Surahammar den 21.12.1953 (Juho Isakov); Justitiedepartementet. Bevis on svenskt medborgarskap den 28.1.1955. SUK. Kanslibyrån. F 1 B: 950. RA.

⁴³⁶ Luettelo Päämajan valvontaosaston käytössä olleista sotavangeista. Materiaali tutkijan hallussa; Statspolisens rapport D. nr 1164 / 1944. SUK; Statspolisens tilläggningsrapport Nr U 2438/1944. [Kuulustelukaavake] Umeå den 30.11.1944. SUK. Kanslibyrån. F 1 B: 4377. RA.

työskenteli muun muassa sähkömiehenä ja avioitui ensimmäisen kerran vuonna 1937.⁴³⁷

Talvisodan syttyä Kainu määrättiin Terijoelle Kuusisen armeijaan, jonka esikunnassa hän palveli sotamiehenä. Rauhan tultua Kainu määrättiin töihin Sortavalaan, josta hänet keväällä 1941 värvättiin radisti- ja vakoilukurssille. Sen ollessa yhä käynnissä sota syttyi kesällä 1941 ja Kainu määrättiin tiedustelutehtäviin aliluutnantiksi ylennettynä.⁴³⁸

Erään Suomeen suuntautuneen tiedustelumatkan aikana Kainu sairastui ja hän joutui sairaalahoitoon Leningradiin. Siellä häntä kuulusteltiin, koska tehtävä Suomessa oli jäänyt täyttämättä. Tästä Kainu syytti heikkoa koulutustaan, minkä seurauksena hänet määrättiin täydennyskoulutukseen. Se päättyi joulukuussa 1941, jossa yhteydessä Kainu lupautui erikoistehtäviin Suomeen. Venäläiset eivät kuitenkaan luottaneet Kainuun ja sen sijaan, että hänet olisi lähetetty tiedustelumatkalle Suomeen, venäläiset lähettivätkin hänet saksalaisten vastaiselle itärintamalle.⁴³⁹

Joulukuun lopussa 1941 saksalaiset ottivat Kainun vangiksi ja hänet vietiin Hatsinaan. Sieltä Kainun matka jatkui hänelle tuntemattomaan paikkaan, jossa hänet vapaaehtoisena sijoitettiin partisaanitoiminnan vastaiseen osastoon. Siellä hän palveli aina keväseen 1944 saakka, jolloin hänet siirrettiin Turkuun.⁴⁴⁰

Turusta Kainun matka jatkui Hankoon. Siellä hänet varustettiin ja lähetettiin Heimopataljoonaan. Siellä Kainu ennätti palvella joitakin viikkoja, kunnes sairastui ja joutui sairaalaan Forssaan. Hän pääsi sairaalasta toukokuun puolivälissä 1944 ja Viipurissa sijainneessa henkilöstötäydennyskeskuksessa hänet määrättiin kenttäpostikonttoriin Käkisalmeen.⁴⁴¹

Käkisalmissa Kainu ehti olla vain vähän aikaa, kunnes hänet jo kesäkuun alussa 1944 siirrettiin Kannakselle Päämajan valvontaosaston III AK:n alatoimiston tulkiksi. Tässä tehtävässä hän palveli sodan päättymiseen saakka. Rauhan tultua alatoimisto siirtyi Imatralle, jossa Kainu kotiutettiin 11. lokakuuta 1944. Tämän jälkeen hänet sijoitettiin eräälle tilalle maataloustöihin ilmeisesti muutaman muun kaltaisensa kanssa. Marraskuun alussa sinne tuli Kainulle tuntematon siviilimies, joka kertoi, että miehet siirretään tilalta toisaalle. Pian tämän jälkeen Kainu yhdessä tovereidensa kanssa vietiin kuorma-autolla Tornioon, josta Kainun matka jatkui Ruotsiin.⁴⁴²

Ruotsissa Kainu asettui Jönköpingiin, josta hänen matkansa jatkui vuonna 1947 Yhdysvaltoihin New Yorkiin ja edelleen Pennsylvaniaan. Yhdysvalloissa Kainu työskenteli ainakin työkaluhiomakoneen hoitajana. Siellä hän myös avioitui ruotsalaisen Ing-Brittin kanssa ja he saivat kaksi lasta. Vuonna 1960 Kainun perhe muutti takaisin Jönköpingiin, jossa Yhdysvaltojen kansalainen Unto Kainu kuoli vuonna 1967.⁴⁴³

⁴³⁷ Statspolisens rapport D. nr 1164 / 1944. SUK. Kanslibyrån. F 1 B: 4377. RA.

⁴³⁸ Sama.

⁴³⁹ Sama.

⁴⁴⁰ Sama.

⁴⁴¹ Sama.

⁴⁴² Sama.

⁴⁴³ Jönköpings polis rapport N:o 3565 18.10.1960; Ansökän om uppehålls- eller arbetstillstånd. Statens utlänningskommission 7. 10.1963; Prästbevis angående avliden. Den 1 december 1967. SUK. Kanslibyrån. F 1 B: 4377. RA.

Inkerinmaalla Tolkissa 7. maaliskuuta 1914 syntynyt Adolf Karhu palveli tulkkina Päämajan valvontaosaston Aunuksen Ryhmän ja II Armeijakunnan alatoimistoissa. Puolustusvoimat organisoivat Karhun ja muutaman muun miehen kuljetuksen Tornioon marraskuussa 1944, josta hän saapui Haaparannan poliisiasemalle 11. marraskuuta yhdessä Nikolai Gordeveskin, Sergei Grebnerin, Alexander Tatin sekä Viljo Forsströmin kanssa. Karhun syy Ruotsiin saapumiselle oli pelko venäläisten kostosta.⁴⁴⁴

Menneisyydestään Neuvostoliitossa Karhu kertoi ruotsalaisille muun muassa opiskelleensa Petroskoin kommunistisessa korkeakoulussa ja työskennelleensä johtajana ja agitaattorina Louhen kommunistisessa nuorisjärjestössä. Tämän lisäksi Karhu kertoi suorittaneensa kaksivuotisen varusmiespalveluksen tykistössä, josta hän kotiutui syksyllä 1939.⁴⁴⁵

Talvisodan sytyttyä Karhu määrättiin palvelukseen Kuusisen armeijaan. Siellä hän palveli muun muassa propaganda- ja sensuuritehtävissä. Tammikuussa 1940 Karhu siirrettiin Neuvostoliiton tiedustelu- ja turvallisuuspalvelu NKVD:n palvelukseen. Siellä hän toimi tulkkina suomalaisten sotavankien kuulusteluissa sekä auttoi vastavakoilua agenttien valvonnassa. Näissä tehtävissä Karhu työskenteli syksyyn 1941 saakka.⁴⁴⁶

Jatkosodan alettua sekä puna-armeija että NKVD alkoivat lähettää suomalaisten se-lustaan tiedustelu- ja tuhotyöpartioita. Myös nämä partiot tarvitsivat tulkkia partiomatkoilla tavattujen henkilöiden kuulustelemiseksi. Lokakuun 7. päivänä 1941 oli Karhun vuoro lähteä Suomeen suunnatun partion mukaan. Tällä partiomatkalla hän jäi suomalaisten vangiksi. Tämän jälkeen hän oli kolme kuukautta vankileirillä, josta hänet pestattiin tulkkiksi Päämajan valvontaosaston (Aunuksen Ryhmän, 1942) alatoimistoon Petroskoihin. Aunuksen Ryhmän kesällä 1944 tapahtuneen lakkauttamisen jälkeen Karhu siirrettiin tulkkiksi valvontaosaston II Armeijakunnan alatoimistoon, jossa hän palveli aina aselepoon saakka.⁴⁴⁷

Armeijasta kotiutumisen jälkeen Karhu komennettiin muutamien kohtalotovereidensa kanssa Vampulaan maataloustöihin. Marraskuussa sinne saapui siviilimies, joka kertoi, että joitakin Neuvostoliiton kansalaisia luovutettaisiin Neuvostoliittoon, josta syystä miehet siirrettäisiin muualle. Marraskuun 8. päivänä 1944 miehet noudettiin kuorma-autolla ja heidät kuljetettiin Tornioon, jonne he saapuivat 10. päivänä. Tornioista miehet jatkoivat edelleen Ruotsiin.⁴⁴⁸

Ruotsissa Karhu asui ainakin seitsemän vuotta. Aluksi Västeråsin luoteispuolella Surahammarissa ja sittemmin Vänernin koillisrannalla Kristinehamnissa elättäen itsensä metsätöillä ja metallimiehenä. Loppuvuodesta 1951 Karhun tiedetään matkustaneen

⁴⁴⁴ Luettelo Päämajan valvontaosaston käytössä olleista sotavangeista. Materiaali tutkijan hallussa; Utdrag. Stockholm den 9.6.1949 (T. Johannesson); Sammanställning 8. juli 1949 (T. Johannesson); Bilaga 1 (Statspolisens U 2513/1944) Sörbyn 21.12.1944. SÄPO. HA 461/49; Statspolisens. Rapport D nr 1169/1944. SUK. Kansli-byrån. F 1 AC: 10646. RA.

⁴⁴⁵ Utdrag. Stockholm den 9.6.1949 (T. Johannesson); Statspolisensin (Erik Lönn) kirje rikoskonstaapeli K. Blombergille 4.10.1950. SÄPO. HA 461/49. RA.

⁴⁴⁶ Statspolisensin (Erik Lönn) kirje rikoskonstaapeli K. Blombergille 4.10.1950. SÄPO. HA 461/49. RA; Hristoforov (2018), s. 177.

⁴⁴⁷ Sama; Bilaga 1 (Statspolisens U 2513/1944) Sörbyn 21.12.1944. SÄPO. HA 461/49; Statspolisens. D nr 1169/1944; Intyg den 10 mars 1952. SUK. Kanslibyrån. F 1 AC: 10646. RA.

⁴⁴⁸ Statspolisens. Rapport D nr 1169/1944. SUK. Kanslibyrån. F 1 AC: 10646. RA.

Kanadaan.⁴⁴⁹ Asiakirjat eivät kerro sitä, palasiko Karhu mahdollisesti Kanadasta takaisin Ruotsiin.

Edellä kerrotusta Eugen Kotovin ja Aleksanteri Kuortin radioharhautustapauksesta tutuksi tullut Kuortti saapui Tornioista Ruotsiin Haaparantaan marraskuun 30. päivänä 1944. Hänen henkilöasiakirjojensa mukaan hän oli Neuvostoliiton kansalainen Kalevi Albert Nevala, joka oli syntynyt Korkassa Inkerinmaalla 3[0.] lokakuuta 1917. Syyksi Ruotsiin saapumiselle Nevala kertoi pelänneensä Suomesta Neuvostoliittoon luovutusta ja sen mukanaan tuomia seuraamuksia, koska oli palvellut vapaaehtoisesti Suomen armeijassa salakirjoitusasiantuntijana.⁴⁵⁰ Asiakirjoista ei selviä, miten Nevala saapui rajanylityspaikalle Tornioon.

Menneisyydestään Nevala kertoi ruotsalaisviranomaisille tullessaan valituksi maaliskuussa 1942 puna-armeijan kolme kuukautta kestäneelle tiedustelukurssille. Sen päätteeksi kesäkuun 14. päivänä 1942 hänet lähetettiin laskuvarjolla vakoojaksi Helsingin alueelle, jossa hän välittömästi ilmoittautui suomalaisille.⁴⁵¹ Nevala kertoi ruotsalaisille ilmoittautuneensa itse suomalaisille kesäkuun 14. päivänä 1942, mikä päivämäärä on suomalaisdokumenttien mukaan Kuortin (Nevala) pidätyspäivämäärä.

Ruotsalaiset arkistotiedot Kuortin toiminnasta Suomessa ovat perin vähäisiä. Ruotsalaisille hän on kuitenkin kertonut olleensa Päämajan valvontaosastossa radioharhautustehtävissä, jolloin hän lähetti entiselle toimeksiantajalleen [puna-armeija] vääriä tietoja sekä auttoi valvontaosastoa neuvostovakoojien ja laskuvarjomiesten jäljittämisessä ja kiinniottamisessa.⁴⁵²

Ruotsiin tullessaan syksyllä 1944 Kuortti rekisteröitiin inkerinvenäläiseksi Kalevi Albert Nevalaksi (s. 3.10.1917). Se oli hänen virallinen nimensä aina maaliskuuhun 1952 asti, jolloin hän otti takaisin alkuperäisen nimensä Aleksanteri Kuortti (s. 3.10.1917). Kuortti asettui Lidingöön, jossa hän työskenteli muun muassa konttorityöntekijänä. Hän sai Ruotsin kansalaisuuden marraskuussa 1953.⁴⁵³

Sune Englund, jonka harhautusoperaatio edellä esiteltiin kertoi aikanaan haastattelijalleen venäläisten sotavangiksi jääneestä ja Suomeen desanttina lähetetystä kersantti Rudolf Nybergistä. Tämä toimi radioharhauttajana Kuusisaassa, mutta toisin kuin muut radioharhauttajat Nyberg asui alkuperäisen tehtävänsä mukaisesti Lauttasaaressa neuvostotiedustelun hänelle osoittamassa huoneistossa.⁴⁵⁴ Tällä menettelyllä

⁴⁴⁹ Utdrag. Stockholm den 9.6.1949 (T. Johannesson); Statspolisensin (Erik Lönn) kirje rikoskonstaapeli K. Blombergille 4.10.1950; Päivämätön kirjelmä Statspolisensin rikoskomisario Erik Lönnille Tukholmaan. SÄPO. HA 461/49. RA.

⁴⁵⁰ Statspolisensin. Å. D. nr 1198/1944; Statens utlänningskommission. Umeå den 16.12.1944. SUK. Kanslibyrån. F 1 B:4735. RA.

⁴⁵¹ Statens utlänningskommission. Umeå den 16.12.1944; Otsikoimaton käsin kirjoitettu paperi, joka alkaa ”Illegalt till Sv. nov. 1944”. SUK. Kanslibyrån. F 1 B: 4735. RA.

⁴⁵² Otsikoimaton käsin kirjoitettu paperi, joka alkaa ”Illegalt till Sv. nov. 1944”. SUK. Kanslibyrån. F 1 B: 4735. RA.

⁴⁵³ Intyg den 10 mars 1952; Justitiedepartementet. Bevis den 27 november 1953. SUK. Kanslibyrån. F 1 B: 4735. RA.

⁴⁵⁴ Kopio Erkki Aukion kirjeestä kenraali Wilhelm Stewenille 30.11.1993 liitteineen. Materiaali tutkijan hallussa.

valvontaosasto toivoi pääsevänsä pääkaupungissa toimineiden neuvostovakoojien kintereille, mikäli nämä syystä tai toisesta ottaisivat yhteyttä Nybergiin.

Englundin mukaan Nyberg lähetti keväällä 1944 venäläisille tiedon siitä, että Helsingin suurpommitusten jälkeen kaupungista oli tuhoutunut 80 prosenttia. Niin ikään Englund kertoi haastattelijalleen, että Suomen ja Neuvostoliiton aselevon solmimisen jälkeen Nyberg ja Kuusisaarella palvelleet heimoveljet lähetettiin Ruotsiin.⁴⁵⁵

Ruotsin Valtioarkistosta löytyy kaksi asiakirjaa Helsingissä 8. tammikuuta 1907 syntyneestä Suomen kansalaisesta Rudolf Alexander Nybergistä, joka saapui pakolaisena Suomesta Öregrundiin 9. päivänä lokakuuta 1944. Hän on todennäköisesti sama henkilö, josta Englund kertoo.⁴⁵⁶

Ruotsin Valtiollisen poliisin saatekirjelmästä toukokuulta 1953 ilmenee, että Valtiollisen poliisin Nybergiä koskevat tiedot ovat peräisin tiedottajalta. Osa hänen kertomistaan tiedoista oli voitu varmistaa ja ne olivat osoittautuneet oikeiksi. Osa tiedottajan antamista tiedoista oli puolestaan sellaisia, että niiden luotettavuutta oli vaikea arvioida.⁴⁵⁷

Ruotsin Valtiollisen poliisin mukaan Nyberg haavoittui talvisodassa jäaden venäläisten vangiksi. Vankeusaikana Nyberg sai hoitoa vammoihinsa, minkä jälkeen hänet koulutettiin vakoojaksi ja lähetettiin desanttina Suomeen, jossa hän antautui suomalaisille. Sittemmin hän piti suomalaisten sotilaiden ohjeiden mukaisesti radioyhteyttä venäläisiin toimeksiantajiinsa.⁴⁵⁸

Noin kaksi kuukautta ennen Suomen ja Neuvostoliiton aselepoa 1944 Nyberg vastasi venäläisen radioaseman kutsuun etukäteen sovitulla tavalla, mikä kertoi venäläisille, että hänet oli pidätetty. Kun venäläisten voitto sodassa alkoi näyttää selvältä, Nybergiä oli alkanut kaduttaa epärehellisyytensä venäläisiä kohtaan ja hän toivoi, että kiinnijäänti-ilmoituksellaan saisi rauhan tultua kiitosta työstään.⁴⁵⁹

Edellä kerrotut asiat Nybergin sotavankeudesta, Suomeen saapuminen sekä osallistuminen radioharhautukseen ovat sellaisia, että ruotsalaiset ovat halutessaan voineet tarkistaa ne suomalaisilta. Muut Valtiollisen poliisin muistiossa mainitut asiat ovat sellaisia, ettei niitä oltu todennäköisesti voitu tarkistaa, vaan perustuivat yksinomaan Nybergin tiedottajalle kertomiin asioihin ja tämän kuulemastaan tekemiin päätelmiin. Niiden yksiselitteisenä sanomana oli, että Nyberg oli hakeutunut yhteyteen Tukholman neuvostolähetystössä palvelleiden tiedustelumiesten kanssa ja toimi heidän agenttinaan.⁴⁶⁰

Inkerinmaalla Oinalan kylässä 29. päivänä toukokuuta 1921 syntynyt Otto Pellinen siirtyi Ruotsiin vuoden 1944 lopulla. Tätä ennen hän muun muassa osallistui radioharhauttajana Päämajan valvontaosaston Kouvolan alatoimiston operaatioissa sekä

⁴⁵⁵ Kopio Erkki Aukion kirjeestä kenraali Wilhelm Stewenille 30.11.1993 liitteineen. Materiaali tutkijan hallussa.

⁴⁵⁶ Statspolisens. P. M. (Stockholm) den 7 maj 1953; Statspolisens. Till Statens Utlänningskommission (Stockholm) den 7 maj 1953. SUK. Hemliga arkivet. F 2 A: 135. RA.

⁴⁵⁷ Statspolisens. Till Statens Utlänningskommission (Stockholm) den 7 maj 1953. SUK. Hemliga arkivet. F 2 A: 135. RA.

⁴⁵⁸ Statspolisens. P. M. (Stockholm) den 7 maj 1953. SUK. Hemliga arkivet. F 2 A: 135. RA.

⁴⁵⁹ Sama.

⁴⁶⁰ Sama.

palveli tulkkina samaisessa alatoimistossa. Luettelossa Päämajan valvontaosaston käytössä olleista sotavangeista Pellinen oli merkitty avustajaksi.⁴⁶¹

Ennen jatkosotaa sekatarakaupan johtajana Leningradissa työskennellyt Pellinen sai huhtikuussa 1941 määräyksen astua asepalvelukseen. Palvelukseen astumisen yhteydessä hänelle selvisi, että häntä pidettiin poliittisesti epäluotettavana veljiensä rötöstellyn ja isänsä kommunismin vastaisen toiminnan vuoksi. Tämän seurauksena häntä ei sijoitettu aseellisiin joukkoihin, vaan määrättiin työjoukkoihin aluksi Viron Haapsaluun rakentamaan lentokenttää ja sittemmin Uralille metsätöihin.⁴⁶²

Jatkosodan alussa neuvostotiedustelu lähetti Suomeen suuren määrän vakoojia, jolloin esimerkiksi näiden henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, kuten suomen kielen taitoon ei kiinnitetty riittävästi huomiota. Useassa tapauksessa tämä johti vakoojan pidätykseen. Tämän epäkohdan korjaamiseksi neuvostotiedustelu alkoi etsiä Suomeen lähetettäviksi vakoojiksi suomen kielen taitoisia Neuvostoliitossa asuneita suomalaisia tai suomenheimoisia. Näitä oli sijoitettuna muun muassa työmuodostelmiin.⁴⁶³

Edellä mainitussa tarkoituksessa Pellisen työmaalle saapui kesällä 1942 delegaatio Leningradin rintaman esikunnasta. Delegaatioon kuului muun muassa everstiluutnantti Mihail Podberoškin, joka haastatteli valittuja metsätyömiehiä kahden kesken.⁴⁶⁴

Ennen omaa haastatteluvuoroaan Pellinen kysyi haastattelussa jo käyneiltä tovereiltaan mistä asioista Podberoškin halusi saada selkoa. Hänelle vastattiin, että piti kertoa menneisyydestään ja sukulaissuhteistaan. Lisäksi Podberoškin kysyi haastateltavilta olivatko he valmiita tekemään isänmaalle palveluksen, joka saattaisi olla hengenvaarallinen. Tästä Pellinen päätteli, että vastaamalla lähisukulaistensa menneisyyttä koskeviin kysymyksiin totuuden vastaisesti, hänelle tarjoutuisi tilaisuus päästä pois metsätyömaalta. Pellinen tiesi, että hänen veljiensä pidätykset ja isänsä antikommunistinen toiminta eivät tarkastuksenkaan jälkeen paljastuisi, sillä venäläiset turvallisuusviranomaiset tuhosivat suomalaisia koskeneita asiakirjoja Suomen ja Neuvostoliiton välisen sodan syttyessä kesällä 1941.⁴⁶⁵

Pellisen toive toteutui, sillä hyvin pian haastattelun jälkeen hän yhdessä kolmen muun miehen kanssa sai komennuksen metsätöistä Leningradin rintaman esikunnan käyttöön. Matka suuntautui aluksi Laatokalle, jossa miehiä oli moottoriveneellä vastassa entuudestaan tuttu everstiluutnantti Podberoškin. Hän vei matkalaiset Leningradin esikaupunkialueelle Parkalaan, jossa asem sodan aikana sijaitsi Neuvostoliiton 23. Armeijan tiedusteluosaston vakoilijoiden koulutus- ja majoituspaikkoja. Parkalaan Pellinen tovereineen saapui heinäkuun alussa 1942.⁴⁶⁶

Pian Parkalaan saapumisen jälkeen Podberoškin käski Pellisen pukeutua venäläisen aliluutnantin univormuun. Samalla Podberoškin ilmoitti Pelliselle, että vastaisuudessa

⁴⁶¹ Luettelo Päämajan valvontaosaston käytössä olleista sotavangeista. Materiaali tutkijan hallussa. Huom. Luetteloon on kirjattu väärin Pellisen pidätysajaksi 29.10.1042; Bilaga 1 (Statspolisens Umeå nr U 2564/1944) Umeå 17.12. 1944. SÄPO. HA 690/52. RA.

⁴⁶² Bilaga 1 (Statspolisens Umeå nr U 2564/1944) Umeå 17.12. 1944. SÄPO. HA 690/52. RA.

⁴⁶³ Panschin (2018), s. 198, 210; Panschin Vladimir: Neuvostoliiton Suomeen suuntaama tiedustelu- ja tuhotyötoiminta 1941–1944. Sotahistoriallinen aikakauskirja 40 (2020). Suomen Sotahistoriallinen Seura, s. 92.

⁴⁶⁴ Bilaga 1 (Statspolisens Umeå nr U 2564/1944) Umeå 17.12. 1944. SÄPO. HA 690/52. RA.

⁴⁶⁵ Sama.

⁴⁶⁶ Sama; Päämajan valvontaosaston asiakirja N:o 10600/Valv.2/sal. 6.8.1943. Koulutustoimisto (Tsto III) ja operatiivinen ja koulutustoimisto (YE.3) / Ilmavoimien Esikunta. T-19282/7. KA.

tämän nimi olisi Viktor Sergejev, mille nimelle kirjoitetun henkilötodistuksen hän myös sai.⁴⁶⁷

Heinäkuun puolivälissä 1942 Viktor Sergejev muutti yksityisasuntoon Leningradiin, jolloin hänelle kerrottiin, että hän saisi vakoojakoulutuksen. Kaksi ensimmäistä koulukautta Sergejevin kouluttajana oli everstiluutnantti Podberoškin ja koulutus tapahtui Sergejevin asunnossa kahden kesken. Tämän jälkeen aina tammikuun 1943 loppuun saakka Sergejevin asuinpaikka Leningradin esikaupunkialueella vaihtui useaan kertaan. Hän sai myös muutaman uuden kouluttajan, mutta häntä koulutettiin edelleen henkilökohtaisesti asuinpaikassaan. Sergejevin saama koulutus oli monipuolista ja hänelle opetettiin muun muassa sähkötystä, suunnistusta, Suomen asevoimien kokoonpanoa ja poliisin toimintatapoja, Suomen maantietoa sekä yhteiskunnallisia oloja. Vapaa-aikanaan Sergejev sai liikkua vapaasti Leningradin alueella, mutta hän ei saanut tavata naisia eikä tuoda vieraita kotiinsa.⁴⁶⁸

Helmikuun alussa 1943 pidetyn vakoojakoulutuspäätöskokouksen ja sitä seuranneen lyhyen loman jälkeen oli aika alkaa valmistella Sergejevin Suomeen siirtymistä. Jälleen kerran hänen nimensä vaihtui. Sergejevin piti Suomessa esiintyä Emil Armas Pellisenä, mille nimelle kirjoitetut suomalaiset henkilöasiakirjat hänelle annettiin.

Pellinen lähetettiin Suomeen desanttina, jonka tehtävänä oli selvittää etupäässä Viipurin ympäristössä olleiden suomalaisjoukkojen sijainti ja siirrot. Lisäksi Pellistä kehoitettiin solmimaan tuttavuuksia henkilöihin, jotka työskentelivät lennätinasemilla ynnä muilla sodankäynnin kannalta tärkeillä paikoilla ja pyrkiä heidän kauttaan saamaan vastauksia tiedustelukysymyksiinsä. Tilanteen niin vaatiessa olisi Pellisen avioiduttava sellaisen naisen kanssa, jonka kautta hän voisi hankkia tehtävänsä mukaisia tietoja.⁴⁶⁹

Helmikuun 23. päivänä Pellinen vietiin lentokentälle siviilivaatteisiin puettuna. Mukanaan hänellä oli radio kolmine akkukertoineen, 20 000 markkaa rahaa, ruokaa kolmeksi kuukaudeksi, kartta ja kompassi sekä ase.⁴⁷⁰

Neljä ensimmäistä lähtöyritystä jouduttiin keskeyttämään huonon sään takia ja Pellinen pääsi hyppäämään vasta viidennellä yrittämällä maaliskuun 12. ja 13. päivien välisenä yönä 1943. Hyppy onnistui ja Pellinen laskeutui metsään Taavetin tienoilla Helsinki–Viipuri rautatien pohjoispuolelle. Kun päivä valkeni hän etsi tavaratorpedonsa ja kätki sen. Sen sijaan, että olisi saamiensa ohjeiden mukaan ottanut yhteyttä neuvostotiedusteluun, hän hakeutui ihmisten ilmoille ja antautui suomalaisviranomaisille.⁴⁷¹

Vielä samana päivänä Päämajan valvontaosaston Kouvolan alatoimistosta lähetetyt vastavakoojat kävivät noutamassa Pellisen ja hänen kätkemänsä tavaratorpedon. Tämän jälkeen Pellinen vietiin Kouvolan alatoimistoon, missä alkoivat hänen kuulustelunsa, joissa hän ilmoitti haluavansa päästä rintamalle taistelemaan venäläisiä vastaan. Rintamapalveluksen sijaan sotilasvastavakoilu tarjosi Pelliselle mahdollisuutta harhauttaa venäläisiä lähettämällä heille vääriä tietoja. Pellinen suostui tähän ja seuraavan

⁴⁶⁷ Bilaga 1 (Statspolisens Umeå nr U 2564/1944) Umeå 17.12. 1944. SÄPO. HA 690/52. RA.

⁴⁶⁸ Sama.

⁴⁶⁹ Sama.

⁴⁷⁰ Sama.

⁴⁷¹ Sama; Utdrag av protokoll den 24 juli 1945. SUK. Kanslibyrån. F 1 B: 5610. RA.

puolen vuoden ajan hän lähetti radiollaan vasta-asemalleen Leningradiin laatimiaan Suomen sotilasvastavakoilun tarkastamia harhautussanomia.⁴⁷²

Lokakuussa 1943 venäläiset määräsivät Pellisen palaamaan rintamalinjan läpi Neuvostoliittoon ja antamaan venäläisille täydellisen raportin toiminnastaan Suomessa. Tämä luonnollisesti tarkoitti radioharhautusoperaation päättymistä, jonka johdosta sotilasvastavakoilu järjesti Pellisen maataloustöihin eräälle tilalle Kouvolan lähistöllä. Tämä oli kuitenkin vain lyhyt välivaihe, sillä jo joulukuussa hänet kutsuttiin Kouvolan alatoimistoon tulviksi. Tässä tehtävässä hän toimi marraskuussa 1944 tapahtuneeseen Kouvolan alatoimiston lakkauttamiseen saakka.⁴⁷³

Päämajan valvontaosaston Kouvolan alatoimiston lopetettua toimintansa Pellinen matkusti Lahteen, jossa hän sai suomalaisen henkilötodistuksen nimelle Lauri Luoto. Tuota nimeä hän oli alkanut käyttää sotilasvastavakoilun kehotuksesta jo kesällä 1943, ja sille nimelle sotilasvastavakoilu kirjoitti hänelle komennus- ynnä muut todistukset.⁴⁷⁴

Liittoutuneiden valvontakomission ollessa jo Suomessa Luoto matkusti Lahdesta Helsinkiin, jossa erään tuomarin avustuksella laadittiin Luodon nimissä hakemus Suomen kansalaisuuden saamiseksi. Syksyn 1944 kuluessa Luoto oli pannut merkille Valvontakomission alati kasvavan vallan Suomessa. Lisäksi hän pelkäsi, että Valvontakomission henkilöstössä joku voisi tunnistaa hänet Leningradin ajoilta. Tästä syystä hän ei jäänyt odottamaan kansalaisuushakemuksensa käsittelyä, vaan päätti paeta Ruotsiin. Hän uskoi, että jos hänen todellinen henkilöllisyytensä ja petoksensa Neuvostoliittoa vastaan sekä työskentely Suomen vastavakoilun lukuun olisi tullut ilmi, venäläiset olisivat surmanneet hänet.⁴⁷⁵

Pakomatkinsa Luoto aloitti junalla Ouluun, josta veneellä edelleen Tornioon. Marraskuun 29. ja 30. päivän välisenä yönä 1944 hän ylitti Suomen ja Ruotsin rajan suomalaisessa sotilasasussa Tornion ja Haaparannan välillä. Saavuttuaan Haaparantaan hän ilmoittautui poliisille. Henkilöllisyystodistuksena hänellä oli Suomen puolustusvoimien verensiirtokortti. Kaikki muut henkilöasiakirjat hän oli hävittänyt Torniossa.⁴⁷⁶

Ruotsissa Luoto, joka sittemmin runsaan paperityön jälkeen sai vaihdettua nimensä takaisin Otto Pelliseksi, asettui Boråsiin, jossa hän työskenteli kauppianaan. Ruotsin kansalaisuus Otto Pelliselle myönnettiin helmikuussa 1959.⁴⁷⁷

Tyrössä Inkerinmaalla 18. päivänä maaliskuuta 1905 syntynyt Aapo Petriläinen palveli tulkkina syksystä 1941 aluksi valvontaosaston VII AK:n ja sittemmin Aunuksen Ryhmän alatoimistossa aina syksyllä 1944 tapahtuneeseen Ruotsiin karkaamiseensa saakka. Hän meni Tornion Haaparantaan marraskuun 11. päivänä 1944. Ruotsiin saapumisen syyksi hän kertoi, että Suomen luovuttaessa kaikki Neuvostoliiton

⁴⁷² Bilaga 1 (Statspolisens Umeå nr U 2564/1944) Umeå 17.12. 1944. SÄPO. HA 690/52. RA.

⁴⁷³ Sama; Panschin (2018), s. 135.

⁴⁷⁴ Bilaga 1 (Statspolisens Umeå nr U 2564/1944) Umeå 17.12. 1944. SÄPO. HA 690/52. RA.

⁴⁷⁵ Sama.

⁴⁷⁶ Sama.

⁴⁷⁷ Justitiedepartementet 29. augusti 1952 till länsstyrelsen i Älvsborgs län. SÄPO. HA 690/52; Justitiedepartementet. Bevis om svenskt medborgarskap den 6 februari 1959. RA.

kansalaiset kotimaahansa Petriläinen saattaisi joutua koston kohteeksi, koska hän palveli vapaaehtoisena Suomen armeijassa.⁴⁷⁸ Asiakirjat eivät kerro sitä, miten hän matkusti Tornioon.

Menneisyydestään Petriläinen kertoi ruotsalaisille työskennelleensä ennen sotaa kansa- ja keskikoulun opettajana muun muassa Inkerinmaalla Markovassa ja Itä-Karjalassa Paateneessa sekä viimeksi vuosina 1933–1939 Petroskoissa. Hänet määrättiin tammikuussa 1940 Kuusisen kansanarmeijaan, josta hän kotiutui talvisodan päätyttyä. Heinäkuun alussa 1941 Petriläinen määrättiin palvelukseen puna-armeijan partiotiedustelujoukkoihin, josta hän kertoo karanneensa suomalaisten puolelle elokuun puolivälissä 1941. Hän kertoi olleensa lyhyen aikaa suomalaisten sotavankina, minkä jälkeen hän aloitti palveluksensa vapaaehtoisena valvontaosastossa.⁴⁷⁹

Ruotsissa Petriläinen asettui Surahammariin työskennellen paikallisella terästehtaalla. Sodan jälkeisinä vuosina hän sai yhteyden suomalaiseen vaimoonsa, jonka kanssa hän oli avioitunut jo ennen sotaa, sekä vuonna 1934 syntyneeseen tyttärensä, jotka molemmat muuttivat Petriläisen luo Ruotsiin. Petriläinen sai Ruotsin kansalaisuuden syyskuussa 1955.⁴⁸⁰

Uhtualla 1. toukokuuta 1901 syntynyt Juho (Johannes) Rantala palveli valvontaosaston 3. Divisioonan alatoimistossa lähettinä, kunnes karkasi Suomen ja Neuvostoliiton aselevon solmimisen jälkeen syksyllä 1944. Rantala ja hänen 17 kohtalotoveriaan saapui syksyllä 1944 puolustusvoimien järjestämällä kuljetuksella Tornioon, josta Rantala jatkoi Haaparantaan 11. päivänä marraskuuta 1944. Hän kertoi ruotsalaisille pelänneensä luovutusta Neuvostoliittoon sekä venäläisten kosta, josta syystä hän pakeni Ruotsiin.⁴⁸¹ Koska osa Ruotsin Valtiollisen poliisin Rantala koskevista asiakirjoista on yhä salassa pidettäviä, on todennäköistä, että Rantala palveli valvontaosastossa myös muissa, kun lähetin tehtävissä.

Ennen sotia puhelin- ja lennätinasentajana Uhtualla ja kuljettajana Leningradissa työskennellyt Rantala määrättiin loppuvuodesta 1938 asepalvelukseen puna-armeijaan Pihkovassa sijainneeseen joukko-osastoon. Talvisodassa ja Moskovan rauhan aikana hän palveli erilaisissa kuljetustehtävissä. Ennen jatkosodan syttymistä Rantala ennätti olla lyhyen aikaa siviilissä, jolloin hän työskenteli Petroskoissa posti- ja lennätinlaitoksella kuljettajana.⁴⁸²

Jatkosodan jo syyttyä Rantala määrättiin syksyllä 1941 palvelukseen Vienen meren rannalle Belomorskiin NKVD:n tiedustelujoukkoihin. Siellä häntä koulutettiin toukokuuhun 1942 saakka, jolloin hänet lähetettiin yhdessä radistinsa kanssa siviilivaatteisiin

⁴⁷⁸ Luettelo Päämajan valvontaosaston käytössä olleista sotavangeista; Luettelo Suomen armeijan valvonta- ja vastavakoilutehtävissä palvelleista henkilöistä. Materiaali tutkijan hallussa; Statens utläningdkommission. Inreseuppgift nr. 122415. SUK. Kanslibyrån. F 1 B: 1928. RA; Hristoforov (2018), s. 177.

⁴⁷⁹ Kroppa sockens polisdistrikt. Rapport den 2 mars 1946; Statens utlänningskommission. Inreseuppgift nr. 122415. SUK. Kanslibyrån. F 1 B: 1928. RA; Hristoforov (2018), s. 177.

⁴⁸⁰ Ansökan om uppehåls- eller arbetstillstånd (Surahammar) den 16.3.1955; Bevis om svenskt medborgarskap. SUK. Kanslibyrån. F 1 B: 1928. RA.

⁴⁸¹ Luettelo Päämajan valvontaosaston käytössä olleista sotavangeista. Materiaali tutkijan hallussa; Statspolisens muistio (Curt Johansson) koskien Johannes Rantala 13.7.1950; Komisarior Erik Lönnin kirje Curt Johanssonille 25.7.1950. SÄPO. P6843; Trollhättans polisdistrikt. Rapport D IX:332 den 15 oktober 1954. SUK. Kanslibyrån. F 1 B: 2024. RA.

⁴⁸² Trollhättans polisdistrikt. Rapport D IX:332 den 15 oktober 1954. SUK. Kanslibyrån. F 1 B: 2024. RA.

puettuna laskuvarjolla Suomeen. Rantala sai tehtäväkseen selvittää kuinka paljon ja millaisia joukkoja saksalaiset suuntasivat Pohjois-Suomeen.⁴⁸³

Jo ennen vakoilutehtävään lähtöä Rantala oli päättänyt sopivan tilaisuuden tullen loikata Suomeen. Onnistuneen laskuvarjohypyn jälkeen hän riisui radistinsa aseista ja ylipuhui tämän antautumaan kanssaan suomalaisille. Tämän jälkeen miehet menivät lähimpään taloon antautumaan.⁴⁸⁴

Paikalle tulleet sotilaspoliisit veivät Rantalan ja radistin kuulusteluihin Suomussalmelle. Niiden päätyttyä Rantala oli joitakin kuukausia internointileirillä, josta hänet noudettiin elokuussa 1943 valvontaosaston III AK:n (3. D) palvelukseen.⁴⁸⁵ Tässä tehtävässä Rantala ehti palvella vuoden päivät, kunnes hänelle syyskuussa 1944 ilmoitettiin, että sota päättyisi pian eikä hänen olisi hyvä jäädä Suomeen.⁴⁸⁶

Marraskuussa Päämajasta ilmoitettiin Rantalalle, että hän voisi siirtyä Ruotsiin. Hän ja 17 muuta entistä Neuvostoliiton kansalaista saivat käskyn kokoontua Tampereen läheisyyteen, josta Rantalalle tuntematon luutnantti johti osaston autokuljetuksella Tornioon. Siellä Rantala kumppaneineen luovutti aseensa ja muut varusteet ja jatkoi matkaansa Haaparantaan Ruotsiin.⁴⁸⁷

Ruotsissa Rantala asettui Lounais-Ruotsiin Trollhättaniin. Siellä hän pääsi töihin tehtaaseen, mutta muiden työntekijöiden painostuksesta tehtaan johto irtisanoi Rantalan syksyllä 1947. Iso osa Baltiasta lähtöisin olleista tehdastyöläisistä piti häntä venäläisten vakoojana ja yhteyshenkilönä Göteborgin kommunisteihin. Tämän jälkeen Rantala teki Trollhättanin alueella sekalaisia töitä työskennellen muun muassa autokoulun opettajana. Hän sai Ruotsin kansalaisuuden syyskuussa 1955.⁴⁸⁸

Tuutarissa Inkerissä 7. päivänä elokuuta 1921 syntynyt Juho Ryytteli palveli Päämajan valvontaosaston Aunuksen Ryhmän alatoimistossa tulkkina. Aselevon solmimisen ja välirauhanteon välisenä aikana hän karkasi Ruotsiin, jonne hän saapui Tornioista marraskuun 11. päivänä 1944. Syyksi Ruotsiin karkaamiselle hän ilmoitti, että Neuvostoliiton kansalaisena hänet palautettaisiin kotimaahansa, mutta koska vangiksi jäätyään hän oli palvellut vapaaehtoisesti Päämajan valvontaosastossa, hän saisi Neuvostoliitossa sovittaa tekonsa hengellään. Tämän välttääkseen hän pakeni Ruotsiin.⁴⁸⁹

Ryyttelin menneisyydestä sotaa ja sitä edeltäneeltä ajalta tiedetään vain vähän. Hän oli puna-armeijan palveluksessa vuodesta 1940 alkaen siihen asti, kunnes joutui suomalaisten vangiksi Laatokan-Karjalan pohjoisosassa Korpiselässä 15. päivänä heinäkuuta 1941. Tämän jälkeen hän oli sotavankeudessa lokakuuhun 1942, kunnes astui vapaaehtoisena Suomen armeijan palvelukseen. Hän osallistui mahdollisesti taisteluihin

⁴⁸³ Trollhättans polisdistrikt. Rapport D IX:332 den 15 oktober 1954. SUK. Kanslibyrån. F 1 B: 2024. RA.

⁴⁸⁴ Sama.

⁴⁸⁵ Sama; Luettelo Suomen armeijan valvonta- ja vastavakoilutehtävissä palvelleista henkilöistä. Materiaali tutkijan hallussa.

⁴⁸⁶ Trollhättans polisdistrikt. Rapport D IX:332 den 15 oktober 1954. SUK. Kanslibyrån. F 1 B: 2024. RA.

⁴⁸⁷ Sama.

⁴⁸⁸ Statspolisensin muistio (Curt Johansson) koskien Johannes Rantala 13.7.1950; Statspolisensin (Ragnar E. Andersson) kirje rikoskonstaapeli Ernst Törnbrinkille 1.10.1947; Komisarior Erik Lönnin kirje R. Hansenille 25.7.1950. SÄPO. P6843; Trollhättans polisdistrikt. Rapport D IX:332 den 15 oktober 1954. SUK. Kanslibyrån. F 1 B: 2024. RA.

⁴⁸⁹ Luettelo Päämajan valvontaosaston käytössä olleista sotavangeista. Materiaali tutkijan hallussa; Statens utlänningskommission. Inreseuppgift 122514. SUK. Kanslibyrån. F 1 B: 2132. RA.

rintamalla, ennen kuin aloitti palveluksensa tulkkina valvontaosaston Aunuksen Ryhmän alatoimistossa.⁴⁹⁰

Ruotsissa Ryytteli asettui Surahammariin, jossa työskenteli muun muassa nosturin kuljettajana. Hän avioitui suomalaisen Elsa Ilona Pietilänkedon kanssa ja heille syntyi 1950-luvulla ainakin kaksi lasta. Ruotsin kansalaisuuden Ryytteli sai joulukuussa 1953.⁴⁹¹

Inkerinmaalla 4. päivänä maaliskuuta 1903 syntynyt Pekka Talonpoika palveli valvontaosaston Aunuksen Ryhmän alatoimistossa talonmiehenä. Hän karkasi Ruotsiin aselevon solmimisen jälkeen syksyllä 1944. Haaparantaan hän saapui Tornioista 12. päivänä marraskuuta 1944, jonne hänet oli tuotu yhdessä joidenkin kohtalotovereidensa kanssa suomalaisessa sotilaspuvussa autokuljetuksella. Syyskuun Ruotsiin saapumiselle Talonpoika kertoi, että hän ei halua takaisin Neuvostoliittoon, koska hänet siellä todennäköisesti surmattaisiin hänen palveltuaan vapaaehtoisena Suomen armeijassa.⁴⁹²

Talonpoika kertoi ruotsalaisille suorittaneensa puna-armeijassa varusmiespalveluksensa vuosina 1921–1923. Lokakuussa 1942 hänet määrättiin palvelukseen Seesjärven sunnalle, josta hän loppuvuodesta 1942 karkasi suomalaisten puolelle. Oltuaan noin kuukauden päivät sotavankeudessa hän alkoi palvella vapaaehtoisena Suomen armeijassa aina Ruotsiin karkaamiseensa saakka.⁴⁹³

Ruotsissa Talonpoika asettui Göteborgin itäpuolelle Boråsiin. Hän avioitui ja perheeseen syntyi ainakin kaksi lasta. Ruotsin kansalaisuuden Talonpoika sai joulukuussa 1953.⁴⁹⁴

Alexander Tatti syntyi Huvassa Inkerinmaalla 19. päivänä marraskuuta 1923. Hän saapui Ruotsiin Suomesta marraskuun 11. päivänä 1944 yhdessä Adolf Karhun ja kolmen muun miehen kanssa, koska ei halunnut tulla luovutetuksi Neuvostoliittoon. Tatti palveli aluksi valvontaosaston Aunuksen ryhmän alatoimistossa Petroskoissa, josta hänet siirrettiin syyskuussa 1942 Äänislinnan tiedustelijainkouluuun. Siellä häntä oli aluksi tarkoitus käyttää tiedustelijana, mutta Tatin osoittauduttua erinomaiseksi radistiksi häntä käytettiin siinä tehtävässä koulun radioasemalla.⁴⁹⁵

Ruotsalaisille Tatti kertoi joutuneensa asepalvelukseen Leningradissa joulukuussa 1941, jolloin hänet määrättiin tiedusteluosastoon ja annettiin sen mukainen koulutus. Kesäkuussa 1942 Tatti lähetettiin laskuvarjomiehenä Karjalan kannakselle, jossa hän joutui suomalaisten vangiksi. Pian tämän jälkeen hän aloitti palveluksensa Päämajan valvontaosastossa Petroskoissa.⁴⁹⁶

⁴⁹⁰ Luettelo Päämajan valvontaosaston käytössä olleista sotavangeista. Materiaali tutkijan hallussa; Kroppa sockens polisdistrikt. Rapport den 19 december 1945. SUK. Kanslibyrån. F 1 B: 2132. RA.

⁴⁹¹ Ansökåan om främlingspass (Surahammar) den 7.4.1953; Justitie departementet. Bevis den 18 december 1953. SUK. Kanslibyrån. F 1 B: 2132. RA.

⁴⁹² Luettelo Päämajan valvontaosaston käytössä olleista sotavangeista. Materiaali tutkijan hallussa; Kroppa sockens polisdistrikt. Rapport den 4.4.1946. SUK. Kanslibyrån. F 1 B: 2475. RA.

⁴⁹³ Umeå den 1.12.194[4]. SUK. Kanslibyrån. F 1 B: 2475. RA.

⁴⁹⁴ Justitiedepartementet. Bevis den 18 december 1953. SUK. Kanslibyrån. F 1 B: 2475. RA.

⁴⁹⁵ Statspolisens. Rapport D. nr 1169/1944. SUK. Kanslibyrån. F 1 AC: 10646. RA; Porvali (2018), s. 24.

⁴⁹⁶ Sama.

Venäläisten suurhyökkäyksen alettua joukko, johon Tatti kuului siirtyi Mikkeliin. Aselevon solmimisen jälkeen Tatti kotiutettiin ja hänet lähetettiin maataloustöihin Mikkelin lähistölle. Marraskuun alussa sinne saapui siviilimies, joka kertoi, että Valvontakomissio etsi kaikkia Neuvostoliiton kansalaisia, josta syystä Tatti ynnä muut hänen kanssaan maataloustöitä tehneet miehet siirrettäisiin turvalliseen paikkaan. Marraskuun 8. päivänä Tatti tovereineen noudettiin autolla ja matka kohti pohjoista alkoi. Miehet saapuivat marraskuun 10. päivänä Tornioon, josta he jatkoivat edelleen Ruotsiin.⁴⁹⁷

⁴⁹⁷ Statspolisens. Rapport D. nr 1169/1944. S.U.K. Kanslibyrån. F 1 AC: 10646. RA.

РЕЗЮМЕ

Двойные агенты в эфире – радиоигры в Финляндии в 1941-1944 гг.

Основа

Читателю представляется исследование радиоигр, применяемых военной контрразведкой Финляндии во время войны 1941-1944 гг. Радиоигры были проведены посредством захваченных и перевербованных финнами советских разведчиков-радиостов.

Целью исследования мы поставили понимание непосредственных задач и конечных целей финских радиоигр, мы оцениваем успешность данной деятельности, а также, до определённой степени, сравниваем деятельность финнов в этой сфере с британскими, советскими и немецкими радиоиграми. Главным вопросом исследования является: какими были конечные цели проводимых радиоигр, которые были нацелены на советскую разведку Отделом надзора Штаб-квартиры в 1941-1944 гг. Из главного вопроса следуют четыре дальнейших вопроса: каким образом были организованы финские радиоигры; какими были основные различия и схожесть финских, британских, советских и немецких радиоигр; чьи интересы преследовались радиограммами радиоигр, отправленными финнами советской разведке; каким образом поставленные радиограмм задания, проводимые шпионами в разных районах, отличались друг от друга. Методом исследования является индуктивная аргументация. Основными источниками нами использовались отчёты по обмену радиограммами 16-ти радиоигр.

Одна основная цель и множество заданий

Во время т.н. «Войны продолжения» 1941-1944 гг. финнами были проведены десятки операций, где нацеленных на советскую разведку радиоиграх использовались захваченные советские разведчики с их радиостанциями. В Финляндии управление радиоиграми и их осуществление были централизованы в Отдел надзора, который входил в Разведывательный отдел Штаб-квартиры. Отдел надзора занимался надзором над своими войсками и контрразведкой.

Централизация управления радиоиграми имело своё обоснование. Как один из методов военной контрразведки, радиоигры имели двойной характер. В лучшем случае, они предоставляли финнам возможность передать противнику ложную информацию. Под централизованным управлением было возможно планировать оперативную целостность радиоигр, которая основывалась на верной или почти верной информации, которая была логичной и непротиворечивой с точки зрения ведения войны в целом. В передаче радиограмм имелась возможность учитывать одновременные или уже завершённые радиоигры различных операций, которые велись против советской разведки. Без централизованного управления, рано или поздно, сложилась бы ситуация, при которой некоординированные радиоигры могли, в худшем случае, обернуться против самого инициатора и поставить под угрозу оборону страны. Необдуманый обмен

радиограммами с советской разведкой мог раскрыть противнику секретную информацию.

В Отделе надзора Штаб-квартиры понимали риски, связанные с неkoordinированными радиоиграми. Несмотря на то, что военная контрразведка носила главную ответственность за радиоигры, она в целях уменьшения рисков взаимодействовала с теми ведомствами, в компетенцию которых входили темы тех или иных радиоигр. К примеру, Отдел надзора запрашивал разрешение у начальника Политического отдела Министерства иностранных дел касательно содержания радиограмм, которые содержали дела высшего политического руководства страны. В свою очередь, начальник Оперативного отдела Штаб-квартиры одобрял содержание радиограмм тех радиоигр, которые касались высшего военного командования. В случае если радиоигры касались деятельности непосредственно театра военных действий, то ответственный командир соединения одобрял содержание. В иных случаях решения о содержании принимал начальник Бюро контрразведки, который управлял целостностью радиоигр.

Для выявления радиостанции противника и для радиоигр в состав Контрразведывательного бюро Отдела надзора Штаб-квартиры входило Отделение радионадзора, которое имело стационарные помещения в Хельсинки. Оно осуществляло радиоигры от имени разведчиков, которые были назначены для выполнения своих заданий в столичном регионе и в Южной Финляндии. Отделение радионадзора имело стационарные помещения также в Коувола, Кяркёля и Рованиеми. Два первых из вышеупомянутых населённых пунктов использовались в качестве локаций радиопередач в радиоиграх, которые были осуществлены от имени разведчиков, которые были направлены в тыловые районы Карельского перешейка. По возможности радиоигры также проводились подразделениями Отдела надзора в больших городах, в глубине страны и в соединениях непосредственно на театре военных действий.

Непосредственные задания радиоигр, оперативные нарративы, разработанные военной контрразведкой, а также сохранение и контроль убедительности отдельных операций основывались на данных, полученных при допросах разведчиков об их заданиях и зонах ответственности, а также на порядке ведения связи с советской разведкой. После выяснения этих вопросов на допросах, можно было начать радиоигру.

Радиоигры проводились, когда по оценке военной контрразведки можно было достичь результатов, способствующих ведению войны на стратегическом, оперативном или тактическом уровнях. По изучаемым материалам можно сделать вывод, что такими потенциальными и желаемыми результатами были:

- Поддержка деятельности высшего политического и военного руководства и регионального военного командования.
- Создание для советской разведки, выгодного с финской точки зрения, изображения обстановки касательно деятельности Оборонительных сил, военного потенциала государства, дееспособности своего тыла, общей обстановки и настроения населения страны.
- Контроль над деятельностью советской разведки.
- Нагружение дееспособности советской разведки, и отвлечение её внимания на второстепенные вопросы.

- Исчерпание материальных ресурсов советской разведки и нанесение человеческих потерь.

В качестве примеров радиоигр, целью которых была поддержка стратегических целей высшего политического и военного руководства, служат радиоигры Котова и Мустонена. В деле Котова в начале 1943-го г. стремились к поддержанию желания руководства страны установить переговорную связь с советским руководством с целью выхода с войны. А в деле Мустонена весной 1944-го г. были брошены усилия для приобретения дополнительного времени для укрепления обороны на Карельском перешейке, что служило интересам Штаб-квартиры. Оперативной целью радиоигры, проведённой от имени разведчика Сейкку, являлись прикрытие и маскировка перегруппировки войск на Карельском перешейке, которая была завершена в начале 1942-го г.

Все радиоигры имели в основном тактические, но в некоторых случаях также оперативные цели, которые служили собственным интересам военной контрразведки Финляндии. Тактическими целями были, например, перегрузка разведывательного аппарата противника и перенасыщение его дееспособности, а также износ его ресурсов. Цели радиоигр военной контрразведки на оперативном уровне были воздействие на советскую разведку и контроль её деятельности. В качестве примера можно преподнести дело разведчика Вахтера, в котором военная контрразведка смогла заставить советскую разведку поменять для группы Вахтера первоначальное задание по покушению на жизнь Маршала Маннергейма на разведывательное задание. Что касается способности военной контрразведки управлять деятельностью советской разведки, можно упомянуть радиоигры Котова и Королёва. В этих операциях Отдел надзора управлял деятельностью советской разведки заставляя её создавать условные задания для якобы существующих советских разведчиков и резидентур в столичном регионе и в Восточной Карелии.

На основе всего вышесказанного можно сделать вывод, что конечной целью радиоигр финской контрразведки было оказание влияния на процесс принятия решений в советской разведке. Во всех случаях, к этой цели стремились путём построения изображения обстановки с помощью ложного нарратива, созданного военной контрразведкой по её собственным оперативным целям. Таким образом, финны надеялись на принятие советской разведкой выгодных для Финляндии решений.

Условия влияли на поставленные советским разведчикам задания и приводили к различным целям радиоигр

Разумеется, что главным заданием пойманных во время войны в Финляндии советских разведчиков была военная разведка. Поскольку радиоигры основывались на первоначальных заданиях пойманных разведчиков, все радиоигры, тем или иным образом, были связаны с ведением войны. Запланированная зона ответственности используемых в радиоиграх разведчиков влияла на поставленные цели. Они отличались друг от друга, из-за того, что задания разведчиков и условия в среде деятельности были различными в глубине страны, в Восточной Карелии и на Карельском перешейке. К примеру, что касается глубины страны и Восточной Карелии, было возможно поставить цель контролировать деятельность советской разведки с помощью условных резидентур на основе местного

населения. На Карельском перешейке, во множестве случаев, было невозможно поставить подобную цель, поскольку на тех территориях, где пойманные советские разведчики использовались в радиоиграх, не присутствовало гражданского населения. С другой стороны, использование гражданских лиц, проживающих на Карельском перешейке, изначально и не входило в перечень заданий, поставленных работающим там разведчикам.

Особенно столица и город Миккели, где была дислоцирована Штаб-квартира, были центрами принятия решений. Таким образом, существовало ещё больше возможностей для постановления различных целей радиоигр, по сравнению с Карельским перешейком и Восточной Карелией. Например, путём соединения информации из опубликованных в финских газетах новостей с данными условного нарратива, возникала возможность создания более положительного по сравнению с действительностью образа обстановки по трудоустройству или по настроению среди населения страны. К тому же целью радиоигр внутри страны могло быть создание противнику более положительного, с его точки зрения, изображения последствий авиационных бомбардировок. Таким образом поступали в начале 1942-го г., когда советской разведке преувеличивали последствия бомбардировок Хельсинки, чем хотели предотвратить дальнейшие бомбардировки столицы.

Несмотря на региональные различия в целях радиоигр, все районы и почти все радиоигры имели также общие тактико-оперативные цели, поставленные военной контрразведкой.

Радиоигры были везде одинаковыми: большой театр военных действий способствовал выгодному применению радиоигр в наступлении

По сравнению с другими государствами, финские радиоигры в основном проводились теми же принципами и целями как в Великобритании, Советском Союзе и Германии, которые были основными фигурантами на европейском театре военных действий. Больше всего общего финские радиоигры имели с радиоиграми Великобритании и СССР. Меньше всего общего нами было обнаружено с проведёнными Германией радиоиграми. Это объясняется, в первую очередь, отсутствием материала для изучения радиоигр Германии.

На протяжении всей войны управление радиоиграми в Финляндии было централизовано в Отдел надзора Штаб-квартиры, которая отвечала за военную контрразведку. Сравнение указывает, что в годы войны во всех странах кроме Великобритании управление радиоиграми было централизовано в

контрразведывательные органы. В Великобритании управление радиоиграми осуществлялось с конца 1940-го г., так называемым, Комитетом XX, который, прежде всего, специализировался на методе подставы противнику агентов-двойников. В комитет входили представители всех ведомств, привлечённых к ведению войны. Централизованным управлением хотели прежде всего избежать риск потенциальных утечек информации, что могло развернуть радиоигру против её инициатора. Вероятно, именно по этой причине радиоигры были во время войны централизованы как в Советском Союзе, так и в Германии. Изначально в СССР радиоиграми занималась гражданская контрразведка, до весны 1943-го г., когда при реорганизации разведки и контрразведки ответственность

за эту деятельность возложили на военную контрразведку. В Германии управление радиоиграми до 1944-го г. осуществлялось гражданской и военной контрразведкой, а после стало ответственностью исключительно гражданской контрразведки.

Если рассматривать радиоигры Великобритании, СССР, Германии и Финляндии с точки зрения того, какую деятельность ими хотели поддерживать, то особенно можно выделить стратегическое и оперативное военное управление, а также контрразведку.

Что касается поддержки управлению военными действиями, то целью было раскрыть намерения противника, осложнить его ведение войны, а также поддерживать собственную деятельность. Во всех контрразведывательных органах существовало желание выявлять и задерживать вражеских разведчиков, исчерпывать материальные ресурсы разведки и наносить человеческие потери. Следует подчеркнуть, что британские и советские радиоигры отличались от финских тем, что они использовались также для поддержки интересов непосредственно военной разведки. Рассматривая материалы финских радиоигр, вывести такое заключение не является возможным. Исключением можно считать дело Королёва, в котором одна из целей радиоигры была защита Разведывательной школы в Петрозаводске.

Радиоигры Великобритании, СССР и Финляндии имели ещё три общие цели, которые служили во благо контрразведки, а именно: контроль разведывательной деятельностью противника, внедрение в разведку противника своих агентов, а также изучение рабочих методов разведки противника. Что касается двух первых вышеуказанных случаев, то использовался один и тот же метод. При возможности, контрразведкой создавались условные агенты и резидентуры для выполнения разведывательных заданий противника. В лучшем случае, вражеская разведка приказывала «своим» условным агентам различные задания (например, финские радиоигры Котова и Королёва).

Возможности осуществлять контроль и управлять разведывательной деятельностью противника «своими» разведчиками ограничивались только фантазией контрразведки. Методы разведки противника становились известными благодаря большому количеству обмена радиограммами во время радиоигр. Анализ радиограмм противника выявил принципы работы и объекты особого интереса вражеской разведки.

Касательно целей, финские радиоигры отличались от британских и советских тем, что у финнов в центре деятельности фигурировали нагруженность дееспособности советской разведки и отвлечение её внимания на второстепенные вопросы. Это отличие объясняется двумя причинами. Во-первых,

имеющийся материал о финских радиоиграх касается «позиционной войны» с конца 1941-го г. до начала лета 1944-го г., когда значительные военные действия не имели место. Во-вторых, у финнов не было необходимости изображать видимость использования своей военной силы каким-то другим образом, чем это в реальности происходило (за исключением дела Мустонена).

В материалах британских и советских радиоигр, в сравнении с финскими, можно найти более подробное описание разных фаз войны. Особенно,

начиная с 1943-го г., Союзники Второй мировой войны проводили множество больших наступательных операций, таких как Сицилийская операция и Курская битва, уж не говоря о Нормандской и Багратионской операциях. Как известно радиоигры представляют наступательной стороне больше свободы выбора по сравнению с обороняющейся стороной касательно времени, места, центра тяжести и применения сил. И так, в литературе Государств-победителей подчёркиваются интерпретации значения радиоигр для больших решающих наступательных операций.

Из вышесказанного можно выделить ещё одно объяснение различиям радиоигр: Великобритания и Советский Союз в своих радиоиграх больше чем финны ставили акцент на поддержку военной разведке, особенно в ходе наступательной войны. На практике вышеупомянутые финские цели напрямую противоречат такому подходу. Характерным для финского метода являлся объёмный обмен радиограммами с малозначительной информацией. Такой метод был рискованным тем, что разведка противника могла потерять свой интерес и бросить некомпетентного разведчика, либо она могла понять присутствие обмана, и, в последствии, могла приступить к двойному обману. Во избежание такого риска, Великобритания и Советский Союз в своих радиоиграх действовали осторожнее.

Сравнивая британские, советские и финские радиоигры детально, можно выделить два объединяющих фактора: радиоигры всегда основывались на первоначальном задании задержанного разведчика, и содержание радиограмм одобрялось экспертами соответствующих ведомств. С целью контролировать стратегической коммуникацией, содержание радиограмм было одобрено на экспертном уровне в государственном управлении.

После одобрения содержания радиограмм, по крайней мере, в Великобритании и Финляндии перевербованные разведчики сами редактировали их содержание под свой стиль и словарный запас. Когда разведка противника принимала отредактированные под стиль разведчика радиограммы, то вероятность выявления радиоигры уменьшалась.

Всем, кто занимался радиоиграми было известно, что оснащённые радиостанциями разведчики-радисты противника могли передать сигнал о своей перевербовке. Таким образом, особое значение выделялось раскрытию подобных сигналов уже при допросах.

Следили за радиопередачами и записывали радиограммы как английская, советская, так и финская контрразведка. Таким образом было возможно проверить наличие сигналов тревоги, гласящих о перевербовке, и целостность содержания передач. Эта документация также использовалась в длительных по времени радиоиграх для проверки уже имевшего место в них содержания, чтобы не передавать противоречивую информацию.

Радиограммы могли передаваться самим разведчиком-радистом, но, по крайней мере, англичане и финны использовали своих собственных радистов, выучивших «почерк» агента. Для сведения риска выявления радиоигр к минимуму, в Финляндии и СССР в случае необходимости возили радистов в районы ответственности разведчика по первоначальному заданию, на случай локализации радиста путём радиопеленгации. По возможности одновременно проводимые

радиоигры на одном направлении могли оказывать взаимную поддержку. Для принимающей стороны, получаемая схожая информация, описанная по-своему несколькими агентами, выступала в роли описания одного и того же происшествия. Таким образом увеличивалась убедительность радиоигр, в то же время как построение изображения обстановки для противника получила более устойчивый характер.

Как наблюдается из вышеизложенного, радиоигры проводились в сравниваемых нами странах с одинаковыми заданиями и конечными целями радиоигр. Самая значительная разница между Финляндией и остальными странами-деятелями заключалась не в самой радиоигре, а в масштабе зоны операций. Финская зона операций являлась по масштабам значительно меньше. Ширина полосы операций в непосредственной близости от противника, с юго-восточного побережья Онежского озера до нынешнего Приморска на побережье Финского залива, составляла 440 км, а в глубине страны в полосе от Хосса до Хельсинки – около 670 км. Великобритания проводила свои радиоигры как в Северной, так и в Западной Европе, а также в регионе Средиземного моря. В то же время, ширина фронта между СССР и Германией составляла более 1500 км, от Чёрного моря до Финского залива. Большой масштаб зоны операций предлагал больше вариантов различных радиоигр, особенно в наступательной фазе войны.

Если сравнить финские и советские радиоигры, то самая большая разница между ними определяется количеством проводимых радиоигр. Финны провели несколько десятков радиоигр, в то же время как Советским Союзом проводились почти 200 радиоигр, из которых 70 проводились параллельно.

Количественная разница гласит о том, что Советский Союз имел в своём распоряжении большее количество персонала для проведения радиоигр, чем Финляндия.

Насколько успешны были проводимые Финляндией радиоигры

В этом вопросе следует отметить два фактора. Во-первых, успехи и провалы радиоигр необходимо рассматривать с точки зрения их конечных целей, поскольку каждый случай был уникальным тем, что он основывался на задании и районе ответственности разведчика. По этой причине, некоторым

радиоиграм было поставлено больше конечных целей, чем другим. Во-вторых, в двух случаях радиоигр из 19-ти, материал для исследования почти отсутствует, что приводит к тому, что нет возможности делать какие-либо выводы об их целях. Речь идёт о радиоигре Вестерлунда, проводимой Государственной полицией, и о радиоигре Ниукканена, проводимой подразделением Отдела надзора Штаб-квартиры в Соединении «Перешеек». Таким образом для изучения остаётся 14 операций, которые позволяют рассмотреть с точки зрения конечных целей.

Тактико-оперативные цели радиоигр, поставленные финской военной контрразведкой, были: исчерпание материальных ресурсов советской разведки и нанесение человеческих потерь; нагружение дееспособности советской разведки и объёмный обмен радиограммами; контроль над деятельностью советской разведки. Исчерпание материальных ресурсов было конечной целью в 11-

ти случаев из 14-ти. Из них в семи случаях, то есть в большинстве, цель была достигнута. Нанесение человеческих потерь путём радиоигр было успешным в четырёх случаях из восьми. Нагружение дееспособности советской разведки и объёмный обмен радиogramмами были самыми характерными целями для финской контрразведки, и они наблюдаются в 13-ти случаях. В девяти случаях попытки были удачными.

Самой амбициозной целью военной контрразведки был контроль над деятельностью разведки противника, путём использования условных разведчиков и резидентур. Из пяти таких случаев четыре увенчались успехом.

В пяти случаях одной из целей радиоигр было создание более положительного описания настроения населения в тылу, а также способности пополнять войска полевой армии. Четыре из них были успешными.

Из восьми случаев, в которых контрразведка стремилась к поддержке региональному военному командованию, семь были успешными. В двух радиоиграх у Отдела надзора была возможность поддерживать намерения высшего военного командования. Одна из них была удачной. Одна радиоигра была проведена в целях поддержки стремлений высшего политического государственного управления, но её результаты остаются неясными.

В целом можно констатировать, что конечные цели, поставленные радиограмм военной контрразведкой Финляндии, были достигнуты. Чаще всего достигались цели, связанные с конечными оперативными намерениями региональных звеньев военного управления. Контрразведка также имела успех в достижении тактико-оперативных целей, связанных с контролем деятельности разведки противника, с созданием для советской разведки выгодного с финской точки зрения изображения обстановки, с нагружением дееспособности советской разведки объёмным обменом радиogramмами. В меньшей мере успешными были попытки поддержания высшего политического и военного управления. В свете изучаемого материала можно констатировать, что, с точки зрения ведения войны Финляндией, радиоигры скорее всего представлялись тактико-оперативным инструментом военной контрразведки, нежели стратегическим оружием военного управления.

EXECUTIVE SUMMARY

DOUBLE AGENTS ON THE AIR - FINNISH RADIO DECEPTION 1941-1944

Fundamentals

The reader is presented with a study of the radio deception carried out by Finnish military counterintelligence during the war years 1941-1944. Radio deception was carried out using Soviet spies equipped with a radio set, who, after being captured, agreed to cooperate with the Finns.

The objective of this study is to create a picture of the fundamental objectives and goals of Finnish radio deception, and assess to what extent this activity was successful. Furthermore, Finnish radio deception is in certain aspects compared with British, Russian and German radio deception. My main research question is the following: What were the intended objectives of the General Headquarters' radio deception operations that targeted Soviet intelligence between 1941 and 1944? The main research question is further divided into four questions: 1) How was Finnish radio deception organised? 2) What main differences and similarities can be found when comparing Finnish radio deception to that of Great Britain, the Soviet Union and Germany? 3) Whose interests did the deception messages transmitted to Soviet intelligence serve? 4) In what way did the deception operations carried out in the name of spies who were supposed to operate in different geographical areas differ from each other in terms of their objectives? My research method is inductive reasoning. The main sources used for this study are message exchange reports concerning a total of 16 radio deception operations.

One objective and several goals

During the Continuation War 1941-1944, the Finns conducted tens of radio deception operations targeted at Soviet intelligence, using captured Soviet spies equipped with radio sets. The management and practical execution of radio deception operations in Finland was concentrated to the General Headquarters Intelligence Division Surveillance Branch, which was responsible for oversight of one's own troops and for countering enemy espionage.

This centralisation was well justified. As one of the *modi operandi* of military counterintelligence, it was like a double-edged sword, which in a best-case scenario offered the Finns a chance to feed the enemy disinformation. Under this centralized management, it was possible to plan a comprehensive set of deception operations, partly based on truthful or partly correct information that was logical and without discrepancies from the point of view of the overall situation in the war. It was possible to take into account the message exchange of simultaneously ongoing or already terminated deception operations in the message traffic with Soviet intelligence. Had radio deception not been under a centralised command, a situation would eventually have emerged where deception operations would have worked against those who carried them out, and, in the worst case, thus have endangered military defence. An ill-advised message exchange with Soviet intelligence that would not have served a whole, could

have led to providing the enemy with information which absolutely had to be kept secret.

The risks involved with uncoordinated radio deception were well understood by HQ Surveillance Branch. Although military counter-intelligence was responsible for radio deception, in order to avoid risks it cooperated closely with the authorities who were responsible for matters that were dealt with in deception operations. For example, the Surveillance Branch sought approval for the contents of messages in deception operations concerning matters of the political leadership from the Head of the political Division of the Foreign Ministry. When the messages of the most of the most important deception operations dealt with matters concerning the top military leadership, the content was approved by the Chief of Operations. If deception operations concerned the theatre of war, the formation commander in charge of the area of responsibility in question approved the content of deception messages. In other cases, message content was approved by the Chief of the Counter-intelligence Office of the Surveillance Branch, who was in overall charge of radio deception.

The Surveillance Branch Counter-intelligence Office contained a Radio Surveillance Cell, whose task it was to intercept spy radio transmissions and carry out radio deception. This cell had permanent premises, from where deception operations in the name of spies who were meant to operate in Helsinki, the capital city area and Southern Finland were carried out. Other fixed premises of the Radio Surveillance Cell were located in Kouvola, Kärkölä (1944) and Rovaniemi. The first two were used as transmission sites in deception operations conducted in the name of spies whose intended area of operations was the rear area of the Karelian Isthmus theatre. When feasible, radio deception was also carried out by Surveillance Branch sub-offices in the larger towns on the home front, and in the formations in the theatre of war.

The goals of radio deception operations, operational narratives created by military counter-intelligence, as well as protecting and controlling the credibility of deception cases, were based on information gained from the spies during interrogations about the task, area of operations and radio traffic procedures with Soviet intelligence. When this information had been obtained by means of interrogation, it was possible to commence a radio deception operation.

Radio deception operations were carried out when military counter-intelligence assessed that they would achieve goals that would support combat on a strategic, operational or tactical level. The following goals can be identified:

- Supporting the tasks of the country's highest political and military leadership or those of a regional military command.
- Creating a situation picture for Soviet intelligence of the Defence Forces' activity, the country's war fighting potential, the functioning of the home front and of the public mood that was favourable to the Finns.
- Controlling the activity of Soviet intelligence.
- Encumbering and saturating Soviet intelligence and directing its attention towards matters of secondary importance.
- Wearing down Soviet intelligence materiel resources and causing personnel casualties.

Examples of deception operations intended to support the strategic objectives of the political and military leadership were, at least, the deception operations named after Kotov and Mustonen. In the Kotov case of early 1943, the objective was to support the government in its endeavours to establish a channel of communication with the Soviet government in order to negotiate an end to hostilities. In the latter case from spring 1944, the intention was to support General Headquarters by trying to buy it more time to reinforce defences on the Karelian Isthmus. The operational goal of the deception operation conducted using the identity of the spy Seikku, in turn, was to secure and conceal the reorganisation of troops on the Isthmus that was finalised in early 1942.

For all radio deception operations, mainly tactical goals were set, but in some cases, the goal could be operational, serving the interests of military counter-intelligence. Tactical goals could be, for example, encumbering enemy intelligence and saturating its capabilities, thus straining its resources. Operational level goals of military counter-intelligence were, in turn, set in order to influence Soviet intelligence and control its activities. The deception case of the spy Vahter serves as an example of a tactical goal. In this case, military counter-intelligence succeeded in changing the original mission of Vahter's patrol, namely to assassinate Marshal Mannerheim, into a reconnaissance mission. The capability of military counter-intelligence to control the activity of Soviet intelligence can be illustrated by the deception operations of Kotov and Korolev. In these cases, the Surveillance Branch controlled the activity of Soviet intelligence by creating fictitious spies and rezidenturas that were supposedly conducting missions in the capital area and in Eastern Karelia.

Based on the above, it is possible to induce that the fundamental objective of the radio deception operations of Finnish military counter-intelligence was to influence the decision-making process of Soviet intelligence. In all cases, military counter-intelligence strived towards this objective by creating a deception narrative in order to assemble a situation picture for Soviet intelligence that served the operational objective. The hope was that Soviet intelligence would then make decisions that served Finnish objectives. It is worth to note here that objective and goal are not synonymous terms. Objective is a superordinate term, which specifically refers to influencing the decision-making of Soviet intelligence. The objective was achieved if the goals of a radio deception operation were met.

The operating environment affected the spies' missions and caused diversity in setting goals

The main mission of Soviet spies that were discovered and detained in Finland during the war was, quite naturally, military intelligence. Since all radio deception operations were based on the original missions of those spies that were captured, all deception operations had to do with fighting the war, in some form or other. The geographical area intended to be covered by a spy who was used for deception purposes affected the goals of deception operations. The goals were different because the underlying spy missions and operating environments differed from each other in Finland Proper, Eastern Karelia and on the Karelian Isthmus. For example, in Finland Proper and Eastern Karelia, the goal could be to control the activity of Soviet intelligence by using a fictitious rezidentura utilising the local population. On the Isthmus, setting such a goal was not possible in most cases, since the areas in which Soviet spies were used

for deception operations had no civilian settlements, and thus utilising the local population for intelligence work there had not been a part of the spies' missions in the first place.

Finland Proper, especially the capital Helsinki and the town of Mikkeli, where the General HQ was located, were centres of decision-making, offering more possibilities for setting various radio deception goals when compared to the Isthmus and Eastern Karelia. For example, by combining information consistent with a deception narrative with news items published in various newspapers in Finland Proper, it was possible to set the goal of painting a more positive picture of, say, the employment situation or the mood on the Finnish home front, compared to what it was like in reality. Furthermore, the goal of a deception operation in Finland Proper could be to try and create a more positive picture, from a Soviet point of view, of the devastation caused by the aerial bombing of Finland Proper. This was the case in early 1944, when the results of the bombing of Helsinki were inflated for Soviet intelligence. The intention was to avoid further bombing of the capital.

Despite regional differences in the radio deception goals, all areas and almost all deception cases also had common tactical and operational goals set by military counter-intelligence.

Radio deception was organised similarly everywhere - a large theatre of war created an advantage for radio deception in offensive warfare

By international comparison, Finnish radio deception was conducted by the same basic principles and goals as those conducted by the key players on the European theatre, i.e. Great Britain, the Soviet Union and Germany. Finnish radio deception had the most common denominators with British and Soviet radio deception. Comparing the four countries, radio deception carried out by Germany had least in common with the others. This may, however, be explained by the fact that information regarding German radio deception is scarce and not readily available.

As mentioned above, during the whole duration of the war, radio deception was centralised under HQ Surveillance Branch, which was responsible for military counter-intelligence. My comparison shows that radio deception during the war was led by the counter-intelligence service in all compared countries, except in Great Britain. From late 1940, radio deception management in the UK was concentrated to the XX Committee, which specialised in the use of double agents. The Committee consisted of representatives from all authorities who played a central role in the warfighting. The purpose of a centralised leadership was to minimise the risk of information leaks that could have resulted in a deception operation turning against those who carried it out. Probably this was the reason why radio deception both in the Soviet Union and in Germany was placed under a single command. In the Soviet Union, radio deception was first carried out by the civilian counter-intelligence service, until it was centralised under military counter-intelligence in the spring of 1943. In Germany, radio deception was concentrated to the civilian counter-intelligence service in 1944. Previously, it had been a task of both civilian and military counter-intelligence.

Looking at British, Russian, German and Finnish radio deception from the point of view of which objectives it was used to forward, it becomes clear that common denominators for all services were strategic and operational leadership, as well as

counter-intelligence. Military leadership was supported by finding out the enemy's intentions and hampering its war efforts, while at the same time supporting the actions of one's own forces. Counter-intelligence objectives that can be identified as common for all were, at least, to expose and arrest enemy spies, as well as to drain the enemy's intelligence resources and to inflict casualties. It is worth noting that from the viewpoint of radio deception objectives, British and Soviet radio deception was different from that carried out by Finland, in that it also sought to support the objectives of military intelligence. Based on what is known about Finnish radio deception operations, such objectives did not exist here. One possible exception could be the Korolev operation, where it is possible to interpret one of the objectives as being the protection of the Intelligence School in Äänislinna (Petrozavodsk).

Three more common factors serving counter-intelligence objectives can be found when comparing British, Soviet and Finnish radio deception. These are the intention to control the enemy's actions, to infiltrate one's own intelligence officers into enemy intelligence, and to gain further understanding of the enemy's intelligence activities. As for the first two objectives, in practice one and the same method was used in radio deception, i.e. to have the counter-intelligence services create imaginary spies and residenturas who seemingly carried out enemy intelligence tasks. In a best-case scenario, enemy intelligence would task these imaginary spies (in Finland, e.g. the deception cases of Kotov and Korolev), and the possibilities of the counter-intelligence to control and lead on enemy intelligence activity with the assistance of their "own" intelligence officers were, in practice, limited only by the imagination. The accumulated understanding of the enemy's intelligence activities was a natural consequence of the exchange of messages with the enemy that were a part of many radio deception operations. By analysing enemy messages, it was possible to gain knowledge of, at least, the enemy's working methods and areas of particular interest. This information was, in turn, useful for the side carrying out radio deception, in terms of counter-intelligence, intelligence, and military planning.

As concerns radio deception objectives, Finnish deception operations differed from those of Britain and the Soviet Union in that one key objective of the Finns was to saturate the enemy's intelligence apparatus and to direct its focus onto matters of secondary importance. This difference is explained by two factors. Firstly, the source material on Finnish radio deception used for this study dates to the Trench Warfare phase, which lasted from the end of 1941 to early summer 1944. As the term Trench Warfare implies, no major military operations were undertaken by either side during that period. Besides the deception case of Mustonen, the Finns did, in general, not have a need to make the Russians believe that they were using their military force in any other way than was actually the case. Due to the character of the war fighting, creating an overload and saturating the enemy's intelligence capabilities, as well as directing their focus onto matters of less importance, became the trait of Finnish radio deception during the trench warfare phase. This is evident in almost every known Finnish radio deception case.

In the source material concerning British and Soviet radio deception, the different phases of the war present themselves with greater variety, as compared to the Finnish material. Especially from 1943 onwards, the Allies conducted a number of large-scale offensive operations, such as the invasion of Sicily and the counter-offensive at Kursk, not to mention the landing in Normandy, and operation Bagration. Moreover, it is well known that radio deception provided an attacking force more options at least

in terms of time, place, centre of gravity and chosen tactics. Therefore, it is natural that interpretations of radio deception having a greater importance in the decisive offensive operations that determined the outcome of the war are found in the literature of the victor states.

Other reason explaining the difference can be deduced from the above; the Brits and the Soviets gave a higher priority than the Finns to radio deception in support of military intelligence, which was crucial in offensive warfare. In practice, supporting intelligence would have ruled out saturating enemy intelligence and diverting attention as a favoured Finnish *modus operandi* if these two objectives had been carried out in parallel within one and the same deception case. Typical for the Finns was to exchange long-winded messages with little actual content with enemy intelligence. There was of course a risk that Soviet intelligence would lose interest and abandon its incompetent spy, or realise that it was being deceived. The result could be a double-cross operation, where the deceiving party became the deceived.

In order to avoid taking risks, evidently the Brits and the Soviets tried to gain access to enemy information by lengthy message exchanges. In fear of losing communications, they also avoided radio traffic that could saturate enemy intelligence in order to keep the deception operations ongoing for as long as possible, with the stated aim of supporting their own intelligence gathering.

It is also possible to compare the radio deception operations carried out by the Brits, Soviets and Finns in greater detail. The working principles of all three had two factors in common. Firstly, in order to use double agents in a credible way, deception operations were based on the original missions of the captured spies. Secondly, in order to control the objectives of the strategic communication associated with the deception, the content of deception messages was approved at the appropriate expert level in government.

After the message contents had been approved, at least the Brits and the Finns let the spy personalise the message by using vocabulary and style that was characteristic for him or her. This way, the deception became more credible.

All actors involved in radio deception were well aware of the fact that enemy intelligence provided their radio operators with a predetermined signal to be added to their messages, should they be caught and made to work for the other side. Already in the interrogation phase before the deception commenced, it was therefore important to find out what this signal was.

The Brits, the Soviets and the Finns all monitored the transmissions and recorded the transmitted messages. Thus, it was possible to determine whether the message contained a signal telling the enemy that their officer was working for the other side, and to check that the message content in general was what it was supposed to be. This also meant that the sent messages were documented, which made it possible to check the contents of previous messages, and thus avoid transmitting contradicting information during a long-term deception operation.

In all three countries, deception messages could be transmitted by the spy in whose name the deception operation was carried out. In addition, at least the Brits and the Finns used a method whereby the deception messages could be transmitted by their own wireless operator, who was familiar with the “fist” of the captured spy. In order

to minimise the risk of compromising the deception operations, both the Finns and the Soviets transported their radio operators to the operation areas originally tasked to the spies, in case enemy intelligence would try to determine the transmission site by direction finding. As far as is known, the Brits did not operate this way. A possible explanation for this would be that enemy radio intelligence was located so far from Britain that determining the location of a deception transmitter would have been difficult in any case, and thus direction finding would not have been a risk in terms of the transmission site location.

When opportunity presented itself, the Brits, the Soviets and the Finns all organized their work so that deception operations taking place simultaneously in one geographical area could support each other in terms of message content. To the recipients of these deception messages, this looked like several spies reporting concurrent yet personalised information on one and the same incident. From the point of view of the party carrying out the deception, this increased the credibility of the operations and the situation picture created for the enemy.

As mentioned above, in all countries compared in this study, radio deception was carried out using similar methods and goals. The most remarkable difference between Finnish radio deception and that of the other countries has to do not with the deception itself, but with the size of the area of operations in which it was carried out. Compared to the others, the Finns operated on a considerably smaller geographical area. The width of the area of operations in the vicinity of the enemy, stretching from the South-Eastern shore of Lake Onega to Koivisto on the shore of the Gulf of Finland, was about 440 kilometres, and on the home front in the area from Hossa to Helsinki, about 670 kilometres. The area in which British radio deception operations were carried out comprised areas in Northern and Western

Europe, as well as in the Mediterranean. The front between the Soviet Union and Germany was over 1,500 kilometres in width, stretching from the Black Sea to the Gulf of Finland. The bigger the area available for radio deception operations was, the more opportunities for deception it offered, especially in offensive warfare. When comparing Finnish and Soviet radio deception, the biggest difference can be found in the number of deception cases. The Finns conducted at most some dozens of deception operations, while the Soviets conducted almost 200, of which 70 were in progress simultaneously. The difference in volume tells us that the Soviets had more personnel available for radio deception tasks than the Finns.

Assessing the success of Finnish radio deception operations

Before assessing how successful the radio deception operations of Finnish military counter-intelligence were, in terms of reaching their goals, two aspects are worth mentioning. Firstly, the success or failure of a deception case must be assessed from the point of view of the desired goal of the deception, as each case was unique, and based on the spy's task and area of operations. Thus, for some deception operations, more goals could be set than for others. Secondly, the source material available on two of the 16 known Finnish radio deception operations is so scarce that it is impossible to know what the goals of the deception operations in question were. These two deception operations were the Vesterlund operation carried out by the State Police, and the Niukkanen operation conducted by HQ Surveillance Branch Isthmus Group

Regional Office. In terms of goals, it is therefore possible to examine only 14 deception cases.

Military counter-intelligence set its own tactical-operational objectives for radio deception, namely wearing down materiel resources of Soviet intelligence, inflicting casualties, overloading and saturating its capabilities, as well as controlling the activity of Soviet intelligence. Inflicting materiel losses on Soviet intelligence seems to have been the objective of 11 cases out of the total 14. Seven out of these cases were successful, while four cases did not result in any materiel losses for Soviet intelligence. Thus, the majority of the cases in which military counter-intelligence strived to wear down the materiel resources of Soviet intelligence was successful. When it comes to inflicting personnel losses, the number of successes and failures is equal; four out of eight radio deception operations aimed at inflicting casualties were successful.

The trademark objective of Finnish radio deception was that of saturating and overloading Soviet intelligence. This objective can be recognised in 13 cases. Nine cases were successful in saturating the capabilities of Soviet intelligence, while four attempts failed.

The most ambitious objective of counter-intelligence, namely controlling enemy intelligence activity by using imaginary intelligence operatives and rezidenturas, was set for five radio deception operations. Four of these were successful, and only one failed.

In five cases, one objective was to feed Soviet intelligence with a more positive situation picture regarding e.g. the mood on the home front and the ability of the field army to replenish its personnel, than was the case in reality. In four out of five cases, this objective was met.

Eight cases gave military counter-intelligence a chance to support regional military command in one way or the other. This was successful in seven cases out of eight.

The Surveillance Branch got the opportunity to support the military high command by radio deception in two cases. One of these was successful. In one case, such an opportunity presented itself in regard to the objectives of the highest political leadership of the country. However, the significance of radio deception in reaching these objectives remains unclear.

All in all, Finnish counter-intelligence was successful in meeting the objectives it had set for its radio deception operations. Relatively speaking, objectives that had to do with supporting regional military command echelons were met most of the time. Military counter-intelligence also succeeded in meeting the tactical and operational objectives that had to do with controlling enemy intelligence activity and creating a situation picture that was more positive than the prevailing reality in Finland at the time, as well as those aiming to saturate enemy intelligence. The Surveillance Branch was, on the other hand, least successful in meeting the objectives aimed at supporting the strategic objectives of the highest political and military leadership. In light of the cases examined in this study and from the point of view of waging the war, radio deception proved more of a tactical-operational tool of military counter-intelligence than a strategic weapon of the military high command.

LÄHTEET

1. JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET

Arkistolähteet

Kansallisarkisto (KA, Helsinki).

Aunuksen Ryhmän Esikunnan tiedustelutoimisto (toimisto II)
Sotavankien kuulustelupöytäkirjat liitteineen 1944. T-
4949/4.

EK – Valpo I

Asiamapit:

Pääosaston salaiset tilannekatsaukset. Kotelo
1478.

YE:n pidätettyjen luettelot. Kotelot 2805,
2806.

Neuvosto-Venäjän vakoilu ulkomailla ja Suo-
messä. Kotelo 2914.

Vakoiluasiat (1910–1940). Kotelo 2915.

Sodanaikainen vakoilu. Kotelo 2939.

Alaosastot:

Savonlinnan alaosasto

Pääosastolta saapuneet kirjeet ai-
heen mukaan jaoteltuna 1940–
43. Kotelo 55.

Henkilömapit:

Klippi Yrjö, 2567.

Smedroos Martti, 2296.

Vesterlund Risto, 3991.

Ilmavoimien esikunta

Operatiivinen ja koulutustoimisto (Tsto III ja Ye.3) 1942-
1944.

Salainen kirjeenvaihto 1943. T-19282/7.

- Lotta-Svärd -järjestö
Paikallisosastojen arkisto
Jäsenluettelot 1920–1944. Kotelot C 525, C
527.
- Oulun suojeluskuntapiirin kenttäoikeus
Pöytäkirjat 1944. T-19002/4.
- Rannikkotykistörykmentti 2:n kenttäoikeus
Pöytäkirjat ja asiakirjavihkot 1942. T-22880/1.
- Saimaan suojeluskuntapiirin esikunnan kenttäoikeus (Saimaan SkpE
KeO)
Pöytäkirjat 1943. T-22305/21.
- Sotaylioikeus
Saapuneet tuomioluettelot 1942. T-18879/17.
Saapuneet tuomioluettelot 1944. T-18881/7.
- Valtiollinen poliisi II
Pääosaston kuulustelupöytäkirjoja
Majuri Yrjö Palko 590/46.
- Valvontaosasto / Päämaja - valvontatoimisto (ulk. 3) / Pv.PE (muutos
4.12.1944) - Pv.PE:n ulkomaanosaston selvityselin (muutos 8.7.1945).
Yleinen, salainen ja henkilökohtainen kirjeenvaihto. T-
10805/11-12.
- VII Armeijakunnan esikunta
Tiedustelutoimisto (Tsto II)
Salainen ja yleinen kirjeenvaihto 1942. T-
2060/20.
- Ansioluettelot ja kantakortit
Wirzenius Harry Henrik, 4717.
- Kansallisarkiston Turun toimipiste (Turku)
Turun hovioikeuden arkisto
Päätösnide C (1941). Dbb:243.
- Krigsarkivet (KrA, Tukholma)
Försvarsstaben
C-byrån
Rapporter 1944-45. B I. Vol. 2-3.

Riksarkivet (RA, Tukholma)

Statens utlänningskommission (SUK).

Hemliga arkivet:
Nyberg Rudolf, F 2 A: 135.

Kanslibyrån:
Forsström Viljo Ferdinand, F 1 AC: 6773.
Isakov Juho, F 1 B: 950.
Kainu Unto Arnold, F 1 B: 4377.
Karhu Adolf, F 1 AC: 10646.
Kuortti Aleksanteri, F 1 B: 4735.
Pellinen Otto, F 1 B: 5610.
Petriläinen Aapo, F 1 B: 1928.
Rantala Juho, F 1 B: 2024.
Ryytteli Juho, F 1 B: 2132.
Talonpoika Pekka, F 1 B: 2475.

Säkerhetspolisens (SÄPO, Arninge, Täby)

Henkilömapit:
Karhu Adolf, HA 461/49.
Pellinen Otto, HA 690/52.
Rantala Johannes, P6843.

Opinnäytteet

Latvala Kristiina: Sotasiirtolaisuuden kahdet kasvot. Siirtoväki ja siirtoviranomaiset inkerinsuomalaisten väestönsiirrossa Suomeen 1941–1943 ja palautuksessa Neuvostoliittoon 1944–1945. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto 2008.

Muut julkaisemattomat lähteet (materiaali tutkijan hallussa)

Luettelot:

Luettelo Neuvostoliiton Suomeen lähettämät laskuvarjomiehet vv. 1941–44 (kopio).

Luettelo Päämajan valvontaosaston käytössä olleista sotavangeista (kopio).

Luettelo ”Radioharhautukseen suostuneet”. Laatinut Pasi Pirttikoski.

Luettelo Suomen armeijan valvonta- ja vastavakoilutehtävissä palveleista henkilöistä. Laatinut Vladimir Panschin.

Radioharhautusasiakirjat (kopioita):

Englund
Haaranen
Husu

Ikko
Koroljev
Kotovin
Marttinen
Mustonen
Seikku
Suuronen
Vahter
Vesterlund (ote)
Vishnjakova

Sähköpostiviestit ja kirjeet:

Digi- ja väestötietoviraston vastaus Tyyne Maria Ursiniin liittyvään kyselyyn 16.1.2020.

Erkki Aukion kirje kenraaliluutnantti Wilhelm Stewenille 30.11.1993 (kopio).

Karin Bredesenin sähköposti 13.2.2020. Hän työskentelee arkistohoitajana Ruotsin Valtioarkistossa.

Kouvolan aluekeskusrekisterin vastaus Tyyne Maria Ursiniin liittyvään kyselyyn 5.3.2020.

Lauri Lehtosen sähköpostiviesti 22.1.2019. Insinöörieversti evp. L. Lehtonen on tutkinut Suomen radiotiedustelua.

Petteri Lalun sähköpostiviesti 15.12.2020. Everstiluutnantti evp., sotatieteiden tohtori P. Lala on tutkinut venäläistä sotataittoa.

Pia Puntasen sähköposti 27.12.2019. Filosofian maisteri Pia Puntanen on tutkinut muun muassa Mikkelin sodanajan historiaa.

Muu:

Everstiluutnantti Pentti Heinon esitelmä Kärkölen reserviupseerikerholle 2.4.1976 (Ääninauha).

Jaakko Apiolan haastattelu 8.4.1999. Jaakko Apiola palveli sekä talvi- että jatkosodassa Päämajan valvontaosastossa. Jatkosodassa hän palveli aluksi Pajarin divisioonan valvontaupseerina ja sittemmin Päämajan valvontaosaston IV Armeijakunnan sekä Kannaksen Ryhmän alatoimiston päällikkönä.

2. JULKAISTUT LÄHTEET

Painetut lähteet

”Käymme omaa erillistä sotaamme”. Risto Rytin päiväkirjat 1940–1944. Toimittaneet Ohto Manninen & Kauko Rumpunen. Edita 2006.

Kondrašov Vjatsšeslav: Istorija otetšestvennoi voennoi razvedki. Dokumenty i fakty. Kutškovo pole 2013 (2-e izdanie).

Razvedka i kontrrazvedka v litsah. Entsiklopedičeskij slovar rossijskih spetslužb. Koonnut Anatoli Dienko. Ruskij Mir 2002.

Väinö Tannerin unohdetut päiväkirjat 1943–1944. Toimittaneet Hannu Rautkallio ja Lasse Lehtinen. Kustannusosakeyhtiö Paasilinna 2011

Waldemar Erfurth sotapäiväkirja 1942–1943. Toimittanut Pekka Visuri. Docendo 2018.

W. E. Tuompo. Päiväkirjani Päämajasta 1941–1944. Painokuntoon saattanut Tauno Kuosa. Kolmas täydennetty painos. WSOY 1994.

Opinnäytteet, kirjallisuus ja artikkelit

Andrew Christopher: The Secret World. A History of Intelligence. Yale University Press 2018.

Aura Otto: Työvelvollisia, toipilaita ja sotavankeja. Työvoiman sotilaallinen käyttö Suomessa toisen maailman sodan aikana. Dissertaatio. Unigrafia 2019.

von Clausewitz Carl: Sodankäynnistä. Saksankielestä suomentanut Heikki Eskelinen. Art House 1998.

Cruickshank Charlaes: Deception in World War II. Oxford University Press 1979.

Elfvengren Eero, Kosonen Matti, Laidinen Einar: Vihollisen selustassa. Päämajan tiedustelu Neuvosto-Karjalassa 1939–1944. Otava 2010.

Ferris John: ”Fortitude” in the Context: The Evolution of British Military Deception on Two World Wars, 1914–1945. Paradoxes of Strategic Intelligence. Essays in Honor of Michael I. Handel. Editors Richard K. Betts & Thomas G. Mahnken. Taylor & Francis e-Library 2005.

Frolov Dmitri: Sovetsko–finskij plen 1939–1944. Po obe storony koljutšej provoloki. RME Group Oy, Aleteija 2009.

Haapanen Atso: Viholliset keskellämme. Desantit Suomessa 1939–1944. Minerva 2012.

Hinsley F. H. & Simkins C. A. G.: British Intelligence in the Second World War. Volume IV. Security and Counter-Intelligence. Her Majesty's Stationery Office 1989.

Howard Michael: British Intelligence in the Second World War. Volume V. Strategic Deception. HMSO 1990.

Hristoforov Vasilij Stepanovitš: Organy gosbezopasnosti SSSR v 1941–1945 gg. Glavnoe arhivnoe upravlenie goroda Moskvy 2011.

Hristoforov Vasilij Stepanovitš: SSSR - Finljandija: protivostojanie 1941–1944 gg. IRI RAN Moskva 2018.

Ilmasota alkaa. Jatkosodan historia 6. WSOY 1994. Toimittanut Maanpuolustuskorkeakoulun Historian laitos.

Jaatinen Satu: Kortilla korviketta. Säännöstelyä ja selviytymistä pula-ajan Suomessa. Multikustannus 2004.

Jermo Aake: Kun kansa eli kortilla. Reportaasi lähimenneisyydestä. Kolmas painos. Otava 1975.

Joukkojen perustaminen asemasodan aikana. Jatkosodan historia 4. WSOY 1993. Toimittanut Sotatieteen Laitoksen Sotahistorian toimisto.

Joukkojen ryhmitys Kannaksella. Jatkosodan historia 4. WSOY 1993. Toimittanut Sotatieteen Laitoksen Sotahistorian toimisto.

Järvinen Yrjö Aleksis (Y. A.): Jatkosodan taistelut. Jatkosodan taktiikkaa ja tapahtumia. WSOY 1950.

Kalela Jorma: Historiantutkimus ja historia. Gaudeamus Kirja 2000.

Karjalainen Mikko: Ajatuksista operaatioiksi. Suomen armeijan hyökkäysoperaatioiden suunnittelu jatkosodassa. Dissertaatio. Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitos 2009.

Karjalainen Mikko: Mannerheimin Päämaja. Sodan johtoesikunta 1918–1944. Otava 2019.

Kenttäarmeijan täydennyshenkilöstö ja sen koulutus. Jatkosodan historia 6. WSOY 1994. Toimittanut Maanpuolustuskorkeakoulun Historian laitos.

Kerttu Nuorteva – jäljet lumihangessa. Minä vakooja. Vakoilun ja vastavakoilun vaiettu todellisuus. Oy Valitut Palat 2007.

Kesseli Pasi: Ilmapuolustuksen johtamisjärjestelmä jatkosodassa. Jatkosodan pikku-jättiläinen. WSOY 2005. Toimittaneet Jari Leskinen, Antti Juutilainen.

Kielletyt kartat 2. Luovutetun Karjalan kylät ja tilat. Toimittaneet Jyrki Tiittanen, Risto Pekkanen, Pentti Martimo. AtlasArt 2007.

Konttinen Seppo, Vitie Kari: Kuolemaan tuomittu. Vakoilija von Hellensin kohtalo. Otava 2018.

Korhonen Arvi: Viisi sodan vuotta. 3. painos. WSOY 1973.

Kosonen Matti, Ruotsalainen Heidi: Agenttikoulun naiset. Lottana vakoilijoiden ja kaksoisagenttien keskellä. Tammi 2015.

Kumenius Otto: Tiedustelu – tehtävä yli rajojen. Viiden rintaman vastavakoilija muistelee ja kertoo. Alea-Kirja Oy 1983.

Lalu Petteri: Syvää vai pelkästään tiheää? Neuvostoliittolaisen ja venäläisen sotataidollisen ajattelun lähtökohdat, kehittyminen, soveltaminen käytäntöön ja nykytilanne. Näkökulmana 1920- ja 1930-luvun syvän taistelun ja operaation opit. Dissertaatio. Maanpuolustuskorkeakoulu 2014.

Lappalainen Niilo: Veljeskansojen kohtalonvuosilta. WSOY 1999.

Lappi Ahti: Ilmavaara! Helsingin ilmapuolustus 1917–1944. Ilmatorjuntasäätiö 2013.

Lauerma Matti: Sotahistorian tutkimuksen problematiikka ja metodiikka. Eri painos Tiede ja ase n:o 35 1977 (s. 73-116).

Lehtonen Lauri, Liene Timo, ja Manninen Ohto: Sanomansieppaajia ja koodinmurta-jia. Suomen radiotiedustelu sodassa. Docendo 2018.

Lindstedt Jukka: Kuolemaan tuomitut. Kuolemanrangaistukset Suomessa toisen maailmansodan aikana. Dissertaatio. Suomalainen lakimiesyhdistys 1999.

Makarov Vladimir, Tjurin Andrei: Smerš: vojna v efire 1942–1945. Russkij put 2018.

Manninen Ohto: Kerttu Nuorteva. Neuvostokaunotar vakoilujohtajana. Edita 2006.

Manninen Ohto: Moskovasta Suomen kautta Valtoihin : desanttiradistin mutkikas kotimatka. Sotilasaikakauslehti 12/2007.

Manninen Ohto: Sotavangit ja sotavankileirit. Jatkosodan historia 6. Toimittanut Maanpuolustuskorkeakoulun Historian laitos. WSOY 1994.

Manninen Ohto: Tiedustelun kuva Neuvostoliiton suurhyökkäysvalmisteluista 1944. Salaisen sodan sivut. Toimittanut Mikko Karjalainen. Maanpuolustuskorkeakoulu Sotahistorian laitos 2003.

Manninen Ohto, Lehtonen Lauri: Stella Polariksen perintö. Tiedusteluhistoriaa 1944–1950. Docendo 2019.

Masterman J. C.: The Double-Cross System in the War of 1939 to 1945. Australian National University Press 1972.

Montagu Ewen: Mies jota ei ollutkaan. Kertomus operaatio ”Lihahakkeluksesta”. Suomentanut Matti Kontio. Otava 1954.

Montgomery Bernard: Sotamarsalkka Montgomeryn muistelmat. Suomentanut Toivo J. Kivilahti. WSOY 1959.

Palmu Pentti: Kotialueen ja kenttäarmeijan ilmatorjunta asemasodassa. Jatkosodan historia 6. Toimittanut Maanpuolustuskorkeakoulun Historian laitos. WSOY 1994.

Panschin Vladimir: Diletantteja vai taitajia? Päämajan valvontaosaston johtama valvonta ja vastavakoilu talvi- ja jatkosodassa. Dissertaatio. Maanpuolustuskorkeakoulu 2018.

Panschin Vladimir: Kasvottomien miesten sota – Päämajan valvontaosaston toiminta jatkosodassa. Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitos 2000.

Panschin Vladimir: Neuvostoliiton Suomeen suuntaama tiedustelu- ja tuhotyötoiminta 1941–1944. Sotahistoriallinen aikakauskirja 40 (2020). Suomen Sotahistoriallinen Seura.

Peltonen Martti: Mersut tulevat! Messerschmitt Bf 109 G – Hävittäjät jatkosodassa. Jatkosodan pikkujättiläinen. Toimittaneet Jari Leskinen, Antti Juutilainen. WSOY 2005.

Porvali Mikko: Vakoojakoulu. Päämajan asiamieskoulutus jatkosodassa. Atena 2018 (taskukirjaversio).

Raunio Ari: Sotatoimet. Suomen sotien 1939–45 kulku kartoin. Genimap Oy 2004.

Rautala Ari: Aseveljet korpisodassa. Siilasvuon III armeijakunta Vienassa 1941–1944. Gummerus 2018.

Rentola Kimmo: Kenen joukoissa seisot? Suomalainen kommunismi ja sota 1937–1945. Dissertaatio. Toinen painos. WSOY 1994.

Renvall Pentti: Nykyajan historiantutkimus (2. painos). WSOY 1983.

Sana Elina: Luovutetut. Suomen ihmisluovutukset Gestapolle. (3.painos). WSOY 2003.

Silvast Pekka: Hangon Tulliniemi saksalaisten etappikeskuksena 1942–1944. Jatkosodan pikkujättiläinen. Toimittaneet Jari Leskinen, Antti Juutilainen. WSOY 2005.

Sotatoimet merellä ja rannikolla. Jatkosodan historia 6. Toimittanut Maanpuolustuskorkeakoulun historian laitos. WSOY 1994.

Stepakov Victor, Kononov Sergey, Petrov Pavel, Frolov Dmitry: Partisaaneja, desantteja, sissejä rintaman molemmilla puolilla. Suomenkielinen teksti Timo Kauvola. Hiputeos 2005.

Sun Tzu: Sodankäynnin taito (4. painos). Suomentanut Heikki Karkkolainen. Tietosanoma Oy 1995.

Suomalaisjoukkojen irrottaminen saksalaisarmeijasta. Jatkosodan historia 4. WSOY 1993.

Talvi-, jatko- ja Lapin sodan sotavanki- ja siviilileirit 1939–1944 käsikirja. Toimittanut Lars Westerlund. 2008.

Tigerstedt Örnulf: Vastavakoilu iskee. Suomen taistelu neuvostovakoilua vastaan 1919–1939. Suomentanut Urho Raekallio. Otava 1943.

Tirronen Eino & Elfvengren Eero: Sotatarviketeollisuus. Jatkosodan historia 6. Toimittanut Maanpuolustuskorkeakoulun Historian laitos. WSOY 1994 (a).

Tirronen Eino & Elfvengren Eero: Valtalaki ja säännöstelytalous. Jatkosodan historia 6. Toimittanut Maanpuolustuskorkeakoulun Historian laitos. WSOY 1994 (b).

Tirronen Eino & Lampikoski Eero: Huoltolajit. Jatkosodan historia 6. Toimittanut Maanpuolustuskorkeakoulun Historian laitos. WSOY 1994.

Turtola Martti: Jääkärikenraali Einar Vihma. Ihantalan taistelun ratkaisija. Otava 2005.

Tyni Mikko: Marsalkan varjot: ylipäällikön henkilösuojaus talvi- ja jatkosodassa. Sotahistoriallinen Aikakauskirja 38. 2018.

Tyni Mikko: Työnäytteenä marsalkka Mannerheimin murha – Tämän desantin Suomi palkkasi heti agentiksi. Seura (verkkojulkaisu) 6.12.2019.

Verigin Sergei Gennadovitš: Protivostojanie. Borba sovetskoi kontrrazvedki protiv finskih spetslužb (1939–1944). PetrGU 2018.

Waltari Mika: Neuvostovakoilun varjossa. Helsingin neuvostolähetystö kiihoitus- ja vakoilutoiminnan keskuksena. 4. painos (ensipainos 1942). Otava 1994.

Wirtanen Atos: (koonnut ja huomautuksin julkaissut) Salaiset keskustelut. Eduskunnan suljettujen istuntojen pöytäkirjat 1939–1944. Kustannusosakeyhtiö Caius Kajanti 1967.

West Nigel: Historical Dictionary of British Intelligence. Second edition. Rowman & Littlefield 2014.

Ylikangas Heikki: Mitä on historia ja millaista sen tutkiminen. Art House 2015.

Televisio-ohjelmat

Viasat History: Salainen sota. Esitetty ainakin 16.5.2020.

Verkkosivut

National Security Agency (nsa.gov)

Praun Albert: German Radio Intelligence. March 1950. Käännös Saksan radiotiedustelupäällikön (1941–1945) kenraaliluutnantti Albert Praunin raportista, jonka hän kirjoitti ollessaan liittoutuneiden sotavankina. Raportin liitteenä (N:o IV) on käännös everstiluutnantti de Barryn raportista. Hän johti Saksan sotilasradiovastatiedustelua vuosina 1942–1945.

Venäjän sotilasvastatiedusteluveteraanien kotisivut.

Финляндия. http://vkr-veteran.com/Смерш/СМЕРШ._Глава_04._Спецслужбы_противника._продолжение._46/Финляндия_45.

Смерш. Глава 07. Война в эфире. http://vkr-veteran.com/Смерш/СМЕРШ._Глава_7._Война_в_эфире._15.

Englandspiel

<https://en.wikipedia.org/wiki/englandspiel>.

Mannerheim skall mördas, säsong 2, del 3/3: En lyckad avvärjningsmanöver. 4.4.2020. Toimittanut Petter Lindberg. YLE arena (ruotsinkielinen toimitus)

HENKILÖHAKEMISTO

Aalto Ernest Jalmarinpoika, 54, 74

Abakumov Viktor Semjonovič, 31

Ahonen Eino, 89, 90

Alander Adolf, iv, 172

Andrew Christopher, 22

Apiola Jaakko, 217

Aunala Aki, vii

von Bary Ernst, 25

Berija Lavrenti, 27, 30

Bevan John, 24

Bredesen Karin, vii

Burtsina Tanja, 232, 234, 238

von Clauzewits Carl, 9

Edvard alias Kuortti Aleksanteri, 46, 56, 58, 60, 66, 67, 73, 76, 79, 81, 83-88, 98, 131

Elfvengren Eero, 32

Englund Sune, iv, 178-181, 257, 258

Erfurth Waldemar, 49

Ferris John, 22, 25, 30, 32

Filimonov, 54

Forsström Viljo Ferdinand, 253, 256

Fridrih alias Marttinen Robert, 93, 106-109, 111, 113, 131

Garbo alias Juan Pujol, 24

Gordeveski Nikolai, 256

Göring Herman, 48, 49, 72

Haaranen Juho, 39-45, 249
Hallamaa Reino, 34, 251
Halonen Heikki, vii
Halunen Martta Orvokki alias Linda, 51, 58
Harris Tomás, 24
Heino Pentti, 2, 6, 7, 14, 15, 35-37, 98, 170, 251, 252
Heinrichs Erik, 47, 49, 79
von Hellens Maximilian, 19
Henrik alias Wirzenius Harry, 54, 82, 83
Hirvonen alias Pylsy Aleksander, 131, 140, 141
Hitler Adolf, 21, 26, 58, 61
Hristoforov Vasili, iii, 11, 29, 31, 196, 220
Husu Juho, 203-206, 250
Huthsteiner George, 19
Häkkinen Sisko, 253

Ignatjev alias Pelli-Svarvali Aapo, 133, 135, 138, 143, 145, 146, 150, 151, 158
Ikko Juho, 89, 90, 249
Isakov Juho, 253, 254
Ivalo Asko, 16, 35

Janhonen Irene, 251
Johtainen Jorma, iv
Jouko Petteri, vii
Juntunen Andrei alias Korpi, 195, 196, 198
Jussi alias Smedroos Martti Johannes, 228
Järvinen Y. A., 178

Kainu Ing-Britt, 255
Kainu Unto Arnold, 254, 255
Kangasmäki Helena alias Tukija Helena, 192
Karhu Adolf, 256, 257

Karjalainen Mikko, vii
Karl alias Kotov Eugen, 45, 46, 57-62, 65-67, 69, 71-73, 74, 76-80, 82-88, 98, 131
Kastari Paavo, 193
Kedrovski alias Korolev Vsevolod, 228
Kekkonen Urho, iv
Kelkka Juho alias Pavlov, 133, 134, 138, 155
Kempainen Esa alias Yrjö, 195-198
Kervinen Anna, 54, 82
Kiiski Juho alias Kuortti Aleksanteri, 46
Klippi Yrjö alias Komentaja alias Lauri Laulaja, 191-193, 249
Komentaja alias Klippi Yrjö, 191, 194
Kontulainen Aleksanteri, 211-213
Koponen Veikko, 135, 137, 150, 152-159
Korolev Vsevolod alias Kedrovski, 228, 229, 230-233, 242, 245
Korpi alias Juntunen Andrei, 195, 196
Koshelev Andrei alias Kovalev, 228, 233
Koskimaa Leevi, 98
Koskimies Tapio, vii
Kosonen Matti, 32
Kotov Eugen alias Petrov Ivan alias Karl, 14, 15, 36, 46-49, 50-57, 87, 93, 97, 98, 242, 245, 257
Kotov Jevgeni, iv
Kotov Mihail, iv
Koval, 54
Kovalev alias Koshelev Andrei, 228
Kuortti Aleksanteri alias Kiiski Juho alias Edvard, 46, 98, 257
Kuortti Alois, 39, 40
Käkönen Uljas A., 251
Kälviäinen Tuomas, 205, 206, 208, 210

Laakso Eino, 52
Laatikainen Taavetti, 220

Laidinen Einar, 32
Laulaja Edvin, 192
Laulaja Lauri alias Klippi Yrjö, 192
Lehtinen Ole, 181
Lehtonen Lauri, 11, 12, 14
Leino Yrjö, iv
Liene Timo, 11
Linda alias Martta Halunen, 52, 58
Lindstedt Jukka, 34
Lumme August, 251
Luoto Lauri, 261
Lång Matti, 98

Makarov alias Suuronen Nikolai, 162, 168, 169
Makarov Vladimir, 11, 12, 31, 33
Maiolo Joel, vii
Maijala Markus, vii
Malenkov Georgi, 27
Mannerheim Carl Gustaf Emil, 47, 50, 58, 72, 79, 93, 108, 132, 133, 137, 220, 229, 242
Manninen Ohto, 11, 14, 252
Marjak (suom. Merimies) alias Neverov Jevgeni, 230, 238
Marte Aki, 217
Marttinen Robert alias Reino Silvennoinen alias Fridrih, 55, 92-99, 134, 137, 138, 163
Marx Karl, 193
Masterman John Cecil, 11, 12, 22, 23
Molotov Vjatsjeslav, 27, 31
Mustonen alias Pehkonen Reino, 195-198, 242, 245, 249
Mäkelä Roy, 52

Nevala Kari Albert, 257
Neverov Jevgeni alias Marjak (suom. Merimies), 230, 231, 237

Nihtilä Valo, 16, 35
Niukkanen Juho, 217, 218, 248
Nummenpää Jari, vii
Nuorteva Kerttu, 20, 193
Nyberg Rudolf Alexander, 257, 258

Oesch Lennart, 220, 229
Onni alias Vesterlund Risto, 172-178
Owens Arthur alias Snow, 23

Paakki Antti, 39, 42
Paasonen Aladár, 49
Paavo, 53, 54, 56, 65-67, 69, 79, 87
Pajari Aaro, 195
Palko Yrjö, 251
Panschin Anu, vii
Pavlov alias Kelkka Juho 133, 143-146, 150, 155, 156
Pehkonen Reino alias Rae alias Mustonen, 196, 198
Pelli-Svarvali Aapo alias Ignatjev, 133, 134, 138
Pellinen Emil Armas, 260
Pellinen Otto, 258-261
Peltonen Pekka alias Raikkerus Toivo, 92
Petriläinen Aapo, 261, 262
Petrov Ivan alias Kotov Eugen, 46
Pietilänketo Elsa Ilona, 264
Pirttikoski Pasi, vii
Podberoškin Mihail, 259, 260
Porvali Mikko, vii
Pujol Juan alias Garbo, 24
Puntanen Pia, 94
Pylsy Aleksander alias Hirvonen, 97, 132, 137, 138, 161
Pärmi ”Nikke” Nikolai, 2

Rae alias Pehkonen Reino, 195-197
Raikkerus Toivo alias Pekka Peltonen alias Taavi, 55, 92-94, 98, 99, 251
Rangell Jukka, 49
Rantala Juho (Johannes), 262, 263
Raunio Ari, 13
Raynard Karl Evert alias Vahter Karl, 138
Rentola Kimmo, iii, vii
Ripatti Heikki alias Suuronen Nikolai, 162, 163, 166, 168
Ronkainen Väinö, 133
Ropponen Matti, 6
Ryidina Lidia alias Tshirkov, 225, 226
Ryti Risto, 49, 90, 179
Rytkönen Edvard, vii
Ryytteli Juho, 263, 264

Samed Marika, vii
Sarvola Reino, 40, 41
Schellenberg Walter, 26
Schoenfeldt Arthur, 49
Seikku Vihtori alias Vihtori Valo, 211-213, 250
Sergejev Viktor, 260
Shuvalov Semjon, 225-227, 233
Sihvonen Rusko, 17
Siilasvuo Hjalmar, 220
Silvennoinen Reino alias Marttinen Robert, 92
Smedroos Martti Johannes alias Jussi, 228, 233
Snow alias Owens Arthur, 23
Stalin Josif, 27, 193, 195
Sudoplatov Pavel, 27
Sun Tzu, 9
Suomalainen Aleksander, 205
Suuronen Nikolai alias Volkov alias Makarov alias Heikki Ripatti, 97, 137, 161-164, 249

Taavi alias Raikkerus Toivo, 92, 102-123, 125, 127, 128
Takala Pellervo, 52
Talonpoika Pekka, 264
Talvela Paavo, 229
Tamara alias Tukija Helena, 193-195
Tanner Väinö, 49, 59, 179
”Tate”, 24
Tatti Alexander, 264, 265
Tiilikainen alias Vahter Karl, 132, 140-143
Tjurin Andrei, 11, 12, 31, 33
Tshirkov alias Ryidina Lidia, 225, 226
Tukija Helena alias Tamara alias Helena Kangasmäki, 191-193
Tuominen Arvo ”Poika”, 193
Turtola Martti, 230
Tyni Mikko, vii

Ursin Tyyne Maria, 95, 109

Vahter Karl, alias Tiilikainen alias Vasiljev alias Karl Evert Raynard, 97, 132-138, 242, 249
Valo Vihtori alias Vihtori Seikku, 211
Vasiljev alias Vahter Karl, 133, 143-161
Verigin Sergei, iii, 11, 33, 37, 196, 231, 232
Vesterlund Risto alias Onni, iv, 36, 93, 169-171, 248, 249
Vihma Einar, 230
Vihtasaari Irja, 254
Vinter Yrjö, 54, 82, 85
Vishnjakova Olga, 219-223
Volkov alias Suuronen Nikolai, 162, 165-168
Vorošilov Kliment, 27

Walldén Joel, 171

Waltari Mika, 52

Wirzelius Harry, 54, 82

Witting Rolf, 49

Yrjö alias Kemppainen Esa, 195, 196

Öhquist Harald, 89, 221

Maanpuolustuskorkeakoulu

Sotataidon laitos
PL 7, 00861 HELSINKI

Puh. +358 299 800

www.mpkk.fi

ISBN 978-951-25-3226-1 (nid.)
ISBN 978-951-25-3227-8 (pdf)
ISSN 2343-5275 (painettu)
ISSN 2343-5283 (verkkojulkaisu)

Puolustusvoimat
The Finnish Defence Forces